DR
440
H219
cilt.6

Hammer-Purgstall, Joseph,
Freiherr von
Osmanli devleti tarihi

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

دولت عثمانیه تاریخی

عثمانلیلرك مبادیٔ ظهورندن قاینارجه عهد نامه‌سنه قدر

LIBRARY
JUN 10 1971
UNIVERSITY OF TORONTO
DR
440
H219
c.1 t.6

مؤلفی
قاسم

مترجمی
محمد عطا

التنجی جلد

اوستریانك دولت عثمانیه ایله ایلك معاهده‌سندن
سلطان سلیم ثانینك ارتحالنه قدر

۹۵٤ — ۹۸۲
(۱۵٤۷ — ۱۵۷٤)

مترجمك « اقتطاف » مهر مخصوصیله مختوم اولمیان نسخه‌لرك طابعی ، بابعی مسئولدر .
نفاست مطبعه‌سی ، ابوالسعود جاده‌سنده نومرو ۵۵ .

۱۳۳۲

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
Ontario Council of University Libraries

http://www.archive.org/details/osmanlidevletita06hamm

دولت عثمانیه تاریخی

اوتوز برنجی کتاب

وزیر اعظم صوقوللو محمد پاشا، مفتی ابوالسعود . — هندستان ایلچیسی والقاص میرزا. — وزیر اعظم سلیمان پاشا ایله خسرو پاشانك وفاتی . — ایران سفری . — بهچ . بهچکره‌ك - چاناد ، ایلیادا ایله لیبانك تسخیری . — طمشوار محاصره‌سی . — مارتینوچینك قتلی . — سکدینه مجارلر . وسیریمه ترکلر طرفندن هجوم . — طمشوار ایله دیکر مجارستان قلعه‌لرینك سقوطی . — سولنوقك ضبطی . ارلونك محاصره‌سی . — شهزاده مصطفانك اعدامی . — ایران محاربه‌سنك ختامی. — دولت عثمانیه و فردیناندآره‌سنده وه‌رانتیوس، زای، بوسبه‌ك واسطه‌لریله‌مذاکرات. — مولداویه‌بکیله قریم خانلرینك تبدیلی. — درزمه‌مصطفانك عصیانی.

اولکی کتابده ، وندیك مصالحه سندن آوستریانك — دولت عثمانیه‌یه سنوی اوتوز بیك آلتون نأدیه‌سنی تعهد صورتیله — اعتراف ضعفنی امضا ایلدیکی زمانه قدر جریان ایدن وقایعی سرعتله نظردن امرار ایلمش ایدك . بو وقایع یدی سنه‌لك برزمان احاطه‌ایدیوردی؛ شمدی ده آلمانیاایچون اوقدر موجب شین اولان بوعهدنامه ایله عثمانلی دولتنك مؤخراً ایرانایله عقد ایلدیکی عهدنامه آره‌سنده کچن یدی سنه‌نك تاریخنی یازمه‌مز لازم کلیر. بوایکی یدی سنه‌نك برنجیسی مجارستان سفریله بوحکومتك سلطان سلیمان ایله مناسباتنی و ایکنجیسی ایران و ترانسیلوانیا اوزرینه واقع اولان ایکی سفری شاملدر. بودفعه دخی، عثمانلی اردولرینك مظفریاتندن حاصل اولان مسراته برشهزاده‌نك صورت فجیعه‌ده ارتحالی حادثه‌سی سترهٔ ماتم چکمشدر . بنه او زمانه دوغری مأمورین اداره‌جه بر چوق تبدیلات وقوعه کلمشدرکه بونلرك کثرتی باشقه احوال ایچنده دولتك انتظام و استقراری ایچون موجب ضرر اولهبیلیردی ؛ لکن شو تبدیلات ، دوغریدن دوغریه حکمدار طرفندن صادر اولدیغی ایچون روح اداره اسکی حالنده قالمش و خارجی محاربات دائمیه داخلی منازعات مشئومه انضمام ایتمکله برابر سطوت عثمانیه تأسیسات عاقلانه‌ایله قوت بولمشدر. دولت، سلطان سلیمانك دست ایجادنده ، اقتدار ولیاقتك هر نوعنجه وایه‌دار کمال ذواته نائل اولمشدر. صحنهٔ شئونده نوبت نوبت ممتاز عالملر، قوماندانلر، رجال دولت کورنمش وبوشرف صاحیلرینك

یاننده جامعلر ، مکتبلر ، قیشلهلر . خسته خانهلر وجود بولمشدر. سلطنت سلیمانیه‌نك بدایتنده — اوپادشاهك تصورات واسعه‌سنی اجرا ایچون قوللاندیغی وسائطی طانمش اولمق اوزره — وزیراعظم ابراهیم پاشا ایله اوچ وزیری تصویر ایتمش ایدك؛ اووقتدن اعتباراً مدت مدیده دولتك تشکیلات و اداره سنجه مؤثر بر نفوذی حائز اولوب الك زیاده شایان دقت اولان ذوات حقنده دخی ینه او مقصد ایله بوراده بر قاچ سوز علاوه ایده‌جکز .

کتاب سابقده وزیر اعظم رستم پاشادن چوق بحث ایتدك؛ ایلریده بحث ایده‌جك اولدیغمز دیکر اوچ وزیر انظار دقتمزی مدت مدیده اشغال ایده‌مزلر؛ لکن وقایعی یازمغه باشلایه‌جغمز زماندن سلیمان سلطنتك نهایتنه قدر، حتی اوغلی سلیمك سلطنتنده امور تشریعیه واداره‌نك ریاستنده بولنه‌رق قدرت عثمانیه‌نك الك متین استنادکاهی اولان ایکی ذات بویله دکلدر. بوایکی رجل دولت صوقوللو محمد ایله ابوالسعود العمادیدر ؛ برنجیسی مؤخراً سیکه‌ت غالبی اولمش و اوچ پادشاه زماننده مقام وزارت عظمایی اشغال ایلمشدر؛ ایکنجیسی مفتی صفتیله عثمانلی امور تشریعیه‌سنك مرجعی طانمش وزعامت وتیمار اصولیله قوانین سائره‌نك مشروعیتنی تأمین ایدن فتوالر اوزرنده نامی کورلمکده بولنمشدر. ابوالسعود ایله صوقوللو ، عثماندن بری دولتده بری دیکرینه خلف اولان بیوك مأمورلر ایچنده مقام مأموریتلرینی الك زیاده مدتله اشغال ایدنلردر. ابوالسعود اوتوز سنه مفتی وظیفه‌سنی ایفا ایتمش ؛ صوقوللو محمد پاشاده وزارت عظمی مسند خطرناکنده کندیسنی اون بش سنه طوتمغه موفق اولمشدر (۱) . آوروپا لسانلرنده عثمانلی تاریخی یازانلرك هیچ بری سلطان سلیمان زماننده کی شوکت دولتك اونك ارتحاندن صکره ، خلف بی‌اقتداری سلیم زماننده دخی امتدادی سببنی صورت کافیه‌ده کوسترمه‌مشدر؛ بونی بولمق ایسه یك قولای ایدی. شوحال اقبالك بقاسی وزیراعظم صوقوللو ایله مفتی ابوالسعودك مأموریتلرنده قالملریله تفسیر اولنورکه بونلر سلطان سلیمان طرفندن قوای دولته ویریلن اتساعی محافظه‌ده دوام ایتمشلردر .

صوقول قلعه‌سنده ، یعنی دیك برقیا اوستنه تصادف ایدن موقعی حسبیله شاهین یووه‌سی دینیلن محلده تولد ایتمش اولان بوسنه‌لی محمد خدمهٔ خاصه‌ارهسنده بویومش ایدی. سلطان سلیمان کندیسنی خزینه‌دارلغه تعیین [*] وخیرالدین باربارووسك وفاتی عقبنده

(۱) صوقوللو ، ۹۷۲ — ۹۸۷ (۱۵۶۴ — ۱۵۷۹) ؛ ابوالسعود ، ۹۵۲ — ۹۸۲ (۱۵۴۵ — ۱۵۷۴) . تقویم التواریخ ، حاجی قالفه .

قپودان عنوانیله دونانماقو ماندانلغنی عهده سنه توجیه ایلمشیدی. مسلك سیاسی وعسکریسنك صفحات متأخره سنه کلنجه بو تاریخده اونلردن اکثریا بحث ایتمك فرصتنه مالك اولهجغز.

ابوالسعود العمادی — که شیخ محمدك اوغلیدر — تدرس شرعیات ایله اشتغال ایده رك بربرینی متعاقب مدرس و حاکم موقعلرنده بولنمشدر. سکز سنه ده روم ایلی قاضی عسکرلکنی ایفا ایتدکدن صوکره سلطان سلیمان قوهٔ تشریعیه نك الك یوکسك خدمتنه، یعنی مفتیلك، تعیر آخرله شیخ الاسلاملق مقامنه اصعاد ایلمشدر. مؤلفات عدیده صاحبی اولدیغی کبی معلوم اولان تفاسیر قرآنیه نك الك محیطی اولان وقاضی بیضاوی وکشاف زمخشری بیوك تفسیرلری دخی درونده ممزوج بولنان اثریله شهرت تامه ا کتساب ایتمشدر[*]. پادشاه بو اثرك برنجی جلدینی آله رق مندرجاتنه کسب وقوف ایتمسی اوزرینه ابوالسعودك تخصیصات یومیه سنی اوچ یوزاقچه (التی التون) دن بش یوزاقچه یه (اون آلتونه) ابلاغ وایکنجی جلدك عرضی اوزرینه یوزاقچه دها تزیید ایلمشدر؛ شو صورتله مفتی علم وسعیی سایه سنده مخصصات یومیه سنك ایکی مثلنه نائل اولمشدر (١). ابوالسعود العمادی ایله صوقوللو محمد ایکیسی ده اوزون بویلو وسلیمان کبی ضعیف اندیلر؛ ایکیسنك ده استانبولك لیمانی وخارجی محله سی اولان سودلیجه ده ساحلخانه لری وار ایدی که بو موقعك اسمی بیزانسلیلر زمانندن آلمش اولدیغی « غاله کردنه » یعنی سود منبعی اسمنی اخطار ایدر؛ ایکیسی ده مهماندار نبوینك تربه سیله مسلمانلرك جالب احترام مخصوصی اولان ایوب جامعی قربنده آرام کزیندرلر؛ ابوالسعود اولادی آراسنده، صوقوللو معمارسنانك انشا ایتدیکی قبه آلتنده مدفوندرلر (٢).

مفتی ابوالسعود، قپودان پاشا، وزیر اعظم رستم پاشا کرك موقعلری، کرك لیاقتلری اعتباریله اوزمان دولتك الك بیوك آدملری ایدیلر. ایشته سلطان سلیمان الك مهم خدمتلره بویله ذاتلری کتیرمکه درکه الك زیاده، مقتدر وکلا انتخاب ایتمکدن واونلری تفوق فکری و یاخود تفوق اخلاقیلرندن دولایی حسد ایتمکسزین مقاملرنده طوتمقدن عبارت اولان بیوك پادشاه مزیتنی کوسترمشدر. سلیمان مقدما الك ایی جنرالللرندن بری اولان اسکی بوسنه والیسی خسرو پاشا ایله اختیار وزیر اعظم سلیمان پاشانی

(١) عالی، سلیم ثانی علماسی دفترنده، ق ٣٧٤. آلوسنینو، ص ١٤٢، افادهٔ آتیه سنده عالی ایله متفقدر: «Le Sennalò seiscintos aspros de salario». آلوسنینو مفتی یی زیارت ایتمش اولدیغنی حکایه ایتدیکی صیره ده کندیسنی حرمت مخصوصه ایله قبول ایتمش وارسطو وغالهن حقنده قونوشمش اولدیغنی سویلر.

(٢) سودلیجه وایوب ایچون « استانبول وبوغاز ایچی » نه مراجعت، ٢، ص ٤٤.

عزل ایتمشدی؛ لکن بونلرك عزلی ایکی وزیرك دیوانده برمناسبتسز منازعه یه کیریشملرندن نشأت ایلمشدر. کرك خسرو پاشا، کرك سلیمان پاشا مقام ونفوذلرینی غائب ایتدکدن صوکره چوق زمان یاشامادیلر؛ سکسانلك بر خادم اولان سلیمان پاشا معلقره ده اوچ سنه دها منزویانه امرار ایام ایلش ایسه ده نفوذ و قدرتدن عاری بر حیاته تحمل ایده میه جك قدر ضعیف اولان خسرو پاشا کندیسنی آجلقدن اولدرمك صورتیله حیاتنه نهایت ویرمشدر. کوزدن دوشدیکی زماندن بری ایلك دفعه اولمق اوزره آته بینمك آرزو سنده بولنوب ده اطرافنه باقنه رق نه خدمتکار، نه محافظ، نه کلاه، نه ده صیرمه لی قافتان کوره مینجه درحال کزینتیدن صرف نظر ایله یاشامقدن نفرت ایلدی؛ « بویله آته بینمکدن ایسه یتاقده یاتمق دها ایدر. » دیه رك ایاغنی اوزتکیدن چیقاروب خانه سنه عودت ایله یتاغنه کیردی. تداوی ایتمك ایستین اطبایه ده قاپی یی قاپاتدی. « بکا زهر ایچیرمك ایستیورسکز! » دیوب اوندن صوکره هیچ بر شی ده یمدی؛ سکز کون صوکره عمری ختام بولمشدر. یونانیلرده. رومالیلرده امثال کثیره سی کوریلن انتحار مسلمانلرك تاریخنده همان همان بر حادثهٔ ناشنیده در؛ زیرا ارادهٔ الهیه یه علی العمیا مطاوعتلری کندیلرینی امید سزلکه قارشی محافظه ایدر. مقدما خسرو پاشانك حالنه دوچار اولان لطفی پاشا دها عاقلانه حرکت ایله خالی قالان زمانی برعثمانلی تاریخی یازمغه حصر وبووقایعی اوندن بتون تفصیلاتیله نقل ایتمشدر(١).

مجارستان قرالی فردیناند والمانیا ایمپراطوری شارل کن ایله عقد اولنان مصالحه نامه دن دولایی او قدر شایان دقت اولان ١٥٤٧ (٩٥٤) سنه سنده درکه استانبوله، خرستیان حکمدارانی ایلچیلرینك ورودی صیره سنده — پورتکیزلره قارشی سلطان سلیمان دن استمداد ایتمك اوزره — هندستان پادشاهلرندن علاء الدینك ده برایلچیسی کلدی.

علاء الدینك ایلچیسی پادشاهه غایت نادر حیوانات، غریب رنکده طوطیلر، قیمتدار

(١) لطفی، تاریخ. ٩٥٥ (١٥٤٢) سنه سی، ق ٩٨، و ٩٩. [«علی العمیا مطاوعت» تعبیری — که فرانسزجه ده aveugle soumission ایله ادا اولنمشدر — بویله یاپمیوب ده انتحاره جرأت کوستر نلرك تقدیرینه دلالت ایتدیکی ایچون بوراده بعض ایضاحات قیدی مقتضی کورنمشدر: اسلامده نفسنی قتل، نص ایله ممنوع اولدیغی وحضرت پیغمبر امتی بوبابده زیاده تحذیر بیوردقلری ایچون بوشنیعه مسلمانلر آره سنده اندردر؛ حتی روایت اولندیغنه کوره هجرتك ایلك عصرنده بسبتون مفقود دینیله جك درجه ده ایدی. اسلام بیننده کی انتحاردن نفرت، مسلمانلرك کثرتله بولندقلری یرلرده کی اقوام سائره به بیله تأثیر ایتمش اولدیغندندرکه مملکتمزده اونلر آره سنده دخی انتحار نادردر. علم اخلاق علماسی انتحاری قطعیاً مغایر اخلاق عد ایتمکده وبونك بعضلرینك زعمی کبی نادراً دخی

بهارات وعطریات، پلسنکلی معجونلر، زنجی وخادملر تقدیم ایلدی؛ زنجیلردن بری انسان اتندن باشقه برشی یمزدی (۱). هندایلچیسنك الایی شایان دقت ایسه ده برادری شاه طهماسبه عصیان ایدن شهزادهٔ ایرانی القاص میرزانك ورودی مناسبتیله استانبول اهالیسنه ارائه اولنان آلای اوندن دها مهیبدر. القاص، برجزای محق اندیشه سندن دولابی اوروپا قطعه سنه فرار ایله دشت قپچاقدن، قره دکیزدن کچه رك عثمانلی حمایه سنه التجا ایتدی. پادشاه، پای تختلرندن برنده بر دخول مطنطن منظره سی ترتیب ایدوب ده شاهزاده نك پیش انظارنده سراینك بتون احتشامنی ارائه ایتمك ایستدیکندن ملاقاته قبولنی کندیسنك ادرنه یه عودتنه تأخیر ایلدی (۲). مختلف پیاده، طوپجی، سپاهی [سواری] فرقه لری، سلحدارلر اوکندن کچدکجه شاهزاده بونلرك قوماندانی بالذات سلطان سلیمان ظن ایدرك یرندن قالقاردی. یکی چری اغاسنی شعشعه لی ارکان حربیله برابر کوردیکی زمان آرتق بونك پادشاه اولدیغنه هیچ شبهه سی قالمادی. وزیراعظمك، اوکنده اوچ وزیر وارقه سنده سراینك آدملریله اکا برمأمورین دولت بولندیغی حالده کچدیکی وقت دخی یاکاش ظنی دوام ایتدی. شهزاده بوقدر احتشام ودارائی کوردکجه هیجان دائمیدن، حیرت متمادیه دن اوقدر بی تاب قالدی که نهایت سلطان سلیمانك مغفرلرك، سرغوجلرك پارلتیسیله صیرمه لی کلاهلر وبر مشجره بی تنظیر ایدن مزراقلر آره سنده بالذات وصولنده همان بسبتون کندندن کچمش برحال ایله یرنده اوتوردی، قالدی. پادشاه، ایرته سی کون ملاقاتدن اول دیوانده مکلف بر طعام ویردیکی کبی متعاقباً حرمك، وزرانك هدیه لریله برابکده برچوق هدایا کوندردی. هدایای شاهانه نك باشلیجه لری التون وکموش ایله مالامال کیسه لر، شاللر وقیمتدار قماشلر، آتلر، قاطرلر،

بر اثر حمیت و شجاعت اولمایوب اصل شجاعت و فضیلت سائق انحار اولان اسبابه مقارن ومتدن عبارت اولدیغنی بیانده متفقدرلر. اسلامك انحاردن توقیسی جلائل فضائل اسلامیه دندر؛ بناءً علیه بو فکر و عقیده ایله اسلامك فضیلته بر بیوك خدمت ایتش اولدیغنی حکیمانه دوشونن هرصاحب عرفان تصدیق ایتمك لازم کلیر. مترجم]

(۱) عالی، ٤: نجی وقعه، ق ۲۵٦. پچوی، ق ۸۸. جلال زاده، ق ۲٦٥. صولاق زاده، ق ۱۱٤. لطفی، ق ۹۹. روضة الابرار، ٥٦٠.

(۲) بورسم قبول ادرنه ده دکل، استانبولده اجرا اولندی. هامه رك بونده سهو قلمی آشکار کورینیور، چونکه بش التی سطر یوقاریده «استانبول اهالیسنه ارائه اولنان» تعبیری آلایك استانبولده اولدیغنی کوسترر. سلطان سلیمان بورسم قبولی «ادرنه» دن «استانبول» ه عودتنه تعلیق ایلمش ایدی. کامل پاشانك تاریخ سیاسیسی بوسهوه معکس اولمشدر. (پچوی، ج ۱، ص ۲٦۲). (بوفقره پاشانك وفاتندن بر سنه اول یازلمشیدی) (مترجم).

برچوق بیاض وزنجی اسیرلر ایدی . برالتفات ناشیده اولمق اوزره شهزاده سلیمك والده‌سی خرم سلطان شهزاده‌یه کندی الیله دیکلمش کوملکلر و ایپك اوکلکلر کوندردی . « قزل باش » . (اون ایکی قاتلی عمامه‌لرینك قرمزی اوجلرندن دولایی ترکلر اوزمان عجملری بو اسم ایله یاد ایدرلردی) بو قدر بذل عاطفت ایدلمسی شیعی شاه‌اوغلنی بربی ایمان ملعوندن، بلکه‌ده برخائندن باشقه برشی عد ایتمین مفرط سنیلرك کفت وکوسنی تزییدایلدی . سلطان سلیمان، خلق آره‌سنده دوران ایدن بوسوزلر کندیسنه نقل ایلدیکی وقت « بز ، دولتك شان و حیثیتی نه اقتضا ایدیورسه اونی یاپدق . اکر اورته‌ده بر خیانت وار ایسه اونك جزاسنی مولای متعاله حواله ایدرز . » دیمکله اکتفا ایتدی (۱). پادشاهك شاهزاده‌یی بویله فوق‌العاده برصورتده قبولنده مندمج اولان سطوت عسکریه دولت عثمانیه‌نك ایران حقنده‌کی نیات خصمانه‌سنه دلالت وخرم سلطانك هدایاسی بوحکومت علیهنه سفر جدیدك حرم‌القا آتیله تقرر ایتدیکنی صورت کافیه‌ده اظهار ایتمکده ایدی .

عن اصل روس اولان خرم سلطان — که فرانسز مورخلری « روکزه‌لان » نامیله کندی ملتلرینه منسوب اولدیغنی زعم ایتمشلردر — پادشاهك اولاسوکیلی کوزده‌سی، صوکره منکوحه‌سی اولمشیدی (۲) . بوقادین وقایعنی یازدیغمز شوزمانلرده اون سنه مقدم ، وزیر اعظم ابراهیم پاشایی خفیاً ایرانیلره خادم کوسترمك و ابراهیمك تبریز و بغدادی یغمادن عسکری منع ایتمش اولمسنی بو فکرینه دلیل طوتمرق اونك نزد شاهانه‌ده حائز اولدیغی اعتمادی محو ایتمشیدی . القاص میرزانك وصولی اون سنه‌دن بری تصور اولنان محاربه‌یی اورته‌یه چیقاردی ؛ المانیا ایله اخیراً عقد اولنان عهدنامه‌ده بونائره‌نك اشتعالنه مساعد اولمش ایدی . سلطان سلیمانك پك سودیکی زوجه‌سی چوقدن بری ارزو ایدیوردی که وزیر اعظم بولنان دامادی رستم پاشانك لیاقت عسکریه‌سنی اظهار ایده‌جك بروسیله‌چیقسین ؛ برطرفدن ده پادشاهك استانبولده بولنمامسنی ایستردی ، تاکه شهزاده سلیم اوروپا قطعه‌سنده پدرینه وکالت ایتسین . آرتق ایران ایله محاربه تقرر ایده‌رك القاص میرزا، لالاصفتیله شهزاده‌نك خدمتنه ویریلمن وبومناسبتله بوسنه والیلکندن ارضروم والیلکنه انتقال ایدن اولامه پاشا رفاقتیله حدوده کوندرلدی .

ایرته‌سی بهارده (۱۵۴۸) ، سلطان سلیمان مدت حیاتنده اون برنجی دفعه اولمق

(۱) پچوی . ق ۸۸ .

(۲) اسیر اولدیغی حالده مؤخراً عقد نکاح ایدلش معناسی اکلاشیلیر . (مترجم)

اوزره بالذات سفری کشاد ایلدی؛ اولا سیدغازیدن، قونیه‌دن، سیواسدن[۱] کچدی. سید غازیده، مغنیسا والیسی شهزاده سلیم، قونیه‌ده قره‌مان والیسی شهزاده بایزید، سیواسده خطهٔ روم [اماسیه] والیسی شهزاده مصطفی طرفندن تعظیمات فوق العاده کوسترلدی؛ شهزاده‌لرك اوچی‌ده بابالرینی کچرکن قارشیلامق ایچون مقرحکومتلرندن چیقمشلردی. پادشاه سیدغازیدن حرکت ایتمزدن مقدم شهزاده سلیمی، مدت غیبوبتنده زمام حکومتی اداره ایتمك امریله، روم ایلنه کوندردی (۱). اماسیه‌دن ارضروم وعادلجواز اوزرینه توجه اولنه‌رق عادلجوازده قره‌مان بکلربکی پیری پاشا وارضروم بکلربکی اولامه‌پاشا وانی محاصره ایتمك اوزره اردودن تفریق وارسال اولندی. سلطان سلیمان ارضروم‌دن عادلجوازه کیدرکن — پدرینك میراثنده نظر ایتمك اوزره دعوت ایتمش اولدیغی — شروانك اسکی حکمداری خلیلك اوغلی علی سلطانی حضورینه قبول ایلدی. خلیل شاه اسماعیلك قیزینی تزوج ایتمشیدی؛ لکن شاه اسماعیلك وفاتندن صوکره شاه طهماسب شماخی‌یی یدی آی محاصره ایله الله کچیرمدرك هنوز صبی بولنان علی‌یی طرد ایله شروان حکومتنی کندی قارداشی القاص میرزایه ویرمش ایدی. القاصك استانبوله وصولنده پادشاه اونك اداره‌سنده بولنمش اولان مملکتلره — ایراندن طردینی متعاقب استانبوله التجا ایتمش اولان — کنج علی‌یی اعزام ایله کافهٔ حقوقنی ابقا ایلدی. سلطان سلیمان ایران حدودی قربنه واصل اولنجه، وانه دوغری کیدمکده اولدیغی القاص میرزانك طلبی اوزرینه — شهزادهٔ ایرانینك مقدما برادرندن غصب ایتمك ایستمش اولدیغی — تبریزه توجه ایلدی. بتون اهالی‌یی قتل عام، یاخود سوروب چیقارمق ممالك عثمانیه‌یه اعزام ایتمکدن باشقه برشی دوشونمین القاصك آرزوی انتقام جویانه‌سنی پادشاه نجابتله رد ایتدی. سلطان سلیمان آراکس [ارس] نهرینك جنوب شرقیسنده بولنان اراضینك تجوعنی وکردستان ایرانینك برقسمنی فتح ایتدکدن صوکره تبریزی محاصره ایتمسیله بورانك اهالیسی توفك پاشانك تمسزین تسلیم اولدی. قانونی، تبریزده یالکز بش کون قاله‌رق بومدت ظرفنده عسکرینی انتظام تام التنده محافظه ایتمش [یعنی کیمسه‌نك مالنه ال اوزاتدیرلمامش] و اوندن صوکره کری عودتله وان اوزرینه یورومشدر (۲).

اغستوس اورته‌لرنده (۱۰ رجب — ۱۶ اغستوس ۱۵۴۸) عثمانلی اردوسی وانی

(۱) عالی. ٤٥ نجی وقعه. پچوی. ق ۸۹. صولاق‌زاده. جلال‌زاده. ق ۲٦۸. عبدالعزیز. ق ۱۰۲.

(۲) عالی، پچوی. صولاق‌زاده، جلال‌زاده، عبدالعزیز. عالی دیرکه: انتظام اوقدر مکمل ایدی که برطاووغك یمورطه‌سی قیرلمادی وبرخروس شکایت ایتدی.

محاصره ایتدی. بوموقع سکز کون ارضرومدن کلن بیوك طوپلرله دوکیلهرك القاص میرزا ایله محصورلر آره سنده واقع اولان مخابرهٔ خفیه اوزرینه طقوزنجی کون ضبط اولندی. سلطان سلیمان ایران حدودینك اك مهم موقع مستحکمی اولان بوقعهنك محافظهسنی اناطولی دفتردار سابقی اسکندر چلبیه تودیع ایدهرك — موسمك کذاری بوندن صوکره حرکات عسکریه اجراسنه مساعد اولمادیغندن — مشتایه چکلدی. لکن پادشاه ایرانه هم حدود محللردن چکیلیر چکلمز شاه طهماسب ایلریلیهرك عادلجواز، موش، اخلاط طرفلرینی تالان و قارص قلعهسنی تسخیر ایچون کوندریلن عثمانلی فرقهسنی پریشان ایلدی. بومتفرق محاربهنك تأثیرات سیئهسنی توقیف ایچون سلطان سلیمان دیار بکردن وزیر ثانی احمد پاشایی کوندردی. احمد پاشانك پیشدارلق وظیفهسنی تودیع ایتمش اولدیغی شجیع چرکس عثمان پاشا ایرانلیلری کماخ قربنده خیلی فوق العاده بر خدعهٔ حربیه ایله بوزدی: عثمان پاشا برچوق آت طوپلایه رق بونلرك قویروقلرینه قوزغون وقارغهلرباغلاتدیروب (۱) کیجه لین ایران اردوسی ایچنه سوردردی: عجملر، دشمن آرهلرینه قدر کیرمش ظن ایدهرك بربرینك اوزرینه آتیلوب کندی کندیلرینی بوغازلادیلر. بوقدر کوزل نتیجه ویرن شوحیلهیه مکافاةً عثمان پاشا حلب والیلکنه تعیین اولندی (۲).

اولدن بری اردوده یك خوش کورلمین القاص میرزا کاشان، قم، اصفهان طرفلرینی اورمغه کیتمك ایچون مساعده آلدی. بوجولان بلکه طهماسب ایچون فلاکت آمیز اولهجق ایدی؛ زیرا القاص میرزانك بوحوالیده برچوق طرفدارلری وار ایدی. لکن کندیسنه آزپاره ویرلدیکی کبی ترفیق اولنان عسکرده عساکر منتظمه دن دکل، کردلردن واردو دوکنتیسی دیمك اولان دیکر سرسریلردن عبارت ایدی. شهزاده نك عزیمتندن وچولکده اجرا اولنان مراسم عیددن صوکره سلطان سلیمان حلبه توجه ایله تشرین ثانی نهایتنه دوغری (۲۵ شوال، ۲۶ تشرین ثانی ۱۵٤۸) واصل اولدی (۳). بو شهرده اقامتی اثناسنده قره مان والیسی بولنان اوغلی سلطان بایزیدی یانه چاغیردی. اصفهانه قدر تمدید جولان ایتمش اولان القاص میرزا برادری علیهنه قازاندیغی موفقیاتی پادشاهه اعلام و ثمرهٔ

(۱) هامهر بوراده غریب بریاکلشلغه دوشمشدر: عثمان پاشانك اورکك آتلرك قویروغنه باغلاتدیغی « قازغان وباقر » ایدی (پچوی، ج ۱، ۲۷۵). هامهر آتلرك قویروقلرینه قوش باغلامقدن برشی چیقمیه جغنی ده دوشونمیهرك قازغاندن قوزغون وباقردن قارغه یاپمشدر (مترجم).

(۲) پچوی، ق ۹۰. صولاق زاده، ق ۱۱۵. عالی، ٤۹ نجی حادثه، ق ۲۵۷. جلال زاده، ق ۲۷٤.

(۳) پچوی، ق ۹۳. صولاق زاده، ق ۱۱۵. جلال زاده، ق ۲۷۷. عالی، ق ۲۵۸.

منهوباتی اوله‌رق هدایای کلیه ارسال ایلدی. شهزادهٔ ایرانینك کوندردیکی اشیا آره‌سنده بالخاصه — غایت قیمتدار صورتده مذهب اوله‌رق جدلنمش — قرآن، حدیث، شاهنامه، اشعار مختلفه کتابلری، الماس ودیکر احجار ثمینه قاقمه‌لی هردرلو سلاحلر، بیوك عنبر ومسك پارچه‌لری، صاری صبر بالیه‌لری، نیشابور فیروزه‌لری، بدخشان یاقوتلریله مالی طورپه‌لر، هندموصلینلری، کشمیر شالاری، عجم چوقه‌لری، خراسان قالیچه‌لری وآغیر قیمتلی مختلف قماشلر بولنیوردی (۱).

او آره‌لق بکلربکی عوض اسکندرپاشا، خوی خان حاجی دونبوللی خائنی (۲) مغلوب ایتدیکنی پادشاهه بیلدیردی؛ دیکر طرفدن ده وزیر محمدپاشا، ارضروم بکلربکی موسانك اوزرینه هجوم ایله اولدیرمش اولان آرناوودلق عاصیلرینی (۳) پریشان ایده‌رك اللرندن یدی قلعه آلمش اولدیغنی عرض ایلدی (٤)

پادشاه، حلب جوارنده بربیوك شکاردن عودتی متعاقب بوشهردن چیقدی (٥ حزیران ۱۰،۱۵٤۹ جمادی الاولی)؛ بش کون صوکره اوغلی بایزیدی موقع مأموریتنه عودت امریله ترخیص ایلدی. ۳ تموزده فراتی کچوب اردوسیله المالی یه قوندی که القاص میرزا دخی بورایه دعوت ایدلمش ایدی؛ لکن ایران شهزاده‌سی، سلطان سلیمانك کندی

(۱) جلال زاده ۲۷٦، پچوی ق ۹۳، عالی ۲۵۸. [القاص، کندیسنه متابعت ایدن اشخاص بی قیاس ایله حدود همداندن عبور ایدوب بلای آسمانی و قضای ناکهانی کبی مدینهٔ اصفهان وقم و کشانده شاهك وقارداشی بهرام میرزانك وسلطانلرك سرایلرینی تالان وبرجوق خانلرك، قوروجیلرك خانمانلرینی خاك ایله یکسان ایدرك اغتنام ایتدیکی کرانبها امتعهٔ نفیسه‌دن «مرصع جلدلی، مکلف غلافلی، خطوط استادان ایله مصاحف شریفه، و برقاچ مجلد کتب تفاسیر لطیفه واحادیث نبویه وسائر مشروعات وتبرکات وتواریخ ومعقولاتدن وشهنامه ومنظوماتدن منقش ومذهب نفیس ملوکی وفاخر کتابلر، مرصع شمشیر وخنجر وسپر و سرنیزه‌لر، الماس ویاقوت ولعل طاشلی خاتملر، طابله، طابله مسك وعنبر، یوك، یوك عرد قماری، کیسه کیسه هنوز تراب ایله آلوده فیروزه‌لر، بدخشانی لاجوردلر، زرباف وزرتار سرا پرده‌لر، مذهب ومطلا مقعدلر، فرش بساطدن ابریشم قالیچه‌لر، خراسانی لطیف ونازك کچه‌لر وبی‌نهایه اثواب شاهانه وامتعهٔ خسروانه‌ی» برقاچ قطار دوه وقاطره تحمیلاً وزیری سیدعزیزالله شروانی ایله تقدیم ایلدی. پچویدن جلد ۱، ص ۲۷۹. مترجم].

(۲) بو «دونبوللی حاجی‌خان» شرق عشیرتلرندن برینك جسارتله معروف رئیسیدرکه مقدما بوطرفه انتساب ایله سنجاق ویرلمش ایکن صوکره شاه‌طرفنه کچه‌رك خوی بکلکنی المشدر (مترجم)

(۳) کرجستان عاصیلری اوله‌جقدر. تذییلات مترجمه مراجعت.

(٤) جلال زاده، ق ۲۷۹. پچوی، ق ۹۲. عالی، ق ٤٥۸. بوقلعه‌لر: برکان، نیاق کومکه، بناك، برناك، کوچوك، صماغار، اخادر. [پچویدن تصحیح ایله آلندی. مترجم]

حقنده‌کی نیاتندن خبر آله‌رق وهم پادشاهدن، هم ده بغداداوزرینه یورومکده اولان وزیرثالث محمدپاشادن احترازایده‌رك کمال سرعتله کردستانه قاچدی. صیتمه‌یه طوتلمسی اوزرینه چنارده توقف ایتمش اولدیغی حالده سهراب بغتةً هجوم ایله دردست و شاه طهماسبك‌الله تسلیم ایلدی. شاه، اوغلنك خیانتندن بحق منفعل اولدیغی جهتله بقیهٔ حیاتی کچیرمك اوزره بر قلعه‌ده حبس ایتدی (۱).

سلطان سلیمان (۱۰ ایلول، ۱۷ شعبان) ارضروم‌ه وصول بوله‌رق (۲) وزیر ثانی احمد پاشایی اوراده‌ن کورجستانه کوندردی. احمد پاشا التی هفته‌دن آز برمدت ظرفنده‌یکرمی قلعه‌تسخیر ایتدی‌که الکشایان‌دقت اولانلری تورتوم، نجاح، میراخور، اچه قلعه، بنکرد، اشتردوددر (۳). بوجولاندن عودتنده چولکده دست پادشاهی‌یی تقبیل ایله مشرف اوله‌رق (۲۴ تشرین اول — ۲ شوال) بارلاق موفقیتلرندن دولایی مکلف صورتده صیرمه ایشلمه‌لی خلعت ایله مکافات اولندی. اون بش کون صوکره عثمانلی اردوسی عودته‌ابتدار ایده‌رك پادشاه ۱۵۴۹ کانون‌اولنك‌اون‌ایکیسنده (۱ ذی‌الحجه ۹۵۶) مسعودانه استانبوله داخل اولدی.

پادشاهك فردیناندہ کوندردیکی برظفرنامه‌ده اوتوز برشهرك تسخیر، دیکراون دردینك‌ده تخریب‌واوزمانه قدرمدافعه‌سز بولنان یکرمی‌سکزموقعك احکام اولندیغی صورت‌فخارانه‌ده‌بیان‌اولنمشدر (٤). وندیك‌دوجیله لهستان‌قرالیچه‌ده بویولده‌محررات

(۱) پچوی، ق ۹۳.

(۲) پادشاه حلبدن دیاربکره کیتمك اوزره فراتی‌چوب المالی‌موقعنده بولنورکن خسته‌لنوب بر قاچ کون — «اب وهواسی حیات افزا، بهار و ازهاری صفا بخش وجانفزا» اولدیغنی ایشتدیکی — قره‌جه طاغ‌یایلاسنده اقامتله عافیت بولمشدر (پچوی، ج۱ ص۲۸۳). قره‌جه‌طاغ یایلاسی سیوه‌رك ایله دیار بکر آره‌سنده و ۱۲۰۰ مترودن زیاده ارتفاعده بربردرکه صفوق غایت شدتلیدر. مترجم برکانون ثانی‌ایچنده سیوه‌رکدن دیاربکره قدر اون سکزساعت (۹۰ کیلو مترو) مسافه‌یی واشبو قره‌جه طاغنی — قسم کلیسی اسبق دیاربکر والیسی قورد اسماعیل پاشا مرحومك اثرهمتی‌اولان — شوسه‌سایه‌سنده برکونده کچمش‌ایدی‌که میزان‌الحراره‌صفردن اشاغی یکرمی بشی کوستریوردی. قره‌جه طاغ دنیانك الکوزل یایلالرندن اولوب صویی. اوراده اوتلایان حیواناتك یاغی بی‌نظیر دینلسه روادر (مترجم).

(۳) پچوی. ق ۹٤. جلال زاده، ق ۲۸٤. عالی، ٤٦ نجی حادثه. ق ۲۵۸. صولاق زاده، ق ۱۱٦. | پچویده بنکرد «تیکرد». اشترود «اشرد» در. ایکی اچه قلعه یازیلیدر. |

(٤) بو مکتوبك اوستریا خاندان ایمپراطوری و قرالیسی خزینهٔ اوراقنده یالکز لاتینجه بر ترجمه سی واردر. ترجمه ایران بلده لری اسملرینی بوزه‌رق قوسا اینیان Cosaignan، تماس Totmas، نصر Nasar. ساقاس Sakas، چینوری Cineuri، رون Revan

کوندرلمشدر(۱). فردیناندہ یازیلان کاغد المان مهتدیسی اولوب ابوینی ویانه‌ده‌اقامت ایتمکده اولان ترجمان احمد ایله کوندرلدی ؛ سلیمانك بو نامه بری انتخاب ایتمسی ، اونك خرستیان دوغمش اولمسی منا سبتیله قرالك ترانسیلوانیا حقنده‌کی نیاتندن معلومات المسنده سهولت اولور امیدینه مبتنی ایدی: قرالك برطرفدن‌ده بو ولایتك مجارستانه‌الحاقی، قرالیچه‌ایزابللانك اورادن ابعادی ایچون پاپاس غره‌غوارایله مخابره ایتدیکی معلوم ایدی (۲).

فردیناندك هدیهٔ اختیاری، سلیمانك مطروح ویردیکی عدایلدیکی اوتوزبیك آلتونك خزینهٔ سلطانی یه ایلك تأدیه‌سی کچن سنه‌اوستریالی کاتب سینکموز روارژ انتوقصبه‌لی یوستی معرفتیله وقوع بولمش ایدی(۳). او صیره‌ده، بر از وقت مقدم وفات ایدن یحیی پاشا اوغلنك یرینه بودین والیسی تعیین اولنان قاسم پاشایه‌ده برمقدار اچه‌هدیه‌سیله اوچنجی دفعه‌اولهرق زوفی کوندرلدی (٤). مع هذا صلح عهدنامه‌سنه تمامیله رعایت ایدلمدی؛ ستولوه‌یسنبورغ بکی عجم ولی‌جان‌درت بیك کشی ایله راب وپاپا اره‌سنده‌کی بتون ممالکی تخریب ایلدی. پول رانقای ایله راب ووه‌سپریم موقعلری قوماندانی امریك ته‌له‌کی. راب قلعه‌سنك براز قوهٔ امدادیه آلدقدن صوکره ترکلری قارشیلامغه چیقدیلر؛ باقون اورمانی

پاپار. [یوقویده سالف الذکر یکرمی قلعه‌دن باشقه اون بش قلعه‌نك دخی اطاعت ایتدیکی؛ دیوان نام نواحی یه آتین ایدیلهرك شاهین باقشلی، کککك کبی یورر اسیرلر آلندینی؛ پرتکرك قلعه‌سنك منسوباتی ایکی قلعه ایله برابر ضبط وداد ایلی ناحیه‌سی ممالك عثمانیه یه ضم اولندینی، بوناحیه‌دن اون بش قلعه ابقا ایله بقیه‌سی بیقلدینی ؛ تورتوم ، تلخیص ، اچه قلعه‌سی ، دیوانه دره‌سی بر سنجاق اتخاذ قلندینی مندرجدر.]

(۲) پولاویده پرنس چارتوریسکینك کتبخانه‌سنده ۹۵۶ ربیع الاولی (نیسان ۱۵٤۹) تاریخلی برمکتوبك له لسانندہ ترجمه‌سی واردر؛ قره‌آمد (دیاربکر) دن رمضان (تشرین اول ۱۵٤۹) تاریخلی دیکر بر مکتوب پادشاهك ایراندہ‌کی مظفریاتنی قرالله اعلام ایله قازاقلرك اوچاقوفده جولانلرندن دولایی سرد مطالب ایدیور . صفر ۹۵۷ (مارت ۱۵۵۰) تاریخلی اوچنجی بر مکتوب‌ده ینه بوجولانه عائددر.

(۲) *Pauli Bornemissæ epistola ad Thom. Nadasd. Viennae 23 M. 1750, ap. Pray ep, proc., t, II, p. 195.*

(۳) *Ferd. ad Mailat, Prag., 13 mart. 1549: Per eum (Justi) et secretarium Singkmoser misimus pecunias annuas ut munus ad manus Ibrahim Bassæ tradat, item Junisbego Rustem bassæ et aliis Bassis.* خزینهٔ اوراق.

(٤) *Ferd. ad Bassam budensem, 3 nov. 1548: Ea quæ nobis per hominem vestrum Huzzeph (یوسف) et fiddem aulicum nostrum Joannem Deseuffy nuntiastis.* کذلك.

مدخلنده عثمانلیلره تصادف ایده‌رك اللرنده کی اسیرلری استرداد ایله برابر اونلردن التی یوز اسیر واون اوچ بایراق آلدیلر. ولی جان ده یاره لاندی، وانجق کوجلکله قورتیله بیلدی(١)؛

قرالك مجارستانده کی والیسی سیگیسموند، پوزغای ایله آندره تارنوچی یی بودینه کوندره‌رك عهدك متادیاً اخلالنه نهایت ویرلمسنی عثمانلی حکومتندن طلب ایتدیسه‌ده برفائده‌سی اولمادی(٢)؛ بونلرك تهدیداتی کار ایتمدی. معمافیه ایکی ملتك مرخصلری گیونگیوس قصبه‌سنده طوپلاندیلر: مجارلر طرفندن آندره تارنوچی، اتیه‌ن نیسکوئی، انتوان ناغوات؛ ترکلر طرفندن درویش چلبی، غران قاضیسی محمد، دیوان کاتبی علی مأمور ایدیلر؛ لکن مکالمه منازعه ایله ختام بولدی؛ یکیدن ناقض عهد احوال وقوعنی ایجاب ایتمسنه بیله آز قالدی؛ درویش محمدك فکر ائتلاف جویانه‌سی ارقداشلرینك تسکین حدتنه انجق صعوبتله موفق اولهرق مجارلر هیچ بر شیئه دسترس اولمقسزین عودت ایلدیلر(٣). ایمپراطورك عثمانلی مأموری مهتدی محمدك یانده آغزندن قاچیرمش اولدیغی بر سوزده پادشاهك امنیتسزلکنی تجدید و ترانسیلوانیا ایشلری حقنده کی شبهه‌لرینی تأیید ایلدی(٤). پاپاس ژورژك حیله‌لری ایسه ایزابلی بحق اندیشناك ایتمکدن خالی قالمادیغندن قرالیچه، اوغلی ایچون پادشاهدن استعانه یه مجبوریت کوردی. سلطان سلیمان، محمود چاوشه همان ترانسیلوانیایه کیده‌رك اوچ ملته، یعنی مجارلره، اوسکلیلره، ساقسونلره، پاپاسك حکومتندن ابعادیله الی اياغی باغلی اولهرق عثمانلیلره تسلیم ایدلمسنی وبعدما قرالیچه‌دن و اونك صادق مشاوری پتروویچدن باشقه سنه اطاعت ایدلمسنی عبارات تهدیدیه ایله متضمن برفرمانی تبلیغ ایتمسنی امر ایتدی [٢].

متوفی بودین والیسنك مخدومی اولوب هاتوان وقولوچا سنجاق بکی بولنان، یحیی پاشا اوغلی ارسلان بك اوصیره‌ده پادشاهدن همان ارلویه کیتمك مریله برکمان، اوقلر، بر قیلیچ، برقاووق احسانله نائل اولیوردی (٥). بودین والیسی قاسم پاشاده (٦).

(١) ایستوآنفی، ١٦٠١.

(٢) بونلردن برنجیسنك ١٥٤٩ شباطنده و ایکنجیسنك ١٥ ایلول ١٥٤٩ تاریخنده کی مأموریتلرینه دائر «قواشیش»ده موجود تفصیلات وکندیلرینه ویریلوب خزینهٔ اوراقده محفوظ اولان تعلیمات.

(٣) ایستوانفی، ١٦، قولونیا تمثیلی، ص ٢٩١.

(٤) Ad reginam Ahmatus (محمود) cui male quædam nuper a rege nostro credita sunt. (وه‌رانتینك مکتوبی، ٤ ایلول ١٥٥٠. قاتونا ده، ٢١، ص ١٠٩٠)

(٥) وه‌رانتینك «تومام نه داسد» مکتوبی، ١٥ مایس ١٥٥٠. مجارلرك تلفظی موجبنجه ارسلانی «اورسلان» یازار. قاتونا، ٢١، ص ١٠٧٢.

(٦) ایستوآنفیده قاسونوس، فه‌سله‌رده، ٧، ص ٦٩٩، قاچزوم (Kaszseum)

ژورژك تاجی فردیناندہ بر اقسی مقصدیله متصل تضییق ایتمکده اولدیغی قرالیچه‌یه امداد ایچون ترانسیلوانیایه کچمك اوزره حاضر بولنمغه مجبور اولدی. سلیمان فرمان شکلنده یازلمش برمکتوبده — عثمانلی طوپراغی اوزرنده انشا اولندیغی افاده‌سیله — سولتوق قلعه‌سنك هدمنی طلب ایتدی(۱). مجارستانده بووقایع جریان ایدرکن لهستان مأموری نیقوله ، هوج ، قرال سیگیسموند اوگوستك بر مکتوبنی کتیردی که بونده اوگوست پادشاهه دوستلغی حسنده تأمینات ولاچکینك اوجاقوف حوالیسنده کی جولانلری حقنده موجب ممنونیت ایضاحات ویرمکده‌ایدی (۲). ۱۵۵۰ سنه‌سی ایشته بوصورتله کچمش وسلطان سلیمان بیوك جامعنك اساسنی بتون سرای مأمورلری حاضروووزیراعظم ایله مفتی کندیسنك رفاقتنده بولندیغی حالده اوسنه قورمشدر (۳). معماری عثمانینك بو شاه اثری — عظمت اسلوبنده واجزای تفصیلیه‌سنده ثروتنده — دولتك اك مترقی و مسعود زمانی طبیعتی اك یوکسك درجه‌ده ارائه ایلمکده‌در . بلده‌نك یدی تپه‌سندن بری اوزرنده مبنی اولان « سلیمانیه » اوزاقدن سیاحك دقتنی جلب ایتمکله برابر یاقیندن‌دخی انشا آتنده‌کی ظرافتله خیره بخش انظار اولور .

ایرته‌سی سنه(۱۵۵۱)، پاپاس ژورژ ترانسیلوانیا ایشلری حقنده مغایر حقیقت مکتوبلر تقدیمیله سلطان سلیمانی اغفاله چالشمقده دوام‌ایدیوردی. حتی فردیناند ایله ترانسیلوانیا وباناتك ترکی ایچون مذاکره ایکن استانبوله ، آلمانلرك سیگیسموند زاپولیا اراضیسنه کیردکلرینه دائراولان شایعاتك کاملاً اساسسز اولدیغنی بی‌حجابانه یازیوردی.

تموزده قرالیچه مجارستان تاجنی دوبودوروسقای آندره‌باتوری، لوران نیاری‌یه ویردکدن صوکره، قاشویه چکلمك اوزره بتون مملکتی فردیناندك قومیسرلرینه تسلیم ایده‌جکی صیره‌ده ایدی که ترانسیلوانیالیلره سلطان سلیمانك شو مألده برکاغدی کلدی: « پاپاس ایله بودین والیسنك بربرینه معارض اولان معروضاتی اوزرینه المانلرك پاپاس

(۱) سلیمانك ذی‌الحجه ۹۵۷ (کانون اول ۱۵۵۰) تاریخلی فرمان شکلنده مکتوبی اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده‌در .

(۲) پولاویده چارتوریسکینك وثائق تاریخیه‌جه غایت زنکین اولان کتبخانه‌سنده له لسانله مترجم وخصوصات آتیه‌یه عائد اوراق واردر: ۱، لاچکینك جولانلرینه دائر، ۱۵۵۰. ۲، برله‌ایلچیسنك بورجنك تأدیه‌سنه دائر ۳.۱۵۵۰، لوبومیریسکینك بریهودیدن آلدیغی آچه‌نك اعاده‌سنه دائر ، ۱۵۵۰. ٤ لهستان ایلچیسنك یول رخصتنامه‌سنك تصدیقنه وماتیاس میواسکی نامنده‌کی لهستانلیدن حیدودلرك المش اولدیغی اچه‌نك اعاده‌سی وعدینه‌دائر (شوال ۹۵۸ — تشرین اول ۱۵۵۱) .

(۳) اولیا، حاجی قالفه، تقویم التواریخ .

طرفندن یازلدیغی وجهله هنوز حرکت ایتمه‌مش می ، یوقسه والینك بیلدردیکی کبی مملکتك اورته‌سنه‌می واصل اولمش اولدیغی تعیین اولنه‌مدیغندن روم ایلی بکلر بکنه وسمندره والیسی رستم پاشایه عسکرلرینی تسلیح ایتملری امر اولنمشدر؛ ودین‌سنجاق بکی مالقوچ‌اوغلو افلاقلیلرك باشنه‌کچوب نیکبولی‌سنجاق‌بکی محمدبك‌بغدانایلره‌ودوبریجه تاتارلرینه(۱) قوماندهایده‌جکدر»(۲). بونکله برابر قریم‌خانی قریم‌تاتارلرینی امری‌التنه آلمش و وزیر اعظم رستم پاشانك اردوسی یکی چری و سپاهیلرله براشمش ایدی. بوسنه‌لی برپاپاسك اوغلو اولوب بش‌سنه مقدم قپودان پاشالق مقامنی وزیراعظم‌رستم پاشانك قارداشی‌سنانه ترك‌ایتمش‌اولان [۳] صوقوللو محمدبك‌روم‌ایلی بکلربکلکنه‌تعیین اولنمش ایدی. محمدبك [پاشا] سفری کشاد ایتمکه مأمور وله‌رق — یراندن عودتنده اسکی بوسنه والیلکنی الله المش اولان اولامه پاشانك التحاقنه انتظاراً — سلانقمنده اردوکاه قورمش ایدی . بو درجه‌سی‌ده مهیب اولان شو قوتلره میخال اوغلو علی بکك آقینجی‌فرقه‌سیله — مجارلری صولنوقك احکامندن وقتنده‌منع ایتمه‌مش ولدیغی ایچون عزل‌ویرینه علی‌پاشاتعیین‌ایدلمش‌اولان — بودین‌والیسی قاسم‌پاشانك(۳)عسکری‌انضمام ایده‌جك ایدی .

سلطان‌سلیمان، پاپاسك خیانتنه، ترانسیلوانیانك فردیناند ترك ایدلدیکنه، اوستریا عسکرینك مجار قرالنی ممالکنه کیردیکنه قانع اولنجه‌فردیناندك سفیری مالوه‌زی‌بی دیوانه چاغیردی. مالوه‌وزی، بوروایتلرك‌هیچ بری دوغری‌اولادیغنی باشی‌اوزرینه تأمین‌ایتدیسه‌ده‌موجب خوشنودی تفصیلات ویرمه‌دیکی‌وتملیماتنك کفایتسزلکیله‌دفع مسئولیته چالشدیغی‌حتله بوغازایچی‌ساحلنده‌کی اناطولی‌حصارنده‌کی «قره‌قله»یه‌حبس اولندی(٤). اسکی‌عجم‌حکمدارلرینك «فراموش‌قله»لرینه(٥) ویدی‌قله‌نك «یلی‌قویو» سنه معادل صورتده‌استعمال‌اولنان اشبو قره‌قله‌برچوق‌زمانلر مجارلره، آلمانلره‌دهشت ویرمشدر. ایمپراطوره حقوق‌بین‌الملل قواعدینك شو وجه‌ایله نقضندن شکایت ایتمك اوزره درحال پادشاهه‌مکتوب‌یازدی؛ لکن‌سلطان سلیمان، فرمان شکنانه‌کوندردیکی

(۱) فه‌سلرك دره‌چیله‌ر Deretziler تاتارلری دیدیکیدر .

(۲) سلطان‌سلیمان‌ترانسیلوانیالیلره ۱ تموز ۱۵۵۱ تاریخلی‌مکتوبی، پره‌ی، ج۲ ص۱۱۸.

(۳) ایستوآنفی، ۱۷، قولونیا تمثیلی، ص ۳۰۰.

(٤) ایستوآنفینك‌واوندن‌نقلاً فه‌سله‌رك، ج۷، ص۷۱۹، یازدقلری کبی، والانته‌ن توروك وماليانك اوزمان درونده اتمام حیات ایتمش اولدقلری یدی قله‌دکل .

(٥) قهقهه قلعه‌سی . (مترجم)

جوابنامه‌ده غریب اولمقله برابر حقوق اسلام قواعدینه‌ده مخالف اولان شو: «ایلچیلر متبوعلرینك ویردکلری سوزدن مسئولدرلر؛ رهن صفتنده بولندقلری جهتله اوسوزك نقضندن دولایی جزادیده اولمازی لازم کلیر.» قاعده‌سنی اورته‌یه قویدی (۱). بو مخابره‌لر جریان ایدرکن سلانقامنده صوقوللو محمد پاشا قوماندهسی آلتنده التمش بیك عثمانلی طوپلانمش ایدی؛ لکن — فردیناندك پاپا نزدنده کی مداخله‌سی اوزرینه بر مدت صوکره پاپاسلقدن قاردینالللغه ارتقا ایدن — ژورژك مکاتیب خدعه کارانه‌سنه عثمانلی جنرالی‌ده آلدانمش ایدی. بکلربکی، مارتینوچینك برایلچی واسطه‌سیله عرض عبودیتده‌ومتداخل ویرکی‌یی تأدیه‌ده‌تأخرندن دولایی اظهارتعجب ایتمسی اوزرینه(۲) حیله کار پاپاس پادشاهك صادق تبعه سندن اولمقده بردوام اولدیغنی وبوندن صوکره ویرکینك تام‌زماننده تأدیه‌سنی متعهد بولندیغنی جواباً بیلدیردی. مع هذا وقتی کلمش یورجك آنجق بر پارچه‌سنی کوندردی؛ بوندن طولایی خطانك کندیسنه دکل، ایقاع ایتمش اولدقلری قاریشقلقلرله مملکتك منابعنی قوروتمش اولان ایزابه‌ل ایله پتروویچه عائد اولدیغنی. لیپا ایله سولیموسك باتوری عسکری طرفندن اشغالی کندیسنه اسناد ایدیله‌جك برجنایت اولمادیغنی، یکی برمأمور اعزامنده تأخری کچن سنه کوندردیکی مأمورك بلغراد سنجاق بکی طرفندن حالا محبوس طوتلمسندن باشقه برسببی بولنمادیغنی بیلدیریوردی (۳).

نهایت ۷ ایلول ۱۵۵۱ (٦ رمضان ۹۵۸) ده محمد تقریباً سکسان بیك کشیلك اردوسی والله طوپی ایله(٤) پتروارده‌یندن طونه‌یی وتیته‌ل قربندن ته‌ئیس نهرینی کچدی. ۱۸ ایلولده بچه قلعه‌سنی آله‌رق بونك ایکی یوز کشیدن عبارت اولان محافظلری قایجدن کچیرلدی. قوماندانلری قدر قورقاق اولان به چکرمك محافظلری فرار ایده‌رك او حاله دوچار اولمقدن قورتلدیلر (۲۱ ایلول) (٥). به‌چکرکدن اردو، پسقپوس اقامتکاهی اولان چاناد شهرندن — وارده‌ین ایله سکدینه هان مساوی مسافه‌ده کائن — ماروش اوزرینه یوریدی(٦). بوشهرده‌درکه مقدما قرال آبا، قلعه‌یه حیله ایله جلب ایتمش اولدیغی الله

(۱) سلیمانك شوال ۹۵۸ (ایلول ۱۵۵۱) تاریخلی مکتوبی اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده‌در.
(۲) محمدك مارتینوچی‌یه مکتوبی، پره‌ی، ج ۲، ص ۲۸۲.
(۳) مارتینوچینك بکلربکنه ۱۰ ایلول تاریخلی مکتوبی، پره‌ی، ص ۲۹۷.
(٤) سینیور اسقانیوچانتوریونك Ascanio Centorio ترانسیلوانیا ایالتی تفصیلاتی. وندیك ۱۵۱۵، ص ۱۰۲. اوتای Unay. یك موثوق معاصریندن.
(٥) ایستوآنفی، ۱، ۱۸. پچوی، ق ۹٤. جلال‌زاده، ق ۲۸۷. عالی، ٤۷. نجی حادثه، ق ۲۰۹.
(٦) به‌چه Beçsé، به‌چکرمك Beçskerek، چانادCsanád، لیپا Lippa بزم تاریخلرده شو املاده کوریلور: بچی، بچکرك، چناد، لیپوه. مترجم

عاصی‌یی اعدام ایتمشدر؛ کومانلر طرفندن اعدام اولنان قرال دردنجی ولادیسلاس‌ده بورادہ مدفوندر؛ موقعك مدافعه‌سنه مأمور اولان راسیه‌لیلر کرك خصملرنجه، کرك متفقلرنجه شبهه‌لی کورینن صداقتلرینی تأمین ایچون زوجه‌لرینی، چوجقلرینی اولجه دشمن اردوکاهنه کوندردکدن صوکره ترك طرفنه کچدیلر. شهرك آناختارلری فرانسوا اوغودطرفندن تسلیم اولندی(۱). ایللادیا(۲) واون ایکی قدر قلعه راسیه‌لیلر طرفندن بنه اوصورتله ترك اولنه‌رق ترکلرك النه دوشدی (۳).

مارغراوژورژ برانده‌نبورغ، ژان‌قوروینوسدن طول‌قالان به آتریچ ایله‌ازدواجندن صوکره ماروش‌اوزرنده‌کی لیپای استحکامات ایله احاطه ایتمش ایدی؛ والده قرالیچه ایزابلك بودینی ترك ایتدکدن صوکره ایلك کیردیکی بلده بوراسیدر. شو وقایعی یازدیغمز زمانده بواستحکاماتك قوماندہ‌سنی ژورژ قارداش‌ایله جنرال قاستالدویوهان په‌تویه تودیع ایتمشلردی. محمدبك [پاشا] ایلریلینجه اهالی‌استحکام قوماندانینه‌مراجعتله بعض‌شرائط آلتنده موقعك‌تسلیمنه موافقت ایدوب‌ده کندیلرینی صیانت ایتمزسه‌مطلقا اولدیره‌جکلرینی سویلدیلر. قوماندان، هیجان‌عمومی آره‌سنده‌مدافعه‌نك امکانسزلغنی کورنجه‌طوپلری چاتلادوب باروت‌مخزنلرینی برهوا ایده‌رك قاچدی. عجم اولامه‌پاشا قوماندہ‌سنده‌بش‌بیك سپاهی وایکی‌یوز یکی‌چری لیپانك محافظه‌سنه براقیله‌رق میخال اوغلو ایکی یوز پیاده و ایکی‌یوز بشلو ایله (٤) خالیایه کوندرلدی.

اولامه، لیپای ضبط ایتدکدن صوکره، قرال برنجی قارلونك، عموجه‌سی پاپاس لوینك خاطره‌سی‌ایچون بنااتمش اولدینی کلیسایی زیارت‌ایلدی. ارغنونلری کوره‌رك

---

(۱) بنه اولکیلر و فورغاچ، *Commentarii rerum Hungaricarum* پوزونیئی Posonii، ۱۷۸۸.

(۲) فورغاچ، Forgacz.

(۳) ایستوانفی‌وفورغاچده اسملرینی کوریکز: غالاد Galad. آراچیا Aracia، به‌زونیقو Besonico، ناکی فلاق Nagy Fellak، ئه‌کره‌س Egres، خیالیا Chialia، پاله‌له‌س Palelesse، بودورلاق Bodorlak، زادورلاقا Zadorlaka، ئه‌په‌ریسکه Eperieske، هوروغازدك Horogaszeg، خارکیسوملیو Charkissomlio. پچوی آراد و پاراقانی‌ده علاوه‌ایدر. [حال‌بوکه پچویده اندن، یعنی‌واراتدن قنلاق نام پارقان اوزرینه وارلدینی محرردر. ج۱، ص۲۸٦. مترجم]

(٤) بشلو [بشلی] بر نوع عسکردرکه اخیراً [مورخك زماننده] اولاخ، بوغدان بکلری معیتنه دائر باب‌عالی ایله روسیه آره‌سنده‌کی مخابراتده موضوع‌بحث اولمشدر. ایستوانفی بونلری سواری عسکری تسمیه ایدر: *Qui unico equo stipendia merent*.

بونلرك حضورنده چالنمسنی امر ایتدی ، و شو آلات موسیقیه‌نك صدای امتزاجنی پك محظوظ اوله‌رق دیکلیور کورونوردی ؛ لکن بو کلیسانك دیاقوسی بولنان علمادن بر راهبك بناده مختفی خزینه‌لری خبر ویرمکدن امتناع ایدیور بهانه‌سیله بش دیشنی چیقارتمقله وحشتنی اورته‌یه قویدی (۱). صوقوللو محمد لیبادن طمشوار حصارلری النه کیتدی ؛ بو موقعك قوماندانی اتیه‌ن لوزونجی ، جسور اسپانیول و ایتالیان قوماندانلری الفونس پره‌ز وبرناردن آلدانا طرفندن معاونت کامله کوره‌رك ترکلرك هیچ برشی قزانمسنه میدان ویرمکسزین اون‌بش کونلك بر محاصره‌یه مقاومت ایلدی. بو مدتك نهایتنده موسمك زیاده ایلریله‌مش اولمسی و قاستالدو و راهب غره‌غواز قوماندەسیله فردیناند اردوسنك تقرب ایتمسی بکلربکنی بلغراداوزرینه چکلمکه مجبور ایتدی [٤]. لوزونجی دشمنك تعقیبنه ابتدار ایله یولی اوزرنده ناگیلاق قوماندانی قیطاسه تصادف وشدتله هجوم ایده‌رك غلبه ایتدی. قیطاس، ناگیلاقه کیرمك ایستدیکی حالده آتمه کوپری وقتیله قالدیریله‌مدیغندن لوزونجی قلعه‌یه کیروب قیطاسی اسیر حرب اوله‌رق آلوب کوتوردیکی کبی اوراسنی‌ده احراق ایلدی (۲) .

طمشوار محاصره‌سی اثناسنده ناگیلاقدن کلن ایکی یوز ترك سواریسی ماقو قلعه‌سنی بغتةً اله کیرمکه چالشمشلر ایدی؛ آنجق محافظلری کثرتلی بولدقلرندن قوماندانلری(۳) مملکتك حاکملرندن برینی سکدیندن استمداده کوندردی ؛ بو حاکم ایسه بکلیلن امداد یرینه برطاقم مجارپیاده‌لری کتیردی که بونلر ترکلرك بایراغنه مماثل بیاض بایراقلر آچه‌رق عثمانلیلری آلداتمغه موفق اولدیلر وطانمقسزین عثمانلیلره هجوم ایله کندیلرینی ماروشه رجعت ایتدیردیلر. عثمانلی قوماندانی‌ده بالذات مجروح اولدیغی حالده التنجی اوله‌رق بر صندالله کیرمك صورتیله قورتولمغه کوچ موفق اولدی (٤). اوزون‌لقیله اکیلان فرانسوا هوروات خالپا عثمانلی قوماندانی‌ده بر ضیافت شبانه‌دن چیقارکن التی یوز سواری ایله برلکده غفلةً اله کچیردی [٥] ؛ قوماندان ، قورتارمق ایچون قولتغی آلتنه آلمش اولان مجار قاپتانینك مساعیٔ مردانه‌سنه رغماً برقورشون ایله مقتول اولدی . صوقوللو طونه‌نك اوته طرفنه قاچنجه یوز بیك کشیلك قدر بر ایمپراطور اردوسی لیپا اوزرینه یوریدی ، و محاصره آلتنه آلدی .

(۱) ایستوانفی. [ایرانی اولامه‌نك موسیقیدن آکلامسی اصلا استغراب اولنه‌ماز]
(۲) کذلك ، ۱۷ .
(۳) ایستوانفی قانتر یازار ؛ برصحیفه صوکره قایداره‌سی شکلنه افراغ ایدرسه‌ده دوغروسی یوکاریدنی کبی قیطاسدر .
(٤) ایستوانفی ، ص ۳۰ ، قولونیا تمثیلی.

بکلربکی محمد بلغراده چکلدکدن صوکره ترانسیلوانیاده ساکن اوچ ملته (ساقسونلر، سکلیلر، مجارلر) و قرونشتاد، هرمانشتاد، ساچ ـ شه‌بش حاکملرینه پادشاهه صداقتلرینی محافظه ایتملری ایچون متعدد فرمانلر اصدار ایلدی. فقط بو تشویقات پك کچ قالمش ایدی؛ چونکه راهب چوقدن بری مملکتی آیاغه قالدیرمش ایدی. اونك امری اوزرینه پك اسکی برعادته اتباعاً برسواری، خلقه قانلی برقلیچ ومزراق کوسترمکده اولدیغی وياننده بولنان بر پیاده: «وطن دشمنی یاقلاشیور؛ هر خانه بزی مشترك تهلکه‌دن قورتارمق ایچون آدمنی کوندرسین!»(۱) دیه باغیرمقده بولندیغی حالده کویلری، شهرلری دولاشمش ایدی. لیپا حصارلری اوکنده برلشمش اولان اردویه نشر اولنان دیکر بربیاننامه‌دخی استحکاملره ایلك طیرمانوب چیقه‌جق کیمسه‌یه اصلزادکاندن ایسه ایکی یوز دوقه‌وایکی یوز کویلو خانه‌سی واکر افراددن ایسه بر اصالت عنوانیله یوز دوقه ویوز خانه وعد ایدییوردی.

٤ تشرین اولدن بری لیپا شهری اوچ طرفدن قوشادلمش ایدی؛ بیوك چاپه‌درت طوپ، ایکی هاوان، دیکر ایکی طوپ که جمعاً سکز طوپ محاصرلرك طوپچی قوتنی تشکیل ایدیوردی (۲). ۷ تشرین اولده اسپانیولارقوماندانلرینك امرینی بکله‌مکسزین هجومه مسارعت کوسترديلر. قاستالدو ایله بر قاچ کون مقدم قاردینال پایه‌سنی آلمش اولان راهب هجوم باشلادیغی زمان سفره‌ایدیلر؛ لکن ایلك کورلتیده موقع محاربه‌یه قوشوب عسکرلرینك باشلرینه کچدیلر. مجارلر ناداسکی، ایتالیانلر پالاویچینی (۳)، آلمانلر آرقو قوماندەسنده ایدیلر. یدی قله‌ده سفیلانه تلف اولمش اولان والانتهن توروکك اوغلی ژان توروك ایله سیمون فورغاچ فوق العاده یارارلق کوسترديلر؛ برنجیسی کندیسنی یدی دفعه یارالامش اولان بیوك رتبه‌ده بر ترکی اولدردی؛ دیکری اون بر یرندن مجروح اولەرق بر چوق قان ضایع ایتمش وبر اجساد بیغینی آلتنده قالمش اولدیغی حالده مذهب قلیجدن بیلنه‌رك چکیلوب چیقارلمق صورتیله محافظهٔ حیات ایلشدر (٤). نهایت شهر ضبط ویغما اولندی. درحال قلعه‌نك ده محاصره‌سنه باشلانلدی که اولامه معیتنده برحیات قالان بیك بش یوز کشی ایله اورایه چکلمش ایدی.

(۱) ایستوآنفی، ۱۷، ص ۳۰٤. آسقانیا چانتاریو، ص ۱۱۹.
(۲) آسقانیو چانتاریو، ص ۱۲۱.
(۳) ایستوآنفی، ۱۷، ص ۳۰٦.
(٤) فرانسیسکی فورغاچك مجارستان محاربانه دائر پوزونیئی شهرنده مطبوع اثری، ص ۲۷.

محاصره‌نك طقوزنجی کونی (۱۶ تشرین اول) — که روم ایلی بکلر بکنك‌ده طمشوار دن چیقدیغی کوندر — اولامه قاستالدونك یکرمی کون متارکه‌یه، بومدتك نهایتنده کندیسنك چکیلوب کیتمسنه، حدوده قدر رده بر رخصتنامه ویرمه‌سنه موافقت ایلمسی شرطیله لیپا وچانادك تسلیمنی تکلیف ایتدی. بوشرائطی قبول ایتمکه هیچ برسبب یوغیدی؛ چونکه محصورلرك بیه جکی قالمادیغندن آت وکدی یمکه مجبور اولمشلردی؛ لکن مارتینوچینك رأیی بلاشرط تسلیم طلبنده بولنان قاستالدو ایله مجارجنرالرینك فکرلرینه غلبه‌ایتدی؛ راهب سرپوشنی قاردینال شاپقه‌سنه تحویل ایتمکله قناعت ایده‌مه‌مش اولان بوحریص پاپاس حالا ترانسیلوانیا پرنسلکنی آرزو ایدیوردی. اولجه حیدر پاشادن کلمش اولان برمکتوب — که بونده صاحب مکتوب پاپاسك یکنی اولدیغنی یازیوردی — قاردینالك دولت عثمانیه ایله اویوشوب پادشاهك اعادهٔ توجهنه نائل اولمه‌جنی امیدینی تولید ایتمشیدی (۱). اکر قلعه‌نك محافظلرینك حیاتنی قورتارمغه موفق اولورسه بومقصدك حاصل اولمه‌جغنه دائر اولامه طرفندن ویریلن وعد قطعی ایسه کندیسنی دها زیاده تأمین ایدیوردی. احتمالدرکه یکرمی کونلك متارکه تکلیف غریبی، حقنده‌کی توجهك عودتنه دائر استانبولدن تأمینات آلمق ایچون وقت قازانمق منفعتی اقتضاسندن اولان مارتینوچینك اخطاری اوزرینه میدانه قونلمشدر. اکربویله دکل ایسه اولامه‌نك صوك درجه‌یه کلمش بولندیغی حالده همان چکلمك تکلیفنده بولنمامش اولماسنك سببی آکلاشیلهماز. ۵ کانون اول ۱۵۵۱ تاریخنده جمعه اقشامی بر پارلاق مهتاب زمانی ایدی که اولامه، قاردینالك صورت مبذوله‌ده تدارك ایتمش اولدیغی مأکولاته مالك بیك‌بش یوز کشی ایله دیشاری چیقدی. اولامه، حین عزیمتنده شهادت شکران اولمق اوزره قاردیناله بر آلتون لامبه، ایکی آلتونلو موم، برایران شالی، درت محاربه آتی، احجار ثمینه ایله مزین برخنجر کوندردی (۲). راسیه لیلردن برطاقم عسکر طمشوارك اوته‌سنده طمش نهری ساحللرینه‌قدر اولامه‌یه رفاقت ایلدیلر. آرتق ترکلر کندیلرینی امنیتده صانیورلردی؛ لکن نهرك اوته‌طرفندن فرانسوا هوروات ومه‌لحشیور بالاسسا — کندیلرینك ممانعتلرینه رغماً مارتینوچینك عثمانلیلر ایچون یولنی بولمش اولدیغی — شوچکیلوب کیتمه‌نك انتقامنی آلمق ایچون فرصت ظهورینه انتظاراً پوصوطو تمشلردی. اولامه، قاردینال طرفندن خبردار ایدلدیکی جهتله‌هم، آن‌دوکوشمکه حاضر بولنمق ایچون

(۱) حیدرپاشانك لیپا قلعه‌سندن مارتینوچی‌یه مکتوبی، پره‌ی، ۱، ص ۳۰۸.
(۲) ایستوآنی، ص ۳۱۸. فورغاچ، ص ۲۹.

صیق صف حرب نظامنده یوریدی. لکن راسیه لیلر کندیسندن آیریلیر آیرلمازهوروات و بالاسسا — میشل دومبای (۱) و ناگیلاقلی آمبرواز (۲) طرفندن تقویه ایدلمش اولدقلری حالده — اولامه نك اوزرینه دوشدیلر. غوغایك شدتلی اولدی؛ آمبرواز مقتول وبالاسسا آغیر صورتده مجروح دوشدی؛ اولامه ده مجروح اولدیغی حالده لیبادن برلکده چیقمش اولدیغی بیك اوچیوز کشیدن آنجق اوچیوز کشی ایله بلغراده[٦] واره بیلدی.

لیباعثمانلی قوماندانلرنه ویریلن یکرمی کونلك متارکه اثناسنده ومارتینوچینك اولامه واسطه سیله دولت عثمانیه ایله اویوشمغه چالشدیغی صیره ده قاستالدو، اکر ترانسیلوانیا دهازیاده برمدت قاردینالك الندە براقیله جق اولورسه مطلقا غائب ایدیله جکنی فردیناندە بیلدیرمشیدی ؛ بو اخطاره جواباً ، اردونك سلامتنه دقت ایتمسی و راهبك حیله لرینه نهایت ویرمك اوزره احوالك ایجاب ایده جکی تدابیره مسارعت کوسترمسی امرینی آلدی.

قاستالدو، مارتینوچینك چاوشلر واسطه سیله [۷] عثمانلیلرله خفیاً مخابره ایتدیکنه مطلع اولەرق اسکی دومینیکن پاپاسلری مناستری اولوب قاردینالك اقامتکاه اتخاذ ایلدیکی آلوینج قلعه سنه کیتدی . ثابت العزم بر طاقم اسپانیول و ایتالیان عسکری رفاقتیله راهبك اقامتکاهنه کیردی که بو صیره ده آندره لوزونچی یکرمی درت اسپانیول ایله قله لری اشغال ایدیوردی : اوندن صوکره سفورزیا پالاویچینی کلدی . ۱۸ کانون اولده علی الصباح قاستالدونك کاتبی اسکندریه لی آنتونیو فەراریو برقاچ کاغد ویرمك اوزره قاردینالك اوطه سنه کیردی. مارتینوچی یالکز برکوملك ایله کورکلی برخرقه کیمش اولدیغی حالده بر ماصه نك اوکنده ایدی؛ ماصه نك اوزرنده ده بردعا کتابی [۸]، بر حقه ، بر چالار ساعت ، خاطراتی متضمن بر دفتر بولونیوردی . کاتبك کندیسنه تقدیم ایلدیکی کاغدلری امضا ایتمك اوزره اکلدیکی صیره ده، کاتب ، — بری کوکسنه دیکری بوغازینه اولمق اوزره — قاردیناله ایکی ضربه اوردی . قاردینال « امان مریم آنا ! » دیه باغیره رق قوتلی بر ال ایله کاتبی ماصه نك آلتنه آتدی . بر اوشاغك مانع دخول اولمسندن دولایی قاپینك آرقه سنده قالمش اولان پالاویچینی بوسسی ایشیدنجه قیلیچ الندە اوطه یه کیره رك قاردینالك باشنی یاردی . لوپه زده اسپانیولله برلکده یتشدی ؛ بونلر هنوز ایاق اوزری طوره بیلمکده اولان اختیارك اوزرینه توفك بوشالتدیلر. قاردینال لاتینجه : « نه یاپیورسکز، قارداشلرم؟» دیه صوردی؛ او اندە

(۱) فورغاچ «میشل دوبای» ؛ ایستوآنی «دومبای» یازیور.
(۲) ایستوآنی «ناغلاق» وفورغاچ « ناکی » یازیور.

التمش اوچ یاره ایله مستور اولدیغی حالده: «عیسی ! مریم !» دیه باغیره‌رق‌دوشدی. جسدی یتمش بش کون موقع جنایتده قاله‌رق نهایت ودیسانیبورغده‌دفن ایله بر قبر یاپلدی (۱). بالدفعات وبربرینی متعاقب فردیناندہ، سلیمانه، ایز ابله خیانت‌ایتمش‌اولان بو مغرور پاپاس یتمش بش یاشنده شوصورتله حیاتنی بتیرمشدر .

بو قتلده شریك اولان یدی مجرمدن هیچ بری جزای آسمانیدن قورتلامشدر. پاللاویچینی اوسنه‌نك ختامندن اول ترکلرك الله دوشه‌رك معاملات وحشیانه آلتنده جان ویرمشدر . خنجر و قلمی مساوی برمهارتله اداره ایتمکده اولان کاتب انتوان فه‌راریو قاتل اولدیغی حقنده ویریلن حکم اوزرینه مسقط رأسی اولان پیه‌مونته بلده‌سنده صلب‌ایدلمشدر؛ مونیتونك سن ژه‌رمه‌نده باشی کسلدی؛ سقاراموچا ناربونده پارچه پارچه ایدلدی؛ قامپه‌چیو برمدت صوکره ویانه‌جوارنده آولانیرکن فردیناندك کوزلری اوکنده بر یبان طوموزی طرفندن پارچه‌لانمشدر ؛ قرالك اوامری انفاذ اولندیغنه برهان اولمق اوزره قاردینالك تویلو قولاغنی ویانه‌یه (۲) کتیرمش اولان مرقادا اوغسبورغده برمنازعه اثناسنده — اوقولاغی کسمش اولان — صاغ الی غائب ایتمشدر (۳) .

ایشته بوصورتله ترانسیلوانیا، پادشاهه ایکنجی‌دفعه اوله‌رق‌الك‌صادق دوستلرندن برینك قتلی منظره‌سنی عرض ایتدی؛ کندی منفعتی دائره‌سنده حرکت ایتمك‌ایچون نوبت نوبت خرستیانلرك و مسلمانلرك منافعنه خیانت‌ایدن مارتینوچی — غریتی قدر بیهوده اولمق اوزره — عثمانلی سلاحلرینك حمایه‌سی آلتنده مجارستان‌وترانسیلوانیاده تأسیس حکومت امیدنده بولنمش ایدی [۹] .

ایرته‌سی سنه قاستالدو موسم حربك ابتدالرنده ، فقط پك آز موفقیتله عثمانلیلر علیهنه تعرضاته باشلادی . میشل توت ، بش بیك مجار پیاده‌سیله سگدینی علی‌الغفله آلمغی تجربه‌ایتدی. ایتالیان‌واسپانیول‌قاپیتانلری‌الداناو په‌ره‌ز، سلیزیالی‌اوپه‌رندورف، مجار پیه‌ر باکیچ، نیقوله دوچی، نیقوله ده‌رسفی، فرانسوا هوروات ۲۳-۲٤شباط، ۱۵۵۲ کیجه‌سی توتك ، سگدین اوزرینه بغتةً وقوعه‌کلن هجومنده قومانده ایدیورلر ایدی؛ سنجاق بکی میخال‌اوغلو خضر بك[۱۰]همان عریان برحالده قلعه‌یه قاچه‌رق

(۱) کتابهٔ سنك مزاری بودر : « *Omnibus moriendum est* »

(۲) « *Aurem dextram discissam per postas ad Ferdinandum tulit ; ac vesperinas preces solenni quodam die audinti præsentavit .* » فورغاچ.

(۳) ایستوانفی ، فورغاچ ، آسقانیو چانتوریو ، و ایکی اولکیلردن نقلاً وولفغانغ‌به‌تلن .

شهر ضبط و یغما ایدلدی . مجار پیاده‌لری قلعه‌نك خارجی استحکاملرینی بیقمغه باشلامش ایکن خضر بك دیشاری‌یه هجوم کوسترمه‌رك اونلری رجعت ایتدیردی . اسپانیولر، مجارلر، آلمانلر شهرك شراب مخزنلرنده انتظام عسکری‌یی و النه‌جق برشهر اولدیغنی اونوتمقده بولندقلری حالده خضر بك، حالندن خبردار ایتمك ایچون بودین والیسنه برکوتر نامه برکوندردی ؛ درحال علی پاشا کندیسنك و سمندره والیسی رستم بکك (۱) عسکرینی آله‌رق سرعتلی مشیتله امداده قوشدی. سگدین کورینمجه اردوسنی بر صف اوزرینه اوچ‌فرقه اوله‌رق ترتیب ایتدی؛ سواری‌یی صاغه، صوله قویه‌رق کندیسی پیاده ایله مرکزده بولندی، و هر ایکی جناحه التیشر صحرا طوپی قویدی. مجار پیاده‌لری سوق شدت ایله، باشلرینك امرینی بکله‌مکسزین قارمه قاریشیق عثمانلیلرك اوکنه یوریدیلر؛ لکن درحال رجعت ایده‌رك طرف طرف طاغلدیلر. میشل توت آنجق یکرمی کیشی ایله ته‌ئیس نهرینی یوزه‌رك چوب کوجلکله سن ـ ژورژ قلعه‌سنه کیره‌بیلدی؛ آلدانا، په‌ره‌ز، اوپه‌رندورف طولو دیزکین لیپایه جان آتدیلر . عثمانلی سلاحلرینك نشانهٔ ظفری اولمق اوزره بش‌بیك کسلمش برون (۲) و قرق سنجاق استانبوله کوندرلدی . والانته‌ن ناگی و پیه‌ر توروك قومانده‌سنده بولنان و اخیراً به‌چکرمك قربنده قاسم بکی رجعت ایتدیرمش اولان درت یوز سواریدن مرکب دیکر بر فرقه ایسه احوال جاریه‌دن معلوماتی اولمقسزین او آره‌لق سکدینه کلمکله محو ایدلدی . یالکز والانته‌ن یکرمی قدر آدمیله ته‌ئیس نهرینه آتیله‌رق یوزه یوزه چوب قورتلدی .

بری طرفدن ترکلر نیسانده سفری کشاد ایلدیلر . بو دفعه مجارستان اردوسی قوماندانلغنه صوقوللو محمدك یرینه وزیر ثانی احمد پاشا تعیین اولنمشیدی . احمد پاشا ادرنه‌یه وصولنده چاوش مجار علی‌یی سگدین اوکنده کی پارلاق مظفریتنی تبریك ایله نشانهٔ محظوظیت شاهانه اوله‌رق برآلتون قیلیچ وخامت ایصال ایتمك ایچون بودین والیسنه کوندردی(۳). قریباً طمشوار اوکنه واصل اوله‌جغنی‌ده بیلدیریوردی.

وزیرك بومکتوبیله اخیراً استولوه‌یسانبورغ سنجاق بکی تعیین اولنان شجیع حمزه‌نك(٤)

(۱) پچوی .
(۲) ایستوآنفی ، ۱۷، ص۳۱۹.
(۳) پچوی .
(٤) ۹۵۸ ، استونیٔ بلغراد سنجاغی سرحدك قدماسندن وبهادرلرندن حمزه بکه عنایت اولنمش ایدی... پچوی، ج ۱، ص ۲۹۰. (مترجم)

ایکی یوز سواری ایله مرکز مأموریتنه کیدرکن وه‌سپریم محافظلری طرفندن اسیر ایدلمسی (۱) بودین والیسنی وه‌سپریم‌اوزرینه برتعرضه‌مجبور ایلدی. وه‌سپریم،یاخود وه‌یسبرون (آق قایناق) شهری (۲) ، سوقاقلرنده و شهر خارجنده کی محله‌لرده قیالردن کوپوکلو صولر فوران ایتدیکی ایچون بویله توسیم اولنمشدر. برتپه اوزرنده مبنی بولنان وه‌سپریم ترکلرك استیلاسی زمانندهیالکز برخراب دیوار ایله محاطایدی. خارجی محله‌لری تشکیل ایدن خانه‌لر تپه‌نك یوکسك طرفیله وادی اوزرنده متفرق ایدیلر. مشهوراسلاوپرنسی سواتوپلوق، وه‌سپریمی اقامتکاه اتخاذ ایتمش اولدیغی حالده مجارلرایکنجی برهجوملرنده کندیلرینه‌طوپراق وصوویرمك اوزره‌وعدآلمق صورتیله استعمال ایلدکلری حیله ایله اونی تخت و حیاتندن محروم ایتمشلردی (۳) . نیسانك برنده علی‌پاشا عسکریله بوشهرك‌دیوارلری اوکنده کورندی؛ لکن‌طوتدیغی‌یوکسك برموقعدن محصورلرك‌اتشیله چیقمغه مجبور اولەرق آبەس‌وادیٔ لطیفنده اردوقورمغه کیتدی. شهرك شمالنده وغربنده انشا ایتدردیکی ایکی یوکسك سد اوزرینه موضوع طوپلری اون کون فاصله‌سز شهری دوکدی . محافظلرك بر قسمی عثمانلی اردوسنه کچدی؛ آنجق علی پاشا لیپا مدافعلرینك انتقامنی بوفراریلردن آلمق ایچون جمله‌سنی آبەس وادیسنده قتل عام ایتدردی‌که ایستوآنفینك‌زمانندە بونلرك طوپراق‌اوزرینه طاغیدلمش کمیکلری کوریلوردی . وه‌سپریم قوماندانی تیمور (واس) لقبیله اکیلان میخال موقعك تسلیمنی مذاکره ایتمکده اولدیغی حالده یکی چریلر شهره کیردیلر ؛ عزیمته‌حاضرلانمقده اولان محافظلرك برطاقمی قلیجدن کچیریلوب بر طاقمنك‌ده بتون اسلحه و اشیاسی آلندی ؛ فی الحقیقه علی پاشا متهملری دوکدردی ؛ لکن وه‌سپریم قوماندەسنی جعفر اغایه (٤) تودیع ایتدکدن صوکره میخالی اسیر اولەرق آلوب کوتورمش وبوآدمك حریتی اصلا اعاده اولنمامشدر (٥) .

(۱) سنجاق‌بکی حمزه‌بکی[پچوینك .لسانندن نقل وقایع ایلدیکی]زعمادن حمزه‌ایله قاریشدیرمامایدر. بوحمزه پچوینك روایتنه کوره ایی برحافظ ایدی. [ج ۱، ص ۲۸۸]

(۲) اشبو وه‌سپریه Wessprim پچویده «سیریم» یازلمش ایسه‌ده تحریفه‌اوغرامش اولدیغی اشکاردر. وه‌سپریم، بزم تاریخلرده بسپرمدر (مترجم).

(۳) ایستوآنفی، ۱۷، ص ۳۲۲ .

(٤) کذلك، ۳۲۳.

(٥) بوقلعه‌نك ابتدای فتحی بودر؛ مؤخراً سلطان سلیمان سیکتواره کلیرکن اوراسی‌وتاتا قلعه‌سی دشمن النه کچمش و ارسلان پاشا بوندن طولایی اعدام اولنمشدر . پچویدن تلخیص ، ج ۱، ص ۲۹۱ . [مترجم]

۲۳ نیسانده (۱) وزیر ثانی احمد پاشا ادرنه‌دن اردونك قسم کلیسیله حرکت ایدوب یکرمی بش کون کیتدکدن صوکره بلغراده واصل اولهرق روم ایلی بکلربکی صوقوللو محمد پاشانك عسکری ده بوراده کندیسه التحاق ایتدی (۱۵ مایس). بر آی صوکره طمشوار اوکنده کورندی که لوزونجی ایکی بیك ایکی یوز کشی ایله صوك درجه یه قدر مدافعه‌سنی عزم ایتمشیدی. سن ـ پیه‌ر و سن ـ پول یورطیسندن اولکی کون بتون خط اوزرنده آتش باشلادی؛ برچوق کوچك طوپلردن باشقه احمد پاشا بیوك چاپلی اوتوزالتی محاصره طوپی یرلشدیرمش وجواردده واطه‌ده یاقیلان خانه‌لرك انقاضیله طابیه‌لرده یاپدرمش ایدی. طوپلر آز وقت ظرفنده کدك آچدیلر؛ آنجق عسکر صبر ایده‌میه‌رك هنوز کدك، کچیله‌جك برحاله کلوب ده سرعسکر طرفندن امر ویرلمکسزین هجوم ایتدیلر. بوتشبث ترکلر ایچون وخیم اولدی؛ دیوارلرك اوکنده ایکی بیك کشی براقدیلر که نیکبولی سنجاق بکی تنبل مصطفی بك ده بونلرك آره‌سنده ایدی؛ محصورلرده شجیع اسپانیامیر آلایی قاسته‌للو ویونك ضیاعیله متألم اولدیلر. بووقایعی متعاقب اناطولی بکلربکی حسن پاشا اردویه برقافله ذخیره کتیردی که بوکا احتیاج حس اولونیوردی؛ لکن بوده مخاطره‌سز اولمادی؛ زیرا کندیسی ومعیتنده کی قوت، قارانشبه‌ش محافظلری طرفندن تعرض کوره‌رك فراره مجبوراولدیلر. میخال‌توت قلعه‌یه ذخیره ادخال ایتمك ایستدیسه‌ده بو تشبثنده عثمانلی جنرالی قدر موفق اوله‌مادی؛ عسکرینك قسم کلیسی کندیسنی ماروش ساحللرنده ترك ایده‌رك یانندە وموقع صداقتده قالان قسم جزئی ایسه عثمانلیلرك صدمه‌سنه دایانه‌مدی؛ کندیسی ده سرتاپا یاره ایچنده اولدیغی حالده کوجلکله قورتیله‌بیلدی (۲). محاصرلر «صوقله‌سی»نی بلا فاصله دوکمکده دوام ایدییورلردی؛ قله برخرابه‌زاردن عبارت قالنجه احمد پاشا سن ـ ژاق کونی (۲۵ تموز) ایچون عمومی بر هجوم امر ایتدی. ایلك هجوم ایدنلر آره‌سنده بولنان چاوشلر کد خداسی، قله‌نك خرابه‌لری ایچنده انسانلق فوقنده برشجاعتله حرب ایتمکده اولان مجار بلاس پاتانیوسه: «بکا قباد دیرلر!» دیه باغیره‌رق اوآنده بلاسك باشنه شدتلی برضربه ایندردی؛ بریکی ده باشنه قالقانی کچیره‌رك: «بکاده بلاس دیرلر!» دیه‌رك خصمنی بوغازندن اوردی. هجوم هرایکی طرفدن شدت متساویه ایله بش ساعت سوروب نهایت ترکلر بی تاب قاله‌رق — محصورلر یوز اون اوچدن زیاده مقتول ویرمه‌مش اولدقلری حالده — اوچ بیك ضایعات ایله چکلدیلر.

(۱) ۲۷ ربیع‌الاخر ۹۵۸. پچوی، ج ۱، ص ۲۹۱. (مترجم)

(۲) پچوی، ق ۹۷، سکدین‌قپودانی طوت میخالك ایکنجی مدافعه‌سی اولمق اوزره حکایه ایدر.

ایرته‌سی کون ینه هجومه باشلاندی؛ وزیر احمدپاشا، روم‌ایلی واناطولی بکلر بکلری، سنجاق بکی قاسم ایله دیکر رؤسا محاصرلری سوز ایله غیرته کتیرمکله اکتفا ایتمیوب کری چکیلدلرك باشنه اوجلری تیمورلی طوپوز اوریبورلردی. نهایت «صو قله‌سی» آلندی؛ بو باشلیجه استحکامك سقوطی، بیه‌جك و جبخانه‌نك آزلغی، خصوصا جنرالارینك رضاسی خلافنه تسلیم اوله‌جقلرینی بیان ایله‌تهدیدایدن المان‌واسپانیولرك انتظامسزلغی لوزونجه‌یی سربستانه‌چکلمك شرطی آلتنده‌تسلیمیت کوسترمکه‌مجبور ایلدی.

لوزونجینك شهردن چیقدیغی صیره‌ده روم ایلی بکلر بکیله قاسم پاشا عسکرك تحقیراتنه قارشی حمایه ایتمك و شجاعتندن دولایی اثر توقیر کوسترمش اولمق اوزره کندیسنی اورته‌لرینه آلدیلر. لکن متعاقباً کوزللکلری برآرزوی ملعونانه اویاندیران معیتی‌دلی‌قانلیلرینی یاقه‌لادیلر؛ لوزونجی کنج خدمتکاری اولوب مغفرینی والتون‌زرهنی طاشیمقده‌اولان آندره تومورینك آتدن‌اشاغی دوشورلدیکنی کورنجه (۱) کندیسنی دها زیاده طوته‌میوب: «ایشته ترکلرك عهدی! سلاحلریمزی آلهلم؛ هیچ اولمازسه انتقامسز محواولمایهلم!» دیه باغیردی وینه اودقیقه‌ده، کورولتیی تسکین‌ایچون قاسم ایله برلکده ایلریه‌مش‌اولان بکلربکی کدخداسنك باشنی یاردی. مدت‌مدیده قهرمانجه دوکوشدکدن صوکره باشندن برپاره آلمش ویان طرفنی برمزراق ضربه‌سی دلمش اولدیغی حالده دوشوب ترك حیات ایلدی. پهره‌ز بو منازعه اثناسنده خیلی دشمن اولدردکدن صوکره لیپایه‌قاچوب قورتلمق اوزره آتنك سرعتنه تودیع نفس ایلدیسه‌ده‌کچمك ایستدیکی کوروش نهرینك موجه‌لری ایچنده‌غائب اولدی. فورغاچك برونی کسیلدی؛ کندیسی‌ده ترکلرك النه‌دوشدی. لوزونجی وزیرك حضورینه کوتوریله‌رك ترکلرك خیانتی تعبیرات‌شدیده‌ایله‌تعیب ایلدی. احمدپاشا، بونك لیپادن‌چیقدیغی زمان اولامه‌یه‌کوسترلن خیانته مقابلهٔ محقه اولمقدن باشقه برشی‌اولمادیغنی بیان ایتدیکی حالده لوزونجی برطاقم تحقیرات‌ایله اظهار نفرتده دوام ایلدیکندن عثمانلی جنرالی مجار شجیعنك باشنی کسمك صورتیله ختام حیاتنی تعجیل و رأس مقطوعنی اون و باموق طولدیره‌رق پادشاهه توصیل ایلدی (۲).

(۱) پچوی، ص۹۶، کنج خدمتکاری لوزونجینك شایان استحقار برندیمی‌یاپار.

(۲) پچوی، ج۱، ص۲۹۲، طمشوار محاربه‌سی وشرط‌تسلیمك بوزلمسی‌حقنده شوبله‌دیر: دشمن خیلی بهادرلق‌ایتمش؛ لکن بزمکیلرده اوقدر دلیرلك کوسترمدیلرکه اوست‌طرفی متصور دکلدر. یورویشلرده اولمك‌ایچون بربرینه تقدم‌ایتمکه مسارعت‌ایدرلر واصلا یوزچویرمزلردی. قیون طوزه کیدر کبی کیدرلردی. میرمیرانك آتی اورلدی، همان باشقه‌سنه بیندی، هجومدن

انشاسنه مأمور ایدلدی (۱)؛ بوموقعك سقوطی لیبا و سولیموس ایله بانات خطه‌سنك دیکر قلعه‌لرینك تسخیرینه مقدمه اولدی (۲).

احمد پاشا، قاستالدونك لیپامدافعه‌سنه براقدیغی اسپانیول برنار آلدانانك استحکاماتی برهوا، طوپلری تخریب، شهری احراق ایتمش اولدیغنی خبر آلنجه آتشی سوندرمك وطوپلرك بقیه‌سنی قورتارمق اوزره قاسم‌بکی بش‌بیك کشی ایله ایبروب کوندردی. بر عسکری قومیسیونی آلدانایی اعدامه محکوم ایلش ایسه‌ده شارل کنك قیزی وماقسیملیانك زوجه‌سی ماری عفو ایتدرمشدر. ایشته بانات شوصورتله عثمانلیلرك الله دوشدی؛ سلطان سلیمان خطه‌نك اداره‌سنی بکلربکی عنوانیله قاسم پاشایه تفویض ایتدی (۳).

احمد پاشا طمشوار محاصره‌سنی اجرا ایتدیکی صیره‌ده خادم علی‌پاشا دره‌غله‌ی قلعه‌سنی تسخیر مقصدیله بودیندن چیقدی. بردیك قیانك ذروه‌سی اوزرینه یاپلش اولان بوقلعه بورسم طاغلری ایچنده‌کی شهرلرك مرکزیدر. بوتشبث، عثمانلیلرك موفقیتندن زیاده دره‌غلی شجیع مدافعلرینك مقاومتیله جالب دقت اولمشدرکه تاریخ بومدافعلردن زوندی‌یی بالخاصه تذکار ایلکده‌در. علی پاشا. پاپاس مارتن‌اوروچفا لوایی، تسلیمه دعوت

کری قالادی . اوتوزبش کون محاربه‌دن صوکره دشمن استیمان‌ایلدی. بعده «ویره» بوزیلوب بجموعی اسیر و مذبوح اولدی. ویره‌نك بوزلمسنه سبب ، اولامه پاشا لیوه‌دن ویره‌ایله چیقمش ایکن تورك فرنجك ویره‌یی بوزمسیدر. دشمن‌ده طمشواردن چیقوب کیدرکن لوشانجینك برکوزل اینوشاسنه که — ایچ‌اوغلانی دیمکدر — بریکی‌چری یاپشمغله لوشانجینك اختیاری قالمایوب اویکی چری‌یی قیلیچ‌ایله اوردی ؛ ایشته بونك اوزرینه ویره بوزلدی. لوشانچی ایکی‌یرندن اغیریارەلی اولەرق احمد پاشایه کتیرلدی؛ «نه‌یاپەیم ، قلعه اهالیسی کندی حاله براقادیلر ؛ بن اونلرله محو اولمغه قرارویرمشیدم؛ بوقسه‌سز طمشواری آلمق‌ایچون دها ویردیککزقدر تلفات‌ویررردیکز.» دیدی. لوشانجینك‌یاره‌سی علاج قبول‌ایتمدیکندن احمدپاشا باشنی کسدردی (!) [تلخیصاً] مترجم.

(۱) ایستوانفی ، فورغاچ آسقانیو چانته‌ریو ، ص ۱۹۰ .

(۲) ایستوانفی ، ۱۸، ۳۲۹ ، یالکز قارانشبه‌س ولوغوش قلعه‌لرینی ذکرایدر. جلال‌زاده ق ۲۹۵، لیبا ، سولیموس ، برناق ، ابره‌ش ، کیا ، پانقوتا ، مورختور ، مارجه‌نا، قاجید، وجك و بیوك ساچ اله قرال قلعه‌سنی یاد ایدر . پچوی ، ق۹۷ ، چانیپو ؛ ناپلاق ، قالناق، شیقووه‌یی‌ده ذکر ایدر. [پچوی ، ج۱، ص۲۹٤ : لیوه (ایکنجی فتحی) ، صولمش، برناق، ابرش ، ایلته ، بانقوته ، مورشوار . مارچنه ، فاجد ، بیوك وکوچك ساچ ، چالپه، تابلاق، قنلاق ، شقوه ، سمعلوش و غیرهم . مترجم]

(۳) جنابی واوندن استنساخ ایدن هزارفن شویله سویلر: « طمشواره قریب بربلغرادلق یر فتح‌اولندی وقاسم‌پاشایی آنده بکلربکی نصب ایلدی». اوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالیسی خزینهٔ اوراق ال یازیسی ، ن ٤٦٩ ، ص٤٣٢ .

ایچون زوندی‌یه کوندردیکی وقت زوندی اسیر اولان ایکی ترك دلی قاتلیسنی یانینه کتیرده‌رك بونلره ارغوانی البسه‌الباس وکندیسی قلعه‌نك خرابه‌لری آلتنده‌مدفون قالمغه عزم ایتدیکی ایچون تربیهٔ عسکریه‌لرینی‌اکمال ایتمی‌رجاسیله علی پاشانك نزدینه اعزام‌ایلدی. متعاقباً قلعه‌نك حولیسنه‌سلاحلرینی، کموش طاقملرینی، الکقیمتلی اشیاسنی طوپلایه‌رق‌بونلری یاقدی؛ اوندن‌صوکره‌آخوره کیده‌رك محاربه آتلرینی‌اولدردی. بونکله‌برابر محصورلرك مقاومتنه‌رغماً ترکلر قاپیلری زورلادیلر؛ زوندی‌برقورشون ایله اوریله‌رق دوشدی؛ لکن دیز اوستی سورینه‌رك هر طرفندن یاره‌لنوب‌د. ختم حیات ایدنجه‌یه قدر اوغراشدی. علی پاشا وجودینی وآییرلمش اولان باشنی قلعه‌نك قارشیسنه کومدیره‌رك مزارینك اوزرینه برمزراق وبرپایراق دیکلمسنی امرایدوب بردشمن مغلوبك مزیتنه شو صورتله تجییانه حرمت کوستردی (۱).

بوپارلاق شجاعت سه‌چه‌نی قلعه‌سی محافظلرینه نمونهٔ امتثال اولمقدن بعیدقاله‌رق اونلر علی‌پاشانك‌تقربنده آلچاقجه‌قاچدیلر(۲)؛ لکن قونت بالاسسانك بوزا قلعه‌سی مدافعه‌سنه‌مأمور ایدلمش اولان‌مالکانه صاحبلری‌میخال‌ته‌رشی، ئه‌تیه‌ن‌سوشای، آندره ناکی، یحیی پاشا اوغلی آرسلان بك قوماندانسده‌بولنان وایکی طوپ ایله تقویه‌ایدیلن ایکی بیکدن زیاده عثمانلی‌یه بر آووچ ارباب شجاعتله مقاومت کوستردیلر؛ محافظلر قلعه‌نك خرابه‌سنی ترکه‌مجبوراوله‌رق وادی‌یه چکیلوب آرسلان‌بك سربستانه حملرینه مساعده‌کوستردی(۳). شالغوقلعه‌سی‌ایکرقوماندانی محاصرلرك‌برخدعه‌سنه آلدانمامش اولسه ایدی دها زیاده مقاومت ایده‌جکدی. آرسلان بك کشیف برسیسدن استفاده ایده‌رك قلعه‌نك اوکنه‌عظیم کورلتی‌ایله غایت‌جسیم برآغاج کوکی کتیردی؛ محصورلر بونی استانبول محاصره‌سنده استعمال اولنان عظمتلی‌طوپلردن صاندیلر. آرسلان‌بك هوللوقو (٤)، بویاق، شاغ، کیارمات قلعه‌لرینی‌ده او قدرسهولتله ضبط ایتدی (٥)؛ نهایت علی پاشا ایله اتفاق ایده‌رك یدی بیك کشیدن مرکب وگونده‌رسدرف بارونی آوستریالی ئه‌راسم توفل قوماندەسنه مودوع یدی بیك کشیلك بر فردیناند فرقه‌سنی فوله‌کده بوزدی (۱۱ اغستوس). مجارلره عائد باروت صندقلرینی‌برهوا ایدن بردانه

(۱) ایستوآنفی، ۱۸، ص ۳۵۰، تولونیاتتیلی. فورغاچ، ۵۸. اسقانیوچه‌نتوریو، ص ۲۰۳.
(۲) ایستوآنفی، فورغاچ، ۵۲. آسقونیوچه‌نتوریو، ص، ۱۹۵-۱۹۷.
(۳) ایستوآنفی، ۱۸.
(٤) قاسته‌للوم قوروی Castellum Corvi.
(٥) کذلك.

بو محاربه‌نك نتیجه‌سنی تعیین ایتدی؛ وایزه‌ن پسقپوسیله خیلی شجعان بوراده ترك حیات ایتدیلر. پاللاوپچینی وتوفه‌ل اسیر ایدیله‌رك درت بیك مجار اسیریله بودینه‌داخل اولان طواشینك مظفریتنی تزیین ایتدیلر. ئه‌راسم توفل الك اوكده آت اوزرنده، فقط مغفرسز، زرهسز كلیوردی؛ بتون طوپجی موزیقه‌سی اونی تعقیب ایدیوردی. ایمپراطور عسكری رؤساسنی تذلیل ایچون اسیرلر مزاده چیقاریله‌رق اوقدراوجوز صاتلدی كه شمدی‌یه قدر بونك امثالی كورلمه‌مشیدی. المان نفرلری الك قیمتسز اولدیلر؛ برنفر بر قوطی اون ویا صماندن، بر چوملك بال ویاخود یاغدن زیاده كتیرمزدی؛ لكن بالعكس ضابطلرك فدیهٔ نجاتی برمقدارجسیمه چیقارلدی. پاللاوپچینی، مارتینوچینك قتلنده‌كی مدخلنك جزاسنی بودینك برمحبسنده چكدكدن صوكره حریتنی اون سكز بیك دوقه‌یه صاتین آله‌بیلدی. توفل، دشمندن آلنان قرق بایراق ایله سلطان سلیمانه كوندرلدی؛ لكن آز فدیهٔ نجات ویرمك ایچون نام وعنوانی انكار ایلدیكندن پادشاه بو حیله‌دن اوقدرمنفعل اولدی كه برطوربه‌نك ایچنه قویدیروب طوربه‌یی دیكدیره‌رك دكنزه آتدردی (۱).

بو سفرك فتوح متعدده‌سی سولنوق و ئه‌رلو قلعه‌لرینك النمسیله تتوج ایتمك لازم كلیردی. تهئیس و زاغیوا نهرلرینك منصبنده كائن اولان سولنوق برقاچ سنه مقدم قونت نیقوله دو سالهم طرفندن مدافعه ایده‌بیله‌جك بر حاله قونلمش و یكی قبول اولنان اصول استحكام اقتضاسنجه متساوی الاضلاع برمثلث كوسترمكده بولنمش ایدی. دیوارلری اوقدربوكسك ایدی كه خانه‌لرك طاملری خارجدن آنجق كوریله‌بیلیوردی؛ جنوب طرفندن مدخلی صوایله طولو درین برخندق ایله سد ایدلمش ایدی. محافظلرك قسم ممتازی بیك یوز پیاده ایله اوچیوز هوسار سواریسندن مركب ایدی؛ بیوك چاپده یكرمی درت طوپ، اوچ بیك موسكه (۲)، سكز بیك قنطار باروت اوزون برمدافعه لوازمنی تشكیل ایتمكده ایدی؛ مأكولات ده مهماتدن آز دكل ایدی؛ لكن بوقدر وسائط مدافعه — والیلك وهونت بیوك پالاتنلكی منصبنی مزیتیله دكل، الكدنائتكارانه خدعه‌لرله قازانمش اولان — آلچاق قوماندان لوران نیارینك النده بی‌فائده قالدی. عسكر آره‌سنده پك حیثیتسز اولدیغی ایچون نیاری محافظهٔ انضباطه مقتدراوله‌مادی؛ آلمانلر، بوهمیالیلر، مجارلر تفرقه‌یه دوشه‌رك طاقم طاقم قاچدیلر. لوران نیاری ده قاچمق

(۱) ایستوانفی، ۱۸، ص ۳۳۰. جه‌نتوریبویه نظراً، ص ۲۰۵، باشی كسلمشدر.
(۲) الای بوزان تعبیر اولنور اسكی برنوع توفك. (قاموس فرانسویدن تلخیص) مترجم.

ایستدیسه ده قلعه دن چیقه جنی صیره ده دردست ایدیله رك احمد پاشانك حضورینه کوتورلدی (٤ ایلول)؛ کندی قیزینی محافظلرندن برینه تسلیم ایتمك صورتیله حریتنی صاتین آلمقدن اوتانمادی . مؤخراً برمجلس حرب حضورینه چیقارلدیسه ده حاکملری اولان قانجلر اولاهوس ایله غران باش پسقپوسنك ارتشاسیله تبریهٔ ذمت ایلدی [۱۱]. سولنوقدن قورتیلان آلمان وبوهمیا عسکرلرینه کلنجه بونلر ترکلر طرفندن تعقیب ایله اکثریسی پارچه پارچه ایدلدی (۱) .

بو نتیجهٔ مسعوده یی ویرن تشبثی ٔه رلو محاصره سی تعقیب ایتدی که اوستریاوقایعنامه لرنده — محافظلری، سلطان سلیمانك مظفر اردولرینی اوقدر شرفلی برمدافعه ایله ارجاع ایتمش اولان — ویانه وگونش محاصره لری قدر مشهوردر. ٔه رلونك شجیع مدافعلری اتیه ن مه چکی و اتیه ن دوبونك اسملری تاریخده ژورژ زوندی و اتیه ن لوشونجی اسملرینك یانینده پارلایه جقدر؛ مع هذا بوصوك اسم صاحبلرینك شجاعتلری برنجی اسم صاحبلرینك شجاعتی کبی موفقیتله تتوج ایتمه مشدر .

« آغرایا » یاخود « اگر » شهری سنت اتیه ن طرفندن تأسیس وماترا طاغی مدخلنده وباغلرله مستور صیرتلرله محاط برکوزل وادیده بنا ایدلمشدر ؛ المانجه اسمی اولان ٔه رلوکلمه سی احتمال که ٔه رل (قزل اغاج) دینلن براغاجدن، یاخود ٔه رلووتهٔ یس نهرلری ساحلنده اقامت ایدن قدیم تاغروژ قومندن مأخوذدر [۱۲] . ۱۵۵۲ ایلولنك طقوزنده وزیر احمد پاشا موقعك قوماندانی دوبو دوروسقایه بیلدیردی که بری کندیسنك امری آلتنده طمشوار وسولنوق و دیکری علی پاشاقوماندهسیله وسپریم، دره غله ی ، فولهك قلعه لرینی آلمش اولان ایکی فرقه ایله شهر اوکنده کورینه جکدر . عثمانلی باش قوماندانی دوبونك تسلیم اولمسنی ده اخطار ایدیوردی . دوبو دوروسقا تسلیم اخطار نامه سنی کتیرن آدمی حبسه قویه رق بومکتوبه جواباً دیوارده دشمنك کوزی اوکنه ایکی مزراق آره سنده بربیوك تابوت(۲) قویدردی که بونکله شوتابوتك

(۱) ایستوانفی ، ۱۸ ؛ فورغاچ ، ص ٦٧ . اسقانیوچه نتوریو ، ص ۲۰٦ . [نچوینك سولنوق Szolnok فتحی حقنده کی افاده سنك خلاصه سی شودر : اردو، طمشواردن صوکره «صونلق» التنه قونلدی . مکر بدون بکلربکی خادم علی بك دها اول محاصره ایتمش . اردوده اونلره منضم اولنجه محافظلری اوکیجه قاچدیلر، عسکر تعقیب ایله اکثریسنی محو ایتدیلر. قوماندانی طبل و سورناسیله سرداره کتیردیلر . مترجم]

(۲) چه نتوریبونك اثرینی کورمه مش اولان فه سلهر ، تکاپنی جوانسز براقمشدر دیر .

یامحاصری، یامحصوری المغه حاضراولدیغنی ایما ایتمش اولیوردی(۱). علی پاشایکرمی یش بیك کشی ایله ایلك اوکجه واصل اولدی؛ ستولوه یسه نبورغ سنجاق بکی ارسلان بك علی پاشانك امری التنده بولندیغی حالده شهرك خارجی محله سنده مریم کلیسا سنك قربنده درت بیوك طوپ تعبیه ایده رك بونلرله قلعه اوزرینه اتش ایتمکه باشلادی(۱۰ ایلول)؛ برقاچ کون صوکره وزیراحمد وصوقوللو محمد پاشالرك عسکری اولکی قوته منضم اولدی. یکی چریلر شهرك شمالنده واقع مالار قاپیسی قارشیسنده واکرنهرینك صول ساحلنده فنه مت وکونیغستول اره سنه دوشن بر تپه یه اردو قوردیلر که اسکی برافسانه یه نظراً عزیز اتیه ن قلعه وباش کلیسانك انشا آتی اثناسنده عمله نك غیرتی حضوریله تشویق ایچون بوراسنی اقامتکاه اتخاذ ایتمشیدی. احمدو محمدپاشالر چادرلرینی ئه رلو وادیسنده ئه گیدیوس طاغی مائله سنه، علی پاشا ایسه دها شرقه دوغری برمحله قورمش ایدیلر. استحکامه اك قریب بریوکسکلك اوزرینه یرلشدیرلمش اولان اللی لیبره لق کوللهاتار اوچ طوپ محاصره نك باشلادیغی اشارتی ویردیلر. ایلولك اون برنده احمد پاشا کونیغستول تپه سی اوزرینه طابیه لر یاپدیره رق بورادن باش کلیسانك برچاق قله سنی طوپه طوتدی؛ لکن دیکر بر چاق قله سندن محصورلر اوقدر ماهرانه جواب ویردیلر که دشمنك طوپلرینی اسکات ویرلرینی دکشدرمکه مجبور ایلدیلر. اون درتنده احمد پاشا مزارلق قربنه اك بیوك اوچ طوپنی یرلشدیروب بونلرك یاننده دیکر اون ایکی طوپ قویمش ایدی؛ بوطوپلرك تمادی ایدن اتشی بیوك کلیسانی وقلعه نك دیوارلرینی یرندن اویناتدی. مریم کلیساسی طرفندن اتش ایتمکده اولان ارسلان بکك طوبی عظیم خساری مستلزم اولدی. عثمانلیلرك قرمزی کوللهلرینك تأثیراتندن محافظه ایچون محصورلر بوغدای واوت مخزنلرینك اوزرینه دریلر وایصلاق اورتولراورته رك آچیلان کدکلری ده قوم وچمن دولو فیچیلرله قاپامقدن کری طورمادیلر. نهایت عزیز میشل کونی (۲۹ ایلول) عثمانلیلر ایلك برهجوم تشبثنده بولندیلر؛ او کون بونی اوچ دفعه تکرار ایتدکلری حالده اوچنده ده ضایعات کلیه ایله چکلمکه وبر آن الارینه کچیردکلری برجی ترکه مجبور اولدیلر؛ سکزبیك ترك خندقلرده مدفون اولدی (۲). محاصرلر آراسندن یان پوزغای — که مقدما برانقطاع مصالحه نك اوکنی آلمق ایچون مجارستان والیسی عمومیسی اوچ دفعه بودین پاشانه کوندرمشیدی — بوهجوملرده مقتول دوشمشدر.

(۱) چه نتوریو، ص ۲۲۲.

(۲) چه نتوریو، ص ۲۲۰.

ینه او کون ارسلان بکك کوندردیکی بر مجار قلعه‌یه یکی بر تسلیم تکلیفنامه‌سی کتیردی. محصورلر بوکاغدی پارچه‌پارچه ایده‌رك نصفنی یاقدیلر، ونصفنی جبراً حاملنه یدردیلر. تکلیف اولنان وکندی طرفلرندن ایشیدلمك ایستنلمین شرائط تسلیمك نه‌دن عبارت اولدیغنی ده مؤخراً ینه بو مجارك اغزندن اوکرنمشلردر: ارسلان بك سربست چکلملرینه مساعده وعدایدیوردی؛ لوزونچی وقعه‌سنه مماثل برحال وقوعی قورقوسندن امین اولملری ایچون احمد وعلی پاشالر اردو ایله قلعه‌دن اوچ میل اوته‌یه چکیله‌جك، ارسلان‌ده رهن اولمق اوزره اللرنده قاله‌جق ایدی. ٤ تشرین اول کیجه‌سی، باش کلیسانك تحت‌الارض برکمری التنده‌کی باروت طوتوشدی، بنا اوچدی، شهرك ایکی دکرمنی ده ازسرتاپا خراب اولدی؛ یکرمی درت قنطار باروتدن باشقه مهمات قالمادی. دوبو و مه‌چکه‌ی درحال آتلانه‌رق مختلف مواقعی دولاشوب عسکری حضورلریله مدافعه‌یه دوامده تشویق ایلدیلر. ترکلر بو فلاکتك محافظلری قبول تکالیفه دها مساعد بر حاله القا ایده‌جکی امیدیله، تسلیم اولمق ایستدکلری حالده اسلحه واشیای سائره‌ایله برلکده سربستانه چکیلوب کیتملرینه مساعده کوسترمه‌جکلرینی اخطار ایتدیلر؛ لکن اونلرك سسلری محصورلرك داول وترامپته‌لری صداسی ایچنده بوغیلوب قالدی. سائقهٔ احتیاط ایله قلعه‌نك ایچنده بر چوق گهرچله وکوکورد طوپلامش بولنان دوبو یانان باروتك یرینه قوللانلمق ایچون یکیدن باروت یاپدردینی کبی ایکی دکرمنك انقاضیله ده‌اك مستعجل احتیاجاته چاره‌ساز اولمق اوزره بر یکیسنی انشا ایتدردی.

احمد پاشا محافظلرك تسلیمه اقناعی ممکن اولمادیغنی کوره‌رك او زمان عثمانلیلرجه پك مرعی اولان بر اصول حربه مراجعت ایتدی: خندقلری قوم دولو طوربه‌لرله طولدیره‌رق قلعه‌نك قارشیسنه ده‌دیوارلر ارتفاعنده اولمق اوزره تخته‌دن برسطح مستوی انشا ایتدردی. لکن به‌رلونك آرخیمه‌دی اولان غره‌غوار بورنه‌میسا — که مجارلر عالم غره‌غوار نامیله‌یادایدرلر — خصمك تصوراتنی حکمسز براقدی؛ یانغین قوغه‌لرینه زفت، کوکورد، قطران، طوموز یاغی دولدیره‌رق وایچلرینه اچ یاغنه صوقلمش اودون پارچه‌لری وصمان قویدیره‌رق اوستلرینه ده بوغازلرینه قدرباروت دولو طبانجه‌لر وضع ایتدردی؛ کیجه حلول ایدنجه محصورلر بونلره اتش ویره‌رك خندقلره آتدیلر. سطح مستویه‌کی طبان تخته‌لریله چالی یپغینلری طوتوشه‌رق ترکلر یانغینی سوندرمك کلدیلرسه ده طبانجه‌لر هم طرفه قورشون یاغدردیغندن چکلمکه وکوله منقلب اولان انشا آتلرینی ترکه مجبور اولدیلر. بورنه‌میسا دیکر برواسطهٔ مدافعه استعمال ایده‌رك

بونده دخی دها آز موفقیت کورمدی؛ مازغال دلیکلرینه مزراقلر، حربه‌لرقونلسنی امر ایتدی که بونلرك قیزارمق درجه‌سنه‌قدر آتشده بولندیرلمش اوجلری طیرمانه‌رق یوقاری چیقمق ایچون طوتمق ایستینلرك اللرینه‌یاقار ایدی. آلکسی قومنه‌نك وقتیله چورلی‌طاغلری یوقاریلرندن بلغارلرك اوزرینه‌اطرافی اوراقلی تکرلکلر یووارلامش اولدیغی کبی بورنه‌میسا دخی اطرافنه مواد مشتعله طلا اولنمش تخته‌لر ودولو طبانجه‌لر یرلشدیرلمش بربویوك تکرلك آتمق صورتیله‌مهاجملری دهشته‌دوشوردی. بودوزخی ماکنه عثمانلی صفلرنده خسارات مخوفه‌یی موجب اولدی.

تشرین‌اولك اونبده، یعنی باروت مغازه‌سنك احتراقندن التی کون صوکره عثمانلیلر شهرك اوچ کوشه‌سندن برهجوم اجرا ایتدیلر که طلوع شمسدن کیجه‌نك حلولنه‌قدر دوام ایتدی؛ لکن هپ سعیلری فائده‌سز قالدی. نهایت ایکی کون صوکره احمدپاشا برهجوم عمومی‌یه تشبث‌ایلدی که نتیجه‌سی نه‌اولورسه اولسون صوك هجوم اوله‌جقدی. کونشك طوغمسیله برابر چاوشلر اردونك مختلف فرقه‌لرینی طوپلادیلر؛ یکی چریلر، یعنی منتظم پیاده‌لر، عزبلر، مارتولوزلر یعنی غیر منتظم پیاده‌لر، سپاهیلر تعبیر اخرله منتظم سواریلر، بشلی و آقینجیلر تعبیر آخرله غیر منتظم سواریلر، جبه‌جیلر تعبیر آخرله ارابه‌جیلر، طوپجیلر، طوپ ارابه‌جیلری هپ موقعلرینه چاغیرلدی، وکلکده تأخر ایدنلر دمیر طوپوزلرله تهدید ایدلدی. وزیر احمدپاشا استحکاماته الیقین طابیه‌اوزرنده اخذموقع ایلدی؛ بودین بکلر بکی علی پاشا، بوسنه سنجاق بکی اولامه پاشا، ستولوه‌یسنبورغ سنجاق‌بکی آرسلان‌بك اردویی اوچ صف خطاوزرینه ترتیب وهجومه‌قومانده‌ایتدیلر. بونلرك امری آلتنده‌ده آرسلان بکك قارداشی وپچوی سنجاغنك بکی درویش بکله هاتوان، سمندره، سکدین بکلری ولی، حسن، مصطفی، بکلر واولامه‌ایله برلکده عجمستاندن کلن امرادن ولیشان ومحمدایله دیکرلری بولونیورلردی [١٣]. محاصرلرك موزیقه‌مسلری بیك دفعه تکرار اولنان ومحصورلرطرفندن «عیسی! مریم!» سوزلریله مقابله‌ایدیلن «الله! الله!» صدالرینه قاریشیوردی. علی پاشانك عسکری محبس طرفنده کائن اولوب دوبونك مدافعه ایلدیکی طابیه‌یه هجوم ایتدیلر. دوبو، الندن، آیاغندن مجروح اولدیغی حالده کری چکلمیه‌رك وعسکره وطن وشرفدن، شاندن، بقای روحدن بحث ایده‌رك آنلری تشجیعده دوام ایلدی. هر یاشده ارکك قادین بتون محصورلر برانجذاب عمومی‌یه طوتیله‌رق یوردلرینی، دینلرینی مدافعه‌ایچون طوپلاندیلر؛ سپارت قیزلری قدر شجاعتلی اولان قادینلر، نسوان اسلام کبی محاربلرك صوسزلغی دفع ایتمك

اوزره تازه صوکوتورمك ایچون دکل، دینلرینك دشمنلری باشلرینه قاینارصو. یاخود قاینار یاغ قوغه‌لری دوکمك ایچون استحکامات اوزرنده بربرینی تعقیب ایتدیلر. غوغانك برقیزغین زماننده کورلدی که برآنا ایله قیزی ودامادی بربرج اوزرنده اوچی برلکده حرب ایتمکده درلر؛ ارکك مقتول اولمغله قوجه‌سی ایچون صوك وظیفهٔ دینیه‌یی ایفا ایتمسی انا طرفندن قیزه اخطار اولنمسی اوزرینه قیز: «انتقامنی المازدن اول دکل!» جوابنی ویره‌رك و مقتولك قلیجنی، قالقانی آله‌رق کندی الیله اوچ ترك عسکری اولدردی؛ اوندن صوکره قوجه‌سنك نعشنی قوجاغنه آلوب خرستیان آیینی اجرا اولنمق اوزره کلیسایه نقل ایتدی. باشنك اوزرنده بربیوك طاش کوتورمکده اولان دیکر برقادین برقورشون ایله اوریله‌رق قیزینك یانه دوشدی؛ قیز، غلیان احتساسات ایچنده قاتلی حمله‌یی آلوب دیوارك اوزرندن آته‌رق اونکله ایکی مهاجم اولدردی. آرسلان بك استحکامه واصل اولدقدن صوکره عسکرندن سکز بیك کشینك حیاتنه مال اولان برتشبثك نتیجهٔ موفقیتنی اعلان ایچون صیرمه‌لی قرمزی سنجاغنی یاره‌لی الیله تحریك ایتدیکی صرده بورنه‌میسا، زولتای، فیگه‌دی طرفندن رجعته مجبور ایدلدی. دیکر طرفدن اسکی قلعه قاپیسی قربنده واقع اولوب مه‌چکیك بشیوز ارکبوزجی ایله مدافعه ایتمکده اولدیغی برجه قارشی اغالری قوماندهسنده هجوم ایدن اوچ بیك بشلی، یکی چری، آقینجی تلف اولدی. چاوشلر اسکی مظفر یتلرینی و طمشوارك صورت فتحنی یکی چریلره اخطار ایله تکرار هجومه تشویق ایتدیلرسه‌ده برفائده‌سی اولمادی؛ عسکر، جناب حقك مجارلره امداد ایتمکده اولدیغی ظاهر اولدیغندن هرشیئه قادر اولان الله قارشی محاربه ایچون هیچ برانسان قوتنك کندیلرینی اقناع ایده‌میه جکنی بیان ایلدیلر. احمد پاشا قلعه‌نك محافظلریله التی کون دها طوپ وتوفك دانه‌ی مبادله ایتدی؛ هرایکی طرفدن برازاوق آتلدی؛ لکن نهایت ۱۵۵۱ تشرین اولنك اون برنده یاغان قار ویاغمور عثمانلی جنرالنك رجعت امرینی ویرمسنه معقول بربهانه تشکیل ایلدی. عزیمت اثناسنده ترکلردن بعضلری محافظلره: «مردانه مدافعه ایتدیکز، حصاریکزدن چکیلوب کیده‌جکز، آرتق استراحت ایدیکز؛ لکن انتقامزی آلمق ایچون کله‌جك سنه دها زیاده قوتله کله‌جکز» دیه باغیردیلر. وزیر احمد پاشا کندیسنی بو محاصره‌یه چکوب کتیرمش وشوتشبثدن حاصل اولان محجوبیته تشریك ایتمش اولدیغی ایچون خادم علی پاشایی توبیخ ایله: «سزك فکریکزه کوره بوقلعه‌نك ایچنده بولنانلر چوجقلردن عبارت ایدی؛ بودرلو چوجقلر التجاکاهنك نه‌دیمك اولدیغی شیمدی آکلادم» دیدی. یدنجی کونك کیجه سنده عثمانلی

اردوسی چادرلرینی قالدیردی، طوپلرینی آرابه‌لره یوکلتدی، ایرتسی کون تماماً رجعت حالنده بولندی (١). قلعه‌نك ایچنده، محاصره‌نك امتداد ایتمش اولدیغی اوتوزبش کون ظرفنده آتیلان اون ایکی بیك کوللە طوپلاندی؛ دوبودوروچقامخطر مظفریتی اولمق اوزره قلعه میدانده بونلردن براطروفه انشاایتدردی. ایکیسی ارسلان بك ایله علی پاشانك اولمق اوزره اوچ سنجاق بوشانلی مدافعه نك تفصیلاتنی متضمن بر راپور ایله ویانه‌یه کوندرلدی [١٤]. اکره‌یی بودینه الحاق ایتمك امیدیله بوقلعه‌نك فتحنی پك قولای برشی کوسترمش اولان خادم‌علی پاشا بر مدت صوکره بودین والیلکنی طویغون پاشایه ترکه مجبور اولدی؛ لکن نظر التفاتدن سقوطندن مقدم بورنه‌میسیایی اکره‌دن ایکی میل اشاغیده کره‌چه‌س کوینده اسیر ایتمك صورتیله اوندن انتقامنی آلدی. بدبخت عالم استانبوله کوندریله‌رك یدی قله حبسخانه‌سنده سفیلانه اتمام حیات ایلدی. اکره‌شهریله ویانه‌ومالطه سلطان سلیمانك مظفر اردولرینی توقیف ایتمش اولمق شرفنی مقاسمه ایدرلر. بوشرفی عثمانلی مورخلری بیله انکار ایتمه‌مکده‌درلر.

سلطان سلیمان اوروپاده حدود ممالکنی محارلرك ضررینه توسیع ایتمکده اولدیغی حالده آسیاده ایران شاهی ارجیش، عادلجواز، اخلاط قلعه‌لرینی تکرار الهکیرمك مقصدیله ارمنستان وکردستانده صیق صیق جولانلر کوستریوردی. کردبکی ابراهیمك شجاعتی شاهی ارجیش محاصره‌سنی رفعه اجبار ایلدی؛ لکن ایرانیلرله اهالی آره‌سنده واقع اولان ائتلاف اوزرینه ابراهیم قتل و قلعه تخریب اولندی. سنان پاشا زاده امیرمصطفی عادلجوازی موفقیتله مدافعه ایده‌رك دشمنی ارجاع ایتدی. اخلاط سکنه‌سی ایسه دها آز نائل موفقیت اولدیلر؛ سربستانه چکیلوب کیده‌جکلری حقنده خصمك مواعید کاذبانه‌سنه آلدانه‌رق شهری ترکه قرار ویردکلری حالده قاپیلردن چیقارچیقماز قادینلریله، چوجقلریله برلکده کاملاً اعدام ایدلدیلر. شاهك اوغلی اسماعیل میرزا برقاچ بیك کشی ایله اخلاطدن ارضروم اوزرینه یوروییه‌رك ارضروم قوماندانی اسکندر پاشایی بر پوصویه چکوب کلیاً مغلوب ایلدی. طربزون، ملاطیه، بوزوق، قره حصار بکلری محاربه میدانده قالدیلر؛ بیغا سنجاق بکی محمود بك ارضرومك صاغ وصول جناح اغالریله برابر اسیر اولدیلر. بومغلوبیت خبرینك ورودنده پادشاه — شو محاربه‌ده دخی دیکر محاربه‌لرده اولدیغی قدر ابراز شجاعت ایتمش اولان — اسکندر

(١) تام قرق بش کون چالیشلدی: بی‌نهایه غنیمت آلنمشدی: قیشك حلولیله ١٧ شوالده قلعه‌دن فراغت اولندی. پچویدن تلخیص ج ١، ص ٢٩٦. مترجم

پاشانك مزیتنی خاطردن چیقارمیه‌رق اوغرادیغی فلاکته تأسفله برابر بر خلعت ، بر قلیچ ، برطوپوز کوندردیکی کبی یازدیغی برمکتوبده دخی عدداً فائق‌اولان دشمنه ارائه ایتمش اولدیغی مقاومت جسورانه‌یی تقدیر ایدییوردی (۱) .

عجملرك شو تشبثلری آرتق شاه ممالکنه سفر آچمق لزومنده شبهه براقمیوردی؛ یالکز ، پادشاه بالذات‌می محاربه‌یه کیده‌جکدر ، یوقسه امر پادشاهی آلتنده حرب و غلبه ایتمك اعتیادنده بولنان اردونك صوك مجارستان سفرنده وزرادن برینك قوماندەسنده بولندیغی حالده اکره محاصره‌سندن باشقه‌محللرده‌مظفراوله‌رق طمشوار، سولنوق، لیپا ایله دیکر یکرمی‌بش مجارقلعه‌سنی تسخیرایتمش اولمسنه کوره بودفعه‌ده بروزیرمعیتنده‌می کوندریله‌جکدر، بوراسنك بیلنمسی لازم کلیوردی. اوزمان‌سلطان سلیمان تقریباً آلتمش یاشنده ایدی؛بالذات آچمش اولدیغی‌اون بر سفرك متاعبندن‌دولای بسبتون‌بی‌اقتدار دکل‌ایسه‌ده ضعیف‌دوشمش‌ایدی. بوحالی‌کندیسندن کتم‌ایده‌میه‌رك ایران علیهنه احضار اولنان اردونك قوماندەسنی بروزیره ویرمکی قرارلاشدیردی . وزیراعظم رستم‌پاشا باش‌قوماندان تعیین ایدلدی؛ احمدپاشا مجارستان‌حدودینه نظارت ایتمکه ؛ روم ایلی بکلربکی صوقوللو محمد پاشا ایلك‌بهار ابتدالرنده سفره عزیمت‌ایتمك اوزره توقاده کیتمکه مأمور اولدی . مؤخراً بو تدبیرلرك تبدیل ایدلمسی وپادشاهك بالذات سفره عزیمت ایتمسی نتیجهٔ حربده، یاخود وزیرلرینك اهلیتنده شبهه‌ایتمسندن نشأت ایتمش دکلدر ؛ اتخاذ ایلدیکی تدابیر جدیده‌یی بسبتون باشقه بر سببه عطف ایتملیدر. معلومات متنوعه‌سی و هنر شاعرانه‌سی افندیسنك نزدنده‌کندیسنه برموقع مخصوص ویرمش اولان سپاهیلر اغاسی شمسی اغا (۲) آق سرای مشتاسندن بغتةً استانبوله کلدی[۱۵] : وزیر اعظم رستم پاشا طرفندن پادشاهه عرض ایدیوردی‌که یکی چریلر شهزاده مصطفی حقنده تمایلات خطر آمیز کوسترمکده و: «پادشاه زیاده اختیارلغی‌جهتله بالذات دشمن اوزرینه کیده‌میور؛ شهزاده‌نك پادشاهلغنه وزیراعظم رستم پاشادن باشقه برمانع یوقدر ؛ رستمك باشنی کسمك و اختیار پادشاهی دیمتوقه سراینده‌استراحته‌کوندرمك‌قولایدر» سوزلرینی نفرلر آچیقدن آچیغه سویلکده‌درلر.

(۱) خط همایونك بر ایکی فقره‌سنی پچوی بویله یازار: «ایکی جهاندە یوزك آق اولسون ؛ شاه اوغلی عسکریله سنك کفوك دکل ؛ انجق اثبات وجود ایتدك و بهادرلقده تقصیرایتمدك ؛ نصرت و هزیمت خود مشیت خدایه متعلقدر. خاطرك خوش طوتەسك.» پادشاه وزرایه‌دخی تسلیت‌نامه یازملرینی امر ایتدی. پچویدن، ج۱ ، ص۲۹۹ . مترجم

(۲) مؤخراً شمسی پاشا نامیله بیوك بر معروفیت قزانمشدر .

وزیر اعظم شهزاده مصطفانك بو فتنه آمیز سوزلره قولاق ویرمکده اولدیغنی علاوه ایله عسکرك قوماندهسنی بالذات پادشاهك النه آلمسنی استرحام ایدیوردی. سلیمان، کندیسی حیاتده ایکن شهزاده مصطفانك اویولده برمعاملهٔ بی ادبانه ده بولنمسنی استبعاد ایله برابر بویله برحرکتك جزاسنی ویرهبیله جکنی سویلدی(۱). درحال یکی چریلره وکندیلرندن شبهه ایدیلن دیکر برقاچ فرقه یه بتون قیش ایچون رخصت ویره رك کندی الیله یازدیغی بر خط ایله ده وزیر اعظمی استانبوله دعوت و بهار ابتداسنده سفری بالذات کشاد ایده جکنی والیلره اعلان ایلدی.

بوقرار اعلان ایدیلنجه شاه طهماسب ممکن اولدیغی حالده شوفورطنه یی کچشدیره. بیلمك تصورنده بولنه رق ایکی اغاسیله ارضروم محاربه سنده اسیر دوشمش اولان بیغا بکی محمود بکی اعزام ایله برایلچی ارسالنه مساعده اولنوب اولنمایه جغنی استیذان ایتدی. آنجق سلطان سلیمانك بالذات سفره عزیمتی ایجاب ایدن سبب، صلح مذاکره سنه کیرمسنه مانع اولدی. «باب دولت دوست ودشمن ایچون مفتوحدر» یولنده جواب ویرلمسی اوزرینه شاه ساداتدن برینی سفارتله کوندرمش ایسه ده حلبه مواصلت همایونه قدر ایلچی ایله مذاکره اولنمادی [۱۶].

۱۵۵۳ موسم صیفی خیلی ایلریله مش اولدیغی حالده سلطان سلیمان استانبولدن حرکتله اردونك قوماندهسنی النه آلمق اوزره اسکداره کچدی (۲۸ اغستوس ۱۵۵۳). یکی شهره ورودنده، عرض عبودیت ایچون کلمش اولان شهزاده بایزیدی ایران سفرینك امتدادی مدتجه زمام حکومتی النده بولندرمق اوزره ادرنه یه کوندردی. کوتاهیه یه وصولنده، لهستان ایلچیسی یازلوویه کی یی حضورینه قبول ایده رك متبوعی حقنده تمایلات متوجهانه بیانیله عودتنه رخصت ویردی. اوزمان اوروپادولتلرندن هیچ بری دولت عثمانیه نزدینه لهستان قدر ایلچی کوندرمزدی. یوقاریده ذکر ایتمش اولدیغمز نیقولا بوهوچه ۱۵۴۹، ۱۵۵۰، ۱۵۵۱، ۱۵۵۲ سنه لرنده آندره بورسکی، ستانیسلاس تنه زینسکی، اندره بزیکی، یازلوویه کی خلف اولمش ودها ایرتهسی سنه ژان پیه رپه له کی

(۱) شمسی پاشا بو وقعه یی او مناسبتله تنظیم ایلدیکی بر منظومه ده حکایه ایتمشدر. پچوی ایله عالی و صولاق زاده یه مراجعت. [شمسی پاشا منظومه سنده بومحلی بویله یازمشلر: چون پادشاه تلخیصی قرائت بیوردیلر، « حاشا، مصطفی خانم بو کستاخلغه جرأت ایده، و بم حیاتمده بویله بروضع نامعقول ارتکاب ایده. بعض مفسدلر کندولر مائل اولدیغی شهزاده یه ملك منحصر اولسون دیو بهتان ایدرلر. زنهار بوسوزی بردخی لسانه کتورمیك، وبو مقوله مساوی یه وجود ویرمیك » دیو تنبیه بیوردیلر. پچویدن عیناً، ج ۱ ص ۳۰۰. مترجم]

ونیقولا برزووسکی کلمش ایدی. بونلرك مقصد سفارتلری ترکلرك لهستانده جولانلرینك اوکنی آلمق، قرالیچه ایزابهل ایچون تعیین اولنان تضمیناته دسترس اولمق، اسیرلری آزاد ایتدیرمك، اسکی صلح عهد نامه‌سنی تجدید ایتمك ایدی [۱۷]. بر مأموریت مخصوصه ایله استانبوله کلمش اولان وندیك بالیوزی ناواجیه‌رو دخی، نتیجهٔ مذاکراتی سناتویه عرض ایتمك اوزره بوسنه وندیکه عودت ایلمشدر [۱۸].

صوك بهارتساوئ لیل ونهارنده صاروخان والیسی شهزاده سلیم بولوادینده باباسنك الینی اوپمکه کلدی وسفرده برابر بولنمق مساعده‌سنی آلدی (۱۲ شوال — ۲۲ ایلول). اردو ارکلی شهری جوارینه واصل اولنجه شهزاده مصطفی کندیسنی بکلمکده اولان حکم طالعدن هیچ خبری اولمدیغی حالده اردوکاهه واصل اولەرق باباسنك اوتاغی یانته اوتاق قوردردی. ایرته‌سی کون وزیرلر شهزاده‌نك الینی اوپەرك قیمتدار هدیەلر آلدیلر. بوراسمه‌دن صوکره مصطفی، مکلف اکراورلمش برآته سوار اولەرق حضور شاهانه‌یه کیدلمك اوزره وزرا کندیسنه دلالت ایتدیلر؛ یکی چریلرده شهزاده‌نك کذرکاهنده طوپلانەرق آلقشلریله سلاملامقده ایدیلر. لکن پدرینك اوتاغنه وصولنده پادشاه ایله سرای مأمورلری یرینه کندیسنی اعدامه مأمور یدی دیلسزکورنجه نه‌دهشت ایچنده قالدی! بودیلسزلر، وزیر اعظم ابراهیم پاشایی اویقوسنده بوغمش اولانلر ایدی؛ شهزاده — اطلس برپرده آرقه‌سندن بوقورقونج منظره‌یی تماشا ایتمکده اولان — پدرینی بیهوده چاغیرمقده اولسون، اوبی زبانلر مصطفانك اوزرینه آتیلدیلر. سلطان مصطفی اوتاغك ایچنده تسلیم روح ایتمکده ایکن دیشاریده دخی امیراخوریله براغاسنك باشی کسیلوردی (۱).

وقعهٔ اعدام خبری اردویه عکس ایدنجه دائما عصیانه حاضر اولان یکی چریلر، شهزاده‌نك خاتمهٔ فجاعتی خدعه‌لرینه اسناد اولنان وزیراعظمك جزالاندیرلمسنی ولوله ایله طلب ایتدیلر. دیوانده طوپلانمش اولان وزرا نه‌تدبیر اتخاذ ایده‌جکلرنده متحیر ایکن خزینه دار باشی (۲) ایچری کیره‌رك وزارت عظمی علامتی اولان مهر زرین همایونی پادشاه نامنه رستم پاشادن ایستدی؛ بعده اوچنجی وزیر حیدر پاشایه خطاباً: «چادریکزه کیدیکز!» دیه‌رك اونك‌ده عزل اولندیغنی افهام ایلدی. رستم وحیدر

(۱) آسقانیو چه‌نتوریونه نظراً، ص. ۲۶، بو اغابر وندیك مهتدیسی ایدی. «*Fece Prendere il Bascia dell' Amasia* (امیراخور) *é un Venetiano di casa Michele, già da fanciullo preso nella contrada della Prevesa.*»

(۲) بچویه خزینه‌دار باشی یرینه «قپوجیلر کتخداسی» کوریلور. مترجم

چکیلهرك دیکر اعضای دیوان مجتمع قالدیلر؛ برمدتجك صوکره خزینهدار باشی التون مهر ایله تکرار کورینهرك مهری وزیر ثانی احمد پاشایه تسلیم ایلدی . شو صورتله طمشوار غالبی دولتك اك بیوك مسندینه ارتقا ایلدی .

خزینهٔ شاهانه دفترداری متعاقباً، اموال متروکهسنی ضبط ایتمك اوزره شهزادهنك اوتاغنه کیتدی؛ مع هذا سلطان مصطفانك خدمتنده بولنانلرك صداقتنه مکافات اولمق اوزره برطاقنه تیمارلر، برطاقنه زعامتلر ویرلدی. قاضی عسکرلر معیتنده بولنان علمانك شهزادهنك نمازینی قیلمق اوزره ارکلی یه کیتملری تنبیه اولنهرق مؤخراً شهزادهنك نعشی بروسه یه نقل وسلطان مراد ثانی مزاری قربنهدفن اولنمشدر[۱۹]. بتون عثمانلی وخرستیان مورخلری رستم پاشانك بوقتلی، خاصکی خرم سلطانك القا آتی اوزرینه ایقاع ایتدیرمش اولدیغنی بیانده متفقدرلر ؛ آنجق خرستیان مورخلری بر تسمیم تشبثنه ودیکر بر چوق احواله دائر ساخته مکتوبلردن بحث ایدرلرکه بونلر جنایته دها شایان نفرین برشکل ویرمکدهدرلر. توآندن روبرتسونهقدر اك زیادهشایان وثوق اولان آوروپا مورخلری [۲۰] آلمانیا ایمپراطورینك ایلچیسی بوسبهکك راپورینی آز چوق تفصیلات مؤثره علاوهسیله نقل ایدرلر؛ لکن بوایلچی اوزمانك وقایعنه دائر بزه غایت قیمتدار وثائق براقمش اولمقله برابر شو وقعهنك باشلیجه احوالنه دائر او قدر فنا معلومات آلمش کورینیورکه روایتنه تمامیله اینانمقدن احتراز ایدیورز . بوسبهکك استانبوله وصولی شهزادهنك وفاتندن برسنه صوکره اولدیغی جهتله اووقعهنك بالذات شاهدی اولهمیه جغنه وصحنهٔ اعدامی قره ماندهواقع ارکلیدن آماسیه یه نقل ایتمش وحال بوکه سلطان سلیمان بوسفرده اوطرفه هیچ اوغرامامش بولنمسنه نظراً حقیقتدن مقتبس کورونمین وبوسفیردن نقلاً قتوللهس وروبرتسون طرفلرندن تکرار ایدیلن بعض افادات حقنده بیان اشتباه ایتمهمزه مساعده اولنمق لازمکلیر. آنجق بوسبهك طرفندن روایت اولنان بروقعه واردرکه هر نهقدر عثمانلی مورخلری طرفندن ذکر ایدلمیور ایسهده بزجه شایان اعتماد کورنمکدهدر. بوده سلطان مصطفانك هنوز پك کوچك براوغلنی ابراهیم اسمنده برطواشینك، حیله ایله والدهسنك قوجاغندن آلوب بوغمسیدر.

شهزاده نك شو صورت فجیعهده وفاتندن اردوده و حتی بتون ممالك دولتده عمومی برتأثر حاصل اولدی. سلطان مصطفی خلوق، محق، علوم واشعاره حامیٔ منور اولدیغی جهتله خلقك، عسکرك، علمانك محبتلرینی ازانمش ایدی؛ بالذات ادبیات ایله اشتغال ایدهرك مخلصی نامیله بعض اشعار برافمشدر[۲۱]. عثمانلی علوم لسانیه متخصصلرینك

اك مشهور لرندن اولوب غايت معتبر برفارسی لغت (١)، صناعت شعر حقنده براثر (٢)، اك كوزل اشعار فارسيه يه وخصوصا سعدينك كلستان وبوستانينه، جامينك بهارستانينه، فتاحينك شبستان خياله، جلال الدين رومينك مثنويسنه، حافظك ديوانينه شرحلر يازمش اولان سروری بی نظر التفاته آلمشدر. سروريnك غزلياتی اوچ ديوان تشكيل ايدر (٣). موت فجيعندن اشك افشان اولان شاعر لردن هيچ بری يحيی قدر حرارت وشجاعت كوسترمه مشدر؛ يحيی بك ابراهيم پاشانك وزارتنده سليمانك بوذی اقتدار التفات كرده سی طرفندن ناحق برصورتده فدا ايديلن دفتردار اسكندر چلبينك وفاتندن دولايی اسماع شكايات ايتمشيدی (٤). يحيانك يكی مرثيه سی [*] الدن اله كزه رك عالينك بيان ايتديكی وجه ايله آزوقت ظرفنده هر كسك لسانده دوران ايتمكه باشلامشدر [٢٢]. بتون شاعر لرك دشمنی اولان رستم پاشا معزول بولنديغی ايچون مرثيه نك ناظمی، نامنی اورته يه قويمقدن پك ده چكنمه مش ايدی. رستم ايكی سنه صوكره موقع اقداره وروده وزير اعظم ابراهيم پاشانك فغانی حقنده ياپديغی كبی يحيايی بالذات اعدام ايتمكه جرأت ايده مه مكله برابر، بوقدر جسارتلی بر آدمك جزاديده اولمسی تأمين نظام ايچون الزم اولديغنی پادشاهه بالدفعات عرض ايلمشدر. رستم پاشا، كنديسی ده بيوك بر مخاطره ايچنده قالديغی و يكی چريلر طرفندن باشی ايستنلديكی زماندن بری دها احتياطكار برمسلك طوتمش و بنابرين يحيی بك حقنده او معامله يی التزام ايتمشدر. سلطان سليمان ايسه كندی اوغلی مصطفانك اعدامی خصوصنده موافقت كوسترمش بولنديغی حالده زوالli شهزاده نك خاطرهٔ اليمه سنی اعلان ايدن شاعری فدا ايتمكدن امتناع ايلدی. وزير اعظم، شوتصادف ايتديكی مخالفتدن طولايی منفعل اوله رق وويره جكی جوابلردن پادشاه عليهنه برشی بولوب ده اوبهانه ايله اعدام ايده بيله جكنی اميد ايده رك شاعری تزدينه چاغيروب: « پادشاهك افعالنی مؤاخذه ايدوب ده خلقه اعلان ايتمكه نصل جرأت ايديورسك ؟ » سؤالنی ايراد ايلدی. يحيی، برالهام مسعود اوزرينه: «پادشاه طرفندن ويريلن حكم اعدامی ايشيدنجه بزده شيزاده يی محكوم اعدام ايتدك، فقط آغلايانلرله برلكده آغلادق»

(١) «مجمع الفارس» برهان قاطعده اكايی مأخذلردن بری اولمق اوزره مذكوردر، ج١، ق٢.

(٢) بحر المعارف.

(٣) بخارينك حديثلرينه دائر برشرحی. تفسير قاضيخانه تعليقاتی، مصباح، مراح، تلويح، مواقف اوزرينه آثاری، عليشير ومير حسينك معماری حقنده بررساله سی واردر.

(٤) بوتاريخك ٢٨ نجی كتابنه مراجعت.

جوابنی ویردی. رستم پاشا شاعری جلاده تسلیم ایده میوب شوقدر که خیلی منافع کتیرن وقف متولیلکی خدمتنی الدن آلمقله اخذ انتقام ایتمشدر[۲۳](۱).

سلطان مصطفانك نه قدر سولدیکنی ووفاتنه نه قدر آجندیغنی مرثیه لردن وجسورانه دوشوریلن تاریخلردن(۲) زیاده شهزاده جهانگیرك ارتحالی اثبات ایلمکده در. جهانگیرك چفته قانبوری اولمقله برابر خصائص ممتازه یه مالك وقارداشنه پك محب ایدی. مصطفانی اوران ضربه جهانگیره اوقدر تأثیرایتدی که شطارت معتاده سی درین برحزنه تحول ایتمش وتداویسنه چالیشلدی ایسه ده ازبرمدت صوکره ختم انفاس ایلمشدر [۲٤].(۳)

(۱) یحیابکك مرثیه سنك صورت انتشاری، رستم پاشانك کیفیت اخذ ثاری عالینك روایت آتیه سندن دها کوزل اکلاشیلیر: برکره یحیی بك مرحومدن سؤال ایتدم: «غضب پادشاهیدن خوف ایتمك می که بویله نظمه جرأت ایتدك؟» — «شهزاده نك فراقی بنی مجنون ومجبورایتمش ایدی؛ بی اختیارقلمه لایح اولانی نظم ایتدم؛ امامقصودم عصرمده اشاعه ایتیوب موتمه تعلیق ایتمك ایدی. اتفاق، بریارقدیم خیمه مه کلمش. وبنی اویورمبولمش؛ تکلیفمز اولمامغله جزدانم قاریشدیروب مسوده سین کورمش، وفی الحال صورتن یازوب کیتمش. ایرتسی اردوی همایون سیرینه واردم؛ کوشه کوشه اوقنور، کیمی آغلار، کیمی «یحیی بك سبب مغفرتیدر» دیوب آه ایدر کوردم. هرچند انکارایتدم، مفید اولمادی. رستم پاشا — که مجردشاعراولدیغمه بناءً عداوتی وارایدی — معزول اولمغله «نولسه کرك!» دیواعتراف ایتدم، امالکی یبلدن صوکره که صدارت عظمی مقامنه تکرارکلدی، قتلمه تشمیرساق ایتمش، برایکی دفعه «نظام عالم ایچون بومقوله لك وجودی نابود اولمق کرکدر» دیورکاب همایونه عرض ایتمش. اماسعادتلو پادشاه نیکوخصائل نفس الامرده حقه قائل وشعرایه وکلام موزونه مائل ومحبی مخلص برشاعرکامل اولمغله رخصت ویرمیوب «بومقوله لره قولاق طوتمه، وانتقام قصدین ایتمه» بیورمشلر. برکون چاوش کوندروب حقیری دیوانه کتیردی وعهده مده اولان سلطان بایزید تولیتنه متعلق بیجه جفادن صوکره «سنك نه حدکدر، پادشاه عالیجاه نظام عالم ایچون شرعاً اقتضایدن بروضی ارتکاب ایدرلر، سن بالذات سعادتلو پادشاهه ووکلاسنه طعن وتشنیع ایدر، بولدیغك ترهاتی نظم ایدوب عوامه ویرر، فساده سعی ایدرسك؟» دیو غضب ایلدکده قلبمه بالبداهه الهام اولندی که: «بز مرحومی قتل ایدنلرایله بیله قتل ایتدك؛ اغلایانلرایله بیله دخی آغلارز؛ انجق «پادشاهمز خطاایتدی» دیمکدن آدابه رعایت ایدوب «اهل غرض الفای فسادایتدی» دیمکی اولی کوردم. همان غضب ایله روکردان اولوب اول بابی سد ایتدی، برقاچ کون کچمه دن تولیتدن عزل ایلدی.» صوکره یحیی بك مرحوم زعامت آلوب وفاتنه دکین انك ایله قناعت ایتمش ایدی. (مترجم)

(۲) «وقد قتل شهیداً» و«ستم رستم»، بچوی یه مراجعت، ق ۱۵۰. عالی [برنجیسی کبی ۹٦۰ تاریخنی کوسترمسی لازم کان ایکنجی تاریخك دوغروسی — عندالحساب اکلاشیله جنی وجه ایله — «مکر رستم» در. مترجم]

(۳) شهزاده جهانکیرك کوکلی تعلقات دنیویه دن آزاده اولدیغی کبی دیکر اوغللرندن کوچك اولمسیله پادشاه پك سور، وسفر وحضرده برابر بولندیررردی. خسته لانمسی اوزرینه اطبانك

جهانگیرك فکر نکته پیراسنی سومکده اولان سلطان سلیمان بوضیاعدن پك متأثر اولدی؛ دیکر شهزاده‌سی محمد ایچون بنا ایتدیرمش اولدیغی جامع قربنده واونك یانه دفن ایتدیره‌رك بوجامع اوزماندن بری « شهزاده جامعی » یرینه « شهزاده‌لرجامعی » دیه آکلمغه باشلامش والیوم‌بواسمی محافظه ایتمکده بولنمشدر (١). پادشاه، جهانگیرك خاطره‌سنه اثر توقیر جدید اولمق اوزره طوپخانه قصبه‌سی اوزرینه ناظر تپه‌یه دیکر برجامع‌بنا ایتدیرمشدر . بولندیغی موقع ایله اسکداردہ سلیمانك قیزی مهرماه سلطان خاطره‌سنه‌بنا اولنمش اولان جامعی آکدیرمقده‌بولنان اشبوجهانگیرجامعی اطرافنده‌کی ابنیه‌نك اوزرندن کمال عظمت ایله رونمون اولمقده‌در .

پادشاه او سنه‌نك قیشنی حلبده کچیرمش وبومدت ادارهٔ مالیه‌جه بعض اصلاحاته وازجمله اعشارك ودیکرویرکیلرك اصول جبایتنه قاریشان سوء استعمالات ومحدثاتك ازاله‌سنه حصر اولنمشدر (٢) .

نیسانك ایلك کونلرنده اردو یوریمکه باشلادی؛ خادم ابراهیم پاشا قائمقام‌صفتیله استانبوله کیتمك اوزره آیرلدی . عسکرك دیار بکره وصولندن اوچ کون صوکره سلیمان عمومی بر دیوان طوپلادی . معتادك خلافنه اوله‌رق یالکز وزیرلرك دکل ، قاضی‌عسکرلرك، دفتردار ونشانجیلرك، اغا ، کدخدا ، سردار، یایا باشی ، بلوك‌باشی، وکیل خرج کبی یکی‌چری ضابطانك ، صولاقلرك [و اختیار یکی‌چری نفراتنك] دیوانه داخل اولدقلری کورلدی. بونلر اوتاغ‌همایونه کیردکجه پادشاه کندیلرینه سلام ویروب حاللرینی استفسار ایدر، و ایرانیلرك عصرلردن‌بری دولت وشریعت صحیحه دشمنی اولدقلرینی بیان‌ایله ایران الکاسنه سفر ایتمك لزومندن بحث ایلردی. جمله‌سی کوزلرنده یاش اولدیغی حالده ، کمال شوق ایله : « بز یالکز هندوسنده دکل، کوه‌قافه قدر (شرقلیلر بو طاغی منتهای حدود ارض اعتبار ایدرلر) پادشاهك آرقه‌سندن

علاجندن فائده کورلیوب‌حلبده نمازی قیلنه‌رق نعشی استانبوله نقل ایدلشدر. پجویدن خلاصه، ج ١ ، ص ٣٠٦ (مترجم)

(١) فقط عنوان بمشهوری « شهزاده جامعی » در . (مترجم)

(٢) حلبده بعض اوقاف قدیمه‌یه‌چراکسه وسائرمتغلبه ال اوزاده‌دق برطاقم بدعتلراختراع ایتمشلردی . اعشار شرعیه نامیله اکثر حاصلاتی آلینیر، وقفه عشری کیرمزدی. بعض محدث بنالره‌ده «ارض‌میریده‌واقعدر»دیه رسوم‌غیرمشروعه‌وضع اولنمش ایدی. روم ایلی‌قاضی‌عسکری مولانا مؤید زاده عبدالرحمن واسطه‌سیله ایجاب شرعیسی اجرا اولنمشدر. پجوی ، ج ١ . ص ٣٠٦ . حلب اوقافنك قاریشقلنی نه‌زمانلردن اولدیغی بوایضاحاتدن اکلاشیلیر . مترجم

کلمکه حاضرز » دیدیلر . اردو ارضروم‌دن ، چباقجوردن مرور و فراتك باشلیجه قولنی (مراد چایی) عبور ایتدکدن صوکره قارغه پازارنده توقف اولنه‌رق بوراده عسکره جبخانه‌توزیع اولندی؛طوپ چایرینه (۱)وارلدیغی‌زمان کردلر برمقدار اسیر کتیردیلر . صو شهرنده رسم کچید اجرا اولندی . وزیر اعظم احمد پاشا و خادم‌علی پاشا بو مناسبتله دارات و دبدبه کوسترمکده بربریله رقابت ایتدیلر ؛ لکن صوقوللو محمدپاشاقومانده‌سنده‌کی روم‌ایلی عسکری اردویه‌التحاق ایده‌رك البسه‌لری وسلاحلرینك قیمتدارلغی ایله اوته کیلری اونوتدردیلر . صوقوللو عسکرینك اوموزلرنده قپلان دریلری وار ایدی ؛ مغفرلرینه تلکی قویروقلری آصلمش ایدی ؛ بیوك قالقانلر، چلیك‌مهمیز وبازوبندلر، تیموردن‌الدیونلر تجهیزاتلرینی اکمال‌ایدیوردی. سنجاقلری قرمزی وبیاض، آتلری‌ده برطونده ایدی(۲). آلتی کون‌صوکره شهزاده سلیم،احمد پاشا قومانده‌سنده‌کی اناطولی اردوسنه ، قره‌مان وذو القدریه عسکرینه ، حیدر پاشا قومانده‌سنده‌کی ترکمن‌بکلری‌عسکرینه رسم‌کچید یاپدردی. ذوالقدر وسیواس‌عسکری دمدارلق ایدیوردی؛ ارضروم ، دیار بکر، شام بکلر بکلری آیاس، اسکندر ، محمد پاشار پیشدار ایدیلر؛ شهزاده سلیم صاغ جناحده اناطولی وقرمان عسکرینه قومانده ایدیوردی؛ صول‌جناحی‌ده‌روم‌ایلی عسکری تشکیل ایلیوردی. اردوبونظام‌اوزرینه حدودمواقعندن‌اولان‌قارص‌اوزرینه‌توجه‌ایده‌رك‌پادشاه، قارصدن شاه‌طهماسبه‌حرب اعلاننامه‌سی کوندردی . بو کاغد ، سلطان سلیمك شاه اسماعیله کوندردیکی مکتوب اسلوبنده یازلمش وشاهی محاربه‌یه دعوت ایتمکده بولنمش‌ایدی. سلیمان، ارباب الحادك ازالهٔ وجودی حقنده‌ویریلن فتوالر موجبنجه‌یوریمکده‌اولدیغنی؛ شریعت‌پیغمبری‌یه توفیقاً‌شاه‌اسماعیلی‌سیف ایله‌اجباردن اول‌قبول‌اسلامه‌دعوت ایلدیکنی‌بیان‌ایدیوردی. اکر تکلیفی‌قبول ایدلمزسه‌شاهك،کندیسنك اوکندن قاچه‌جق‌قدر قورقاق‌اولمادیغنی امید ایتمکده بولندیغنی و « انزلنا الحدید فیه بأس شدید » آیت قرآنیه‌سنی‌تذکار ایله قلیجنی قینندن چکه‌جکنی علاوه ایلیوردی (۳) . سلیمانك تهدیدلرینی کوزل ومعمور

(۱)پچویده طویله چایریدر. قارغه پازارینه وصول: ۲۹ جمادی‌الاخری، طویله‌چایرینه: ۳ رجب. پچوی، ص ۳۰۹. مترجم .

(۲) روم‌ایلی بکلر بکی محمد پاشا روم ایلینك قپلان پوستلو، قوردتاجلی، چکردك مهموزلو، تکنه قالقانلی، کوك‌تیموره مستغرق، اللری‌قوستاجه‌لی، اق وقزل بیراقلی الایلریله اردوی‌همایونه واصل اولدی پچوی، ج ۱، س ۳۰۷ . (مترجم)

(۳) عالی، پچوی، روزنامهٔ سلیمانی، ن ۳۸، بومکتوبی خفیف فرقلرله نقل ایدرلر.

نخجوان، اریوان (۱)، قره باغ خطه لرینك تخریبی تعقیب ایلدی. شوره کل، شرابخانه، نبل فراق قصبه لری ییقلدی؛ اریوانده شاهك واوغللرینك سرایلری خراب وسلطانیه نامنده کی محتشم باغچه خاك ایله یکسان قلندی (۱۷ شعبان ۹٦۱–۱۸ تموز ۱۵۵٤). آلتی کون صوکره سلطان سلیمان آرپه چایرینه واصل اولهرق اوطرفلرده ایراث خسار ایدلدی؛ لکن ایرته سی کون قره مان عسکری برپوصویه طوتیلهرق میدان حربده خیلی تلفات براقوب چکلمکه مجبور اولدیلر. قره باغ خطهٔ لطیفه سی یغما ایدلدی؛ عسکر کوتوره مدکلرینی یاقدیلر. نخجوان وجواری سرتاپا تخریب ایدلدی. شاهك لور طاغلرینه چکلدیکی حقنده جاسوسلردن وفراریلردن آلنان معلومات اوزرینه سلطان سلیمان خرابه زاردن باشقه برشی اولمایان برمملکت ایچنده قحطه طوتلقدن قورقه رق رجعت امرینی ویردی. شاه براسیر سپاهی واسطه سیله جوابنی کوندردی. حرب اعلاننامه سندن معتدل اولیان بومکتوبده اراضیسنك تخریبندن دولایی شاهك انتقام آله جغنی، عثمانلیلرك جسارتی قلیج ایله، مزراقله حرب ایتمکده اولمایوب اوزاقدن توفکله، طوپلرله غوغا ایتمکدن ویغمادن، یانغیندن عبارت اولدیغی یازیلیوردی. بونکله برابر شاه خاتمهٔ مکتوبنده نیات آسایشجو-یانه سنی کوستریوردی (۲). اوآره لق خبر آلندی که کرد بکلرندن عمادیه حاکمی سلطان حسین بك آلدیغی امر موجبنجه تبریزدن مراغه وسهند طرفلرینه عزیمتله اورالرینی یغما ایتمش وبغدادی اورمغه کلن حمزه سلطان ودیکر امرای ایران ایله کردستانك مقرادارهسی اولان تخت سلیمانده جنك ایده رك نهایت غلبه کردلر طرفنده قالدیغی کبی حمزه سلطان غوغاده نابدید اولهرق سنجاقلری، تاجلری، کوس وتوغ ونقاره لری آلنمشدر. ایکی طرفك سلاح قوتیله تأیید ایتمکی مناسب کورمدکلری بومخابرهٔ محقرانه دن صوکره پادشاه وشاهك مناسباتی دوستانه دکلسه ده دها آز خصمانه برصورت آلمش وفقط ایکی اردونك وزیرلری منازعه لرینی تحریراً دوام ایتدرمشدر (۳). وزیراعظم، شاهك صوك کوندردیکی مکتوبده استعمال ایلدیکی لسان استخفافه جواباً قورقاقلق هانکی طرفده اولدیغنك معلوم اولدیغنی، پادشاهك نخجواندن چکلدیکندن بری چقالك جسورانه اورمانده دولاشمق اوزره

(۱) «بلدهٔ روان که فی الحقیقه ملك عجمده جاندر» پچوی، ص ۳۱۲. اوکوزل مملکت ایکی اسلام دولتنك منفعت حقیقیه لرینی اکلایه مامله رندن دولایی شیمدی روسیه یه کچمشدر. مترجم

(۲) عالی، ق ۲٦۵ وپچوی، ق ۲۰۵، بومکتوبك مندرجاتی یازارلر.

(۳) عثمانلی وزیر اعظمنك مکتوبی عالی و پچویده، ق ۱۰۵، مندرجدر، انجق روزنامهٔ سلیمانیده کی، ن ۳۹، دها دوغرودر.

اورته یه چیقدیغنی (۱)، خطهٔ ایران هنوز الویهٔ سلطانی کولکه سی آلتنده بولندیغنی، اکر ایرانلیلر برمیدان محاربه سنه کیریشمکی قبول ایدرلرسه عثمانلیلرك توفکسز، طوپسز محاربه یه حاضر اولوب یالکز قلیچ ومزراق ایله ده غلبه ایده بیله جکلرینی یازیوردی. برنجی مکتوب کبی عجم اسیریله کوندردیکی ایکنجی برجوابنامه ده دخی بالخاصه مفتینك فتواسنه قارشی اظهار انفعالی وصلحی ایلك دفعه ایستینلر عثمانلیلر اولدیغنی متضمن ایران طرفندن کوندریلن برمکتوبی فقره فقره جرح ایلیوردی[۲۵]. مذاکرات صلحیه یه ترکلر طرفندن ابتدار اولندیغی حقنده ایرانك مکتوبنده کی ایما ردا ولنوب فقط آرزوی صلح ایدنلرك استدعالری اسعاف اولندیغی ذکر ایدیلیوردی. اوندن صوکره مفتینك فتواسنه نقل مقال اولنه رق ایرانیلرك: «ومن یقتل مؤمناً متعمداً فجزاؤه جهنم خالداً فیها» ایت کریمه سنه استناداً اشبو فتوی علیهنده بولنملری دوغری اولمایوب آیت مذکوره نك آنجق مؤمنلر حقنده وارد اولدیغی بیان وارباب رفض والحادایرانیلر کبی اصحاب کرامه سب ایدنلر دکلسه کیملر اولمق لازم کلهجکی سؤال اولنیوردی. مسلمان عنوانه کسب استحقاق ایتمك ایچون «مسلمانم» دیمك کافی اولمیوب فساد عقیده لرینه قارشی حقیقت تظاهر ایتمك اوزره بوطرفك علماسیله مذاکره ایچون ایرانیلرك علما کوندره بیله جکلری، اصل شریعت اسلامیه طقوز یوز التمش بر سیلدن بری موجود اولوب ایراده احداث اولنان آیینك اللی سنه لکدن زیاده اولمادیغی، ایرانیلرك مکتوبنده روز قیامتدن وحکومت دنیاده بقا اولمادیغندن بحث اولنمش ایسه ده له الحمد پادشاهك دائما بونی متفکر واونلرك نصایحنه غیر محتاج بولندیغی، اهل تزویر، اهالیٔ خطهٔ روم اولمایوب پیغمبر طرفندن علیهلرینه دعا اولندیغی مشهور واوزماندن بری متمادیاً مقهور اولان عجملر ایدوکی علاوه قلنمقده ایدی. عقداولنه جق مصالحه یه کلنجه باب دولت کرك دوست، کرك دشمن ایچون مفتوح اولوب انجق ایرانیلر انقطاع مخاصمه یی خالصانه آرزو ایدیورلر ایسه اسافل ناسدن دکل، ارباب اعتباردن برسفیر کوندرلمك لازم کلهجکی، بویله یاپلمادیغی حالده قیش حدوداوزرنده کچیریلوب رعایانك وبالی عجملرك بیونلرینه اولهجغنی ذکر ایدیلیوردی. نهایت «بوطرفدن عاطفت ومرحمت خسروانی ارباب حاجات حقنده دریغ اولنور دکلدر، احوالکزی یك بیلورسز؛ والسلام علی من اتبع الهدی» سوزلریله ختم کلام اولونیوردی [۲۶].

ایران جنرالرینك برمکتوبنه جواباً ارضروم والیسی ایاس پاشا طرفندن کوندریلن برمکتوبده دخی اوکا قریب اولمق اوزره شوصورتده ایراد کلام ایدیلیوردی: ایرانیلر

(۱) ایرانلیلرده ضرب مثل حکمنه کچمش اولان «شغال اندر آید به بیشه دلیر» مصراعیدر.

پادشاهك اردولری قارشیسنده چقال کبی قاچمشلردر؛ تبریز واردبیلی تهدید ایدرك یانغینی منعه مقتدر اولهمایه جقلردر؛ بوشهرلرك سکنه‌سی ارباب الحاددن اولدقلرندن بونلری محاصره ایده‌جك اولان عثمانلیلر حقیقی مؤمنلره قارشی محاربه ایده‌جك اولانلر حقنده کی کلام علیدن بالطبع قورقمازلر؛ امام المؤمنین اولان حضرت علینك ارباب تزویر ایله هیچ برمناسبتی یوقدر. غوك قلعه‌سی طرفلرنده کی یایلاقده صلح خبرینه انتظار ایدیله‌جکی کلن مکتوبده بیان اولنمش ایسه ده پادشاه ایرته‌سی سنه تبریز واردبیلی تخریب ایتمك اوزره قیشی حدوداوزرنده کچیرمکه قرارویرمش اولدیغی جهتله(١) اورایه کیمسه کوندرلمیه‌جکدر(٢) شو صیره‌ده قرق کلیسا سنجاق بکی فرهادبك ایله طورخان اوغلو — بری آراس صوبی ارته‌سنده ودیکری قوتلوجه دینلن محلده — دشمن اوزرینه بعض غلبه‌لر قازاندیلر. اردو چوبان کوپروسنی کچه‌رك حسن قلعه اوزرینه توجه ایتدی. دیاربکر ووان بکلربکلریله کرد بکلری دست بوس پادشاهی یه نائل اولدقدن وهدیهٔ معتاده‌لرینی آلدقدن صوکره یرلرینه عودته مأذون اولدیلر. بومناسبتله، عمادیه حاکمی سلطان حسینك تخت سلیماندن کوندردیکی باشلر مزراق اوستنه کچیریله‌رك ترسنه چویرلمش بایراقلری، الات موسیقیه‌سی وسائره‌سی ایله برلکده بتون اردوکاهده دولاشدیرلدی. شاهك کرجستاندن بعض قلعه‌لره استیلاسی خبری اوزرینه وزیر اعظم سازلقدن حرکتله درت بیك یکی چری وبتون روم ایلی، اناطولی، قره‌مان عسکری ایله تعقیبه مأمور اولدی؛ لکن اولتی‌یه وصولنده شاهك رجعتنی ایشیده‌رك عودت ایلدی. بو آره‌لق بغداد و لورستانی اشغال ایدن عسکر شهزرول(٣) وباقاس قضالرینی الهکچیره‌رك بورالرده کی قلعه‌لری کاملاً تسخیر ایلشلردی. بوموفقیات دیکر کردستان بکلرینك اطاعتلرینی استلزام ایلدی (٤). نهایت ٢٦ ایلول ١٥٥٤ ده و پادشاهك ارضروم‌ده اقامتی اثناسنده هرایکی حکمداره لایق تعبیرات ایله محرر مکتوبی حامل برایران ایلچیسنك بوشهره ورودایتدیکی کورلدی. پادشاهك آرزو سنه امتثالاً بودفعه سفارت ایچون حکومتك اکابر مأمورینندن قوروجی قاچار عنوانی، تعبیراخرله عساکر خاصه قوماندانلغنی حائز اولان شاه قولی نامذاتی انتخاب ایتمشیدی؛

(١) « اردبیل وتبریزك اشکالی (فجعلناها عالیها سافلها) مقتضاسنجه وضع اخره تبدیل اولنور.»
(٢) پچوی، روزنامهٔ سلیمانی، جلال زاده، ق ٣٢٨.
(٣) پچوی، ق ١٠٩. عالی، ٤٨ نجی حادثه. ق ٢٦٥. جلال زاده، ق ٣٢٢. جلال‌زاده و پچوی « هاوار، نقود، پاسکه، شمیران، فرانجه » قلعه‌لرینی ده ذکرایدر.
(٤) محملردن اوغورلو بك، میریساق بك، بانه بکی میرمحمد سیف بك، ستاره بکی یوسف بك، بروجه بکی بداق بك، اورخان بکی جهانشاه بك.

برملاقات رسمیه ده شاهك ایلچیسی متارکه ایستدیکندن ایرانیلرك محافظه ایده جکلری مدتجه ممتداولمق اوزره بوکا مساعده اولندی(۱). ۳ ذی القعده ۹۶۱ (۳۰ ایلول ۱۵۵٤) ده پادشاه ارضرومی ترك ایله یکرمی کون صوکره سیواسه واصل اولدی؛ اورادن ده اون ایکی کونده اماسیه یه کلدی؛ بورادن عسکر مشتالرینه کوندرلدیلر. ۱۵۵۱ مایسنك اونبنده شاهك اشیك اغاسی، یعنی تشریفات باش مأموری فرخزادبك (۲) متبوعی طرفندن صلحه دائر تکالیف جدیده وهدایای ثمینه ایله متواضعانه اولدینی قدر مفصل برمکتوب کتیردی که حمدخدا ایله، تصلیهٔ پیغمبر وترضیهٔ علی ایله (۳) باشلایه رق برچوق آیات وحکمیاتی حاوی بولنمقده وتأمینات دوستانه دن صوکره ایران حاجیلرینك مواقع مقدسهٔ اسلامی زیارتلرینه مساعده طلبیله ختام بولمقده ایدی[۲۷] فرخزادبك التفات وهدایایه غرق ایدیله رك عودتنده پادشاه طرفندن شاهه یازلمش برجوابنامه یی اخذ ایلدی. سلطان سلیمانك بومکتوبنده «سلطان الولایه، برهان الکرامه امام علی کرم الله وجهه» حضرتلری حقنده کی کلماتك لاشك فیه اولدینی بیان اولنمقله برابر «اصحابی کالنجوم، بایهم اقتدیتم اهتدیتم» حدیث شریفی مقتضاسنجه دیکرلرینی تخفیف ایتمك لازم کلیه جکی اتیان وایرانیلر جانبندن نقض ایدلمدیکی مدتجه بعونه تعالی محافظهٔ صلح اولنه جغی و حدود قوماندانلرینك باعث اختلاف اوله جق هردرلواحوالدن اجتناب ومکه ومدینه یه کیده جك حجاجی بتون قوتلریله محافظه ایده جکلری علاوه ایدیلیوردی. دولت عثمانیه وایران آره سنده برصلح عهدنامه سنه دائر تعاطی اولندینی معلوم اولان ایلك مکتوب بودر؛ زیرا یاریم عصردن، یعنی شاه اسماعیلك صفویه خاندانی تأسیسندن بری ایکی حکومت آره سنده بالدفعات تعطیل مخاصمات اولنمش ایسه ده اره لرنده هیچ برمقاولهٔ تحریریه تعاطی اولنمامش ایدی. بالعکس، دائما سلاح آلتنده بولنان ایکی ملت سنی و شیعیلری تفریق ایدن کین قدیمی تکرار قانلریله اظهار ایتمك ایچون آنجق بربهانه یه، یاخود مساعد برسببه مترقب ایدیلر. ۲۹ مایس ۱۵۵۵ (۸ رجب ۹۶۲) تاریخنده، یعنی فاتح سلطان محمدك استانبولی تسخیر ایله حکومت عثمانیه یی اوروپاده تقریرندن یوز ایکی سنه صوکره احفادندن سلطان سلیمان ایرانیلرله اماسیه ده منعقد بوایلك عهدنامه ایله آسیاده تأیید سلطنت ایلیوردی [۲۸].

(۱) جلال زاده، ق ۳۳۱ ه پچوی. ق ۱۰۹. کرك پچوی کرك روزنامهٔ سلیمانی پادشاهك جواب یازدیغنی یازمازلر.

(۲) جلال زاده، ق ۳۳۲. پچوی، ق ۱۱۰. بوسبهك، ۱ نجی مکتوب: « *Venerat Maji deeima Orator persicus.* »

(۳) «انامدینة العلم وعلی بابها» حدیث شریفی ده مذکورایدی.

اوصیرده، عالم ممتاز وسیاسی ماهر اولان فونفکیرهه‌ن [پچوی] پسقپوسی آنتوان ورانچی، طونه ایچه دونانما قوماندانی فرانسوا زای ایله بلچیقالی بوسبه کدن مرکب اوله‌رق فردیناند طرفندن ابعاث اولنان برهیئت سفارت مذاکره‌ٔ صلح ایچون اماسیه‌یه کلدی؛ فقط برنتیجه‌یه نائل اوله‌مادی. دولت عثمانیه ایله آوستریا آره‌سنده‌کی مذاکرات دیپلوماتیقیه‌نك تفصیلاتنده فاصله براقامق وبوایکی حکومتك ترانسیلوانیا حقنده‌کی موقعی دهاانی طاتمق ایچون تاریخمزك سلسلهٔ وقایعنی تکرار دردست ایله‌ٔ رلو [اکره] محاصره‌سنه قدرچیقمق لازمدر. طمشوارك ضبطندن مقدم فردیناندك لینسدن وزیر اعظمه ۲۴ نیسان تاریخیله بر مکتوب یازه‌رق مالوه‌زینك سربست براقلمسنی و استانبوله هدیه ایصال و برصلح قطعی مذاکره‌سی کشاد ایده‌جك ایکی مأمورایچون یول رخصت نامه‌سی کوندرلمسنی طلب ایتمشیدی. مالوه‌زی ایسه آروقت مقدم قرددکیزساحلنده‌کی قزه‌قله‌دن یدی قله‌یه نقل ومصارف یومیهٔ اعاشه‌سی اون بش اچه‌دن اوتوز اچه‌یه ابلاغ ایدلمش ایدی (۱)؛ لکن ایمپراطورك اصرارینه رغماً سربست براقلمسه مساعده اولنمادی. سلطان سلیمانك، اوستریا سفیرینك شخصنده حقوق بین‌المللی نقض ایتدیکنه دائر واقع اولان اسناده کلنجه، وزیراعظم، مالوه‌زینك آنجق فردیناندك احتساسات صلحیه‌سنه رهن وتأمینات اوله‌رق الیقونمش اولدیغی جوابنی ویردی [۲۹]. اکره محاصره‌سنی تعقیب ایدن بهاردده ایمپراطور باب همایون نزدنده ایلچیسی اولمق اوزره فرانسوا زی ایله وه‌رانتیوسی تعیین ایتمشیدی (۲). مؤخراً، وه‌رانتیوس برقاچ آیلق برمتارکه عقد ایتمك واومدت ظرفنده استانبولجه صلح مذاکره‌سی اولنمق اوزره پول پالینا ایله برلکده بودین والیسنه کوندرلدی (۳). موقعی طویغونه ترك ایتمك اوزره اولان خاده علی پاشا اولا پك مساعد بر حسن قبول کوسترمدیسه‌ده بیك دوقه‌لق بر هدیه اوزرینه یومو شایه‌رق ایلچیلرك ظابلرینی اسعاف ایتدیره‌جکنی وعدایلدی (٤). باب همایون انجق التی ایلق برمتارکه‌یه مساعده کوسترد یکندن زای ایله وه‌رانتیوس استانبوله کیتمك وصلحك

(۱) مالوه‌زینك دتی اثره‌لو روهائیك (A. Rohain) تاریخچهٔ سفارتی.

(۲) وه‌رانتیوس (Verantius) . دها دوغروسی ورانچی (Wrancay)

(۳) انتونیو وه‌رانچیو وپالولو لیته‌راتو دوپالینیایه (Paulo Litterato de Palinia) غراجدن (Gratz) ۱۳ مارت تاریخیله ویریلن تعلیماته نظراً. بناءً علیه میلرك (Miller) *Epistolæ Imperatorum et Regum Hungariæ Ferdinandi I et Maximiliani II* اثرنده مندرج ایلك وثیقه‌دن اون التی کون مقدمدر. میلرك اثرنده نه بو تعلیمات. نه ده بونلری تعقیب ایدنلر موجود دکلدر. حال بوکه بونلر مهم شیلردر.

(٤) وه‌رانچی وپالولی لیته‌راتینك سفارتنامه‌لری.

نه‌شرطلرله صاتین النه‌بیله‌جکی حقنده مالوه‌زی‌ایله مذاکره ایتمك ایچون امر آلدیلر؛ ۲۵ اغستوسده، یعنی سلطان سلیمانك حلبه عزیمتندن برقاچ کون مقدم پای تختده واردیلر. ایرته‌سی کون وزیراعظم رستم پاشا، دها ایرته‌سی کونده اوچ وزیر — کاحمد، ابراهیم، حیدر پاشالردر — نزدنده اثبات وجود ایده‌رك اوچنجی کونی حضور سلطانیه قبول اولندیلر؛ ذات شاهانه بالذات سوزسویلمکه تنزل ایده‌رك صلحه نه‌شروط ایله مساعده اولنه‌بیله‌جکنی وزیر اعظمدن سؤال ایتدی (۱). فردیناندك ایلچیلری اصل مجارستان دینیلن خطه‌نك ترکی ایچون سنوی یوزللی بیك ویوقاری مجارستان ایله ترانسیلوانیا ایچون ده باشقه‌جه قرق بیك دوقه ویرکی تکلیف ایتدیلر (۲)؛ آنجق اوزون مذاکره‌لردن صکره وزیرلر فردیناندك ترانسیلوانیایی تکرار ایستمسنه‌بیله مساعده اولنه‌میه‌جغنی وانجق بو شرط اوزرینه عقد صلح اولنه‌بیله‌جکنی قرارلاشدیردیلر. ملاقاته اوقدر آزمدت ظرفنده مساعده اولنمسی پادشاهك قریباً عزیمت ایده‌جکندن نشئت ایتمش ایدی؛ فی‌الحقیقه ایرته‌سی کونی سلطان سلیمان اسکداره متوجهاً کمی‌یه بیندی. مالوه‌زی سربست براقیله‌رق ترانسیلوانیانك زاپولیایه ترکی حقنده قرالك امرلرینی آلمق اوزره ویانه‌یه کیتمکه مجبور اولدی؛ دیکر ایکی ایلچی استانبولده قالدیلر. سلیمانك عزیمتنك ایرته‌سی کونی وزیر اعظم وایلچیلر اسکدار قصبه‌سنك برباغچه‌سنده عهدنامه‌نك اساسلرینه قرار ویردیلر. صلح بش سنه‌ایچون تجدیداولندی؛ قرالك صوك مجارستان سفرنده اوغرادیغی ضایعاتدن دولایی، اوتوزبیك دوقه هدیهٔ سنویه نصفنه ایندیرلدی. بوندن باشقه سولنوق واکره شهرلرینه عائد اولان کویلیلرك مقدما تابع اولمادقلری ویرکیلرله مکلف اولملری قرارلشدیرلدی. بوایشك نتیجهٔ قطعیه‌سی مالوه‌زینك عودتنه براقیله‌رق اوکا انتظاراً مدت متارکه‌نك ده اوزمانه قدر ممتد اولمسی تنسیب اولندی (۳). رستم پاشانك برقاچ سوزی مقدما وزیر اعظم ابراهیم پاشانك لاچکیه نه‌قدر مغرورانه ایراد کلام ایلمش اولدیغنی سفیرلره اخطار ایدیوردی. وزیر اعظم، حقوق بین‌الملل احکامنك مجارلر

(۱) ورانچی، زای ایله مالوه‌زینك سفارتنامه‌سی. ویانه، ۱۳ حزیران ۱۵۵۳.

(۲) انتونیو ورانچی، فرانسوا زای، یوآنیس ماری مالوه‌زی نامنده استانبوله کوندریلن اوچ سفیرك — کندی امضا ومهرلرینی حاوی — اون ورقه‌لق تقریرلری خزینهٔ اوراق ایمپراطوریده‌در.

(۳) بوعهدنامه‌لرك ماده‌لری سفارتك راپورینه علاوه اولنمشدر: «*Articuli pacis quinque annorum quæ inter magnitudinem imperatoris Turcarum, Zulthanum Zuliman ac Asiae Craeciae principis et Serenissimum Rom. Hung. Bohem. Regem Ferdinandum renovatae.*»

طرفندن نقض ایله سلطان سلیمانك جلوسنده کوندردیکی ایلچیلرك برون وقولاقلرینك کسلمش اولدیغنی موقع تعیینده درمیان ایلدی (۱). آوستریالیلر فی الحقیقه بویله برحالك وقوعنی ایشتدکلرینی، انجق بوایش قرال لویی زماننده وقوع بولمش اولوب فردیناند زماننده حادث اولمادیغنی سویلدیلر. بونك اوزرینه رستم پاشا زایه دوغری دونه‌رك: «ایشته سز مجارلر بلغرادی، قرالکزی، قراللغکزی بوندن دولایی غائب ایتدیکنز؛ الك صوك دفعه‌ده، بش سنه ایچون عقد اولنان متارکه‌یی نقض وترانسیلوانیایه استیلا ایتمکله نه قازاندیکنز؟ جناب حق بزه طمشواری، سولتوقی، لیپایی[لیپوه]، ایچنده برجامع بولنان بچه‌یی ویردی» دیدی. نهایت رستم، مصالحه‌یی شارل کن نامنه‌می ایستدکلرینی سؤال ایلدی. بوکا جواباً، قرال فردیناند نامنه کلمش اولدقلرینی، فقط ایمپراطورك برادرینه محبتندن دولایی اونك ده عهدنامه‌یی قبول ایده‌جکنده شبهه اولمادیغنی بیان ایتدیلر (۲).

مالوه‌زی طقوز آیدن بری ویانه‌ده ایدی؛ اوزون محبوسیتندن متولد برخسته‌لق بو تأخرك بهانه‌سی، یاخود سبب صحیحی اولدی. حلبدن شباط نهایتی تاریخیله مورخ اولوب (۳) ویانه‌یه انجق مایس ابتدالرنده واصل اولان برمکتوبك ورودی اوزرینه تعلیمات جدیده ایله محل مأموریتنه عودته مأمور اولدی؛ اشبو تعلیماتده اوستریانك ترانسیلوانیا حقنده‌کی حقوق تملکی تفصیلاً بیان اولنمقده وسلطان سلیمانك مکتوبنده درمیان اولنان قیلیچ حقی رد ایدلمکده ایدی (٤). مالوه‌زینك سیاحتی وتوقفی موجب اولان آغیر

(۱) « *Nonne primum quum nos pacem et amicitiam vobiscum facere volebamus, vos dedita opera uni Oratori nostro nasum et aures praecidistis, et sic deturbatum in contemptum Imperatoris nostri et nostrum omnium remisistis; quam injuriam quum nos vindicare vellemus nonne pro uno homine afflicto et Belgradum amisistis et Regem et Regnum.* »
اوچ سفیرك راپوری، آوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالیسی خزینهٔ اوراقنده.

(۲) آوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده سفرا راپورلری. زای و ورانچینك میله‌رده ناقص اولان راپورلری قاتونادە، ۲۲، ص ٤٥٣ ـ ٤٩٣، مندرجدر.

(۳) «*Datae namque illae sunt litterae Aleppi ultima Februarii nobis- que undecima primum hujus mensis (maji).*» آوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالی خزینهٔ اوراقنده مالوه‌زی‌یه تعلیمات. خزینهٔ اوراقده سلطان سلیمانك ایران مظفریاتی وقایعنی حاوی برمکتوبنك اصلی موجوددرکه بیاض مرکب وخط نفیس ایله یازلمشدر. بو مکتوب سفیرلرك راپورنده یونزوف Yunszuph تسمیه اولنان یوسف چاوش واسطه‌سیله ایصال اولنمشدر. قاتونا، ۲۲، ص ٥٦٤.

(٤) مالوه‌زی، ورانچی ایله زایه تعلیمات، ۷ ورق، ویانه، ۲۳ مایس، خزینهٔ اوراق ایمپراطوری:
Quando quidam vero ex postremis litteris, quas Serenissimus Princeps

خسته نی اتناسنده عثمانلیلر متارکه‌نی بالدفعات نقض ایلدیلر . دها، ورانچی ایله زایك مأموریتلرندن مقدم بوسنه والیسی اولامه پاشا کلیس بکی مراد ومرسك بکی مالقوچ بکلرله برلکده وارادین جوارینی تیمور وآتش ایله تخریب ایتمشیدی؛ آنحق زرینی قوتی نیقولانك اداره ایلدیکی برمجار مفرزه‌سیله‌داوید اونغاد قوماندهسنده برایستیریا مفرزه‌سی طرفندن هجوم کوره‌رك مغلوب اولدی. پاشانك اوغلی جعفر بوجنکده‌ین ماربه‌زك النده تلف اولدی. اولامه، اوغلنك انتقامنی آلمق ایچون خاصها، وده‌ره‌چه، دومبرا قلعه‌لری اوزرینه آتلدی . بالمقابله پیه‌رئه‌ردودی و ژورژ زلونی اوتوز قیچی ایله ساوه‌دن ایندیلر ؛ مارق توماسوچ دخی غرادیسقا و وه‌لیقا قلعه‌لرینه بغتهً هجوم ایله‌یغما ایلدی. ایرته‌سی سنه ترکلر اسقلاووونیا وخرواتستان قلعه‌لرندن دهامهم تسخیر اتده بولندیلر : زه‌چه‌نی سنجاق بکی شجیع حمزه بك — که هیچ فدیهٔ نجات التمقسزین سربست براقلمش ایدی — بر ترك اسیرینك خیانتیله [دلالتیله] فولك موقعنی آلدی (١) . فرانسوا به‌به‌ك طرفندن انشا اولنمش اولان فولك استحکاماتی بری دیکرینه حاکیکی قله‌دن مرکب ایدی؛ اشاغی قله‌ده اوچ جسیم مغاره وار ایدی که بری صوخزینه‌سی، بری باروت مخزنی. اوچنجیسی ده محابس اتخاذ اولنمش ایدی. به‌به‌ك. بالاسا، په‌ره‌نه‌ی بورایه عسکر کتیردیلر سه‌ده کچ کتیردیلر؛ اشاغی قله، محاصرلرك استیلا ایتمش اولدقلری یوقاری قله‌نك آتشنه‌اون بش کون مقاومت ایتدی؛ لکن طویغون پاشانك وصولنده بوده ترکلرك النه دوشدی(٢). حمزه، کرك بودفعه، کرك دیکر برچوق دفعه‌لرده ابرازایلدیکی مأثر شجاعتله، اسلامك اکبیوك قهرمانلرندن اولان عم پیغمبری ایله — مستحفظلری کندی اوامرینه علی العمیا اطاعت ایدن — یتمش ایکی قلعه‌نك حاکمی وسوریه قرامطه‌سی رئیس اشهری طرفندن صیتی جهانه یایلمش بولنان اوبیوك اسمه لیاقتنی اثبات ایتمشدر[٣٠]. عرب حمزه‌ایله سوریه‌لی صناعت شناس حرب حمزه‌نك آثار بسالت واقتداری، ابوالفوارس

Turcarum ad nos ex Alepo dedit, cognovimus magnitudinem ejus ob id maxime graviter ferre, nos Transylvaniam possidere, quod ipse provinciam illam jure belli gladio scilicet a se occupatam quondam Regi Joanni tradiderit, et eo defuncto ipsius quoque illustrissimo filio concesserit, et putet nunchonori januae et reputationi magnitudinis suae aliquid detrahi ideirco, quod nos ipsam ad manus nostras acceperimus.

«Joannes Paxius alium quoque captivum una cum Hansabogho(١) ad petitionem tuae Majestatis manumisit» (حمزه بك) ودرانتیوس وزیك ایمپراطوره مکتوبلری. ١٦ حزیران ١٥٥٣. قاتونا. ١٢، ص. ٤٦٠.

(٢) ایستوانفی ١٩٠ ، وفورغاچ . ٤ ، قاتونادە اشارت اولنان بعض تغییرات ایله .

عنترك وقایع جسورانه سیله برلکده، حمزه نامه اسمیله معروف برچوق حکایات قهرمانی یه موضوع اولمشدر .

دائما تجدد ایدن بو آثار خصومت حقنده فردیناند طرفندن واقع اولان شکایات اوزرینه بودین والیسی فوله کاك تسخیری هولوکو موقعنه ایدیلن هجوملك مقابله سی اولدیغنی جواباً بیان ایتدی : بونکله برابر قرالك مأمورلرینی، خطه نك تأسیس آسایشنی ستولوه یسنبورغ سنجاق بکی ارسلان و هاتوان سنجاق بکی ولی بکلره تودیع ایتمش اولدیغی تأمیناتیله اعاده ایلدی (۱).

مجارستانده بووقایع گذارایدرکن دولت عثمانیه ترانسیلوانیاده کی منافعنی او نوتمیوردی؛ بوقرالغی بر دقیقه کوزندن اوزاقلاشدیرمیان سلیمان مملکتنك دوچار اولدیغی مصائبه باشلیجه سبب فردیناند اولدیغنی کوسترمك صورتیله ملتك قرال حقنده کی خشنودسزلغنی تزیید ایتمکده اصلا اهمال ایتمدی. ایکی سنه مقدم برچاوش اعالی بی ضبط ایتمك ایچون بتون شهرلرده وزیر احمد نامنه تهدید آمیز فرمانلر نشر ایتمشیدی[۳۱]؛ اوقتدن بری بیاننامه لرك ارقه سی کسلمه مش وحتی پادشاه برقاچنی تاحلبدن کوندرمشدر(۲). دیکر طرفدن ورانچی وزای، قرالیچه ایزابه ل ایله پتروویچك کوندردیکی آدملرك اعتبارینی از اله یه چالشمقده قصور ایتمدیلر(۳)؛ لکن بونلرك مساعیسی هیچ برنتیجه ویرمدی ایزابه لك مأمورلری آلمان مهتدیسی ترجمان محمود دلالتیله زاپولیانك اوغلنی حمایهٔ سلیمانی یه توصیه ایله لیبوه، سولیموس، چاناد، چاایلیاده، فه نلاق، ناگیلاق ایله سولنوقك اعاده سنی ایستدیلر. کتیردکلری ایپك هدایا ودیکر قماشلر سکز یوزدوقه قیمتنده ایدی[۳۲].

باب دولتك ایکی ترجمانی آلمان محمود ومجار فرهاد، اوروج چاوش ایله برلکده، قرالیچه ایزابه لك اوغلنی پتروویچك وبودین وطمشوار بکلر بکلرینك یاردیملریله ترانسیلوانیا حکمدارلغنه یرلشدیرمك مأموریتیله استانبولدن عزیمت ایتدیلر.

بتون بوخدعه لرله پادشاهك ایرانده کی مظفریاتی خیلی وقتدن بری ارزو اولنان

---

(۱) بودین والیسی طویغونك فردیناندہ مکتوبی .

(۲) مورخ قاندی، دوبو و دیکرلری. بونلرحلبدن ۷ نیسان ۱۵۵۴ تاریخیله مورخ اوله رق شونقره یی حاوی ایدیلر: «Ideo mandamus vobis omnibus, quod Regi Stephano obediatis et ubicumque intromittatis, eum honorabiliter pro Rege vestro obedienter accipiatis» کاتب وترجمان محمودك ترجمه سی .

(۳) بونك دلائلی متعدد راپورلرنده موجوددر. قاتونا، ۲۲، ص ۵۲۵ — ۶۲۶، بوراپورلردن اللی اوچنك شایان دقت برخلاصه سی ویرر .

برهیئت سفارتك استانبوله ارسالنی ایجاب ایتمکده ایدی. خسته‌لغی تمادی ایده‌رك بر مدت صوکره قومورنده وفات ایتمش اولان مالوه‌زینك یرینه بلچیقالی اوگه‌ربوسبه‌ك تعیین اولندی. بوسبه‌ك، فردیناندك برمکتوبنی حامل اوله‌رق ایکی ارقداشیله برلکده عزیمت ایلدی. فردیناند بومکتوبده ترانسیلوانیاده‌کی حقوقنی اثبات ایچون تفصیلات عظیمه‌یه کیریشمکده وحتی سلطان سلیمانك علو جنابنه مراجعت ایتمکده‌ایدی(۱). بودیپلوماتلر ۲۰ کانون ثانیده استانبوله واصل اولدیلر؛ انجق رستم پاشایه خلف اولان ابراهیم پاشا، بونلری پادشاهك مشتا اتخاذ ایتدیکی آماسیه‌یه کوندردی. بونلرك سیاحتی بوسبه‌كك حکایه‌سی(۲) و اوغوست سلطنته عائد آنسیرا آبدهٔ شهیره‌سنك کشفیله شایان دقتدر (۳). سلطان سلیمانه‌اون بیك دوقه وقیمتدار برصورتده التون ایله مطلا کموش قدحلر کتیریورلردی. احمد پاشا بونلری هدیه‌می، یوقسه ویرکی اوله‌رق می تقدیم ایده‌جکلرینی صورمسی اوزرینه قدحلرك هدیه‌اوله‌رق کوندرلدیکنی واون بیك دوقه‌نك ترانسیلوانیا ویرکیسی اولدیغنی سویلدی؛ سفیرلر متارکه‌نك نقض ایدلمش اولمسندن شکایتله حمزه طرفندن فوله‌کك تسخیرینی، ارسلان طرفندن پالوتانك یاقلمسنی، وه‌سپریم سنجاق بکی طرفندن پوتی وسومليانك تخریبنی، گوروزغال سنجاق بکی طرفندن سیگه‌ت وپاچود قضالرنده وقوع بولان جولانلری، هاتوان سنجاق بکی طرفندن پوروسلوا کره‌اوزرینه وقوعه‌کلن تشبثاتی، نهایت چوبانج، تیانی، اولوهوار اوزرینه واقع اولان سوقیاتی دلیل اوله‌رق سردایلدیلر. بومطالبه وپادشاهه سکسان بیك، امیر آخورینه یکرمی بیك، اوچ وزیره اون درت، اون، درت بیك دوقه ویرمك وعدلرینه رغماً آلتی آیلق بر متارکه‌دن وپادشاهك فردیناندہ برمکتوبندن باشقه برشیئه نائل اوله‌مادیلر؛ بوسبه‌ك بومکتوبی الوب تعلیمات جدیده ایستمك اوزره ویانه‌یه کیده‌جك ایدی. وداع ایچون حضور پادشاهی‌یه کیردیکی صیره‌ده مساعد برجواب ایله عودت ایده‌جکندن امیدوار اولدیغنی بیان ایتدی؛ پادشاهك جوابی ایسه «بزده امید ایدرز» سوزلرندن عبارت اولدی.

(۱) ۷۳ تشرین اول ۱۵۵٤ تاریخیله ویریلن تعلیمات، آوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده: «Atque idcirco nos Magnitudinem ejus rogare ne causa Transylvania in tractatione ipsius pacis sese difficilem præbeat, sed nobis petentibus pro liberalitate sua benevole concedat, quod pro summa animi sui æquitate non petenti concessura esset.»

(۲) «*Augerii Gislenii Busbequii legationis turcicæ epistolæ quatuor.*»

(۳) *Antiquitates asiaticæ, accedit monumentum ancyranum per E.* » *Thishull, Londini, 1728, p. 165.*

فردیناند ایله شاهك ایلچیلری برکونده وبرمقصده مبنی، یعنی صلح عهدنامه‌سی عقد ایتمك ایچون هدیه‌لرینی تقدیم ایتمش ایدیلر؛ فقط یالکز ایرانیلر تمامیله مقصدلرینه موفق اولدیلر؛ ورانچی، زای، بوسبه‌ك ایران سفیرلرینك چیقدیغی صیره‌ده آماسیه‌دن مفارقت ایلدیلر؛ ایلك ایکیسی استانبولده قاله‌رق بوسبه‌ك سلیمانك مکتوبنی فردیناندہ ویرمك اوزره ویانه‌یه کیتدی [۳۳](۱). وندیك، فرانسز، لهستان سفیرلری‌ده اوقدر مسعود برصورتده اکمال ایدلمش اولان سفرمناسبتیله حکومتلرینك تبریکاتنی کتیرمش ایدیلر (۲).

ایران ایله عقد اولنان مصالحه‌نامه‌نك امضاسندن اوچ هفته صوکره سلطان سلیمان اماسیه‌دن حرکت ایتدی. محاربه‌ده برصورت ممتازه‌ده خدمت ایدنلرك جمله‌سنه مکافات توزیع ایتمشدی. زعامت صاحبلری سنوی ایکی یوزاقچه، تیمار صاحبلری سنوی یوز اقچه ترقی آلدیلر. روم ایلی بکلربکی صوقوللو محمد پاشایه وزارت ویرلدی؛ یکی‌چری اغاسی پرتو اغا روم ایلی بکلر بکلکنه نقل اولنه‌رق اونك یرینه‌ده اسکندر اغا نصب اولندی. اوامر گذار مملکتلر ادارهٔ حکومتنجه‌ده بعض تبدلات اولدی: افلاق وویوده‌سی میرچه امارتنك سکزنجی سنه‌سی — احتمال که فردیناندہ مساعد بولندیغی شبهه‌سیله — عزل ایدیله‌رك یرینه رادولك اوغلی پەتراشقو کوندرلدی (۳). ایرته‌سی سنه مولداویه‌بکی آلکساندر لهستانك نفوذیله موقع حکومته کلمش اولمق بهانه‌سیله عزل اولنه‌رق تبریهٔ ذمت ایچون استانبوله چاغیرلدی؛ لکن مأموریتنه اعاده اولنمق بختیارلغنه نائل اولدی(٤). مقدما یازدیغمز وجه ایله دها مهم برتبدل‌ده ایکی سنه اول قریمده وقوع بولمشیدی. صاحب‌گرای یکننی اژدرخان خانلغنه تکلیف واونك استانبولدن تبعیدیله قورقونج برقیبدن قورتیله‌جغنی ظن ایتمش ایدی؛ لکن دولت‌گرای طرفندن صاحب‌گرای علیهنه قوریلان برفساد اونك ثمرهٔ احتیاطنی اقتطاف ایتمسنه مانع اولدی[۳٤]؛ صاحب‌گرای اون یدی خنجر ضربه‌سیله اوریلوب دوشه‌رك اوچ کوچك اوغلی ده

(۱) بوسبه‌ك، ١٤ اغستوس ١٥٥٥ راپوری. مکتوبنه مراجعت: *Eodem die quo nos dicessimus, orator quoque persicus Amasiam reliquit* بوسبه‌ك ۲ حزیرانده عزیمت ایتمش اولدیغندن موراجه دوسونك ظنی کبی سلطان سلیمان ایران ایله استانبولده ۲۹ مایسده عهدنامه عقد ایتمش اوله‌ماز.

(۲) جلال زاده، ق ۳۳۸؛ فرانسز ایلچیسی «مون ده‌نیس» تسمیه ایدر، قاتونا، ۲۲، ص ۵۸۲، سلفنه قودونیاتوس (Codognatus) اسمنی ویرر.

(۳) ورانچینك فردیناندہ مکتوبی، استانبول، ۱ مارت ١٥٥٤، قاتونادہ، ۲۲، ص ۷٦۰.

(٤) ورانچینك فردیناندہ مکتوبی، استانبول، ۲۳ تشرین اول ١٥٥٥، قاتونادہ، ۲۲، ص ۷٦۰.

برابر تانف اولدی (١٥٥٥) . دولت گرای امین گرایك یرینه احمد گرایی قالغای نصب یده‌رك (١) یکرمی سنه حکومت ایتدی. روسلرك دشمن مخوفی اولان صاحب گرای قیچاق خطه‌سنك جنگیز سلاله‌سندن صوك خانی اولمشدر. بوصیرده‌ده‌در که قزان واژدرخان وتخی ایوان واسیلی — مقدملری آسیانك متعدد حکمدارلرنی طرفندن احراز اولنمش خصه‌لرنی ضبط ایدن — چار عنوانی آلمشدر [٣٥] .

١ اغستوسده (١٣ رمضان) پادشاه یکی سرایه‌داخل اولهرق اوچنجی وزیر صوقوللو محمد پاشانی اوچ بیك یکی چری ودرت بیك سواری ایله سلانیك ویکیشهر طرفلرینه کوندردی . بوراده ظهور ایدن بر سرسری کندیسنك شهزاده سلطان مصطفی ولدیغی وجلادك التدن قورتلدیغی ادعا ایله باشنه اون بیك قدر آدم طوپلامش ایدی. وجهه، یعنی سلیمانك آماسیه‌دن عودتندن مقدم ادرنه وانیسی بولنان شهزاده، اغالرندن بریله نیکبولی سنجاق بکی ذوالقدر عائله‌سندن محمد خانه بوعاصیلری طاغتملرینی امر ایلمشیدی. ساخته مصطفی برطاوقجی‌یی (٢) وزیر، ایکی طلبه‌یی قاضی عسکر تعیین ایتمش ایدی . طاوقجی نیکبولی سنجاق بکی ترنده پادشاهنه قارشی خیانت ایتدی ؛ نیکبولی بکی ده مصطفایی صوقوللویه تسلیم ایده‌رك اونك طرفندن سلطان سلیمانه کوندرلدی. طاوقجینك خیانتنه برکوزل زعامتله مکافات اولنهرق دوزمه مصطفاده آصلدی.

بوسرسری، محمد اول زمانندهظهور ایدن ایکی مصطفایی تقلیداً درویشلری آیاقلاندرمش واسکی سلطنتك انقاضی اوزرینه یکی بر سلطنت قورمق امیدنده بولنمش ایدی ؛ اونك آصلمسی محاربهٔ داخلیه‌یی سوندیردی ؛ لکن اعدام اولنمش بر اوغلك خیالنی تبعید ایده‌مدی ... ندامت، کوندن کونه دها زیاده مائل هرم اولان سلطان سلیمانك خاطره‌سنه بوخیالی دائما عرض ایتمکده ایدی (٣).

(١) « السبع السیار » ده ، ق ٦٨ ، حاجی گرای وجعفر گرای تسمیه اولنمشلردر .

(٢) بزم تاریخلرده آدی اویل طوغجه‌در. آصلنجی برآدمدر . (مترجم)

(٣) «Ætate jam est ingravescente, ulcus immedicabile sive gang» «raenam in crure esse in vulgus creditum est. بوسبهك، ١٥٥٥ اغستوس : راورنده برنجی مکتوب. خزینهٔ اوراق ایمپراطوری.

اوتوز ایکنجی باب

وزیر اعظم احمد پاشانك اعدامی، رستم پاشانك وزارت عظمایه عودتی. — سلیمانیه جامعنك اتمامی. — روکزه‌لانك وفاتی. — اوزبکارله عثمانلیلر آره‌سنده مناسبات دوستانه. — مجارستان سفری. — سیکت محاصره‌سی. — بابوچانك تحریبی. — تاتانك تسخیری. — فردیناند وایزابه‌لك ایچیری. — اسپانیا قرالنك ودوق دوفه‌رارەنك مأمورلرینك استانبوله وصولی. — محاربهٔ داخلیه اسپابی. — بایزیدك مغلوبیتی وایرانه فراری؛ بوبابده‌کی مذاکرات. بایزیدك واولادینك اعدامی.

سلیمانك ایکی نقیصهٔ حاکمه‌سی، یعنی قادینلرایچون ضعفی، منافع سلطنتنی مخاطره‌ده کوردیکی زمان اساس حرکتی تشکیل ایدن صفوق وحشیلکنی کوسترمك: چوق سودیکی برزوجه‌سی ایچون یاقیشمازبرانجذابه طوتلدیغنی وبالعکس اردوده، خصوصیله یکی چریلر اوزرنده‌کی تأثیری جهتله کندیسنه رقیب کبی کورینن براوغل حقنده بابالق شدتنی برقتل منفور ایقاع ایده‌جك درجه‌یه قدر کوتوردیکنی کوردك. بونقیصه‌لرك یاش ایلریلدکجه یکی بر قوت آله‌رق حکمدارك اوصاف لامعه‌سنی تمامیله قرارتدیغنی مشاهده ایده‌جکز. تجربه ایله مؤید برحقیقتدرکه هرشیده کوچ اولان، انجق ایلك خطوه‌یی آتمقدر؛ بو قاعده ایلك حقنده اولدیغی قدر کوتولك حقنده ده قابل تطبیقدر؛ بوندن باشقه، ثبات ایله متخلق اولان برکیمسه کوتولك یوانه کیردیکی زمان اکثریا غرورك وجدانی اغفال ایتمسنه مساعده ایده‌رك هیچ اولمازسه کندی کندیسنی تکذیب ایتمه‌مش اولمق ایچون افعالنده اصرارا حتیاجنی حس ایدر. هیچ شبهه یوقدرکه سلطان سلیمان یکرمی سنه‌مقدم رفیق شبابی، محب کهولتی، بیوکلکنك استنادکاه صادقی اولان ابراهیمی، هیچ بروقت ذاتندن تبعید ایتمیه جکی حقنده کی وعدینه رغماً اخناق ایتدیکی زمان تمایلاتیله، وجدانیله اوزون ومؤلم برمخاصمه حالنده بولنمشدر. اووقت ندامتنی انجق قوانین شناسلردن برینك شوسوزیله تسکین ایده بیلمشدر: «اویقو اولومك تمثالیدر؛ اویقوده بولنان برآدمك میتدن فرقی یوقدر(۱).» دها آز دوستانه مناسبتنده بولندیغی احمد پاشانك اعدامی ایسه پادشاهك وجدانی ایچون دها خفیف بریوك اولمق لازم کلیردی؛

(۱) *Che gl'insinuò, che se il sonno non è morte effectiva e almeno per il tempo che si dorme un imagine o una copia tratta da quel originale.*
ساغره‌دو، ٤، ص ٢٢١، وندیك ١٦٨٨.

بنابرین — رستم پاشایی وزارت عظمی مسند خطرنا کنده استخلاف ایتمسی هیچ بروقت عزل ایتمیه جکی حقنده پادشاهك یمینه مستند اولمقله برابر — احمد ده اعدام ایدلدی. حاجی قالفه تقویم التواریخنده بوبابده دیورکه: «من بعد عزل ایتم دیو یمین ایتمشلر؛ فی الواقع [عزل دکل] قتل ایتدیلر[۱]». زوالللی احمد وظیفهٔ مأموریتنی ایفا ایدرکن، یعنی بر دیوان کونی ملاقات پادشاهی یه کیدرکن توقیف اولندی؛ ملاقات صالونلك ایچنده باشی کسلدی (۱۲ ذی القعده — ۲۸ ایلول ۱۵۵۵)(۱). بواعدامه سبب اولمق اوزره احمد پاشا — نظر التفات پادشاهیدن دوشورمك، مأموریتنی، حیاتی غائب ایتدیرمك ایچون — مصر والیسی وزیر علی پاشایه افترا ایتمش اولمقله اتهام اولندی. بوبابده تفصیلات آتیه نقل اولنیوردی. احمد پاشا وزارت عظمی مسندینه واصل اولنجه والیلکده علی پاشایه خلف اولمق اوزره اقرباسندن دوقه کین محمد پاشایی قاهره یه کوندرمش ایدی. بوعلی پاشا اوقدر شیشمان ایدی که ثقلتنه پك آز حیوان تحمل ایده بیلیردی. احمد پاشا، مصر واردات سنویه سندن استانبول حصه سنی ممکن اولدیغی قدر تزیید ایتمسنی محمد پاشایه تنبیه ایتمش ایدی؛ چونکه خزینهٔ سلطانی یی دولدیرمق ایچون هیچ برفرصتی فوت ایتمامش اولان سلفی رستم پاشایه غلبه ایچون بوندن باشقه چاره کورمیوردی (۲). شیشمانلغندن دولایی سمیز [۲] تلقیب اولنان علی پاشا مصر والیلکی اثناسنده معتاد اولان ویرکی یی استحصال ایتمشیدی. انجق دوقه کین محمد برنجی سنه یونی یوز اللی بیك دوقه آرتیردیغندن سلطان سلیمان بوقدر عظیم برفرقدن دولایی علیدن حساب صوردی؛ علی پاشا، مملکتی تعدیات جدیده ایله تخریب ایتمکدن ایسه اعتیادات قدیمه یه توفیقاً اداره سنی دها مناسب کورمش اولدیغنی بیان ایلدی. سلطان سلیمان اماسیه ده اقامتی اثناسنده تحقیقات اجراسیله بو ایشك تنویرینی امر ایتدی. احمد پاشانك — رقیبنی بسبتون محو ایتمك ایچون — خزینهٔ دولته تسلیماتنی تزییدایتمسی مشعر یکی والی یه یازدیغی برمکتوب علی پاشانك النه دوشمه مش اولسه یدی بو تحقیقات هیچ شبهه سز که علینك محوینی مستلزم اوله جق ایدی. بوصیره ده

(۱) پچوی، ق ۱۱۵. احمد پاشانك بوغازی تمامیله صیقلمزدن اول اولومك بودرلوسیله مألوفیت پیدا ایتمك ایچون برنفس دها آملق اوزره جلاددن مساعده ایستدیکنه دائر بوسبه‌ك طرفندن (قاتوناده ۲۲، ص ۷۵۹) سرد ایدیلن روایتك آز شایان اعتماد اولدیغنی بوندن اکلاشیلیر. [بعدالدیوان طومار عمری دورلدی وعرض اوطه سی اوکنده بوینی اورولدی. پچوی. ج ۱، ص ۳۴۴. مترجم]

(۲) بوسبه‌ك رستم پاشانك ادارهٔ مالیه سندن تفصیلاً بحث ایدر: Camera est in regia particularis cum hoc titulo :Pecuniœ Roustemi diligentia acquisitœ.

برکون پادشاه جامعه کیدرکن برعرضحال ویرلدی که علی پاشانك مظالمدن شکایتی متضمن ایدی . انجق مستدعینك برچاوش طرفندن تعلیم ایدلدیکی بوایشی واونك ده وزیر اعظمك امریله یاپدینی ثابت اولدی. احمد پاشانك اسباب رسمیهٔ اعدامی بونلردن عبارت ایدی؛ لکن بوکا کیمسه الدانمادینی کبی معاصر مورخلر احمد پاشانك اصل سبب سقوطنی، پادشاهك نظر التفاتنده اولان روکزه لانك کندی دامادینی اسکی مأموریتنه اعاده ایتمك آرزوسنده بولنمسندن متحدث کورمکده متفقدرلر. واقعا رستم پاشا شهزاده مصطفانك اعدامندن منفعل اولان یکی چریلرك قیل وقالنی ازاله احتیاج موقتنه فدا ایدلمش اولدیغی جهتله فضولی عداولنان برخلفك اسباب سقوطنی اعداد ایتمك حرم خدعه لری ایچون قولای برشی ایدی . اورته یه قونیلان بهانه یه رغماً احمد پاشانك اراقهٔ خونینك سبب صحیحی اوقدر معلوم ایدی که مؤخراً حسن پاشا سفیر صفتیله ایرانه کیتدیکی زمان شاه طهماسب ، بواعدام ایله شهزاده مصطفانك قتلی سلطان سلیمانك سلطنتی ایچون ناقابل ازاله ایکی لکه اولدیغنی پاشایه بیان ایلمشدر (۱). ایشته طمشوار فاتحی وایران غالبی بوصورتله حرم قادینلرینه (۲) مغلوب ورستم پاشا بوسایه ده ایکنجی دفعه اوله رق وزارت عظمایه نائل اولدی . مع هذا احمد پاشانك خاتمهٔ خونینی کندیسنك لیاقتنی اونوتدرمدی (۳) ؛ طوپ قپوقربنده برجامع یاپدرمش ایدی که الیوم نامنی حائزدر؛ اونك سایه سنده یتیشوب ده مؤخراً عثمانلی تاریخنده پارلاق وظیفه لرایفا ایدن ذوات ایله ده بالذات یاشامش دیمکدر. احمد پاشانك یتشدردیکی آدملرك اك ممتازلری آره سنده خسرو پاشانك قارداشی مصطفی اغانی یادایدرزکه شهزاده لالالغی خدمتندن سلیم ثانی زمانننده سرعسکرلك مسندینه چیقه رق قبریس جزیره سنك وشروانك فتحیله اشتهار ایتمشدر. کذلك دفتردار لاله زار محمد چلبی واحمد پاشانك تذکره جیسی ممی چلبی مؤخراً ریاست کتاب منصبنه واصل اولمشلردر [۳].

ایرته سی یاز ، سلطان سلیمان، التی سنه اول انشاسنه باشلاتمش اولان « سلیمانیه » جامعنك اتمامنی کورمك محظوظیتنه نائل اولدی؛ بوجامع، اغستوس اورته سنده (۸ شوال ۹۶۳ – ۱۶ اغستوس ۱۵۵۶) مؤمنینك انظار حیرتنه عرض اولندی. یدی یوزبیك

(۱) عالی. دفتر وزراده، ق ۲۹۰ . جلال زاده ، ق ۳۵۲ .

(۲) « مکر زنان ایله ». عالی ، عثمان افندی ، پچوی .

(۳) جلال زاده، ق ۳۵۳ ، احمد پاشایی ثنا ایده رك قرآن اوقومنی سودیکنی، احکام شرعیه یه تمامیله رعایتکار اولدیغنی ، کندیسندن صوکره یه برچوق مؤسسات خیریه براقدیغنی ، بحریه جه معلومات واسعه صاحبی بولندیغنی بیان ایدر .

دوقه(١) التوندن زیاده صرف اولنان اشبو بنا مرکز سلطنتك اك محتشم آبده سیدر . تزیینات معماریه سنك ثروتی واعمالاتنده کی ظرافت خارق العاده اعتباریله سلیمانیه جامعی، تونه سی اولان ایاصوفیه نك یانده ، بعض جهتلرده غلبه کندیسنده قلق اوزره عرض وجود ایده بیلیر؛ آیاصوفیه نك سلیمانیه یه رجحانی، قبه سنك طرز انشاسنده کی جرأت ایله ستونلرنده کی احتشامدن و شایان احترام برآتیقه لغی حائز بولنمسندندر. سلیمانیه ، بربرینه متصل اوچ مربعدن مرکبدر ؛ برمنتهاده حولی ، دیکرنده مدفن ، اورته ده معبد واردر. حولی اسلامك لسان دینیسنده حریم، یعنی هیچ بروجه ایله هتك حرمتی جائز اولمیان « محاط مقدس » در ؛ مدفن ، [حضرت] پیغمبرك مدینه ده کی قبری کبی « روضه » تسمیه اولنمشدر ؛ نباتات انسانیه، یوم حشرده بتون تازه لکلریله قیام ایتمك وروضهٔ جسیمهٔ تکوینده نمو وانتشار بولمق اوزره بوراده آرام کزیندرلر؛ اورته ده حریم ایله روضه آرده سنده مسجد، یعنی محل عبادت واردرکه اوکلمه یی اسپانیولر «مه زکیتا» صورتنه قلب ایتمش واوروپا لسانلرنده کی «موسکه»(٢) کلمه سی بوندن التمشدر. حولی مؤمنینی استراحته دعوت ایدر برمرمر سطحی وابدست آلمغه مخصوص کوزل بر شدروانی حاویدر. باغچه، مؤسسك قبرینی شاملدر؛ حولینك اوچ طرفی ستونلرله محاط وله رق دردنجی جهتده جامعك جبهه سی واردر. بیوك قبونك اوزرنده سلیمانك اسمیله سنهٔ انشاسی مندرجدر . باشلیجه مدخلك قارشیسنه کلن حریم قپوسی سراجیون معماریسنك برنخبهٔ آثاریدر ؛ اشبو قپو مقطرات فوقانیه نك (٣) کلیشی کوزل اشکال انجمادیه سنه مشابه اولان اویمه لی صاچاقلریله بالخاصه شایان دقتدر. حریمك درت طرفنده درت مناره بولنورکه لیالیٔ قدسیهٔ رمضانده تنویر اولندقلری ایچون بوایم ایله توسیم اولنمشلردر . مدفنك مدخلنده کی ایکی مناره نك ایکیشر ، جبهه ده کیلرك دردر شرفه لری واردرکه مؤذنلر کونده بش دفعه بونلرك بالاسندن مؤمنلری صلاته دعوت ایدرلر. کرك بو مناره لرك ، کرك قبه لرك ذروه لرنده دولت عثمانیه نك وقدیم بیزانسك اشارتی اولان هلال مرتسمدر. قبه ایاصوفیه قبه سی اورنك اتخاذ ایدیله رك یاپلمشدر. بیوك قبه نك اوك وآرقه سنده ایکیشر نصف قبه واردرکه بونلرك اطرافنده ده هر جهتدن،

(١) ایایه نظراً ٣٨٠ یوك، یاخود ٣٨,٠٠٠,٠٠٠ اقچه (٧٦٠,٠٠٠ دوقه) «استانبول وبوغاز ایچی » اثرنده برسهو حساب اثری اولدرق یازلدیغی کبی ٨٩,٣٨٣ دوقه دکل.

(٢) جامع معناسنه . (مترجم)

(٣) بعض مغاره لرده مواد کلسیه یی حاوی صولرك طاملامسیله یوقاریدن اشاغیه دوغری اشکال مختلفه ده صارقان طاشلر، stalactite ستالاقتیت . (مترجم)

یعنی صاغ وصولده، بشر کوچك تام قبه کوریلور. بیوك قبه قرمزی غرانیتدن درت ستونه مستنداولوب بوستونلر استانبولده بولنان ستونلرك یوکسکلری والك قوتلیلریدر. بونلردن برینك اوزرنده مقدما بیوك ژوستینیه نك وبر دیکرینك اوزرنده وه نوسك هیکللری کوریلور ایدی که هرایکی طاش مصردن کتیرلمشدر [٤]. ستونلرك باشلقلری پارلاق بیاضلغی حاوی برمرمردندر. یان طرفده منبر واردر که حاوی اولدیغی حجره نك — بر سیاحت ایتمك ایستدکلری، یاخود حرص استبداددن قورقدقلری زمان — مسلمانلر مجوهرات وآلتونلرینی وضع ایدرلر. فی الحقیقه حکومتك جامعلرده ووقفلرده کی امانتلره ال اوزاتدیغی ایشیدلمش دکلدر. منبرك آلتنده تراچه شکلنده اوله رق ستون باشلرینه مستند نردبان قدملری واردر که جامعه منسوب حافظلر بوراده بربرینی متعاقب قرائت قرآنه کلیرلر. قرآنك برنسخه سی موضوع اولان محراب، آق مرمردن معمول اوله رق غایت کوزل اویمه لری واردر؛ واعظك حقایق دینیه واخلاقیه یی اسماع ایتمسنه مخصوص اولان کرسی، خطیبك جمعه کونلری اسلامده حقوق حکمرانیدن اولدیغی اوزره پادشاه نامنه خطبه قرائت ایلدیکی منبر، مؤذنلرك نمازه باشلانیله جغی وقت قامت ویرملرینه مخصوص اولان مصبطه(١)، پادشاهك جمعه نمازلرینی درونده ادا ایلدیکی مقصوره دخی محراب کبی اعمال اولنمشدر. محرابك یانلرنده آتون ایله مطلا تونجدن مصنوع غایت جسیم ایکی شمعدان واردر که اوزرلرنده کی بیوك بال مومللری لیالئ مقدسه ده اشعال اولنه رق قندیللرله برلیکده کوندوزلری جامدن ایچری کیرن ضیای شمس یرینه نشر نور ایدرلر. اکثریسی چیچك رسملرینی ویاخود لفظهٔ جلالك حروفی ایله مزین اولان بوجاملر مشهور جامجی سرخوش ابراهیمك اعمال کرده سیدر. کتابه لرك لطافتی دها آز شایان دقت دکلدر؛ بونلرده ایکی قیونك اوزرنده کی یازیلری یازان قره حصارینك اثر دست هنریدر [٥]. جامعك اطرافنده مؤسسات متعدده، یعنی ابتدائی درجه ده برمکتب، درت مدرسه، بردارالحدیث، بردارالقرائه، برمدرسهٔ طب، بردارالشفا، برعمارت، برکاربانسرای، (مجاناً مسافر قبول اولنان محل)، برکتبخانه، برسبیلخانه، برتابخانه (یاباغچیلر ایچون خسته خانه)، حاملرواردر [٦]. بواون ایکی مؤسسهٔ دینیه وخیریه ایچنده سلیمانیه قبه سی برویرانی عشری حاوی اسماء کبی انظاره عرض رفعت ورونق ایتمکده در. ایمپراطورلر زمانده استانبول ایاصوفیه کلیساسیله افتخار ایدردی؛ سلیمانك [سلیمان پیغمبرك] تونجدن مصنوع وآیاصوفیه قارشیسنده

(١) هامده رده عیناً مصبطه مندرجدر. بز «مؤذن محفلی» دیورز مترجم

موضوع اولان هیکلی کندی معبدینه فائق اولان براحتشام اوکنده مبهوت ومتحیر قالمش کبی کورینوردی. ایاصوفیه‌نك رسم کشادینك اجراسی کونی زوستلینه‌ن «سلیمان! سکا غلبه ایتدم! » دیه باغیرمشیدی. شمدی‌ده سلیمانیه جامعی قدیم ایاصوفیه‌نك یاننده مفتخرانه عرض وجود ایده‌رك وقتیله اونك سلیمان معبدندن آلمق ایستدیکی رجحانی نزع ایتمك ایستیور کبی کورنمکده‌در. سلطان سلیمان، بنا ایتدیکی جامعلردن یالکز سلیمانیه‌یه کندی نامنی ویرمشدر ؛ اموال دولتدن ، یاخود کندی خزینه‌سندن انشا ایتدیکی دیکرالتی جامع باباسنك، چوجقلرینك، یاخود زوجه‌سی سلطانلرك نامارینی حائزدرلر. سلیم‌اول جامعیله شهزاده محمد وجهانکیر جامعنی یوقاریده ذکرایتمش‌ایدك. بوصوك ایکی جامعك انشا اولندیغی صیره‌ده عورت پازاری قربنده خاصکی، نام‌آخرله خرم سلطان (روکزه‌لان) جامعی [۷] ایله رستم پاشانك زوجه‌سی اولوب « مهرماه » اسمیله یاد اولنان برکریمه‌سنك نامنی حائز اوله‌رق دیکرایکی جامع بنااید‌لمشدر. بوایکی جامعدن بری ادرنه قپوسنده و دیکری اسکداره لیمان قربنده‌در . خاصکی جامعی بسیط بر اصول معماریده مبنی اوله‌رق یالکز برقبه وبر مناره ایله مزیندر؛ لکن بر مکتبی، برمدرسه‌سی، برعمارتی، بردارالحجانینی واردر؛ ادرنه‌قپوسنده کینك برمدرسه‌سی، حماملری، چارسوسی واردر. دیکری برتپه‌نك اوزرنده براحتشام جسارت نمون ایله عرض‌اندام ایتمکده اولوب زمینه‌مردیونله چیقیلیر، واستانبولك سزاوارتماشا اولان هیئت عمومیه‌سنده باشلیجه برنقطهٔ نظر تشکیل ایدر.

« سلیمانیه » نك اتمامی ورستم‌پاشانك وزارت‌عظمایه‌اعاده‌سی اوقدر مهم‌وقایعدن صایبلدی‌که ایران شاهی بوبابده پادشاهی تبریك ایچون استانبوله فوق‌العاده بر سفیر اعزامنی وجائبدن کوردی. بوایلچی شاهك بری سلطان سلیمانه، دیکری رستم‌پاشایه خطاباً یازلمش ایکی مکتوبیله طهماسبك شهزاده‌سی محمدك رستم پاشایه برمکتوبی وشاهك برنجی زوجه‌سندن (که‌ایرانده خاتون‌حرم‌عنوانی حائزه‌در) خاصکی سلطانه‌دردنجی برمکتوبی حامل وبومکتوبلر جنك اثناسنده تعاطی اولنانلرك محقرانه اولدیغی قدر فرط‌نزاکت ایله‌محرر ایدی. شاه نژاً ونظماً برچوق تعظیماتدن صوکره پادشاهه شویله خطاب ایدیوردی: « مظهرانوارتأیید خداوندی، مصدر اسرار * رب هب لی ملکاً لاینبغی لاحدمن بعدی *، شهسوار عرصهٔ خاك، فارس یکران کرهٔ افلاك، مهرسپهر سلطنت وخلافت ، بدرمنیر نصفت وعدالت، سلطان البرین وخاقان البحرین ، سمی نبی الثقلین ، وارث ذوالقرنین، کهف الخافقین، خادم الحرمین الشریفین، سلیماً للسلطنة والشوکة

والحشمة والقدرة والخلافة والعدالة والعظمة والابهة والنصفة والعزة والاقبال، سلطان سليمان شاه ابن سلطان سليم خان ... لازالت اعلام خلافته مرفوعة فوق السماء وارقام سلطنته مرقومة على لوح البقاء !». اوندن صوكره * التى لم يخلق مثلها فى البلاد * مديحه سنه مظهر اولان جامع شريفك اتمامندن دولايى عرض تبريكات ايله حامل مكتوب (١) واسطه سيله اوچ قطعه مصحف شريف اهدا ايتمش اولديغنى و«الدال على الخير كفاعله» مقتضاسنجه بونلرك ثواب تلاوتندن حصه دار اولمق اميدنده بولنديغنى يازيور (٢). سلطان سليمانك جوابى دها مختصر دوشمشدر. بوجواب شوصورتده باشلايوردى: «عاليحضرت، كردون بسطت، خورشيد طلعت، جمشيد خصلت، بالامنزلت، دارادرايت، كسرى سيرت، برجيس سعادت، كيقباد تخت، فريدون بخت، شاه سرير حشمت وكامكارى، ماه منير سپهر بختيارى، رافع اعلام العز والاجلال، باسط بساط الرأفة والاعتدال، مطلع كواكب مناقب، منبع شرائف مراتب، جامع مكارم الاخلاق ومفاخر الشيم، حاوى مراسم الاشفاق ومأثر الهمم، المنظور بوفور الطاف الكريم الوهاب، المحفوف بصنوف اعطاف الرحيم التواب، جمجاه دولت پناه، طهماسب شاه لازال مستفيضاً من افاضة اثار الهداية ومستنيراً من اشعة انوار العناية (٣)».

بومكتوبلر، خسرو پرويز طرفندن روم ايمپراطورينه يازلمش وآغاتياسك اثاريله محافظه ايدلمش اولان نامه لرله مقايسه ايديلير سه كوريلوركه شرق سرايلرينك اسلوبى، طرز مجازيسندن هيچ برشى غائب ايتمه مشدر؛ يالكز صاحب مكتوب كونشدن، آيدن الديغى تشبيهاتى كندى حقنده دكل، مخاطبى اولان ذات حقنده استعمال ايلديكى جهتله دها مناسب برشكل آلمشدر. شايان تأسفدركه بروم ايمپراطوريچه سيله برايران شاهى زوجه سى آره سنده تعاطى ايدلمش مكتوبلردن هيچ برى بزه قدر واصل اولمادىغندن

(١) عمدة اصحاب الاعتبار والاعتماد، كمال الدين نبت اغا. (مترجم)

(٢) شاهك مكتوبى فريدون بك منشآتنك برنجى جلدنده ٥٢٤-٥٢٧ صحيفه لرنده مندرج اولغله نقل اولنان فقره لر هامه رك ترجمه سندن ترجمه يرينه عيناً اورادن آلنمشدر. (مترجم)

(٣) منشأت فريدون، ج ١، ص ٥٢٧ - ٥٢٩. پادشاهك جوابنامه سى هامه رك ديديكى كبى مختصرجه اولديغى كبى پك ده تعظيملى دكل ايدى؛ نهايتنده دخى «قبضة حكومتكزده اولان ولايتده مادامكه شرع شريف مظهر رعايت وصيانت اوله، قواعد صلحه مضرت احتمالى منقطع» عباره سيله شاه استخفاف وشرع شريفك دائمى الجريان اولماديغى ايما ايدلمش ايدى؛ لكن ايران شاهنك مكتوبنده پادشاه حقنده خلقك دعاسى اولق اوزره سرد اولنان «الهى عاقبت محمود كردان» مصراعى «ختمت عواقبه بالخير» قبيلندن وبيوك اسائت ايدى. مترجم

شو زیرده کی مکتوبلرله مقایسه ایدوب ده مطالعه مزی اتمام ایتمك قابل اولهمامشدر .
شاه طهماسبك سوکیلی زوجه‌سی فارسی لسانیله یازلمش مکتوبنه شو واقیده ابتدا
ایدیوردی: «روزان وشبان، ترتیل حمد خدای منان ایله کذارندهٔ اوان اولان سا کنان
عالم بالانك انفاس قدسیه‌سندن مقتبس جواهر مدایح لامعه، السنهٔ ارباب ایمان واصحاب
حسناتدن صدور ایله درکاه اجابت لایزاله صعود ایدن ادعیهٔ صافیه‌یه مشابه دعوات خالصه،
جهانده هرشیدن دها قیمتدار هردرلو شرف بی‌غایه، مشتری کبی تابان ونجم سحر قدر
فروزان اولان فرنکیس (۱) مرتبت، بلقیس (۲) قدرت. زلیخا عصمت. مریم عفت،
سرمایهٔ مفخرت نسوان، خورشید حسن وآن، قیدافهٔ (۳) عصر ونوشابهٔ دهر، ملك
خصائل، مظهر انواع فضائل خاصکی سلطان حضرتلرینه سزاواردر». بوندن صوکره
جامعك اکمالندن دولایی بیان تبریك ایله خدا ایچون عبادت محلی بنیادوذات اجل واعلایه
استناد ایدنلرك برموجب آیات کریمهٔ قرانیه مکافات ومسعدت ایله دلشاد اولهجقلرینی افاده
ایدیور، نهایت بر قاچ نسخه مصحف شریف اهدا ایلدیکندن بونلرك رهنمای ارباب
تقوی اولق اوزره جامع شریفه وضع اولنه جغی امیدنده بولندیغی یازیوردی. خاصکی
سلطان دخی جوابنامه‌سنده حور شبابت، زلیخا لطافت، داراقدرت، بدرهٔ مشاورات
سیاست، عیسی ملهمیت، نجم تابدار شوکت، درة التاج المحصنات، انموذج بی مثل
مخدرات بربانوی سرایردهٔ عصمت طرفندن کوندرلدیکی ایچون کلین ملائکهٔ کرامدن
برچیده ایچولره غبطه آور وارباب اخلاصك جوامعده نثار ایلدکلری مرجانلر قدر معطر
اولان تمنیاتی برهدیهٔ ریاض جنت اولق اوزره کمال اخلاص ایله تلقی ایلدیکنی بیلدیریوردی.
شاهزاده محمدده صدر اعظم رستم پاشانی مقامنه اعاده‌سندن دولایی دها آز ظنطنه‌لی
اولمایان تعبیرات ایله تبریك ایده رك «اقبالك وعدینی انجاز (٤)» ایلدیکنی»، «نجم مظفریت
غروب ایتدکدن صوکره شعشعهٔ تاماله تکرار طلوع (٥)» ایتدیکنی اتیان وجناب حقه
عرض شکران ایلیوردی. بومکتوبلر ایران سرایی خدمتلرنده اختیار اولنش توبت اغاسی
معرفتیله تقدیم اولندی .

(۱) سیاوشك زوجه‌سی وافراسیابك قیزی .
(۲) سبا ملکه‌سی.
(۳) رومیلرك قندافه‌سی .
(٤) بشری لقد انجز الاقبال ماوعدا ، وکوکب النصر فی افق العلاء صعدا .
(٥) والنجم من بعد الرجوع استقامة ، والشمس من بعد الغروب طلوع .

جامعك ختامنده ایکیسی معبدك شرقنده وایکیسی غربنده انشا اولنمش اولان درت مدرسه ایچون سلطان سلیمان علمادن ذوات ممتازه آرادی(١). فاتحك، جامعی قربنده یاپدردیغی مدارسك نصفی درجه‌سنده بولنان اشبو مدرسه‌لره تخصیصات کافیهٔ وقفیه اعطا اولندیغندن مدرسلکلری شمدی دخی اك معتبر واك زیاده تخصیصاتی حاویدر. پادشاهك نظر انتخابی لیاقت فوق العاده‌لریله مفتیٔ متبحر ابو السعود افندینك ووزیراعظم رستم پاشانك حمایه‌سنی قازانمش اولان درت عالمه منعطف اولدی. بونلردن ایکیسی رستم پاشانك کوتاهیه‌ده تأسیس ایلدیکی مدرسه‌ده مدرس ایدی؛ اوچنجیسی اولان محمد بن خرم ایران شعرای متصوفه‌سنك اك مشهوری جلال الدین رومی نسلندن ایدی؛ بو ذاتك، نصیر الدین طوسینك مابعد الطبیعیاتدن اثر عظیمی اولان تجریده تعلیقاتی ال یازیسی اوله‌رق — اك قیمتدار کتابلردن اولمق اوزره — سلیمانیه کتبخاسنده محفوظدر(٢). جامعك غربنده‌کی مدرسه‌لردن بری محمده، دیکری قنالی زاده علی‌یه[٨] ویرلمشدر که بوذاتك منسوب اولدیغی عائله‌دن متعدد ذوات علینك اوغلی طرفندن یازیلان تراجم احوال شعرای عثمانیه‌ده ذکر اولنمشدر. معبدك شرقنده‌کی ایکی مدرسه‌دن بری معمار زاده‌یه، دیکری قاضی زاده‌یه توجیه اولندی. هرایکیسی‌ده امهات کتب شرعیه‌یه شرحلر یازمشلردر (٣)؛ ایکنجیسی مؤخراً مفتی مسندرفیعنه ارتقا ایتمشدر؛ بر دار القرائه ایله چقور حمام (٤) قربنده بر جامع حالا اونك نامنی حائزدر (٥). اصلاً روس اولان خاصکی خرم سلطان، سلیمانیه جامعنك ختامندن، ایران سفارتنك تبریکات احترامکارانه‌سندن، دامادی رستم پاشانك وزارت عظمایه عودتندن (جمادی الاخری ٩٦٥ — نیسان ١٥٥٨)، ولی عهدك وفاتیله تخت سلطنتك کندی اوغللرندن بری ایچون تأمین اولندیغنی کوردکدن صوکره چوق زمان یاشامادی. نعشی سلیمانیه

(١) عبدالعزیز افندی، روضة الابرار، ٩٦٠ سنه‌سی.

(٢) تراجم احوال عطائی (طاش کوپریلی زاده‌نك ذیلی). [علاوهٔ مترجم: «اصلاح ایضاح اوائلنه وحاشیهٔ شریفیهٔ تجریده تعلیقه‌لری واردر. خط مصنف ایله سلطان سلیمان اوقافی کتبخانه‌سنده محفوظ ونکاه علماء عالی نظردن محظوظدر. عطایی» ذیل شقایق، ص ١٣٨. طبع استانبول، ١٢٦٨]

(٣) معمار زاده‌نك ترجمهٔ حالی عطائیده مندرجدر. تلویح در روغرر، مفتاح، مواقف اوزرینه تعلیقاتی واردر.

(٤) قدیم موچیزیا Mocisia.

(٥) عطائیده قنالی زاده‌نك ترجمهٔ حالی. هدایه‌یه شرح ومفتاح، تجرید، مواقف، تلویح شرحلرینه تعلیقات یازمشدر.

قربنده قبه‌لی بر تربه‌ده دفن اولندی. حسن وعرفانی سایه‌سنده عادی برجاریه‌لکدن پادشاه‌زوجه‌لکنه ارتقا ایتدکدن صوکره جاذبهٔ حسنك انطفایاب وبی‌تأثیر قالدیغی یاشده دخی نفوذینی محافظه ایده‌بیلدی؛ سلیمان، دولت اوزرنده نه‌صورت مطلقه‌ده حکم ایدرسه تفوق فکری واخلاقیسی سایه‌سنده اوده پادشاه اوزرنده اویله حکم ایدردی. خدعه‌لریله ایکی وزیر اعظمك (ابراهیم [۹] واحمد) اعدامنی، شهزاده سلطان مصطفانك قتلنی، مؤخراً ایکی شهزاده آره‌سنده فلاکتلی بر محاربه‌یی وشهزاده‌لرك حرمده محبوسیتنی ایجاب ایدن اختلافی اعداد ایتمك صورتیله اقتدارینی سوء استعمال ایتمش اولدیغی ایچون تاریخ کندیسنی شدیداً تقبیح ایتمك لازم‌کلیر. شهزاده‌لرك حرمده قالمسی تدبیری دولتك انحطاطنه زیاده تأثیر ایلمشدر؛ زیرا حرمك قادینجه تربیه‌سی ملته آنجق غیرتسز واقتدارسلطنتدن محروم حکمدارلر یتشدیره‌بیلیر. خرم سلطانك، استانبولك اورته‌سنده ویدی تپه‌سندن اوچنجیسنك اوزرنده سلطان سلیمان تربه‌سی قربنده بولنان مزاری — اسکی بیزانسك آت میدانینده ایلك زمانلردن بری کوریلن و اوزرنده‌کی کتابه بو پای تختك روسلر طرفندن تسخیر ایدیلدیکنی خبر ویرمکده بولنان — آتلی بله‌روفون هیکلندن زیاده شهرك مقدرات آتیه‌سنه بر اشارت معنیدار کبی کورینور (۱). بری ترکیه مصالحی، دیکری مجارستان مصالحی اوزرنده — هرایکیسی متساوی درجه‌ده مشئوم اوله‌رق — اجرای نفوذ ایتمش ایکی پرنسسك، یعنی روکزه‌لان ایله لهستان قرالیچه‌سی ایزابه‌لك وفاتی کورن سنه انکلتره‌دن قرالیچه ماری بی والمانیادن قاین پدری شارل کنی آلدی.

ایران سفارتنك وصولی صیره‌سنده جیحونك اوته طرفنده‌کی اقوامك حکمداری سمرقندوبخارا امیری اوزبك خاندن سلطان سلیمانه مکتوبلر ورودایلدی. اشبو اوزبك خانی تاریخی اوقدر مدت ظلمت ایله محاط قالمش وبوبابده اخیراً اجرا اولنان تحریاته رغماً حالا اوقدر قاریشیق بولنمشدر [۱۰] که شمدیه قدر مجهول قالان بعض منابع (۲) واوراق دیپلوماتیقیه اعانه‌سیله ایضاحنه چالیشمق مهمدر. آنجق عثمانلی تاریخنی تتبع ایتمك ایستینلر ایچون اصلی، لسانی، موقع جغرافیسی، دینی اعتباریله دولت عثمانیه‌نك

(۱) *Bellerophontis statua: basis lapidea habet insculptas historias rerum novissimarum, quæ urbi accident cum a Russis expugnabitur* قودونیوسك « *Origine urbis* » اثرینه مراجعت . [Βελλεροφόντης]

(۲) بومنابعدن باشلیجه‌لری جنابینك تاریخیله نخبة‌التواریخدرکه برنده مندرج وقایع دیکرنده اولمامسنه و بعضاً تاریخ وقایعجه اختلافلری بولنمسنه نظراً مختلف مأخذلردن النمش اولدقلری اکلاشیلیر. هزار فن، روضة‌الابرار صاحبی عبدالعزیز جنابیی آنجق خلاصه ایتمشلردر .

ایرانه قارشی متفق طبیعیسی اولمق لازم کلن بوقومی دها ایی، طانیق الزمدر. ایران غرب طرفندن ممالك عثمانیه ایله، شرق طرفندن اوزبك ممالکیله‌هم حدوددر؛ ایکیسنك آره‌سنده بولنه‌رق برینی دیکرندن تفریق ایتمك جهتیله عثمانلیلرله اوزبکلرك عجملر علیهنه اتفاقده‌کی منفعتلری شویله طورسون، ایرانیلر شیعی اولدقلری حالده بوایکی قومك ایکیسی‌ده سنیدرلر.

شیبانی ترك عائله‌سنك ماوراى جیحوندہ تخت نشین اولدینی زمان صفوی عائله‌سی بونهرك برى طرفنده کی خطه‌ده حکومت ایتمکده ایدی. اوزبك حکمدارى شاهی بك ایله صفویه خاندانی مؤسسی شاه اسماعیل یوقاریده کوردیکمز وجه ایله ظهورلرینی متعاقب شدتلی برمحاربه‌یه طوتوشمغه مجبور اولمش وبو محاربه مرو مصادمهٔ مشهوره‌سیله ختام بولمشدر. شاهی بك بوجنکده مقتول اولدی؛ اسماعیل اونك قفا طاسنی آله‌رق بوعصرلرك وحشی فاتحلرینك عادتنه امتثالاً التون ایله، قیمتدار طاشلرله تزیین ایده‌رك قدح مقامنده قوللاندی. شاهی بك شاه بوداق بکك اوغلی وقیچاق خانی شاباخت، تعبیر اخرله شیبك خانك حفیدی ایدی. شیبك، خان سمرقندی تسخیر ومملکتنك حکمدارى عبدالعزیزمیرزایی اعدام ایتدکدن صوکره اولوغ بکك همشیره‌سی اولان عبدالعزیزك حرمنی تزوج ایتمشیدی؛ بوازدواجدن قوجقونجی (یاخود قوجوم) وصونجوق نامنده ایکی اوغلی وجوده کلمشیدی؛ دیکر برزوجه‌دن‌ده شاه بوداق، خوجقوم، سانجارنامنده‌اوچ چوجق طوغمشیدی [١١]. تیمورك حفیدزاده‌سی ابوسعید اوزون حسن طرفندن مغلوب ومقتول اولدینی وقت اوغلی سلطان احمد حکومتنده کندیسنه خلف اولمشیدی (٨٧٣ — ١٤٦٠). بونك وفاتندن صوکره محمودك اوغلی اوسته علی سمرقندده شاهی بك طرفندن محصور اولدی؛ شاهی بك خصمنی مواعید خائنانه ایله ترك موقعه اقناع ایده‌رك بو صورتله الهکچیروب اعدام ایتدی (٩١٠ — ١٥٠٤). اوزماندن اعتبارآماوراى جیحون اقلیمنك حاکم مستقلی اولان شاهی بك اولا ابوسعیدك حفیدی وکابل امیری بابر طرفندن ابعاد اولنمش ایسه‌ده اوچ سنه صوکره بابری حدودك اوته‌سنه اخراج ایده‌رك مرو محاربهٔ مشئومه‌سنه قدرفاصله‌سز ادارهٔ حکومت ایلمشدر (٩١٦ — ١٥١٠). مروجنکندن صوکره بابرمیرزایکی براستیلا تجربه‌سنده بولندیسه‌ده شاهی بکك عموجه‌سی قوجقونجی طرفندن رجعته مجبور ایدلمشدر [١٢]. قوجقونجی یکرمی اوچ سنه حکومت ایده‌رك بومدت ظرفنده ایران شاهی اسماعیل وطهماسب ایله صیق صیق منازعه‌لری وقوع بولمش وبونلرك اکثریسی قوجقونجی

الهنه فصل ایدلمشدر. علی الخصوص نجدوانده اسماعیلك وزیر اعظمی امیر نجم ثانی یی مغلوب والتمش بیك کشیلك اردوسنی پریشان ایتمشدر. میرزا بابریکیدن حدودی تجاوز ایلش ایکن قوجقونجینك بوموفقیتلرندن دوچار دهشت اولهرق وخطای استیلاسنی حیاتیله تأدیه ایتمش اولان نجم ثانینك حالنه کرفتار اولمقدن قورقهرق کابل حدودندن اوته طرفه چکلمکه شتاب کوسترمش وبردها ماورای جیحونه کلهمشدر. قوجقونجیك اوغلی وخلفی ابوسعید التی سنه حکومت ایله ۹٤٦ — ۱۵۳۹ سنهسنده وفات ایتمشدر(۱). اثنای سلطنتنده طهماسبك اوغلی شهزاده بهرامی محاصره ایتدی؛ لکن شاهك تقربی اوزرینه ماورای جیحونه قاچدی. شاه بوداغك حفیدی اولان خلفی عبیدالله — که شیبانینك یکنیدر — ایرانیلرله محاربهلرنده شجاعتی، متعدد مظفریاتیله کسب امتیاز ایلمشدر. برجنکده دشمن اردوسنی بوزدقدن، درت بیك عسکری اولدردکدن صوکره هرات والیسی خلیفه روملینك معیتنی دهتلف ایدرك نیشابورمستثنی اولمق اوزره بوتون اوخطهیی اطاعتنه آلمشدر. فقه وادبیات ایله، ترکجه اشعار ایله متوغل اولهرق شعرا وعلمایی سور، وبوتون قوتیله حمایه ایلردی.

عبیداللهك سلطنتندن اول عثمانلی تاریخی استانبول وماورای جیحون ارهسنده هیچ برمناسبت دوستانه مثالی قید ایتمیور؛ انجق سلطان سلیمانك ایرانه صوك سفری پادشاه ایله عبیدالله آرهسنده دشمن مشترکلری علیهنه برتقربی بالطبع ایجاب ایتمشدر[۱۳]. عبیدالله شیبانی، خاندانینك حکومتنی جیحونك بوطرفنده خراسانه قدر توسیع ایتدی؛ ذاتاً بو خطهده بسطام و دمغان شهرلری النده بولنیوردی. اونك وفاتندن صوکره قوجقونجینك اوغلی عبدالله تخته چیقدی (۹۵۰ — ۱۵۴۳)؛ فقط آتی آیدن زیاده حکومت ایدهمیهرك یرینه عبداللطیف، یاخود عبدالعزیز اسمنده کی قارداشی کچدی. بوذات اون ایکی سنه حکمت واعتدال ایله ادارهٔ امور ایدرك سلطان سلیمانك اودرجه لرده نائل توجهی اولمشدرکه پادشاه یالکز بیان التفات ایله قناعت ایتمهرك (۹٦۱ — ۱۵۵٤) اوچیوزیکی چریدن وبرطوپچی طاقمندن مرکب برقوهٔ معاونه کوندرمشدر. عبدالعزیز [۱٤] بونلرك وصولی صیره سنده وفات ایدهرك صونجوقلك اوغلی وابوالخیرك حفیدی اولوب براق خان تلقیب اولنان نوروز احمدبهادر حکومتی النه آلدی. جلوسنی سلطان سلیمانه شویولده بیلدیردی: «عبدالعزیز خانك دارنعیمه انتقالی اوزرینه خلافت

(۱) جنابی، نخبة التواریخ. سانقووسکینك الیازیسنه نظراً عبیدالله، ۹۳۷ده وفات ایدن شاهی بکه اوتاریخده خلف اولمشدر؛ آنجق فعلاً ۹٤٦ده تخته کچمشدر.

وحکومت عالم‌نم وسمرقند خانی نزدنده بولنان قرداشلرینك حصه‌سنه اصابت ایتمشدر. دابوسی، قوفین، کرمینه، کش، قارشی، خزر قلعه‌لرینه مالك اولان دیکر سلطانلر التجا کاهلرینك متانتنه مغروراً بزه مقاومت ایتمش وبزی شوصوك سنه‌لرده محاربه‌یه مجبور ایلمشلردر». دولت عثمانیه‌نك سلفنه کوندردیکی قوة معاونه‌یه مقابل اوطرفدن ارسالی موعود اولان امدادك ارسالنده‌کی تأخردن دولایی شوصورتله مبهم برطرزده اعتذاره چالیشیوردی. مکتوبنده دوام ایده‌رك شمدی سمرقنده حاکم اولدیغنی، پیر محمد سلطان وقارداشلرینك فراره اجبار ایدلدیکنی، بخارا مستثنی اولمق اوزره بتون مستحکم موقعلرك النه دوشدیکنی، بخارانك ضبطنی متعاقب خراسانه کیره جکنی بیان ایلیوردی. ایکی آی صوکره (ربیع الاخر ٩٣٦ — شباط ١٥٥٦) براق خانك ایلچیسی نظام الدین احمد چاوش بك متبوعنك مظفریتنی وبخارانك فتحنی پادشاهه اعلام ایتمکه کلدی. نهایت، اقرباسندن برینی زیارت ایچون استانبوله عزیمت ایدن شیخ مصلح الدین مصطفی(١)، براق خاندن سلطان سلیمانه اوچنجی برمکتوب کتیردی. پادشاه ماوراى جیحون حکمدارینه ایکی جواب یازدی [١٥]؛ برنجیسنده شیخك استانبولده کوزل وقت کچیره بیلمسی ایچون اقتضا ایدن هر شیئك پایله جغی، ایکنجیسنده خانك تخت سلطنته جلوسنی مشعر قوتلق قودای واسطه‌سیله کوندریلن مکتوبی اخطار ایله پادشاه وعبدالله وعبداللطیف آره‌سنده‌کی مناسبات دوستانه‌نك تأکیدینه حاضر بولنلدیغی وفقط ایران ایله صلح منعقد اولدیغندن ارتق قوة معاونه تعاطیسنه احوالك مساعد اولمایه جغی ذکر اولنیوردی(٢).

مجارستانه کلنجه، اماسیه ده فردیناندك ایلچیلری طرفندن استحصال اولنان متارکه ایکی ملتك تمایلات حربیه‌سندن دولایی فاصله‌سز ظهور ایدن مخاصماته نهایت ویره‌مه‌مش ایدی؛ منفرد مبارزه‌لرك وایکی حدوداوزرنده تجاوزلرك آرقه‌سی کسلمیوردی. ایشته بو احوال جمله‌سندن اولمق اوزره خرواتستان علمداری بوسنه پاشاسیله مقاتله ایتمك اوزره رخصت ایستمش وایمپراطورك امری اوزرینه ایستیریا اردوسی باش قوماندانی

(١) روز نامهٔ سلیمانی تتمه‌سی، ن ٤٧. اقرباسی علمادن مولانا علاء الدین، علی چلبی، یحیی چلبی ایدی.

(٢) روزنامهٔ سلیمانینك تتمه‌سنده توصیه مکتوبنه ادرنه‌دن ١ رجب ٩٦٤ (مایس ١٥٥٧) تاریخیله مورخ اوله‌رق ٤٧ نومروده جواب واردر؛ ٤٨ نومرولو اولان ایکنجیسی تاریخسزدر؛ سلطان سلیمانك ٤٩ نومروده وزیر حاجم سلطان‌بن آکاهی‌یه براوچنجی جوابی جمادی‌الاخری ٩٣٦ (نیسان ١٥٥٦) تاریخیله مورخدرکه براق خانك ایکنجی مکتوبنك واصل اولدیغی زمان تقریباً بوتاریخ ایدی.

بارون اونفاند هر فرقه‌ده بش بوزدن زیاده سواری بولنمامق شرطیله علمدارك بومقاتله ایچون پهساودن سن ـ ژورژه عزیمتنه رخصت ویرمشدر. مع هذا اونفاند بویله بر مصادمه‌نك متارکه‌یی علناً دوچار انقطاع ایده‌بیله‌جکی اخطار ایلدیکندن او رخصت مؤخراً استرداد اولنمشدر[۱۶]. بودین والیسی طویغون، سقورزا پالاویچینی یه‌یازدیغی برمکتوبده پاپا، پاقس، گرزغال کویلرینك یاقلمسندن، سیگه‌ت قوماندانی وولف‌ده‌رسنی ایله قاپوشوار قوماندانی اتیه‌ن ده‌رسفنیك محجوملرندن، پاپا وپالوتا قلعه‌لری محافظلرینك جولانلرندن، نهایت پالانفه‌نك تور طرفندن احکام اولنمسندن شکایت ایلدی [۱۷]. فردیناندك امری اوزرینه مارق‌ستانسیچ — کویلر اهالیسی حقنده هردرلو تعدی ووحشتی اجرا ایتمکده اولان — هیدوکلره پك شدتلی معامله‌لر کوسترمش وکوزلرینی چیقاره‌رق و یاخود طوپ باروتی اشعالی صورتیله اعضای بدنلرینی پاره پاره ایده‌رك مخوف تأدیباتده بولنمش ایسه‌ده بونلرك هیچ بر فائده‌سی اولمادی (۱). طویغون‌ده بونلری قوروتنا، قاپوشوار، بابوچا کبی باشلیجه‌التجا کاهلری اولان یرلردن چیقارمغه چالشدی. بومقصدله عسکر سوق ایتمك اوزره محمدپاشانك اوغلی ویحیی‌پاشانك حفیدی ستولوه‌یسنبورغ بکی ارسلان، غران بکی آدم، نوویغراد بکی سلیمان، سکسارد بکی سنان، گرزغال بکی احمد، هاتوان بکی محمد، سیمونتورینا بکی معصوم بکلری دعوت ایلدی. طویغون بو مختلف سنجاقلرك عسکری باشنه کچه‌رك قوروتنا، قاپوشوار، بابوچا اوزرینه یوریدی. ایکی اولکی موقع، قوماندانلرینك احتاقجه‌ترك ایتملرندن دولایی بلاشرط تسلیم اولدیلر؛ بابوچا بعض شرائط ایله تسلیمیت کوستروب محافظلری اسلحه واشیا ایله‌چکلمك مساعده‌سنه نائل اولدیلر؛ ترکلردن اوته طرفه قاچوب ده هیدوکلره رئیس اولمش اولان اوچ شخص ده مسلمانلرك منفوری اولان طوموزات ودریسیله ملو بر آرابه‌ایچنه کیزلنه‌رك قاچه‌بیلدیلر. طویغون‌اولا سیگه‌تی محاصره نیتنده بولندیغنی کوسترمش ایسه‌ده موسم پك ایلریله‌مش اولدیغی ایچون پچوی‌یه رجعته مجبور اولدی. طویغون اوزاقلاشنجه کرچه‌نی، یوزاون‌درت ترکك مدافعه ایتمکده اولدیغی گرزغال قلعه‌سنی ضبط ایتمکه چالشمش ایسه‌ده محاصرلرك تفوق اعدادینه رغماً بوتشبثنده موفقیت کوره‌مدی. مجار مورخلرینك مسکوت کچدکلری بو وقعه ترکلرك تینودیسی اولان گرزغال قاضیسی طرفندن نظماً (۲) تشهیر اولنمشدر.

(۱) *Jubente Ferdinando captos enim aut crutis oculis dimisit aut sulphureo pulvere subjecto membratim discerpendos curavit, aut si quid crudelius adhiberi tormenti genus potuit* ایستوانفی . ك۱۹، فورغاچ ، ك ۵ .

(۲) پچوی بوندن یوز بیت آلمشدر . وقعه‌نك تاریخی ۱۰ ذی الحجه (۲۶ تشرین اول)

سیگه‌ت محاصره‌سی آنجق تأخیر اولنمشیدی؛ سلطان سلیمان بو محاصره‌نك اداره‌سنی بودین والیلکنده ابقا ایتدیکی خادم علی پاشایه تودیع ایلدی. هپ خادم اغالری کبی شیشمانلغیله برابر قیصه بویلو، بوغوق سسلی، زیتونی چهره‌لی، باشی ایکی اوموزی آره‌سنه صیقشمش، یبانی طوموزك مدافعه دیشلری کبی اوکه دوغری چیقان ایکی دیشیله چهره‌سی بوزلمش اولان علی پاشا، جالب نفرت کورینن بوشکل ظاهری آلتنده بیوك برشجاعت وعسکرلکجه نادر تصادف اولنور بر مهارت کیزله مکده‌ایدی. فردیناندك ایلچیلرینه بعدما مجارلری قلیچ وتوفنکله دکل، دکنك و طوپوزله اطاعت ایتدیرمك ایستدیکنی سویلدی؛ اونلرده ایستدیکی وجه‌ایله حرکت ایتمکده مختار اولدیغنی، لکن قارشیسنده دکنکلره، طوپوزلره قورشونلرله، مزراقلرله مقاومت ایده‌جك ارباب شجاعت بوله‌جغنی سویلدیلر. ۲۱ مایس ۱۵۵۶ ده علی پاشا فونفکیرهدن [پچوی] بکی درویش، بابوچا بکی احمد، قوپانی بکی نصوح بکلرله دیکر عثمانلی رؤساسی رفاقتنده اولدیغی حالده سیگه‌تدن برمیل مسافه‌ده اولان عزیز لوران قلعه‌سی اوکنده اردوکاه قورمغه کیتدی. اوچ کون صوکره بوقلعه‌یی محاصره‌یه ابتدار ایلدی؛ اون‌سنه‌صوکره وقوعه کلن سیگه‌ت محاصره‌سی بوموقعلك نامنی مؤبداً رهین‌اشتهار ایلدیکندن ایلریده او محاصره‌نك تفصیلاتنی ویرمك اوزره بو دفعه اطناب مقال ایده‌جك دکلز. برآی محاصره‌دن وخندق یکرمی بش‌بیك آرابه چالی ییغینی ایله طولدردقدن، شهره حاکم اولدقدن صوکره‌درکه علی پاشا قلعه‌یه ایلك هجومی‌یاپدی؛ فقط بونك‌ده نتیجه‌سی‌پك فلاکت آمیز اولدی. عثمانلیلر برآلای بکیله قاسم پاشانك یکنی نصوح بکك. قوپانی بکنك، یدی یوز کشینك ضیاعیله متألم اولدیلر؛ بابوچا وسولنوق‌بکلری احمد ومحمود بکلر یاره‌لاندیلر؛ یکی چری اغالرندن ولی اسیر اولدی. خندقك چالیلری‌ده یاقلدی؛ لکن بوصوك موفقیت غالبلر حقنده موجب وخامت اولدی؛ چونکه آتشك آلاولری انتشار ایده‌رك شهرك بر قسمنی یاقدی (۲۱ حزیران) (۱). مع هذا پالاتین توماس ناداشدی اوستریالیلردن، ایستیریالیلردن، باویره‌لیلردن، مجارلردن مرکب برارردوایله بابوچانك محاصره‌سنه تشبث ایتمشیدی. ایکی پولونیلر ایله هانری پوچهیم ویانوس

اولق‌اوزره تعیین ایدر. مجار کرچه‌نی‌یی قراچین‌تسمیه‌ایدر. [پچوی، ج۱، ص۳۰۰. «غرژغال» قاضیسنك اشبو منظومه‌سنده ۱۱٤ قلعه محافظلرینه قارشی دشمنك بیکدن زیاده اولدیغی بیان اولنمشدر. مترجم]

(۱) ایستوآنفی، سیندروموس، وولفغانغ ایله شوندنه‌رك اثرلری.

رائوبه‌ر «قره‌شیطان» دینیلن اوستریانشانجیلرینه قوماندهٔ ایدیورلردی. اختیارلانقوویچك قوماندهٔ سنده اوچ یوزهوسار، آندره‌رینچه‌یدك التی یوز آغیر سواری، سیگسدورفه‌رك التی یوز پیاده وار ایدی؛ بواوچ طاقم، ایستیریا قوهٔ معاونه‌سنی تشکیل ایدیوردی. تانهاوزه‌نلی ژورژ، غره‌چ طوپجیلرینی رادگسبورغ طریقیله قانیژه‌یه کتیرمشیدی. بو اردومجارلردن فرانسواتاهی، یانوس‌په‌تو، ایکی‌بانفیلر، نیقولازرینی معیتلریله، هه‌یدوك، مارتولوس، اوسقوق، مورلاق ناملری آلتنده حدودی دائما تالان‌ایدن برطاقم حیدودلرله تقویه ایدلمشیدی. محاصره اعلان‌اولنور اولنماز علی پاشا، عسکرینك برطاقمنی سیگه‌ت اوکنده براقه‌رق یکرمی‌بیك سواری، اون‌بیك یکیچری، راسیه‌نلردن وصربلیلردن اوقدرمارتولوس ایله‌بابوچانك امدادینه قوشدی (۲۱ تموز). مجار اردوسی علی پاشایه رینیانهری ساحللرنده تصادف ایده‌رك تماماً بوزدی؛ قوماندانی احمدبکك ترك ایلدیکی بابوچا قلعه‌سی غالبلرك الله دوشه‌رك احراق و قتله‌سی باروت ایله برهوا ایدلدی. فردیناند طرفندن بومحاربه‌ده پالاتینك قاین‌برادری ژاق ناداشدی ایله یانوس چوبور، ته‌ئوبالد زیه‌غلر، قریستوف سیگه‌سدورفر وایکی‌یوز یمش نفر تلف اولدی (۲۵ تموز). خادم علی پاشا شو بوزغونلغه رغماً سیگه‌تی محاصره ایتدی؛ لکن شدتله دوام ایتدیره‌جك درجه‌ده قوتی اولمادیغندن تموز نهایته دوغری چکلمکه مجبور اولدی. پاللاویچینی، یولوه‌یلر، لانقوویچ، زرینی عسکرلریله مظفرانه قوروتنا اوزرینه یوروه‌رك هجوم‌ایله ضبط ایلدیلر؛ بونلرك تقربنده عزیز مارتن، عزیز لوران، سلیه، گرزغال محافظلری کندیلرینی مدافعه‌یه چالشمقسزین قاچدیلر. قاسم پاشا التی بیك کشی ایله چورغو وموزایی ضبطه چالشدیسه ده موفق اوله‌مادی؛ بکلربکنك کدخداسی ده سیگه‌ت حصارلرینه قدراجرا ایتدیکی جولانده موفقیت کوره‌مدی؛ قاسم پاشا رجعته مجبور، کدخدا ایسه اسیر اولدی. علی پاشانك اردوسی بو مختلف محاربه‌لرده اون بیکدن زیاده آدم غائب ایتمشیدی. بومحاربه مجار والمانلر ایچون پك شرفلی جنگلردن اولدی؛ آلمانلرك کیزلی پاره بوله‌جقلری ظنیله دشمن جسدلرینك هرطرفنی تحری ایتمك عادت وحشیانه‌سنی کورکورینه برساده دللك ایله قبول ایتمش اولمری بوزمانده‌در (۱).

سیگه‌ت محاصره‌سندن اول بوسنه‌سنجاق بکی مالقوج اوغلی علی، قروپا و — اوچ طرفندن

(۱) *Illud haud prætermittendum videtur, hoc primum bello Germanos milites gregarios fædum illum excoriandorum cadaverum usurpasse, quod hostes aurum deglutivisse dicerent.* ایستوانفی، ك ۱۹.

اونا صولریله محاط اولان — قوستائینیچا استحکاملرینی هجوم ایله المغی تجربه ایتمش ایدی؛ آنجق زرینینك فعالیت جنك جویانه‌سیله متعاقباً مدافعه حالنده بولنمغه مجبور اولدیغندن بونیخ وپه‌روسیخ موقعلرینی احکام ایله اکتفا ایتدی. ترکلر سیگه‌تی براقدقدن صوکره اوناوکوپلی آره‌سنده‌کی یرلری خراب وقوستائینیچایی ضبط ایتدیلر (۱۶ تموز ۱۵۵۶). بوسنه سنجاق بکی، شجیع زرینی‌یی محاربه‌یه دعوت ایلدیکندن زرینی جنك یری اولمق اوزره ارائه اولنان قاپرونچا اردوکاهنه کیتدی؛ انجق بونی اون بیك کشیلك برارددو باشنده کورمسی اوزرینه خصمی مبارزه‌یه چیقیشه‌مدی. برمدت صوکره بوسنجاق بکنك یرینه تعیین اولنان فرهاد بك برقاچ بیك کشی ایله پوژه‌غادن حدوده عزیمت ایلدی؛ لکن فرهاد راقونیغ وعزیزه النه بوغازلرندن کچرکن اوچ یوز آغیر المان سواریسی، یوز خفیف خروات سواریسی، یوز ایتالیان ارکبوزجیسی ایله اوراده پوصوطومش اولان اختیارجنرال لانقوویچ بغتةً فرهادبکك اوزرینه دوشه‌رك مقاومت اولنه‌میه‌جق برشدته اتش ایتدی؛ ایکی بیك ترك میدان محاربه‌ده قاله‌رق برقاچ یوزی‌ده اسیر اولدی (۱).

ایکی سنه صوکره اون بش اون التی بیك کشیلك برعثمانلی فرقه‌سی قارنیول خطه‌سنده موتلینغ اوزرینه یوریدی؛ اورادن غوچه وره‌فینیچ طرفلرینه توجه ایله آده لسبرغ، ریزکینچ، قارست، بره‌غ، قلان موقعلرندن کچه‌رك خیلی اسیروحیوان ایله غروبنیك قصبه‌سنه ووه‌دنیك وادیسنه چکلدی. بوجولانلردن الك صکره کینك وقوغندن برسنه مقدم عثمانلیلر تاتا قلعه‌سنی ضبط ایتمشلردی (مایس ۱۵۵۸) که بوموفقیت قوماندانك اهالیله برابر — زه‌چه‌نی سنجاق بکی ایکن فوله‌ك اوزرینه موفقیتله برضرب دست اجرا ایتمش اولان — استونی بلغراد بکی حمزه بکك خدعه وفعالیتندن نشأت ایلمشدر. قومورن پالاتینلکی دائره‌سنده طونه‌نك صاغ ساحلندن ایکی بچق فرسخ برمحله‌وبرتپه اوزرنده کائن بولنان دوتیس، نام آخرله تاتا قلعه‌سی خیلی مسافه‌یه قدرجواره حاکمدر. ماتیاس قوروینوس بوقلعه‌یه باغچه وقاپلیجه‌لر علاوه ایده‌رك اقامتکاه قرالی‌یه تبدیل ایتمشیدی. حمزه بك قوماندان یانوس ناکینك امور خصوصیه‌سی ایچون قومورنه کیتدیکنی ومحافظلرك بوغیبوبتدن استفاده ایله مست شراب اولدقلرینی خبر آله‌رق برکیجه قلعه‌یه یاقینلاشدی؛ استحکاملردن مردیونله چیقه‌رق محافظلری اویورلرکن اعدام ایلدی. بالاتون کولی جوارنده برقیا اوزرنده بولنان هه‌گیه‌سد قلعه‌سی ده حمزه‌نك مارتولوسلری

(۱) والواسور، ٤، ص ٤٦٥؛ ژولیوس چه‌زار، ۷، ص ۸۷، ضایعاتی درت بیك تخمین ایدر.

طرفندن علی الغفله ضبط ایدلدی. تاتانك فتحندن صوکره رستم بودینندن فولهك سنجاق بکی عجم ولی جانی زیپس قضاسی اوزرینه کوندردی. ولی جان تاتار، عُران، وه سپریم، واه یزه، هاتوان، زه چه نی، پشته، بودین محافظلرندن اوچ بیك کشی الهرق شیقلوشی ضبط واحراق ایتدی. آنجق ترانسیلوانیالی رؤسادن ژورژ ببهك، یانوس پهتو، ئه مه ریك تله که سی بوفرقه نی قارشیلامغه چیقه رق سایو نهری کنارنده قافا قریه سی قربنده بوزدیلر؛ لکن کوکللو اغالردن بریله بشلی اغالردن بری ایکی بیك اسیر ودرت بایراق آلدیلر؛ اسیرلرك اوچ یوزی اوجه ترکلردن آلنمش ایدی (١).

متارکه نك صیق صیق نقضنه عائد بو حکایهٔ مختصره دن صوکره ترانسیلوانیانك اوستریایه ترکی اساسی اوزرینه عقد صلح ایچون شوآره لق گوشش بی فائده ده بولنان فردیناند سفارتنه عطف انظار ایدلم. پادشاهی اماسیه ده براقدیغی سنه استانبوله عودت ایتمش اولان بوسبهك دیکر تبدلات مهمه صیره سنده رستم پاشانك وزارت عظمی مسندینه اعاده اولنمش بولندیغنی کوردی. سلطان سلیمان بوسبهکك ویردیکی نوطه نك جوابنی کوتورمك اوزره فوق العاده بر مأمور تعیین ایلدی (حزیران ١٥٥٦) (٢). دیکر طرفدن قرالیچه ایزابه لك ایلچیسی ببهك حرب ایچون تحریکاتده بولنه رق حال حاضرك بقاسنی طلب ایدن المان ایلچیلر ینك مساعیسنی عقیم براقمغه چالیشیوردی. مؤخراً ایزابه لك اوچ ایلچیسی، بربرینی متعاقب کله رك لیپوه وطمشوارك ترکنی ایستدیلر؛ لکن جمله سی ده رد اولندیلر. ورانچی وزای پادشاهك، سیگه تك کندیسنه تسلیمی طلبنی متضمن بر مخطره سیله ویانه یه عودت ایده رك (٣) بوسبهك استانبولده یالکز قالدی [١٨]. خادم علی پاشا (٤) سیگه ت اوکنده مغلوبیتندن از وقت صوکره وفات

(١) قاتونا، ٢٣، ص٩٧، بش بیك مقتول و اون اوچ بایراقدن بحث ایدن ایستوانفینك روایتنی تله که سینك رسمی راپوری اوزرینه تصحیح ایتمشدر. اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده « محررات ترکیه » شعبه سنده و وندیك وثائق ایچنده ١٥٥٧، ١٥٥٨، ١٥٦٠ سنه لرینه عائد اوله رق پادشاهك دوجه اوچ مکتوبی واردر. برنجیسی سپالاتروده بابالی قله سنك هدمنه ومتوفی پریولینك تأدیهٔ دیونه دائردر. ایکنجیسی قبریس اطه سنده مصر خزینه سنی یغما ایدن قادرغه اسیرلرینه متعلقدر؛ اوچنجیسی بالیوز مارین دوقاوه لیه ویرلش اولان ذی الحجه ٩٦٧ (ایلول ١٥٦٠؟) تاریخلی اعتماد جوابنامه سیدر.

(٢) *Postquam hinc dimisimus Ciasum, qui præterito mense Junio cum Ladislao Szabo et Turcarum principis litteris ad nos venit* میاه ره مراجعت، مکاتیب، ١٤٩.

(٣) اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده شوال ٩٤٦ (نیسان ١٥٥٧) تاریخلی مکتوب.

(٤) *At Hally paulo post Budam se recepit, ubi dolore atque ignominia vitam invisam cum morte commutavit.* بوسبهکك مکتوبلری، ٣.

ایده‌رك بودین والیلکنه قاسم وبرمدت صوکره اونك یرینه اسکی بکلر بکی طویغون (اغستوس ۱۵۵۷) (۱) تعیین اولندی ؛ اوده ایرته‌سی سنه رستم پاشایه ترك موقع ایلدی. بوسبه‌ك، ویانه‌دن یکی الدینی تعلیمات موجبنجه متبوعنك سیگه‌تی شرفنه خلل کتیرمکسزین ترك ایده‌میه‌جکنی، مقدما قرارلشدیرلمش اولان ویرکینك اوچ مثلی برویرکی تأدیه‌سندن امتناع کوسترمکده حقی وارایسه‌ده تاتا شهرینك اعاده‌سی شرطیله بونقطه‌ده اصرار ایتمیه‌جکنی پادشاهه تبلیغ ایلدی. ترجمان مراد، اولجه سیگه‌ت ترك اولنمقسزین عقد صلح ممکن اولمادیغنی ایاچی‌یه یکیدن آکلاتدی. مع‌هذا بوسبه‌ك ادرنه‌ده یدی سنه‌لك برمتارکه عقد ایده‌رك بوکا تمامیله رعایت اولنمسی مجارستان مواقع مستحکمه‌سی قوماندانلرینه بیلدیرلدی [۱۹]. ایلریده یازه‌جغمز وجه ایله شهزاده‌لر آره‌سنده کی اختلافات، پادشاهی بوصورتی قبوله سوق ایلمشدی.

اوستریا ودولت عثمانیه آره‌سنده کی مذاکرات بربرینی تعقیب ایدن التی سنه سوردکدن صوکره انجق ۱۵۵۹ ابتدالرنده ختام بوله بیلدی. صوك ایکی مذاکره‌ده بوسبه‌ك تاتانك ترکنی ومارتولوسلرك تجاوزینه دائر شکایاتی تکرار ایده‌رك رستم پاشاده یکیدن سیگه‌تك براقلمسنی ایستمش وسفیرك شکایاتنه مقابل هیدوکلرك جولانلرینی اورته‌یه قویمشدر؛ نه اوته‌کی طرف، نه‌ده بوطرف باشلیجه ادعالرندن واز کچمك ایستمدیلر. بونکله برابر بوسبه‌ك فردیناندہ بیلدیردی که شمدیکی ستاتوقو اساسی اوزرینه سکز سنه‌لك بر متارکه عقد ایده بیلیرسه‌ده تاتای المغه هیچ برامید یوقدر. فردیناند بو راپوری اوقومسی اوزرینه آوغسبورغدن ۲۹ نیسان ایله مورخ اوله‌رق درت متخالف عهدنامه مسوده‌سی کوندردی. اوستریانك منافعنه کوره تنظیم اولنمش اولان برنجیسی تاتاو فوله‌کاك ردینی و حمزه بکك تأدیبنی تضمن ایدیوردی ؛ لکن همان همان رستمك اولتیماتومنه [طلب قطعیسنه] موافق اولان دردنجیسنده بو شرطلر اونودلمش ایدی. پادشاه، شهزاده‌لرینك منازعاتنه مداخله ایچون دها یاقین اولمق اوزره اسکدار اردوکاهنده بولنمقده‌اولدیغی وبوسبه‌ك معیتنده بولندیغی جهتله بوختامی مسوده‌لر آلبردوویس واسطه‌سیله اورایه کوندرلدی. بوسبه‌ك عثمانلی اردوکاهنده بولندیغی اوچ آی ظرفنده ترکلرك صناعت عسکریه‌سنی تدقیق ایله اشتغال و مؤخراً بو بابده بر مخطره نشر ایتمشدر که بوکونده مظهر اعتباردر (۲).

(۱) بوسبه‌ك استانبولدن ۱۹ تشرین ثانی ۱۵۵۷ راپورنده بو تبدلی شویله اشعار ایدر: «*Tuighun profestus Budam moderatior Cassimo, in cujus locum suffectus.*» اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده.

(۲) *Aug. Busbequii exclamtio sive de re militari contra Turcam instituenda consilium.* (ایرك عنوانیدر)

آلبردودیس پادشاهه آلتون یالدیزلی برکموش قوپه ایله برقله یوکلنمش فیل رسمنی کوستر برآصمه ساعت تقدیمنه مأمور ایدی. بوسبهك کوندریلن مسوده لرك یالکز دردنجیسنی تقدیم ایتدی که ایمپراطوره آزمساعد اولان شروطیله شایان قبول اوله بیلمسنی امید ایتدیکی بوندن عبارت ایدی؛ لکن اوده رد اولندی. آرتق مأموریتنده موفقیتنه امیدی قالمادیغی جهتله عودتنه مساعده ایستدی ایسه ده اونی ده آله مادی. ٨حزیران ده، یعنی سلیمانك اسکداره وصولندن ایکی کون صوکره برملاقات رسمیه یه قبول اولنه رق سفیر بوملاقاتده صورت تحریرینی بسبتون غیرمعین براقه رق یالکز صلحك تصدیقنی طلب ایله اکتفا وایمپراطورك، امضاسنی حائز برعهدنامه یه صداقت کامله ایله مراعات ایده جکنی انبا ایلدی. ترانسلوانیا حدودنده منازع فیه اولان مواقع حقنده دائما برصورتده اعمال لسان ایتمش اولدیغنی، ایمپراطورك بوبابده ایرابه ل ایله معاهده ایده جکنی، دهاشمدیدن ترانسیلوانیا حقنده کی هردرلو مدعیاتدن وازکچدیکنی افاده ایتدی. صورت تحریرنجه قرارلشدیریلان نقطه لره موافق بروثیقه تقدیم ایتمش اولدیغی جهتله سفیر صفتیله ویردیکی سوزی ایفا ایتمش بولندیغنی ده علاوه ایلدی. لکن بوافادات تأثیرسز قالدی؛ عهدنامه موجود دکل ایدی؛ یاخود برعهدنامه موجود ایسه بوده یالکز اجراسنه سوزویرمش اولان فردیناند ایچون مجبوری الاجرا ایدی؛ سلطان سلیمان هیچ برشی قبول ایتمه مش وسیکه ت حقنده کی مطالبندن اصلا صرف نظر ایله مش ایدی. بناءً علیه بوسبه کك مذاکراتی اکمال ایتمسی قابل اولمیوب سلیمان استانبوله عودتنده ایلچی بی «یانیق ستون» [چنبرلی طاش] ده کی ایلچی خانه حبس ایتدردی. برنوع اسارت دیمك اولان شوحال ایچنده بوسبهك حیوانات، نباتات، ال یازیلری قولکسیونلری یاپمقله، راگوزه دن، فلورانسه دن وندیکدن، یونانستاندن کلن دوستلرینی قبول ایله مشغول اولدی. عالمك اوقات خالیه سی ایمپراطور وعلوم ایچون فائده سز اولمادی؛ ایمپراطورك حیوانات باغچه سنی زنکینلشدیردی(١)؛ ویانه نباتات باغچه سنده عجم لیلاقی ایله — دلبند (صاریق) دن مأخوذ اولان اسمی عن اصل شرقه منسوبیتنی کوسترمکده اولان — «تولیپ»ی [لاله بی] یتشدردی[٢٠]؛ برطاقم ده غایت کوزل یازمه کتابلر کوندردی که الکشایان دقت اولان دیوسقوریدك اثرلری ویانه کتبخانهٔ ایمپراطوریسنك الکقیمتدار خزائنندندر (٢).

(١) مکتوب ٣ : « *Quod cum (leonem) cum ichneumone Cæsari dono destinaveram.* »

(٢) « *Sunt credo libri haud multo infra 240, quos manu transmisi* »

ایزابه‌لك مأمورلرینه رخصت ویریله‌رك ترانسیلوانیا حدودینك تعیینی امر نده‌کی اختلافاتی تسویه ایتمسنی آمر طمشوار والیسنه خطاباً یازلمش برمکتوبك ایصالنه مأمور اولدیلر. بونلرك عزیمتندن مقدم منغره‌لی پرنسی، یاخود بوسبه‌کك تسمیه ایتدیکی وجه ایله «قولخیدا دادیان»ی عتبهٔ پادشاهی یه یوزسورمك وعلامت اطاعت اوله‌رق غایت کوزل بر یاقوت تقدیم ایتمك اوزره استانبوله کلمشیدی. بو صیره‌ده درکه سلطان سلیمان روسلر حکمدارینه برمکتوب یازه‌رق برنجی دفعه اولمق اوزره چارعنوانی ویرمش اولدیغی یوکاغده‌ده مقدما دولت عثمانیه ایله روسیه آره‌سنده موجود بولنمش اولان مناسبات دوستانه‌یی اخطار وکورك مبایعه‌سی ایچون موسقوه‌یه کیدن عثمانلی تاجرلرینی توصیه ایتمشدر. ینه اوصیره‌ده وندیك، فرانسه، اسپانیا ایلچیلری استانبوله کلدیلر. اسپانیا قرالی ایکنجی فلیپك مصلحتکذاری اولان ساقیزلی فرانکی متبوعی ایچون صلح ایستدی؛ لکن جنویزبالیوزینك تمائل اوله‌مادیغی کبی بوده اوله‌مادی(۱). رستم ایله دوق دوفه‌راره آره‌سنده تعاطی اولنان برمخابره اوزرینه دوق، وزیر اعظم طرفندن واقع اولان طلب موجبنجه، یهودی زوآن میکه‌زك قارداشنه عائله‌سیله برلکده فه‌اره دوقه‌لغندن چیقمغه مساعده ویردیکی رستم پاشایه بیلدردی (۲). زوآن میکه‌ز اوپورتکیزلی یهودیدر که مؤخراً دون ژوزف نامی آلتنده سلطان سلیمك فوق العاده توجه والتفاتنه مظهر اوله‌رق اونك سلطنتی مدتجه هر درلو مصالحده زیاده اجرای نفوذ ایتمش وبعضاً وصلح وحرب ایشلرینه حاکم اولمش ونهایت دوق دوناقسوس عنوانی احراز ایلمشدر. بوسبه‌ك، مجاردن مهتدی اولان فرهاد پاشا حقنده دوق دوفه‌راره‌قدر خاطر شناسلق کوسترمدی؛ فرهاد پاشا اقرباسنك جلبنی رجا ایتمسی اوزرینه بوسبه‌ك فرهادك پدر و برادرینك سنت ایدلمش اولدیغنی بیلدیکی

---

venetias, ut inde Viennam deportentur, nam Cæsaræ bibliothecæ eos destinavi, unum reliqui constantinopoli Dioscoridem, centum ducatis indicabatur summa Cæsarei non mei marsupii (مکتوب ٤).

(۱) *Il Bailo genovese parti (4 novembre 1558) aveva domandato la pace per il Re di Spagna* (وندیك ایلچیسنك راپوری، اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده، البرویسك ۲۲ کانون اول ۱۵٦٤ راپوری).

(۲) دوق دوفه‌راره‌نك مکتوبی، ٦ مارت ۱۵۵۸. زوزف حقنده وندیك دوجنه خطاباً یازلمش (اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده محررات ترکیه شعبه‌سنده وندیك اوراقی) و وزیراعظم سنان پاشانك مهرینی حاوی بولنمش اولان برفرمانده شوعباره مندرجدر: «قدوة ارباب الوقار فرنك بکی یاسیف نازی زید اطاعته»

جهتله اکر دیناً ممنوع دکلسه بوندن قولای برشی اولمایه جغنی افاده ایلدی (۱). فرهاد پاشا، یکی چریلری انتظام آلتنه آلمق صورتیله پادشاهك اودرجه لرده توجهنه مظهر اولمش ایدی که سوکیلی شهزاده سی محمدك قیزی اولان حفیده سی هما سلطانی تزویج ووزرانك عددینی آرتیره رق وزارت رتبه سنه ترفیع ایلمشدر . فرهاد غایت کوزل یازی یازدیغندن قرآن یازار، وهرنسخه سنی یوزالتونه صاته رق آلدیغی پاره یی جنازه سی مصرفی ایچون صاقلاردی؛ نه مورخلر ، نه ده خزائن اوراق داماد پادشاهی اوله رق اوزمانه قدر دولت عثمانیه ده مشهود اولمادیغی حالده دردنجی وزارتك ایجادینه باعث اولان بومهتدینك نام قدیم ووطنی خبر ویرمیورلر .

مجارستان مخاصماتنك، شرائط ابتدائیهٔ صلحیه نك حکایه سی بزی بوسبه ك ایله برلکده اسکدار اردوکاهنه سوق ایلدی؛ سلطان سلیمانك اسکداره کذاری اوغللرینك منازعاتنه ختام ویرمك ورقابتلرینك دولتی تهدید ایتمکده اولدیغی محاربهٔ داخلیه نك اوکنی المق مقصدینه مبنی ایدی. اوستریا ودولت عثمانیه آره سنده کی مذاکراتی تعقیب ایتمزدن اول بومنازعات مشئومه نك اصلنی بولمق وخاتمهٔ فجیعه سنك اسبابنی تحری ایتمك مقتضیدر. بوبابده معلومات ویرن مورخلر بوسبه کك راپورلرنده کی وقایعی اقتباس ایتمشلردر . بومنبع فی الحقیقه شایان اعتماد ایسه ده کافی دکلدر . دها صحیح بروثیقه دن یعنی عثمانلی ارباب قلمندن عالی افندینك روایتندن استناره ایده جکز که شهزاده لر مربیسی لالا مصطفی پاشانك کاتبی صفتیله سلطان سلیمان ایله اوغلی بایزید آره سنده تعاطی اولنان مخابراتی

(۱) *Ferhad-Pascha, qui neptem Soulïmani habet, quinto loco veziri adeptus petebat matri suæ et sorori ad se veniendi potestatem; nil futurum facilius si per religionem liceret; sciebem,* (بوسبه ك دیور) *patrem et fratrem illinus non multo a tempore circumcisos* — که فردیناندك خفی برمأمورینك معلوماتی بر آدم اولوب بوسبه کك بولندیغی صیره ده استانبوله بولونیوردی — ۲۰ ایلول ۱۵۶۱ تاریخلی راپورنده شوفقره کوریلور: *Questo Aga è di nazione Ungaro, d'età d'anni 35, fu schiavo di quell' Ibraim Bassa amazzato da Sr. Suleiman* « سلطان سلیمانك حفیده سی ، مهر ماهك قیزینی تزوج ایتمش اولان احمد پاشا فرهاد پاشا ایله برلکده پادشاهك توجه مخصوصنه مظهر ایدی . بوسبه ك ، ۳ تشرین ثانی ۱۵۶۱ تاریخلی راپورنده بو بابده شویله سویلیور : *Is cui desponsa fuit Rostemi filia, creatus est begl-erbegus Græciæ, ipse vero beglerbegus vezirorum numero adjunctus. Is principem arcto consanguintitis adtingit gradu, utpote ex illius amita. Selimi sorore natus est, ob id magna apud pincipem autoritate et gratia* احمد سلیم اولك همشیره سنك اوغلی دکل، همشیره سنك قیزینك اوغلی ایدی. خاندان ایمپراطوری وقرالی خزینهٔ اوراق .

یالکز کورمش دکل، حتی مصطفانك بعض مکتوبلرینی قلمه آلمش ومؤخراً بووقعه یی براثر مخصوصده تفصیل ایتمشدر[۲۱]. مصطفی، وزیراعظم احمدپاشا حمایه سیله ترقی ایتدیکندن بالطبع وزیراعظم رستم پاشانك کینی قزانمشیدی. بناءً علیه رستم، وزارت عظمایه کلنجه اوزمان ایکنجی امیر آخور بولنان مصطفایی عزل ایله اوندن دها دون اولان باش چاشنیکیرلك مأموریتنه نقل ایلدی؛ دها صوکره سنجاق بکلکیله صفده کوندردی. نهایت، مصطفانك شهزاده بایزیده منسوبیتنی بیلدیکی جهتله اونی شهزاده سلیمه کدخدا تعین ایتمك محوی ایچون اك امین طریق اوله جغنی دوشوندی؛ فقط مرامنه نائل اوله مادی. زیاده سیله حیله کار اولان مصطفی یکی موقعندن استفاده یه موفق اولدی؛ اسکی افندیسی اولان شهزاده بایزیده خیانت ایدرك شهزاده یی بسبتون محو ایتمك ایچون کندیسیله اولان مناسبات سابقه سنی استعمال ایتمکی قرارلاشدیردی. شوصورتله تختی سلیمه تأمین ایده رك امنیت وتشکرینه کسب لیاقت ایتمکده واستقبالاً سلطنتنده وزیراعظم مقام عالیسنه ارتقایی امید ایلکده ایدی.

بومقاصد خریصانه یه مبنی شهزاده سلیمه بیلدردی که اکر رستم پاشا برمانعه چیقارمیه جق اولورسه پادشاهك بیوك اوغلی صفتیله تختنه واصل اولمسی محقق اولوب فقط رستم، سلطنتی بایزیده تحویل ایچون پدرینه کندیسنی اذواقه اسیر برسرخوش وحکومته غیر مقتدر اولمق اوزره عرض ایچون هیچ برفرصتی فوت ایتمه مکده در. شوراسنی ده علاوه ایلدی که اکر کندیسنه سربستئ تام ویریله جك اولورسه احوال قریباً تمامیله تبدل ایده جکدر. سلیم، مصطفایه مأذونیت کامله ویردی؛ مساعیسنك مکافاتی اوله رق وزارت عظمایه نصب ایدیله جکنی ده ایما ایلدی. بونك اوزرینه مصطفی ایشه کیریشدی؛ شهزاده بایزیده یازدیغی برنجی مکتوبده صداقت قدیمه سی نقابیله تستر ایده رك تخت سلطنته ترقیسنه یکانه مانع سرخوش سلیمدن عبارت وبومانعك رفعی قولای اولدیغنی یازدی. بوکاغدی سلیمه ارائه ایتدکدن صوکره امین برآدم واسطه سیله بایزیده ایصال ایتدی؛ بایزید قوریلان طوزاغه طوتیله رق مصطفانك خائنانه تکلیفلرینی قبولنی متضمن برجواب یازدی که مصطفی بو جوابی آچلمامش اوله رق سلیمه تسلیم ایلدی. اوندن صوکره ده خدعه لرینك نتیجه سنی تعجیل ایتمك ایچون بایزیده برادرینی آجی تحقیرلرله نزاعه دعوت ایتمسنی بیلدیردی. بایزید بونصیحته اتباع ایده رك سلیمه برنامهٔ تحقیر تحریر وبوکا برقادین لباسی، برخطوز، براوره که علاوه ایلدی. سلیم بواشیای مختلفه یی سلیمانه کوندردی. پادشاه، بایزیدك بیوك قارداشنه کوستردیکی شوحرمتسزلکدن منفعل اوله رق کندیسنه

تهدید آمیز برکاغد یازدی. مصطفی نامه بری اولدیردوب مکتوبی یاقدردی؛ سلیم، بووقعه یی بایزیده تحمیل ایتمك صورتیله باباسنه بیلدردی. سلطان سلیمان، اوامری حقنده بویله معامله ایدلمسندن حدت ایده رك وبایزیدك سوریه ومصر طریقنك مفتاحی اولان قره مانده[۲۲] دها زیاده والیلك ایتمسنی مخاطره لی بوله رق برباشقه ولایته اعزامنه قرار ویرمکله برابر طرفدارلق اسناد اولنامق ایچون بوتدبیری سلیم حقنده ده اجرا ایلدی. شهزاده سلیم مغنیساحکومتنك مرکز اداره سی اولان صاروخاندن اناطولی حکومتنك مقری اولان کوتاهیه یه، بایزید دخی قره مان والیلکنه بدل مرکزی اماسیه اولان خطهٔ روم والیلکنه کوندرلدی (۱).

بوامرلرك تبلیغی اوزرینه سلیم بروسه یه کیتدی؛ لکن بایزید قونیه ده قالدی. سلطان سلیمان، بایزیده وظیفه سنی اخطار ایچون دردنجی وزیر پرتو پاشایی کوندردی؛ بایزیدك برسوء معامله کوسترمسنه محل قالمامق وشومأموریته صرف براثر محبت پدرانه صورتی ویرلمك ایچون اوچنجی وزیر صوقوللو محمد پاشایی ده سلیمه کوندردی. لکن بایزید اطاعتدن استنکاف ایله علی العجله یکرمی بیك کرد، ترکمن، سوریه لیدن مرکب برارد وطوپلادی. بوخبراوزرینه سلطان سلیمان اناطولی بکلربکی جنابی احمد، قره مان بکلربکی صولاق فرهاد، مقدماشهزاده سلیمك لالالغنده بولنان ذوالقدریه بکلربکی کیلون علی، قدیم رمضان اوغلی خاندانندن اطنه بکی پیری پاشالرك — بایزید طرفندن وقوع بوله جق هر درلو تشبثات صلحیه یه مقاومت ایتمك اوزره — عسکرلریله برابر قونیه اووه سنه کیتملرینی امر ایلدی. صوقوللو محمد پاشادخی اوچ بیك یکی چری وبرفرقه سپاهی ایله سلحدارلری، جبه جیلری، طوپجیلری آله رق قرق طوپ ایله برلکده بونلره التحاق ایتمکه مأمور اولدی (۳۰ رجب ۹۶۶ — ۸ مایس ۱۵۵۹). استانبول فتحنك یوم دوریسی اولان ۲۹ مایس تاریخنده ایکی فرقه محاربه کیریشدیلر. جنك شدتلی اوله رق مظفریت مدت مدیده مشکوك قالدی؛ لکن ایرته سی کون (۲۱ شعبان ۹۶۶ — ۳۰ مایس ۱۵۵۹) بایزید تماماً مغلوب اوله رق اوغلی اورخان ایله برابر اماسیه یه التجا ایتدی. اورادن باباسنه برمکتوب یازه رق بونده صمیمی عرض ندامت ایله کندیسی ودرت اوغلی ایچون استدعای عفو ایلیوردی. آنجق بومکتوب مصطفی پاشانك خفیاً تعیین ایلدیکی آدملر النه دوشه رك سلطان سلیمانه واصل

(۱) عالی، پجوی، صولاق زاده. بوسبه‌ك، مکتوب ۳ : « Nam in ceteris curis, quibus angebatur animus Souleimani, non erat posterna, ne Bajazetes, intercepto Iconio in Syriam se dimittens, inde in Ægyptum irrumperet. »

اولمادی(۱). پادشاه محاربه‌نك نتیجه‌سنی خبر آلمسی اوزرینه یدی کون صوکره ، یعنی ۲۹ شعباندہ (٦ حزیران) میدان حربه دها قریب اولق ایچون اسکدار اردوکاهنه عزیمت ایلدی[۲۳]. بایزید مغلوبیتنه رغماً باشنه‌اوزایکی بیك کشی قدر دهاطوپلادی؛ چونکه خلق بایزیدك صورت حیات انزوا کاریسنی قارداشنك طرز معیشت سفیهانه‌سنه ترجیح ایده رك اوکا محبت ایتمکده وسلیم والده‌سنك مدور و شیشکین چهره‌سنی کوستردیکی حالده (۲) بایزیدك اشکال پدری عرض ایلمسی خلقجه ممنونیتله کورلمکده ایدی. بایزیددرت اوغلیله برابر کندیسنی عسکرینك محافظه‌سنه تودیع ایده رك وحرمندن وصادق خدمتکارلرندن اغلایه اغلایه آیریله رق خزینه‌سنك اك قیمتدار اشیاسیله ایران حدودینه توجه ایلدی (۱ شوال — ۷ تموز) . سیواس والیسندن اوتوز بیك التون استقراض ایتدیکی کبی اوطرفلره ویرکی طرح ایتمك صورتیله اون سکز بیك التون ایله اوتوز بردوه، التمش آت، یکرمی قاطیر تدارك ایلمشیدی . سلطان سلیمان، بایزیدك چکلدیکنی خبر آلنجه وزیرثالث صوقوللو محمدپاشا ایله روم‌ایلی بکلربکی قزل‌احمدلی مصطفی پاشایی اسکداراردوکاهندن آیروب شهزاده سلیمه التحاقه‌واونك قوتیله برلکده فرارینك اردوسنی تعقیبه مأمور ایلدی . سلیم ، سیواسده وزیرك ورودینه انتظار ایله برابر ملاطیه بکی مصطفایی ، عینتاب بکی خسروی ، سیواس بکلربکی تمرد علی پاشایی قارداشنك آرقه‌سندن کوندردی . بونلر، عجم حدودینه یاقین «ساعت چقوری» دینیلن یرده شهزاده طاقمنی بوله رق شدتله هجوم کوستردیلر؛ مصرانه برجنکدن صوکره

(۱) «لالاپاشادیدکلری خنزیرمحتالك رهزنلرینه راست‌کلوب خبرو اثرلری ظاهر اولمادی» یازمش . [مورخك نقل ایلدیکی بو عباره استانبول مطبوعی یازیلمیوب ، ج ۱، ص ۲۹۳، اولیله برابر بویله مندرجدر : « سلطان بایزید دردمند خون جکر ازوب و دیدهٔ غم‌دیده‌سندن قابلی یاشلر آقیدوب درت شهزاده‌سنك دخی قان ایله آمیخته کوزلری یاشی ایله هزار توبه واستغفار و عجزوانکسار ایله برمکتوب یازدیردی و «بندن صادر ولان جمیع‌اوضاع ناهموار لالامصطفی پاشانك القاسیدر؛ بنی آزدیردی» دیدی، وبرایکی نسیم‌صبادن‌مستعار آدم القا [ایلغار] ایتدروب رکاب همایونه کوندردی. اما بونلردخی لالامصطفی‌پاشانك رهزنلرینه‌دوش اولدی، خبرواثرلری ظاهر اولمادی. » [مترجم] .

(۲) Cum in Selimo nulla oris ejus(Suleimani) similitudo appareret,» materna quidem faciei et habitus expressæ notæ,sed mulieris in vulgus dum viveret odiosæ, multo gravis abdomine incedebat, inflatis buccis facie nimia rubedine indecora, ut militari facetia pollenta saginatus Eidem milites Bajazetum Soffi » (بوسبه‌کك مکتوبلری ، ٤) «diceretur (یه اوراده) vocare soliti, hoc est quieti et litterarum studio deditum.»

بایزیدك عسکری سلاحلرینك قوتندن زیاده حیوانلرینك سرعتنه کوکنه‌رك یوللرنده دوام ایتدیلر (۱) . ارضروم بکلر بکی آیاس پاشا — که قارداشی سنان پاشا مؤخراً تونسده حلق‌الوادی و مجارستانده راب[یانق] قلعه‌سنی فتح ایتمشدر — بدبخت شهزاده‌نك قارشیسنه چیقه‌مامقله برابر فرارینی تسهیل ایچون برقاچ یوك نعل و میخ و سائره کوندردی. بووقایعدن صوکره سلطان سلیمان ، صوقوللو ایله اطنه والیسی رمضان اوغلو پیری پاشایه عاصینك بعدما وقوع بوله‌جق حرکاتنه دقت ایتمك اوزره حلبده قیشلامالرینی امر ایتدی . آیاس پاشا ، بایزیده خدمتنی حیاتیله تأدیه ایده‌رك مأموریتی شهزاده‌نك تعقیبنده امتیاز کوسترن ملاطیه بکنه ویرلدی ؛ خسرو بك‌ده پاسین سنجاغنه تعیین اولندی . وزیراعظم رستم‌پاشا ، لالا مصطفانك خدعه‌لرینی آکلامغه باشلادیغی جهتله بوفلاکتلرك سببی هپ اواولدیغنی پادشاهه عرض ایده‌رك مصطفانی تبعیده موفق اولدی. مصطفی پاشا کوزدن دوشه‌رك سنجاق بکلکیله پوزه‌غایه کوندرلدی؛ اونك یرینه توتونسز حسین نصب اولندی(۲). لکن شهزاده سلیمك التماسی اوزرینه طمشواره کتیریله‌رك بوقدر درایتلی برآدمك ایران حدودی اوزرنده بولنمسی فائده‌لی اوله‌جغی حقنده‌ینه شهزاده‌نك، پدرنجه حاصل ایتدردیکی قناعته مبنی وان والیلکنه نقل ایدلدی(۳). سلیمان وسلیم بایزیدك عصیانی خبر ویرمك وعاصی‌یی قبول ایدوبده ایکی حکومت آره‌سنده‌کی مصالحه‌یی اخلال ایتمه‌مسنی تبلیغ ایلك ایچون درحال عجم شاهنه مکتوب یازدیلر(٤).

اریوان [روان] والیسی شاه قولی ، استراباد طرفلرینه سفر ایله مشغول اولان شاهدن اله‌جغی تعلیماته انتظاراً شهزاده‌یی توقیف ایدیوردی. بایزیدك وصولی کندیسنه

(۱) « قوسقونه قوت. قامچی‌یه برکت دیه‌رك»

(۲) پوزغا سنجاق بکی توتونسز حسین پاشا شهزاده سلیمه لالا نصب اولندی. (مترجم)

(۳) شهزاده سلیم مصطفی پاشانك لالالقده ابقاسنی ایستمشیدی ؛ اوکا مساعده اولنمیوب طمشوار ویرلدی. مؤخراً پاشانك فریاد و سلیمدن استمدادی اوزرینه وانه کتیرلدی. مقصدی سلیم تخته کچنجه وزیر اعظم اولق ایدی؛ موفق اولامادی . سلطان سلیمانك عصرنده « بوندن زیاده کسر عرض سلطنت واقع اولمامشدر » . مصطفی‌پاشا سلطان‌سلیمدن التفات امیدنده‌ایکن نیچه مصیبته اوغرادی ؛ قبریس فتحنده اوقدر خدمتی ظهور ایتمش ایکن هیچه کچدی . مراد ثالث عصرنده دخی عجم‌سفرنده فتوحات‌عظیمه‌یه موفق‌اولدیغی حالده‌مکافات کوره‌میوب بالعکس لومه اوغرادی . چاق صوکره ، وزیر احمد پاشانك وفاتنده وزیر ثانی بولندیغی حالده ینه مهر کندیسندن تخلف ایتدی. پچویدن تلخیص ، ج۱، ص۳۹٦ (مترجم)

(٤) سلیمانك بو مکتوبی روزنامه‌نك ذیلنده ٤٠ نومرو ایله مندرجدر ؛ سلیمك مکتوبی دفتردارابراهیم افندینك انشاسنده‌مقیددر. اوستریاخاندانی خزینهٔ‌اوراقی، ن٤٢٤،ق۲۵و۲٦ .

برادری القاص میرزانك فراری اخطاراتمکده اولان شاه‌طهماسب(۱) ، نظام‌الدین شاه قولی استاجلو خانی مهماندار تعیین ایده‌رك اوکا واذربایجان وزیری غیاث‌الدین عطاءالله‌شهزاده‌نك استقبالنی امر ایتدی. شهزاده‌یه‌ده، کندیسنی مرتبه‌سنه‌لایق توقیرات ایله تبریزده قبول ایده‌جکنی ، نائل عفواولوب‌ده عودت ایتدیکی زمان پدرینه تبلیغ ایتمك اوزره بعض محرم سوزلری اولدیغنی ، کندی اولادی کبی معامله کوسترمکله بختیاراوله‌جغنی یازدی(۲). شاه‌درحال تبریزه(۳)عزیمت ایله‌مسافرینی ایران‌شاهلرنجه معتاد اولان دبدبه ایله قبول ایلدی (۲۳ صفر ۹۶۷ — ۲۴ تشرین ثانی ۱۵۵۹) . التون ، کموش ، اینجی، کوچك طاش ایله مالی اوتوز طبق شهزاده‌نك باشی‌اوزرینه نثار اولنه‌رق قیمتدار اکرلر اورولمش طقوز آت هدیه ایدلدی . بایزید دخی شاهه برعثمانلی شهزاده‌سنه‌لایق اولان معامله‌یی کوستردی. یولی اوزرینه ایپکدن، شام‌قطیفه‌سندن، دیکر قیمتلی قماشلردن سردیره‌رك هدایاسنه مقابل التون ایشلمه‌لی غاشیه‌لرایله اللی ترکمن آتی وکموش اکرلی دیکراون ایکی آت اهدا ایلدی (٤). شهزاده‌نك سواریلری پارلاق هنرلریله عجملری حیرته‌دوشوردیلر؛ لکن ایچلرندن الکزیاده قودوز فرهاد موجب تعجب اوله‌رق قوت و مهارتی کندیسنه حصر انظارایتدی (٥). فرهاد، عثمانلیلغك

(۱) (طهماسب) هرزمان ندماسنه «بویزه‌القاصه نعم‌البدل جناب‌باریدن برعطیهٔ‌عظیمه‌در» دیر ایدی . بچوی، ج۲۱ ص۳۹۷ . (مترجم)

(۲)روزنامهٔ اسفار سلیمانی ذیلی، ن۵۹ ؛ رئیس‌الکتاب‌صاری‌عبدالله‌افندینك اوراق‌سیاسیه مجموعه‌سنده ، ن۴۳ . (مترجم)

(۳) بچویده ، ج۱، ص۳۹۷، قزوین .

(٤) بچوی شاه وشاهزاده‌نك ملاقاتی. طرفینك‌احتراماتی حقنده شوتفصیلاتی ویرر، ج۱، ص۳۹۸ : « دعوای ابوت وبنوت‌ایله اوپوشوب قوچوشدیلر؛ حتی شاهزاده‌نك سرای‌شاهه حین دخولنده پای انداز مصور قماشلر دوشتدیلر ، و اوتوز طبق زر و سیمی اینجو و پیروزه ولعل ریزه‌لرایله مملو ومخلوط اوله‌رق شاهزاده‌نك فرقنه ایثار ایتدیلر؛ فوق‌الحد انبساط‌ونشاط کوستردیلر؛ او صیره‌ده شاه، کران‌بها بر تاقهٔ مرصعی کندی الیله دستار شهزاده‌یه قویدی . شهزاده‌قوناغنه کیدرکن‌ده رخت مرصع وزین زرین‌ایله طقوزآت‌ویردی. بایزید دخی‌بش‌کون صوکره شاهی دعوتنده سرایدن کندی اقامتکاهنه قدر پای انداز قماشلر دوشه‌یه‌رك باشندن برچوق جواهر و نوادر آتدی ؛ سراسر و زربافت جولرایله اللی‌آت ، برقاچ کیسه سیم‌وزر، حقه‌حقه دروکوهر، پرتیغ مجوهر ، برمرصع خنجر، بیك طونلق قدر اقمشه وسراسرپیشکش ایتدی. تکرار طهماسب برضیافت‌چکه‌رك اوچ‌یوز کیسه نقود، برقاچ طویله‌آت، نجه صیرمه‌لی قماشلر ، التون و کموشدن اوانیٔ عشرت، وسائره ویردی.» (مترجم)

(٥) بوسبه‌ك بتون تفصیلاتنه مطلع اولمامقله برابر بوایشدن براز معلومات آلمش اولدیغندن

هرشیده فائق اولدینی حسنه تبعیت ایله ، خلقه کوسترلمکده اولان شو جعلی غوغانك جدال حقیقی یه تحویلنی تکلیف ایتدی ، وشوصورتله ایران تاجنك شهزاده یه انتقال ایتمسی همان همان شهره سزاوله جغنی سویلدی . بایزید ، بوسوزلری شدیداً تقبیح ایدوب بونی تکرار ایده جك اولورلرسه اعدام ایده جکنی محرملرینه تبلیغ ایتدی [٢٤] . انجق شوحادثه بایزیدك امرلرینه رغماً انتشار ایتمش اولسون ، یاخود شاه علی العاده برتدبیر احتیاطی اتخاذ ایتمك ایستمش بولنسون . شهزاده نك عسکری — مصارف معیشتلرندن بایزیدی وقایه بهانه سیله — خانلره ، سلطانلره اوصورتله تقسیم اولندی که آرتق آز قالان معیتدن بمدما هیچ برقورقو قالمادی .

اوزمانلردن اعتباراً ، شاهك سوائق سیاستی ، بایزیدك ایرانده وجودندن کندیسنجه ترتب ایدن اندیشه دن ، شهزاده یی باباسنه تسلیم ایتمکله نائل اولمسنی امید ایتدیکی فوائددن عبارت اولدی . سلیمان وسلیمك طهماسب ایله مخابره سی پادشاه ایله شهزاده یی براوغل ایله برقرداشك مماتنه تشنه ، شاهی ده مسافرینك حیاتنی الحاقچه صاتمغه حاضر کوسترمکده در . دولت عثمانیه وقایعنامه لری بوقدرصیق باشقه برتعاطی اوراق نمونه سی ارائه ایتمدیکی کبی دیکر ملتلرك تاریخنده وظائف مسافرپروریدن اخلالی وخاندان سلطنتدن برشخصك اهلاکی ایچون بوقدرقطعی ورسمی مذاکرات وقوعنه مثال یوقدر . بناءً علیه بوحادثهٔ فجیعه اوزرنده توقف ایله احوال محیطه سنه دائر تفصیلات ویرمه مزه مساعده اولنسون .

سلیمان ایله طهماسبك ایکی ایلك مکتوبلری یولده بربرینه تصادف ایتمش کبی کورینور . پادشاه ، مکتوبنده بایزیدك عصیانی ایران حکمدارینه تحریر وقونیه محاربه سنی تصویر ایدیوردی ؛ شاهده سرای ضابطانندن علی اغا واسطه سیله کوندردیکی مکتوبنده شهزاده ایچون شفاعت ایدیوردی (١) . سلیمان ایکنجی برمکتوب ایله تبریزه سنان بکی کوندردی که بومکتوبده بایزیدك حقوق سلطنت علیهنه جنایتنی بیان وشهزاده یی عصیانه تحریك ایدن طورسون عبدوشان اوغلو ایله فرخ و سیف الدین ابسالك اعدامنی ، دیکر متهملرك توقیفنی ، اماسیه ده بولنان بربکلر بکنه تسلیم ایدلمك اوزره شهزاده نك محفوظاً اورایه اعزامنی شاهدن رجا ایله برابر وعد عفوایله ختم کلام ایلمکده ایدی (٢) . شهزاده

قودوزفرهادی «شیونوم Chiuntum» تسمیه ایده رك وقعه یی ده بایزیدك قونیه اردوکاهنه نقل ایدر :
Illi, quo die in Castra ad eum venerunt, equestris pugnae simulacrum ediderunt. »

(١) بومکتوب موسیودولوچوفك مورخه اهدا ایتدیکی مجموعه ده اون بدنجیدر . بچوی ترجمه یه ترجمه سنی درج ایدر .

(٢) روزنامهٔ سلیمانی ذیلنده ، ن ٦١ ، ١ شعبان ٩٦٧ (٢٧ نیسان ١٥٦٠) .

سلیم‌ده میر آخوری و محرمی طوراق اغانی برادری بایزید حقنده تحقیرات و شتومی حاوی برمکتوب ایله ایران شاهنك سراینه کوندردی. برادرینی «عاصی» و «شیطان مغرور» لقبلریله تلقیب ایده‌رك اوطرفدن کلن کاربانلری بالدفعات یغما ایتمش اولدیغی جهتله شاهك حمایه‌سنه لایق اولمادیغنی و «الله ایچون محبت، الله ایچون نفرت» قاعده‌سی(۱) حکمنجه بالعکس اونك تحقیرینه سزاوار بولندیغنی بیان وسعدینك : «کوتولر حقنده ایبلك ایتمك، ایبلر حقنده کوتولك ایتمك کیدر» مألنده‌کی بیتنی (۲) اتیان ایلیوردی. عثمانلی نامه برینك عزیمنده شاه اسکی ضابطلرندن توبت اغا (۳) واسطه‌سیله پادشاهه، ذوالقدریه‌اهالیسندن وتبعهٔ سلیمانیدن سیف‌الدین ارشتی[۲۵] اغا واسطه‌سیله‌ده شهزاده سلیمه برمکتوب کوندردی. پادشاه جوابنده سلطان‌سلیمانك مکتوبنی وطرز ارسالنی تعیب ایدوب فقط مهارت سیاسیه اولمق اوزره — ارضروم والیسنك ایکی کوچك ضابطی معرفتیله واصل اولان — بومکتوبك حقیقةً سلیمان طرفندن‌می کوندرلمش اولدیغنده شبهه ایدر کبی کورینیوردی. کندیلری ایچون مماتلری حیاتلرندن دهانافع اولدیغنی افاده‌سیله ایکی نامه بر طرفندن تکلیف اولندیغی وجه اوزره بایزیدك ودرت اوغلنك اعدامی مسئله‌سنه‌کلنجه، پادشاهك کندیسندن بو خدمتی قبول ایتمسیله دنیا وآخرتده بر بورج درعهده ایتمش اولدیغنی (٤) ایما ایله برابر اشبو ارادهٔ سلطانیه امتثاله حاضر و بوبابده جناب حقك یریوزنده کولکه‌سی اولان و اوامری خاتم قضا ایله مختوم بولنان ذاتك [یعنی سلطان‌سلیمانك] اوامرینه منتظر بولندیغنی بیلدیریوردی. ارشتی اغاواسطه‌سیله شاه طرفندن شهزاده‌سلیمه کوندریلن مکتوب، سلطان سلیمانه ارسال اولنان تحریراته موافق ایدی . بونده بت پرست و عاصیلرك اعدامنه دائر امرقرآنی‌یی ذکر ایتدکدن صوکره بایزیدك اخراجی، یاخود اعدامی حقنده‌تکلیف اولنان تدابیرك موافق حقانیت و مصلحت اولدیغنه مأمورك ایضاحات شفاهیه‌سی اوزرینه قانع اولدیغنی یازیوردی (٥) . طهماسبك مسارعت جنایتکارانه‌سی زوالای

(۱) الحب لله والبغض لله . (مترجم)
(۲) نکویی بابدان کردن چنانست * که بدکردن بجای نیك مردان . (مترجم)
(۳) « پیرفرتوت ، اعنی تابوت اغا یوزباشی نام کمسنه‌یی سنان بك ایله همراه ایدوب ارسال ایتدی . » پچوی ، ج ۱ ، ص ۳۹۹ . (مترجم)
(٤) ذیل روزنامهٔ سلیمانی، ن ٦۳ : « هذاما عهدنا الیکم ، والعهد فی الدارین علینا وعلیکم.»
(٥) رئیس‌الکتاب صاری عبدالله افندی منشأتی، ن ۷۹ . سلطان سلیمان بایزیدك ودرت اوغلنك اخراجی طلب ایتدی. روزنامهٔ سلیمانی ذیلنه مراجعت ، ن ٦۳، ۹ ربیع‌الاول ۹٦۸ (۲۷ تشرین ثانی ۱٥٦۰)

شهزاده بایزیددن قورقمقده اولمسی معذرتی‌ده متضمن اولمایوب ایلچیسی واسطه‌سیله درمیان ایلدیکی شرائط کندیسی ایچون بوفعلك برتجارتدن عبارت اولدیغنی کوسترر. اختیار توبت‌اغاء استانبوله ایکنجی مأموریتنده وعد اولنان قتلك مکافاتی اولمق اوزره بایزیدك وفاتیله منحل قاله‌جق اولان بغداد حکومتنك شاهه توجیهی دیوانده طاب ایلدی. لکن وزیر اعظم بغتةً سوزینی کسه‌رك : « بونك جوابی بنده‌در ؛ چیقه‌لم » دیدی . وزیر، دیوان اوطه‌سنك خارجنه چیقنجه ایلچینك بودرلو مطالبه جرأت ایتمسنی تعیب ایله عاصی، لیاقتسز بایزیدك اسافلدن اولان ودولت ایچون مخاطره‌لی اولمری ممکن بولنمیان برقاچ بیك کشیدن باشقه آدم طوپلایه‌مامش اولدیغنی؛ اکر شاه بایزیدك تأدیبندن امتناعده دوام ایدرسه ایکی حکومت آره‌سنده‌کی مناسبات حسنه‌نك مخاصمه‌یه تحول ایده‌رك شوحالده بر عثمانلی اردوسنك جانبی التجا کاهندن چکوب چیقارمق ایچون پك آز مانعه‌لره تصادف ایده‌جکنی؛ لکن عکسی حالده روابط دوستانه تأکد ایدوب ایران شاهنك خدمتی عالی جنابانه مظهر مکافات اوله‌جغنی علاوه‌ایتدی(١). سلیمان ، طهماسبك قتل تکلیفنده تقدم‌ایتدیکنی کوره‌رك برجواب اعطاسنه مسارعتله برابر علاوةً شاهك وکلاسنه هدیه‌لر کوندردی. ذوالقدریه امراسندن مقدما سلیمك کدخدالغنده بولنان مرعش والیسی صوفی علی پاشا ایله (٢) قپوجی باشی (مابینجی) حسن، پادشاه طرفندن ؛ قره محمود اغاده شهزاده سلیم طرفندن ایرانه کوندرلدی. بومأمورلر شاهدن ایکی مکتوب کتیردیلرکه بری سلیمانه ، دیکری سلیمه یازلمش ایدی . تعظیمات ریاکارانه ایله مالی یوز قدر سطردن صوکره طهماسب مقدما ویرمش اولدیغی سوزك بر صورت سوفسطائیه‌ده تفسیرینه مبنی یمیننده خانث اولمقسزین مسافرینی تسلیم ایده‌بیله‌جکنی ظن ایله دیوردی‌که : بایزیدی پدرندن کوندریله‌جك آدملره تسلیم ایتمیه‌جکنه شهزاده‌نك یانندهیمین ایتمش؛ فقط برادرینك کوندره‌جکی آدملره ویرمکدن امتناع ایده‌جکنی وعد ایتمه‌مش ؛ بناءً علیه یمیننده خانث اولمقسزین بایزیدی تسلیم ایده‌بیلمسی ایچون مطلقا شهزاده سلیمك آدملرکوندرمسی اقتضا ایدیور. شاه‌طرفندن سلیمه یازیلان ومابینجیسی قره محمود طرفندن ایصال اولنان مکتوبده بومأله ایدی. طهماسب بودرلو براهین صداقتدن صوکره اختیار توبت‌اغانك اوقدر متهورانه رداولنان تکلیفنه سلطان سلیمانك

(١) پچوینك نقل ایتدیکی ایکی معاصرك شهادتنه کوره . پچوی، ق ١٣١ .

(٢) بوسبه‌كك اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده‌کی ٢٥ اغستوس ١٥٦١ تاریخلی راپوری مرعش پاشاسنك عودتی بیان ایدر .

دهامساعد بولنه‌جغنی‌امید ایده‌رك بشارت اغا واسطه‌سیله پادشاهه ویریلمن برمخطره‌ده بوتکلیفی یکیدن عرض ایلدی . شاه اشبو مخطره‌ده علی و حسینك قبرلرنده (کربلا ومشهدده) — ایران مؤسسات خیریه‌سنه [اوقافنه] بری مفتش، دیکری کاتب اولمق اوزره — ایکی مأمورتعیین ایتمك ارزوسنده بولندیغنی‌اظهار ایله برابر بریاخود ایکی اوغلنك سنجاق بکلکنه تعیین ومراسم معتاده ایله مأموریتلرینه اقعاد اولنمسنی طلب ایلیوردی که بوسنجاق‌ایله بغدادی، یاخود حدوددده دیکر برمحلی قصد ایلدیکی آشکار ایدی ؛ نهایت کندیسنه خدمت ایده‌جك اشخاصك ترقی ومعاشلرینه ضم ایله تلطیف اولنملرینك باب دولته عرضنه مساعده اولنمسنی نیاز ایله ختم کلام ایدیوردی. سلیمان بو اوچ نقطه‌یه بر رد موقت ایله جواب ویردی ؛ شوقدرکه بایزید و اوغللری اعاده وتسلیم اولندیغی زمان غایت مساعد برصورتله نظر دقته آله‌جغنی وعد ایلدی (۱) .

سلطان‌سلیمان، شاهه مکتوبلرنده بیان دوستی واخلاص ایتمکله برابر دیکرشرق حکمدارلریله مخابره‌لرنده اونك حقنده ایراد تحقیرات ایلیوردی. ازجمله حج ایچون ترکیه‌یه کلش‌اولان درویش محمدبدخشانی‌یه براق‌خانك‌ایکنجی‌خلفی‌اوزبك حکمداری پیر محمده [۲۶] خطاباً ویرمش اولدیغی مکتوبده شو فقره بولونیوردی: «بوتاجدار مغرور، بوشاه گمراه برسفیر کوندەرەرك شمدیلك عاطفةً صلحه مساعده کوسترمکلکمی متواضعانه استرحام‌ایتمش ایسه‌ده اوندن صوکره عاصی‌اوغلم بایزیدی‌قبول ایتمسیله‌صلحی الحاقچه نقض ایتمشدر؛ بناءً علیه بعدما سوزلرینه اعتبار ایتمه‌مکه وکندیسنی محو ایچون تشبثات لازمه‌یه قرار ویردم . اوزبك خان بو تشبثده حسب‌الاسلامیه بکا معاونت ایده‌جکدر.» درویشك ترکمن‌خانی علی‌یه، الان حاکمی ابراهیمه‌ایصالنه مأموراولدیغی مکتوبلرده بومألده اوله‌رق یالکز شاه حقنده‌کی الفاظ تحقیریه‌ده بعض تغیرات وار ایدی. ینه اوصیره‌ده ، شاهدن شکایتله کرجستانك ایران تحکمندن تخلیص ایله حمایهٔ عثمانیه‌یه اخذینی تکلیف ایتمك‌اوزره کرجستان حاکمنك باب دولته کوندرمش‌اولدیغی دفترداری عبدالعلامه دخی شو جواب (۲) ویرلدی : « شاه اون بر سنه محاربه‌دن

(۱) انشا ، ن ۱۸۰ . بو مخابره‌نك مکتوبلری انشاده و منشأت فریدونده هیچ بر ترتیب کوزه‌دلمکسزین درج ایدلمشدر ؛ بناءً علیه سلیمك شاهه ایکی‌مکتوبی ، ن ۱۸٤ و ۱۸۵ ، ترتیب تاریخی‌یه علی‌وجه‌الصحه وضع‌اولنه‌مامشدر؛ زیرا مکتوبك حاملی‌بیان اولنادیغی کبی آنجق تعظیمات ریاکارانه‌دن عبارت اولان مکتوبلرده تاریخ دخی تعیین ایدلمه‌مشدر .

(۲) روزنامهٔ سلیمانیده مندرج اولان بو مکتوب فردینانددك خفیه مأمورینك استانبولدن ۱۵۶۱ نهایتی تاریخیله یازدیغی مکتوبه تمامیله موافقدر : « Scrisse (سلیمان) alli Signori

صوکره نائل مصالحه اولمش ایسه‌ده شهنشاه سنك امدادیکه یتشمکه، کدریکی سروره تحویل ایتمکه حاضردر . »

شهزاده بایزیدك قزوینده موقتی کوندن کونه آغیرلاشیوردی . شاه ، ذاتاً اوچ بیکه‌ایندیرلمش اولان شهزاده عسکرندن برطاقمنك استرابادده کوندره‌جکی فرقه‌یه معاون ویرلمسنی طلب ایتمشیدی . شهزاده بوبابده مخالفت کوسترمدی ؛ علی الخصوص که عسکرندن اکثریسی عجملرك التونلریله ، التفاتلریله قزانلمش ایدی . مع هذا شاهك ضیافتلرینه دعوت اولنمقده دوام ایتدی . بوضیافتلردن برنده شاه وشهزاده برمخالصت ظاهریه ایله برلکده کزمکده بولندقلری صیرده بایزیدك مابینجیلرندن عرب محمد نامنده برخائن، تنهادوشوردم ظنیله شاهك قولاغنه شویله سویلدی: «پدرینه، بیوك قرداشنه عصیان ایتمش اوغلدن کندیکزی محافظه ایدیکز ؛ زیرا سزی اولدرمك اوزره بر ایکی تفنك اندازه تنبیه ایتمش. » شاه بواخطاردن متدهش اولهرق قارن اغریسنه(۱) اوغرادیغنی بهانه ایله همان چکیلوب کیتدی . آنجق وزراسندن معصوم وحسن بکلر شاه نامنه شهزاده‌یه بیان معذرت ایله‌اقامتکاهنه ایصال ایلدیلر . شهزاده‌نك عودتنده بایزیدك — شاهه‌اسماع اولنان سوزلری‌ارقه‌دن دیکلمش بولنان — برمحرمی تخمین ایتدیکی فلاکت عظیمه‌دن تألم علامتی اولق اوزره کلاهنی یرلره آتهرق عرب محمدك شاهه نه‌لر سویلدیکنی خبرویردی ؛ بونك اوزرینه محرمك همان باشی کسلدی . عرب محمدك شرکای جنایتندن آقساق سیف‌الدین ، میرالای مستان ، سکبان باشی اونك اوغرادیغی حاله‌اوغرایه‌جقلرندن قورقه‌رق شاهه‌التجا ایله عرب محمد شهزاده‌یی نیتندن دوندرمکه‌چالشدیغی ایچون اولدیرلدیکنی، اونکله متفق اولدقلرندن بوندن صوکره فرصت

Georgiani, quali sono Christiani, che dovessero esser in lega contra il Persiano e de più alhora scrisse al Tartaro, che dovesse prometter «premio a tutti quelli Tartari contro il Persiano. اوسترپا خاندان ایمپراطوری و قرالیسی خزینهٔ اوراق . ینه او خفیه مأموری اغستوس نهایتی تاریخیله شویله یازیبور : « La Georgia consiste in tre parti: la maggior confederata col Persiano, la seconda confederata col Gran Signor, la terza menoma in obbedienza del Gran Turco. Alli 21 Agosto il Turco mandò suo Ambassadore a dette due parti con presenti di veste d'oro e scimitare fornite d'oro;—lettere scritte al Tartaro Precopiense,che si debba parechiarsi alla guerra col Persiano. Alli 22Agosto mandò a Selim120,000ducati et una scimitara gioellata. »

(۱) شاهك تعبیرنجه « کوبك بوروسی » . پچوی . (مترجم)

بولورسه کندیلرینی اولدیره جکنی بیان ایتدیلر. ایرته‌سی کون ، خلق حدت وشدت صدالری اظهار ایده‌رك شهزاده‌نك اقامتکاهنی محاصره ایلدیلر. قودوز فرهاد، سرایك مدخلنی مدافعه ایچون صداقتده بردوام اولان برمقدار عسکری طوپلادی؛ دم واپسینتك حلول ایتدیکی ظننده بولنان بایزید، یانجی اللرینه براقمقدن ایسه کندیسی اولدرمك ایچون چوجقلرینی کتیردی . بوصیره‌ده شاهك وزراسندن ، شهزاده‌نك اندیشه‌سنی تسکین ایله خلقك هجومندن دولایی بیان اعتذار ایتمك وخلعت وحلویات اهدا ایلمك اوزره شاه طرفندن مأمور اولان ایکی کشی ظهور ایلدی . بوکورولتی‌یی چیقارانلر تأدیب ایدیله‌جك کبی کوسترلدی ؛ ایرته‌سی کون (۱۵ جمادی‌الاولی ۹۶۷ — ۱۲ شباط ۱۵۶۰) شهزاده شاهك دعوتی اوزرینه برضیافته کیتدی؛ فقط برطاقم قوریجیلرك اوکلرندن کچرکن بونلرشهزاده‌نك اوزرینه یورییه‌رك مدافعه ایتمك ایستین آدملرینی اعدام ایله کندیسنی واوغلرینی دردست ایلدیلر. بنه‌اوکون ، بایزیدك محافظ وعسکرلرندن قولاً ، ویاخود فعلاً افندیلرینه امداد آرزوسنده بولندقلرینی کوسترن بیکدن زیاده‌سی اعدام اولندی. بونکله برابر شاه، شهزاده‌یه عرض معذرت‌ده‌دوام وخلقك هجوم وتحقیرندن محافظه ایچون بودرلو تدبیرلره مراجعت ضروری اولدیغنی بیان ایدردی (۱) .

آز برمدت صوکره سلیمان وسلیمك ایلچیلری شاهه‌مکتوب و هدیه‌لرله برلکده واصل اولدیلر. تسلیم قطعیاً قرارلاشدیرلمشیدی؛ لکن شهزاده‌نك وصولنده طهماسبك ایتمش اولدینی یمینك نقضنی ستر ایتمك اوزره اتخاذ اولنه‌جق شکلده اویوشمق لازم کلیوردی. عجملرك قاپلوباغه کبی اکری بوکری کیدردیپلوماتلقلری بوکا چاره بولمقده کچ قالمادی: یوقاریده‌یازلدیغی اوزره‌شاه، شهزاده‌یی سلیمانك آدملرینه‌دکل، سلیمك صورت مخصوصه‌ده تعیین ایده‌جکی آدملره تسلیم ایده‌جك ایدی . طهماسبك هر درلو حیله ایله ستر ایتمك ایستدیکی نقض یمینی شوصورتله ایقاعدن مقصدی حال پیری یه کلن سلطان سلیمانك وارث احتمالیسی شهزاده سلیمك توجهنی شمدیدن تأمین ایتمك ایدی. پادشاهك ایکنجی کوندردیکی سفارت شویکی تکلیفی عرض ایتمك اوزره قزویندن حرکت ایتدی.

(۱) شاه زوالللی شاهزاده‌یه « بونی سزکله استشاره‌دن صوکره یاپملیایدك؛ بوندن دولایی بزی معفو کوریکز . معلومکزدرکه پدریکزه کوندریلن ایلچیمز « شهزاده یاپدینی ایشه پشیمان اولدی، سبب اولانلری بزم رأیمزله اولدردی ؛ عصیان احتمالی قالمامق ایچون کندیسی ده محبوس درد» دیمش ایدی . مخلصکزی یالانجی چیقارمنی تجویز ایتمزسکز . یمینمز یرینی بولمق ایچون برقاچ کشی اعدام اولندی، سزده بر نوع محبوسیته اوغرادیکز؛ لکن بونلرك هیچ بری سزك ضرریکز ایچون دکلدر.» دیه‌رك دردمندی خیلی اغلاتدی. پچویدن تلخیص، ج ۱ ، ص ۴۶۷ . (مترجم)

ذوالقدریه‌لی صوفی علی پاشامرحمه عودت ایده‌رك حسن اغا، شاهك سلیمه کوندردیکی بشارت اغا نامنده‌کی ایلچی ایله برلکده استانبوله دوغری یولنه دوام ایلدی (۱) . بشارت اغانك کوتاهیه‌یه وصولی صیره‌سنده ایدی که پادشاهك حفیدی وشهزاده سلیمك اوغلی بولنان اون‌بش یاشنده‌کی شهزاده مرادك مغنیسا والیلکنه تعیین اولندیغی خبری کلدی (۱ رجب ۹۶۸ — ۱۸ مارت ۱۵۶۱). بشارت اغایه جعفر سلطان نامنده بری ترفیق ایدلمشیدی که اوچ ایران وزیرندن، یعنی وزیراعظم معصوم‌خان صفویدن، ایران سرعسکری (قوروجی‌باشی) سویندك بکدن، نشانجی (اعتمادالدوله) شاه‌قولی خلیفه‌دن سلطان سلیمانك بش وزیری رستم، علی، محمد، پرتو، فرهاد پادشاهره مکتوبلری حامل ایدی (۲) . بومکتوبلرصوك سفارت ایله کوندریلن هدایادن دولایی تشکراتی، بایزید حقنده‌کی اوامرك سرعتله اجراسی مواعیدینی احتوا ایدیوردی. ایران وکلاسی یونی فرصت اتخاذ ایله یکرمی طقوز سنه جنك اثناسنده پادشاهك خصومتی ایرانی بیوك فلاکتلره دوشورمش اولدیغنی؛ صوك التی سنه ظرفنده ایراندن کوندریلن درت ایلچینك هیچ بری احسان شویله طورسون، حتی بر خلعت ایله تلطیف ایدلمدیکنی؛ «الانسان عبیدالاحسان» قاعده‌سی معلوم وطاتلی وسویملی سوزلر آجی وسردسوزلره مرجح بولندیغنی؛ برفیل برقیل ایله چکیلوب کوتوریله‌بیله جکنی (۳)؛ بایزید مسئله‌سی بیتمش نظریله کوریله‌بیله جکنی؛ سوق عسکره لزوم اولمایوب طاغلر حرکت ایتدیکی زمان انسانلر قاچه‌جغی جهتله بوتدبیرك آسایش مملکتی اخلال ایده‌جکنی معتدل ونازکانه برلسان ایله عثمانلی وزیرلرینه اخطار ایلیورلردی. وزراء ویردکلری جوابلرده بایزیدك جنایتدن اوزون اوزادیه بحث ایله براوغلك باباسنه قارشی شوعصیانتی اعظم سیئات

(۱) «Redierunt oratores,quos hic princeps ad Persam misit,Passa quidem Maraasensis ad suum Sangiacum divertit , Hasanaga accelerare jussus magnis itineribus huc venit . » بوسبه‌کك ۲۵ اغستوس ۱۵۶۱ تاریخلی راپورندن. خاندان ایمپراطوری خزینهٔ اوراقی‌ایکی کون مرورنده، یعنی (۲۷ اغستوس) ده بوسبه‌ك — ترکیه‌ده یدی سنه اقامتدن صوکره — مملکتنه چاغرلمسنی طلب ایدر .

(۲) ذیل روزنامهٔ سلیمانی ، ن ۷۲ . خاندان ایمپراطوری خزینهٔ اوراقنده‌کی ابراهیم‌افندی انشاسنده ، ن ۴۲۴ ، ق ۳۱ ، معصوم میرزا ایله نشانجی عطاءاللهك صوقوللو محمد پاشایه بر مکتوب مخصوصلری واردرکه شهزاده بایزید لهنه‌مداخله‌رجاسنی متضمندر. بشارت اغا ایله کوندریلن مکتوبه جواباً سلیم طرفندن شاهه محرر مکتوب صاری عبدالله افندینك انشاسنده، ۸۳ نومرو ده مندرجدر .

(۳) توانی که فیل بمویی کشی .

اولمق اوزره کوستریورلردی؛ نقض یمینی تأویل ایچون تکلیف اولنان صورتی شهزاده‌نك تسلیمی وعدینه مخالف کوره‌رك ردایله بوایشك تسویه‌سندن صوکره خدمت واقعه‌نك مظهر مکافات اوله‌جغنی؛ پادشاهك برخدمتك ایفاسندن «اول» دکل، ایفاسندن «صوکره» مکافات معتادی اولدیغنی؛ سلطان سلیمانك، شاه نزدینه دیکر هیچ بردولته کوندرلمه‌مش بر رتبه‌ده سفیرلر اعزامی صورتیله دوستلغنی اثبات ایتمش بولندیغنی افاده ایله ختم کلام ایدیورلردی.

بومکتوبی حامل ووان والیسی خسرو پاشا ایله قپوجی باشی سنان اغادن مرکب اولان اوچنجی سفارت سلیمانی تبریزه توجه ایتدی؛ شهزاده سلیم‌ده هم ایلچی، هم جلاد وظیفه‌سنی کورمك اوزره چاوش باشی علی اغا (۱)یی کوندردی. بو عثمانلی مأمورلرینك وصولنده شاه سنان اغادن بایزیدی طانیوب طانیمدیغنی صوردی؛ اوده کنجلکنده کوردیکنی، او وقتدن بری کورمه‌مش ایسه‌ده قاشلرندن، کوزلرندن طانیه‌جغنی امیدنده بولندیغنی سویلدی. بوجواب زواللی شهزاده ایچون پك فنا معامله‌یه بهانه اولدی؛ تسلیم ایدلمزدن اول شاه بایزیدك صقالنی، صاچلرینی کسدیردی. شهزاده «باشنده برخشین عمامه، آرقه‌سنده برکهنه جامه» اولدیغی، «فراجه‌سی بر یشیل بی‌قیمت صوف ومیان‌بندی برکمبها قوشاق» (۲)دن عبارت بولندیغی حالده سلیمك کوندردیکی آدمه تسلیم اولنه‌رق بوده شهزاده‌نك ودرت اوغلنك اوزرنده‌کی وظیفه‌وحشیانه‌سنی ایرانیلرك ماتم هفته‌سی ایچنده (۱۵ محرم ۹۶۹ — ۲۵ ایلول ۱۵۶۱) ایفا ایلدی که شیعیلر بو اثناده وقعهٔ کربلایه متعلق مرثیه‌لر اوقویه‌رق، بونی کوستررفاجعه‌لرتمثیل ایده‌رك شهادت حسینه اسف خوان اولورلر [۲۷]. بو دفعه بش عثمانلی شهزاده‌سنك خاتمهٔ فلاکتی، وقعهٔ کربلایی اخطار ایچون ایرانده خلقه ارائه اولنان منظره‌یی اونوتدردی؛ خلقك بوکونلرده حسینك قاتلی حقنده معتاد اولان لعنتلری یرینه سلیمانك معصوم حفیدلرینك قاتللری حقنده نفرینلر یوکسلدی (۳). رستمك دوستلغی، خلقك توجهی

(۱) رئیس عبدالله افندینك انشاسنده «کلاب» [کاف فارسی ایله] تسمیه اولنمشدر. حامل اولدیغی مکتوب سلیمانی — که بو مجموعه‌ده ۸۱ نومروده مندرجدر — معناسز کلمات اخلاصیه ایله مالی ایکی یوز اللی سطری حاویدر. شهزاده سلیمك اون یدی سطردن عبارت تذکره‌سی (صاری عبدالله افندی انشاسی، ن ۸۰۲) رستم پاشانك وفاتندن بری بایزیدك اعدامنه مانع قالدیغنی وبو بابده کی خدمتی شایان تقدیر اوله‌جغنی بیان ایله شاهی تشویق ایلیور.

(۲) مورخك ترجمه‌سندن ترجمه‌یرینه پچویدن عیناً آلنمشدر (مترجم).

(۳) «قزوینده برفریاد وانین و ایلچیلره هزار طعن و نفرین ایتدکلرندن غیری شاهلرینه

کندیسنه وراثت سلطنتی تأمین ایتمش کورینن بایزیدك حیاتی بوصورتله ختام بولدی. بوزواللی شهزاده علومك قدرینی تقدیر ایلدیکی کبی شعر ایله ده اولدقجه هنرورانه اشتغال ایتمشدر [۲۸] . کندیسنك و ایکی اوغلنك نعشلری سیواسه نقل اولنمشدر؛ قبرلری شمال قپوسنك قریبنده یول کنارنده در (۱) .

قتلی متعاقب شاه سنان اغا وحسین اغا نامنده ایکی قوروجی ضابطنی سلطان سلیمانه یازلمش برمکتوب ایله استانبوله کوندردی که بومکتوبده براوغلیله درت حفیدینك وفاتنی اخبار و «بدکولرك اغزینی قاپایان، حسودلرك کوزلرینی کور ایدن، بتون دوستلرینی سویندیرن» شو وقعه دن دولایی پادشاهی تبریك ایتمکده وخسرو پاشانك استانبوله عزیمتنده قوروجی اوستاجلو محمد اغانی اعزام وفیروز وتوبت اغالره سلیم نزدنده بر مأموریت تودیع ایده جکنی علاوه ایلمکده ایدی. بونلرك سلیمه کوندردکلری مکتوبلرده شاه اوزون اوزادی ایراد تبریکات ایله قتمرلی جنایتنی مساعد رنکلرده کوسترمك ایچون لسان فارسینك هر درلو صنایع بدیعیه سنی استعمال و بر خدمت متقابله ارائه اولنه جغی امیدیله ختم مقال ایدیوردی . اوستاجلو تشرین ثانی ابتداسنده استانبوله واصل اولهرق طهماسبك مکتوبلرینی برملاقات رسمیه ده ویردی. برقاچ کون صوکره سلیمان صحتی حقنده ایی برفکر ویرمك ایچون پارلاق برقوهٔ محافظه ایله محاط اولهرق آت ایله ایاچینك اقامتکاهی اوکندن کچدی (۲) ؛ پادشاهك فرزند و حفیدی اولان شهزاده لرك اعدامنه مکافات اولمق اوزره ده دردنجی وزیر پرتوپاشا قازابادده پادشاه طرفندن اوچ یوز بیك وسلیم طرفندن یوزبیك التون کوتوردی (۳) ؛ بواچقه قازابادده قره

هزار لعن سهمکین ایتدیلر » پچوی. [مورخك ترجمه سی یرینه اصلندن عیناً النمشدر .]

(۱) « علی اغا اجساد موتانی کتیروب سیواس شهرنده دفن ایتدیلر؛ حالبا اوزرلرنده برقبهٔ عالی بنا اولنمشدر ؛ هرکون اجزای شریفه تلاوت اولنور. » پچوی، ج ۱، ص ۴۰۹ (مترجم).

(۲) بوسبهك پرنس اطه لرندن [استانبول قریبنده کی اطه لر] ٤ تشرین ثانی ۱۵۶۱ تاریخلی راپورنده (خاندان ایمپراطوری خزینهٔ اوراق) دیورکه : «Heri tandem venit expectatus orator Persæ, quem valde honorifice exceperunt — prope ædes in quibus divertit orator transiturus, ut se Persis in equo ostendat, ut ea ratione si quam habent de ejus imbecilitate opinionem deponant; etenim videtur ipsi quidquid tergiversatur Persa, quidquid ei refragatur M. V. C. ex hoc fonte manare, quod per morbum et ætatem invalidus et rebus gerendis inutilis æstimaretur. »

(۳) فردینانك خفی مأموری (۱۵۶۱) تاریخیله شویله یازار : عجم ایلچیسی ، علی پاشایه ایرانك ترکیه دن ایکی یوز اللی یوك (یکرمی بش ملیون) اچقه یعنی بش یوزبیك آلتون (بناءً علیه

حصارسنجاق بکی الیاس بك وسلیمك مابینجیسی قره محمود اغا ایله قزوینه ایصال ایدلدی. بایزیدك هنوز اوچ یاشنده وبروسه ده بولنان بر بشنجی اوغلی، سلیمانك امریله قرداشلرندن اول بوغولمش ایدی (۱). احتساسات پدرانه یی مقاصد سیاسیه یه فدا ایتمش بویوك حکمدارلرك امثالی — منفعت انسانیت نامنه عدم وقوعی آرزو اولندیغی حالده — تأسف اولنورکه شرق و حتی غرب دولتلری تاریخنده نادر دکلدر. پارتلرده بابا، قارداش، اولاد قتلی قراللرك کوستردیکی امثال ایله تقدیس اولنمش بر عادت ایدی. رومالیلرده بابالق محبتی پروتوسك جمهورجیلق بالطه سنك ایمه سنه و مانلیوسك قرار خونریزانه سنك تبلیغنه مانع اولمادی. مهرداد برقاچ اوغلنی اعدام. ماکدونیالی فلیپ تسمیم ایتدی. بویوك شاه عباس ده کندی اوغلنك قاتلی اولمشدر. قسطنطین، ایکنجی فلیپ ایله دیکر حکمدارلرك، اوغللرینی بوصورتله اجل قضایه اوغراتملری بونلرك تاریخنی الی بد لکه دار ایتمك لازم کلیر. خاندان عثمانیده بومثال حزینی اخلافنه میراث براقان مراد اولدرکه اوغلی ساوجی یی فدا ایتمشدر؛ لکن سلیمان، شهزاده مصطفی وبایزیدك اوغللریله برلکده اعداملرینی امر ایده رك دست وحشتنی اولاد واحفادینك قانه ایکی دفعه باتیرمش اولمسیله جدینی پك چوق کچمشدر.

اللی اچه براتون) ایستدیکنی بیان ایتمشدر. بوراپوره نظراً سلیمان ایستنیلن اچه دن انجق یوز بیك دوقه نقصان کوندرمش دیمك اولور. فردینانداك مأموری یمینك صورت تأویلی حقنده عثمانلی مورخلریله متفقدر.

(۱) وندیك ایلچیسنك خزینهٔ اوراق خاندان ایمپراطوریده کی ۱۸ اغستوس ۱۵۶۲ تاریخلی راپورنده سلطان سلیمانك بایزیدك اوچ یاشنده وبروسه ده بولنان کوچك اوغلنك اعدامنی امر ایلدیکی مندرجدر. (بزم تاریخلرده تصادف اولنه مادیغندن موثوقیتنه حکم اولنه مز. مترجم)

اوتوز اوچنجی کتاب

وزیراعظم رستم پاشانك وفاتی . — خانی علی پاشانك آوستریا ایلچیسی بوسبه‌ك ایله عقد صلح ایلمسی . — مولداویه بکی سرسری واسیلیقوس . — فردیناندك سفارتی . — اسپانیا قرالی و جنویز حکومتیله مذاکرات . — فلورانسه ایله تجارت عهدنامه‌سی . — سلیمك قیزلرینك تزویجی . — فیضان ، صویوللری ، متعدد کوپریلر انشاسی . — عثمانلی کمیجیلری طورغود ، پیاله ، پیری رئیس ایله سیدی علینك آق دکیزده و هند دکیزنده محاربه‌لری . — مهدیه‌نك اسپانیوللر طرفندن محاصره‌سی . — بوجا ، اوران ، بنه‌زه‌رتك فتحی و میورقه‌نك تخریبی . — جربه‌نك اسپانیوللر طرفندن ضبطی و طورغود طرفندن استردادی . — طورغودك استانبوله دخول مظفرانه‌سی . — پینون دووه‌له‌زك اسپانیوللر طرفندن ضبطی . — مالطه محاصره‌سی . — صلح عهدنامه‌سنك تصدیق ایچون ایمپراطور ایله مذاکره . — سیکت محاربه‌سی . — آرسلان پاشانك اعدامی . — زرینینك فوتی . — سلطان سلیمانك ارتحالی .

بایزیدك خاتمهٔ فجیعندن آزوقت مقدم سلطان سلیمانك دامادی وزیراعظم رستم پاشا استسقادن(۱) وفات ایتمشیدی ؛ روکزه‌لانك وفاتندن صوکره بیله محافظه ایده بیلمش اولدیغی نفوذی — ملتك فائده‌سز توجهی بادیٔ خلاصی اوله‌میان — طالعسز بایزیدی سلیمك خدعه‌لرینه قارشی مدافعه ایچون بیهوده اوغراشمش ایدی . سلطنت سلیمانیه وزیر اعظملری ایچنده الك زیاده نظر دقته شایان اولان ابراهیمدن صوکره رستمدر ؛ چونکه صوقوللو بوسلطنتدن زیاده سلیم ثانی ومراد ثالث سلطنتلرینه عائددر(۲) . رستمك اداره‌سی اون بش سنه‌لك برزمانی احاطه ایدرکن یالکز ، شهزاده مصطفانك قتلنده یکی چریلرك قیل وقالی موقتاً اوزاقلاشمسنی ایجاب ایتدیکی زمان ایکی سنه‌لك برفاصله ایله خللدار اولمشدر . رستم ، بوادارهٔ مدیده‌سی مدتجه پادشاهك وکندیسنك خزینه‌سنی زنکینلشدیرمکه حصر مساعی ایتدی ؛ آنجق بونك ایچون مأموریتلری رشوت ایله ویرمك اصولنی برنجی اوله‌رق ایجاد وشوصورتله اداره‌نك هرشعبه‌سنده سوءاستعمال قپولرینی کشاد ایتمسیله دولتجه بویوك ضرره باعث اولمشدر . بونکله برابرکرك مأمورلرك خدمتلرنده بالنسبه دهازیاده باقی اولمسی ، کرك بوخدمتلرك ویرلمسی ایچون النان اچه‌نك مقداری

(۱) Hydropisie بوسبه‌ك ، ٤ نجی مکتوب : «*Aqua extinctus intercutea*»

(۲) رستم ۱۵٤٤ [۹۵۱] ده وزیراعظملغه تعیین ، ۱۵۵۳ [۹۶۰] ده عزل ، ۱۵۵۵ (۹۶۲) ده تکرار نصب اولنه‌رق ۱۵۶۱ [۹۶۸] ده وفات ایتمشدر . عالینك برنجی نصبی ۹٤۷ (۱۵٤۰) ووفاتی ۹۶۶ (۱۵۵۸) کوسترمسی اثر سهودر . صولاق زاده ایله حاجی قالفه‌یه مراجعت .

اعتباریله اصول مالیه واداریه‌سی اخلافنك معاملاتنه مرجحدر؛ بوندن صوکره کی وزیر اعظملرك مأموریت توجیهی ایچون مقدارینی کیتدکجه آرتیره‌رق آلدقلری آقچه‌لره نسبتله رستم پاشانك ایستدیکی پاره‌لرپك آز کوریلور. مثلا مصر والیلکی ایچون اون بیك التون تعیین ودیکرلری ایچون ده کندیسنك پك ابی بیلدیکی واردات مقرره‌لرینه نسبتله برتعرفه اتخاذ ایتمشیدی. ارضروم بکلربکی دولتك آزوارداتلی خدماتندن اولان بومأموریتك شکرانه‌سی اولمق اوزره بش بیك التون ایله برجنس آت تقدیم ایتمك ایستمش ایدی؛ لکن رستم پاشایالکز آت ایله اوچ بیك التونی قبول ایده‌رك اوست طرفنی بکلربکنه کری کوندردی. ایشته بوفکرامسا وانصاف اوزرینه درکه برصلح مساعده نائل ایتدیره‌بیلمك اوزره نیم‌رسمی توسطی مقابلنده بوسبه کدن‌ده برمقدار آقچه ایستمش وفقط مصالحه‌نك عقد اولنمامسی اوزرینه پاره‌یی اعاده ایلمشدر. رستم طبعاً آغیر وشدتلی ایدی؛ اطوارنده بالالتزام کوسترديکی سرتلك ده تمایلات فکریه‌سیله پك ممتزج ایدی (۱). آغزندن چیقان هرسوز برامرایدی؛ حتی بعض شاعرلرعمرنده کوله‌مش اولمقله هجوایتمشلردر. رستم یالکز دولت خزینه‌لرینی دکل، سلطان سلیمانك خزینهٔ خصوصیه‌سنی، یعنی حرم وسرای خزینه‌لرینی املا ویدی قله‌ده احتیاط خزینه‌سی تفریقنی ایجاد ایلمشدر. خزینه دائره‌سنده براوطه وارایدی که اوزرنده: « رستمك همتیله طوپلانمش خزینه » کتابه‌سی مندرج ایدی؛ اوندن اول هیچ بروزیراعظم اوقدر ثروت طوپلایه‌مامشدر. ترکه‌سی روم ایلی واناطولیده سکز یوز اون بش چفتلك، درت یوز یتمش التی صو دکرمنی، بیك یدی یوز کوله، ایکی بیك طقوز یوز محاربه آتی، بیك یوز التی دوه، بش بیك صیرمه‌لی خفتان و خلعت، سکز بیك قاووق، اون بر بیك صیرمه‌لی کلاه، ایکی بیك طقوز یوز زره، ایکی بیك جبه وجوشن، آلتی یوز کموشلو اکر، بش یوز التون قاقه‌لی ومرصع اکر، بش یوز کموشلو مغفر، یوز اوتوز چفت آلتون اکر، یدی یوزمرصع قلیچ، بیك کموشلو مزراق، یوز اوتوزی مرصع اولمق اوزره‌سکز یوز قرآن، بش بیك جلد کتب متنوعه، یتمش بیك دوقه التونی، یوز اون ایکی یوك قیمتنده (یعنی اون برملیون ایکی یوزبیك آقچه) اوتوز ایکی دانه جوهر. خانه‌سنده بولنان آقچه بیك یوك (یوزملیون غروش، یاخود ایکی ملیون دوقه) ایدی (۲). مع‌هذا رستم

(۱) بوسبه‌ك، دردنجی مکتوب: « Rustenus semper avarus. semper, sordidus, et qui primum utilitatis et pecuniæ rationem duceret. --- Rustenus semper tristis, semper atrox sua dicta pro edictis habere volebat.

(۲) مورخ عالی قبریسده وفات ایدن سنان پاشا مجموعه‌سندن، اوده صوقوللو محمد پاشا

ثروتنك برقسم عظیمنی منافع عمومیه یه عائد مؤسساته صرف ایتمش ؛ استانبولده ، روسجقده ، حماده برجامع ، برمدرسه ، برعمارتخانه تأسیس ایلمش ایدی .

وزیر اعظملقدرستم پاشایه خلف اولان وزیر ثانی علی پاشاسلفنك بسبتون ضدی برطبیعتده ایدی ؛ ملتفت ، خلقك توجهنه مظهر ، سخی ایدی (١) ؛ برازاطرفلرندن بر دالماچیالینك اوغلی اولوب باباسنك اهتداسندن اول هر سنه یکیچری اولمق اوزره خرستیان چوجوقلرندن النانلر [دوشیرمه] آره سنده بولنمش ایدی . وزیر اعظم ابراهیم پاشانك کدخداسی خسته علینك حمایه سیله سرایه داخل اولهرق اورادن یکی چری اغالغیله چیقدی ؛ مؤخراً وزیر ، تعبیر آخرله اوچ توغلو پاشا اولمق اوزره مصر والیلکنه تعین اولندی . ششمانلنی کندیسنه «قالین» و «سمیز» لقبلرینی ویردرمشیدی ؛ لکن فکرینك فعالیت و رقتی شکل ظاهریسنك تماماً ضدی ایدی . تراجم احوال وزرابر چوق بدیهه لرینی ، خصوصیله قره مانلی ملاهلالی حقنده سویلدیکی نکته لی سوزینی قید ایدر . ملاهلالی علمنه مغرور ودیکر عالملرك انجق مدارسده تدریس اولنان اون ایکی علم [١] بیلدکلرینی ، کندیسنك ایسه اونلرك اون قاتی عالم بولندیغنی سویلمکه معتاد اولهرق حتی یازمش اولدیغی کتابلرك ستون دنیایی طولدرمغه کافی اولدیغنی ادعا ایتمش ایدی . اونك بوخودپسندلکندن دولایی علی پاشا ملاهلالینك آثاری بتون دنیایی طولدرمق ممکن دکل ایسه ده غلطه برزخنی طولدره بیله جکندن قره دن ایاق ایله قارشی قارشی یه کچمك ممکن اولهرق جغنی واثرلر بوصورتله دکزه دوکلدکدن صوکره ملانك عالمی

دفترندن اخراج ایتمش اولمق اوزره مشهور وبرچوق عثمانلی تاریخلرنده مندرج اولان رستم پاشا ترکه دفتری شودر : مصحف شریف باحسن خط ، عدد ٨٠٠٠ ؛ باجلد مرصع ، عدد ١٣٠ ؛ کتب متنوعه ، ٥٠٠٠ ؛ عبد مملوك ، ١٧٠ ؛ اسبان ، ٢٩٠٠ ؛ اشترمهار (یوك دوه سی) ، ١١٦٠ ؛ دلبند ، ٨٠٠٠٠ ؛ سکهٔ حسنه ٧٨٠٠٠٠ ؛ خلعت متنوعه ، ٥٠٠٠ ؛ اسکوف زر ، ١١٠٠ ؛ نمد (یون) ، یوك ٢٩٠٠ ، عدد ٢٩٠ ؛ جبه وجوشن ، ٢٠٠٠ ؛ سیم اکر ، ٦٠٠ ؛ مرصع التون اکر ٥٠٠ ؛ رکاب زر جفت ، ١٣٠ ؛ مرصع تیغ ٨٦٠ ؛ کوش طوغلغه ١٥٠٠ ؛ کوش ششیر ١٠٠٠ ؛ ذی قیمت جواهر ، دانه ٣٠ ؛ نقدیه وکلچهٔ سیم وسبیکه وسیم خام ، تخمیناً بوك ١٠٠٠ ؛ اناطولی وروم ایلیده چفتلك ، ١٠٠٠ ؛ استاردست (ال مندیلی) ٤٧٦ ؛ چرخ دکرمن ٤٧٦ ؛ تخمیناً قیمت ١١٣٠٠٠٠٠ ؛ بساط متنوعه ، تفاریق وسائر تحف واوانی مقوله سی حسابه طوتلامشدر . بچوی . (مترجم)

(١) « Diversi Bassarum Hally et Rusteni mores, dispar ingenium, vita illi sine sordium suspicione , non metus, nec ejus comitas et facilitas apud principem reprehensionem haberet. بوسبه ك ، ٤ نجی مکتوب ، ص ٢٩٤ .

دها زیاده کسب وضوح ایده‌رك مملکت ودولته نفعی دوقونه‌جغنی سویلش ایدی. سن وتجربه‌ایله‌توسع ایدن‌لطف‌مزاج‌ومهارت طبیعیه‌سندن‌دولایی‌علی‌پاشا ایلچی بوسبه‌کك مناسباتی چوق تسهیل ایلدی (۱) . اونك حقنده رستمك سرت ومعند (۲) اولدیغی درجه‌ده خاطر نواز وممتزج کورنمشدر ؛ اوقدرکه ترکلر وزیر اعظمك ایلچی ایله مذاکره‌سنك ختامنه انتظاراً قهوه آره‌لغنده بکلمکه مجبور اولدقلرندن دولایی شکایت ایدرلردی . برکون علی پاشا عقد صلحی تعجیل ایتمکده اولان بوسبه‌که دیدی‌که : «اختیارافندیمك استراحته محتاج‌اولدیغنی پك‌ایی‌بیلیرم؛ لکن‌ایمپراطوردہ استراحته‌دها آزمحتاج دکلدر. ملتلرك سلامت ومسعودیتی آرزو ایدیلنجه اویویان ارسلانی غوغایه چاغیرمق لازم کلمز. حکمدارلرك قلبلری آینه کبیدر : آینه کندیسنه مقابل طوتیلان اشیایی عکس ایتدیردیکی کبی حکمدارلرك قلبلری‌ده مشاورلرینك القاآتی انعطاف ایتدیرر. خیرلی وکلا بتون منافعی تألیف ایتمکه سعی ایتملیدرلر، نصل‌که ماهر آشجیلر مدعویندن فلان‌وفلانه دکل، جمله‌سنه خوش کورینه‌جك یمکلراحضارینه چالیشیرلر.» بوتمایلات دوستانه آلمان عسکرینك بوغدانه براستیلاسی واقع اولدیغی خبریله‌ده اصلا تحول ایتمه‌رك علی‌پاشانك ایلك سنهٔ وزارتنده سکزسنه‌لك برمصالحه مذاکراتی‌حسن نتیجه بولدی . رستم زمانده فرانسز ایلچیسی لاوینك تحریکاتی اوزرینه مأموریتنی غائب ایتمش وبوسبه‌کك مداخله‌سیله مؤخراً عودت ایلش اولان ترجمان ابراهیم بك یوخصوصده اوستریا سفیرینه پك‌فائده‌لی اولمشدر . بوسبه‌ك عزیمتنه رخصت‌ایستدیکی صیره‌ده ترجمان ابراهیمك‌ده عهدنامه‌یی‌ایمپراطورك تصدیقنه عرض‌ایتمك‌اوزره ویانه‌یه اعزامنی طلب ایلدی . ایلچی ، عهدنامه ایمپراطور طرفندن هنوز تصدیق اولنمامش بولندیغی ایچون عزیمتندن مقدم دیوانده ضیافت‌مخصوصه‌یه دعوت ایدلمدیسه‌ده وزیر اعظم کندیسنه برخلعت‌تشریف، برعرب آتی، اسکندریه‌ترياقی، مکه پلسنکی کوندردی (۱۷ اغستوس ۱۵۶۲) .

بوسبه‌ك ایله وزیر اعظم علی پاشا آره‌سنده قرارلاشدیریلان معاهداتی ایمپراطور پراغده اوسنه حزیرانك برنده امضا ایلدی (۳) . عهدنامه موادی مفادنجه فردیناند

(۱) «A quo tempore magna mihi intercessit cum eo Bissa (علی) familiaritas perpetuaque de pace actio.» بوسبه‌ك، دردنجی‌مکتوب

(۲) «Quae Rustenus colloquia mecum brevissima habere solitus erat Haly dabat operam, ut in plures horas extenderet et multa humanitate condiret.» بشنجی‌مکتوب.

(۳) « Declaratio et confirmatio conditionum pacis cum Turchis. »

یکیدن سنوی اوتوز بیك التون ویرکی تأدیه سنه موافقت ایله ترانسیلوانیانك بتون مواقعدن فارغ اولیوردی؛ اوندن ماعدا مجار موقعلری حقنده قرالیچه ایزابلك اوغلیله اویوشه جغنی وعد ایدیوردی. فردیناندك اطاعتنه عودت ایتمش، یاخود ایده جك اولان مه لخیور بالاساء نیقولا باتوری ودیکر اوامر کذارلر مصالحه یه داخل اولدقلری کبی سنجاق بکلری، وویوده لر، حدود محافظه سنده بولنان دیکر مأمورلر صلحه رعایتله مکلف ایدیلر. عهدنامه خلافنه وقوعه کله جك هر حرکت شدیداً تأدیب اولنه جغی کبی برموقعی جبراً ضبط ایده جك اولانلر اعدام ایله مجازات و او موقع درحال اعاده اولنه جق ایدی. هرایکی دولت کندی اراضیسنده کی مواقعی احکامده مختار اولوب فقط دیکرینه عائد مواقعه استحکام ویره میه جك ایدی. خلاف عدالت اوله رق تاتا اعاده اولنمادی؛ لکن ترکلرك طونه نك اوته طرفنده کی قلاعی واهالیٔ قرایی راحتسز ایتمك ایچون بو موقعدن استفاده ایده میه جکلری صریحاً ذکر اولندی. بوزمانه قدرایکی طرفه ویرکی ویرمش اولانلر بووجه ایله تأدیه ده دوام ایده جك وفقط نه اوطرف، نه ده بوطرف ویرکی مقدارینی آرتیره میه جق ایدی. تعیین حدود حقنده ظهور ایده بیله جك منازعاتی حل ایچون قومیسرلر تعیین ایدیله جك ایدی. حیدودلرینجهٔ عدالته تسلیم اولنه جق؛ دوئلو (مبارزهٔ شخصیه) ممنوع اوله جق وخلافنده حرکت ایدن، خصمك خبرویرمسی اوزرینه دوچار مجازات ایدیله جك ایدی. سفیرلر، مصلحتکذارلر، ایمپراطورك مأمورلری آرزوایتدکلری قدر ترجمان استخدامی حقنه مالك اوله جق ایدیلر. ایشته صلح سکزسنه ایچون بوشروط اوزرینه عقد اولندی[۳]. ترجمان ابراهیم (لهدن مهتدی، ستراچه نی) — که کندیسنه ایمپراطورك (یعنی پادشاهك) باش ترجمانی عنوانی(۱) ویریوردی — بوسبه کله برلکده فرانقفورته کیده رك اعتمادنامه لریله برابر سلطان سلیمانك تصدیقنامه سنی اوراده فردیناند ویردیکی کبی هدیه اوله رق درت دوه، برآت، برقوطی پلسنك، برقالیچه، کموش قاقه لی برچفت اوزنکی، ایکی کموش قدح تسلیم ایتدی(۲). عهدنامه نك ترکجه نسخه سی

« ترکیه ایله مصالحه نك اعلان و تصدیق » نام اثر، پراغ ۱ حزیران ۱۵۶۲، خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالی.

(۱) *Summus interpres* باش ترجمانك لاتینجه سی.

(۲) ایستوانفی، ك۱۲، دیبورکه: «Relatio sive sermo legati pacifici, Ebraimi Strotschenii, Poloni, a Solimano Turcarum imperatore ex Constantinopoli ad Christianorum Cæsarem Ferdinandum ejus nominis primum destinati, apud Francofortum Mœni coram statibus Imperii

لاتینجه نسخه‌سندن پك مهم بعض یرلرده تخالف ایدیوردی. پادشاه، عهدنامه‌یه یالکز فردیناندك اطاعتنه عودت ایتمش اولان بالاساوباتوری نامنده‌کی بارونلری ادخال ایده‌رك بوندن صوکره عودت ایده‌جکلردن بحث ایتمه‌مش ایدی؛ کذلك ملتجیلرك تسلیمنی بیان ایلمش ایسه‌ده ایمپراطورك امضا ایلدیکی نسخه‌ده یالکز عاصیلرله حیدودلرك اعاده‌سی ذکر ایدلمش وترکجه نسخه‌ده عهدنامه بوغدان وافلاق وویوده‌لرینه شامل طوتلدیغی حالده فردیناند بونلردن هیچ بحث ایلمه‌مش ایدی. سلطان سلیمان ایمپراطورك تعهد ایلدیکی کبی استحکامات انشاآتنی تعطیل ایتمکی ده تعهد ایلیوردی. کویلیلره تعلق ایدن ماده اوصورتده یازلمش ایدی که سیکه‌تده‌کی اراضی اصحابنك تولنا وموهاچده‌کی کویلیلردن هیچ برشی طلب ایده‌میه‌جکلرینه دلالت ایلیوردی. ترجمان متعاقباً برده مخطره تقدیم ایتدی که بونده اوچ سنه‌لك ویرکومترا کمی اولق اوزره طقسان بیك دوقه واستانبولده سبیلی تخلیه اولنان اسپانیول دون آلوارویه مقابل رستم پاشانك متروکه‌سی طرفندن بیان اولنان برقاچ ترك اسیرینك صالیویرلمسی ایستنیلیوردی(۱). ایمپراطور جوابنی بر ایلچی ایله پادشاهه بیلدیره‌جکنی و اسیرلرك ارانیله‌جغنی وفقط ترکجه نسخه‌ده‌کی یاکلشاقلرك هرشیدن اول کاملاً تصحیح اولنمسی لازم کله‌جکنی سویلیه‌رك او تکلیفاتی کچشدردی. بوسبه‌کك تعهد ایدر کبی اولدیغی طقسان بیك دوقه‌ده مسکوت براغلدی (۲). ابراهیمك فرانقفورتده اقامتی اون اوچ کون سوره‌رك ایکی دفعه ایمپراطور طرفندن قبول اولندی؛ ایکنجی ملاقاتنده سلفی یونس بکه ویریلن هدیه‌یه مماثل بر هدیه وعدینی آلدی. اعتمادنامه‌لرینك ومخطره‌لرینك جوابلری کندیسنه سپیردن کوندرلدی (۳).

---

ibidem praesentibus lingua Slavonica recitatus, anno 1562 die 27no-
vembris» بوسبه‌کك راپورینك لاحقه‌سی.

(۱) «Ibrahimus orator Turcicus exhibet Caesareæ Majestati binas litteras Principis sui, unas credentiales, alteras confirmatorias pacis, quæ collatæ cum his, quas majestas Caesarea misit, discrepant. نسخهٔ اصلیه، خزینهٔ اوراق.

(۲) فردیناندك ابراهیمه ۱۳ کانون اول ۱۵۶۲ تاریخلی جوابی وبوسبه‌کك مذاکراتی خلاصه‌سی، خزینهٔ اوراق ایمپراطوری.

(۳) فردیناندك الیه‌ر دوویسه ۱۳ کانون اول ۱۵۶۲ تاریخیله سپیر(Spire)دن مکتوبی، خزینهٔ اوراق. فردیناند دون آلوارونك صالیویرلمسندن دولایی دولت عثمانیه‌یه تشکر وبه‌بکك تخلیه‌سی ایچون کندیسنك برقاچ شاتوسنك زاپولیایه ترکی ایستنلمسندن دولایی شکایت ایدر. باش ترجمان ابراهیمه جواب صورتی خزینهٔ اوراقده‌در.

مهتدی ابراهیمك بو سفارتی اثناسنده، شهزاده بایزیدك اجرت قتلی اولمق اوزره پادشاهك درت یوز بیك دوقه ایصالنه مأمور ایلدیکی سفارته مقابل اولمق اوزره استانبوله ایران شاهی طرفندن برسفارت کلدی. بوسفارت خفیف هدیه‌لر تقدیم ایتدی: آز قیمتلی یدی قالیچه، بر مصحف، بش فغفوری بیوك طبق، بر قوطی پادزهر (۱). وزیر اعظمك ایلچی‌یه کندی نامنه ویردیکی هدایا دها اغیر ایدی: صیرمه‌لی ایکی چوقه خلعت، کموشدن التی کاسه والتی طبق، ایکی کوزل آت ویردی که یالکز بونلرك قیمتلری ایلچینك کتیردیکی هدایانی متجاوز ایدی. سفیرك معیتنده کی یکرمی بش کشی‌یه ده صیرمه‌لی قافتانلر کیدیرلدی (۲) پادشاه، شاهك ایلچیسنی برملاقات رسمیه‌یه قبول ایده‌رك وزیراعظمك ویردیکی قدر خلعت، کاسه، طبق اعطا ویوزالتی بیك اقچه علاوه ایلدی (۳). سفیرك تعلیماتی شونلرك طلبنی محتوی ایدی: ۱، ترکمن واوزبکلر علیهنه امداد؛ ۲، ترك اراضیسندن کچه‌جك حجاجك سربست مرورینه رخصت؛ ۳، ایلچینك معیتنده بولنان پدرینك بقیهٔ حیاتی قدسده امرارینه مساعده؛ ٤، بتلیس خانلك، شاهك زیر حکمندن فرارایله بغداده التجا ایدن بش اوغلنك تسلیمی. بو مطالبك برنجیسی، سنی اولان اوزبکلره قارشی شیعی اولان عجملره امداد دیناً جائز اولمادیغی بیانیله رد اولندی؛ ایکنجیسی حقنده، عجم حجاجنی عربلر یغما ایده‌بیله‌جکلری و بونك ده مصالحه‌نك یکیدن انقطاعنی موجب اوله‌جغی ملاحظه‌سی ایراد اولندی؛ اوچنجیسی ده معتاده مخالف اولدیغی ایچون مظهر موافقت اولمادی؛ یالکز دردنجیسی دیناً وعادةً ممنوع اولمادیغی کبی شهزاده بایزیدك بویوله برمقابله بالمثله حق ویرمش اولدیغی ایچون تجویز ایدلدی.

عجم ایلچیسنك استانبوله ورودندن آز اوّل سلطان سلیمانك حفیده‌سی اولان اوچ سلطانك دوکونلری یاپلمش ایدی که بونلرك اون التیشر یاشنده بولنان ایکیسی سلیمك ودیکری شهزاده مصطفانك ایدی؛ بوسلطان یکی چری اغاسی عبدالکریم اغایه، سلیمك قیزلرندن بری ایکنجی وزیر صوقولو محمد پاشایه، اوته کی قیودان پیاله پاشایه ویرلدی. شو ایکی

(۱) « Una scatola di lacrime di cervo » فردیناندك استانبوله خفی مأمورینك راپوری، خزینهٔ اوراق.

(۲) « 25 gentiluomini suoi, una veste d'oro per cadono et al detto ambassador un baril et un Oramin d'argento, e 6 vasi e 6 piatti d'argento » خفی مأمورك راپورندن. کذلك.

(۳) « 150,000 aspri, che fanno tre mille scudi. » کذلك.

ازدواج دوکونی ملابسه سیله درکه بوسبه که برسفیرك عودتنده معتاد اولان ضیافتدن صرف نظر اولندی؛ رستم پاشامتروکه‌سی اولان کریمهٔ سلطانی یکنلرینك دوکونیله اشتغال ایتمکده اولدیغی ایچون اعضای خاندان هیچ برینك آیرلمسنه مساعده ایتمدیکی بهانه اتخاذ ایدلدی (۱). رستم پاشانك حلیله‌سی، سلیمك آرزوی سلطنتنه زوجی قدرقارشی طورمشیدی؛ لکن بایزیدك اعدامنی ایشیدنجه باباسندن اسکی سرایه چکلمك اوزره مساعده ایستمش وولیعهد ایله ائتلاف ایلمشدر (۲). مؤخراً وزیر اعظم علی پاشایی مالطه اوزرینه بر بیوك سفر بحری یه تشویق ایده‌رك کندی مصرفیله درت یوزقادرغه تجهیزینی وعدایتمشدر؛ لکن سلیمان وسلیم، یکی کلینی قوجه‌سندن ایرمامق ایچون بو تصوره مخالفت کوسترمدیلر (۳). وزیراعظم قپودان پاشایی سومزدی؛ اومنصبی اوندن آلوب ده یکی چری اغاسنه ویرمك ایستردی؛ شوقدرکه پیاله، پادشاهك نظر توجهنی تمامیله قزانمش اولدیغی ایچون علی پاشانك بوتصورندن دولایی جدی اندیشه یه محل کورمزدی. سلطان سلیمان، بایزیدك عصیان وفرارندن پك متأثر اولدیغی کبی سلیمك احوال سفیهانه‌سندن ده دها آز متأثر دکل ایدی؛ شهزاده‌یه بر مکتوب یازه‌رق تصحیح مسلك ایله شرابدن پرهیز واحکام قرآنیه‌یه دها زیاده مراعات ایتمسنی اخطار ایلدی. سلیم ایسه بونصیحته توفیق حرکت ایده‌جك یرده حامل اولدیغی مکتوبدن طولایی جزا اولمق اوزره باباسنك کوندر-دیکی آدمی خدمتندن عزل ایتدی (٤). سلیمان، اوغلنك مقاومتندن منفعل اولهرق شهزاده‌نك رفقای سفاهتندن اولمق اوزره معروف اولان مرادچلبی‌یی اعدام ایتدردی؛ ایکی قپوجی باشی‌یی (مابینجی) بواعدامی سلیمه خبرویرمکه وسلیمك اوغلی مراده دخی

(۱) «Prandium excusantes, quod Rustemi uxor apparandis nuptiis neptium e fratre Selimo muliebri more sit intenta, nullum cognatorum avocari pateretur.» بوسبه‌کك ۱۷ اغستوس ۱۵۶۲ تاریخلی راپوری، خزینهٔ اوراق.

(۲) «La moglie di Rustem ha ricercato il Bassa di far, che il signor suo padre la ricevi nel Seraglio e di reconciliarla col Selimo» وندیك ایلچیسنك راپوری، خزینهٔ اوراق.

(۳) «S. Selim per sodisfar la figliuola maritata col capitano del mar pensa col Sr. non mandar fuor l'armata, e il Bassa per l odio portato ad esso capitano dice, che consigliera al Sr. far capitano l'aga dei Janiceri.» وندیك ایلچیسنك راپوری، خزینهٔ اوراق.

(٤) «Il Sgr. mandò a esortar S. Selimo di non bever vino, e Selimo ha privato di grado quello, che li ha fatto l'Ambassata» وندیك ایلچیسنك ۱٤ تشرین ثانی ۱۵۶۲ تاریخلی راپوری، خزینهٔ اوراق.

همان سنجاغنه عزیمت ایتمسی امرینی تبلیغه مأمور ایتدی. سلیم حدتنی یکه رك باباسنك امرینه مطاوعت کامله کوسترر کبی کورندی(۱). مراد حکومتنه کیتمك ایچون انشته سی قپودان پاشادن برقادرغه ایستدی؛ پادشاه آنجق برچکدیرمه کوندرمسنه مساعده کوسترردی.

۱۵۶۲ تشرین ثانیسنك اوتوزنده فرانقفورتده کی عثمانلی ایلچیسی رومالیلر قرالی ماقسیملیه نك تتویجنده حاضر بولندی. بوسنه نك ایلك نصفنده بوسبه کك استانبولده کی مذاکراتی صیره سنده، حتی اونك عودتندن صوکره حدودك بر قاچ مجار و عثمانلی قوماندانلری آره سنده مخاصمه لر باشلامش ایدی. بودین بکلربکی رستم پاشا ایله طمشوار سنجاق بکی قوای مجتمعه لریله زاموس نهریله بربرندن آیرلمش اولان زاتمار و نه مه تی شهرلرینه تعرض ایتمشلردی؛ لکن جسور مدافعلری مه لخیور بلاساو زای اوکنده رجعته مجبور اولهرق بوبلده لری یاقمقله اکتفا ایلمشلردی. ژان بلاسا، زاتماردهمحصور قارداشنه معاونت اولمق اوزره خصمنه شاشقینلق ویرمك ایچون درت بیك پیاده و بیك سواری ایله زه چه نی اوزرینه یوریدی که محافظی بولنان محمود بالذات زاتمار محاصره سنه کیده بیلمك ایچون ایچنده کی عسکرك قوماندهسنی ساسواره [شهسوار] تودیع ایتمشیدی. شهسوار، اوطه باشی بشیری حسن پرودویچدن استمداد ایچون همان فوله که کوندردی. حسن سکز یوزاون سواری آلوب بیلدیرم سرعتیله یتیشه رك و بلاسانك عسکرندن سکزیوز فدرینی محو ایده رك اونی مغلوب ایتدی. قارپون قوماندانی ژان قروسیچ ایله توماس پالفی ودیکر ضابطلر اسیر ایدیله رك پادشاهه کوندرلدیلر (۱۴ تموز ۱۵۶۲)[٤]. بوهزیمته مقابل مجارلر بالاتون کولی اوزرنده بولنان چالادپالاتینلکنده [ایالت] کی نه گیه سد قلعه سنی الدقلری کبی زرینی سیگه ت اوکنده ارسلان بکه غلبه ایتدی. پالاتین [والی] ناداشدی ایله سالم قوتی و راب قوماندانی اولوب ویانه مدافع لایموتنك اوغلی بولنان اکهارد، نه گیه سد قلعه سنك قوهٔ محافظه سنی تشکیل ایدن سکسان کشی یی اسیر و بتون قلعه واستحکاماتی خاك ایله یکسان ایلدیلر. نیقولازرینی، یحیی پاشانك اوغلی وزه چه نی بکنك قارداشی ارسلان بکك دراوه نهرینك اوته طرفنده باشلادیغی استحکاملری تخریب ایچون بیك سواری و ایکی بیك پیاده ایله پابوچا وته مه سی آره سندن کچدی. عثمانلیلر عددا فائق اولمقله برابر زرینی کلنجه قورقویه طوتیلوب قاچدیلر؛ ارسلان بیله برآت چاتلاتدقدن صوکره انجق قورتیله رق آلتونلو اکر طاقلرینی، آو کوپکلرینی،

(۱) « Mando il Sgr. due Capigi informar Selim haver fatto tagliar la testa a Murad Celebi, e Selimo dissimulò il dispiacer che ne presse professa per li Capigi obedienza al padre.»—وندیك ایلچیسنك ۵۶۲ راپوری.

درت طوغانی، بیوك چاپده ایکی طوپی دشمنه براقمغه مجبور اولدی. زاتمار محاصره سندن بیه‌جك قالمادیغی ایچون فراغت ایدلمشدی . اختیار مالقوچ آزوقت صوکره ارتحال ایده‌رك نعشی عسکرلری طرفندن قبا بربزایچنده هرسکه نقل واجدادینك مزارلری قربنده دفن اولنمشدر . ینه اوصیره‌ده بودین والیسی طاعوندن وفات ایده‌رك یرینه پوزه‌غا سنجاق بکی آرسلان پاشا تعیین قلندی . مجارلر ایچون بر فلاکت اولمق اوزره جسور به‌به‌ك فوله‌ك سنجاق بکی حسن پرودویچك قوردینی برطوزاغه دوشدی. مسلمان ایکن خرستیان اولمش وصوکره تکرار باشنه صاریق صارمش برآدم کویا یکیدن تنصر ایله حسنك مجار رئیسنی ترتیب ایلدیکی کمینه جلب ایتمسنه آلت اولمشدر. بوشخصك نصیحتی اوزرینه به‌به‌ك، شارکوزی ، ماغوچی یانلرینه راقوچی ، هانقونی بوقری ایله پهیکچی آله‌رق ریمایرماغندن اوزاق اولمیان بالوغ قلعه‌سی اورمانه کیردیلر؛ بردن بره کندیلرینی ترك عسکریله محاط کوره‌رك بلاشرط تسلیم اولمغه مجبور اولدیلر . شارکوزی پشته سواریلری قوماندانی اوزون محمد ایله ترانسیلوانیانك ساقسونلرندن اعتدا ایدن هدایت چاوشی حقوق ملل خلافنه اوله‌رق توقیف وبولدوغ قلعه‌سی مقابلنده به‌به‌ك فروخت ایتمش اولدینی ایچون حسن، بونی بالذات طوپوزله‌دوکدی . شارکوزی آلام فجیعه ایچنده جان ویردی . ماغوچی حاکم دیره‌چینك تأدیه‌سنی تأمین ایلدیکی اون درت بیك دوقه‌فدیهٔ نجات مقابلنده سربست براغلدی، راقوچی ایله هانغونی ایکی بیك ئه کودن عبارت براقچه ایله صالیویرلدی. به‌به‌ك اوزون محمدی وهدایت چاوشی سربست براقمش اولمسیله برابر اسیر اوله‌رق استانبوله کوندرلدی . حسن ، به‌به‌ك بوسیاحتنه مقابل یالکز بوقری بی صالیویره‌رك به‌به‌ك حرمنه‌وچوجقلرینه، اونك واسطه‌سیله مکتوب کوندرمسنه مساعده ایتدی؛ کنج پهیکچی‌ده برآلتون مغفر مقابلنده ماقوچی یه اعاده ایلدی : به‌به‌ك بوسبه‌ك عزیمتندن برآی مقدم استانبوله واردی ؛ کندیسنه اولا اقامتگاه اوله‌رق — ترانسیلوانیانك هرایشنه قاریشمش وباش ترجمان عنوانندن دها متواضعانه اولمق اوزره «ترجمان کمتر» عنوانی(۱) آلمش اولان — اوچنجی ترجمان فرهادك خانه‌سی کوسترلدی . ترانسیلوانیانك ایلچیسی غاسبار باچه‌س ، به‌به‌ك صالیویرلمسی ایچون چالشدی ایسه‌ده بر فائده‌سی اولمادی ؛ کندیسی‌ده تبدیل دین شرطنه راضی اولما - دیغندن اناطولی حصارنده قره‌قله‌یه حبس ایدلدی . (۱۳ تشرین اول ۱۵۶۲) (۲).

(۱) «*Humillimus interpres*» یرینه «*summus interpres*»

(۲) 13 oct. finito Divano meridiano fere tempore Georgius Bebe-

فوله‌ك سنجاق بكی حسن ، قونت نیقولا زرینی دردست ایتمكه سعی ایتدی؛ اكن موفق اوله‌مادی. مونوسلواستحكاماتنه‌دوام ایدلدی؛ مارتولوسلر ایستیریایه قدرتمدید جولان ایده‌رك لوئه‌تنبرغ اهالیسندن اسیر آلوب كوتوردیلر (١) .

مجارستان حدودنده بومنازعه‌لر وقوع بولورکن بوغدانده دها مهم وقایع جریان ایدیوردی. بومملكتده حكومت ایتمكده‌اولان پرنس آلكساندر — اولااوستریانك خفیاً التزام و نهایت عثمانلی دولتنك علناً تصدیق‌ایتدیکی — برسرسری طرفندن‌طرد اولندی. یانی‌واسیلیقوس اسمنده اولان بوسرسری كریداطه‌سندن برکمی قپودانلك اوغلی ایدی؛سیسام.پاروس ایله دیكراگه‌دكیزی جزیره‌لری دسپوتی عنوانی‌غصب‌ایدن ژاق هراقلید كندیسنی اولادلغه قبول ایتمشیدی. بوندن‌دولایی ایمپراطور شارل‌ـ كن واسیلیقوسی‌یالكز — كندیسنك‌ده هیچ برحقی‌اولمایان — سیسام‌وپاروسك دسپوتی اوله‌رق‌طانیمقله‌اكتفاایتمیه‌رك كندیسنه‌پلاتین‌عنوانی‌توجیه‌ایتدی؛معلم،مقاولات‌محرری شاعر ذی‌تاج‌رؤسلری ویرمك حقنی‌ده‌اعطا ایلدی. واسیلیقوس‌مه‌لانقتون‌ایله‌متمادی مخابره‌ده بولنوردی ؛ ویته‌مبرغده لاتینجه براثر تاریخی نشر وایمپراطورك‌موافقتیله بعض شعرایی شاعرذی‌تاج درجه‌سنه ترفیع‌ایلمشدر. اوندن صوكره‌بولونیادن‌بوغدانه كچه‌رك اولاحكومتده‌كی‌پرنسك‌زوجه‌سی پرنسس روكساندرانك اقرباسندن اولدیغنی، مؤخراً اسكی‌بوغدان‌پرنسلری‌عائله‌سی اولان‌هه‌راقلیدلردن‌بولندیغنی‌ادعا ایله‌شوادعای اخیری اثبات ایچون — كندی اثر تصنیعی اولان — برشجره كوندرمش‌ایدی. بونكله برابر قاچمغه مجبور اوله‌رق بولونیاده‌سیرادیه پالاتینی آلبر لاچكینك‌یانه التجاوعسكر طوپلامق ایچون اوندن اون‌بیك دوقه استقراض ایلدی . بوغدان تختنی‌ضبط‌ایچون ایلك تشبثنده‌موفق اوله‌مادی‌ایسه‌ده‌فردیناندك‌التزام خفیسیله‌ایكنجی دفعه‌سنده‌مظهر امل‌اولدی(١٠تشرین‌ثانی١٥٦٢)(٢).معیتنده بیك التی‌یوزسواری بولندیغی حالده‌بر

---

cus ad castellum maris nigri deductus; Transylvanus litteratus (Ferenz Diack) nil intentatum reliquit, ut hominem liberaret et ad Transylvani fidem cum omnibus castellis traduceret.» آلبرویسك ٢٧ تشرین‌اول راپوری. ترانسیلوانیا مصلحتكذاری آكر به‌به‌ك صالیوریلیرسه په‌ره‌نی، غاریه‌ل ایله دیكر مجار بارونلرینك ایمپراطور طرفنی براقه‌جقلرینه باب‌دولتی قاندیرمق ایستدی.

(١) علی‌پاشایه‌ویریلن ١٧ تشرین‌اول١٥٦٢ تاریخلی نوطه‌ایله‌برابر البردوویسك استانبولدن راپوری ، خزینهٔ اوراق خصوصیٔ ایمپراطوری و قرالی : « 18 junii Martolossi captivos a Luetenberg abduxere ».

(٢) Litterae Cæsaris ad Jacobum Basilicum Heraclidem,despotam»

قاچ پیشدار مصادمه سندن صوکره آلکساندر وویوده یی مملکتدن چیقارمغه موفق اولدی. وزیر اعظم علی پاشا، بواستیلادن دولایی بوسبه که تقریعاتده بولندیغی کبی پادشاه دخی کندی ال یازیسیله یازه رق محمد چاوش ایله پراغه کوندردیکی برمکتوب ایله بیان شکایت ایلدی. لکن فردیناندده بوکا، برطاقم مدعیات ایله مقابله ایلدی. آلکساندراستانبوله التجاایتمش، فقطالی بوش کلمشیدی؛ خصمنك ایلچیلری ایسه معتاد اولان اوتوز بیك دوقه ویرکی یرینه قرق بیك دوقه تقدیمی چاره سنی بولمشلردی؛ بو تزیید سایه سنده واسیلیقوسك بوغدان وویوده لغی تصدیق اولنه رق برعثمانلی چاوشی ایله سنجاق، قلیچ، طوپوز، قوقه کوندرلدی. متعاقباً دیکر برچاوش اجنبیدن آلنمه عسکردن برقسمنی طاغیده رق بونلری اوچ یوز مجار مزراقلیسیله اوچ یوز محافظه تنزیل ایتمسی امرینی کوتوردی. وویوده اوقدرملایمانه اطاعت کوسترديکه بوامرك کندی آرزوسی اوزرینه ویرلدیکی شبهه سی حاصل اولدی. لکن بوتدبیر، برطرفدن ده خزینه سنی طولدرمق ایچون ایقاع ایلدیکی تعدیات، مملکتك عادات قدیمه سنی زیروزبر ایده جك صورتده میدانه قویدیغی احداثات حقنده خلقك توجهنی جلب ایتمکه خدمت ایلدی؛ شوتعدیات واحداثات جمله سندن اولمق اوزره برمناسترك کموش شمعدانی سکه ضرب ایتدیرمك اوزره آلمش، اهالیه آدم باشنه بردوقه ویرکی طرح ایتمش، بوغدانده طلاق براعتیاد عمومی حالنده ایکن بونی تحدیدوتعددزوجات ایچون اعدام جزاسی وضع ایلمش ایدی؛ المانلردن سومه ر ایله مه لانقتونك دامادی غاسپار پوچه ری چاغیره رق اونلر معرفتیله بر مکتب وبرکتبخانه تأسیس ایلدی. طرفدارلریله اشاعه ایتدی که بر نوئل صباحی، کندیسنه، آتیاً اوچ حکومته (بوغدان، افلاق، ترانسیلوانیا) مالك اولهجغنه علامت اولمق اوزره اوچ التون تاجی حامل اوچ ملك کورنمشدر. کندیسی ده باشنه بر آلتون تاج قویه رق ژاق نامنی بوغدانده خلقك خوش کوردیکی ایوان اسمنه تحویل ایلدی. لکن بدایت احوالده اوغرادقلری دهشتدن کندیلرینی قورتارمش اولان بویارلر (اصیلزاده لر) خلاف رضالری اوله رق مملکتلرینه جلب اولنان مجار عسکرلرینك والمان مهاجرلرینك اعدامنی خفیاً قرارلاشدیردیلر. مجارلری تاتارلرك هجومی شایعهٔ بی اساسیله حدوده اعزام، اکثریسی المانیا ایچریلرندن کتیرلمش عمله دن عبارت ایکنجی قسمی ده مملکتك هرطرفنده بروقت معینده اعدام ایلدیلر. دسپوتك دختر مادر بخطاسی بشیکنده اولدیریلوب والده سی برمناسترده قونلدی؛ ایوان ایله برلکده سوچاوایه قاچمش اولان طرفدارلرینك

«Sami, Paros et Moldaviæ voivodam. Pragæ, 3 februarii.» خزینهٔ اوراق.

زوجه‌لری عموماً قتل ایدلدیلر؛ جرملری ایوان ایچون دعا ایتمکه منحصر برطاقم ارمنیلر کورلمه‌مش برشدتله تعقیب اولندی. متفقلرك باشلیجه رئیسلری اولان برنووسکی، موچوغ، سترویچابکلك تاجی دسپوتك مغازه‌لرمفتشلکنده قوللانمش بولندیغی تومزا نامنده برشخصه ویردیلر. تومزا، قوزاق خطمانی دیمتریوس ویخنژه‌وسکینك رقابتندن قورقه‌رق اونی مملکته جلب وقائم مقامی پیاسه‌ك ایله برابر حبس ایله ایکیسنی ده استانبوله کوندرمش وبونلر استانبولده بردار ایدلمشدر. سوچاوه‌نك محاصره ایدلدیکنك اوچنجی آینده برعثمانلی سنجاق بکی اوچ یوز کشی ایله کله‌رك سربست کیتمسنه ممانعت ایدلمه‌مك اوزره دسپوته تسلیم اولمسنی تکلیف ایلدی. موقع محافظلرینك نمایش تهدیدآمیزینه مبنی ایوان بونی قبوله مجبور اولدی. ایتدکاری یمینی نقض ایتمش اولمرندن دولانی عسکرینی برقاچ کله ایله تقریع ایتدکدن صوکره آتنه بینوب شهردن چیقدی. تومزانك اوکنه کوتورلمسیله اونك طرفندن باشنه برطوپوزاوریلوب اولدیرلدی (۹تشرین ثانی ۱۵۶۳). تومزا غاصبك اوغلی دیمتریوسی اولا عفو ایتمش کورینه‌رك سفره‌سنه قبول وبوغدانلیلرك اصولی وجه ایله دوستلق تأمیناتی اولق اوزره خاچ شکلنده اکمك اعطا ایتدیسه‌ده ایرتهسی کون — امیدورانتلرینی قطع ایچون مخلوع پرنسلرك اقرباسنه بویله یاپلق مملکتك عادتی اولدیغنی بیان ایله — برونینك صاغ دلیکنی ایچ طرفندن وقوس شکلنده جلاده کسدرتدی. مع هذا دولت عثمانیه تومزانك بکلکنی تصدیق ایتمدی؛ اسکی وویوده آلکساندر ینه تختنه و دولتك حمایه‌سنه نائل اولدی (۱).

فردیناند ایله دولت عثمانیه آره‌سنده عقد صلحدن بر سنه کچمش ایدی؛ لکن ترکلرك حدود اوزرنده جولانلرینك آرقه‌سی کسلمه‌مش، ترکچه ولاتینجه عهدنامه نسخه‌لرینك صورت تحریرندن حادث اولان مشکلات هنوز حل ایدلمه‌مش ایدی. اوچ سنه مقدم ترکلرك قارنیولده بر استیلالرینه عثمانلی طوپراغی اوزرنده بر جولان ایله مقابله ایتمش وعثمانلی رؤساسندن دلی محمد و حسنی اولدیروب ایکی بیك قیون آلمش اولان اوبه‌رسبرغلی هربرت ترکلرك بر مفرزه‌سنی تعقیب ایده‌رك قوستانوویچه قدر ایلریله‌مش وفرقه برقاچ یوز کشی غائب ایلمش ایدی. فردیناند، بوسبه‌کله عزیمتندن صوکره استانبولده قالان سفارت کاتبی البرویسی صلحك شو صورتله نقضندن وعهد

(۱) غراسیانی (Gratiani) و سیغلر (Sigler) و اونلردن نقلاً انکه‌لك مولداویه تاریخی، ص ۲۱۱؛ لکن انکه‌ل، تومزانك، تصدیق مأموریتنی رستم پاشادن طلب ایتدیکی افاده‌سنده الدانیور؛ چونکه رستم پاشا برسنه اول وفات ایلمشدی.

نامه‌نك ترجمه نسخه سنك تعبیراتندن دولایی دولت عثمانیه نزدنده اجرای اخطاراته مأمور ایلدی. سلطان سلیمان‌ده هدیه نامیله وعد اولنان اقچه‌نك هنوز کوندرله‌مسنی انفعالسز کورمیوردی؛ آنجق بوپاره‌پاپانك سفیر وکیلی پول پالینا (۱) ایله ارسال والبر دوویس دولت نزدنده مقیم ایلچی تعیین اولندی. پالینا، مواصلتندن بر آی صوکره (۱۲ تشرین اول ۱۵۶۳) هدیه‌نك برقسمنی رسماً دیوانده تسلیم ایده‌رك ایرته‌سی آی ابتدالرنده‌عودتله‌رخصت آلدی (۸تشرین ثانی۱۵۶۳). وزیراعظم‌پالینایه برتصحیحنامه ویرمش واوده ایمپراطوره عرض ایتمك‌قیدیله آلمش ایدی. مجارستانده آنغاریه آلمق حقنه‌واسیرلرك‌صالیو یرلسنه‌دائرایکی حکمدار آره‌سنده‌اختلافات‌متعدده‌وارایدی. وزیر اعظم‌مطلقا ایستیوردی که‌ایمپراطوربوندن صوکره‌سیگه‌ت، اکره، گیولاهایدوکلرینك تخریباتنی منع ایتسین؛ مجار اسیری به‌به‌ك، توماس پالی ایله قروسیچه کلنجه اسپانیول آلواریو و سانشیونك فدیهٔ نجاتلری حقنده‌کی شروط ایفا و عهد نامه‌ده وعد اولنان اقچه‌تأدیه اولنمادقچه‌اخلای‌سبیل‌ماده‌سنك‌مذاکره‌سندن‌امتناع‌ایدیوردی. آلبردوویس اوصیره‌ده اسپانیا قرالی ایکنجی فلیپ ایچون‌ده سکز سنه‌لك برمصالحه مذاکره‌سنه مأمور اولدی؛ چونکه فرانکی و وارغاس معرفتیله بوبابده ابتدار اولنان‌مذاکرات نتیجه‌سز قالمشیدی. علی پاشا، مقاوله اولنان اقچه بقیه سنك اولجه تأدیه‌سی شرطیله بوتکلیفه موافقت کوستردی. قورسیقه‌ده طوغمش بر فرانسز میرآلایی فرانسه قرال وقرالیچه‌سندن‌مکتوبلر کتیره‌رك‌قورسیقه‌اطه‌سنی ضبط‌ایتمك‌وعثمانلیلره خراجکذار ایتمك اوزره بر عثمانلی فیلوسنك یاردیمی ایسته‌دی (۲)؛ فقط او مأموریتنده موفق اولهمادینی کبی جنوه جمهوری ایچون عهد نامه تکلیف ایدن بر جنوه‌لی مأموردە مقصدینه‌نائل‌اولهمادی؛ دیوان‌همایون‌بومأمورك‌طلبنی جمهورك بوبابده‌برمرخص‌ارسال ایتمسی‌لازم‌کلهجکی جوابیله کچشدردی. فلورانسه‌دن، کلمش‌اولان برمأمورمذاکراتنده

(۱) «Credentiales pro Alberto de Wyss پراغ ۱۷ تموز ۱۵۶۳ ut munus honorarium deferat, dein munere oratoris ibi fungatur, -- qui tempore Busbequi in illa legatione desudavit; quare omissa in praesens cura aliium mittendi hoc onus obeundae legationis illi imposuimus, partem vero muneris Palynæ ferendum dedimus. خزینهٔ اوراق.

(۲) «Pietro Corso colonello del re di Francia e stato da Hali Bassa, e gli ha dato una lettera di credenza del re di Francia et l'altra di quella Seren. Regina --- domanda l'armata del Gran Turco per haver Corsica, promette detto Corso di pagar tributo al Gran Turco.

دها زیاده موفقیت کوره‌رك بایزید ثانی و سلیم اول ایله عقد اولنان قاپیتولاسیونلری تجدید ایلدی. بوعهدنامه اقتضاسنجه فلورانسه بتون ممالك پادشاهیده وندیکك حائز اولدیغی حقوقه مالك وبروسه ایله حریر تجارتی امتیازینی حائز ایدی(۱)؛ ممالك عثمانیه‌ده کی فلورانسه تاجرلری جمهور طرفندن تعیین اولنان قونسلوسلردن باشقه‌سنك حق قضاسی آلتنده بولنمایه‌جغی کبی فلورانسه سنجاغنه قره‌دکیزده سربست تجارت مساعده‌سی ویرلمش ایدی. بو زمانده لهستان ایلچیلری پك صیق کلیردی؛ بر زوزوسکینك ایلچیلرندن صوکره (۱۵۵٤) سیمونك ایلچیسی له‌مبرغ حاکمی اماسیه‌ده حضور شاهانه‌یه قبول اولندی؛ ایرته‌سی سنه افلاق ایشلرینه و مرعی ماده‌سنه دائر مذاکره ایچون یازلویه‌کی ایلچی صفتیله کلدی، ایکی سنه مقدم کلن نیقولا برزسکی ایله نیقولا سیه‌نیاوسکی ده بو ایش ایچون کلمشلردی. صوك ایلچی حسن بك ایله برلکده منازع فیه اولان مسئله‌نك حلنه مأمور اولدیلر[٥]. علی چاوش، پادشاه ایله جمهور آره‌سنده‌کی بعض اختلافات ایچون وندیکه کوندرلدی (۲). آسیا دولتلریله مناسباتك گرمیسی‌ده بوندن آز دکل ایدی: خصوصیله هندستاندن آسی حکمدارینك کوندردیکی سفارتی قیدایده جکز که پورتکیزلر علیهنه طوپ امدادی ایستیوردی (۳). جزائر معتبران اهالیسی طرفندن مبعوث بر هیئت والینك عزلنی طلب ایتمکده اولدیغی حالده تونسدن کلمش بر هیئت مبعوثه دخی حلق الوادك تکرار تسخیری ایچون استمداد ایلیوردی (٤).

اوسنه‌نك صوك بهار تساوئ لیل ونهارنده (۲۰ ایلول ۱۵٦۳) استانبول جواری، عثمانلی تاریخنك اك مخوف اولمق اوزره قید ایلدیکی بر فیضان آلتنده قالدی که آنجق درت عصر مقدم قرال قونراد قوماندەسنده‌کی صلیبیون اردوسنی محو ایدن فیضانه قیاس اولنه‌بیلیر؛ بونك وقوعی کونی سلطان سلیمان علی الصباح حلقه‌لی دره وادیسنده

(۱) عهدنامه هیئت مجموعه‌سی روزنامهٔ سلیمانی ذیلنده مندرجدر، ن ۷۱.

(۲) خزینهٔ اوراقده وندیك شعبه‌سنده محررات ترکیه آره‌سنده سلطان سلیمانك دوجه‌اوچ مکتوبی واردر. برنجیسی: پادشاهك اینه‌بختی قونسلوسیله دیکر قونسلوسلر حقنده شکایاتنه دائردر؛ ایکنجیسی: قارتوغلی اراضیسنك کاملاً اخذی حقنده علی‌چاوشك مأموریتی حاویدر؛ اوچنجیسی — که ۱ ذی‌القعده ۹۷۱ (۱۵٦۳) تاریخله مورخدر — اولونیه‌ده ضبط اولنان قادرغه ایچون باربارینو ایله قرارلشدیریلان یکرمی بش بیك دوقه‌نك مقبوض سندیدر.

(۳) وندیك ایلچیسنك ۱۲ حزیران ۱۵٦۲ تاریخلی راپوری.

(٤) «L'ambassadore di Tunis per nome del Re domanda l'armata per far l'impresa della Goletta» وندیك ایلچیسنك ۱۵٦۱ حزیران راپوری، خزینهٔ اوراق.

آوه چیقمیشدی؛ بغداد چارشوسنده مصلوب دفتردار اسکندرچلبی باغچه‌سندن اوزاق اولمایان پروپوتید کنارلرنده بولونیوردی که قورقونج برفورطنه چیقه‌رق یکرمی درت ساعت بردوزی یه شدتله دوام ایلدی؛ بومدت ظرفنده یتمش درت خانه ومبانیٔ عمومیه یه یلدیرم دوشدی . چکمجه قربنده ینه بو اسمده کی کوله آقان ایکی کوچك مه‌لاس و آتیراس ایرماقلری هیچ کورلمدك بردرجه‌ده یوکسله‌رك بتون اوطرفلری صویه غرق ایتدیلر. امواج فیضان، حلقه‌لی دره‌دن آتلمش اوق سرعتیله ایلریلیه‌رك سلطان سلیمانك التجا ایتمش اولدیغی اسکندر چلبی سرایی بر نهر غضوب اورته‌سنده کی اطه حالنده محصور ومنفرد قالدی. صولر هرطرفدن کیرمش وپادشاهك مطلقا بوغلمق تهلکه‌سنده بولنمش اولدیغی برصیره‌ده ایدی که غایت جسیم الجثه بر آدم، هله امدادینه یتیشه‌رك اوموزلرینه آلوب براوطه‌نك موصاندره‌سی اوزرینه [٦] چیقاردی، وفیضانك ختامنه قدر پادشاه اوراده قالمغه مجبور اولدی. اوغرادیغی موانع تزیید انفعالندن باشقه برشیئه یاراماپان عنصر مخوف رهکذارنده کی اشیایی بتون زیر وزبر ایلدی: مقدما سلیمانك انشا ایلدیکی صو کمرلرینك تملرینه قدر صو کچدیکندن یاقینده یقلمق تهلکه‌سنه دوشدیلر؛ حتی ماغلاوه کمری کاملاً یقلدی. کاغدخانه قربنده «طاتلی صولر» وادیٔ لطیفنده [کاغدخانه دره‌سی ایله دیکر بردره] کوکلرندن چیقمش میشه اغاجلری خفیف سازکبی یووارلانوب کیتدیلر؛ چفتلکلر، باغچه‌لر ، کاشانهٔ صنالر هپسی بردن سوپورلدیلر. «طاتلی صولر» — که تاریخ قدیمده کیداریس وباریزه‌س نامنده ایکی کوچك ایرماقدر — یوللرنده تصادف ایله الدقلری اشیایی ایوب کوینه دوغری کوتوردی ؛ علمدار [مهماندار] پیغمبرینك قبرینی موقتاً احاطه ایله بر تپه اوزرنده بولندیغی جهتله هرقضادن محفوظ کورینن ایوب جامعی درونته قدر کیردی. نه استانبول قپوسی، نه ده بوغازایچی کنارلری هر طرفدن منحدر اولان امواجی طوردیره مایوب مدت قلیله ایچنده ساحلی بتون امتداد نجه صواستیلا ایلدی. بونلرك صدمهٔ زورینه آنجق اك قوتلی یاپلمش بنالر مقاومت ایده‌بیلدی. بیوك وکوچك چکمجه ، حرامی دره‌سی ، سلوری کوپریلری یقلدی . تام برهفته دکز صولری بولانیق و طوز قوقوسندن آزاده قالدی [٧] . بو فیضانك عواقبنه مقتدر اولدیغی قدر چاره‌ساز اولمق ایچون ، پادشاه ، تملرینه صو کیرمش ، یاخود یقلمش بندلرك تعمیرینه واتیاً بویله برفلاکته مقاومت ایده‌بیلمك اوزره چکمجه‌ده کارکیر بر کوپری انشاسنه یاریم ملیون آلتون تخصیص ایلدی .

سلیم اول زمانندہ، جبه‌جی باشیلقدن قپوجی باشیلغه (باش ماباینجیلك) ومؤخراً

سلحدارلغه ارتقا ایتمش اولان صوفی علی معرفتیله بوکا مماثل انشا آت یاپلمش ایدی. اوچ پارمق قطرنده یوز اون قورشون بوری (لوله) واسطه‌سیله استانبوله برچوق صو کتیرلمش، واحتیاج عمومی ایچون بوقدر کوزل نتیجه ویرن شوخدمتدن دولایی صوفی علی مرعش متصرفلغنه ترفیع ایدلمش ایدی. لکن صوك فیضان بومؤسسات نافعه‌یی تخریب ایلدیکندن سلیمان یکیلرینی یاپمغه لزوم کوره‌رك استانبولك داخل وخارجنده حالا شهرك کوزل تزییناتندن اولان انشا آتی وجوده کتیرمشدر. آدریه‌ن وقونستانتن طرفندن انشا ومؤخراً ژوستینیه‌ن ووالانس طرفندن تعمیر اولنان ایکی بندزمانمزده بوایکی صوك ایمپراطورك اسملریله یاد اولنور. ژوستینیه‌ن بندی، صولرینی اوحدالدین وادیسنده بلغراد کوینده کائن اولوب بلغراددن اینن هیدرالیس نامنده کی کوچك ایرماغك املا ایلدیکی درت حوضدن الیر؛ والانس بندی ایسه خواص و حلقه‌لی کویلری حوضلرندن صو آلیر. آندرونیقوس قومنه‌ن برنجی کمره مقتضی صویی طوپلامق ایچون بر صو خزینه‌سی وبر قله یاپدرمشیدی (الیوم پیرغاس، ویاخود بورغاز). خواص کوینده وحلقه‌لیده کی والانس کمری خزینه‌سی محمد ثانی طرفندن انشا ایدلمشیدی. سلطان سلیمانك همتیله بو ایکی خزینه احیا اولندقدن باشقه — کمرلر واسطه‌سیله شهرك داخلنه قدر بر تپه‌دن بر تپه‌یه قدر سوق اولنان — طورونج کوپی صولری ده علاوه اولندی. اندرونیقوسك انشا ایتدیردیکی حوض ایله — اوزون کمر وکوزلجه کمر اسملریله آکیله رق — اوحدالدین، یاخود آیواد خزینه‌سی صولرینی آندرونیقوس حوضنه ویرن وپتیخوری کویندن کچن ایکی کمر دخی تعمیر ایدلدی. مه‌لاس وآتیراس ایرماقلرینك دکزه دوکلدکلری محل قریبنده ژوستینیه‌ن برکار کیر کوپری یاپدرمشیدی؛ لکن سلطنتك اوتوز ایکنجی سنه‌سنده، شمدی چکمجه دیدیکمز ره‌گیوم قصبه‌سنی همان کاملاً خراب ایدن بر حرکت ارضدن اوکوپری ده بیقلمشیدی. ایمپراطور ماکدونیالی واسیل ده اخشابدن برکمر یاپدرمش ایدی که ارمنی لئون زمانینده التون کوپری ورهگیوم آره‌سنده کی باالجمله مبانی ایله برابر بلغار کروموس طرفندن یاقلمشیدی. پادشاه، پای تختك ذخیره ومخابره‌سی ایچون اوقدر مهم اولان چکمجه کوپریسنك یکیدن یاپیلمسنی معمارستانه امر وبوندن مقدم سبب تخریبی اولان شیلرك جمله‌سنه، یعنی آتشه، صویه، زلزله یه مقاومت ایده‌جك صورتده متین ومتانتی درجه‌سنده کوزل اولمسنی توصیه ایتدی. سنان ایشه کیریشدی، وکمرلری «اشك صیرتی» دینیلن صورتده یاپلش بر کوپری باشلادی که آنجق سلیم ثانی زمانینده ختام بوله بیلمش وفقط اوزماندن بری فیضانلره، قومشوسی اولان دکیزك فورطنه‌لرینه مقاومت ایتمکده بولنمشدر.

عثمانلی مورخلری شویازدیغمز فیضانی متعاقب مالطه محاصره‌سندن بحث ایدرلر. بو محاصره ایسه ایکی سنه صوکره وقوع بولمشدر؛ لکن استانبول ترسانه‌لرنده، استانبول لیمانده تدارکاتنه دها اوزمان ابتدا اولنمشدر. بو محاصره‌نك حکایه‌سنه کیریشمزدن اول، مالطه محاصره‌سنه تقدم ایدن دکیز سفرلرینی وخیرالدین باربارووسك وفاتندن بری بوسفرلرده اشتهار ایدن آمیرالرك اسملرینی انظار قارئینه وضع ایده‌جکز.

قپودان سنان پاشانك، قارداشی وزیراعظم رستم پاشانك ارتحالندن برمدت صوکره وقوعه کلن ارتحالنی متعاقب عثمانلی دونماسی قوماندانلغی خروات نسلندن اولان پیاله‌یه تفویض اولندی. مابینجی (قپوجی) صفتیله بولندیغی دائرهٔ پادشاهیدن چیقدیغی وقت قپودان عنوانیله برلکده یالکز سنجاق بکی پایه‌سنی آلدی. درت سنه صوکره ده بکلربکی رتبه‌سنه ترفیع ایدلدی. جربه فتحندن ودها ایلریده نقل ایده‌جکمز وقایع حربیه‌دن صوکره پیاله کندیسنده اوچ طوغلی وزیر پایه‌سنی احراز حق کوردی ایسه ده سلطان سلیمان پك سرعتلی کوردیکی برترقی ایله وزیرپایهٔ رفیعنده بولندرمق ایستدیکی صلاحیت وحرمتی خلدار ایتمك قورقوسیله اورتبه‌یی ویرمدی. مع‌هذا پیاله حقنده برالتفات شاهانه کوسترمك آرزوسنده بولنه‌رق وقپودانك لیاقتنه، وزارت رتبه‌سنك نفوذینی پك صیق وپك چوق ترقیلرله امحا ایتمکدن ایسه برسلطانك تزویجیله مکافات ایتمکی ترجیح ایده‌رك شهزاده سلیمك قیزی اولان حفیده‌سی کوهر سلطانی تزویج ایتدی(۱). بوندن بوندن بش سنه صوکره درکه پیاله اوچ طوغلی وزیر درجه‌سنه چیقارلمشدر. قپودان دریانك وفاتنده اصول تشریفات اقتضاسنجه دونانما باش قوماندانلغنه جزایر بکلربکی تعیین اولنمق لازم کلیردی؛ حسن پاشا، باباسی خیرالدینك منصبنه بوصورتده نائل اولدی، وفقط ازبرمدت مرورنده تونس فتحی مناسبتیله نامنی شرفله ذکر ایتدیکمز قورصان صالح رئیسه ترك موقع ایتمکه مجبوریت کوردی. تروا صحراسنك برکوینده ایدا طاغی اتکنده طوغمش اولان صالح رئیس کنجلکده یونانیلرله تروالیلرك محاربات مشهوره‌سنی ایشتمش و کندیسنی مؤخراً اك ثابت‌قدم قورصانلردرجه‌سنه چیقاران اوشدت جنك آورانه مزیتی بواراضی تاریخیه‌نك سینه‌سندن اخذ ایتمش اولمسی محتملدر (۲). اوروپا

(۱) حاجی خلیفه، إسفارالبحار، ق ۳۶. کمال حق وسربستی ایله بو بابده «بو پایه‌لرك عزتی واعتباری اول عصرده بومنوال اوزره ایدی؛ بوعصرده پایه‌لر مبذول اولوب اعتبارقالمامغله بروزیرك سنجاق بکی قدر وقعی ووقاری قالمادی» دیور. [هامه‌ردن ترجمه‌یرینه اصلندالمشدر]

(۲) بو، هامه‌رك یونان قدیم تاریخنه مجاوبیتندن منبعث خیال شاعرانه‌سیدر (مترجم).

مورخلرینك صورت عمومیه ده «دراغوت» (۱) دیدکلری طورغود رئیس ده اونك کبی دولت عثمانیه تبعه سندن بر خرستیانك اوغلی ومنتشا سنجاغندر. «سراولوز» ناحیه سی اهالیسندن ایدی. طورغود هنوز پك کنج ایکن کورشجیلکده قوتی ویای چکمکده مهارتی ایله نظر دقتی جلب ایتدی. بر قورصان کمیسنده خدمته کیره رك آز مدت ایچنده بربلوك بحریه نفراتنه ضابط نصب اولندی. مؤخراً اون اوچ کمی ایله قورسیقه اطه سنك ضبطنه تشبث ایتدیکی حالده آندریادوریایه مغلوب واسیر اولهرق غالبك قادرغه سنده کوله کبی زنجیره اورلدی. بار بروسك جنوه جمهوری ممالکنی کاملاً تخریب ایتمك تهدیدیله جنوه اوکنه وصولی سایه سنده اعادهٔ حریت ایلدی؛ قورتیلورقورتلماز خیرالدینك معاونتیله قوماندهسنه یکرمی بش کمی آلمش اولدیغی حالده دکیزه چیقهرق خرستیان مملکتلری ساحل و سفینه لرینی تیترتدی. ناپولی کورفزینه دهشت بارنزول اولهرق قاسته لامار قلعه سنی ضبط ایله بوقلعه دن وجواردن عظیم غنیمت آلدی (۱۵٤۸). بر مدتجك صوکره طرابلس غربه یتمش بیك دوقه کوتورمکده اولان برمالطه شوالیه لری قادرغه سنی اله کچیردی. طورغود، سنان پاشا ایله برتصادفنده، امری التنده کی کمیلرك پك دواملی آتش ایتمکده کوسترديکی فائقیت ایله عثمانلی آمیرالنك نظر اعتبارینی جلب ایتدی. قپودان دریا، طورغودك مهارتیله پادشاهه خدمات مهمه کوردیره بیله جکنی ملاحظه ایده رك خیرالدین باربروس کبی دولته عرض اطاعت ایلك اوزره استانبوله کیتمسنی توصیه ایلدی. طورغود بونصیحته امتثال ایده رك سکز قادرغه ایله پای تخت لیمانینه تیمور آتدی. سلطان سلیمان معاملهٔ لطفیه ایله قبول وعهده سنه قارلی ایلی سنجاغنی توجیه ایلدی. جمله سی ده بر مشهور قورصان اولان دیکر یدی قادرغه قپودانلری (۲) یتمشدن سکسان اقچه یه قدر تخصیصات یومیه وپوپه دیره کنه فنار آصمق امتیازیله بر حرب کمیسی قوماندانلغنه نائل اولدیلر.

طورغود جنوه اسارتندن یاقه لی قورتارنجه افریقا ساحللرنده دائمی اونه رق بعض ممالکه دسترس اولمغی قوردی. وقتیله تونس اراضیسندن بولنمش اولان سوس مناسترندن اسپانیوللری طرد ایله تونس وطرابلس آره سنده بردیل اوزرنده بولنان مهدیه قلعه سنی

(۱) Dragut .

(۲) حاجی قالفه بونلری اسفارالبحار، ق ۳۱، غازی مصطفی، اولوج علی (قالابرولی مهتدی که اوروپالیلراوشیاله Ochiale دیرلر) ، حسن کله ، محمد رئیس، سنجاقدار رئیس، دلی جعفر، قره قاضی تسمیه ایدر .

خیانت صورتیله(۱) ضبط ایلمشدر. اوروپا مورخلری بوموقعی کاه افریقیه ایله ، گاه آفرودیسیوم ایله قاریشدرمشلردر ؛ شرقلیلر بیله مهادیه صانمشلردر .

موقعی حسبیله افریقانك واسع بر قطعهٔ اراضیسنه حاکم اولان مهدیه‌نك شرق وغرب وقایع نویسلرینك افاداتنده اهمیت مخصوصه‌سی اولدیغندن بوندن اولکی تاریخی وبانیسی حقنده بوراده برخلاصه ایرادینی وظیفه عدایدیورز. بوشهری هجرتك تقریباً ۳۰۴ (۹۱۶ میلادی) تاریخنده برطرفدن جسارتی وبرطرفدن اعتقاد باطل نشرینه غیرتی جهتیله ایکی صورتله مخاطره‌لی برموجد مذهب وغاصب اولان سوریه‌لی عبیدالله حسن بنا ایلمشدر. عبیدالله ، مقدماً سلالهٔ علویه‌دن اولمق دعوای کاذبنده بولندیغی ایچون خلیفه مقتدرك امریله سجلماسه‌ده حبس ایدلمش ایکن محافظه‌سنه مأمور اولانلری اغفال ایله قورتیلوب دنیانك نهایتنده ورودینه انتظار اولنان اون ایکنجی امام مهدی نامی آلتنده خلیفه عنوانی آله‌رق خاندان عباسیه وامویه‌یه مقابل ادعای حقوق خلافته باشلادی . نتیجهٔ موفقیت ویرن شو غصب اوزرینه « فاطمیون » اسمیله اوچنجی بر خاندان خلافته رئیس اولدی که بوسلالهٔ جدیده افریقانك سواحل شمالیه‌سنه نشر قدرت ایده‌رك از وقت ایچنده بغداد و اسپانیا خلیفه‌لرینی تهدید ایتمش و قرامطه طریقت مخوفه‌سنك مؤسسی حسن بن صباحك اخلافنی حمایه‌سنه آله‌رق اسلام حکمدارلرینه دهشت ویرمشدر. مهدیه یکی دولتك پای تختی و غاصب مهدینك اقامتگاهی اولدی . تأسیسندن یوز یتمش سنه صوکره کرك مهدیه، کرك اوکاقریب اولان افریقیه جنوبزلرله پیزا جمهوری عساکری طرفندن ضبط اولندی (۴۸۱ – ۱۰۸۸) ؛ صنهاجه‌دن بنی زیری حکمداری تمیم خیلی التون مقابلنده مبایعه ایلدی (۵۵۳ – ۱۱۵۸). سجلیا قرالی نورماندیالی کیلیوم روژه تکرار ضبط ایلدیکی حالده ایکی سنه صوکره موحدین خاندانك ایکنجی حکمداری عبدالمؤمن علی الکوفی طرفندن ینه تسخیر اولندی ؛ اشبو موحدین خاندانی اندلس ومغربده حکومت ایتمکده ایدی؛ اونك مؤسسی اولان تومرت‌ده رئیس فاطمیون کبی مهدی عنوانی آله‌رق افریقای غربیده بر شهر بنا و « مهدیه » (۲) تسمیه ایلمشدر. برنجی عبدالمؤمنك اوغلی ایکنجی عبدالمؤمن، برنجی

(۱) علی الغفله دیمك اوله‌جقدر ؛ خیانت تصورینه محل یوقدر. (مترجم)

(۲) نخبة التواریخ . یاقوتینك اسامیٔ متشابهه‌لغتنده بری افریقانك شرقنده، دیکری غربنده اولق اوزره یالکز ایکی مهدیه ذکر اولنمشدر. حاجی قالفه‌نك تقویم التواریخی بواسمده اوچنجی مربلده‌نك ۵۹۳ (۱۱۹۶) ده تأسیس اولندیغنی بیان ایدر .

کیلیومك ضبط ایتمش اولدیغی تونس قربنده‌کی مهدیه‌یی اونك اوغلی اولان ایکنجی کیلیومه اعاده‌ایلدی(۵۷۶ — ۱۱۸۰). یکرمی برسنه صوکره موحدیندن عبدالمؤمن ثانینك ایکنجی خلفی نصیر محمد (۱)، مرابطین (جهاده وقف حیات ایتمش) (۲)دخی دینیلن ملثمین (اورتولو) خاندانندن میورقه عرب حکمدارینی بو شهردن اخراج ایلدی؛ اوچ‌سنه صوکره مهدیه تونسله برابر کوندن کونه کسب قوت‌ایدن بنی حفص خاندانی‌الله دوشدی(۶۰۳ — ۱۲۰۶). ناپولی قرالی الفونس داراغون،جربه‌اطه‌سنی ضبط و ویرکی طرح ایتدکدن صوکره مهدیه حصارلری اوکنده کورندی ؛ لکن موقعنك‌مناعتنی، استحکاماتنك متانتنی کوره‌رك فتحی‌تصور ندن‌وازکچوب(۳)چکلدی. «قتولیك‌فردیناند»ك آمیرالی اسپانیول‌پدرو‌ناوارانك‌مهدیه‌یی محاصره‌سی نتیجه‌ویرمدی (۹۲۵ — ۱۵۱۹) . نهایت مولای حسن سلطنتنده اولا خیر الدینك بیوك قارداشی اور وج طرفندن ضبط اولنوب صوکره‌قورصان قپودانی طورغودك‌الله‌دوشمشدر.

طورغود بوالتجاگاهه مالك اولنجه قرقیدی کمیدن مرکب بردونانما ایله‌دکیزده کورینه‌رك‌اسپانیا ، سچلیا ، ناپولی‌ساحللرینی‌تخریباتیله‌تهدید ایلدی. ایمپراطور شارل کن بوجسور قورصانی مهدیه‌دن چیقارمغه جالیشه‌رق اندریا دوریانك قوماندەسنده و ایچنده‌کی اسپانیول عسکری جنرال توله‌دونك امری آلتنده بردونانما کوندردی. بوقوت اولا مناسترا وکنده کورینه‌رك اونك‌محافظلری قره‌دن، دکیزدن‌اوغرادقلری شدتلی تضییق‌وزرینه‌بلاشرط تسلیم‌اولدیلر (مایس ۱۵۵۰) (٤) بیك‌ایکیوز اسیر ، برچوق‌مهمات‌حربیه وبیه‌جك‌غالبلره قسمت‌اولدی. مع‌هذا طورغوداسپانیایه‌توجه ایتمشیدی ؛ آلیقانته و والانسه ساحللرینی تخریب ایله‌مؤخراً باله‌آر اطه‌لرینه‌کیتدی؛ لکن پولانتیا اهالیسی خیلی ضایعات ویردیره‌رك رجعت ایتدرملریله تکرار افریقایه عزیمت ایلدی ، وحین وصولنده مهدیه‌یی براً وبحراً محصور کوره‌رك جربه اطه‌سنه چکلدی. ۱۵۵۰ حزیرانی‌نهایتنه‌دوغرو شارل کنك اردوسی‌مهدیه‌محاصره‌سنه‌اشتراك ایتمك اوزره‌کلن سچلیاخدیوی وه‌غانك عسکریله قوت آلدیغی کبی — بولندیغی‌قیروان طرفلرنده تونس حکمدارینك اوامر کذارلغندن قورتیله بیلمش اولان — عرب

(۱) جدی — نخبة التواریخه نظراً — یعقوب بن یوسف و پدری یوسف بن عبدالمؤمن (یوسف ابویعقوب دکل) تسمیه اولنوردی .

(۲) بواسمی اوروپا مورخلری موراوید Moravides شکلنه قویمشلردر .

(۳) بومحاصره‌تشبثی‌سته‌للانك‌شرحنده، «DeAphrodisio expugnato» تأییداولنمشدر.

(٤) فرانسزجه نسخه‌ده بووبوندن‌صوکره‌کوستریلن ۱۵۳۰ تاریخلری اثرسهودر.(مترجم)

امیری سیدی عارف ایله حسن تصادف قیلندن وقوع بولمش بر اتفاقده بو اردوی تقویه ایلدی. اسکی تونس امیری اولوب شارل کن طرفندن تختنه اعاده اولندیغی حالده کندی اوغلی حمیده[؟] طرفندن خلع اولنان وکوزلری چیقارلمق معاملهٔ وحشیه سنه اوغرایان مولای حسن وه غانك معیتنده ایدی ؛ حمیده سچلیا خدیوینك حلق الواددن الهرق کذلك برابر کتیردیکی برشریفه ده اومعامله یی یاپمشیدی . وه غا ، بو آدملرك وساطتیله سیدی عارف ایله مخابره یه کیریشدی. شو مخابره اوقدر ماهرانه اداره اولندی که ایمپراطور دونانماسنك وصولنك سکزنجی کونی ایکی بیك بش یوز عرب، اردونك اعاشه سنه کافی حیوانات ایله خرستیان اردوسنه کلدیلر . بنی حفص سلاله سنك یکرمی ایکنجی حکمداری زوالللی مولای حسن برمدت صوکره وفات ایده رك سیدی عارفك طابی اوزرینه قیروانده دفن اولندی. مهدیه محاصره سی برآیدن بری، مدافعه سنده کوستریلن ثبات درجه سنده شدتلی هجوملرله دوام ایدیوردی؛ موقعك، اون اوچ ذراع ارتفاعنده وبری دیکرندن یکرمی بش قدم فاصله ایله ایرلمش ایکی دیواری متمادی برآتشه مقاومت ایتمشیدی. اوزمان طورغود شهره برقوهٔ امدادیه صوقمق ایستدی. سکزیوز آوجی، ایکی یوزسواری، بش بیك مرابطین ایله شهره جوار اولوب محاصرینك اوطون احتیاجاتی اورادن تدارك ایتمکده اولدقلری برزیتون اغاجی اورمانندہ بغتةً کورینه رك سچلیا قرالنه ، ردوس شوالیه لری قوماندانه ، حلق الواد قوماندانی لویی وارغاسه اکسزین هجوم ایتدی . لویی وارغاس معیتندن بر چوق آدم ایله تلف اولدی ؛ مع هذا عربلر هر نقطه دن پوسکوردلدیلر ؛ اورمانه چکیلهرك اورادن جربه اطه سنه عودت ایتدیلر. بو حال ، قورصانك ساحلده کی عرب عشیرتلری اوزرنده کی تأثیری ایچون بر ضربهٔ فلاکت اولدی : بو عشیرتلر کیتدکجه دها زیاده آیریلهرق خرستیانلرك اردوکاهنی هر وقتدن زیاده ذخیره ایله طولدیردیلر. بنه اوصیره لرده ، دوریاسچلیا جزیره سندن بر چوق مهمات وارزاق کتیردی . هجومه یکی برشدتله باشلاندی. ۲۸ اغستوسده ایکی یوز خطوه لق برمسافه ده بیوك چاپده یکرمی ایکی طوپ تعبیه اولندی که محاصره اثناسنده موقع محصوره آتیلان یدی بیك کوللهدن درت بیك سکز یوزی الك مستحکم ایکی قلهاوزرینه بوطوپلردن انداخت ایدلمشدر . ۱۰ ایلولده کنیش رخنه لر آچلمش بولندیغی جهتله اسپانیولللر هجومه چیقدیلر : ایکی قله شدتلی وفقط سورکسز برمحاربه دن صوکره ضبط ایدلدی ؛ شهرده بلاشرط تسلیم اولدی. غالبلر غنیمت نامیله یدی بیك اسیر پایلاشدیلر؛ سچلیا خدیوی، طورغود طرفندن زنجیرلرایچنده محبوس بولندیریلان اوغلنك فدیهٔ نجاتی

اولمق اوزره جنوبزلی چیقاله (۱) قپودانه یتمش مجروح بخش ایلدی . اون بش کون صوکره دونانمه ضبط اولنان موقعه قوهٔ محافظهٔ کافیه براقدقدن صوکره اوروپاساحلنه توجه ایتدی . هنوز آز برمدت کچمش ایدی که دوریا طورغودك صوك التجاکاهی اولان جربه اطه سنه هجوم ایتمش والقنطره دینیلن برجدوللك منصبنده ، یعنی «بون» موقعنده تیمور آتمش ایدی ؛ لکن طورغود کیجه دن استفاده ایله طوپ تعبیه ایلدیکندن بونلرك آتشی امیرالی اورادن تباعد ایله طوپ آتشنك یتیشه میه جکی برموقعه چکلمکه اجبار ایتدی . دوریا سچلیادن منتظر اولدیغی امداد ایله هر نقطه یه بردن هجوم تصور نده ایدی . طورغود بونیتی اکلایه رق اوبولندیغی حال خطرا یچنده — قرون اولی تاریخلرنده یونانیلرله دیکر اقوامك اکثریا استعمال ایلدکلری و محمد ثانی زمانی استانبول محاصره سنده دخی عثمانلیلرك موفقیتله اجرا ایتدکلرینی کوردیکمز — برتدبیره مراجعت ایلدی [۹] . قادرغه لرنده کی طائفه واسیرلرك یاردیمیله قالین تخته لردن یاپلمش واوزرینه یاغلی برماده دوکلمش بریول حاضرلادی ؛ کیلر تکرا کلراوزرینه آلنه رق لیماندن اطه نك جهت مقابله سنه قدر چکلدی ؛ شومدت اثناسنده طوپ بطاریه لرندن متصل آتش ایدیله رك القنطره لیمانی اوکنه تیمور آتمش اولان اسپانیول دونانمه سنك انظار تفتیشی اغفال ایدیلیوردی . دوریا ، شوتدبیر خارق العاده دن انجق ، سچلیادن کوندرلمش بربیوك کمینك همان همان کوزی اوکنده ضبط ایدلمسیله خبردار اولهبیلدی (۲) .

دولت عثمانیه ایله وندیك آره سنده مصالحه نك وجودینه رغماً ، طورغود متعدد وندیك کیلرینی باتیرمش ، یاخود یاقمش اولدیغی ایچون بونقض عهددن دولایی حساب ویرمك اوزره استانبوله چاغیرلدی . رستم پاشا ، قارلی ایلی سنجاغی بکلکنه ترفیع ایدیله رك قارداشی قپودان سنان پاشایه رقیب کسلدیکنی کوردیکی قورصانی کوزدن دوشورمك ایچون البته بو فرصتدن استفاده ایده جك ایدی . لکن طورغود امره امتثال ایده جك اولورسه استانبولده نه یه اوغرایه جغنی تخمین ایتدی ؛ بوکا دوچار اولمامق ایچون قادرغه لریله مراکشه قاچه رق اورادہ برقاچ سنه لر پادشاهه عصیان حالنده وقت کچیردی . سلطان سلیمان ، مالطه شوالیه لرینه قارشی طورغودك معاونتنه احتیاج کوردیکی جهتله ماسبق عفوایتمکله برابر اکر طرابلس شهرینی فتح ایده جك اولورسه حکومتنی

(۱) « چیقاله » اسمی ایلریده عثمانلی وزراسی میانده کوریله جکدر . (مترجم)

(۲) وه رتو ، ك ۱۱ ، حاجی قالفه ، اسفارالبحار . حاجی قالفه دوریا یرینه چیقاله اسمنی یازه رق بوکا وندیك آمیرالی عنوانی ویرر .

کندیسنه ویره‌جکنی وعد وسوزنی تأمیناً التون ایشلمه‌لی بر قیلیچ ایله بر مصحف ارسال ایلدی. رومالیلرك، بیزانسلیلرك کوچك وبیوك «سیرت» آره‌سنده‌کی افریقا ساحل شمالیسنه تخصیص ایتدکلری تریپولی [طرابلس] نامنی مؤخراً عربلر قدیم «ژه‌رافا» خرابه‌لری اوزرینه تأسیس اولنان شهره‌ده ویرمشلردر. بنی اغلب خاندانی رئیسی ابراهیم بن اغلب هارون‌الرشید طرفندن افریقیه والیسی نصب اولندیغی حالده اعلان استقلال ایدوب‌ده خاندانك حکومتنی تأسیس ایتدیکی زمان طرابلس بنی‌اغلب حکمدارلرینك پای‌تختی اولمشیدی؛ صوکره، زیری خاندانك ومتعاقباً مصر خلفای فاطمیه‌سنك اقامتکاهی اولدی. نورماندیالیلر، ایتالیا سواحلندن عربلری چیقاردقلری زمان سلاح غلبه‌لرینی افریقایه قدر ایصال (۵۴۱ — ۱۱۴۶)وطرابلسدن تونسه قدر بتون سواحلی تسخیر ایلدیلر؛ لکن مدت مدیده محافظه ایده‌میه‌رك کرك طرابلس، کرك مهدیه برنجی کیلیوم زماننده موحدینك اللرینه دوشدی. موحدینك انحطاط قدرتنده طرابلس تونسك بنی‌حفص خاندانی حکمدارلری‌ادارەسنه کچدی، وابوبکر ابویحیی عمار بوشهرده بنی‌عمار خاندانی تأسیس ایدنجه‌یه‌قدر(۷۲۴ — ۱۳۲۳)بنی‌حفصده قالدی. بنی‌عماردن یمش‌سنه‌ظرفنده یمش‌یدی امیر کلمشدر[۱۰]. بونلرك زمان‌حکومتنده برآرالق جنویزلیلر طرابلسی آکسزین ضبط ایتمشلرسه‌ده متعاقباً بنی عمار طرفندن استرداد اولنه‌رق بوخاندانك صوك‌امیری عبدالواحدك(۱) بنی‌حفص خاندانك اونجی حکمداری ابوفارس (۲) طرفندن‌اخراجنه قدر اونلرده‌قالمشدر. اون‌بشنجی عصرك نصف اولنده قتولیك فردیناند و اونك خلفی شارل کن زماننده اسپانیوللر طرفندن تسخیر ومحافظه‌سی عزیزیحیی‌طریقتی شوالیه‌لرینه‌تودیع ایدلمشدر. ایشته‌طورغود(۳) طرابلسی سنان پاشانك یاردیمیله بونلرك اللرندن آلمش وتأسیسندن بری بش‌مسلمان خاندانه(بنی‌اغلب، بنی‌زیری، فاطمیون، عمار، حفص)ودرت فرنك‌متغلبه‌سنه(نورمانديا-لیلر، جنویزلر، اسپانیوللر، عزیز یحیی شوالیه‌لری) کچن طرابلس شهری، شو

(۱) بوامیرك اسمنك هیئت مجموعه‌سی اسلافندن دردینك‌ده اسامیسنی حاویدر: عبدالواحد ابن ابوبکر بن‌محمد بن‌ثابت بن‌قاضی‌بن‌عمادالدین. نخبةالتواریخ.

(۲) نخبة التواریخه نظراً اسمنك هیئت کامله سی شودر: ابو فارس عبدالعزیز ابن ابوالعباس احمد.

(۳) وه‌رتوده، ۱۱، مندرج تفصیلاته مراجعت. او عصر مورخلرینك طرابلسك تسلیمنه معاونت ایتمه‌مش اولمقله اتهام ایلدکلری فرانسه سفیری آرامونی مورخ فلاسان استاداعظم ژان اومه‌آدانك شهادتنه استناداً حقلی کوستریور.

صورتله و سنجاق بکی طورغودك همتیله حکومت عثمانیه‌یه انتقال ایلمشدر (۱). بو شهرك حکومتی پادشاهك وعد قطعیسی موجبنجه مکافات فتحی اولمق اوزره طوغوده ویرلمك لازم کلدیکی حالده قپودان سنان پاشا طرفندن خادم مراد اغایه تفویض اولندی. طورغود، بوندن منفعل اولهرق غربه دوغری کیتمك ایچون یلکن آچیق اوزره اولدیغی و دیکر کمیلرکده اکثریسی اوکا متابعت ایتمکده بولندیغی حالده سنان پاشا مواعید ماهرانه‌ایله قورصانی الیقویمغه موفق اولدی. طورغود طرابلسدن استانبوله کیدهرك ایرتهسی سنه‌قرق بش قادرغه‌دن مرکب بردونانما ایله ناپولی وسچلیاساحللرینی اورمغه‌چیقدی. قورسیقه‌یه اینهرك جزیره‌نك مقر اداره‌سی اولان باستیایی محاصره ایتدی، ومحصورینك امدادینه شتاب ایدن درت بیك سواری ایله اوچ بیك پیاده‌یی برآچیق موقعده مغلوب ایده‌رك (۷ رمضان ۹۶۱—۱۷ اغستوس ۱۵۵۳) اهالیٔ بلده‌یه، سربست چکیلوب کیتملرینی متضمن بر تسلیمیتی قبول ایتدردی. لکن بو تسلیمیت شرطنه رعایت ایدلمدی؛ بتون اهالیدن یالکز قرق یدی کشی حریتده‌قاله‌رق بونلردن باشقه یدی بیکی اسیر ایدلمشدر. طورغود، استانبوله عودتنده خیماریالی عاصیلرك رئیسی احمد بکی تنکیل ایچون ارناودلق ساحللرینه‌ایندی؛ شوقیصه سفردن صوکره ینه کمیلرینه بینه‌رك غنیمت وفیره‌ایله پای تختهکلدی. قورصان طورغودك شخصنده شجیع قپودان پاشاسی خیرالدین باربارووسه ایاقتلی برخلف کورمکده اولان سلطان سلیمان، اوجه ویردیکی سوزحکمنجه طرابلس والیسی تعیین ایتمکه مائل ایدی؛ لکن طورغودی هیچ بروقت دولته صورت دائمه‌ده خدمته آلیشه‌مازکوسترن رستم پاشانك اصراری اوزرینه اطه‌لرك برقسمنی، یعنی بحری مالکانه‌لری احتوا ایتمکده اولان قارلی ایلی سنجاق بکی عنوانندهابقا ایتدی. آنجق پادشاه برکون آت ایله‌سرایدن چیقارکن طورغودانتهاز فرصتله‌عرض عبودیت ورکاب شاهانه‌یی طوتهرق کندیسنه‌وعد ایتدیکی حکومتی طلب ایلدی. سلطان سلیمان نهایت سوزنده‌طوره‌رق طرابلس بکلربکی عنوانی ویردی[۱۱]. برمدت صوکره قپودان سنان پاشا وفات ایتدی [۱۲].

اوروپا تجارتی ایچون دهشت عظیمه‌یی موجب اولمق اوزره پیاله، طورغود، صالح اطه‌لرد کزنده حاکم اولمقده وبحر سفیدك هرطرفنده طولاشمقده‌ایکن قپودان دریا

(۱) زمانمزده دخی ایتالیانلر اسلافلری اولان جنویزلیلری تقلید ایله بغتةً تسخیر ایتدیلر: «تاریخ تکررردن عبارتدر»؛ بوحاله «ماجرامز، بزم، ای‌دل، دخی چوق صوکوتورر». دیملیدر. فی ۳۰ کانون ثانی ۱۳۲۸. (مترجم)

منصبنده بولنان پیری، مراد، سیدی علی رئیسلر رایت عثمانیه یی عربستان و عجم کورفزلریله هندد کیزلرنده تموج ایتدرمکده ایدیلر. بو آمیرالردیکر صورتله ده اشتهاره لیاقت قزانمق ایچون ملتلرینك خزینهٔ عرفانی جغرافیا و سیر سفائن علملرینه متعلق اثارایله تزییدایدیور. لردی که بونلر کتبخانهٔ عثمانینك مالك اولدیغی مؤلفات ایچنده نوعلری شخصلرینه منحصر اولمق اوزره دکیز جیلك صناعتی اصحابی الندن چیقمشدر. مشهور کمال رئیسك یکنی اولان پیری رئیس — که بایزید ثانی زمانننده نامنی دهشت آور برمعروفیته صاحب ایتمشیدی — مصر قپودانی صفتیله سویشدن دکیزه چیقه رق (۹۵۹ — ۱۵۵۱) عربستان کورفزینی کچوب کندیسنك باشتارده سی وقالیوتا وقالیون (۱) نوعندن اوتوز کمی ایله عجم کورفزینه داخل اولدی. موسم چوق ایلریله مش اولدیغی جهتله شحرك ساحل غربیسنده بر قاچ کمی غائب ایده رك اوندن صوکره عمان ساحلنه کچوب مسقط لیمانی تسخیر واهالیسنی اسیر ایلدی. متعاقباً هرمز اطه سنده کورینه رك و بو نامده کی شهرك اوکنه کله رك — تملکی عجم کورفزنده سیر سفائن نقطهٔ نظرندن پك مهم اولان — اوبلده یی محاصره ایلدی؛ آنجق الدینی هدایایه مفتون اوله رق محاصره یی رفع ایله بصره یه کلدی. اوراده خبر آلدی که برپورتکیز دونانماسی، عجم کورفزینی سدایتمك ایچون کندیسنه دوغری ایلریله مکده در؛ بوندن متأثر اولوب یالکز خزینه لرینی تحمیل ایتمش اولدیغی اوچ قادرغه یی آله رق کمال شتاب ایله قاچدی؛ بوکیلردن بری بحرین قربنده قضایه اوغرایه رق دیکر ایکیسیله سویش لیمانه واصل اولدی، واورادن قاهره یه کیتدی. مصر والیسی، پیری رئیسی اوراده آلیقویه رق بوسفره وشو نتیجهٔ فلاکتی ایجاب ایدن اسبابه دائر باب دولته برعریضه تقدیم ایتدی. پادشاهك جوابی، بدبخت آمیرال پیری رئیسك حکم اعدامندن عبارت اولدی؛ مصرده بیونی اوریله رق — آره سنده التون طولو بیوك فغنوری کوپلر جالب نظر دقت اولمقده اولان — متروکاتی استانبوله کوندرلدی. اونك وفاتندن صوکره استانبوله هرمز اهالیسی طرفندن برهیئت مبعوثه کله رك پیری رئیسه ویریلن خزینه لری طلب ایتدیلر سه ده مسئوللری اسعاف اولنمادی. پیری رئیسك متروکاتنك الك قیمتلی قسمی خزینهٔ مالیه طرفندن طلب اولنه مازدی؛ بونلر «بحریه» عنوانیله معنون اوله رق — امیرالك یالکز، یاخود عموجه سیله برابر کزمش اولدیغی — ایکی دکیزك، یعنی بزی اطه لر دکیزینك، دیکری بحر سفیدك بحریه اطلسلری ایدی.

(۱) عثمانلیلرینك اصطلاحات بحریه سنده غاله ر (Galère) قادرغه؛ غالیوته (Galiote) قالیوتا؛ غالیون (Galion) قالیوندر؛ آمیرال کمیسنه ده باشتارده دینیلیر.

بو اثرلر سطحی و تحت البحر آقتیلرك ، تیمور اتیله جق یرلرك ، قوی و کورفزلرك ، بوغازلرك ، لیمانلرك جمله سنی جامعدر [۱۳]. پیری رئیسك اعدامیله محلول اولان مصر قپودانلغی مشهور برقورصان ومقدماقطیف سنجاق بکی اولان مراد رئیسه ویرلمکله برابر ایکی بیوك کمی ، بش قادرغه ، برقالیوتا ایله بصره ده قالمسی امر اولندی. مراد رئیس ازوقت صوکره ، دونمانی مانعسز جه مصره کورتوه بیلمك امیدیله ترك موقع ایلدیسه ده هرمزجزیره سی قارشیسنه واصل اولنجه پورتکیز دونانماسنك محجومنه اوغرایه رق شدتلی برجنکده الك مهارتلی قپودانلرندن ایکیسنی ، سلمان رئیس ایله رجب رئیسی غائب ایتدی ، وبر کمیسی ده لار ساحلنده قره یه دوشدی . دونانماسنك بقیه سیله نهره کیره رك بصره یه عودتله سفرینك نتیجهٔ فلاکتنی اورادن استانبوله بیلدیردی ؛ پادشاه ، مراد رئیسك کوسترمش اولدیغی استحقار منفعتی ملاحظه ایده رك حیاتنی باغشلادی. ایکی سنه صوکره ، کاتب رومی مخلصیله برشاعر شهیر اولان سیدی علی رئیس حلبده ایکن ، عجم کورفزنده بولنان دونانماك باش قوماندانلغنی درعهده ایتمك اوزره بصره یه عزیمت امرینی آلدی. بصره لیمانندن خروجنده پورتکیز دونانماسنك بری یکرمی سکز ، دیکری اوتوزدرت یلکندن مرکب اولان ایکی فرقه سیله جنکه طوتیشه رق ایکنجی محاربه ده التی قادرغه ضایع ایلدی. بقیهٔ سفائن فورطنه یه طوتیله رق ضایعات عظیمه ایله دیو ، کجرات ، سورات طرفلرینه طاغلدی. خسارزده وطوپدن محروم سفائن ایله فورطنه لی بردکیز اوزرنده چالقانوب قاله رق دها اوزون برمدت دکیزده طورمق وخصوصاً پورتکیز دونانماسنه قارشی قویمق امکانسزلغنی حس ایله طوپلرینی وخراب کمیلرینك تجهیزاتی بقیه سنی کجرات سلطانلنك والیسی نظارتنده دمن نام محلده ودیعه براقه رق وطائفه سنی کجرات سلطانلنك خدمتنه کیرمکده مختار طوته رق برابر کلمکه راضی اولان اللی کشیدن عبارت ارقداشلریله ایچریلره دوغرو برسیاحت بریه یه ابتدار ایلدی . بربرینی متعاقب سند ، هند ، زابلستان ، بدخشان ، ماوراءالنهر ، خوارزم ، خراسان ، عجم اقالیمنی طولاشه رق استانبوله آنجق اوچ سنه ده واصل اوله بیلدی. ادرنه ده پادشاهك النی اویمك شرفنه نائل اولدی ، وهندستان راجه لرندن ، اوزبك سلطانلرندن برچوق حکمدارانك نامه لرینی اعطا ایتدی. مؤخراً سلطان سلیمانه مرأت الممالك نامنده یاریسی نثر ، یاریسی نظم اوله رق سیاحتنك تعریفاتنی مبین برکتاب تقدیم ایلدی. پادشاه ، بوسرکذشتلرك ویردیکی مراق ومؤلفك لیاقتی جهتیله حقنده اظهار توجهه مائل اوله رق کونده سکسان اقچه تعینات ایله بر متفرقه خدمتی اعطا وسیاحت ارقداشلرینه ده ممتد اولدیغی اوچ سنه لك معائش مترا کمه لرینی

ویردکدن باشقه ترقی احسان ایتدی[۱٤]. سیدی علی، علی قوشجینك فتحیه نامنده بر جغرافیاسنی ده ترجمه ایتمشدر؛ اوندن باشقه مرأت موجودات نامیله ریاضیاته وسیر سفائن علمنه دائر برکتابك و اسطرلابه وخواص جیبه دائر دیکر براثرك صاحیدر؛ برده محیط عنوانی آلتنده هندد کیزینه متعلق تعریفات یازمشدر که اك کوزل عرب وعجم مأخذلرندن مقتبس و قیمتی درجه سنده نادردر [۱۵] .

شمدی بحر محید هندیدن — سنان پاشانك خلفی یکی قپودان پیاله ایله برلشن طورغود رئیسك ناپولی ساحللرینی فاصله سز تهدید ایتمکده اولدیغی — بحر سفیده توجیه انظار ایده لم . بو سفره مقدما لطفی پاشانك، اوترانته ساحلنه نزولی و اوندن صوکره فرانسه وترکیه متحد دونانمالرینك نیسی محاصره سی کبی فرانسه قرالی ایکنجی هانرینك سفیری اراموننك تحریکاتی اوزرینه تشبث اولنمشدی. دولت عثمانیه نزدینه مقدمجه تعیین اولنمش اولان بوایلچی سلطان سلیمانی عجم سفرینك نتیجه بخش موفقیت اولمسندن دولایی تبریك ایچون اماسیه یه کیتمش ایدی. فی الحقیقه پادشاه، ایتالیاسواحلنی استیلا وتخریب امرینی طورغوده[۱٦] وپیاله پاشایه بوشهردن کوندرمشدر. ایکی آمیرال ره جیوشهرینه هجوم وضبط ایله [۱۷] اهالیسنی اسیر ایتدیلر. آفریقاده اسپانیولرك متفق بولنان عرب رئیسی محمده «پکون دووه له ز» (۱) نامنده کی قلعه یی محاصره ایتدیکندن جزائر بکلربکی صالح بوجه شهرینی ضبط ایله اونی تأدیب ایتمشیدی (۹٦۲ — ۱۵۵۵) . پیاله ایسه پیومینو والب اطه لرینك تسخیرینه بیهوده چالشدقدن صوکره وهرانی، تلمسان لیمانی فتح ایله مظفر دونانمانسنی استانبوله کتیردی (۹۳٦ — ۱۵۵٦) . ایرته سی سنه التمش کمی ایله دکیزه چیقه رق تونس قربنده بنزرته حاکم اولدی. دها برسنه صوکره ده قادرغه لرینی میورقه وسورانتو جزیره لرینه سوق ایده رك اهالیسنك بربیوك قسمنی اسیر وبرچوق اشیا اغتنام ایتدی . ایشته بوصورتله شو صوك درت سنه ظرفنده بوجه ، وهران، بنزرت فتح ومیورقه تخریب ایدلمشدر. ۱۵۵۹ سنه سنده مهم بروقعه حادث اولمادی. سکسان کمی ایله آق دکیز بوغازندن چیقمش ومتعاقباً قوتنه اون کمی دها التحاق ایلش اولان پیاله پاشا آولونیه صولرنده حال ترصدده بولنمق و طرابلس ایله جربه اطه سنه سفر حاضرلغی کورمکده اولان خرستیان دونانمالرینی نظارت آلتنه آلمق ایله اکتفا ایلدی. آنجق پیاله صوك بهارك وقیشك فورطنه لی ایلرنده استانبوله عودت ایلدیکندن اجنبی دونانمالری تصورلرینی موقع اجرایه قویمق اوزره اونك غیبوبتندن استفاده ایتدیلر.

(۱) اسپانیولجه Penon یازیلیر وبوشکلده کی نون عینیله بزم صاغیر کاف کبی اوقونور. (مترجم)

اسپانیا، پاپا، جنوه، فلورانسه، مالطه، سچلیا، ناپولی طرفندن تجهیز اولنمش ایکی یوز کمی آمیرال اندره آ دوریانك عمومی قوماندا سنده ومالطه عزیزیحیی شوالیه لری قوماندوری کیلیوم، اسپانیا قومودوری دون سانسیو دوله ویا و دون برانژه دورکه نس، جنویز قپودانی چیقاله ایله قره یه چیقاریله جق عسکر قوماندانی اسپانیا جنرالی دون آلوارونك امری آلتنده طرابلسه دوغری یلکن آچدیلر (۱).

خرستیان سفائنی اولامسینه وصوکره مالطه لیمانلرنده طوپلانه رق مالطه دن جربه یه توجه ایتدیلر. قدیماً مه نینژه تسمیه اولنان بواطه کوچك سیرتده طرابلسك غربنده و تونسك شرقنده کائن اوله رق متعدد طرابلس و تونس حکمدارلری نوبت بنوبت تملك ایتمشلردر. جربه آطه سی، ایکی افریقا ایمپراطوری ویبیوس غاللوس وووولوسیالوسك مسقط رأسی اولمقدن زیاده لوتوفاژلرك وطن قدیمی بولنمقله مشهوردر (۲). دهااون ایکنجی عصرده فرنکلر بو آطه یی اسلام النمدن اخذ (۳) وبرمدت محافظه ایتمشلردر. اون التنجی عصرك بدایتنده قتولیك فردیناند، جربه نك ضبطی ایچون ایکی یوز کمی احضار وایچنه یکرمی بیك اسپانیول ارکاب ایده رك پترو ناوارا وغارسیا دوتوله دو قوماندهلرنده ارسال ایلش ایدی (۱۵۱۰). آنجق بوصوك تشبثده موفقیت بوله مادی؛ دونانماسکز بیك کشی ضایع ایلدکدن صوکره چکلمکه مجبور اولدی. شارل کن، سچلیا خدیوی دون هوغودی مونقادا واسطه سیله بوجزیره یه اجرا ایتدیکی سفرده دها زیاده موفقیت کورمشیدی؛ چونکه اطاعته وسنوی بش دوبلون برویرکی قبولنه مجبور ایلدی؛ بوبابده پاپیلان مقاوله نامهٔ تسلیم شارل کنك آلمانیاده اقامتی صیره سنده امضا اولنمشدر. جربه، اوزمان اوچ قضایه تقسیم وهربرینك اداره سی برشیخه تودیع قلنمشدر. طرابلس بکلر بکی طورغود بونلرك آره سنده ظهور ایدن بر منازعه دن انتهاز فرصتله استیلا وتعدیاتیله اطه نك منابع ثروتنی امحا ایتمشدر. بکلربکنك ظلمندن بیزار قالان اهالی طغیان ایده رك آطه یی قره یه ربط ایدن کوپری قربنده جنکه کیریشدیلر؛ طورغود مطلقا موفق

(۱) « طرابلس غربك تسخیری تاریخی » ، [ایتالیانجه] ، وندیك ، ۱۵۶۶ . « قتولیك حشمت پناهنك طرابلس غرب تسخیری ایچون تجهیز ایلدیکی اردونك موفقیتی وجربه اطه سنك ضبطی وترکلره غلبه» نام اثر، [ایتالیانجه] آنت. فرانق. کیرنی قورسو، وندیك، ۱۵۶۰ .

(۲) «Vibius Gallus cum Volusiano filio imperaverunt annos duos — creati in insula Meninge, quæ nunc Cirba Dicitur. » سکست. اوره‌ل. ویقتور، باب ۲۹ .

(۳) « استیلای فرنك برجزیرهٔ جربه » . [۵۲۸—۱۱۳۳ تقویم التواریخ]

اوله جق ایدی؛ لکن اسپانیول دونانماسی اوته طرفك امدادینه یتشدیکندن طورغود رئیس طرابلسه عودته مجبور اولدی.

جربه‌نك طوپراغی ضعیف وصوسز اولدیغندن آرپه‌سی آز، بوغدایی ایسه دها آزدر؛ لکن جزیره اشیای تجاریه مخزنی اولدیغی ایچون وقتیله سکسان بیك نه‌کوویرکی کتیررردی. طورغود اولوج علی قوماندهسنده بولنان ایکی قادرغه ایله صاووشمش ایدی. اولوج علی طورغودی دائرهٔ حکومتنه براقدقدن صوکره هدایاونقودایله مالی سفینه‌لرینی استانبوله توجیه وخرستیان دونانماسنك وصولی خبرینی پادشاهه ایصال ایتدی. ۱۵۶۰ مارتنك ایکیسنده اسپانیوللر استحکامك شرقنده، وال گوته‌رنارا برونی قربنده تیمورآته‌رق مارتك یدیسنده بتون عسکر قره‌یه چیقدی. قوهٔ محافظه بر از مقاومتدن صوکره مذاکراته ابتدار ایله سکزنجی کونی تسلیم اولدیلر؛ متعاقباً جزیره‌نك مدافعه‌سنی تأمین ایچون یکی برقلعه‌نك تملی آتلدی. قیروان امیری اسپانیول جنرالنی زیارته کلدی؛ عسکرك خروجنك اون بشنجی کونی جزیره‌نك شیخی تسلیم مقاوله‌نامه‌سنك اجراسی ایچون قرآن اوزرینه یمین ایده‌رك وضع اولنان سنوی ویرکینك منتظماً تأدیه‌سنی تعهد ایلدی (۱۴ مارت ۱۵۶۰). بوویرکی التی بیك نه‌کو، درت دوه قوشی، درت جیلان، درت آیغیرایله بردوه‌دن مرکب ایدی. علامت اطاعت اولمق اوزره شیخ، طورغودك کندیسنه تفویض وظیفه‌ده ویرمش اولدیغی سنجاغی پامال و ایمپراطورك بایراغنی اوچ کره هوایه اعلاایلدی؛ مقاوله‌نامه‌نك امضا اولندیغی کون ده خلقه پاره طاغیدلدی.

ناپولی خدیوی جربه‌ده قاله‌رق طرابلسی تسخیر فرصتنی غائب ایتدیکی صیره‌ده پیاله پاشا یوز یکرمی قادرغه ایله آق دکیز بوغازندن چیقمش و مودونده توقف ایله ردوس بکی کرد اوغلی احمد بکك ومدللی سنجاق بکی مصطفی بکك سفینه‌لریله برلشمش ایدی (۸ رجب ۹۶۷ — ۵ نیسان ۱۵۶۰). کیلرینی مودون لیمانندهتعمیر ایتدکدن صوکره تیمور آله‌رق مایسك یدیسنده مالطه قارشیسنده کورندی. خرستیان دونانماسنك هنوز جربه صولرنده بولندیغنه دائر طورغودك ویردیکی خبر اوزرینه پیاله پاشا جزیره‌یه دوغری یلکن آچه‌رق قرق سکز ساعت قطع مسافه‌دن صوکره اون ایکی میل آچیغنده تیمور آتدی. ایرته‌سی کون (۱۲ شعبان، ۱۴ مایس)، خرستیان دونانماسنك هزیمت تامه‌سی ظهوره کلدی: یکرمی قادرغه ایله یکرمی نقلیه کمیسی باتدی، یاندی، قره‌یه اوردی؛ دیکر یدی قادرغه جربه جدولنه کیره‌رك قورتلدی؛ دونانماسنك بقیه‌سی ناپولی خدیوینك راکب اولدیغی قادرغه ایله برلکده ایتالیایه دوغری قاچدی [۱۸].

پیاله پاشا، مظفریتندن طرابلس بکلر بکی خبردار ایتمسیله بکلر بکی ظفردن و جربه محاصره سندن حصه یاب اولمق ایچون سکز کون صوکره ورود ایلدی. پیاله برطرفدن طورغودك عسکریله ، برطرفدن ده قیروان وصفاقس معاونه سیله تزیید قوت ایده رك مایس نهایتنده، جربه ده یکی انشا اولنمش قلعه نك صورت منتظمه ده محاصره سنه باشلادی؛ دونانمانك قوماندهسنی مدللی سنجاق بکنه براقه رق اون درت بیك کشینك مجتمع بولندیغی اردوگاهه بالذات کیتدی . محاصره سکسان کون سوردی ؛ یالکز برنجی آی ایچنده موقعه اون ایکی بیك کوللهٔ و قرق بیك اوق آتلدی . جدوله چکیلن دشمن کمیلری یاقلمش ، محاصرلر حصارلره قدر ایلریلهمش ، محافظلره جسارتسزلك کلمش، قاچانلر کوندن کونه زیاده لشمکده بولنمش اولدیغی حالده ۳۱ تموزده (۷ ذی القعده) ، دوق آلوارو — بر صندال ایله سچلیایه قاچمق تشبثنده ایکن — اسیر دوشدی ؛ بو وقعه موقعك سقوطنی قرارلاشدردی [۱۹] .

پیاله پاشا، جربه یی ترك ایتمزدن اول طوپلرك خراب ایتدیکی دیوارلرك تعمیرینی امر ایتدی؛ اوندن صوکره طورغودله برابر طرابلسه، اورادن پروزه یه کیده رك ۲۷ ایلوله (٦ محرم ۹٦۸) مظفرانه استانبوله داخل اولدی. عثمانلی سلاحلرینك جربه اوکنده کی موفقیتی مژده سنی کتیرمش اولان قادرغه، اسپانیول اردوسنك — یسوعی صلیبده تصویر ایدن — بویوك بایراغنی ارقه سندن سوروکلیه رك بحر سفیدك طالغه لری آره سنده تموج ایتدیریوردی. پیاله نك وصولی کونی سلطان سلیمان، قپودان دریانك مظفریتنی حضوریله رونقدار ایتمك ایچون سرایك دکیزکناردهکی کوشکنه عزیمت ایلدی . آمیرال کمیسنك آرقه قصره سنده دون آلوارو دوساندی ، جنرال دون سانسیو دولهویا ، سچلیا و ناپولی دونانمالری قوماندانی دون برانژه دورکه ئهنس بولونیولردی. دشمندن ضبط اولنان قادرغه لردیرکسز، دومنسز یدکده چکیلیولردی. سلیمان، اغیر وجدی طبیعتی خلدار ایتمکسزین شو منظره یی تماشا ایتدی. خصوصی الملر، طالعك ضربه لرینه قارشی بربیوك جسارت ویرمکله برابر مسرات اقباله قارشی قلبنی او قدر مسدود بولندیریوردی که نه غرور غلبه، نه مستی ظفر جبینده کی چین اندیشه یی ازاله ایده مدی(۱). دون آلوارو دیکر اسیرلرله برلکده ترسانه ده کورکه ایصال اولندی؛ اورایه کیرکن باشی، پك الجاق

(۱) Eadem erat frontis severitas et tristitia, ac si nihil ad eum hæc victoria pertineret , nihii novum aut inexspectatum contigisset. Tam capax in illo sene quantæ vis fortunæ pectus, tam confidens animus, aut tantam gratulationem velut immotus acciperet. » اوللوآ .

اولان قپویه اوردیغندن اویله بریرك یوکسك اصالت صاحبی برآدمه یاقشمیه جغنی قپودان پاشایه بالواسطه سویلدی؛ بوسوزاوزرینه پیاله پاشا کندیسنه باشقه براقامتکاه کوستردی. اوچ کون صوکره اوچرزنجیره کچیرلمش اولان اسیرلر، اوکلرنده ترسانه کدخداسی اولدیغی حالده استانبول سوقاقلرنده دولاشدیریلوب صوکره دیوانه کوتورلدیلر. وزیرلر دون آلواریه، دینندن دونروایمپراطورخدمتندن چیقارسه ایران اوزرینه کوندریله جك برار دونك باش قوماندانلغنی ویریله جکنی افاده ایتدیلر(۱). فقط متاتی، جربه دیوارلری اوزرنده کوستردیکی جسارت قدرلایتزلزل اولدی. اسیرلر چیقارلرکن پادشاهك، آرقه‌سندن دیوانه نظارت ایتمکده اولدیغی قفسلی پنجره اوکندن کچدیلر. بونلرچیقنجه یتمش یکی چری کله‌رك قپودان پیاله پاشا طرفندن اقدام سلیمانیه یدی طوب ایپکلی قماش ویدی طوب رنکلی چوقه تقدیم ایتدیلر. پیاله‌نك مساعدهٔ مخصوصه‌سی اولمق اوزره دون آلواروا جنبیلری و اسارت آرقداشلرینی قبوله مأذون اولدی(۲). اسیرلرك نصیب فلاکتی، یوسبه‌کك توسط متوجهانه‌سی ووزیر اعظم لاحق علی پاشانك لطف طبیعت وانسانیتی سایه‌سنده تخفیف اولندی. بوسبه‌ك کندیلرینه البسه ویردی، بیه جکلرینی تدارك ایتدی، حتی مبالغ کلیه اولمق اوزره فدیهٔ نجاتلرینی تعهد ایلدی. نهایت دون آلوارودوساندی ایله سانسیودوله ویایی سربست براقدردی که بونلرحال اسارت مشترکه ده بیله کوروشه میه جك قدر بربرینه طارغین اولدقلرندن آیری آیری ماصه‌لرده یمك یرلردی (۳). اسیرلر آره‌سنده دون برانزه‌نك دامادی جیوانو دو قوردونا و دوق دومه‌دینه‌نك اوغلی غاستون‌ده بولونیوردی: برنجیسی ساقیزه واصل اولدیغی زمان کندیسنی صاتین آلمق چاره‌سنی بولمشیدی (٤)؛ پیاله ایکنجیسنی کندیسی ایچون صاقلامش وپادشاهه تقدیمه مجبوراولمامق ایچون کمال دقتله انظاردن مستور طوتمش ایدی؛ رستم پاشابوایشی پادشاهه خبرویردی؛ بدبخت غاستون یا وبایه طوتیله‌رق، یاخود پیاله طرفندن کندیسنك امنیتی اغورینه فدا ایدیله‌رك اورته‌دن غائب اولدی(٥). آلوارو، سانسیو ایله برانزه فردیناندك

(۱) اوللوآ. بوسبه‌ك بوندن بحث ایتمز.

(۲) دون آلوارو، نك خلل پذیراولمایان شجاعتی حقنده اوللوآنك ستایشی بوسبه‌كك افاده‌سندن فرقلیدر: «Alias intrepidum aliquanto commotiorem redisse verentem, ne mutata sententia ad necem retraheretur.» بوسبه‌ك، مکتوب ٤.

(۳) «Odio plus quam fraterno dissidebant.» مکتوب ٤.

(٤) بوسبه‌ك، قوردونانك ساقیزده کندیسنی صاتین آلدیغنی صورت مخصوصه‌ده یازدیغی جهتله اوللوآنك اونی استانبوله دخول مظفرانه آلاینده کوسترمسی اثر سهو اوله‌جقدر.

(٥) Credibile est Pihalium (پیاله), quo proprie saluti consuleret, Gas tonis vitæ non pepercisse» بوسبه‌ك، مکتوب ٤.

ایلچیسی بوسبه‌کك اوستریایه عودتنده اوکارفاقت ایتدیلر . جنویز چیقاله‌نك اون سکز یاشنده بولنان اوغلی پادشاهك نظر التفاتنه مظهر اولدیغندن تبدیل دین ایله خدمه‌ٔ همایوندن اولمق اوزره خاص اوطه‌یه — که خدمات دولته موصل برمسلکدر — داخل اولدی؛ واقعا مؤخراً قپودان پاشا ، وزیر اعظم ، سرعسکر اولدینی کوریله‌جکدر .

بوسبه‌کك عزیمتی واسیرلرك صالیویرلمسی اوزمانه تصادف ایدرکه اوستریا ایله عقد اولنان معاهده هم قوه‌ده ، هم دکیزده تعطیل مخاصمات ایلر . لکن جربه‌نك فتحی بر مدت صوکره پیکون دووه‌له‌زك تسخیرینی وبوده متعاقباً مالطه محاصره‌سنی ایجاب ایلدیکی ایچون تاریخمزده بری دیکرینه سبب اولان وقایعی طوپلامق ایچون — انعقاد مصالحه‌یی تعقیب ایدن زمانك شئونندن اول — اوچ سنه صوکره کی احوالی حکایه ایتمك مناسب اولور .

اسپانیا قرالی ، افریقاده کی مستملکاتنك اك مهملرندن بری اولان جربه اطه‌سنك ضیاعنه پك متأسف اوله رق بینه اوساحلده دیکر بر موقع مستحکمك تسخیریله تضمین ضرر ایتمکدن باشقه برشی دوشونمیوردی . اسپانیانك قارشیسنده وانجق قرق فرسخ مسافه‌ده افریقا ساحلنده غومر دووه‌له‌ز شهری و اونك اوکنده بر اطه‌نك و تعبیر اصح ایله امواج آره‌سنده منفرد بر قایانك اوزرنده — قایانك چام قوزه‌لاغنه مشابهتندن دولایی — پیکون دووه‌له‌ز(١) نامنی آلان قلعه بولنور . قایا ایچندن اویولمش برانجه یول قلعه‌یه کیدر ، وانجق اون اون ایکی کمی الان طار بر جدول بو محلی قره‌دن تفریق ایتمکله برابر لیمان وظیفه‌سنی کورر . قاتالونیه خدیوی قارچیادوتوله دومالاغادن افریقا ساحلنه یلکن آچدی (١٠ اغستوس ١٥٦٤) . ایکی طاغ آره‌سنده واقع اولوب فقط مستحکم اولمایان غومر دووه‌له‌زی زحمتسز جه تسخیر ایتمسیله شوایلك موفقیت پیکون دووه‌له‌زك محافظه‌ریی تسلیمه اقناع ایده‌رك (٢) اوقلعه‌ده اسپانیولرك الته کچدی . بوتسخیرك خبری ودها زیاده حرم ایچون اشیای تجاریه‌یی حامل برکمی یی یدی مالطه قادرغه‌سنك زانطه وکفالونیه آطه‌لری آره‌سنده اله کچیرملری خیلی وقتدر مالطه فتحنی دوشونمکده اولان سلیمانك شدتلی انفعالنی موجب اولدی . دیکر طرفدن ، حلق الواد ایله پیکون دو وه‌له‌زی ضبط ایتمکله اسپانیانك تونس وجزائر ساحللرینه حاکم اولدینی حقنده وزیرلرك اخطاراتی

(١) چام قوزه‌لاغی « Pinon و pomme de pi » لفظلرینه مقابلدر .

(٢) الفونسو اوللو آنك تاریخنك اون اوچنجی قسمی که دون آلوارونك اخلای سبیلنی ، پیکون دو وه‌له‌زك وغومرانك ضبطنی ومالطه اطه‌سنك فتحنه کلن عثمانلی دوناتماسیله جنکنی حاویدر ، سنه ١٥٦٥ ؛ وه‌رتو ، ك ١٢ .

و ضبط ایدیلن سفینه‌ده‌کی اشیا کندیلرینه عائد اولان بوستانجی باشی [۲۰] ایله حرم قادینلرینك متکرر شکایاتی پادشاهی بوبابده اقناعه آ زیاردیم ایتمدی. برده قیزی دیانت پرور مهرماه سلطان — اولجه بیان اولندیغی وجه‌ایله — مالطه‌نك فتحنی غیرمؤمنلر حقنده‌اك کوزل و الك مقدس تشبثاتدن بری‌اولمق اوزره کوسترمکدن خالی‌قالمیوردی.

۱۵۶۵ نیسانینك برنجی کونی بوسفره تعیین‌اولنان سفینه‌لرقپودان‌پیاله پاشاقوماندهسنده استانبول لیمانندن چیقدیلر. یتمش بش یاشنده بولنان بشنجی وزیر مصطفی پاشا سرعسکرعنوانیله، کمیلره بیندیریلن محاصره‌اردوسنك قوماندهسنی‌اله آلدی. مصطفی، قیزل احمدلی عائلهٔ قدیمه‌سی‌اعقابندن ایدی‌که اصلنی علمدار [حضرت] پیغمبری‌خالد ابن ولیده چیقاران بوخاندان اسیای‌صغری ساحللرنده‌اسفندیار اوغلی نامیله‌حکومت ایتمشیدی. قوهٔ مفکره‌سی نکته‌کولقده برکتلی اولان لطیفه پرور وزیر اعظم علی پاشا جنرال ایله آمیرالی کمیلره‌دوغری تشییع ایدرکن: «ایشته دائما کیفلی، دائماقهوه وافیوندن لذتیاب اولمغه حاضر ایکی کیمسه‌کاطه‌لرده برصفا سیاحتنه‌چیقیورلر؛ بحث ایدرم‌که دونانمانك بتون حمولهسی‌عربستان بقله‌سیله بان‌اوتندن عبارتدر» دیدی. بو لطیفه آزچوق ظرافت‌فکریه‌یی‌حائزاولمسندن‌دولایی دکل، باشلیجه عثمانلی مورخلری طرفندن‌صورت‌قبولندن‌دولایی‌بورادهذکره‌شایاندر. اومورخلربونی بروزیراعظمك مکانتنه‌ازموافق‌وفی‌الحقیقه فلاکتلی برنتیجه‌یه‌اوغرایان‌سفرایچون‌سوءتفأل‌اولمق‌اوزره حکم‌ایدرلر. اهمیتسزاولان‌واولسه اولسه‌وزیراعظمك‌طبیعتندن‌نشانه اوله‌بیلن برنکته حقنده‌کی شوحکم عثمانلیلرك‌وقوراولمقله برابرواهمه‌پرور بولندقلرینی کوسترر. عثمانلی مورخلری علی‌پاشانك کندیلریله استهزا ایتدیکی ادملرله صمیمیت حالنده‌بولنمادقلرینی وبونلر بربریله حسن‌ائتلاف حالنده اولمادقلری کبی هر ایکیسی — مالطه محاصره‌سنه باشلامازدن‌اول‌ورودینه‌انتظارایتملری‌لازم‌کلن — طورغوده رقیب بولندقلرینی‌ده‌قید ایدرلر. بواحوال ایله‌شوالیه‌لرك‌مدافعهٔ قهرمانیلری‌بوسفرك‌سوء نتیجه‌سنی شبهه‌سزکه وزیر اعظمك لطیفه‌سندن زیاده ایضاح ایلر [۲۱] [*].

سرعسکر مودونده عسکره رسم‌کچید یاپدیردی. بونلر، بر سنجاق وایکی الای بکی قوماندهسنده یدی بیك اناطولی سپاهیسندن، بش یوز قره‌مان و بش‌یوز مدللی سپاهیسندن، درت بیك بش یوز یکی چریدن، اون اوچ‌بیك عساکر غیرمنتظمه‌دن، ایکی سنجاق وبر الای‌بکی قوماندهسنده اوچ‌بیك بش‌یوز رومایلی سپاهیسندن‌مرکب ایدی. دونانماده یوزسکسان بر کمی وار ایدی؛ یوز اوتوز قادرغه؛ سکز ماعونه؛

اوچ قره مرسل؛ اون بر بیوك کمی که بری التی یوز سپاهی، التی بیك واریل باروت ایله اون اوچ بیك کوللهیی حاوی اولدیغی حالده بتون نفوس انسانیه واشیا ایله برابر مودونده ضایع اولمشدر(۱)؛ ردوس موقعی قوماندانی یمشلك علی پورطوق قوماندهسنده اون قادرغه ؛ صوك جزائر بکلر بکی صالح قوماندهسنده ایکی مدللو قادرغهسی ؛ دها آز بیوکلکده فوست تعبیر اونان دیکر اون یدی قادرغه [۲۲]. ۱۵۶۵ مایسنك اون طقوزنده دونانمه مارسا چیروقفو [۲۳] اوکنده کورندی که جزیرهنك جنوبنده واقع برلیماندر؛ ایرتهسی کون — طورغودك ورودینه انتظار ایتمك ایستین پیالهنك رأینه مخالف اولهرق — سر عسکر یکرمی بیك کشی ایله بش صحرا طوپی چیقارتدی . درحال متریس آچیلهرق عزیز ـ ئهلم قلعهسنه طوپ توجیه اولندی ؛ بوقلعه عزیز ـ آنژهلو قلعهسی قارشیسنده واقع وبیوك لیمان ایله مارسا ـ موزهت لیمانی بینده کی دیل اوزرنده کائن اولهرق اولیمانلری مدافعه ایتمکدهدر . بش کون صوکره اولوج علی آلتی قادرغه ایله اسکندریهدن کلدی؛ ۲ حزیراندهده نهایت طورغود واصل اولدی که معیتنده هر بری یوز کشیی حامل اون اوچ قادرغه وسکز یوز اون محاربی حامل اون قالیوته بولونیوردی. طورغود ، عزیز ـ ئهلم قلعهسنك مؤخراً کندی کندینه دوشهجکنی بیان ایله اوکا هجوم ایدلمسنی تقبیح ایتدی(۲) ؛ لکن برکره باشلانلدقدن صوکره وازکچمك دهموجب خجالت اولهجغنی سویلدی ؛ نتیجهیی تعجیل ایچون کندی قادرغهلرینك طوپلریله یکی بر بطاریه یرلشدرهرك موزهت لیمانی برونندهکی تپهیه یلدیریم یاغدرمغه باشلادی که بوموقع اوزماندن بری طورغود اسمنی آلمشدر . قلعهنك دیوارلرنده هم دونانمانك طوپلریله دکیز طرفندن ، هم ده اوتوز التی طوپ ایله قره طرفندن کدکلر آچلدی.

(۱) سلانیکی دونانمانك برابر کوتوردیکی طوپلری ومتفرعاتی بروجه آتی قید ایدر : « اوتوز ایکیشر قیه آتار یکرمی پاره طوپ ، یوز یکرمی پاره قولونبورنه وشاهیضربزن. بش قطعه هوایی طوپ ، یکرمی بیك قنطار باروت، قرق بیك عدد یواورلای ، اونبیك قازمه و کورك و کولنك ، اللی پارچه طوپ و آت کیلری . » [اصلندن آلنمشدر .]

(۲) VIII, Cal. Aug. Mustafa S. St.Elmi castellum ante omnia accipiendum proponit,---postridie ascensionis paulo ante lucem murum egressus, eo ipso die post solis exortum 80 triremes aquatum abeuntes castellum ex alto petebant. Habet castellum St.Elmi propugnaculum in ea parte, qua portum monetæ (موزهت لیمانی) excepit , ad fossæ vere caput agger fenestratus uni tormenti capax et militaris portula

(خروچلرده) «غریفیوسك راپوری، ویانه کتبخانهٔ امپراطوریسنده، الیازیسی ن ٦٢٤ .

نتیجه‌سز خیلی تشبثلردن صوکره طورغود برهجوم عمومی امر ایتدی؛ بوهجوم ایسه کندی حیاتنه مال اوله‌جق ایدی. عزیز ـ آنژه‌لو قله‌سندن آتیلان برکوللهٔ طاشه چارپه‌رق طرابلس بکلربکنك باشنه ییلدیرم کبی اصابت ایتدی : اولوم درجه‌سنده مجروح اولدی؛ برونندن، قولاقلرندن قان طالغه‌لری آقه‌رق یره دوشدی (۱۶ حزیران ۱۵۶۵) . مصطفی، طورغودك نعشی اوزرینه براورتو آتدیروب کمال اعتدال دم ایله یرینه کچدی، ویکی بربطاریه یرلشدیرلمسی حقنده مهندس ایله قونوشمقده دوام ایلدی. نعش طرابلسه کوتورلدی. یدی کون صوکره عزیز ـ مُلك سقوطی بکلربکنك وفاتی انتقامنی آلدی؛ بیك اوچیوز کشی اولان مدافعلری — که یوزاوتوزی شوالیه رتبه‌سنی حائز ایدیلر — قهرمانجه ترك حیات ایتدیلر . او قدر ضایعاته سبب اولان بوقله‌نك کنیشلکی بك آز اولدیغنی کورن مصطفی پاشا، قلعه‌نك ایجاب ایلدیکی فداکارلغی حس قبل الوقوع ایله کشف ایده‌رك: «اکر اوغل بزه بوقدر بهالی اولدیسه بابا ایچون نه‌قدر فداکارلق لازم کله‌جکدر؟» دیمکدن کندیسنی منع ایده‌مدی . اوجنی اسیرلردن آلمق ایچون جسدلرینی پارچه پارچه ایتدیره‌رك اعضالرینی صلیب شکلنده تخته‌لره میخلاتدی، وبونلری دکیزدن شهرك وعزیز ـ انژه‌لو قله‌سنك دیوارلری اوکنه کوتورتدی . عزیز ـ یحیی شوالیه‌لری استاد اعظمی قهرمان لاوالهت، بومنظره‌یی کورنجه خرستیانلق انسانیتنی(۱) اونوده‌رق مقابله‌بالمثل اولمق اوزره اسیرلرك عموماً اعدام ایله باشلرینك کوللهٔ کبی عثمانلی اردوکاهنه آتلمسنی امر ایتدی. ایشته اووقت مصطفی، اوتوزسنه‌دن بری برترك قادرغه‌سنده استخدام اولنان یتمشلك برخرستیان واسطه‌سیله استاداعظمه قلعه‌نك تسلیمی تکلیفنده بولندی. لاوالهت، اسیری استحکاملرا وزرینه کوتوره‌رك وکنیش ودرین خندقی کوسته‌رك: «ایشته، افندیکه ترك ایده‌بیله جکم یربوندن عبارتدر؛ کلسین، یکی چری جسدلریله طولدرسون» دیوب خبرجی بی عثمانلی اردوسنه اعاده ایلدی . بوفائده‌سز مکالمه‌دن صوکره یکی برغیرت ایله هجومه باشلانه‌رق محاصره جیلر هپ مساعیلرینی عزیز ـ انژه‌لو و عزیز ـ میشل قله‌لری اوزرینه توجیه ایلدیلر. سانغل شبه‌جزیره‌سی ده دینیلن بوصوك قله، اوته کی کبی، بیوك لیمان ایچنده ایلریله‌ین بردیل اوزرنده کائن اوله‌رق ایکیسی ده قادرغه لیمانی احاطه ومدافعه ایدرلر. بو وقایعی متعاقب جزایر بکلربکی حسن یکرمی یدی یلکن وایکی بیك بش یوز آدم ایله مالطه‌یه کلدی؛ محاصرلر بوقوهٔ امدادیه‌نك نه‌قدر مفید اوله‌جغنی حس ایتمکه باشلامشلردی. خیرالدین باربروسك اوغلی وطورغودك دامادی اولان حسن بومشهور اسملرك شرفنی

(۱) هامه‌ر ، هم دینلرینك جرمنی تخفیفنه چالیشیور . (مترجم)

محافظه ایچون عزیز ـ میشل قلعه‌سی هجومنی بالذات اداره ایتمکی طلب ایلدی؛ مصطفی کندیسنه التی بیك آدم ویرمکله اونلری آرقه‌سنه آلهرق قلعه‌یه دوغری یورودی. کندی سفائنك قوماندهسنی رومدن مهتدی اولوب قورصانلق حیات خطرناکنده صاچ صقال آغا رتمش اولان قاندهلیسایه تودیع ایتمشیدی؛ قاندهلیسا باشقه طرفدن — اوکنده قرآن اوقومقده ودعالرینه خرستیانلر علیهنه تلعینات قاریشدیرمقده اولان امام ومرابطلری حامل بر صندال اولدیغی حالده — داول سسلریله، ترامپته غریویله، قادرغه لیمانی اغزینه کرلمش زنجیر اوزرینه یوریدی. مقاتله اوزون وقانلی اولدی: مهاجملردن آنجق بش یوز کشی صاغ، سالم کله بیلدی؛ ایکی طرفده خصمنی اولدیره‌جك درجه‌ده یاره‌لایوردی. مالطه شوالیه‌لری هرطرفده اولوم نشر ایده‌رك بونی — عزیزئه‌لم قلعه‌سنك شجاعتلی مدافعلری حقنده روا کوریلن وحشتلری تلمیحاً — عزیزئه‌لم قلعه‌سنك قتل عامی سکه‌سی تسمیه ایدیورلردی. محصورلرده، سچلیا خدیوینك اوغلی غارچیا دوتوله‌دوایله استاد اعظمك یکننك وفات ایتمسیله متألم اولدیلر. عثمانلی رؤساسی برمجلس عقدایده‌رك پیاله‌نك دونانماعسکریله شهرك وعزیز ـ انژه‌لو قلعه‌سنك محاصره سنه‌دوام ایتمسنه وجزائربکلربکنك عزیز ـ میشل قلعه‌سی اوزرینه هجومی شدتله اجرا ایلمسنه قرار ویرلدی. محاصره ایکی آی دها سوره‌رك بومدت ظرفنده عزیز ـ میشل قلعه‌سی اوزرینه ایدیلن اون هجوم متساوی برجسارت ایله ایقاع ومدافعه اولنمشدر. صوك هجومده مسلمان وخرستیانلر اویله زعم ایتدیلر که استحکاملرك اوزرنده کیمسه‌نك طانیمادیغی برقادین وایکی ارکك کورنمشدر؛ خرستیانلر بونلرده مریم العذراء ایله عزیز پولی وطریقتك حامیسی ژان ـ باتیستی طانیمش اولمق ظننده بولندیلر[۲۴]. بوکوروش حقنده حاصل اولان اعتقاد عمومی خرستیانلری خوارق شجاعت اظهارینه سوق ایده‌رك جسارتلری کسب ضعف ایتمکه باشلایان عثمانلیلر ایچون بر نوع معذرت اولمشدر. نهایت عذرانك یوم ولادتندن برکون اول سچلیا خدیوینك — بالدفعات اعلان اولنوب ده اووقته قدر تأخرایدن — قوه‌امد ادیه‌سی جزیره‌یه موفقیتله چیقمش اولدیغی جهتله مصطفی وپیاله — محصورلره بش بیك کشی یه، محاصرلره ایسه بونك درت مثلندن زیاده سنه مال اولان — محاصره‌یی رفع ایتدیلر (۱۱ ایلول ۱۵۶۵).

پیاله‌یی بحر سفید ساحللرنده‌کی جولانلرنده، پیری پاشا ایله سیدی رئیسی عرب وعجم کورفزلرنده‌کی سفرلرنده تعقیب ایتدکدن، طرابلس، جربه، بوجه، بنزرت، وهران، باستیا فتحلرینی، مهدیه ایله پیکون دووه‌له زك ضیاعنی، پیومبینو، الب، سورانتو

سفرلرینی و نهایت مالطه محاصرهٔ بی ثمره‌سنی بیان ایلدکدن صوکره وقایع بحریه‌جه اوقدر برکتدار اولان‌بو اون التی سنه‌لك دوره‌نك جریانندن یوقاری عودتله اوستریا ایله مصالحه زماننده براقدیغمز امورسیاسیه رشتهٔ وقایعنی تکرار اله آلمق لازم‌کلیر. بوسبه‌ك واسطه‌سیله‌منعقد ودولت‌عثمانیه ایله اوستریا آره‌سنده سکزسنه‌لك برمصالحه‌یی متضمن اولان بوعهدنامه‌نك (۲۵تموز ۱۵٦٤) ایکنجی سنه‌سی فردیناند ترك حیات ایتمشیدی. اونك خبر وفاتی اوزرینه وزیر اعظم، درسعادتده مقیم اولان ایلچی آلبر دوویس نزدنده عهدنامه‌ده مندرج اولوب‌ده تأدیه‌سی ایکی سنه‌دن بری تأخیرایدلمش بولنان هدیهٔ سنویه‌یی طلب ایلدی؛ بوندن ماعدا عهد نامه‌نك بقیهٔ مدت اولان التی سنه ایچون تجدیدینی ایستدی.

بوایکی سنه‌نك هدیه‌سی پادشاهه تقدیم ایدلمك اوزره‌انتر نونسلره تودیع ایدلمشیدی. لکن بونلر، عصیان‌ایدن واونلرك مرورینه مخالفت کوسترن محافظلر طرفندن بودینده توقیف ایدلمشلردی. بویله برحال ایچنده، ماقسیملیه‌ن یکیدن اچه کوندرمکی باباسیله عقد ایدیلن معاهده‌نك تجدیدینه‌تعلیق ایتمکی مناسب کورمشیدی. سلطان سلیمان، تبریك جلوس ایچون علی چاوشی کوندردیکی وقت‌اسکی‌عهدنامه‌یی تجدید آرزوسنده‌اولوب اولمادیغنی‌ده سؤال ایتدیردی. متعاقباً زاپولیانك اوغلی، زاتماره استیلا ایلدیکندن ایمپراطور، بوبابده‌مطالبده‌بولنمق اوزره، اسکی‌وندیك ترجمانی میشل چرنوویچی ایلچی صفتیله‌استانبوله متوجهاً یوله‌چیقاردی. چرنوویچ قومورنه واصل اولنجه‌بودین حکومتنده‌رستم‌پاشایه‌خلف‌اولان ارسلان‌پاشا، دولته‌ویرلمسی لازم‌کلن اچه‌نك تأدیه‌سنی‌تعهد ایدلمدکجه استورغون‌والیسی حسنك کندیسنی براقمیه‌جغنی تبلیغ ایتدی؛ برطرفندن ده ترانسیلوانیالی اولدینی حالده‌اسلامی قبول‌ایدن‌وعائله‌اسمی عزیز ـ مارق‌شه‌رراولان‌هدایت چاوشله‌ایمپراطوره‌خبرویردی که بوسبه‌ك‌طرفندن‌شخصاً وزیرلره وعداولنان‌اوتوزبیك دوقه‌دن باشقه‌ایکی‌سنه‌لك ویرکینك‌بالغ اولدیغی التمش بیك‌دوقه‌یی حامل اولمایان‌هیچ برسفیرك گذارینه‌مساعده ایتمه‌مك‌ایچون امر آلمشدر. ایمپراطورایسه‌بوفدا کارلقلرك بسبتون‌ضایع اولهرق‌صاحی انتاج‌ایتمه‌جکندن‌قورقویوردی. بونکله برابربالی‌وهدایت چاوشلر، مقاوله اولنان اچه‌نك قریباً کوندریله‌جکی وعدینی وزاتمارك اعاده‌سی‌ایچون یکیدن اصراری متضمن ایمپراطورك برمکتوبی‌ایله ترخیص ایدلدیلر (۱۵تشرین‌ثانی ۱۵٦٤). میشل چرنوویچ، ژورژ آلبانی، آخازچاپی اسمنده‌اوچ نونس بوسنه‌نك صوکنده استانبوله واصل اولدیلر (۲۲ کانون‌اول) [۲۵]. ژورژ آلبانی کانون ثانی

ابتدالرنده ترك حیات ایتدی؛ ایکی ارقاداشی حضور شاهانه یه قبول اولنمازدن اول ۱۵۶۵ شباطنك دردنده منعقد بردیواندہ اوستریانك مدیون اولدیغی التمش بیك و اوندن ماعدا وزیرلره موعود اوتوز بیك دوقه یی تسلیم ایتدیلر[۲۶]. بوکا مقابل وزیر اعظم صلحك سکنز سنه تمدیدینه مساعده و پادشاهك ترانسیلوانیاده تهئیس نهرینك اوته طرفنده کی کافهٔ مستملکاتنی — مجارستان قرالیچه سنك جهازی جمله سندن اولان وفرا اوتباخ دخی دینیلن بانیا، تعبیر دیکرله نوستاد مستثنی اولمق اوزره — محافظه ایده جکنی افاده ایلدی. نونسلرله ایلچی بواساس اوزرینه عقد معاهده یه مأذون اولمادقلرندن چرنوویچ هدایت چاوشله برلکده ویانه یه عودت ایتدی؛ آخاز چابی استانبوله قالدی؛ اوصیره ده، التزام سکون توصیه ایتمك اوزره برباشقه چاوش ده ترانسیلوانیایه کوندرلدی. ژورژ به به‌ك شو آره لق ترانسیلوانیا ایلچیسی به کسینك مراجعتی اوزرینه وپادشاهك ژان سیگیسموندہ محبتندن دولایی سربست براقلمشیدی. چرنوویچ، چورلیه وارر وارماز، تعقیبنه چیقاریلان ایکی چاوش طرفندن توقیف ایله استانبوله کتیرلدی. بومعامله، ایمپراطورك توقای اوزرینه برتشبثنه واونك امریله برچوق عسکر اجتماعنه دائر بودین پاشاسی طرفندن واقع اولان اخباره مبنی ایدی. ماقسیملیه نك، زاتمارك اعاده سنی طلب ایتدیکی برزمانده، توقایی ضبط ایتمسی سلطان سلیمانك شدت انفعالنی موجب اولدی [۲۷].

وزیرلر، چرنوویچه پادشاهك خشنودسزلغنی تمامیله افهامدن صوکره هدایتله برلکده ویانه یه تکرار عزیمتنه مساعده کوستردیلر. هدایت چاوشه ویریلن تعلیمات، ایمپراطورك، زاتمار حقنده کی طلبنك جوابنی بکلمکسزین توقای وسرنچ طرفلرینه بوقدر متحکمانه استیلا ایتمسندن دولایی شدتلی شکایتلر درمیان ایلمسنی متضمن ایدی. ماقسیملیه نه اعتمادنامه لرینی تقدیم ایتمك اوزره قبول اولندیغی زمان وظیفه سنی تمامیله ایفا وپادشاهك بودین وطمشوار پاشالرینه یدی سنجاق بکیله برلکده زاپولیانك اوغلنك امدادینه شتاب ایتملرینی امر ایلدیکنی افاده ایتدی. فی الحقیقه بوامرك اخذنده بودین والیسی ارسلان پاشا ترانسیلوانیایه متوجهاً التی بیك کشی یی یوله چیقارمش وطمشوار والیسی حسن پرودوویچ، پانقوتانی ضبط ایلمش ایدی. شوخاصمات اوزرینه چرنوویچ یکیدن استانبوله کوندریله رك اونك عودتنه قدر هدایت چاوش رهن آلیقونلدی. چرنوویچ، تعلیماتی موجنجه پانقوتانك ایمپراطوره اعاده سنی وزاپولیانك اوغلنه زاتمار عهدنامه سنه مراعات ایلمسنك اخطارینی طلب ایده جك ایدی؛ لکن وزیر اعظم علی پاشا وفات ایتدیکندن سفیر باب دولت نزدنده کی مذاکراتی ایچون الکقوی استاد کاهنی غائب ایلدی؛ علی پاشایه خلف اولان

وزیر ثانی صوقوللو بوشناق محمدپاشا تمایلات حربیه ایله معروف ایدی. ایلك ملاقاتنده چرنوویچه بیان ایتدی که ایمپراطور توقای و سرنچی اعاده ایتمسی لازم کله جکی کبی زاتمار عهدنامه سی پادشاهك موافقتی لاحق اولمقسزین عقد اولندیغی جهتله واجب الاجرا اولمایوب ویرکینك تأدیه سنه قدر هردرلو مذاکرات تعطیل ایدیله جك وتجدید صلح ماده سی آنجق اڭچه نك تأدیه سنده تکرار موضوع بحث اوله بیله جکدر. ایلچی البر دوویس و نونس چرنوویچ بودرلو تکلیفاتی قبوله صلاحیتدار اولمادقلرندن چرنو ویچ پادشاهك جوابنی ایمپراطوره بیلدرمك اوزره ویانه یه عودته حاضر لانمقده ایکن ترانسیلوانیادن کلان مکتوبلرا کر طرف شاهانه دن امداد وقوع بولمازسه بوایالتك کاملاً استیلا اولنه جغنی خبر ویردیلر (۷ تموز ۱۵۶۵). بونك اوزرینه چرنوویچ رهن اوله رق موقتاً تحت توقیفه آلندی؛ قرق درت کون محاصره دن وایکی بیوك هجومدن صوکره ئه ردودك طمشوار بکلربکی حسن پاشا طرفندن ضبطی (۱۴ تموز) اوزرینه درکه وزیراعظم نونسی چاغیره رق سلطان سلیمانك — زاتمار معاهده سنك کأن لم یکن اولدیغنی، اوندن باشقه ناگی ـ بانیا وتوقای شهرلرینك زاپولیا منفعتنه ترکی و ترانسیلوانیاده کی ایمپراطور عسکرینك کری چکلمسی وهدایت چاریشك صالیویرلمسی طلبلرینی متضمن — اوستریا ایمپراطورینه برمکتوبنی ویردی. چرنوویچ بومکتوبی حامل اوله رق اون بش کونده (۱) استانبولدن ویانه یه واردی؛ آخاز چابی آهسته روشله اونی تعقیب ایدیوردی [۲۸]. ینه اوصیره لرده وزیراعظم صوقوللو محمدپاشانك یکنی بوسنه والیسی مصطفی صوقولویچ، ترانسیلوانیا ایشلرینی خرواتستان جهتندن دخی قاریشدرمق ایچون اوطرفی ضبط ایلدی. مصطفی وعموجه سی، اسملرینی مسقط رأسلری اولان صوقولدن (طوغان یوواسی) آلمشلردی. حرم همایونده بربرینی متعاقب طوغانجی باشی وسلحدار رتبه سنه ارتقا ایتمش اولان صوقوللو محمد، سرایدن خروجنده قپودان پاشا موقعنه وبر مدت صوکره روم ایلی بکلربکلکنه ترفیع اولنمشیدی. صوقوللو مصطفاده عموجه سنك موقع رفیعی سایه سنده چاشنیکیرلکدن طمشوار دفتدارلغنه، متعاقباً فوله بکلکنه تعیین اولندی. مؤخراً کلیس سنجاغی بکلکنه نصب اولنه رق قوریان قلعه سنی ضبط ایله بوکا مکافاةً سکدین والیلکنه، دها صوکره هرسك والیلکنه نائل اولمشدر [۲۹]. ایشته بو صوك مأموریتنده خرواتستان سفرینی وعزیز ـ یحیی شوالیه لرینك دست

(۱) ایستوانفینك، ك ۲۲، دیدیکی کبی اون بر کونده دکل؛ چونکه چرنوویچ استانبولدن ۸ اغستوسده چیقه رق ویانه یه ۲۲ ده کیرمشدر.

تصرف‌لرنده بولنوب اخیراً زرنی‌یه کچمش اولان کروپا قلعه‌سی محاصره‌سنی یاپدی . مصطفی پاشا ، کروپا اوکنه وصولنده قوماندان ماتیاس باکیچی‌تسلیمه دعوت ایلدی؛ لکن ماتیاس، نامنه‌لایق برصورتده ردتکلیف ایله‌قارنیوله‌عمومی‌قوماندانی هربارتدن، اوئه‌رسبرغدن، زرینیدن، سلونیدن، ئه‌ردودیدن استمداد ایلدی. مصطفی، کروپانی، — امیدینه‌مخالف‌اوله‌رق‌اون آلتی کون‌برنتیجهٔ‌قطعیه‌یه‌دست‌رس‌اولمقسزین — محاصره ایتدکدن‌وهپ کوللەلرینی‌بتیردکدن‌صوکره بنالوقه ووه‌ربوزه‌ندن‌یکی‌مهمات کتیرتدی؛ لکن بونلرکافی اولمادیغندن بوهمیالینرك‌اوزرینه قورشون دوکدکلری طاشلری کوللە اوله‌رق استعماله مجبوریت کوردی . بو آره‌لق اوئه‌رسبرغ یدی‌بیك کشی‌ایله اونانك قارشی یاقه‌سنه کلدی. ایکی اردونفرلری، آره‌لرنده انجق عرضی آزبرایرماق‌بولندیغی ایچون ، آتدقلری قورشونلره حقارت ولعنتلر ترفیق‌ایدرلردی. سلونی وفاراسپیچ، ایرماغی کچمکی تکلیف ایتدیلر ؛ لکن بو تصورك اجراسی ایچون ایستدکلری بیك کشی‌یی‌اوئه‌رسبرغ ویرمدی. مجارلر بوفرط‌احتیاطی الحاقلقله توصیف‌ایتمکده‌حقسز دکلدیلر؛ چونکه‌اوئه‌رسبرغ، قورتارمق‌ایچون‌هیچ‌برتشبثده‌بولنمقسزین، محاصره‌سنك یکرمنجی کونی قروپانك کوزی اوکنده ضبطنه مسامحه کوستری . ایکی اردوکاهك قارشیسنده شهر التشلر ایچنده براقیله‌رق جسور مدافعلری زوجه‌لریله ، چوجقلریله برلکده ، هنوز توتمکده‌اولان خرابه‌لری‌اوزرنده عموماً اعدام اولندیلر. نووی‌ده بوحاله اوغرادی . مصطفی پاشا بوموفقیتلردن جسارتلنه‌رك قریسدن اوزاق اولمایان اوبره‌سلویه قدر بیك‌یدی‌یوز کشی‌ایله‌ایلریله‌دی. لکن‌اوراده‌ئه‌ردودی، بومفرزه‌یه بیك بش‌یوز سواری واوچ بیك پیاده ایله بردن‌بره تعرض ایده‌رك یوز یکرمی‌سکز اسیر آلدی ؛ بر چوق‌ده اشیا اغتنام ایتدی که بونلرك ایچنده بالذات مصطفایه عائد بر چوق قالقان و مزراق ودیکر اسلحهٔ حربیه محمول‌اون‌ایکی یوك حیوانی وارایدی. بنه‌بوصیرده‌لرده سلطان‌سلیمان وندیك‌دوجنه برمکتوب کوندره‌رك سه‌نیا اوسقوقلرینك عثمانلی طوپراغنده جولانلرندن شکایت ایلدی (۱) .

مجارستانده بو وقایع کذران اولمقده ایکن استانبولده مالطه محاصره‌سنك رفعی

(۱) اوستریا خاندان ایمپراطوری و قرالیسی خزینهٔ اوراقنده‌کی وندیك‌اوراقنده سکز جلد « محررات ترکیه » ایچنده سلطان سلیمانك صوك مکتوبی اولق اوزره مندرج اولان بومکتوب ۹۷۳ شعبانی تاریخیله مورخدر . سلیمان بومکتوبنده اوسقوقلرك زارا ، سه‌به‌نیقو ، سپالاترو اهالیسیله‌مناسباتده بولنملرندن، ایکی چکدیرمه‌الله براز‌اطه‌سندن چیقملرندن، ماقارچاجوارنده‌بر کاربانی صویملرندن شکایت ایدیور .

خبری آلندی. برطاقلری بومغلوبیتی قپودان پیاله پاشایه، برطاقلری سرعسکر مصطفی پاشایه عطف ایتدیلر. مغلوب وهنوز حرب جریحه‌لری ایچنده بولنان قادرغه‌لرك منظرهٔ حزینی خلقه کوسترمه‌مك ایچون پیاله پاشانك لیمانه کیجه داخل اولمسی امر اولندی. بر مدت صوکره عقد اولنان آت دیوانینده [آیاق دیوانی] سلیمان انجق وزیر اعظم و ایکنجی وزیر صوقوللو محمد و پرتو پاشاله خطاب ایتدی؛ هیچ سوز سویلدیکی مالطه سرعسکری بشنجی وزیر مصطفی پاشانك کوزدن دوشکونلکنی بر درجه‌یه قدر خفیفلشدرمك ایچون باشقه‌لرندن بر شی صورمادی. روم ایلی بکلربکی احمدپاشا صوفیه‌یه کیتمك اوزره یولده ایکن قارداشی سرعسکر مصطفی پاشانك مغلوبیتی خبرینی آلدی. مورخ سلانیکی، قارء قرآن صفتیله احمدك معیتی آره‌سنده بولنیوردی؛ سلانیکی مؤخراً تشریفات مأمورلغنه، دها صوکره مکه، مدینه، اناطولی محاسبات قلمی ریاستنه تعیین اولنمشدر. بوندن صوکره کله‌جك اوتوزالتی سنه‌لك وقایعی، بالذات شاهد وشایان وثوق اولان بومورخك نقلنه کوره یازه‌جغز.

ماقسیملیه‌ن، جداً محاربه‌یه حاضر لانمقله برابر، اعادهٔ صلح ایچون یکی برتشبثدن کری طورمادی؛ بومقصده مبنی ایرته‌سی سنه‌نك بدایتنده (۳۱ کانون ثانی ۱۵۶۶) پانقوتاوکروپانك اعاده‌سی تکلیفیله مجار هوسوتوتی‌یی سلیمانه کوندردی[۳۰]. هوسوتوتی وزرایه هدیه‌لر وسربست براقلمش یکرمی اسیر ایله واصل اولدی؛ برقاچ سنه مقدم پالاتین توماس ناداسدینك عسکری طرفندن اسیر ایدلمش وصالیویرلمسی متوفی رستم پاشا حلیله‌سی طرفندن طلب اولنمش اولان اختیار قاسم چاوش بونلرك آره‌سنده‌ایدی. انجق هوسوتوتی متراکم ویرکی‌یی حامل اولمادینی و توقای حقنده ایضاحات اعطاسنه یناشمادینی جهتله البردوویسك بولندینی خانه‌ده توقیف ایله کوزحبسنه آلندی. متعاقباً مجارستان اوزرینه سفر قرارلاشدیریلوب اعلان ایدلدی.

مجارستان سفرینك کشادندن آزاوّل، یمن والیلکندن عزل ایدلمش اولان محمود استانبوله کلدی، وکلیر کلمز سلیم ایله کوروشدی (شعبان ۹۷۳ — شباط ۱۵۶۶)؛ تقدیم ایتدیکی هدیه‌لرله شهزاده‌نك وسلطان سلیمانك توجهنی اودرجه‌لرده قزاندی که صوفی کیلون علی پاشانك یرینه مصر والیلکنه ترفیع ایدلدی (۱). بوعلی پاشا، قونیه صحراسنده شهزاده سلیم وبایزید آره‌سنده وقوع بولان خاربه‌ده ذوالقدریه بکلربکی صفتیله

(۱) سلانیکی، ص ۲٤ . روضة الابرار تاریخ وقوعی رجب کوسترر . محمودپاشانك ۹۷۳ (۱۵۶۵) تاریخلی مصر والیلکی براتی تاجی‌زاده منشأتنده‌در .

سلیمه بیوك برمعاونت کوستره‌رك اوندن صوکره بربرینی متعاقب بغداد، حلب، شام‌والك صوکره مصر والیلکنه تعیین اولنمش ایدی. عربلر کیلون، ترکلر صوفی تسمیه ایدرلردی. محمود پاشانك دبدبه وحشمتی سلفنك سادکی اخلاق واطواریله تضاد تام تشکیل ایلدی. مصرده سکه‌نك ایلك تنزیل عیاری علی پاشانك زمان اداره‌سندن باشلار؛ حلبدن قاهره‌یه سکه‌زنلر کتیره‌رك بونلر معرفتیله قیمت اعتباریه‌لرندن یوزده اوتوز اکسیك برقیمت حقیقیه‌ده درهملر ضرب ایتدیرمش ایدی. خلفی محمود پاشا انجق برسنه اداره‌ایده‌رك اوده، قائمقیلمین التون وقان صوسز لغنی تسکین ایچون برچوق محاکملر، اعداملر اجرا ایلدی. مصر علیا امیری محمد بن عمر ودفتردار ابراهیمك خزینه‌لرینی اغتصاب ایتمش ودفتردارده یوزبیك التون ظهور ایتمشدر. محمود، آت ایله بولاقه کیدرکن قصر بدوی اوکندن کچدیکی صیره‌ده برقورشون ایله مقتول اولمشدر. جسدی، کندیسنك پادردینی رمله جامعنه دفن ایدلمشدر.

سلطان سلیمان اسباب متعدده یه بناءً مجارستان سفری اردوسنی بالذات دست اداره‌سنه آلمشدر. شوسفرده، اووقته قدر هپ مساعیسنی نتیجه‌سز براقمش اولان ئه‌رلو[اکری] وسیکت [سکتوار] قلعه‌لرینی آلوب‌ده مالطه لکهٔ فلاکتنی شو صورتله ازاله ایتمك ایستردی؛ دوشونوردی که طالع، مسلك اقبالنك نهایتلرنده کندیسنه وفاسزلق ایتمیه جك و مجارستانك حدود جنوبیه‌سنده بلغراد محاصره‌سیله ابتدا ایدن شو مسلك ذی‌شرف ینه اوقرالغك حدود شمالیه‌سنده راب[یانیق]وقوموروں قلعه‌لرینك فتحیله وبدایتنده کی رونق ایله ختام بوله جقدر. دیکر طرفدن قیزی مهرماه ایله شیخ نورالدینك اخطاراتی بو عزمنی تقویه ایلدی؛ شیخ نورالدین، غیرمؤمنلر اوزرینه بالذات ایفای جهاددن اجتناب ایتمکله تام برمسلمانك وظیفه‌سنی خیلی وقتدر اهمال ایلدیکنی سویلیه‌رك پادشاهی تعیب ایلردی. آرسلان لقبی ویریلن یکی بودین والیسی (محمد پاشانك اوغلی ویحیی اوغلنك حفیدی)ده کوندردیکی عریضه‌لرله، آدملرله مجارستانك عسکردن خالی وشوخطه‌نك هر نقطه‌سی تسخیره کشاده بولندیغنی عرض ایتمکدن کری طورمازدی. طبیعتك کندیسنی تجهیز ایتمش اولدیغی شجاعت غضنفرانه‌یی افیون وشراب ایله تحریکه معتاد اولان ارسلان، پادشاهك ورودینه انتظاره تحمل ایده‌میه‌رك، ایلك برموفقیتله ولی نعمتنه شهراه ظفری کشاد ایتمك ایچون، هیچ برامر آلمقسزین پالوتا اوکنه کیدوب سکز بیك کشی ودرت طوپ ایله محاصره‌سنه باشلادی (۹حزیران۱۵۶۶). اون کوندن بری موقعه‌یه‌یلدیرملر یاغدرمقده اولدیغی وبرچوق کدکلر آچمش بولندیغی حالده قلعه

قوماندانی تورینك امداده چاغیرمش وبشلی اغاسی دلی لطفینك باقون اورمانندهاجرا ایتدیکی براستکشافده کورمش اولدیغی ایمپراطورعسکرینك ورودی اوزرینه محاصره نك رفعنه مجبور اولدی. قونت ئهك دوسالم، محاربه ایتدیکی دشمنك اورالردن چکلمسی اوزرینه وهسپریم و تاتایی اکسزین ضبط ایلدی؛ بووقایعده المان عسکرینك افراطی اودر-جه یه واردی که دوست ودشمن تفریق ایتمیه رك ترکلری ده، مغلوبلردن برقاچینی قور-تارمق ایستین مجارلری ده بوغازلامش وشوحال مجارلرك متفقلری حقنده مؤلم برصورتده مقابله بالمثل معاملهسنده بولنملرینی موجب اولمشدر. وهسپریم آبدهٔ بدیعهسی، یعنی مجارستان قرالی اتیه نك بنا ایتدیکی کلیسا — که اووقته قدر عثمانلیلرك اشغالالرنده دخی برقرارقالمشدر — رماده مبدل اولدی. تاتاده اسیرایدیلن التمش ترك، یکی چریلرك ضابطی اولان کرد ایله برلکده رابه کوندرلدی. بو آره لق اردو، نقطهٔ توجهلری مختلف باشلیجه ایکی قوله منقسم اولهرق استانبولدن چیقمش ایدی. اسکی یکی چری اغاسی وزیر ثانی پرتوپاشاقوماندهسنه ویریلن ویکرمی بش بیك سواری وپیاده ایله ایکی بیك یکی چریدن مرکب اولان برنجی قول ترانسیلوانیا حدودینه توجه ایتدی که طمشوار و بلغراد والیلرینك عساکریله تزیید قوت ایلدکدن صوکره گیولایی محاصره یه مأمورایدی(۱). ترانسیلوانیا پرنسی سیگیسموند زاپولیا ایله قریم خانی دولت گرای، ضیاعلری پادشاهك شدت انفعالنی موجب اولان زاتماروتوقای قلعهلرینی استرداد ایتمك اوزره امرالمشلردی. نهایت، مایسك برنده (۱۱ شوال ۹۷۳) [۳۱] سلطان سلیمان، شمدی یه قدر کی سفرلرك هیچ برنده کورلمهمش برطنطنه ایله عزیمت ایلدی. پادشاه، اردونك حرکاتنه اون اوچنجی دفعه اولمق اوزره ریاست ایدیوردی: قرق بش سنه یه بالغ اولان مدت سلطنتنده صیره سیله بلغراد، ردوس، موهاج، [مهاج]، ویانه، گونش، بغداد، قورفه، سوچاوا، اوفه ن [بودین]، غران و[استورغون]، تبریز، نخجوان سفرلرنده قوماندهٔ ایتمشیدی(۲). بودفعه کی سفرده سرعسکر صفتیله وزیراعظم واوچنجی، دردنجی، بشنجی وزیرفرهاد، احمد، مصطفی پاشالر برابر بولنیورلردی. ایکنجی وزیر پرتوپاشا، یوقاریده یازلدیغی

(۱) پچویه کوره پرتو استانبولدن آنجق ۷ شوال (۲۷ نیسان) ده چیقمشدر؛ فقط سلانیکیه نظراً شعبان نهایتنده (اواسط مارت) عزیمت ایلمشیدی.

(۲) برنجیسی، ۱۵۲۱؛ ایکنجیسی، ۱۵۲۲؛ اوچنجیسی، ۱۵۲۶؛ دردنجیسی، ۱۵۲۹؛ بشنجیسی، ۱۵۳۲؛ آلتنجیسی، ۱۵۳۳؛ یدنجیسی ۱۵۳۶؛ سکزنجیسی، ۱۵۳۸ طقوزنجیسی، ۱۵۴۱؛ اونجیسی، ۱۵۴۳؛ اون برنجیسی، ۱۵۴۸؛ اون ایکنجیسی، ۱۵۵۲ اون اوچنجیسی، ۱۵۶۶.

اوزره ایکی آی مقدم گیولایه عزیمت ایتمشیدی. ایکی قاضی عسکر حامد و پرویز افندیلر، یکی چری اغاسی علی، باش دفتردار مراد چلبی، جلال زاده نك خلفی نشانجی اکری عبدی زاده محمود چلبی ده معیت شاهانه ده ایدیلر. اولکی سفرلرك تاریخی، بالذات شاهد وقایع اولان جلال زاده یازمشیدی. پای تختك اداره سی قائم مقام صفتیله اسکندر پاشایه وایکنجی واوچنجی دفترداره تودیع ایدلمشیدی؛ لیمان وترسانه دخی قپودان پیاله پاشایه وبوستانجی باشی داود اغایه براغلدی. مفتی ابوالسعود، علی پاشا جامعنه قدر، قائم مقام اسکندر پاشا واستانبول قاضیسی قاضی زاده احمد افندی ادرنه قپوسنه قدر پادشاهی تشییع ایتدیلر. سلطان سلیمان خارج سورده رستم پاشا جایرنده توقف ایده رك شاعر عبد الباقی، نوایی، فوری، قاضی عبیدی چلبی، پادشاهك سفر مسعودینك مظفریات مستقبله سنی ترتیل زمینده اشعار تقدیم ایتدیلر.

ایلك اردوگاه، سلطان سلیمانك اکمالنی برغرور محق ومحظوظیتله کوردیکی کمرلر قربنه قورلمشیدی. یاشی ایلریلیه رك ضعیف دوشمش ونقریسدن مضطرب بولنمش اولان پادشاه اولکی سفرلرنده اولدیغی کبی آت ایله کیده میه رك برآرابه ایچنده قطع مراحل ایدر، وزراسیله استشاره زمانلرنده بیله آرابه دن چیقمازدی. بتون یول امتدادنجه وزیر اعظم، کردونهٔ همایونك کذاری ایچون یولی تسویه ایتمك اوزره، پادشاهدن برمرحله ایلری کیدردی. آنجق برآی نهایتنده تاتار پازاری صحرای ریّانده مواصلت ایله اورایه چادرلر قورلدی. پادشاه بورادہ ایکن برمابینجی ایله مکتوب آلدی که سلیمك اوغلی ومغنیسا والیسی مرادك برارکاك چوجغی اولدیغی خبرویریبوردی؛ طلب اولندیغی اوزره حفیدینه محمد اسمنی ویره رك بالقان ایچریسندن یولنه دوام ایتدی. سورکلی یاغمورلر قپولی دربندن مروری زیاده اشکال ایلدی؛ برکون صوفیه ده، ایکی کون نیشده، اوچ کون بلغرادده توقف اولندی که سلطان سلیمان بومرحلهٔ اخیره یه استانبولدن حرکتندن قرق طقوز کون صوکره وارمشیدی. اردو، یول اوزرنده حیدودلرك تعرض ونهبندن خسار کوردیکی جهتله سلطان سلیمان بونلرك کیزلندکلری یرلره قدر کیدیله رك حیاً، یاخود میتاً اله کچیرملرینی امر ایتدی. یکی چری اغاسی وبرنوع ژاندارمه دیمك اولهرق اونك معیتنده بولنان یاساقجیلرتزیید غیرت ایلدیلر؛ اونلرك ومعلقره بکی اوران بکك معیتنده کی یاساقجیلرك همتیله بو حیدودلردن بر چوغی مغاره لرنده طوتیله رق اردونك هرمرحله سنده بر قاچی بردار ایدلدی. اوران بك، اردو ایچون استحصال ایتدیکی امنیته مکافات اولمق اوزره چاوش باشیلغه تعیین واشقیا تحریسنده خدمت ممتازه لری

کوریلن درت یکی چری کونده اون اوچ اقچه ایله سپاهی صنفنه نقل اولندی. پادشاهك بلغراده وصولنده طونه‌نك صولی صوك یاغمورلردن اوقدر قبارمش ایدی که شاباجه کوپری قورمق ممکن اولمادی؛ بناءً علیه سلیمان یکی چری رؤساسنه، دفتردارلره، روم ایلی، اناطولی، قره‌مان اردولرینه نهری صندالارله کچه‌رك سملین طریقیله سیرمی [سرم] بحرالرینه کیتملرینی امر ایتدی که متعاقباً کندیسی ده اونلره التحاق ایده‌جك ایدی. بلغراددن شاباچ یولی یاغمورلردن چوکمش اولدیغندن بر چوق دوه‌لر غائب اولدی؛ حتی اوتاغ همایون ضایع اوله‌رق ذات شاهانه وزیر اعظمك چادر نده اقامته مجبور اولدی. بو قیصه یول درت کوندن اشاغی قطع اولنه‌مایوب بو مدت ایچنده سمندره سنجاق بکی بایرام بك شاباچ کوپریسنی اتمامه موفق اولدی؛ سلیمان، ایکی خط اوزرینه دیزملش عسکرینك اورته‌سنده کوپری‌یی آت ایله کچه‌رك سملینه دبدبهٔ معتاده ایله کیردی. روم ایلی، اناطولی، قره‌مان بکلر بکلری شمسی احمد، زال محمود، چرکس سلیمان، تشریفات جاریه موجبنجه دعا آوازه‌لری ایله پادشاهی عسکرلرینك او کنه آلدیلر. سلطان سلیمان عیدالضحی راسمه‌سنك سملینده اجراسنی درحال امر ایلدی. عرفهٔ عیده (۹ ذی‌الحجه — ۲۷ حزیران)، استانبولدن عزیمتندن ازوقت مقدم برچاوش واسطه‌سیله پادشاهك ملاقاته دعوت ایلدیکی سیکیسموند، سرایندن درت یوز اصیل زاده ایله برلکده وروداید وب — وقتیله هونیادك کوشکنك بولندیغی برتپه اوزرینه قوریلان — اوتاغ همایونه قدر سنجاق بکلری وچاوشلر کندیسنه رفاقت ایتدیلر. اردوکاهه وصولنده عثمانلی طوپچیلرینك عمومی برطوپ اتیشلریله سلاملاندی، وچادری پاشالرك چادری قریبنده قورلدی. ایرته‌سی کون احتشام عظیم ایله اجرا اولنان راسمهٔ عیدالضحا دن صوکره طرف شاهانه‌دن عسکره ورؤسایه هدایای وفیره توزیع ایدلدی. بکلربکلری اللیشربیك، سنجاق بکلری اوتوزربیك، سپاهیلربیکری، یکی چریلر بشریوز اقچه آلدیلر (۱). سیکیسموندانجق ایرته‌سی کون (۱۱ ذی‌الحجه — ۲۹ حزیران) اوتاغ همایونده ملاقات رسمیه‌یه قبول اولندی. کنج پرنسك او کنده وآرقه‌سنده اللیشر چاوش کیدیوردی؛ پیشکاهنده و کندیسنه

(۱) Profectionis Ser.principis Joannis 11,electi Regis Hung. ad Su-leimanum Imperatorem Turcarum modus et series anno Chr. 1566. facta et celebrata» ساموئل توردای (S.Thorday) طرفندن براسکی الیازیسندن آلنمشدر. قاتونایه، ج ۲٤، ص ۲۰۷، وایستوانفی‌یه ج ۲۳، مراجعت. سیکیسموندك صورت قبولی ایچون بچوی‌یه، ق ۱۳۰، عالی‌یه، ق ۲۸٤، صولاق‌زاده‌یه، ق ۱۲۷، سلانیکی‌یه، ق ۳۲، مراجعت.

الك یقین بریرده آت اوزرنده آلتون زنجیره طاقلمش ترامپته چوماقلریله یکی چری اغاسی، وسلحدارودرت وزیربولنیورلردی؛ بونلرك، اطرافنده عجم البسه سنده سرایك قوشوجی خدمه سی [سگردم اوسته لری] کیتمکده وبونلرك سراپا صیرمه لی البسه کیمش درت نفری پرنسك رکابنی طوتمقده ایدیلر. سیگیسموند، اوتاغ همایون پیشکاهنه وصولنده اتدن اینوب یوز یکی چری نفرینك، هدایاسنی پادشاهه تقدیم ایتملرینه منتظر اولدی؛ بوهدایا ایچنده غایت کوزل ایشلنمش درت التون یالدیزلی کموش قوپه واللی بیك دوقه قیمتنده بریاقوت وار ایدی. اوندن صوکره معیتی کبراسندن طقوزکشی ایله پادشاهك تختی اوکنه قدرکیتدی که درت ستونی مقامنده درت وزیر تختك اطرافنده اتخاذموقع ایتمش ایدیلر. مجارستان تختی مدعیسی اوچ دفعه دیز اوستی چوکدی؛ پادشاه ده اوچ دفعه — اوپمك ایچون الني اوزاده رق و «سوکیلی اوغلم» دیه خطاب ایده رك — ایاغه قالقمسنی سویلدی. بالذات وزیر اعظم، پرنسی ایکجو و الماس ایله مزین بر صندالیه یه کوتوردی. اوزمان سیگیسموند، ترجمان ابراهیمه خطاباً، بو آثار احتشام قارشیسنده متحیر قالدیغی ایچون براسکی قولتك اوغلی اولدیغنی پادشاهه عرض ایده مه مکده اولدیغنی افاده ایتدی؛ سلطان سلیمان، کندیسنی مجارستان تختنه اقعاد ایتمدکجه سلاحی الدن براقمیه جغنی جواباً پرنسه بیان ایلدی. موهاچ صحراسی، مجارستان حکمدار مشروعی لوئینك سقوطنی کوردیکی زماندن بری قرق سنه کچمش ایدی. انك وفاتندن اوچ سنه صوکره مدعی زاپولیانك شخصنده بوقراللغك عثمانلی دولتنه اطاعتی وقوع بولدی؛ یکرمی بش سنه مقدمده زاپولیانك اوغلی، برکون باباسنك تختنه کچه جکی وعدیله، والده سی لهستانلی ایزابه ل ایله برلکده بودیندن چیقارلدی. سلطان سلیمان، سیگیسموندك تحریراً واقع اولان طلبی اوزرینه، بودفعه اووعدی تجدید وایتام وارامله مددرس اولمغه هروقت حاضر اولدیغنی علاوه ایلدی. بعده، ملتفتانه، عودتی ایچون رخصت ویره رك ایرته سی کون یکرمی یکی چاوش واسطه سیله هدایای بدیعه کوندردی که ایچلرنده قیمتدار جواهر ایله مرصع برخنجر وبرقلیچ، بالذات باش امیراخورك کوتوردیکی درت غایت کوزل آت بولنیوردی. سلیمان، سیگیسموندہ، برضیافته دعوتله ده شرف ویرمك ایستیوردی؛ لکن وزیراعظم، ضعیف البنیه اولان پرنسك الیشقین اولمادیغی ترك طعاملرندن راحتسز اوله رق مجارلرك بوحالی تسمیمه عطف ایتملری احتمالنی اخطار ایده رك پادشاهك اونیتنی تحویل ایتدی. حال بوکه بوبرهانه دن عبارت اوله رق سبب حقیقیسی پرنسی طرف پادشاهیدن اضیاف شرفندن محروم قیلمق ایدی. صوقوللو،

سیگیسموندہ، چادرندہ کندیسنی زیارت ایتمسی تکلیفندہ بولندی؛ لکن برقوله اویله بر شرف ویرمك کندیسنك موقعنه لایق اولمایه‌جغی حقنده به‌کسی طرفندن واقع اولان اخطار اوزرینه پرنس ، ملاقاتلرینك آت اوزرنده و صحرا اورته‌سنده وقوعی آرزوسنی اظهار ایده‌رك وزیر اعظمك دعوتی برطرف ایتمشیدی ؛ ایشته صوقوللو محمدپاشانك پرنس حقنده‌کی کینك اصلی بوندندر. ایکی کون صوکره (۱۳ذی‌الحجه — ۱ تموز) سیگیسموند ، وداع ایچون حضور شاهانه‌یه کیده‌رك پادشاهك شوسوزلرینه مخاطب اولدی: « عسکر، باروت، قورشون، پاره تدارکنه‌چالیش؛ اکر براحتیاجك اولورسه‌بزه بیلدیرکه چاره‌سنی کوره‌لم ». سلطان‌سلیمان، پرنسی دراغوش ایتمك‌ایچون ایکی دفعه قالقدی. سیگیسموند طلب تحریریسنده آنجق ته‌ئیس نهری وترانسیلوانیا حدودی آره‌سنده‌کی اراضی‌یی ایستیه‌رك درونلرنده جوامع انشا اولنان طمشوار ولیپانك و حدود اوزرنده ایکی بلده اولان دیره‌زین و سولنوقك اعاده‌سنده اصرار ایتمکدن چکندی . پادشاه بو طلب متواضعانه‌یی محق کوره‌رك سیگیسموندك دائرهٔ حکومتندن اولان‌اوچ‌یوز اسیری‌صالیویردی. زاپولیانك اوغلنك صوك‌ملاقاتی کونی سلیمان ، مجارستانده اچلمقده اولان سفر حقنده متبوعی نامنه عرض تبریکات ایچون عثمانلی اردوسنه کلن، فرانسه قرالی سفیری کیلیوم دوبی‌ده قبول ایلدی. بومناسبتله، « زیاده خرستیان قرالك » (۱) سفیری سیگیسموند زاپولیایی قتولیك مذهبنی ترك ایدوب‌ده لوتر مذهبنی قبول ایتمش اولمسندن دولایی تبریك ایلدی .

سملیندن، قره‌مان بکلربکی سلیمان پاشا بودین‌اوزرینه یوریمکه‌امر آلدی؛ بالذات پادشاه‌ده، ئه‌رلو [اکره] اوزرینه‌یوریمك‌ایچون‌پترواردادین کوپریسندن‌کچه‌جك‌ایدی. انجق خبر آلندی‌که قونت‌نیقولازرینی شیقلوشده پادشاهك چاشنیکیراغالغنده بولنمش اولان‌ترحاله‌سنجاق‌بکی محمدی‌اکسزین‌اله‌کچیروب‌اوغلیله‌برلکده‌اتلاف‌واردوکاهنی‌یغما ایتمش‌ویالکز کموش‌اوله‌رق اون یدی‌بیك‌دوقه‌لق پاره‌یی حاوی اولمق اوزره‌برغنیمت عظیمه آلوب کوتورمشدر. سلطان سلیمان بو خبردن منفعل اوله‌رق محاربه پلانی دکشدیردی؛ اول‌امرده سیکه‌تك فتحیله‌زرینی‌یی‌تأدیب ایتمکه‌قرار ویردی. ووقووار قربنده طونه اوزرینه برکوپری آتدیره‌رق اونك ختامیله برابر بتون اردو کچدی. قپوجی باشی علی اغانك اردوکاه مدیر عمومیسی صفتیله اداره ایلدیکی بوایلك حرکت اوقدر سریع اولدی‌که ایکی کونلك مرحله برکونده آلندی؛ پادشاه ایسه خسته‌لقله

(۱) اوزمان فرانسه قرالنك آلدیغی عنوان دیندارانه (مترجم)

کچر بر اختیارلغك انفعالاتنه معروض اولدیغی ایچون بو فرط سرعتدن حدتلنه‌رك قپوجی‌باشینك غیرت زائده‌سنی بیوتی اوردرمق‌صورتیله جزالندرمق‌ایستدی. لکن وزیراعظم ، امره مخالف وقوع‌بولان شوحرکت کوزل برنتیجه‌یی موجب‌اوله‌جغنی وذات شاهانه‌نك بارسنین آلتنده بولنمقله‌برابر حالا کنجلکنده اولدیغی کبی تضعیف مراحله اقتدارینی کوسترمه‌رك دشمنلرینه دهشت ویره‌جکنی سلطان سلیمانه عرض‌ایله قپوجی‌باشینك حیاتی‌قورتاردی. طونه‌نك‌یکی‌برفیضانی‌ووقووارکوپریسنی آلدی[۳۲]؛ سلیمان بوفیضانك‌استلزام ایلدیکی‌صبرسزلق ایچنده‌اوسك قربنده دراوه اوزرینه‌دیکر برکوپری قورولمسنی امر ایلدی. اون یدی کوندن آزبرمدت ایچنده جمعاً درت‌بیك سکزیوزذراع‌طولنده‌یوز اون‌سکز پارچه‌دن‌مرکب‌اولان بوکوپری‌اکمال‌اولندی(۱) پادشاه ، دومنی اختیار ردوس بکی علی پورطوق طرفندن اداره اولنان سراپا آلتون یالدیزلی بر قایق ایله ، طوپ صدالری ایچنده کوپری‌یی کورمکه کلدی . طونه ایچه دونانماسی قوماندانلغنه مأمور اولان علی‌پورطوق بوقایق ایله اوقادرغه‌یی بوغازایچی صولرندن طونه ودراوه‌یه کتیرمش‌ایدی . ذات‌شاهانه قره‌یه‌اینجه یکی‌چری‌اغاسنك چادرینه کیره‌رك اوکاودونانماقوماندانه‌سمیجانه مکافات ایلدی ؛ بکلربکلرینه، اردوی همان طونه‌دن کچیرملرینی امر ایله کندیسی‌ده یکرمی درت ساعتدن صوکره اونلری تعقیب‌ایتدی (۱محرم۹۷٤ — ۱۹تموز۱۵۶۶). مملکتی یغما ایتمك ، یاقمق‌شدیداً ممنوع اولمقله برابربرچوق کویلراحراق اولندی؛ سلیمان بوانتظامسزلقدن حدتلنه‌رك‌قپوجی باشی‌کلابی اغایه‌ویوزقپوجی‌یه‌شویغماویانغینجیلرك‌جمله‌سنك موقع‌جنایتلرنده آصلمسنی؛ وزیراعظمه‌ده‌چاوشلر معرفتیله بو جانیلرك اعدامنه اعتنا ایتمسنی امر ایلدی. محاصره طوپچیلری‌قوماندانی، صحراطوپلرینك وخصوصیله خسرو وفرهاد بکلرطرفندن تحفهٔ حربیه‌اوله‌رق آراد موقعنده براغیلان قاچیانه‌ر طوپنك مانده‌لرله سیکه‌ته نقلنه مأمور اولدی . بو عزیمت اثناسنده اردو ، فونفکیرهه‌ن ایله شیقلوش آره‌سنده واقع اولوب اراضیسنك‌شرابیله‌مشهور وعثمانلی تاریخنده اك‌شجیع ترك‌جنرالرندن برینك‌اعدامیله برصورت حزن‌آورده معروف اولان هارزانیده چادر قوردی.

بودین‌والیسی، آرسلان لقبیله یاداولنان محمدپاشا — کپالوتا اوزرینه وقتسزتشبثی

(۱) سلانیکی، ص۳۵ . اوکا موافق اوله‌رق آلموسنینو، ص٤۱ : « Puente de 4,800 pasos de largo y 14 de ancho acabada en 16 dias» یالکز بوراده ذراع‌دکل، خطوه کوستریلیور. [سلانیکی، طبع‌استانبول، ص۲۹، ذراع‌دیورسه‌ده «تربیعاً» اولسه کرك]

پادشاهك زوال توجهنی موجب اولمشیدی — تاتاووه‌سپریمك دشمن الله کچمسندن دولایی غضب شاهانه‌یی جلب ایلدی؛ اوندن باشقه وزیراعظم حقنده تحقیراتی متضمن اوله‌رق پادشاهه یازدیغی وپادشاهك صوقوللویه ارائه ایلدیکی مکتوبلردن دولایی ده اونك کینی تحریك ایتمشیدی (۱) . سلطان سلیمان شیقلوشه وصولنده چاوش باشی برونسزه اون بش چاوش ایله بودینه کیده‌رك والی ارسلان‌پاشانك باشنی کتیرمسنی امر ایتدی. شو صیره‌ده والینك برآدمی کله‌رك ارسلان پاشانك اوچ کون مقدم ، اردوکاهه کلمك اوزره حرکت ایتمش اولدیغنی خبر ویردی. بونك اوزرینه سلیمان، برنجی امرینی تحویل ایله، وزیراعظمك چادرینه کیره‌جکی زمان اعدامنی اراده ایلدی . ایرته‌سی صباح، اردو هارزانیده توقف ایتدیکی ووزیرلر دیوانده مجتمع بولندیغی حالده ارسلان‌پاشادیوانك ختامنه دوغری آغیر اسلحه‌ایله مسلح سواریلریله واصل اولدی؛ وزیراعظمك چادرینه کیده‌رك کندیسی ایچون احضار ایدیلن محله‌اوتوردی . جسارتی هرکسی شاشیرتدی: چاوشلر، پاشانك اردوده نه‌یاپه‌جغنی دوشونورلردی؛ پادشاهك امری اولمقسزین عسکری ترك ایتمسندن دولایی هرکس کندیسنی مجنون صایاردی . وزیراعظم ایلریلیه‌رك شویله استجواب ایلدی: « بوراده نه‌یاپمق ایسترسك ؟ ایالتك اداره‌سنی کیمه براقدك؟ پادشاه سنی بکلربکی یاپمشیدی ؛ سن اونك قلعه‌لرینی غیر مؤمنلره تسلیم ایتدك . لعنت سکا ، بدبخت! سنك اعدامنه قرار ویرلمشدر» . صوکره چاوش باشی‌یه دونه‌رك : « بوآدمك وجودینی دنیادن قالدیر! » دیدی. ارسلان ، کوکسندن، پادشاهه تقدیم ایتمك ایستدیکی ایکی عریضه‌یی چیقاردی ؛ وزیر اعظم کاغدلری آلدی ؛ او دقیقه‌ده چاوش باشی‌ده زواللی ارسلان پاشایی یاقه‌لادی . جلاد حاضر اولمدیغندن وظیفهٔ اماته معاونه ویرلدی. ارسلان‌پاشا چادردن چیقدیغی زمان آیاس‌پاشا اوکا دیدی که: « بودنیانك احوالی باقی دکلدر ؛ استغفار ایت ، وکوزلریکی آسمانه چویر » . ارسلان پاشا بونصیحته جواب ویرمکسزین جلاده خطاباً : « جانم اوسته! چابوق اول، باش پارمغکی ده‌ایله باصدرمغه غیرت ایت!» دیدی. جلادهمان بوغدی. بودین والیلکی وزیراعظمك یکنی صوقوللو مصطفی پاشایه ویرلدی. ارسلان پاشانك بتون اموالی دولت ایچون ضبط اولندی. کیجه‌لعشی

(۱) محمد بکك وفاتی حقنده وندیك ایلچیسنك راپورنده شویله اوقونور : « Il Sgr. haveva fatto tajar la testa (بوغلدی) al Bassa di Buda per sospetto, che havesse intelligenza coll' Imperatore, e che il primo Vesir non era in gran con fidenza » اوسترپا خاندانی خزینهٔ اوراقی . ارسلان پاشانك بو سفیره یازدیغی مکتوبلر بو افاده‌نك کاملاً عکسنی اثبات ایدیور.

یاننده بکلنه‌رك ایرته‌سی صباح یحیی زاده عائله‌سنك مزارینه نقل ایله — روایته کوره برحدتلی زماننده تلعین ایتمش و نتیجهٔ خیبه‌سنی خبر ویرمش اولان (١) — باباسنك یانینه دفن اولندی. مزیت مجربه‌سیله ارسلان اسمنی قازانمش اولان طالعسز محمد پاشا، محمد ثانینك الك شجاعتلی جنرالرندن بوسنه والیسی یحیی پاشانك اوغلی بالی بكك حفیدی ایدی. جدّی حمزه بالی بك دها اون درت یاشنده ایکن بر مجادلهٔ قهرمانیده امتیاز قازانه‌رق ویانه محاصره‌سنده دخی ویه‌نبه‌رغ اوزرنده کی موقعنده جلب نظر دقت ایلمشیدی. بایزیده داماد اولان یحیی پاشانك جمله‌سی ارباب حرب اوله‌رق مشهور درت اوغلی واردی ؛ اونلردن بری اولان بالی بكك‌ده مجارستانده والی مقامنه ارتقا ایتمش اوچ اوغلی وبرحفیدی واردر که شونلردر: ستولوه‌یسه‌نبورغده احمد، سکدینده ومؤخراً پجویده درویش ؛ بودینده محمد وارسلان .

ارسلان پاشانك اعدامنك ایرته‌سی کونی، وزیراعظمك اوغلاری، قوردبك، حسن بك اوکنده اوله‌رق، پادشاه صورت مطنطنه‌ده فونفکیرهه‌نه [پجویه] داخل اولدی (٤ اغستوس ١٥٥٦). اثنای راهده علوفه‌جی باشی فرهادبك، باش متفرقه برابرایدی؛ بش قاری قرآن سورهٔ فتح اوقویورلردی. کذرکاهنده صف تشکیل ایتمش اولان عسکری آرابه ایچندن سلاملامقده اولان پادشاهك صول جهتنده وزیر احمد وفرهاد پاشالر، صاغ طرفنده فرهاد پاشانك قارداشی بشنجی وزیر مصطفی پاشا واخیراً مصردن جلب اولنان آلتنجی وزیر (٢) کیلون صوفی علی پاشا آت ایله کیدیورلری. اوچ کون مقدم روم ایلی بکلر بکی طقسان بیك عسکر واوچ یوز طوپ ایله سیکه‌تك شمالنده سه‌میلیهوو تپه‌سی اوزرنده اردوکاه قورمغه کلمشیدی. اغستوسك بشنده (٣) سلیمان بالذات سیکه‌ته واصل اوله‌رق محاصره‌یه باشلانلق امرینی ویردی. فونفکیرهه‌ندن ایکی میل مسافه‌ده واقع اوله‌رق «سیکه‌توار»، یعنی «اطه‌لر شهری» دخی دینیان بو بلده هر طرفدن آلماس نهریله محاطدر؛ قلعه، یکی شهر، اسکی شهر اولمق اوزره اوچ قسمه منقسم وبو قسملر کوپری ایله بربرینه مربوطدر. قلعه طوپراقدن وچالیدن انشا واوچ قات خندق ایله احاطه ایدلمش بش برجی حاویدر؛ یکیزه، باروت مغازه‌سی اتخاذ اولنان دکرمی قله، چاك قلعه‌لری، محافظه عسکرینك

(١) بواعدامده بالذات شاهد اولان سلانیکی، ص ٣٨ .

(٢) بوزمانده درکه بر التنجی وزیرك ظهور ایتدیکی کوریلور ؛ موراجه دوسونك « لوحهٔ دولت عثمانیه » اثرنده دیدیکی کبی، جلد ٧، ص ٢١٢ . سلیم ثانی زماننده دکل.

(٣) ایستوانفینك یازدیغی کبی ١ اغستوس دکل. بتون عثمانلی مورخلری ٥ اغستوس تاریخی کوسترمکده اولان بودینا Budina ایله متفقدرلر .

اقامتکاهلری کرپیچدن یاپلمشدر. عثمانلیلرك تقربنده سیکمت قوماندانی زرینی استحکامك اورته‌سنه برخاچ وضع ایتدردی؛ ضابطاننده برینه قلیچ چکمش اولان برنفرك‌ده اعدامنی امر ایتدی؛ لکن، زرینی، انتظام عسکریه موافق اولان بو تأدیبه، اسیر آلدیغی برترك اغاسنك‌ده بیوننی اوردرمقله فائده‌سز بروحشیلك‌علاوه‌ایلدی. سلطان سلیمانك ارائه ایتمکده اولدیغی احتشام سلطنته جواب اولمق وکندیسنی صورت لایقه‌ده قبوله حاضر اولدیغنی کوسترمك‌اوزره‌زرینی‌استحکاماته‌قرمزی‌چوقه‌تفریش‌وقلعه‌نك خارجنه کموش کبی پارلاق لوحه‌لر وضع ایتدردی؛ پادشاه سه‌میلیهوو تپه‌سی اوزرنده کورینمجه‌بربیوك‌طوپ ایله‌رسم‌خوش آمدی‌یی ایفا ایلدی. درحال اوچ طرفده بردن هجوم باشلادی. عثمانلیلرك صاغ قولی اوچنجی وزیر فرهاد پاشا واناطولی بکلربکی زال محمود پاشا قوماندەسنده ایدی. یکی چری اغاسیله علی پورطوق وقوجه ایلی بکی مرکزی اشغال ایدیورلردی؛ حدود بکلری بونلرك امری آلتنده ایدی؛ بونلردن پوزه‌غا سنجاق بکی نصوح بك بش‌بیوك‌طوپ‌ایله، خصوصاسلطان‌سلیمانك‌امر مخصوصی اوزرینه یکی چریلره ویرلمش اولان‌قاچیانه‌رطوپیله‌اسکی‌شهری‌دوکمکه‌مأمور اولدی. زرینی، یکی شهری مدافعه‌ایده‌میه‌جکنه‌قناعتله‌یاقدردی. ترکلر انقاض‌اوزرینه‌یرلشه‌رك بطاریه‌لرینی‌قوردیلر؛ متعاقباً اسکی‌شهری‌قلعه‌دن آیران‌بطاقلغی‌طوپراق‌طولوطوربه‌لرله املا ایده‌رك بوصورتله قلعه‌یه صاغلام بریول یاپدیلر. پادشاهك وصولنك اون بشنجی کونی بتون استحکامات خارجیه‌یه صاحب اولدیلر؛ یالکز قلعه عثمانلیلرك مساعیسنه قارشی نومیدانه بر مقاومت کوستریوردی (۱۹ اغستوس ۱٥٦٦) . سلطان سلیمان بتون خرواتستانی تملیك ایده‌جکنی وعد ایله زرینینك متانت ثباتکارانه‌سنی اخلال ایتمك‌ایستدیسه‌ده فائده‌سی اولمادی عثمانلیلر، زرینینك — ماقسیملیه‌ن‌طرفندن‌سیگه‌تك امدادینه کوندرلمش اولان — بیوك اوغلنك علمداریله ترامپته‌سنی دردست ایلدیلر؛ سلیمان، زرینی‌یی اوغلنك دوچار اولدیغی حالدن دولایی مکدر ایتمك‌ایچون بواسیرلرك قلعه دیواری اوکنه قدر کوتورلمسنی وبرنجیسنك بایراغی کشادو ایکنجیسنك برهوای مظفریت تغنی ایتمسنی امر ایلدی. اوآره‌لق قلعه‌یه‌ده‌اوقلره‌باغلاده‌رق مکتوبلر آتدردی که المانجه، مجارجه، خرواتجه یازلمش اولان بوکاغدلرده عسکر آره‌سنه تفرقه دوشورمکه،

(۱) Forgaczii Zigethi Hungariæ claustri præstantissimi vera des-» criptio et obsidionis epitome.«. فورغاچ یالکز ترامپته‌دن بحث ایدیورسه‌ده‌سلانیکی علمداری‌ده یازیور .

یاخود کوزل وعدلرله صداقتلرینی اخلاله چالیشیلیوردی . بونلر ترجمان ابراهیم بك، کدخدا لالا مصطفی پاشا، کاتب السر فریدون طرفندن ترتیب ایدلمشیدی . فریدون، وزیر اعظمی مخاطره‌لی بر موقعدن چکمش وفی الحقیقه بر قاچ ثانیه صوکره اورایه برکوللهٔ دوشه‌رك برقاچ نفری اولدرمش اولسی اوزرینه تخصیصاتی چوق اولان نشانجی منصبنه تعیین اولنمش ایدی (١) .

قلعه‌یه ایلك هجومده، رجعت ایتدیریلن محاصرلر ایکی بایراق ضایع ایتدیلر؛ بو محاربه‌ده بولنمق اوزره قاهره‌دن قوشوب کلمش اولان سابق مصر والیسی صوفی علی پاشاده تلف اولدی (٩صفر — ٢٦ اغستوس) . اوچ کون صوکره موهاچ محاربه‌سی و بودین وبلغراد‌ك فتحی کونه مصادف اوله‌رق وقوع بولان ایکنجی هجوم دهاشدتلی، دها قورقونچ اولدی[٣٣]؛ درت کون دها صوکره براوچنجیسی تجربه ایدلدی؛ لکن یکیچریلر برآز صوکره چکیله‌رك بیوك برجك التنده آچیلان لغمك ختامنه انتظار ایتدیلر. ٥ ایلول صباحی بولغم اطرافه شدتلی برایدینلق صاچه‌رق پاتلادی. شو آیدینلق کویا سلطان سلیمانك قنادیل وفاتی ضیاسی ایدی؛ زیرا اوبیوك حکمدار انحطاط قوادن، یا اسهالدن ، یاخود بر نزول ضربه‌سندن ٥ — ٦ ایلول کیجه‌سی ارتحال ایلدی (٢٠ صفر) [*] . وزیر اعظم بو وقعه‌یی اخفایه سعی ایتدی ؛ حتی بعض مورخلره اعتماد ایتمك لازم کلیرسه بوحالك سرقالمسنی تأمین ایچون پادشاهك طبیبنی اخناق ایتدردی. شو صورتله سلطان سلیمان سیگه‌تك ضبطی تسلیسنی برلکده آلوب کوتورمکسزین وگیولانك تسخیری خبرینی آلمقسزین تسلیم روح ایلمشدر. تموزك بشندن بری برتوپاشانك یکرمی بش بیك کشی ایله محاصره ایتدیکی بوموقع کرهچه‌نی طرفندن تسلیم اولنیوردی. سلطان سلیمان سیگه‌تك مدافعه‌سندن حصوله کلن صبرسزلق وانفعال سائقه‌سیله ارتحالندن بر قاچ ساعت مقدم وزیر اعظمه «بو اوجاق حالا یانمقده دوام ایده‌جکمی ؟ مظفریت داوولی حالا سسی ایشتدیرمیه‌جکمی ؟» مأنده بر تذکره یازمشیدی . ینه بو مأنده وکویا پادشاهك الیله یازلمش برطاقم کاغدلر اردوده اوامر یومیه شکلنده اعلان وواقف اسرار اولمایان وزیرلره تبلیغ اولندی. بواوراقی یازان، باش سلحدار جعفر اغا ایدی؛ (٢) سلطان سلیمانك وفاتندن خبردار اولان، جعفر اغا ایله کاتب محرم نشانجی فریدون ایدی؛

(١) سلانیکی بو مناسبتله متفرقه‌لرك او زمان اللی کشیدن عبارت و مأموریتلرینك اعتبار ومخصصاتی چوق اوله‌رق یوز بیاره وقرق بر معاش مقطوعه نائل اولدقلرینی یازیور .

(٢) جعفر اغانك یازیسی پادشاهك یازیسنه بکزه‌دیکندن وزیر اعظم توجیهات وسائر خصوصات خطلرینی اکا بازدیرردی. خبر صحیحدن خلاصه، دور سلیمانی، ص ٢٧١ (مترجم)

بونلرك هر ایکیسی مؤخراً سلیم ثانی، دها دوغریسی وزیر اعظمی صوقوللو زماننده شو نائل اولدقلری محرمیت وامنیته — برنجیسی صوقوللونك دامادی ویکی چری اغاسی، ایکنجیسی رئیس الکتاب صفتیله — اثبات استحقاق ایتمشلردر. ۸ ایلولده (۲۲ صفر) بتون استحکامات خارجیه هدم ایدلمش، استحکامات داخلیه دن ده یالکز قلعه ودرونده کی باروت مخزنی حال اصلیسنده قالمش ایدی. زرنی یا تسلیم اولق، یا اولمك زمانینك حلولنی کوره رك بر لیاقت ثباتکاری وشایان حیرت برسکون افکار ایله ایکنجی صورتی اختیار ایلدی. قهرمانجه ترك حیاته قرار ویره رك صوغوق بر شجاعتله احضار وسائل ممات ایتدی. اوطه خدمتکاری فرانسوا چه ره نکنك معاونتیله آرقه سنه ایپکدن بر اوست لباسی کیدی؛ بیونینه التون زنجیرینی چکیردی؛ باشنه کنارلری صیرمه لی وقیمتی بیونك بر الماسی حاوی سرغوچلی برشابقه طاقدی؛ اوندن صوکره اوزرنده کی البسه یه دسترس اولان آدم جیبنده هیچ بر شی بوله مادیغی ایچون شکایت ایتمسین دیه رك وفقط عثمانلی مسکوکاتی قاریشمامسنه دقت ایده رك جیبنه یوز مجار دوقه سی قویدی (۱)؛ بونی متعاقب قلعه اناختارلرینی کتیره رك دوقه لرك بولندیغی جیبنه وضع ایله اطرافنده کیلره دیدی که: «بو قول حرکت ایتدیکی مدتجه نه اناختارلری، نه ده آلتونلری بندن آله مازلر؛ بن اولدکدن صوکره کیم آلیرسه آلسین! لکن یمین ایتدم که ترك اردوکاهنده بنی پارمقله کیمسه کوستره میه جکدر (۲). خدمت عسکریه سی مدتجه وقوع بولان پارلاق موفقیتلرینه مقابل آلدیغی التون ایشلمه لی درت قلیجدن ایلك ویریلنی انتخاب ایله: «ایلك شرف وشانی بونکله قازاندم؛ حقمده کی حکمی دیکلمك اوزره رب لایزالك تختنی پیشکاهنده بونکله چیقه جغم» دیه رك اونی قوشاندی (۳). علمداری اوکنده، قالقانی طاشیان خادمی آرقه سنده اولدیغی حالده مغفرسز، زرهسز حولی یه اینه رك کندیسیله برلکده ترك حیاته عزم ایتمش التی یوز ارباب شجاعتی ایراد ایتدیکی مختصر برنطق ایله تشویق و خاتمهٔ نطقنده اوچ دفعه یسوع نامنی یاد ایلدی. ایچ قلعه نك هر نقطه سندن آتش

(۱) نقل اولنورکه قلعه بکی، زرنسق مقلوش دیمکله شهیر بردلیر ایدی. نتیجهٔ حال نه اوله جغنی اکلامسی اوزرینه باشنه طورنه تللرینی صوقدی، قاش اثوابلرینی کیدی، جیبنه یوز التون قویدی: «بونی کسن غازی یه ارمغان اولسون» دیدی. پچویدن خلاصه، ج ۱، ص ٤۱۹. پچوینك بونی فرنك تاریخلرندن آلدیغی ملحوظدر؛ بقیه سی ۳ نومرولو حاشیه ده مندرجدر؛ پچوی او قدر آلمش، هامه بحسب التعلق سوزی اوزاتمشدر. (مترجم)

(۲) یعنی کوسترمکه قالقیشانی اوره جق ایدی. (مترجم)

(۳) حتی روایت اولنورکه اجدادندن قالمش بر قلیجی وار ایدی، اونی قوشاندی. پچوی. کذلك. (مترجم)

استیلا ایتمکده ایدی؛ ارتق خارجه چیقمق اشارتنك بردقیقه تأخیری جائز دکل ایدی. بیوك قاپونك یانده تیمور پارچه‌لری طولو بر هاوان طوپی وار ایدی . زرینی بونك اوکنده کی حائل آلنه رق آتش ایدلمسنی امر ایلدی؛ کوپری اوزرندن کچمکده اولان التی یوزدن متجاوز مهاجملر پریشان ایدلدی. هاوانك اشتعالیله حاصل اولان دومان آره سنده زرینی ، جوّ صافدن کذار ایدن یلدیرم کبی ترکلرك اوزرینه صولت ایتدی . صادق علمداری لوران یورانیچ ایله برابر اك صیق صفلر اوزرینه کیره رك آن واحده ده کوکسه ایکی قورشون وباشنه براوق اصابتیله یره دوشدی (۱) . عثمانلیلر بوحالی کورنجه اوچ دفعه « الله ! » دیه باغیریشدیلر . یکی چریلر سیکه‌ت مدافع جسورینی آله رق یکی چری اغاسنه کوتوردیلر ؛ هنوز برحیات اولدیغی حالده قاچیانه رطوپنك اغزینه باغلایه رق ویوزینی یره دوغری چویره رك باشنی کسدیلر. [۳٤] .ایشته قاچیانه ری کندی شاتوسنده اعدام ایتدیرمش اولان زرینی وظیفهٔ مسافر پروری بی پامال ایتمسنك واسیری بولنان برترك اغاسنی اولدیرمسنك جزاسی اولمق اوزره قاچیانه رخائننك طوپی اوزرنده ترك حیات ایلدی .

بو آندن اعتباراً قلعه‌یه قتال وحریق برشدت وحشیانه ایله استیلا ایتدی؛ اورایه کیدن یول اجساد ایله طولمش ایدی ؛ خانه‌لرینك خارجنه چیقارلمش اولان قادینلر، چوجقلر اکثریا، شکارلری ایچون بربریله منازعه ایتمکده اولان یکی چریلر طرفندن بی رحمانه اعدام ایدیلیورلردی .زرینینك خدمتجیسی، خزینه داری، ساقیسی دشمنك النه دوشه رك بیق وصقالری کسلدکدن صوکره یاقلدیلر. وزیراعظم، ترجمان ابراهیم واسطه‌سیله، زرینینك نه‌قدر خزینه‌سی بولندیغنی، نره ده قالدیغنی بونلردن صوردی . نخوت نجیبانه صاحبی کنج برمجار اولان خزینه‌دار(۲) شوجوابی ویردی: «زرینینك یوز بیك مجار دوقه‌سی، یوز بیك ئه کوسی، هر حجمده بیك التون قدحی، قیمتدار بر چوق اوانیسی وار ایدی ؛ بونلرك جمله‌سنی محو ایتدی ؛ یالکز بر قاصه ایچنده اللی بیك لیرالق ذی قیمت اشیا برا قشدر؛ لکن باروت مهماتی اوندن آز دکلدر؛ اونلرده شوقونوشمقده اولدیغمز دقیقه‌ده پارلایه جق، قلعه‌نك یکانه باعث تسلیمی اولان آتش اردوکزك ده سبب خرابی اوله جقدر» .بوتهدیدامیز سوزلری دیکرایکی اسیر دخی تصدیق

(۱) یچوی سلانیکیدن نقلاً بش درهم آغیرلغنده برقورشون اصابت ایتدیکنی سویلر .
(۲) ایستوانفیده، بودینا ده، فورغاچده، سامبوکوسده Sambuecus اولیان بوتفصیلات سلانیکیده مندرجدر.

ایلدی. وزیر اعظم اندیشناك اوله رق چاوش باشی یه، بتون آدملریله برلکده آتلره بینه رك بو فلاکتك اوکنی آلمق اوزره تدابیر لازمه نك اتخاذ اولنمسنی امر ایلدی. چاوشلر چکلمك وعسکره رجعت امری ویرمك اوزره امرایی خبردار ایتمکه آنجق وقت بوله بیلدیلر؛ قلعه مخوف برطراقه ایله برهوا اوله رق اوچ بیکدن زیاده آدم خرابه سی آلتنده قالدی[۳۵]. بینه اوکون وزیر اعظم، زرینینك باشنی، شاپقه سی و آلتون زنجیری اوزرنده اولدیغی حالده قپوجیلر کدخداسی کلابی معرفتیله دامادی بودین والیسی صوقولوویچ محمد پاشایه کوندرمك همان ایمپراطورك اردوکاهنه ایصال ایلمسنی یازدی. صوقولوویچ آلدیغی امر موجبنجه شو متروکات حزن آوری سالم قوتی ئه که ارسال ایلدی. مؤخراً باش، بالتازارباچانی طرفندن چاقاتورن شهرینه کتیریله رك عزیزه ئه له‌ن مناسترنده زرینینك — فرانکپیان عائله سندن بولنان — زوجه سنك مزاری یانه دفن ایدلمشدر. سیگه تك استیلاسنك سکزنجی کونی وزیر اعظم صوقوللو محمد پاشا بربیوك دیوان عقد ایلدی؛ هنوز حیاتده ایمش کبی سلطان سلیمان طرفندن اولمق اوزره، بتون ممالك عثمانیه والیلرینه، قریم خانینه، مکه شریفنه، ایران شاهنه ودولت عثمانیه ایله مناسباتی اولان دیکر مسلمان حکمدارلره ظفر نامه لر یازلدی. مکافات و ترقیلر توزیع ایدلدی؛ اوندن صوکره میراخور جعفر اغانك، سلطان سلیمانك یازیسنه تقلیداً تحریر ایتدیکی برمکتوب نشر اولندی که اردودن برقسمنك همان بابوچا اوزرینه کیتمسنی، دیکر قسمنك سیگه ت استحکاماتنك تکرار یاپلمسنده قوللانلمسنی آمر ایدی. بینه اوآره لق عسکر آره سنده اشاعه اولندی که پادشاه برنقریس ضربه سندن دولایی چیقه مامقده ایسه ده سیگه ت جامعی ختام بولنجه صلات جمعه یی ومظفریت لامعه سنك تشکراتنی ادا ایتمك اوزره جامعه کیده جکدر. اصحابنك وفاتنه مبنی منحل اولان برچوق مأموریتلرك توجهاتی اجرا اولندی[۳۶]؛ بومناسبتله جلال زاده نشانجی خدمتنه عودت ایلدی. صوقوللو، عسکری سیگه ت استحکاماتی وبابوچا سوقیاتی ایله اشغال ایده رك سلطان سلیمانك خبر وفاتنی اوچ هفته کتمه وشو صورتله ولی عهدك کوتاهیه دن استانبوله کیتمسی ایچون زمان ویرمکه موفق اولدی. بویوله برتدبیر، موفقیت ممالك ایله محمد اولك، محمد ثانینك(۱) سلیم اولك وفاتلرنده دخی استعمال اولنمشیدی. سیگه ت فاتحی صوقوللو محمد پاشا حکومتی او قدر قوی برال ایله طوتدی که یالکز بو ایلك اوچ هفته ظرفنده دکل، وفاتنه قدر امتداد ایدن اون اوچ سنه ظرفنده دخی سلطان سلیمانك مؤسساتنه عامه یی صادقانه مطاوعت ایتدیره رك دولتك سعادت وقدرتنی اوبیوك پادشاهك ترفیع ایتمش اولدیغی درجه ده محافظه ایلمشدر.

(۱) فاتحك وفاتنده حسن تدبیر اولنه مادیغنی قارء تخطر ایدر. (مترجم)

اوتوز دردنجی کتاب

سلیمان اوّل سلطنتنك آبده‌لری. ممتاز آدملری. — دفتردارلر، نشانجیلر، رئیس الکتابلر، شاعرلر، فقیهلر. — طریق علمی وعسکرینك یکیدن تنظیمی. — تیمار اصولی، ویرکیلر، جزاقانونلری، ضابطه نظاماتی. — سلیمانك ارتحالندن اعتباراً دولت عثمانیه‌نك اسباب انحطاطی.

سلطان سلیمانك وضع ایلدیکی قوانین و اصول عثمانلیلر نظرنده، بیوکلکنك الك بیوك سببلری عد اولندیغی جهتله — مقدمایازلدیغی وجه‌ایله‌اوروپالی مورخلرکندیسنی بیوك ومحتشم عنوانیله تذکار ایتمکده ایکن — ترکلر قانونی عنوانی ویررلر. زمان سلطنتنك اوابدینی تعداد ایدرکن یالکز ادبیات وصناعاته عائداولا لمرینی دکل، قانونه تعلق ایدنلرینی‌ده ذکر ایتمه‌مز لازم کله‌جکدر. اولا زمان سلیمانی‌یه اشتهار بخش اولان انشاآت واثار علمیه‌نك بر اجمالی واوندن صوکره دهای قانونیسی سایه‌سنده وجود بولان مؤسسات سلطنت عثمانیه‌یی بیان ایده‌جکز. وقایع حربیه وسیاسیه‌یی نقل ایتدیکمز و بونلردن حصه دار اولان قوماندانلرك، دولت رجالنك اسملرینی یاد ایلدیکمز صیره‌ده آثار صناعیه وادبیه‌دن واونلرك اصحابندن بحث ایتمش ایسه‌کده تاریخك بعض اقسامنی تنویر ایله بعضلرینی کولکه‌ده براقمقدن ایسه هرطرفنی بردرجه‌ده ضیا آلتنه آلمق دها مفید اوله‌جغنی دوشونه‌رك بوبحثده براز دها اطنابی وظیفه عد ایدیورز. دولتك باشقه هیچ برزمانی یوقدرکه محصولات ادبیه‌وصناعیه‌جه، قرق التی سنه‌سورن سلیمان اول وآنجق سکز سنه‌دن عبارت اولان سلیم ثانی سلطنتلری قدربرکت‌دار اولسون.

اولجه اشارت ایتمش ایدك که عثمانلی مورخلری وقایع سلیمانیه‌ده اون عددینك حاکم اولمسنه بر اهمیت عظیمه اسناد ایدرلر. بنابرین مساعده ایدلسین که سلطان سلیمانك حقیقی، یاخود مظنون اولان بیوکلکی حقنده برحکم قطعی اعطاسندن اوّل، شرقیونك او پادشاهك شخص و زمان سلطنتی حقنده تطبیق ایلدکاری بو اون عددی حقنده بعض تفصیلات وایضاحات ویرهلم. اونلرك افکارینه کوره بوعددك تأثیرینی ارادهٔ الٰهیه صور آتیه ایله کوسترمش ایدی: اونجی عصر هجرینك برنجی سنه‌سنده (۱) تولد

(۱) هجرتك ۹۰۰ نجی سنه‌سی (۱٤۹٤). [یوزنجی سنه مبدأعصر اولق اعتباریله سلطان سلطان سلیمانك رأس مائهٔ عاشره‌ده تولد ایتمش اولسی دوغری ایسه‌ده ۱۹۰۰ پارس سرکیسی

ایتمش اولان سلطان سلیمان عثمانلیلرك اونجی پادشاهی (۱)، زمانلرنك اونجی بیوك حکمداری (۲)، اون اولاد باباسی (۳)، اون بیوك اوصاف شاهانه نك صاحبی [۱] ایدی؛ زمان سلطنتنده لیاقت ممتازه یه مالك اون صدر اعظم (٤) واون دفتردار و نشانجی (٥)، اون فقیه متبحر (٦)، اون بیوك شاعر (۷) وار ایدی؛ اون دفعه اون شهر و استحکام فتحیله اشتهار ایتمشدر [۲].

بوندن اوایکی طقوز کتابی سلطنت سلیمانیه وقایعی روایاتنه تخصیص ایتدکدن صوکره

مناسبتیله تجدد ایدن برمباحثه ده هرعصرك ابتداسی یوزنجی سنه دن می، یوقسه یوزبرنجی سنه دن می اعتبار اولنه جغی حقنده مناظره اولنمشدر. هر تاریخك ایلك عصری یوزنجی سنه نك نهایتنده ختام بوله جغه کوره ایکنجی و اوچنجی و الی اخره عصرلرك یوزبرنجی سنه نك برنجی کونندن باشلامسی لازم کلیر؛ مع هذا «اوته دن بری قبول اولنمش» دیه حساب دیکری معتبر عدایدنلر بولنور. مترجم]

(۱) ۱، عثمان؛ ۲، اورخان؛ ۳، مراد اول؛ ٤، بایزید اول؛ ٥، محمد اول؛ ٦، مراد ثانی؛ ۷، محمد ثانی؛ ۸، بایزید ثانی؛ ۹، سلیم اول؛ ۱۰. سلیمان اول.

(۲) ۱، شارل کن؛ ۲، اونجی ئون [پاپا]؛ ۳، سکزنجی هانری؛ ٤، برنجی فرانسوا؛ ٥، ایوان واسلیه ویچ. ٦، شاه اسماعیل؛ ۷، شاه اکبر، ۸. آندره آغریتی؛ ۹، برنجی سکیسموند؛ ۱۰، سلیمان اول.

(۳) ۱، محمد؛ ۲، محمود؛ ۳، عبدالله؛ ٤، جهانکیر؛ ٥، مصطفی؛ ٦، بایزید؛ ۷، سلیم؛ ۸، مهرماه (رستم پاشا حلیله سی)؛ ۹ و ۱۰، اسملری نامعلوم ایکی قیزکوندیك ایلچیلری راپورلرنده اونلردن بحث اولنمشدر.

(٤) ۱، پیری پاشا؛ ۲، ابراهیم پاشا؛ ۳، آیاس پاشا؛ ٤، لطفی پاشا؛ ٥، سلیمان پاشا؛ ٦، رستم پاشا؛ ۷، احمد پاشا؛ ۸، دفعهٔ ثانیه اوله رق رستم پاشا؛ ۹، سمیز علی پاشا؛ ۱۰، صوقوللو محمد پاشا. عالم خاخام آنوسنینو یه ده مراجعت: «*Que tuvisse diez Oliviçires, Diez* اون یکی چری آغاسندن ده بحث ایدر: «*que son la parte principal del Reino; agas de Geniçaros, le mayor fortaleza y vigor de su exercito*». (حاجی قالفه، تقویم التواریخ، ص۲۳٦). لکن بالذات سلطان سلیمان طرفندن اداره اولندیغنی بیان ایتدیکی اون سفر حقنده آلدانیر. «*Las guerras que dio personalmete fueron diez* (س۸٤)». چونکه موهاچ و ویانه سفرلرینی بر صایه رق ۱۵٤۱ مجارستان سفرینی اونودور، وایران شاهی اوزرینه آچیلان ایکی صوك سفری ده بر کوسترر.

(٥) ۱، اسکندر چلبی؛ ۲، جلالزاده مصطفی؛ ۳، رمضان زاده محمد؛ ٤، خلیل بك؛ ٥، ابوالفضل؛ ٦، محمد چلبی؛ ۷، آقباش چلبی؛ ۸. نوبهارزاده؛ ۹، ابراهیم؛ ۱۰، فریدون.

(٦) ۱، کمال پاشازاده؛ ۲، ابوالسعود؛ ۳، ابراهیم چلبی؛ ٤، طاش کوپریلی زاده؛ ٥، جلالزاده صالح؛ ٦، حافظ مجم؛ ۷، لاری؛ ۸، برکیلی؛ ۹، خیرالدین؛ ۱۰، سروری.

(۷) ۱، باقی؛ ۲، خیالی؛ ۳، ذاتی؛ ٤، غزالی؛ ٥، یحیی بك؛ ٦، فضولی؛ ۷، جلالی؛ ۸، فکری؛ ۹، روانی؛ ۱۰، لامعی.

بو اونجی کتابده (۱) آنجق اوابد صناعیه وادبیه ده وتاریخ عثمانینك بودره سنك میدانه قویدیغی مؤسساتی ذکر ایله انشاآت و تأسیساتدن ، دفتردار و نشانجیلردن ، فقیه وشاعرلردن، هیئت علمیه نك ترتیبات جدیده سندن، اردو وخزینه دن، تیمار وزعامتلر حقنده کی نظاملردن، قوانین جزائیه ایله ضابطه نظاملرندن، ادارهٔ داخلیه دن بربرینی متعاقب بحث ایده جکز .

سلیمانیه جامعی ایله دیکر التی جامعی، یعنی: سلیم اولك تربه سی قربنده انشا اولنان سلیمیه یی؛ سلیمانك شهزاده لری محمود وجهانکیرك تربه لری یاننده کی شهزاده وجهانکیر (غلطه ده) جامعلرینی ؛ اسکدار و ادرنه قپوسنده مهرماه سلطان ایچون یاپیلان ایکی جامعی ؛ خاصکی سلطان ، نام آخرله روکزه لان ایچون عورت پازارنده انشا اولنان جامعی مقدما تذکار ایتمش ایدك؛ هرنه قدر شوالتی جامع سلطان سلیمانك اسمنی حائز دکل ایسه لرده جمله سی اونك خزینه سندن وجوده کتیرلمشدر. سلیمانیه دن صوکره سلیمانك الکزیاده افتخار ایتدیکی — قرق کمر، یاخود قرق عمومی چشمه یه صوویردیکی ایچون — قرق چشمه نامیله یاد اولنان واولجه تاریخمزده ذکر ایدیلن صویوللریدر. سلیمانیه نك، قرق چشمه کمرلرینك، چکمجه کوپروسنك بناسیله سلطان سلیمان احتشام ومؤسسات عمومیه جه — ایاصوفیه کلیساسنك، قدیم بیزانس صویوللرینك، چکمجه کوپریسنك مبنی بولندیغی نهر اوزرنده برکارکیر کوپرینك بانیسی اولان — ژوستینیه ن ایله رقابت ایتمشدر. قسطنطنیه یی انشا ایلین قسطنطین وبو پای تختی فتح ومجدداً اعمار ایدن محمد استنااولنورسه بوشهرك، تزیناتی مقدار عظیمنده اك زیاده مدیون اولدیغی بیوك ژوستینیه ن ایله بیوك سلطان سلیماندر . عثمانلی پادشاهی طرفندن کافهٔ مبانینك تفصیلاً تعریفی التی بابده ژوستینیه نك اوابدینی توصیف ایدن پروقوبك اثری قدر واسع برتألیفه سرمایه اولور؛ پروقوب کبی بوتألیفك صاحبی ده سلیمانك پای تخت وولایاته زینت بخش اولان جامعلرله ممالکك هرطرفنده کوریلن متعدد صویوللر، کوپریلر، استحکامات، برچوق مؤسسات خیریه حقنده اطرای ستایش ایده بیلیر. شیخ اکبر متصوف محیی الدین العربینك قبری اوزرنده کی سترهٔ نسیانی رفع ایله اورایه برقبه انشا ایده رك ارباب اخلاصه زیارتکاه یاپان پدری سلیمك اثرینه اقتفاءً سلیمان دخی بغدادده — عجم شیعه سنك بیقدیغی — امام اعظم ابوحنیفه تربه سنی اعماروبوتربه نك جوارنده برجامع شریف ایله اطعام فقرا ایچون برعمارت انشا ایلشدر. بینه بغدادده، طریقت مشهورهٔ قادریه مؤسسی شیخ عبدالقادر

(۱) هامشه رده اون عددینك تأثیرینه مغلوب اوله رق سلطنت سلیمانیه یی اون کتابده یازمشدر! (مترجم)

گیلانینك تربه‌سی قربنده کی جامعی یکیدن احیا ایتمشدر. شاعر اعظم متصوف مولانا جلال‌الدین رومی ایله قهرمان اسلام سیدبطال غازینك خاطره‌لری ینه اویولده‌طرف سلیمانیدن شرفلندیرلمشلردر. قونیه‌ده‌درگاه‌مولانا ده ایکی مناره‌لی برجامع ایله‌درویشان ایچون برسماعخانه(۱). اونلرك اقامتلرینه مخصوص حجره‌لر، فقرا ایچون عمارت یاپدرمشدر. سید غازی قصبه‌سنده تربهٔ بطال -جوارنده بربیوك تکیه، بر جامع، بر مدرسه، فقرا وغربا ایچون عمارت تأسیس ایلدی؛ بوبنالرك جمله‌سی قورشونله اورتلدی؛ تکیه‌طریقت بکتاشیه‌یه ویرلدی. پیر طریقت عبدالقادر وجلال‌الدین رومی ایچون یاپیلان آثار خیریه ایله سید غازی قصبه‌سنده کی انشا آت ممالك عثمانیه‌ده مقدار و نفوذلری کثیر اولان قادری، مولوی، بکتاشی درویشلرینك سلیمان حقنده محبتلرینی جلب ایتمش ایدی. کفه‌ده، ازنیقده، شامده خراب اولان جامعلری ومریج اوزرنده جسر مصطفی پاشا قربنده مصطفی پاشانك انشا ایتدرمش اولدیغی کاربان سرایی، جامعی، عمارتی تعمیر ایتدردی. سلطان سلیمان بوقدرجامعلری انشا وتزیین ایتدرمکله قناعت ایتمیه‌رك ممالك مفتوحه‌ده‌کی خرستیان کلیسالرینی‌ده معبد اسلامه تحویل ایلدی. ردوس وقورفوندن طمشوارووبودینه قدر ناقوسلر خرستیانلری دعوتدن قاله‌رق تغنیات مزامیر واهنك ارغنون یرینه‌بالای مناراتده‌مؤذنلرك «الله! محمد!» سسلرندن‌باشقه‌برشی ایشیدلمز اولدی. سلاح‌عثمانی ایله‌تسخیر اولنان شهرلرك جمله‌سنده، ردوسده، قورونده، شاباجده، بلغراددە، طمشواردە، بودینده کلیسالر جامعه تحویل ایدیلیرکن برطرفدن‌ده استحکامات تعمیر ویاخود یکیدن انشا ایدلمکده ایدی. سلطنت سلیمانیه‌نك بدایتنده تعمیر کورن بلغراد قلعه‌سی، بر یلدیرم دوشمسندن دولایی جبخانه‌سنك آتش آلمسیله خراب اولدقدن صوکره‌نهایت سلطنتنده‌دخی ترمیم ایدلدی. سلطان‌سلیمان قدسك دیوارلرینی تعمیرایتمش، وخلفای سالفه‌یه امتثالاً کعبهٔ معظمه‌یی تزیین‌ایدن عثمانلی پادشاهلرینك ایلکی اولمشدر. بوتزیناتك جوازی حقنده مفتی ابوالسعوددن فتوا آلمش، وانشاآتك فقهای مکه‌ایله حنفی، مالکی، حنبلی، شافعی، ائمهٔ اربعهٔ‌سنیه‌سی حضورنده‌اجراسنی امرایلمشدر. مکه‌ده بودرت‌مذهب ایچون عثمانلی مدرسه‌لری طرزنده درت مدرسه یاپدیروب‌هرمدرسه‌یه اون بش طلبه وبرمعید قونلمشدر. مدرسلرینك وظیفهٔ یومیه‌لری اللی، معیدك‌درت، هرطالبك ایکیاقچه‌ایدی[۳]. [حضرت] پیغمبرك‌ایلك‌زوجه‌سی[حضرت]خدیجه‌نك وقتیله جامعه تحویل ایدلمش اولان خانه‌سی خراب اولمش ایدی. سلیمان اونی تکرار

(۱) پچوی، عالی، جلال‌زاده.

انشا ایتدیره‌رك صالی وجمعه کونلری «الله!» و«هو!» دیه‌رك ذکر ایتمك اوزره درویشلر تعیین ایلدی. مکه‌نك بر آفتی اولان صوقحطنه چاره اولمق اوزره هارون الرشیدك زوجه‌سی زبیده مکده مبالغ کلیه صرفیله برصویولی یاپدرمش، وبواثر بالدفعات تعمیر کورمش ایدی. سلطان سلیمانك اون ایکنجی سنهٔ سلطنتنده (٩٣٩—١٥٣٢) مکده صوسزلق او درجه‌یه چیقدی که بر قربه‌سی خیلی پاره دیمك اولان بر دوقه‌یه صاتیلیر اولدی، وسوق دیانت پروری ایله حرمین محترمینه کلمش اولان حجاج دفع عطش ایده‌میه‌رك تلف اولمق تهلکه‌سنه اوغرادی؛ برکات ویرسین که برخیرلی یاغمور امدادلرینه یتشدی. فلاکتك تکررینه محل قالمامق ایچون سلیمان بدر وحنین وجبل عرفات صویوللرینك تکرار انشاسنی امر ایتدی که بونلردن بدر و حنین یولی قرق بش لوله (١) صو آلیرمرمردن مصنوع وقبه ایله مستور بر حوض وسیعه منتهی اولوردی. سلیمانك کریمه‌سی مهرماه سلطان دیکر برصویولی انشا ایتدیره‌رك بونکله جبل عرفات منبعی صولرینی حرم شریف قربنده بر حوضه آقتدی. جبل مرو مائله‌سی اوزرنده بر چشمه بناوصفا ایله شرفاقبرستانی آره‌سنده کی ایکی حوضی توسیع ایتدردی؛ بوحوضلردن بری سوریه‌دن و دیکری مصردن کلن حجاجك احتیاجاتی ازاله ایلدیکی جهتله سوریه ومصر حوضلری تسمیه اولنمشدر. مصر سلطانی قلاوون ایکی قریه تأسیس ایله بونلرك وارداتنی بایرام کونلری کعبه‌یه اورتیله‌جك ستره مصارف سنویه‌سنه تخصیص ایتمشیدی. بوستره صیرمه‌لی ایکی قماش پارچه سندن مرکب اولوب بیك التمش ذراع وسعتنده اولان برنجیسی حجاب واللی ذراعدن عبارت اولان ایکنجیسی نطاق تسمیه اولنور. بو ایکی قریه‌یه سلطان سلیمان دیکرلرینی علاوه ایتمشدر؛ بوندن باشقه حرمینه هر سنه‌یه قافلهٔ حجاج ایله کوندریلن اچه‌یی تزییدوبونی جوالی نامیله خرستیان رعیه‌نك جزیه‌سندن تخصیص ایلمشدر.

عثمانلیلرك اصول تشریفاتی اقتضاسنجه وزیرلر، بکلربکلری جمله‌یه تقدم ایدرلر؛ اونلردن صوکره دفتردار، نشانجی، رئیس الکتاب کلیرکه اصل وکلا بونلر دیمکدر. بونلرك دوائر اقلامك سکوتی ایچنده متواضعانه ایفا ایتدکلری خدمات نافعه ارباب حربك خدمتلریله مستور قاله‌رق اکثریاحقیله تقدیر اولنماز. دفتدارلرك، نشانجیلرك، رئیسلرك شان واشتهاره نائل اولملری نادردر؛ اسکندر چلبی کی سقوطی بتون ممالك عثمانیه‌یه عکس انداز اولانلر وبیوك وکوچك نشانجی جلال زاده مصطفی ورمضان زاده محمد

(١) صو اوچیسی.

کبی زمانلرینك تاریخ نویسی اولمش بولنانلر او قاعده‌یه استثنا تشکیل ایدرلر . وزیر اعظم ابراهیم پاشانك مغدوری اولان اسکندر چلبیدن صوکره دفترداراولانلر آره‌سنده مجارستان ویرکیلری ایچون بر یکی قید تأسیس ایتمش اولان خلیل بك ایله مورخ شهیر ادریس بدلیسینك اوغلی ابوالفضل چلبی‌یی صورت مخصوصه‌ده ذکر ایتمه‌مز لازم کلیر. خلیلدن اوّل دولت عثمانیه‌ده روم‌ایلی، اناطولی، سوریه‌ومصر دفترداری اولمق اوزره اوچ دفتردار وار ایدی . مجارستانك فتحی بردردنجی دفترداراق تشکیلنی ایجاب ایده‌رك خلیل بك بوولایت جدیده‌نك ادارهٔ مالیه‌سنه مأمور اولدی. ابوالفضل ایسه پدرینك، تأسس سلطنتدن سکزنجی پادشاهه‌قدر «هشت بهشت» نامیله لسان فارسی اوزره یازمش اولدیغی تاریخ دولت عثمانیه‌یه طقوزنجی پادشاه اولان سلیم اول زمانی وقایعنی علاوه ایتمشدر . اکری عبدی چلبی نامیله معروف اولان محمد چلبی سزاوار دقت برهنر کتابت ایله کسب امتیاز ایده‌رك ایکی دفعه دفتردار ونشانجی منصبلرینه چاغیرلدی(۱). متعدد نظامات، بوذات ایله بیوك نشانجی مصطفانك اثر تحریری اوله‌رق اوزمانه قدر نشر اولنان نظاملرك بر مجلده جمع‌ده بولنلرك همتیله وقوع بولمشدر؛ برنجیسی محمد ثانینك قانوننامه‌سنی وایکنجیسی سلیم اول زماننده تنظیم اولنان قانوننامهٔ مالی‌یی جمع وتلفیق ایلمشدر . دیکر ایکی دفترداركده مصالح دولتده خدمات مخصوصه‌لری واردر که بونلر، مفتریاتیله اسکندر چلبینك سقوطنه یاردیم ایدن نقاش علی ونشانجی جلال‌زاده مصطفانك محمیسی نوبهارزاده‌در. نوبهارزاده دفتردار منصبنه واصل اولنجه اصول مؤسسه اقتضاسنجه نشانجی‌یه حق تقدمی اولدیغی حالده ولی نعمتنه تقدم ایتمکدن ایسه استعفایی ترجیح ایده‌جکنی بیان ایله اوندن ایلری کچمکه ممانعت کوستردی . سلطان سلیمان بوحرکت نعمت شناسانه‌ده‌کی نجابتی تحسین ایله بعدما دفتردار ونشانجیلردن هانکیسی دها قدملی ایسه اونك تقدم ایتمسنی اراده ایلدی . مصر دفترداری ابراهیم بك ترکجه برمحررات دولت مجموعه‌سی ترتیب ایتمشدر؛ لکن بومجموعه رئیس الکتاب فریدون بك طرفندن منشأت همایون نامیله تنظیم اولنوب بتون مجموعه‌لرك اکملی بولنان وتاریخمزده مراد ثالث سلطنتنده موضوع بحث ایدیله‌جك اولان اثره قیاس ایدیله‌مز . بو نشانجیلرك قلمندن چیقان اك شایان دقت محررات صیره‌سنده مهاج مظفر یتنامه‌سی، بلغراد، ردوس،

(۱) محمد چلبی، اکری عبدی اوغلی دیرلر براهل علم آدم ایدی؛ کاه دفتردار وکاه نشانجی اولدی. سکتوار سفرنده نشانجی ایکن وفات ایده‌رك پچویده قاسم پاشا جامعنه دفن اولندی. پچوی، ج ۱، ص ۴۲. (مترجم)

تبریز، بغداد، بودین، سیگهت فتحنامه‌لری ایله شهزاده بایزیدك تسلیمی حقنده سلطان سلیمان وشاه اسماعیل وشاه طهماسب وبونلرك وزیرلری آره‌سنده جریان ایدن مخابراتی وسلیمان طرفندن شریف مکه‌یه کوندریلن ووزیراعظم ابراهیم پاشایه ویریلن براتلری ذکر ایتمه‌مز لازم کلیر [٤].

دفتردار ونشانجیلر آره‌سنده مورخلره وارباب قلمه تصادف اولنمسی پادشاهلر، وزیرلر آره‌سنده شاعرلر بولنمسندن دها آز تعجبه شایان اولدیغنده شبهه یوقدر. باباسی سلیم اول وعموجه‌سی قورقود بحق شعرا آره‌سنده ذکر اولنان سلطان سلیمان ایله درت اوغلی سلیم، مصطفی، بایزید، جهانکیر دخی تراجم احوال عثمانیه ده بوصفتله یاد ایدلمکده در [٥]. دولت عثمانیه نك اك بیوك شاعر ربابیسی عبدالباقی، دها مختصر اوله‌رق باقیدر که عثمانلیلر بوذاتی سلطان الشعرا وخان وخاقان شعرا عنوانلریله ذکر ایدرلر. باقی، شعر عثمانیده، متنبی وحافظك شعر عربی وفارسیده‌کی درجه‌سنده عدایدلمشدر. سلیمان زماننده تولد ایتمش اولان باقی بو پادشاهك زمان سلطنتنده اشتهارك صوك درجه‌سنه نائل اوله‌رق سلیم ثانی زماننده دخی او مرتبه‌یی محافظه ایتمشدر. سلطان سلیمانك اشعاری دهای شاعرانه اشارتنی حاوی دکل ایسه‌ده بروقار شاهانه‌یی واخلاق صافیه‌یی متضمن اولدیغی انکار اولنه‌مز؛ هر بیتنده منظور اولان احتساسات انسانیت کاری «محبی» مخلصنی حقیقه المش اولدیغنی اثبات ایلر. اکر سلیمان زمانلك بیوك شاعرلریله مساوی صایلمه‌مز ایسه ایلریله‌مش بریاشده، یعنی اسکی پرستش کرده‌لرینی قیروب آته‌رق اونلرك یرینه یکیلرینی اقعاد ایتمه‌نك مشکل اولدیغی برزمانده، ایلك اثرینی تقدیمه کلن باقینك لیاقت علویه‌سنی تقدیر واووقتدن اعتباراً — بیوك آدملره مالك اولمق خصوصنده اوقدر زنکین اولان — دولتلنك اك کوزل زینتی اوله‌رق توقیر ایتمش اولمسندن دولایی ستایش ایدلمك لازم کلیر. باقی بی پادشاهانه مظهر مکافات ایتمکله اکتفا ایتمدی؛ کندیسی‌ده شاعر اولمق حیثیتیله برشعر اتحاف ایده‌رك بونده باقی بی عثمانلیلرك اك بیوك شاعری اولمق اوزره یاد واشتهارینك دوامنی بحق کشف ایلمشدر [٦]. احتساسات نعمت شناسی ایله متحسس اولان باقی، سلطان سلیمانك وفاتی اوزرینه برمرثیه سویلمشدر که شعر عثمانینك اك قیمتلی الماسی عد اولنمشدر. باقینك مرثیه‌سیله رقابت ایده بیله‌جك دیکر بر مرثیه‌ده مفتیٔ متبحر ابوالسعود افندی طرفندن تنظیم اولنمشدر که بو ذاتی عثمانلی مترجمین احوالی بر قاچ غزلندن دولایی — سلفی کمال پاشا زاده ایله سعدی افندی کبی — شعرا آره‌سنده ذکر ایتمکده درلر. پادشاهلر، شهزاده‌لر کبی برچوق وزیرلر، پاشالرده غزل سویلمکی مخل شرف

بولنامشلردر: طالعسز بودین بکلر بکی ارسلان پاشا، وزیر جمالی وشمسی احمدپاشالر، وزیراعظم پیری پاشا تراجم نویس طرفلرندن سلسلهٔ شعرایه الحاق اولنمشدر؛ فقط بونلرك هیچ بری وحتی شمدی ذکر ایده جکمز طقوز شاعر کندیسنی باقی درجه سنده صایه ماز.

شاعر خیالی، بومخاصه خیاللرینك، ونکلرینك پارلاقلغیله اثبات استحقاق ایتمشدر. بومزیاتی پادشاهك و وزیراعظمك اوقدر توجهنی جلب ایلدی که هر شعری مکافات شاهانه یه مظهر اوله رق نهایت یوز اللی بیك اچه لك بر ایراد سنوی یه [زعامته] نائل اولدی (۱). خیالی افکار ادبیه جه — سلیم اول زماننده موضوع بحث ایتدیکمز — ذاتینك مخالفی اولمقله برابر اکثریا اونی تقلید ایتمشدر. عثمانلیلرك آره ته نی دیمك اولوب دلی برادر عنوانی ویریلن غزالیدن وشاه وگدا وشهد انگیز منظومه لرینك صاحبی یحیی بکدن باحث وقایعی یازارکن ده بو ایکی شاعر دن بحث ایتمش ایدك. فضولی افیونك ومشروبات مسکره نك ذوقنی ولیلی ایله مجنونك عشقنی ترنم ایتمشدر؛ «روضة الشهدا» نامنده کی اثر فارسی یی ده «حدیقة السعدا» نامیله ترجمه ایلمشدر. جلالی وفکری حکایات نظمیله اسملرینه شهرت ویرمشلردر؛ برنجیسی خسرو وشیرین عنوانلی نظم فارسیدن وترکجه لیلی ومجنوندن اقتباس افکارایله بوایکی افسانه یی نظم ایلمش، شهنامه یی ده ترجمه ایتمشدر. فکری تماشای کواکبدن اخذ الهامات ایله «مهر وناهید» ی، «بهرام وزهره» یی یازمش و «شکوفه زار» و «ابکار افکار» نامنده دیکر اثر براقمشدر. سلیمانك ایلك سنهٔ سلطنتنده وفات ایدن روانی عشرتنامه (۲) اسمنده کی اثر مصورانه سیله برنجی درجه ده کی عثمانلی شاعرلری آره سنه کچمشدر. بیدپایك حیوانات لسانندن حکایاتی حاوی کتابنك علی واسع طرفندن یازیلان ترکجه ترجمه سی صورت عمومیه ده نثر عثمانینك اك کوزل اثری عد اولنمقله برابر برنجی ناثرلر آره سنده بولنان لامعی ده روانی کبی اك بیوك شاعرلرصیره سنده ذکر اولنمقده در. لامعی ذاتی کبی «شمع وپروانه» نامنده براثر خیالی نظم ایده رك ذاتی ایله، فتاحینك «حسن ودل» اسمنده کی اثرینی ترکجه یه ترجمه ایده رك آهی ایله رقابت ایلمشدر. سلیمانك امریله نظامینك [سمرقندی] «ویسه ورامین» ی، جامینك «ابسال وسلامان» ی، انصارینك «وامق وعذرا» سی، نظامینك [گنجوی] «هفت پیکری»، عارفینك براثری (۳) کبی ایرانك اك اسکی افسانه لرینی ترجمه ایتمشدر. فرهادك نلاکتنی

(۱) لطیفی، شاعرلرك ترجمه سی، ص ۱۴۹. دیکر ایکی خیالیدن ده بحث ایدن عاشق چلبی ایله قنالی زاده یه دخی مراجعت.

(۲) شاعرده لطیفی، ص ۱۵۹، و برلین کتبخانه سنده دیه زك ال یازیلری.

(۳) آلمانجه ده «Ballen und Schlagel» وفرانسزجه ده «Ballot et le Maillet»

حاکی بر « فرهاد نامه » ایله وقعهٔ کربلایی مصور « مقتل حسین » نامنده‌کی اثرلری و « شرف الانسان (۱) » اسمنده‌کی اثر عربی ایله جامینك تراجم احوال متصوفه‌یی حاوی «نفحات‌الانس» عنوانلی کتابنی و«شواهدالنبوه»سنی‌ده ترجمه‌ایلمشدر؛ بونلردن باشقه حکایات مضحکه‌یی حاوی بر « لطایفنامه » وسعدینك کلستانینه بر شرح یازمش و « شهر انکیز بروسه » نامنده‌ده براثر براقمشدر . بواون (۲) شاعر شهیردن ماعدا اولمق اوزره، منتخبات وتراجم احوال صاحبلری سلیمان زمانندهیوز وسلیم ثانی زمانندهاللی شاعر یازارلرکه بونلرك‌ده‌اکثریسی شاعر ربابیدر. بونکله برابر برچوغی شعرلرینه بعض وقایع حربیه‌یی ، یاخود بر پادشاهك مدت حکومتنی ، حتی عثمانیلرك تاریخ عمومیسنی موضوع اتخاذ ایتمشلردر ؛ ازجمله سودی میخال اوغلنك آثار شجاعتنی ، مراقی والهی سیگهت محاصره‌سنی، شکری ودرونی سلیم اول سلطنتنی(۳)، حیاتی ومحرمی سلیمان اول سلطنتنی، حدیدی، شمسی ، عارف، هزارپاره بتون عثمانلی پادشاهلرینك فتوحاتنی نظم ایلمشلردر. شاهنامه بتون ایران تاریخنی حاوی اولدیغی کبی بوصوك درت شاعرك‌ده اثرلری هپ عثمانلی تاریخنی متضمن اولدیغی ایچون بونلره « شهنامه‌جی » دینلمشدر (٤) . اك کوزل اشعاری احتوا ایدن مجموعه‌سنه ادریس بدلیسی‌یه تقلیداً «هشت بهشت» عنوانتی ویرمش اولان ادرنه‌لی سهی(٥) هم مورخ(٦)، هم شاعردر؛ اصلی عجم اولان بغدادلی عهدی بن شمسی(۷) ده « کاشن شعرا » اثرنده اکا امتثال ایتمشدر . عهدی ، معاصرلرندن ایکی یوز کشی‌یه شاعر عنوانی اعطا ایله سماحت کوسترمشدر ؛ لطیفی ده (۸) قسطمونیلیلر حقنده بویله بر لطفده بولندیغی کبی زمانی شعراسنی اوچ‌یوزه قدر چیقارمشدر. عاشق چلبینك(۹) تراجم احوالنی‌یازدیغی درت

دینلمشدر؛ «کوی‌وچوکان» اوله‌جقدر. (مترجم)

(۱) قالکوته‌ده طبع اولنمشدر.

(۲) باقی، خیالی، ذاتی، غزالی، یحیی بك، فضولی، جلیلی، فکری، روانی، لامعی .

(۳) سلیمانمنه. ناثر سجودی واسحق چلبی سلیم‌اول، واصولی سلیم ثانی تاریخنی‌یازمشلردر.

(٤) القاص میرزا ابله نزد سلیمانی‌یه کلن فتح الله ایرانی شهنامه‌جی نصب اولنمشیدی.

(٥) سهی ۹٤٥ (۱٥٤۸)ده وفات ایتمشدر .

(٦) یعنی مترجم احوال شعرا. (مترجم)

(۷) عهدینك وفاتی : ۹۷۱ (۱٥٦۳) .

(۸) لطیفی ۹۹۰ (۱٥۸۲)ده وفات ایتمشدر.

(۹) «تذکرة الشعرا ومشاعر الظرفافی قواعد ادب الکتاب من‌الفضلا » اثر سید محمدعلی عاشق چلبی ، ف ۹۷۹(۱٥۷۱) مجموعهٔ مؤرخده وکتبخانهٔ ایمپراطوری وقراليده .

یوز شاعردن یوزی بیوك سلطان سلیمان عصرینه عائددر ؛ عاشق چلبی ایسه سلطنت سلیمانیه‌نك آنجق اون سنه‌سنی ادراك ایتمشدر [۷] .

سلیمان زمانینك بیوك فقیهلرندن مفتی کمال پاشا زاده وابوالسعودی، لسانئ شهیر سروری‌یی، « ملتقی البحرین » نامنده و حالا موقع تدریس و تطبیقده بولنان بر اثر فقهینك صاحبی ملا ابراهیم چلبی‌یی مقدما ذکر ایتمش ایدك [۸]. محیط العلومنده اوچ یوز یتمش علوم متنوعه‌دن بحث ایله بونلردن هربری حقنده باشلیجه اثریازان مؤلفلری ذکر ایدن طاش کوپریلی زاده‌یی‌ده موقع احترامده یاد ایتملی‌یز؛ ایلك اوله‌رق بوذات « شقائق النعمانیه » (۱) نامنده‌کی اثرنده بدایت سلطنت عثمانیه‌دن سلطنت سلیمانیه‌نك نصفنه قدر کذران اولان فقهانك تراجم احوالنی یازمشدر [۹]. حافظ عجم دخی [۱۰] « فهرس العلوم » (۲) و « مدینة العلوم » (۳) نامنده و محیط العلوم طرزنده ایکی اثرك صاحبیدر . جلال زاده صالح، نشانجیلق منصبنده بولنمش وبایزید ثانینك امری اوزرینه فارسی « جامع الحکایات » ی (٤) ترجمه ایده‌رك مؤخراً سلیم اول تاریخنی‌ده یازمش اولان برادری مصطفانك اثرینه اقتفاده لیاقت کوسترمشدر. هندستان پادشاهی همایون شاه خدمتندن سلاطین عثمانیه خدمتنه انتقال ایدن عجم لاری « مرآت الادوار ومرقات الاخبار » اسمنده برتاریخ عمومی یازمش وایکی جلال زاده‌نك قزاندینی شهرتك مجموعنه مساوی بر شهرته نائل اولمشدر ؛ متعدد امهات کتب فقهیه‌یه حاشیه‌لری‌ده واردر [۱۱]. استانبولده اثاری اخیراً تکرار طبع اولنان برکیلی — که عثمانلیلرك قانیسیوسی و دوناتی دیمکدر — نحو و عقائددە متبحر ایدی (۵). شهزاده‌لرك سنت دوکونی مناسبتیله ، سلطان سلیمانك خواجه‌سی خیرالدیندن بحث ایتمش ایدك ؛ خواجه خیر-الدین ، مدرسین آره‌سنده وقوع بولان مباحثه‌لرده دائما نزد شاهانه‌ده بولنوردی .

(۱) شقائق النعمانیه مشایخدن اللی وفقهادن بش یوز یکرمی طقوزذاتك ترجمهٔ حالنی حاویدر.

(۲) پارس کتبخانه‌سنده .

(۳) سکز یوز علمدن باحثدر .

(٤) جمال الدین محمد العوفینك اثریدر. بواثرمقدما عرب شاه ونجاتی طرفندن ترجمه اولنمشیدی. [عرب شاهك ترجمه‌سی عربی‌یه اوله‌جقدر]

(۵) هدایه وصدرالشریعه‌یه حاشیه، فقه اسلامه دائر ایکی اثراساسی (دولت عثمانیه‌نك اصول تشکیلات واداره‌سنه مراجعت، ص ج ۱، ص ۷ و ۸)، کافیه‌یه شرح، علم کلامدن براثر، ادعیه‌یه دائر برکتاب یازمشدر . استانبولده طبع اولنان اك مشهور اثرلری — برکیلی رساله‌سی. یاحود رسالهٔ برکوی اسمیله مشهور اولان — طریقت محمدیه ایله عواملدر . اونلردن باشقه امثله‌سی وکفایة المبتدی نامنده برادری دها واردر . ۹۸۰ (۱۵۷۳) تاریخنده وفات ایتمشدر .

وزیر اعظملرده علمای تشویق ایچون اکثریا بویله مجلسلر عقد ایدرلردی : ازجمله آیاس پاشا محمد ثانینك سکز مدرسه سنده بولنان سکز مدرسی دعوتله مباحثه ایتدرمشدر. سلطان سلیمان زماننده هیئت علمادن معدود اولان التی طبیبك هیچ بری انار فنیه ایله کسب امتیاز ایتمه مشدر. محمد القیسونی شهرت قزانمش ایسه بوده صوك خسته لغنده پادشاهه اعادهٔ عافیت ایتدرمسندن دکل، ارتحالنی مکتوم طوتمق خصوصنده صدراعظمه معاونت ایلمسندن دولاییدر [١٢]. عصر سلیمانیده کی اوتوز شیخدن آنجق بر قاچی، سوزلرینك عسکره القا ایلدیکی شوق ایله اسملرینی پادشاهك فتوحاتی آره سنه قید ایتدرمشلر درکه بغداد فتحنده شیخ علاءالدینك، سیگه ت محاربه سنده شیخ نورالدینك بویولده همتلری کورلمشدر . طاش کوپریلی زاده ایله انی تذییل ایدن عطاینك ترجمهٔ حالنی بزه ایصال ایلدکلری ایکی یوز فقیهدن ده شایان اهمیت براثر ایله معروفیت اکتساب ایدنلر اللی قدردن عبارتدر .

سلطان سلیمان زمانینك علوم وادبیاتنه عائد بونظرهٔ شریعه یه، بو پادشاهك هیئت علمیه حقنده کی تعدیلاتنی وسلطان محمد ثانینك تأسیسات حکیمانه سنجه اکمالاتنی علاوه ایتمك لازم کلیر . سلطنت عثمانیه نك هم عقائد، هم ده فقه علماسی دیمك اولان هیئت علمیه اونك همتی سایه سنده درکه درجهٔ کماله واصل اولمش واوقدر اسباب انحلالك ظهوریله برابر زمانمزه قدر اودرجه ده قالمشدر. سلطان سلیمانك هیئت علمیه جه اجرا ایتدیکی اصلاحاتك باشلیجه سی مدرسلرك قطع ایده جکلری درجاتك — که محمد ثانی طرفندن یکرمیلی، اوتوزلو، قرقلی، اللیلی، التمشلی اولمق اوزره بشه تقسیم اولنمشیدی — دها مناسب برصورتده تنظیمدر؛ اوندن ماعدا سلیمان قانونی ، مدرسلری داخل وخارج قسملرینه ده تفریق ایلمشدر . پای تخت ایله ولایتلرده کی مدرسه لر ایلك اوچ صنفدن بولنان مدرسه سی مدرسلری یومی اللی اقچه تخصیصات آلیردی ؛ آیاصوفیه وایوب جامعنده ده یومی آلتمش آقچه آلیراوچ مدرس بولنوردی. سلطان سلیمان سلیمانیه جامعنك مدرسه سی مدرسلرینه دها یوکسك بردرجه یه ویره رك هر برینه کونده یتمش اقچه تخصیص ایلدیکی کبی هیئت علمیه نك درجات احترامنی ده ترتیب آتی اوزره اونه ابلاغ ایلدی : ١، خارج مدرسلر؛ ٢، ترقی ایچون اعداداولنمش خارج مدرسلر؛ ٣، داخل مدرسلر؛ ٤، ترقی ایچون اعداداولنمش داخل مدرسلر؛ ٥، ثمانیه (فاتحك مدرسه لری) مدرسلکی درجه سنه نامزدلر؛ ٦، یومی اللی اقچه تخصیصاتی اولان ثمانیه مدرسلری؛ ٧، التمشلیلر، یعنی ایاصوفیه وایوب مدرسلری؛ ٨، ینه اوقدر تخصیصاتی اولوب فقط درجه لری دها

یوکسك صایلان دیکر آلتمشلیلر؛ ۹. سلیمانیه مدرسه‌لری نامزدلری ؛ ۱۰ ، سلیمانیه مدرسلری (۱) . بلا استثنا بودرجه‌لرك جمله‌سندن کچمش اولان ذوات — الك بیوك مرتبهٔ علمیه اصحابنك انتخاب اولندقلری — بش صنفك برنجیسنه داخل اولمق حقنه منحصراً مالکدرلر . درجاتك جمله‌سنی کچمکه جسارتلری، یاخود زمانلری مساعد اولمیانلر ایکنجی مرتبه‌نك اون، یاخود اوچنجی مرتبه‌نك بش صنفنه داخل اولورلر. آنجق هانکی مرتبه‌دن اولورسه اولسون، بتون علما ایکی امتیازه مالکدرکه بونلرده ویرکیدن معافیتلری ، وفاتلرنده بیت‌المال نامنه مصادره‌دن مصونیتله مالرینك وارثلرینه تأمین انتقالیدر. بناءً علیه عثمانلیلرده یکانه اصیل صنفی دیمك اولان علمیه خاندانلری بطندن بطنه انتقال واجتماع ایدن ثروتلرله کسب قوت ایتمش بونور؛ شوقدرکه کبار علما مخدوملرینك صغر سنلرنده مدرسین دفترینه داخل اولوب ده حد بلوغه وصوللرنده طریقت علمیه‌نك از چوق یوکسك برمرتبه‌سنده بولنمری استثنا ایدیله‌جك اولورسه ترقیاتی تعیین ایدن اصول هیچ برحالده تغیر ایدیله‌مز.

سلطان سلیمان طبعاً کریم ومائل احسان اولمقله برابرپاره محاربه‌نك اعصابی وحال صاحبده مسعودیت مملکتك الك برکتلی منبعی اولدیغنی تمامیله تقدیر ایتمش ایدی . سلطنتنك ایلك سنه‌لرنده بلغرادوردوس سفرلری فوق العاده برتدبیرمالیه‌یه مراجعتی ایجاب ایتمشیدی؛ موهاچ محاربه‌سیله شهرتیاب اولان مجارستان سفرندن اولجه‌ده بتون ممالکنده جنس و ثروت استثناسی اولمقسزین هرکسه اون بش اقچه ویرکی طرحنه مجبوریت کوردی(۲). سلیمان دورحکومتنك فوق العاده ویرکیلری بونلردن عبارت اولدی؛ لکن خلقك کفت وکوسنی دعوت ایتمکه کفایت ایتدی؛ مع هذا انجق بدایت سلطنتده اتخاذینه لزوم کورنمش وتجدیدی موجب مخاطره اوله‌جغی ملحوظ بولنمش اولان بوتدبیر مؤخراً بی‌لزوم حکمنه کیردی؛ زیرا پادشاهك ایلك سفرلری مصارف

(۱) ۱، خارج؛ ۲، حرکت خارج؛ ۳، داخل؛ ٤، حرکت داخل؛ ٥، موصلهٔ صحن؛ ٦، صحن؛ ۷، آلتمشلی؛ ۸، ایکنجی آلتمشلی؛ ۹، موصلهٔ سلیمانیه؛ ۱۰، سلیمانیه.

(۲) «Il Signor portò uno taio di aspri 15 per testa, cussi a zentilo-mini come villani in tutto il suo Domino , commenzado dalla persia, Egitto e Soria.» (ذات شاهانه ، عجمستان [یعنی ایراندن النان یرلر] ایله مصر وسوریه داخل اولق اوزره ممالکنك هرطرفنده‌کی اهالیه — کرك صاحب یسار، کرك فقیراولسون — آدم باشنه اون بش اقچه ویرکی طرح ایلدی) پیه‌ترو براغادینو P. Bragadino نك ۲۹ کانون‌اول ۱۵۲۵ راپوری و مارینی سانوتو .

کلیه‌یی استلزام ایتمش ایسه صوکره کی سفرلر ممالك مفتوحه‌نك یغماسی وحکمدارلرنی اوزرینه طرح اولنان ویرکیلرله مصارفی تمامیله تضمین ایتمشلردر. بالدفعات تالان ایدیلن مجارستان وکذلك ترانسیلوانیا سفرك کشادیله برابرسنوی بر ویرکی یه تابع طوتلمش ودفتردار خلیلك قویدیغی اصول پادشاهك احتشاماتی‌ك خالص قانیله تأدیه ایدن مجارستانی‌ك صوك منبعلرینه قدر قورو تمشدر. یالکز راغوزه، بوغدان، افلاق دکل، قبریس وکفالونیه ایچون وندیك ویوقاری مجارستانده کی مملکتلری ایچون مجارستان، دولت عثمانیه یه ویرکی تأدیه سیله مکلف طوتلمشلردر. والیلرینك امور مالیه جه غیرتلری سایه سنده مقدما ویرکیسی سکز یوز بیك دوقه‌دن عبارت اولان مصر، صوکرلری برملیون ایکی یوزبیك دوقه کتیرمشدر؛ آنجق اشبو درت یوزبیك دوقه فضله خزینهٔ حکومته کیرمیوب سلطان سلیمان بونی کمرلرك و سائر اوابدك انشاسنه صرف ایتمشدر (۱). دولتك واردات معتاده‌سنه گجرات هند حکمدارلرینك مکه‌یه براقدقلری خرینه‌لر واعدام اولنان وزیر وواليلرك — حقلرنده ابذال اولنان تصاحبلر سایه‌سنده خزینهٔ دولتـدن چیقدیغی حالده نهایت عودت ایتمش دیمك اولان — اموال مأخوذه سی کبی فوق العاده واردات انضمام ایلدی. شوصورتله درکه خزینهٔ دولت دفتردار اسکندر چلبینك وصدراعظم ابراهیم پاشانك ثروت مدخره‌سنه وقپودان بیری رئیسك عربستان ومصر التونلریله مالی کوپلرینه وارث اولمشدر. وزیراعظم رستم پاشانك خزائن جسیمه جمعنده کوستردیکی اعتنا سلیمانك نظرنده اك بیوك مزیتی ایدی؛ اکرچه پادشاه رستمك انتخاب وسائل خصوصنده‌یك موفق اولمادیغنی حتی، مأموریتلری اشیای تجاریه حکمنه قویدیغنی بیلمز دکلسه‌ده القا ایده‌جکی خوف، وزیرك جلب اموالده کی تعدیات عدیده‌سنی بر درجه‌یه قدر تحدید ایده‌جکی ملاحظه سیله کمال سربستی اوزره حرکتنه مساعده

(۱) ابراهیم پاشا مصرده ایکن قایتبای غوری زمانندہ وضع اولنان ویرکی یه خائن احمد پاشانك ضمایمی ابطال ایتمش، وشو صورت تعدیلك محافظه‌سی باخط همایون امر اولنمش ایدی. ابراهیم پاشانك مصر دفتردارلغنه تعیین ایتدیکی حمراوی یه پادشاه بالذات « مصرده اولا علوفه‌لری ویر، بقیهٔ اموالی کوندر ؛ فقط کیمسه یه زنهار ظلم ولامليدر ؛ شریعت خارجنده بدعتلر یاپلامليدر » دیه تنبیه ایتدی . حمراوی، سنوی سکزیوز بیك اتون کوندرردی. خسروپاشا مصر والیسی اولنجه برملیون ایکیوزبیك کوندردی. لکن پادشاه ظلم اولمق احتمالنه مبنی تحقیقات امر ایلدی. خسروپاشا، معزولاً استانبوله کلدکده کندیسندن سؤال اولنمسی اوزرینه پاره‌نك فضله‌سنی سلیمان پاشادن زیاده اقدامنه عطف ایتدیسه‌ده پادشاه، شبهه حاصل اولان بومالك حیراته صرفی جائز اولوب اولمادیغنی ابوالسعود افندیدن صوردی ؛ النان فتوی اوزرینه کمرلر بناسنه صرف اولندی . صولاق زاده‌دن خلاصه ، ص ٤٤۹ — ٤٥۱ . (مترجم)

کوستردی. رستم پاشانك زمان اداره‌سنده درکه اوستریا ایله منعقد صلحنامه‌لرده پادشاه ایچون تعیین اولنان اچه‌لردن باشقه وزیراعظم ایله دیکر وزیرلر ایچون دها آز مقداردہ مبالغ کوسترلمسی عادتی تأسس ایلشدر؛ عثمانلی وتائقنده بو پارەلر ویرکی عنوانیله یاد اولنورسه‌ده اوستریا وتائقنده «هدیهٔ مفخرت بخش» نامیله مذکوردر. والیلری، ایالتلرینك واردانه کوره رسوم تأدیه‌سیله ایلك مکلف طوتان رستم پاشا اولدیغی کبی روم‌پطریقنك نصبنده‌النمسی محمد ثانی زمانندہ قرارلاشدیرلمش اولان بش یوز دوقه‌یی‌ده اوچ بیك دوقه‌یه بوذات چیقارمشدر (۱). بونامنتظم ویرکیلر استثنا اولنورسه معتاد ویرکیلر غایت معتدل ایدی؛ املاك ویرکیسی خانه باشنه الی اچه‌دن التمش اچه‌یه‌قدر (تقریباً بردوقه)ایدی؛ فوق‌العاده ویرکی (عوارض)ده اودرجه‌لرده ایدی. هرعثمانلی ایکی قیون باشنه آنجق بر اچه ویرر، وتحصیل مأمورینه‌ده غلامیه نامیله اوچ اچه‌دن بش اچه‌یه قدرتأدیه ایلردی. املاك همایون بوعصرده درت بیك ایکی یوز قرق بریوك اچه[۱۳]قدربرمبلغ جسیم کتیررردی که بش ملیون دوقه‌ایدر. دولتك واردات معتاده‌سی وندیك سفیرلرینك راپورلرنده‌یدی ملیون دوقه‌دن سکز ملیونه‌قدر تخمین اولنمشدر[۱۴].

والیلرله سنجاق بکلری رستم پاشاطرفندن معین اچه اعطاسنه مجبور طوتلمش ایسه‌ده اردونك مختلف رتبه‌لرده کی ضابطلری هنوز بویله برشی ایله مکلف دکل ایدیلر. بوخصوصده سلطان سلیمان، بابای سلطان سلیمك اصولنی حرفیاً محافظه‌یه زیاده اعتنا ایلردی. التمش بیك دوقه‌اقراض ایتمش اولان برتاجر، اوغلی ایچون یومی‌ایکی اچه تخصیصاتی اولان برجبه‌جی (سلاحجی) خدمتی استدعا ایتمسی اوزرینه تاجرك وزیراعظم طرفندن تقدیم وترویج اولنان عرضحالنك کنارینه سلطان سلیم شو سوزلری یازمش ایدی: «خلق، بوآدمك اقراض ایتدیکی التمش بیك التوندن قورتلق ایستدی‌ده اونك ایچون اولدردی دیه‌جك اولماسه‌لر اجدادیمه قسم ایدرم که هپکزی اعدام ایدردم؛ بو پاره همان اعاده اولنسون، وبعدما زنهار بکابویله شیلر عرض ایتمیکز(۲)». سلطان سلیمان طرفندن تنظیمات عسکریه‌جه اجرا اولنان باشلیجه تعدیلات یوروك تعبیراولنان روم ایلی پیاده عساکر منتظمه‌سنك لغوی ویکی‌چری اورته‌لری مقدارینك تزییدی‌ایدی. اونك زمانندہ‌قدر

(۱) « Fuerat Πεσχεσιον (بخشش) initio aurei 500 tunc vero ad 3000 pertuxerat» غروزیئ، ترك ـ یونان تاریخی، ص ۱۶۷.

(۲) قوچی بك، ص ۲۳، دیورکه: اوزمان التمش بیك اچه ایله یالکز بر جبه‌لی موقعی آلنه‌مازدی؛ بوکون ایسه (مراد رابع زمانی) آلتمش دوقه ایله التی دانه‌سی آلینیر.

یکی چریلر نهایت اون ایکی بیك قدره بالغ اولوردی؛ سلیمان یکرمی بیکه چیقاردی. هریکی چرینك تخصیصاتی مقدما کونده بر اچه اولدیغی حالده هر سفرك نهایتنده، خدمات ممتازه ابرازینه موفق اولانلر ایکی اوچ اچه ترقی آلیرلردی. سلطان سلیمان تخصیصات مختلفه ایله اوچ صنف تأسیس ایلدی: برنجیسی، یعنی «کوچه کلر» (کهبالفعل خدمتده دیمك اولان اشکینجیلردن مرکب ایدی) کونده اوچ اچه دن یدی اچه یه قدر آلیرلردی؛ «عملمانده» لردن مرکب اولان ایکنجی صنف یومی طقوز اچه دن یکرمی اچه یه قدر آلیر، و قرق نفری «قوروجی» عنوانیله پای تخت قیشله لرنده بولنوردی؛ اوچنجی صنف «اوتوراق» لردن، یعنی متقاعد ضابطان و نفراتدن عبارت اوله رق تخصیصاتلری یومی اوتوز اچه دن یوزیکرمی اچه یه قدر چیقاردی. بوصوك صنفه قبول ایدلمك پك مشکل ایدی؛ سلاح آلتنده صاچ آغارتمش، والدینی جریحه لردن خدمته اقتداری قالمامش اولانلردن باشقه سی اوصنفه کچیرلمزدی. عملمانده لرك قوروجیلری قرق نفردن عبارت اولدیغی کبی «چاوش» و «موجی» تعبیر اولنان سرآمدانی ده اونسبتده ایدی. دیکر عمومیکی چری میانندہ اوچ چاوش واون ایکی موجی بولنوردی؛ آنجق چاوش و کدخدالر مؤخراً اولدیغی کبی صیق صیق دکیشدیرلمیه رك یدی سنه دن اون سنه یه قدر موقعلرنده قالیرلردی (۱). محاربه لرده اله کچیریله رك اسیر ایدیلن چوجقلر یکی چریلکك ایلك تأسیسنده اولدیغی کبی حالا بوعسکرك باشلیجه فدائیلغی حکمنده ایدی: اسیای صغراده بولندیریله رق کندیلرینه قرمزی البسه کیدیریلیر؛ درت بش سنه ظرفنده، یکی چری صنفنه ادخال ایدیلنجه یه قدر لسان و خدمت عسکریه تعلیم ایدیلیردی. سلطان سلیمان، یکی چریلر ایچون یکدن قیشله لر یاپدردی؛ بونلری ایلك زیارت ایتدیکی زمان قول کدخداسی تعبیر اولنان قوماندان معاونی طرفندن برقوروجی تخصیصاتی اولمق اوزره قرق اچه آلدی. اوزماندن بری کرك سلطان سلیمان، کرك اخلافی تخصیصات [مواجب] توزیعی کونلرنده برکسوهٔ مستعار ایله قیشله لرك اوکنه کیدرلردی؛ پادشاهك برنجی اوطه خدمتکاری دیمك اولان باش چوقدار، برنجی اورتهنك میرآلایندن تخصیصات شاهانه یی آله رق اوزرینه برآوچ التون علاوه سیله عساکر خاصه یه توزیع ایدردی. پادشاهك شوصورتله برنجی اورته نفراتندن بولندیغی خاطرلره کتیرمك ایچون بواورتهنك قیشله سنده براوطه یه تخت قورلمش ودائما مسدود طوتلمشدر. یکی قیشله لرك انشاسندن بر قاچ سنه مقدم،

(۱) قوچی بك، ص ۱۱، برلین کتبخانهٔ قرالیسی، دیورکه: بوکون اردواوچ صنفه تقسیم اولنه بیلیر: قوروجی، اوتوراق، علیل.

سلطان سلیمان — یکی چریلر حقنده کی توجهنی کوسترمك اوزره — التمش برنجی جماعتك قیشله‌سی اوکندن کچرکن کندیسنه تقدیم اولنان برباردان شربتی آلمش، وقیشله‌لرك اوکندن هرکچدکجه کندیسنه شربت ویرلمسنی امر ایلمشدر؛ بوالتفات ایله مشرف اولان یکی چری جماعتی ده برتخت اوطه‌سی یاپدرمشدر. پادشاه، باردانی اغزینه کوتوردکدن صوکره سلحدارینه ویررر، اوده التون ایله طولو اولدیغی حالده اعاده ایلردی؛ بریکی چری ضابطی ده پادشاهك معتنده بولنان قزلر اغاسنه برباردان شربت ویررردی(۱). بوعادت، تخته جلوس ایدن پادشاهلرك قیلیچ آلایلرنده‌ده تکرار ایدلك معتادایدی؛ ذات شاهانه‌اسکی قیشله اوکندن کچرکن باردانی یکی چری اغاسنك الندن آلیر، و« قزل الماده کوروشورز » دیرایدی؛ عثمانلیلر رومایه‌بواسمی ویرمشلرایدی. سیکه‌ت سفرنده، یعنی سلطان سلیمانك شوکت وعظمتی منتهای درجاتنه‌واصل اولدیغی زمان عساکر منتظمه قرق سکز بیك اوچ یوز اون التی کشیدن عبارت اوله‌رق بونلرك تخصیصاتی ایکی ملیون آلتی یوز قرق بیك طقوز یوز اچمیه (اللی ایکی بیك سکز یوز اون سکز دوقه‌یه)بالغ اولوردی. بومقدار، جلوس سلیمانیده کی اردوموجودینك ایکی مثلی ایدی(۲). سفرلرده برمعتاد عساکر منتظمه‌یه التحاق ایدن عساکر غیرمنتظمه ایکی یوز اللی بیك کشی‌یه واررردی. طوپچیلرك تام طاقمی اوچ یوز طوپدن، دونانما اوچ یوز یلکندن مرکب ایدی .

سلطان سلیمان سواری‌یه مخصوص اولان تیمار و زعامتلرك تنظیمنده‌ده بذل همت ایلدی. اشبو تیمار وزعامتلره صاحب اولان سپاهیلر، منتظم سوارینك مرکب اولدیغی درت آلایك برنجیسنی تشکیل ایدن آیلقلی سپاهیلرله قاریشدیرلمامق لازم کلیر . یکی چریلری تنظیم ایتمش اولان مراد اولك وضع ایلدیکی اصول موجبنجه تیمار وزعامتلر ارککدن ارکك قاله‌رق آنجق عائله‌نك انطفاسنده حکومته رجعت ایدردی. برتیمار و زعامت صاحبی ظرفندن ایقاع اولنان جنایت اوتی بو حقدن محروم ایده‌بیلیرسه‌ده شومحرومیت اولادینه شامل اوله‌مازدی . برکشینك اوزرنده طوپلانان بر قاچ تیمار

(۱) صدر اعظم‌ده قیشله‌لر اوکندن کچدکجه بووجه ایله مظهر احترام اولوردی .

(۲) مارینی سانوتونك ٤ نجی جلدنده مندرج وندیك ایلچیسی راپوری اردونك موجودینی اون ایکی بیك یکی چری‌یه، درت بیك منتظم سواری‌یه (سپاهی، سلحدار، علوفه‌جی ، غربا)، اون بیك عجم اوغلانیله آلتمش بیك مسلمه (تسلیم مصدرندن اسم مفعول) چیقارکه اقینجیلردن (غیرمنتظم سواری) وعزبلرله مارتولوزلردن (غیرمنتظم پیاده) ماعدا جمعاً سکسان آلتی بیك آدم دیمکدر .

برزعامته تبدیل اولنه بیلیرسه ده برزعامتك برقاچ تیماره تقسیمنه اصلا مساعده ایدلمزدی. هیچ برزعامت یکرمی بیك اقچه دن اکسیك اوله مازدی. بونلرك حق توجیهی وزیرلره، ولایات والیلرینه منحصر ایدی. سلیمان، سلطنتنك اونجی سنه سنده بوندن صوکره والیلرك مرکز حکومتك رخصتی اولمقسزین آنجق تیمارلری توجیه ایده بیلملرینی اراده ایلش اولدیغندن بونلره «تذکره سز» تسمیه اولنمسی اعتیاد ایدلمشدر. فی الاصل زعامتلر «توجیه فرمانی» دینیلن برفرمان ایله صورت موقته ده تفویض اولنوردی. زعامتلرك بولندیغی ولایات والیلرینه خطاباً اصدار اولنان اشبو فرمانلرده «مستدعینك حقیقةً سپاهی اوغلی اولوب اولمادیغنك (چونکه تیمار وزعامتلر سپاهیلردن باشقه سنه ویرلمزدی) وپدرینك وفاتی زمانده زعامتك محصولی نه مقداردن عبارت بولندیغنك تحقیق امر اولنوردی. اکر تحقیقات استدعایه موافق ظهور ایدرسه مستدعی، پاشادن برتذکره آلیر، وبوتذکره نك عرضی اوزرینه دیوان همایوندن برات صادر اولورایدی. اولکیلردن تفریق اولنمق ایچون بونلره «تذکره لی» تسمیه قلنمشدر. یکرمی بیکدن اللی بیك اقچه یه قدر حاصلاتی اولان برزعامت صاحبی اوچ وغل براقه رق وفات ایدرسه قانون بونلره درت بیکدن التی بیك اقچه یه قدر حاصلاتلی بر تیمار توجیهنه مساعده ایدردی؛ لکن عائله سی ایچنده وفاتی واقع اولورسه ایکی قارداش برو جه اشتراك بش بیك اقچه لك بر تیماره متصرف اوله بیلوب یالکز بری درت بیك اقچه لك برتیمار آله بیلیردی. بالعکس اوغلر بابالرینك حیاتلرنده تیمار صاحبی اولمشلر ایسه تیمارلرینك حاصلاتنه کوره ایکی یوزدن ایکی بیك اقچه یه قدر ترقی آلیرلردی(۱). والیلر، توجیه فرمانلرینك ورودنده زعامت مستدعیلرینه «تذکره» ویره جك یرده «تحویل کاغدی» اعطاسنی اعتیاد ایتمش، ومستدعیلر مرکز سلطنتدن برات صدورینه انتظار ایتمکسزین بونلره زعامتلره تصرف ایتمکده بولنمش اولدقلری ایچون بوسوء استعمالك منعی ضمننده سلطان سلیمان — مؤخراً وزیراعظم اولان — لطفی پاشانك روم ایلی بکلر بکلکنده بعدما تحویل کاغدی اعطاسنی منع ایله عهده لرینه زعامت توجیه اولنه جق اشخاص سنجاق بکی، کدخدا، تیمار دفتداری، یاخود صوباشی وعادی سپاهی بولنسون، حاصلی کیم اولورسه اولسون، تذکره لری براته تبدیل اولنمق اوزره التی آی ظرفنده باب دولته کوندرلمرینی

(۱) موراجه دوسون، ۷، ص ۳۷۱. «دولت عثمانیه نك تشکیلات واصول اداره سی» اثرنده، ج ۱. ص ۴۹۰ دها زیاده تفصیلات ایله افاده اولنمش، واشبو احکام جدیده یی متضمن اولان ۱ رجب ۹۳۷ (۱۵۳۰) تاریخلی برفرمان درج ایدلمشدر.

امر ایتدی. بر زعامت متعدد حصه دار آره سنده حصه لره تقسیم اولنه بیلیر سه ده عمومی خزینه نقطهٔ نظر نده بر زعامت عدا ولنور، و دولتجه مساعده ایدلمکسزین زعامتلرك پارچه لانمسی شدیداً ممنوع بولنوردی. تیمار و زعامتلره دائر عصر سلیمانیده اتخاذ اولنان مقرراتك اکثریسی مفتی ابو السعود افندینك فتوالرینه مستنددر. سلطان سلیمانك ارتحالی سنه سنده وسلطان سلیمك جلوسنی متعاقب دفتردار محمد چلبی بو فتوی و فرمانلری «قانوننامه» تعبیر اولنان بر کتابده جمع ایتمشدر. محمد چلبی بو اثرده ممالك اسلامیه ده آنجق اوچ درلو اراضی طائفه اولان مفتی ابو السعود افندینك رأینه امتثال ایدر. اشبو اراضینك برنجی قسمی «ارض عشریه» درکه حین فتحده مسلمینه اعطا اولنه رق اونلرك ملکلری اولمش، و یالکز عشره تابع اولهرق املاك ویرکیسنه (خراج) غیر تابع بولنمشدر. ایکنجیسی «ارض خراجیه» درکه حین فتحده غیر مسلم اولان صاحبلرینه ترك ایله شخص باشنه تأدیه سی لازم کلن «خراج» دن ماعدا املاك ویرکیسی مقامنه قائم اولمق اوزره بر «خراج موظف»، و برده محصول اوزرینه «خراج مقاسمه» ویرملری شرط اتخاذ قلنمشدر؛ بوقسم ده قسم اول کبی تمام ملکیت ایله صاحبلرینه عائد اولوب اونلردن یالکز ویرکیلرینك آغیرلنی ایله تفریق ایدیلیرلردی. اوچنجی قسم «ارض مملکت» دینیلن اراضیٔ امیریه درکه دولت بونلرك حق تصرفنی کندیسی محافظه ایده رك محاربه زمانلرنده خدمت عسکریه ایفاسی شرطیله واردانی باقید حیات ترك ایلر؛ بونلری زراعت ایدن تبعه، یاخود کویلیلر (رعایا) اصل متصرفی اولان تیمار و زعامت صاحبلرینه طاپو بدلی اولمق اوزره «رسم چفت» و «رسم دونم» تعبیر اولنان املاك ویرکیسنی و برده عشر تأدیه ایدرلردی؛ اشبو عشر اکثریا حاصلاتك اونده برینی تجاوز ایله حقوزده وسکزده برینه وبعضاً دها زیاده سنه بالغ اولوردی.

مصرده حکومته عائد اراضی ایچون اتخاذ اولنان اصول الزام، مملکتك جهات سائره سی ایچون تفصیل ایتدیکمز اصولدن تخلف ایدر؛ فقط بو فرق، اساس تصرفدن زیاده ویرکیلرك صورت استیفاسنده در. احکام قرانیه موجبنجه اراضی جناب حقه عائد اولوب ایستدیکنه احسان بیورر؛ بناءً علیه اساساً جناب حقه راجع اولان اراضی یریوزنده اونك کولکه سی اولان امامه (حکمدار) عائددر. لکن برملکك فتحندن صوکره امام کندی حقنی عشر ویرمك شرطیله مسلمینه و یاخود اراضی اوزرینه برویرکی، محصول اوزرندن ده دیکر برویرکی ویرمك شرطیله غیر مسلملره اعطا ایدر: بووجه ایله یکی متصرفلر بواموال اوزرنده — صاتمق، تقسیم ایتمك، یاخود اوقافه

تخصیص ایلك اختیاریله — بابادن اوغله منتقل برحق تصرفه مالك اولورلر. حکمدار دخی عائله‌سندن انتقال ایدن اموالی و « خاص » تعبیر اولنان تخصیصات ارضیه‌سی اوزرنده بودرلو حقوقه مالك اولدیغی حالده بونلرك حاصلاتی اکثریا معاش اولمق اوزره بیوك مأمورلره تخصیص ایدر. خدمات عسکریه یه مکافات اولمق اوزره تیمار و زعامت تشکلنده تفویض اولنان اراضیٔ مملکت بومنافعدن مستفید دکلدرلر؛ اونلرك متصرفلری اراضی اوزرنده غیرمحدود بر حق تصرفه مالك اولمیوب باشقه‌سنه صاته‌مازلر. تقسیم واوقافه تخصیص ایده‌مزلر. حقیقت حالده اراضی تیمار وزعامت اصحابنك ارکك اولادینه قالیر؛ شو قدرکه بونلرك متملکی یالکز حکومت اولدیغی جهتله هر تیمار و زعامت صاحبنك وفاتنده اولادی جانب حکمداریدن بر برات آلمق لازم کلیر. مصرده ایسه اناطولی وروم‌ایلیده تیمار وزعامت تعبیر، یعنی خدمات عسکریه مقابلی تفویض اولنان اراضی‌یه التزام عنوانی ویریلیر. انجق تیمار و زعامت صاحبلریله مصر ملتزملری آره‌سنده بربیوك فرق واردر. ملتزملر، تیمار وزعامت صاحبلرینك وظائفیله مکلف اولمادقلری کبی اونلرك منافعنه‌ده مالك دکلدرلر؛ چونکه قید حیات ایله اراضی‌یه متصرف اولان تیمار وزعامت اصحابی حکومته هیچ بر ویرکی ویرمیه‌رك کندی کویلوسندن، یاخود رعایاسندن واردات مختلفه الدینی حالده مصر ملتزملری حکومته بر بدل التزام تأدیه ایده‌رك محصولاتنك فضله‌سنی کویلو ایله مقاسمه ایدر. بوندن دولایدرکه اوروپا واسیاده‌کی ایالات عثمانیه‌ده اراضی متصرفلری، یعنی زعیملر و تیمارلیلر ایله کویلیلر «مصر ملتزملری» ایله کویلیلرندن (فلاحلر) زیاده استفاده ایدرلر[۱۵]. حین فتحده سلیم اوّل مصرده بواصول التزامی مؤسس بولمش ایدی؛ اصول مبحوث عنها بهاری مملوکلری حکمدارلرندن ناصربن قلاون طرفندن وضع ایدلمش، انجق اونك وفاتندن صوکره مرعیتسزلکه دوشمش ایدی. وضع اصلی اقتضاسنجه اراضی انجق عسکره ویریلهجك ایکن قصبه‌لر اهالیسنه، ارباب صنعت اللرینه کچمش، یاخود مؤسسات خیریه‌یه تخصیص ایله وقف حالنی آلمش، ویاحکومتدن مخصصاتی اولانلرك منافعنه اولمق اوزره برنوع رهن صورتنه کیرمش ایدی (۱). عثمانلیلرك فتحندن تقریباً قرق سنه مقدم، سلطان قایتبای بر اراده نامه‌سیله بوسوء استعمالاتی رفع ایتمکه چالشدی؛ لکن صوکدن براولکی مملوك سلطانی قانصوغوری زمانینده تجدد ایده‌رك ایلك عثمانلی والیسی

(۱) انجمن دانش (Institut) مخطره‌لرینك ۷ نجی جلدنده سیلوستر دوساسینك اوچنجی مخطره‌سنه مراجعت.

خیری بك زمانده ایسه درجهٔ افراطه واردی. مصر والیسی خائن احمد پاشانك عصیانی دهابدایت سلطنتنده سلطان سلیمانك نظر دقتنی بو ولایت اوزرینه جلب ایتدی؛ احمد پاشانك عصیانی باصدیریلنجه پادشاه وزیر اعظم ابراهیم پاشانی تنظیم اصول مملکته نظارت ایتمك اوزره مصره کوندردی. لکن مصرك اصل قانوننامه‌سی ابراهیم پاشانك سیاحتی زمانده یاپلمش اولمایوب هند دکیزلرنده قپودانلق ایدن ومؤخراً صدر اعظم اولان خادم سلیمان پاشانك مدت حکومتنده تنظیم ایدلمشدر [۱۶]. بو قانوننامه، کاشف تمیر اولنان مملوك ضابطلرینك، شهرلر وکویلر مشایخنك، امور مالیه و مرکز ایالت مفتشلرینك، مصر والیسی اولان پاشانك، ملتزم وکاتبلرك، انبار مأمور و مفتشلرینك، مساحلرك، کویلیلرك حقوق و وظائفی تعیین ایدر؛ مؤسسات خیریه‌یه، کمرك، ضربخانه‌یه‌ده شاملدر؛ اکثر مواده — ابقاسی بالخاصه نظر دقته بولندیریلان — قایتبای نظاماتی اساس اتخاذ ایدلمشدر. بتون اسکی ویرکی دفترلری بر یانغینده محترق اولدیغی جهتله بو قانوننامه‌نك وضعی وتحریر جدید اجراسی کسب مستعجلیت ایتمشیدی. عثمانلیلرك مصرده‌کی عساکر موظفه‌سی یدی صنفه تقسیم اولندی: یکیچریلر، عزبلر، چاوشلر، متفرقه‌لر، جبه‌جیلر، توفکجیلر، کوکلولر [۱۷].

زعامت وتیمار صاحبلریله ملتزملره عائد اولان بو خصوصات قانونیه‌یه، زعمایه، تیمارلیلره ویرکی وعوائد سائره تأدیه ایدن مسلم وغیر مسلم رعیه‌یه، تعمیر اخراله تبعه‌یه عائد اولان قانونلری علاوه مناسب اولور. سلیمان اوّل طرفندن وضع واحمد اوّل طرفندن تأیید واکمال اولنان «قانون رعایا»، تبعه‌نك تیمار و زعامت صاحبلرینه تأدیه ایده‌جکلری ویرکیلری بروجه آتی تعیین ایدر: املاك ویرکیسی (رسم چفت، رسم دونم)؛ متأهل اولمایانلر ویرکیسی (رسم مجرد)؛ تأهل ویرکیسی (رسم عروس)؛ قیون ویرکیسی (رسم اغنام)؛ اوتلاق ویرکیسی (رسم اوتلاق)؛ قیشلاق ویرکیسی (رسم قیشلاق)؛ آری ویرکیسی (رسم قوان)؛ دکرمن ویرکیسی (رسم دکرمن)؛ ایچه‌جك توتون وبهارات ویرکیسی (رسم دخان)؛ اسیر ویرکیسی (رسم اسیران)؛ رسم قضا [دعاوی شرعیه‌دن آلنان رسم]. ممالك اسلامیه‌ده هپ ویرکیلر ایکی قسمه تقسیم اولنمشدر: ۱، حقوق ورسوم شرعیه (۱) که قرآن واحکام اساسیهٔ اسلامیه ایله وضع اولنمشدر؛ ۲، تکالیف عرفیه که انجق قوانین اداریه (قانون) ایله تأسیس و بو سببه مبنی «تکالیف دیوانیه» تسمیه ایدلمشدر. قران واحکام اساسیه ویاخود قانون ایله تعیین ایدلمه‌مش اولان ویرکیلر «اوانی» کلهٔ

(۱) حقوق Droits ورسوم impôts کلمه‌لرینك تام مقابلیدرلر.

عربیه‌سیله افاده اولنورکه معناسنی محافظه ایده‌رك شرقدن غربه (avanies) شکلنده انتقال ایتمشدر. رسوم شرعیه: غیرمسلملردن نفوس باشنه النان ویرکی (جزیه‌وخراج)؛ عشر؛ اراضی ویرکیسی (خراج موظف)؛ محصولات ویرکیسی (خراج موظف)در؛ عمومنه بردن خراج دینلدیکی واردر. رسوم دیوانیه شونلردر: عوارض دیوانیه، مصدریه، رفتیه، باج، دربندیه، قصابیه، باغ، قپان، موازنه، تمغا، خدامیه، یساق قولی، مباشریه، دلالیه. رسوم، بری اشخاصدن، دیکری اشیادن النمق اوزره ایکی قسمه آیریلیر: برنجیسی غیرمتأهللر ویرکیسیله مقداری زوجه‌نك قیزوطول اولمسنه کوره تخلف ایدن تأهل ویرکیسی (رسم عروس)در؛ ایکنجیسی رسوم قضاایله بهاراتدن آلنان ویرکیلردر. جزای نقدیلر (جریمه) ضابطه نظاماتنه مغایر جرائم ثقیله وخفیفه ایچون موضوعدر؛ بونلره بادوهوا ایچون النان جزالر معناسنه «بادوهوا» دینیلیر. اشیای تجاریه‌دن آلنان کمرك ادخالات، اخراجات، [ترانسیت] مرور، رسملرندن مأکولات ومشروبات اوزرندن النان رسومدن، یعنی ات ایله شرابدن استیفا قلنان ویرکیلردن عبارتدر. باخاصه «رسم دینیلن ویرکیلر انبار، میزان، تمغا، دلال، رسملریدر؛ اوشاق وبکجیلردن ده ویرکی آلنیر؛ «بدعت» نامی آلتنده‌ده دها برچوق رسوم واردر. احکام شرعیه‌یه مستند اولمایان بو ویرکیلرك جمله‌سی ولایاته کوره متخالف اولهرق هرولایتك ده برقانوننامهٔ مخصوصی واردر. دفتردار اکری عبدی اوغلی محمد افندی برنجی اولهرق سلیم ثانی سلطنتنده بونلری بر مجلده جمع ایتمشدر؛ احمد اول سلطنتنده‌ده دفتردار عینی افندی طرفندن تکرار ترتیب قلنمشدر. بونلرك حکمنجه مثلا سوریه‌ده اراضی اناطولی وروم ایلیده اولدیغی کبی دونم اوزرینه ویرکیه تابع اولمیوب برچفت اوکوزك صباحدن اوکله زمانینه قدر سوره بیله جکی یرك مساحه‌سه (فدان)، یاخود برحوضدن برمنفذ واسطه‌سیله آقه‌جق صویك یکرمی درت ساعت ظرفنده احاطه ایده‌جکی اراضینك مقدارینه کوره تعیین ایدیلیر. التزام اولنان برقطعهٔ اراضینك محصولی کرك نقداً، کرك عینا تأدیه اولنسون «عشر»(۱) تسمیه اولنور. زیتونلقلر، صاحبلرینك مسلم وغیرمسلم بولندقلرینه کوره ایکی قسمه تقسیم ایدلمشدر؛ بوصورت تقسیم ویرکیلرنجه اختلافی مستلزمدر. اسکله‌لرده بو سویادیکمز ویرکیلردن باشقه اشیای وارده رسمی، برات رسمی، مبادله رسمی، اشخاص موجوده رسمی، اوشاق وسائر خدمه رسمی، تنظیفات رسمی، توزیعاتدن یورطیلردن خلعتلردن وسائره‌دن آلنان رسوم کبی ویرکیلر واردر. پرنج تارلالرینك

(۱) δέκατος

اسقاسی ، حیواناتك اوتلادینی یایلالر، مرعالر ، جایرلر محصولی اوزرینه ده ویرکیلر موضوعدر. کویلر، آنغاریه‌لره، اردولرك حین مرورنده عیناً اشیا اعطاسنه ، حرب ویرکیلری ویرمکه مجبوردر .

سلطان سلیمان یکی چریلر، روم ایلی واناطولی تیماروزعامتلری، مصر التزاماتی ایله تبعهٔ مسلمه وغیرمسلمه حقنده کی قانونلرجه تعدیلات اجراسیله اکتفا ایتمه‌رك جمعاً یوزاللی سنجاغی مشتمل یکرمی بر ولایت اولمق اوزره ممالك عثمانیه‌یی تقسیم جدید آلتنه آلدی[۱۸]. سفر روزنامه‌لری « آیین » و«تشریفات» قانوننامه‌لرنجه ده بعض تبدیلاتده بولندیغنی متضمندر . ضابطه نظامنامه‌لرنجه وقانوننامه‌نك قوانین جزائیه‌دن باحث اولان وممالك عثمانیه‌ده اصول محاکمات جزائیه‌نك اساسنی تشکیل ایدن بش ماده سنجه تعدیلات اجراسنه باخاصه اهتمام ایلدی . افعال شنیعه‌یه متعلق اولان برنجی ماده‌سی بوجرمده بولنانلری درجهٔ ثروتلرینه کوره بیك اقچه‌دن اوتوز اقچه‌یه قدر جزای نقدی ایله تجزیه ایدر. بردلی قانلینك، یاخود بر کنج قیزك قالدیرلمسی ارککلك محوی جزاسنی مستلزمدر. برباشقه‌سنك زوجه‌سنی، یاخود کریمه‌سنی ترصدایدن، ویاخود اوپن تعذیر شدیده مستحق اولدیغی کبی هرسوز وهربوسه ایچون براقچه جزای نقدی ویرر؛ اکر قادین اسیر ایسه بو جزای نقدینك نصفی آلینیر . یالکز اتهام ودعوی اثبات مدعایه کفایت ایتمیوب اکر مدعی علیه معصومیتنه قسم ایدرسه [یعنی مدعینك بینه‌دن اظهار عجزینه مقابل یمین ایدرسه] مشتکی تعذیر اولنور، وبر اقچه جزای نقدی ویرر. اوغلنك جاریه‌سیله یاتان بابا جزای نقدی‌یه محکوم اولماز . فعل مذموم حیوانیده بولنانلر تعذیر شدید کورمکله برابر هردفعه‌سی ایچون برآقچه جزای نقدی ویرر . ایکنجی ماده شتم، ضرب، صقال یولمه، توقاد اورمه، باشده خفیف یاره آچمه ایچون موضوع اولان جزالردن وجزای تقدیلردن باحثدر . دیش قیرمق وکوز چیقارمق قصاصی[یعنی مجرمك دیشنك قیرلمسنی وکوزینك چیقارلمسنی] موجبدر؛ لکن مشتکینك موافقتیله مجرم بوجزایه بدل زنکین ایسه ایکی یوز، فقیر ایسه اوتوز اقچه ویرر. اکر مدعی اسیر ایسه افندیسی ایچون الته حق اولان اقچه نصفنه تنزیل اولنور. مخدرات صنفندن اولان قادینلر بربریله دوکوشدکلری حالده قاضی کندیلرینی تعذیر وتهدیدایتمکله برابر یکرمی اقچه جزای نقدی آلیر؛ مخدراتدن اولمیان قادینلر ایچون بوفعل هرضربه ایچون ایکی اقچه جزای نقدی یی ویالکز تعذیری مستلزمدر . اوچنجی ماده شراب ایچمك، خرسزلق ایتمك، یغما کرلك وحیدودلق یاپمق فعللرینه مترتب جزالری محتویدر . هر قدح شراب ایچون متهم بر اقچه جزای

نقدی ویرر؛ طاوق و امثالنك سرقتی ده اوقدر جزای نقدی یی موجبدر؛ لکن آت، قاطیر، اشك، مانده چالانك الی کسیلیر، و یاخود بوکا بدل ایکی یوز آقچه ویرر. بر خانه ده ساکن یاقین اقربا بربرندن اشیا چالدقلری حالده یالکز تعذیر کورورلر. حدت اثناسنده برمسلمانك صاریغنی باشندن چیقاران براقچه جزای نقدی یه محکوم اولمقله برابر تعذیر کورر. اسیر آشیران، دکانلره قپو کبی شیلری قیره رق کیرمن، بالدفعات عادی سرقتله محکوم اولان خرسزلر صلب اولنور. اویولده سرقت برقریه نك جوارنده ایقاع اولنمش ایسه اهالیسی تماسك صورتیله عموماً مسئول اولوب مال مسروقی تضمین ایتملری لازم کلیر. بر تیمار وزعامت صاحبی سرقت فعلنده بولنورسه درحال توقیف اولنه بیلیرسه ده اجرای جزادن مقدم باب دولته معلومات ویرملیدر. یلانجی شاهدلر، ساخته کارلر، قلبزنلر اللری کسلمکله محکوم اولورلر. یومی بش نمازدن ایکیسنك واوروجك ترکی براقچه جزای نقدی ایله مجازات اولنور. افترا ایله، قدح ایله عائله لره ایراث خسار ایدنلر تضمینات کامله اعطاسیله جزا کورلر. پاره لرینی یوزده اون ایکیدن زیاده فائضله اقراض ایدنلر حقنده دخی مختلف جزالر موضوعدر. دردنجی باب پازارلره دائر نظاماتی حاوی وبشنجیسی مختلف ارباب تجارت وصنعته [اصناف] عائددر. دردنجی بابده عثمانلیلرك ضابطه یه متعلق عاداتنك شایان دقت بر مثال مخصوصی اولمق اوزره یوك حیوانلری صاحبلرینه، بونلر حقنده اذا کوسترلمه مسی توصیه ایدلمشدر. بشنجی باب نسبتله دها اهمیتسز دیکر موادی ده تضمن ایدر: ازجمله فرونجیلرك، یاپه جقلری چورکلره مقدار متناسبده یاغ واون قویملرینی، اشجیلرك، باقیر قابلرینك قلایلانمش اولمسنه دائمادقت ایتملرینی آمر مادهلری حاویدر. حلوانك فیناتی بال وبادام فیناتنه کوره وضع اولنمشدر. قوری اوزوم وقوری یمش صاتانلر یوزده اون تجارت ایله اکتفا ایتملیدرلر. مختلف نوعده آیاق قابلرینك، چیزمه لرك، ترلکلرك، کذلك اکرلرك، کسلرك ودیکر حیوان طاقملرینك فیناتی دائمی برتعرفه یه ربط ایدلمشدر. دیوارجی عمله سنك، دولکرلرك، مرانغوزلرك اجرتی یومی اون اقچه اوله رق تعیین اولنمش، وبوندن باشقه کندیلرینه بیه جك ویرلمسی ده کوسترلمشدر. اودونك فیناتی اوزونلغنه کوره کسلمش، واوزونلق ده اشك، قاطیر، دوه ارقه سنه کوتورلدیکنه نظراً طرز نقلی اعتباریله تعیین قلنمشدر. حمام صاحبلرینك حاملرینی مناسب درجه ده ایستملری واوسته دلاك وبربر بولندرملری ومختلف حمام لوازمنی صورت مطلوبه ده احضار ایتملری شرط اتخاذ ایدلمشدر. مخصوص حولی بولندرملری، خرستیانلره ویریله جك حولیلره اشارت قونلمسی، «مسلمان» لره

« کاور » لر ایچون عینی بر بر طاقمی واوسترہ قوللانلمسنك بر بر لرینہ تنبیہ ایدلمسی امر اولنمشدر. دیلنجیلرك پازار قورلدیغی کونلر جامعلردن باشقہ یرلرده دیلنملرینہ مساعده ایدلمش، جذاملیلرك سوقاقلرده چیقملری منع قلنمشدر. شہر قاضیسی وپازارباشی طرفندن وضع ایدلمش برتعرفہ یہ مستند اولمادقجہ هیچ برشی صاتیلہماز. سلطان سلیمان طرفندن وضع اولنان اشبو جزالردن کوریلیور که اخلاقه وپولیس نظاماتنه دائر اولان قانونلر خلقی ممنون ایتمك لازم کلیردی؛ زیرا مواد اخیرہ یہ جك وکیہ جك کبی حوایج ضروریہ نك نفیس وغیائی معتدل اولمسنی تأمین ایلدیکی کبی ایلك ماده لر جرائم شہوانیہ یہ قارشی اوقدر آز شدتلیدر که بونلری مانع دکل، بالعکس مروجدر [*]. سلیمانك مجلہ سی بو جہتدن آزادۂ تنقید دکلسہ ده شریعت اسلامیه موجبنجه سرقت و زنایه قارشی موضوع اولان قطع ید ورجم جزالرینك احوال نادره یه تخصیصندن دولایی (۱) انسانیت پرورانك ورجال دولتك تقدیرینه سزاواردر. بوفکر انسانیت ومسامحه کاری، شریعت اسلامیه ده التون وکموش اوانی استعمالی حقنده کی ممنوعیت شدیدهنك تخفیفنده دخی کوریلور. حتی برکون عجم ایلچیلرینه ویریلن برضیافتده اطعمه ایچون التون وکموش اوانی استعمال ایتدرمش اولمسندن دولایی علما وخلق طرفندن بربیوك خشونت سزلق کوسترلمشدر؛ بوسفاهتك اوزماندن بری امثالی کورلمدیکی کبی شمدی دخی سرایك اوانیسی یشیل رنکده چینی فغفوریسندندر. سلطان سلیمان، ممالك عثمانیه یه مجدداً ادخال اولنان قهوه نك ادخالنی منع ایتمه مشدر؛ حال بوکه پیغمبرك بوکا مساعده ایده جکی پك مشکوك ایدی (۲). شرابك علناً صاتلمسنی ده خاتمۂ ایام سلطنتنه دوغری منع ایتمش اولمسنه کوره اوزمانه قدر بوکاده مساعد بولنمش اولدیغی ظن اولنور. کنجلکنده محرمی اولان رومدن مهتدی ابراهیم ایله برلکده امرار زمان ایلدیکی صیره لرده شراب حقنده اوقدر شدتلی بولنمیوردی؛ لکن تقریس آلامی واختیارلق معلولیتلری بوندن اجتناب ایتمسنی برضرورت حالنه کتیردیکی زمان بتون خلقی ده اوندن منع ایتمك ایستمشدر. اووقتلر شاه طهماسبه یازدیغی برمکتوب (۳) تقوای اسلامه موافق اولان بوحرکتنی سرمایۂ مفخرت عد ایدلدیکنی کوسترر؛ چونکه بتون ممالکنده شراب ایچلمسنی منع

(۱) اشبو جزالرك اجرا اولنه بیلمسی ذاتاً شریعت اسلامیه ده احوال نادره یه مخصوص اولدیغی — ندرت اجرالرندن دخی — اکلاشیلیر. (مترجم)

(۲) بومورخك کندی ظنیدر. (مترجم)

(۳) بومکتوب روزنامۂ سلیمانینك ذیلنده اك صوکره و ٦٤ نجی نومروده مندرجدر. حاجی خلیفه، تقویم التواریخ ۹٦۷ (۱٥٦۰)

ایتدیکنی طهماسبه اشعار ایله برابر [حضرت] پیغمبرك « ام الخبائث » تسمیه ایلدیکی بوایچکی یی ذم وتقبیح ایدر . حافظ کوزل برغزلنده « بوام الخبائث، بزه کوزل قیزلری اوپمکدن زیاده طاتلیدر » دیور . کلام پیغمبری یه دوغریدن دوغری یه مخالف اولان بوسوز کوسترکه حافظ پك صاف برمتصوف دکل ایدی(۱) ؛ حتی بوندن دولایدرکه بعض ارباب اتقا شراب ایله برابر اونی بوقدر طنطنه لی برصورتده مدح ایدن دیوانی ده منع ایتمك مناسب اولوب اولمایه جغنی مفتیدن سؤال ایلدیلر. مفتی ابوالسعود، علمی درجه سنده احتیاط صاحبی اولدیغی ایچون ، بالطبع شرابك ممنوعیتی حقنده فتوا اعطاسنده تردد ایتمه مش اولمقله برابر، بوسؤاله اعتدال ایله مالی برجواب اعطا ایلدی: حافظك اشعارندن بعضلری بعض کسانك احتساساتنه مغایر اوله بیلیرسه ده اساساً بر صورت مساعده ده تفسیر واوکا کوره حکم ایدلمسی لازم کله جکنی بیان ایدیوردی . ابوالسعود، برنجیسنی ۱۵۵٤ [۹٦۱] سنه سنده — شمس نامنده بولنان و پای تخته اوچ سنه قالدقدن صوکره بش بیك التون کار ایله مسقط رأسنه عودت ایدن — بر حلبلینك آچدیغی قهوه خانه لر علیهنده فتوی ویرمکدن ده امتناع ایلمش ایدی . عرب شیخی شاذلینك — دوه لری قهوه اغاجی یاپراقلرینی یدکدن صوکره دها تندرست بر حاله کلدیکنه دقت ایتمك صورتیله — قهوه دانه لرنده کی خصائصی کشف ایتمسندن بری تقریباً اوچ سنه کچمش ایدی؛ دیکر برروایته کوره قهوه یی، اونك خلفاسندن عمر نامنده بر ذات زبید قربنده عساق طاغنده منفی بولندیغی زمان کشف ایتمشدر. مصرك فتحنه ومکه یه برچوق حجاج کاربانلری کیتمکده بولنمسنه رغماً قهوه نك استعمالی اوزمانه قدر عربستانه، مصره، سوریه یه منحصر قالمشیدی؛ استانبولده یالکز شهرتی وحجاجك بو بابده کی روایتی معلوم ایدی . آنجق بو زمانلرده پای تخته ده استعمالی

(۱) حافظ: «آن تلخ وش که صوفی ام الخبائثش خواند احلی لنا و اشهی من قبلة العذارا » دیمشیدی. لکن بیتك مبنی علی الحکایه اولدیغی روایت اولنور: براقشام اوستی شیراز سوقاقلرنده بولنی غائب ایتمش اولان برکوزل قیز — ایرته سی صباح خانه سنه ایصال اولنمق اوزره — اوکیجه ایچون صلاح حال ایله معروف بر صوفینك خانه سنه امانت ایدلمش؛ بوصوفی شرابی دائما «ام الخبائث» نامیله یاد ایدرایمش. صوفی قیزك عارض کلفامنی نصلسه کوره رك کیجه قیز اویور ایکن بربوسه آلمقدن کندیسنی منع ایده مه مش . بو وقعه شهرده شیوع بولمش . حافظ بو حکایه یی تلمیح ایلمش. قبولی مشکل اولان شوحکایه دن قطع نظر بوبابده کی حدیث شریفك اصولاً صحتی حائزده دخی حافظك اوکا مخالفت قصد ایتمش اولدیغنه حکم ایدلمسی و«صوفی»دن مقصودی کیم اولدیغنك تعیینی غیر ممکندر . (مترجم)

عمومیت کسب ایده‌رك هر طرفده قهوه خانه‌لر آچلدی ؛ هرصنفدن بر طاقم ظرفا ، خصوصیله حیات متحیرانه‌یه وقف وجود ایتمش درویشلر و ایشسز آدملر بو مایع جدیددن حصه‌دار صفا اولمق ایچون قهوه‌خانه‌لرده طوپلانیر اولدی(۱). شرابك آدلرندن بری اولان واشتهایی قطع ایدر معناسنه کلن «قهوه»(۲) اسم عربیسیله تسمیه اولندی [*]. عرب شاعری قهوه‌یی اویقویه، شهوته دشمن برزنجی‌یه تشبیه ایتمشدر. لسان عثمانیده قهوه‌خانه‌لره « مکتب عرفان » دینلمشدر.

بورایه قدر عطف ایلدیکمز نظرلر سلیمانك دیوانی ، مالیه‌یی ، هیئت علمایی ، اردویی، ویرکی اصولنی، تیمار وزعامت والتزام اصولنی، ولایاتك تحریرینی، تشریفات و حقوق و جزا قانونلرینی اصلاح ایتمکله قانونی عنوانله قازاندیغی استحقاقی بزه کوسترمشدر . بوندن صوکره‌ده اولا اصول سیاستنك — قانونلرینك او قدر اطرا اولنان حکمتنه رغماً — مؤخراً توسع ایدن برطاقم خطیئاتی نصل تولید ایتمش، ودولتك کمال سعادتی حالنده نصل اولوب‌ده انحطاط آتیسی تخملرینی صاچمش اولدیغنی تدقیق ایتمه‌مز قالیر. درجهٔ ثانیه‌ده‌دخی، قصورلرینه‌وضعفنه رغماً — بتون‌اوروپامورخلرینك ویرمکده اولدقلری — بیوك عنوانله نه‌وجه ایله کسب لیاقت ایتمش اولدیغنی ایضاح ایله‌مز اقتضا ایدر.

عثمانلی دولتنك اسباب انحطاطی غرب مورخلری طرفندن اکثریا حقیقتی اوزره ارائه اولنمشدر؛ آنجق اونلرك هیچ بری بومسئله‌یی مراد رابع معاصرلرندن قوچی بك قدر حکیمانه، واونك قدر واقفانه بر صورتده بیان ایده‌مه‌مشدر . ابن خلدونك مقدمهٔ تاریخیه‌سی اونك ایچون « عرب مونتسکیوسی»عنوانله‌صلاحیت بخش اولدیغی کبی قوچی بکك دولت‌عثمانیه‌نك انحطاطی اسبابی حقنده‌کی اثری‌ده بونك ایچون «ترك مونتسکیوسی» عنوانله کسب استحقاق ایتدرمشدر. دولت‌عثمانیه‌نك اسباب انحطاطنی تحری ایله اشتغال ایدن انکلیز ، فرانسز ، ایتالیان ، المان ارباب قلمی ترکلرك اصول سیاست واداره‌لرینه صورت عمیقه‌ده و تمامیله ایصال نظر نفوذ ایده‌جك بر موقعده

(۱) استانبولك فتحندن صوکره خلقك قهوه‌خانه‌لره مشابه یرلرده طوپلانه‌رق « آیران » ایچدکلری اسکی بر عرب یازیسندن ترجمه ایدلش بررساله‌ده مترجمك منظوری اولمشدر.(مترجم)

(۲) « شهوه‌وزننده‌بادیه دیور: (شرب القهوة، ای الخمر) . مترجم دیرکه‌شاربنك طعامدن اشتهاسنی قاطع اولدیغی‌ایچون اطلاق اولندی، وحالا متعارف اولان مشروبه قهوه اطلاق اهل کیف تسمیه‌سیدر... ورایحه معناسنه‌در: (لهقهوة طیبة، ای رایحة) » ترجمهٔ قاموس، عاصم. معنای اخیردن آلنمش اولسی‌ده خاطره کلیر. (مترجم)

بولندقلری کبی تحریات واقعه‌لرینه آنجق سلطان سلیمانك اخلافی زمانندن اعتباراً باشلامش اولدقلری حالده قوچی بك تدقیقاتنه بوپادشاهك سلطنتندن اعتباراً ابتدا ایتمش واوندن نقلاً زیرده بیان ایده جکمز وجهاوزره دهااوزماندن شویش سبب انحلالی کوسترمشدر.

سلطان سلیمان، سلطنتنك بدایتلرنده دیوانده منتظماً حاضر بولندقدن صوکره اسلافنك کوسترد کلری مثاله مغایراولهرق قفس آرقه‌سندن باقمله اکتفا ایدراولدی. دیوان سرایده هفته‌ده درت دفعه طوپلانمقده دوام ایتدی؛ لکن بو زماندن اعتباراً — قابضك الخادندن دولایی تحدث ایدن مسئلهٔ دینیه کبی امور فوق العاده‌دن باشقه احواله، یاخود برحرب تصورینه وتدارکات حربیه یه دائر عقد ایدیلن آیاق دیوانلرندن ماعداسنده — مذاکرات جاریه‌دن بالذات حصه‌دار اولمادی. سلیمان، شوصورتله کندیسنی مجلسدن چکمك ووزیراعظمنه وکالت ایتدیرمکله شوکت شاهانه‌سنی اظارده دها واسع و مهیب کوسترمك ایستمش ایدی. حکمدارك امور سلطنتنی دوغریدن دوغری یه تسویه ایتمسنه مساعد اولمایان وحتی برتأثیر مقدس ایله احاطه ایتمك ایچون اونی انظارخلقدن مستور طوتان شو آسیاعادت قدیمه‌سنك احیاسی دولتك مسعودیتی ایچون بر ضربهٔ فلاکت اولمشدر.

دولت عثمانیه‌ده ابراهیم پاشایه قدر اولان صدراعظملر بومسنده آنجق ادارهٔ ملکیه وعسکریه‌جه خدمات مختلفه‌ده بولندقدن صوکره واصل اولورلردی؛ بدایت دولتده بونلر قاضی عسکرلردن انتخاب اولنورلردی؛ جندرلی سلاله‌سندن کان وزیراعظملر اولا قاضی عسکرلك ایتمشلردر؛ مؤخراً ایالات والیلرندن صدراعظم تعیینه باشلانلدی. سلطان سلیمان دوغانجی باشیسی ابراهیمی وزیر اعظم تعیین نصب ایتمکله سرای آدملرینك حکومت منصبلرینه تعیینه قیاس مثال کوسترد‌ی، وشوصورتله — خدمات مدیده‌ده تکمل ایتمش — تجربه یه محتاج اولان برمسلك ایچون مصاحبلرك خدعه‌لرینه ولیاقتسزلکلرینه یول آچمش اولدی. ختام سلطنتنه دوغری پیاله قپودان پاشانك مظفریات مهمه‌سنه مکافات اولهرق وزارت ویرمکدن ایسه شهزاده سلیمك قیزینی تزویج ایتمکی ترجیح ایلدی؛ آنجق قاین برادری ابراهیمك ودامادی رستمك وزارت عظمادهٔ اعتبار ونفوذلرینی تزیید ایله بربیوك خطای سیاسی ایقاعندن کری طورمادی. بابای سلیمك دامادلره سنجاق بکلکندن بیوك منصب ودولتك امور مهمه‌سنه مداخله‌لرینه میدان ویرمه‌مك حقنده مرعی طوتدیغی اصولی شووجه ایله اخلال ایتمسیله اکابرك حرصنه بربیوك قپو آچدی. رستم پاشانك صدارتنده — وفاتنه قدر سلطان سلیمان اوزرنده قوهٔ جاذبه‌سنی

محافظه ایدن — روکزه لان سلطانك [خاصکی سلطان] سایه سنده امور عامه اوزرنده حرمك تأثیری کورنمکه باشلادی. اوزمان رستمه مساعد اولان بو تأثیر وزیراعظملغه قوت ویرر کبی کورندیسه ده حقیقت حالده صدارت عظمای حرمه محکوم ایتمکله او مسندی ضعفه دوشوردی ؛ چونکه حرم ، اقتدارینك شو ایلك اثرینی کوردکدن صوکره مؤخراً صدراعظملرك قوتنه مداراستناد اولمقله اکثیا ایتمه رك بالعکس اونلری دویرمکده استعمال نفوذ ایتدی ، ودها صوکرەلری امور دولته یالکز قادینلر دکل ، اونلرك محافظلری ده ، خادملرده قاریشیر اولدی .

قوچی بکك کوستردیکی اوچنجی سبب رستم پاشانك ادخال ایلدیکی ارتکاب وارتشادر . والیلکلری ، سنجاق بکلکلرینی فیئات معینه ایله صاتدی ؛ اموال دولتی یهودیلره وعادی آدملره التزام ایده رك بونلردەا کتساب ثروت ایچون هردرلو خساراتی ایقاع ایلدیلر .

سلیمان ، صدراعظمی رستم پاشایه واردات عظیمه احسانیله تصرف عاقلانه حدودینی کچدی ، وپاشانك اموالنی وقف ایتمسنه ، یعنی الی الابد عائله سنك تصرفنده قالمق اوزره باشقه سنه نقلی غیر ممکن برحاله کتیرمسنه مساعده ایتمکله اسرافی صوك درجه یه ایصال ایتدی . بو مساعده مؤخراً بوعائله نك ، وارداتنی اون ملیون اچه یه (ایکیوزبیك دوقه یه) چیقارمسنی مستلزم اولمشدر .

وزیراعظملرده پادشاهك اسرافات محتشمانه سنی تقلید ایلدیلر ؛ اسکندر چلبینك اعدامی ورستم پاشانك ترکه سی مناسبتیله سویلدیکمز کبی کوله لرینك مقدارنجه وتفریشات بیتیه جه بربریله رقابت ایدرلردی . صدراعظملرك دبدبه لری دیکر وزیرلرك ده اونلره امتثالنی موجب اولدی ؛ ازجمله رستمك دامادی اولوب سیکه ت محاصره سنده دردنجی وزارته ومؤخراً صدارته بولنان احمد پاشاغایت کوزل کورکلردن عبارت اوچ درلو لباس استعمالی اصولنی ایجاد ایلدی : بونلرك برنجیسی خانه داخلنده ، ایکنجیسی مراسم عادیه ده ، اوچنجیسی دیوان اجتماعلرنده تلبس اولنوردی . احمد پاشانك کوله لری بش یوزدن اشاغی دکل ایدی ؛ هرچنتلکنده یوزدوه ویوزقاطیر بولندیررردی . سلطان سلیمان دیواندن چکلمسیله ، دامادلری ودیکر اکابر دولت حقلرنده مساعداتنی ابذال واسراف ایتمسیله ، اونلرك طنطنه لرینه ، حرصلرینه ، ارتکابلرینه کوزقاپامسیله تأسیسات حسنه سنه برطاقم مضر تخملر قاریشدرمش وبونلر صوکره لری مشئوم برصورتده دال بوداق صاییرمشدر . لکن اوروپا مورخلری ، سلطان سلیمانك شهزاده لری ایالاته چیقارمق اصولنی ابطال وحرمده تربیه لری اصولنی وضع ایتمش اولدیغنی بیان ایتمکله بی اساس برتنقیده بولنورلر .

زیرا کوچك یاشده وفات ایدن ایکی اوغلندن ماعدا هپ شهزاده‌لری برر پاشالق اداره ایدردی؛ حتی ارتحالندن آز وقت مقدم، سلیمك شهزاده‌سی اولان حفیدی مرادی مغنیسا والیلکنه نصب ایتدی. مع هذا قانونلرندن هیچ برنده شهزاده‌لرك ایالت والیلکلرینه نصبنی منع ایدر بر قید اولمادیغی کبی ایلریده دخی سلیم ثانی سلطنتنده شهزاده مرادك ومراد ثالث سلطنتنده اوغلی محمدك ایالت والیلکلرنده بولندقلرینی کوره جکز.

بی‌طرف بر مورخ، سلطان سلیمانك قانونی، فاتح، قدرتلی، محتشم عنوانلرینه نه درجه‌ده قدر کسب استحقاق ایلدیکنی تدقیق ایتمکله، — وزیراعظم ابراهیم ووستم پاشالرك مفتی ابوالسعود ایله کمال پاشا زاده‌نك، نشانجی ودفتردار جلال زاده اکری عبدی اوغلی محمدك اسکی قانونلرك تعدیلی، یکیلرینك تنظیمی، سفرلرك مظهر مظفریت اولمسی خصوصنده آلدقلری حصه نسبتنده — زمان سلطنتنك هر مسلکده یتشدردیکی انتخاب شان و رویتك قدرینی تنزیله چالشمسی لازم کلیر؛ چونکه بیوك تصورلرك اجراسی ایچون ماهر آلتلر اقتضا ایدر؛ ایی ناظرلر، ایی قوماندانلر انتخاب ایتمسی بیلمك ده بیوك برهنردر. آنجق مورخ شوراسنی آرامق لازم کلیرکه سلطان سلیمان وزیرلرینه لزومندن زیاده اقتدار ویرمه مشمیدر، حرمك برنفوذ مفرط قزانمسنه مساعده ایتمه مشمیدر، بعضاً ضعفه مبدل اولهجق قدر ملایمت، بعضاً ده وحشت درجه‌سنه واره‌جق قدر شدت کوسترمه مشمیدر؟ فی الحقیقه، ندیمی ابراهیمك واك زیاده سودیکی زوجه‌سی روس روکزه‌لانك [خاصکی سلطان] طبیعت علویه صاحبی برآدم ایچون یاقشمیه حق صورتده کندیسنی تحت تحکمه آلمرینه مساعد بولندی؛ دوست اتخاذ ایلدیکی ابراهیمه کوسترديکی التفات فوق العاده‌یه مقابل مؤخراً اونی وحشیانه اعدام ایتدی؛ روکزه‌لانك وفتندن صوکره دده‌ایدی ابوتنی شهزاده بایزید ایله اونك اوغللرینك قانی ایچنه صوقمدن قورقمادی. زمان سلطنتنده وقوعه کلن اعداملرك اکثریسی محافظهٔ اسایش ایچون اقتضا ایتمش تدابیر شدیده‌دن معدود اولسه‌ده ابراهیم واحمد پاشالرك برصورت خیانتکارانه‌ده اعداملری تاریخنده ناقابل ازاله برلکه اوله‌رق قاله‌جقدر. نشانجیلر مستثنی اولق اوزره ملکی وعسکری بیوك منصبلرك جمله‌سی سلیمانك مدت مدیدهٔ سلطنتنده جلادایچون دمیتشدر مشدر. بنابرین بروزیر اعظم برقیودان پاشا، متعددیکی چری وسپاهی اغالری، دفتردار اسکندر چلبی، رئیس الکتاب پیری وحیدر، آمیرال پیری، فقیه قابض، شیخ حمزه، اشقودرلی بالی بك وبودینده‌کی ارسلان پاشا ایله روملی بکلربکی داماد فرهاد پاشا کبی ممتاز عائله‌لردن متعدد والیلر، بیوك عمو جه‌سی شهزاده جمك اوغلی و حفیدی ایله کندی

اوغلی مصطفی واونك کوچك اوغلی وینه کندی اوغلی بایزیدایله اونك بش اوغلی که جمعاً اون شهزاده بوحکمدارك ضربات اوامر خونینی آلتنده قالمشلردر. لکن سلیمانك خطالری کندیسنده وجودی، قابل انکار اولمایان خصائل عظیمه یی بزه اونوتدرمامایدر؛ اجراآت عالیه سنی، آثار مختلفه سنی، فکر رفیع تشبثکاریسنی، شجاعت قهرمانیسنی، قواعد اسلامه تمامیله رعایت ایتمکله برابر بورعایتی برحوق مساعدات ایله مزج ایتمش اولمسنی، اوقدر احتشام وعظمتیله برابر محافظه ایتدیکی فکر انتظام واقتصادی، علوم حقنده کی محبت منوره سنی، ارباب علومه سمیحانه کوسترديکی حمایه یی تخطر ایدهلم. بالذات اداره ایلدیکی اون اوچ سفری، اوقدر محاربات وفتوحاتی نظر دقته آلهلم: بری دیکرینده، دیکری قردده دولتك ایکی موقع مهمی اولان ردوس وبلغرادبدایت سلطنتنده فتح اولندی؛ یدی سنه ظرفنده بودین وبغدادتسخیرایدلدی؛ حیاتنك صوك دقیقه لرنده ده سیگهت وگیولا مجبوراً تسلیم اولدی؛ عثمانلی سنجاقلری ویانه ودیوحصارلری اوکنده التماع ایتدی؛ دولتك حدودینی شرقده وان قلعه سنه، غربده اوستورغون قلعه سنه قدر کوتوردی؛ دائرهٔ استیلاسنی جنوبده جزائره، تونسه، طرابلسه، حبش حدودینه قدر توسیع ایلدی. اقینجیلری آرارات طاغنك دیك ذروه لرندن ونخجوان صحرالرندن سه مرینك تپه سنه وایستیریاطاغلرینه قدر — کندیلرندن صوکره خرابه لردن، یقلمش بنالردن، یاقلمش کویلردن باشقه برشی براقمیه رق — رهکذارلرنده نشر دهشت ایتدی. دونانمالری آق دکیزده باربروس خیر الدین و طورغود قوماندهلریله فتح و تخریبلرینی جزائر بحر سفیده، پولیایه، قالابریه، سیجلیایه، قورسیقه یه ایصال ایلدکلری کبی رومایی لرزه ناك ایده رك رون شهری منصبلرینه قدر ایلریله مش ومارسلیایی محاصره ایتمشلردر؛ ایکنجی بر دونمامی ایسه عربستان دکیزلرنده وعجم کورفزنده دجله دن یوقاری چیقه رق بصره یی تسخیرایلمشدر. سلطان سلیمانك انشاآتی، معماری عثمانینك نخبهٔ آثاری اولان سلیمانیه جامعیله پای تخت وولایاتده کی دیکر اون ایکی جامعی، اعمار وتزیین اولنان ژوستینیه ن کمرلرینی، مکه ده تعمیر اولنان هارون الرشید زوجه سی زبیده صو یوللرینی، ترمیم اولنان قدس بناسنی [*]، پای تخته ذخیره ایصالنی تسهیل ایدن چکمجه کوپریسنك یاپلمسنی خاطره کتیرهلم؛ ادارهٔ ملکیه وسیاسیه نك هر شعبه سنی احاطه ایدن قوانین مختلفه سنی ده نظر اعتباره آلهلم؛ اوحالده بوحکمدار حقنده برحکم ویره بیلیرز: اکر زوجه سنه مسحوریتی، اوغللری و حفیدلری حقنده کی مخالف انسانیت شدتی ترجمهٔ حالنده برلکه ایسه بیوك حکمدار عنوانه لیاقتی ده ناقابل اعتراضدر.

اوتوز بشنجی کتاب

سلیمك استانبوله، بلغراده وصولی . — سلیمانك وفاتی رسماً اعلان اولندقدن صوکره یکی چریلرك عصیانی . — پیالهنك ساقیز آطهسنه سفری . — بابوچا ایله ینوئهنك سقوطی . — قارنیولده جولان . — ایمپراطور ماقسیمیلهن ایله صلح قطعی مذاکره‌سی . — محم سفارتی . — ادرنه‌ده ، بصره‌ده ، عربستانده، مولداویاده وقوعات . — لهستان ایله مصالحهنك تجدیدی . — فرانسه‌یه برعثمانلی سفیری اعزامی . — ادرنه‌ده سلیمیه جامعنك انشاسی . — دون ایله وولغا نهرلرینك برلشدیرلمسنه تشبث . — عربستانك موقع طوپوغرافیسی ، احوال طبیعیه‌سی ، مقدرات اخیره‌سی . — یمنك فتحی .

سیگه‌تك ضبطنی متعاقب صوقوللو محمد پاشا حسن چاوشی ، کندیسنك سرکاتبی فریدونك — وفات سلیمانی‌یی مشعر — یازدیغی برمکتوب ایله کوتاهیه‌ده والی بولنان (۱) شهزاده سلیمه کوندردی . حسن برطرفدن ده کیدرکن یولنك اوزرنده سلطان سلیمانك سیگه‌ت قلعه‌سنی تمامیله احکام ایتدیکجه اورادن آیرلیه جغنی اشاعه‌یه مأمور ایدی . بونامه‌بر ، مأموریتنده اوقدر سرعت کوستردی که سیگه‌تدن عزیمتنك سکزنجی کونی کوتاهیه‌یه واصل اولدی . پادشاه نوجاه صدراعظمك دعوتنه اجابتده تأخر کوسترمیه‌رك مکتوبی آلدیغنك اوچنجی کونی خواجه‌سی عطاءالله ، لالاسی حسین پاشا ، التفات کرده‌سی جلال چلبی ، میراخوری خسرو اغا رفاقتنده اولدیغی حالده استانبولك قارشیسنده قاضی کوینه واصل اولدی [۱] (۹ ربیع الاول ۹۷۴ — ۲۴ ایلول ۱۵۶۶) (۲) . سلطان سلیم ، استقبالی ایچون هیچ بر حاضرلق کورلمه‌مش اولمسندن طولایی تبلیغ تعجب ایتمك اوزره علی چاوشی استانبول محافظی اسکندر پاشایه کوندردی . وقایعدن معلوماتی اولمایان محافظك جوابی حیرتله قاریشیق اضطرابی متضمن ایدی . علی چاوش تکرار قائممقام پاشایه کوندردی . سلطان سلیم ، اردودن آلدیغی اوامری دفتله اوقومسنی ، بوستانجی باشی‌یه ویریلن امرلرله قارشیلاشدرمسنی ، باباسنك وفاتی قدر مهم اولان اسرار دولتك آچیق یازیله میوب کنایه صورتیله اشعار اولنه‌جغنی ، بونك معناسنی اکلامق کندیسنه قاله‌جغنی اسکندر پاشایه اخطار ایدیوردی . فی الحقیقه بوستانجی باشی سرای اغاسیله برلکده

(۱) الموسینیو یه نظراً سلیم ثانی قره‌حصار صحراسنده ایدی : «En las llanas Carahiçar (que llaman Sijan Obagi) ص ۳۰ . »

(۲) بو تاریخلر ذیل مترجمه تدقیق وتصحیح اولنه‌جقدر .

خداوندکار جدیدك قبولی ایچون لازم کلن دائره لری احضار ایتمك اوزره امر آلمشیدی. بوستانجی باشی قادرغهٔ همایونی دکیزه ایندیرهرك اسکداره مهروماه سلطان سرایینه کیتدی. سلیم، میر آخورینه سرایه چیقیله جق محلده ورودینه منتظر اولمسنی امر ایتدی؛ کندیسی ده قادرغهٔ همایونه بیندی، ساحلی ترك ایدرایتمز، اسکدار قربنده منفرد برقله اوزرنده کائن اولان له آندرقله سندن [قیزقله سی] آتلغه باشلایان طوپلر سلطان سلیمانك ارتحالیله سلطان سلیمك جلوسنی پای تخت اهالیسنه اعلان ایلدی. پادشاه جدید، قره یه آیاق باصنجه سرایك اصول مرعیه سی موجنجه بوستانجی باشی خنکاری آته بیندرمك اوزره قولتغنه کیردی؛ امیراخور مخالفت کوسترمك ایستدی؛ لکن پادشاه بر طور ملایمتله بوستانجی یه « آغا، سن اونك سوزینه باقمه؛ اوسرایده تربیه اولنمش دکلدر، اصولی بیلمز. سن اوکه کچ، بزه یول کوستر (۱). » دیه رك سوزی کسدردی. سرایك قپوسنه وصوللرنده قپو اغاسی پادشاهك آتدن ایمسنه یاردیم ایتدی. سلطان سلیم، الك اول همشیره سی مهروماه سلطان ایله کوروشدی؛ مهروماه کوزلرندن یاش دوکه رك قارداشنی دراغوش ایتدی، ومصارف عاجله سی ایچون اللی بیك التون اقراض ایلدی (۲). مفتی ابوالسعود، قائمقام اسکندر پاشا، استانبول قاضیسی قاضی زاده احمد افندی، دفتردار حسن چلبی، بلال زاده چلبی، هپ مدرسلر پادشاه نوجاهك الني اوپه رك بیعت ایلدیلر. بو راسمه دن صوکره پادشاه مهماندار پیغمبری ایوبك، فاتح سلطان محمدك، سلطان بایزید ثانی ایله جدی سلطان سلیم اولك تربه لرینی زیارت ایله هربرنده فقرایه اوتوز بیك اچقه (آلتی یوز التون) براقدی (۲۴ ایلول ۱۵۶۶). سلیم ثانی ایکی کون صوکره استانبولدن چیقه رق کمال سرعتله حدوده توجه ایلدی. فرانسه ووندیك ایلچیلری ال اوپمك اوزره پای تخت قپولری خارجنده منتظر بولندقلرندن بومسارعتلرندن دولایی بیان ممنونیتله غایت ملتفتانه معامله کوسترمدی. صوفیه یه وصولنده (۶ تشرین اول). سلطان سلیمانك وفاتنی وکندیسنك تخت عثمانیه جلوسنی خبر ویرمك اوزره وندیك وراگوزه جمهورلرینه، فرانسه قرالنه، ایران شاهنه چاوشلر کوندردی. استانبولدن حرکتلرنده اون کون صوکره بلغراده واصل اولهرق اوراده ده همان ووقواره کیتدی. ووقوارده صدر اعظمك بر مکتوبنی بولدی که اردوبه کلدیکی

(۱) سلانیکی، ص ۶۰، بووقعه یی بالذات امیراخوردن وصولاق زاده سلانیکیدن نقل ایدر[*].

(۲) پادشاه خزینه یی آچدرمق ایستمدیکی ایچون همشیره سندن استقراضه مجبوریت کورمشیدی. سلانیکی، ص ۵۷. (مترجم)

حالده عسکر معتاد وجه ایله جلوس بخششی طلب ایده جکنی، بوکا ایسه شمدی خزینه نك مساعد بولنمدیغنی عرض ایله پادشاهك یولنده دوام ایتمه رك بلغراده عودتی توصیه ایلیوردی. سلیم، بو توصیهٔ احتیاطکارانه یی حسن تلقی ایله عودت وبلغراددده بایرام بکك خانه سنده وزیراعظمك ورودینه انتظار ایلدی.

اردو، سلیمك استانبوله وصولنی خبر آلمش ایسه ده سلطان سلیمك ارتحالنه او زمانه قدر واقف دکل ایدی. سنه نك دردنجی آیی ابتدالرنده (۳ ربیع الاخر ۹۷٤ — ۱۸ تشرین اول ۱۵٦٦) بوسفر ایچون تخصیص اولنان آقچه یی آلدی.(۱) اوصیره ده روم ایلی وآناطولی بکلربکلرینه عسکرلرینی عزیزدیمتریوس کونده مصادف قاسم کونندن اول ترخیص ایتمه لری امر اولندی. ۲۱ تشرین اولده صدر اعظم کندی چادرینی یوزدردینی کبی اوتاغ همایون ده چاوشلرك متکررصدالری واردونك کورلتیلی آلقشلری آره سنده قالدیرلدی. سلطان سلیمك نعشی — هنوز حیاتده ایمش کبی — اورتولو برتخت روانه (۲) قونلدی؛ وفاتنی متعاقب صوقوللونك امری موجبنجه امعاسی، بو سره واقف اولانلرطرفندن اوتاغك قورلدیغی یره دفن اولنمش و مؤخراً اوزرینه برتربه یاپلمشدر. بلغراده درت منزل قالدیغی برمحلده صوقوللو اردوده بولنان حافظلری دعوت ایله تخت روانك [آرابه نك] اطرافنده قرآن اوقومه لرینی امر ایتدی. پادشاهك وفاتنك فرق سکزنجی کونی صباحه درت ساعت قالدیغی، یعنی هنوز کیجه نك قارا کلغی هرطرفی محیط اولدیغی واردو براورمانك کنارنده بولندیغی حالده حافظلرك اوقومغه باشلادقلری آیات کریمه ایله صاغدن وصولدن بقانك جناب حقه مخصوص اولدیغنی متضمن تغنی اولنان دعالرو الهیلر بردن بره ایشیدلمکه باشلادی (۳)[۲]. عسکرلرصفلری بوزه رق فریادوفغانه باشلادیلر. پاشالربوانتظامسزلغی کورنجه وزیراعظمك اطرافنده طوپلانه رق اکرچه پادشاهك خبروفاتی اردوجه صورت خفیه ده شایع اولمش ایسه ده اعلان رسمیسنك بویله وقتسز وقوع بولمسندن دولایی اظهار تأسف ایلدیلر. طلوع

(۱) یوم مذکورده علی العاده علوفه توزیع اولنمشدر. سلانیکی، ص ٦۱ (مترجم)

(۲) بزم تاریخلره کوره پادشاهك نعشی تخت روانه دکل، آرابه یه قونلمشدر. (مترجم)

(۳) بلغراده درت منزل قالدقده صدر اعظم کیجه برقاچ حافظ جلب ایله «آرابه نك یانده یاسین، فتح، کهف سوره لرینی، دیکرسوره لری اوقوسه کز» بعضاً ده ذکر ایدرك الهی سویلسه کز پادشاه پك محظوظ اولوردی» دیدی. صباحه درت ساعت قاله کوچلدی. الی حافظ ارابه نك ایکی کنارنده ترتیله باشلاینجه — براورمان کناری ایدی — پك مؤثردوشدی. وزیرپادشاهك وفاتی اظهار ایتدکلرینه نادم اولدیلر. سلانیکی وصولاق زاده (مترجم)

شمس صیره‌سنده صدر اعظم طاقم طاقم طوپلانمش عسکرلری دولاشه‌رق شویله خطاب ایتدی: « سلاح آرقداشلرم! نیچون یولکزه دوامدن امتناع کوستریورسکز؟ بالعکس نعشك اطرافنی احاطه‌ایله دعا ایتمه‌مز وحضور وحدانیته دعوت اولنمسندن دولایی پادشاهی بو صورتله تبریك ایله‌مز لازم کلمز می ؟ سلطان سلیمان مجارستانی دار اسلام یاپدی ؛ همزی الطافنه غرق ایلدی. کندیسنه بویله می عرض شکران ایلیلیز؟ بالعکس، نعش ذی احترامنی باشمزه آلوب ده — بخششلر، ترفیلر احسان ایده‌رك باباسنك وصیتنی انفاذ ایلك اوزره سزی بلغراددە بکلمکده اولان — اوغلی و خانی سلیم خانه کوتورملی دکلمیز؟ بنه جسارتی اله آلیکز ؛ حافظلر قرآن اوقوسونلر ، سزده یولکزه دوام ایدیکز. (۱)» اردو اوچ مرحله‌ده متروبچه واردی. اورادن وزیرلر سلیم ثانی‌یه بر هیئت مبعوثه کوندره‌رك سلطان سلیمانك بوسفرده برابر کتیرمش اولدیغی التون تخت اوزرنده اردونك یمین صداقتنی المسنی [یعنی رسم بیعتك اوصورتله اجراسنی] وبر معتاد جلوس بخششی احسان ایلمسنی عرض ایتدیلر. سلیم بوعرضی خواجه‌سی عطاءالله‌ه ارائه‌ایله رأینی سؤال ایلدی. خواجه شوجوابی ویردی: « ذات شاهانه‌لری استانبولده تخته جلوس بیورمشلردر؛ بوراسمه‌یی بوراده تکرار ایتمك زائددر.» پادشاه، بوجوابدن پك ده ممنون اولمادی، قپوجی باشی لالا حسین پاشانك رأینی استفسار ایده‌رك اوده بر طور شدت ایله شو جوابی ویردی : «اکر استانبولدن بلغراده کلمش اولسه‌یدق، اردو نه‌یاپه‌جق ایدی ؟ بویکی راسمه‌نك نه‌فائده‌سی وار؟» سلیم ثانینك محرمی اولان جلال بك‌ده سوزه باشلایه‌رق دیدی‌که: « دولتك ایلك زمانلرنده پادشاهلر عسکرك قلیجی التندن کچمدکجه تخته چیقه‌مازدینلیردی، بواوزمان ایچون صحیح ایدی؛ لکن شمدی تخته جلوس برحق وراثت اولدیغی ایچون بواسکی خاطره‌لری احیا ایتمك لازم کلز (۲) ». بوصیره‌ده پادشاهك تختی بلغراد قربنده « خنکار تپه‌سی » دینیلن برخله

(۱) سلانیکیده ، ص۶۲ ، نطقك اصلی بودر: « قرداشلر ، یولداشلر ، نیچون یوریمزسکز؟ یوریه‌لم، بونجه بیللق اسلام پادشاهیدر، قرآن عظیم ایله تعظم ایلیه‌لم. بودکلو غزوات ایدوب انکروس ولایتی دار اسلام ایلدی وجمله‌مزی نعمت احسانیله بسلدی. عوضی بومیدرکه مبارك جسدینی باشمزده کوتورمیه‌لم؟ ایشته اوغلی سلطان سلیم خان اون یدی کوندرکه بلغراددە سزه منتظردر. مرحوم غازی پادشاه، رحمةالله علیه، جمله بخشش وترفیلریکزی توصیه ایتمشدر. بالتمام اخراج اولنور ، هپ آلیرز. هان، حافظلر ! دورمالك ، قرآن عظیم اوقیوب یوریه‌لم.» اردو «دردیمزه درمان قرآندر، دین وایمانمز قرآندر ، ایمانله، قرآنله کیدەلم » دیوب صباحه‌قریب ایدی‌که صحرای سرم کدرینه کلندی . (مترجم)

(۲) بوعرض ومذاکره‌یی سلانیکی شویله نقل ایدر: «اشبو قوناقده (متروبچه‌که سلانیکیده

قورلدی؛ سلیم، تختی شو صورتله حاضر کورمکله صوقوللودن خبر بکلمکسزین معیتی خلقیله برلکده اورایه کیتدی. صوقوللو بوحاله مطلع اولنجه محرمی اولان فریدون بکه دیدی که: «وزیر وظیفه‌سنه صداقتله حقیقتی عرض ایتمش ایکن پادشاه‌سرائره‌اشنا اولمایان آدملردن باشقه‌سنك رأینه مراجعت ایتمزسه‌ایشلر بویله اولور. بیلیرسك که نفرات معتاد اولان بخششك ویریله‌جکنی بالذات پادشاهك لسانندن ایشتمك ایسترلر. شوحالده قپواغاسنك مداهنه‌سی نه‌نتیجه‌ویره‌جك!». فریدون ایشك شوصورته منجر اولمه‌جغنی اولجه‌تخمین ایتمش اولمق کرکدرکه پادشاهه تقدیم‌اولنمق اوزره‌یکی برعرض حاضرلامش ایدی؛ لکن صوقوللو مطالعات عمیقه‌ده بولنه‌رق: «خیر، دیدی، برتشبث دهایاپیله‌ماز؛ بنم حالا صدراعظم بولندیغم‌ده‌نه‌دن معلوم؟ پادشاه، بنم یرمه ایستدیکنی تعیین ایتمکده مختار دکلیدر؟» (۱)

«متروچه»در) صدراعظم پادشاهه تذکره کوندروب بازارکه «ان‌شاءالله، منفورك جنازه‌سیله واردیغمزده اوتاق‌هایون اوکنده چارطاق سایبان قورلسون؛ استانبولدن کلن یکی تخت‌دولت توغلر آراسنه قونلسون که مرحوم « بلکه سلطان سلیم خانمه میسر اوله » دیمش ایدی. ارکان دولت صیره‌سیله یوزسوردیکی‌وقت قول‌طائفه‌سی بخشش وترفیلرینك اجدادیکز قانونی‌اوزره ویریله‌جکنی لسان‌هایونکزدن ایشتمك عادت‌مقرره‌لریدر: «جمله‌سی ویرلسون، مقبول‌هایونمدر» دیمکزی ایسترلر. یکی‌چریلر ایچنده رجال‌الله‌واردر. قدیمی قانونلری موجبنجه چاوشلری‌الارینی قالدیروب اوجاقدن کچن یولداشلرینه و ال‌عثمان پادشاهلرینه دعالر ایدوب جمله‌سی آمین دیمك معتادلریدر . خیر و برکت‌ده بونده‌در. بعده جنازه نمازی وتعزیت ایفا اولنور. ایرتەسی کون دیوان ایچریده قوریله‌رق ارکان دولت تهنیت ایچون یوزسوردکده خلعتلر ویریله.» پادشاهك جلب‌ایله رأینه مراجعت ایلدیکی‌خواجه عصاءالله افندی عاقبت‌اندیشلك‌ایتمه‌رك «بورالره حاجت یوق؛ امر جلوس برطرف اولدی؛ مقصدلری حاکمی محکوم ایتمکدر » دیمش . پادشاه، لالا حسین پاشایی کتیروب « سن نه دیرسك » دیه سؤال ایتمش ؛ اوده « استانبولده اوطوروب بورایه کلمه‌ك نه‌دیرلردی؟ برتدارك دخی‌می ایدرلردی؟ » دیه جواب ویرمش. مصاحب جلال بك ایسه « اوّل زماندن بر سوز ایشیدیلیردی: « آل عثمان سلطنت تختنه کچمز، مادام که قول قلیجی آلتندن کچمیه» دیرلردی. واقع‌ایمش. وارث سلطنت حاضراولنجه بویله شیلردندغه‌در» مطالعه‌سنی بیان ایتمش . سلانیکیدن تلخیص ، ص ٦٤ و ٦٥. تجربه‌سز مداهنلرك بو رأیلری ایلریده کوریله‌جکی اوزره یکی‌چریلرك استانبولده کورولتی چیقارملریله‌اوجاغك بوزلمسی مقدماتندن برینی تشکیل ایتمشدر. (مترجم) .

(۱) صدر اعظم کاتب فریدون‌بکه دیرکه : « وزیر ومشیرامور ملکه متعلق احوال عرض ایدوب پادشاه حضرتلری باشقه‌لرینك رأیله حرکت ایتسه قاریشقلق‌ظهور ایدر. چونکه‌غیریلر احواله واقف واسراره محرم اوله‌مازلر. خطا بونده‌در. پادشاهمز ایسه مستغنی؛ کیمسه‌یه سوز سویلتمز ؛ کیمسه سویلمك‌ده ایستمز . قول طائفه‌سی جلوس زمانی بخشش سوزلرینی بالذات

ایرته‌سی کون طلوع شمس ایله برابر بتون اردوماتمه کیردی؛ وکلاوا کابرباشلرینه سیاه اورتولر [شمله‌لر] صاردیلر؛ صولاقلر سرغوجلرینی چیقاره‌رق کذلك باشلرینه ماوی [؟] پشتمالر قویدیلر. چاوشلر، چاشنیکیرلر، بتون اغالر قبا البسه کیدیلر (۱). بلغراد اهالیسی ده اونلری تقلید ایلدی ؛ اوندن صوکره طونه کوپریسنی کچه‌رك —اوزرینه سلطان سلیمانك ایام رسمیه یه مخصوص قاووغی قوناتمش — تابوتی حامل آرابه‌یی استقباله چیقدیلر (۲). سلیمك ماتم البسه‌سیله درونینه چکلمش اولدیغی چادرك اوکنده حسابسز مشعله‌لر یانمقده ایدی (۳). اردو نظام حربده بولندیغی حالده اغلایه‌رق سلطان سلیمك چیقیشنه منتظر ایدی. سلیم ثانی، سیاه اطلسدن برلباس کیمش. باشنه اوزنکده چوقه‌دن برقاووق قویمش اولدیغی حالده اللرینی دعایه‌چون یوقاری قالدرمش اولهرق چادردن چیقوب جنازه آرابه‌سنه دوغری ایلریله‌دی (٤). خواجه افندی ایله لالا حسین پاشا قولتغنه کیردیلر (٥)؛ وزیرلر صاغ طرفنه، دیکر اکابر صولنه

پادشاهدن ایشیده کلمشلردر. بو آرالغده محمد لالا نیجه مدارا ایتسون؟ [محمد لالادن مقصد صوقوللونك کندیسی اولدیغی حالده هامه‌در لالا حسین پاشایی ظن ایده‌رك ترجمه‌سنی اوکا کوره یازمشدر]. باقه‌لم احوال دولت نه‌یه منجر اولور؟ ». فریدون‌بك « اوتاق همایونه کیرلدیکنی تبرك ایچون تذکره یازه‌لم؛ سربرسلطنت قوراسون، قول طائفه‌سی [یعنی عسکر] معتاد قدیملری وجه‌ایله دیلیه‌جکارینی دیله‌سینلر، عاقبت ندامت چکلمسین دیه‌لم.» دیه‌رك کاغد وقلم حاضرلادی؛ آنجق وزیر اعظم « بزوزیر ایدوکمزنه‌دن معلوم؟ جائزکه ایستدیکنی استخدام ایلیه. خطا ایلدیکن: دیمك اولور » جوابنی ویره‌رك برشی یازدرمادی. سلانیکیدن تلخیص، ٦٦ (مترجم).

(۱) ارکان دولت ماتم لباسیله شمله صاریندی؛ صولاقلر، پیکار سورغوجلرینی چیاروب بورکلری [برنوع سرپوش] اوزرینه پشتمالر صاردیلر. چاوشلر، چاشنیکیرلر، سائر اغالرقوره‌لر، دیلسزلر چوللر کیدیلر . جمله‌سی ناله وفریاد ایدیورلردی . سلانیکی، ص ٦٦ (مترجم) .

(۲) بلغراد خلقی، لباس ماتم اولهرق چوللر کیمش اولدقلری حالده کوپری‌یی کچوب قارشی کلدیلر: افغان ایله تسبیح وتهلیل ایدیورلردی؛ جمله‌سی «اسرك دوه کی»های وهوی ایلیورلردی. تابوت ایله سورغوجلو مجوزه‌یی کوردکلرنده جنازه‌نك اوکنه دوشدیلر . سلانیکیدن تلخیص، ص ٦٦ . (مترجم)

(۳) Se puso el Rei una toca mui pequeña en la cabeça , vistien-» «dose de honestos vestidos, con una capa ó albornoz de paño negro.

(٤) ناکاه برج اسددن طلوع ایدر کبی پادشاه کورندی . لباس ماتم اولهرق مسکی اطلس جامه، سیاه چوقه سلیمی‌نمتن، شمله کیمش ایدی. آرابه‌نك قارشیسنده اللرینی قالدیروب اغلایه‌رق دعا ایتدی. سلانیکیدن. (مترجم)

(٥) «هانی وزیر اعظم، هانی خواجه افندی» دیه ایستنلدی؛ مکر شمله صاریورلرمش؛ کلدیلر . صدر اعظم لالا وار پادشاهك قولتغنه کیردی؛ خواجه‌یی صاغ طرفه آله‌رق کندیسی ده

دیزیله‌رك مؤذنلر اذانه باشلادیلر. ختام صلاتده پادشاه یکیدن اللرینی قالدردی؛ صاغنه، صولنه سلام ویردی، چادرینه چکلدی. ایشته آنجق اوزمان کفت وکو باشلایه‌رق متعاقباً بایغاره‌یه، قارمه‌قاریشیق مناسبتسز سوزلره منجر اولدی. هرطرفدن دیورلردی که: « عادته رعایت ایدلدی؛ بزه ویرلمك لازم کلن بخششدن هیچ بحث اولنمادی. ای وزیرلر، نیچون بویله یاپدیکز؟ متهملر اللریمزدن قورتیله‌مازلر. سن‌ده، ای پادشاه، یا ادرنه قپوسنده، یاخود سرای قپوسنده « اوت آرابه‌سی یاننده » بوله‌جغز (۱) ». وزیرلر یاقینده برعصیان وقوعنی تخمین ایده‌رك سلطان سلیمانك نعشنی نقاده استعجال کوسترمدیلر. وزیر احمد پاشا، اخیراً مصردن کلمش اولان سفرلی علی پاشا، باش امیر اخورلقدن چیقان فرهاد اغا، شیخ نور الدین بو نعش محترمی مقبر اجداده ایصاله مأمور اولدیلر. مع هذا وزیر اعظم دیوان عقد ایتدی؛ اکابر دولت، خواجه وقپوجیلر کتخداسی دلالتیله دست بوس شهریاری یه قبول اولندیلر. ختام دیوانده سابق تیمار دفترداری جلال بك اوزون مدت التفات مخصوص شاهانه‌یه نائل اولدی. بوصیره‌ده ایسه کورولتی بویومکده، نفرات سلطان سلیم ایله برلکده کلنلری تحقیر ایتمکده، سلطان سلیمانك نعشنه حرمتسزلکی متضمن سوزلر سویلکده ایدیلر (۲) نعش پادشاهی یی بومثللواحوالدن محافظه ایچون لالا حسین پاشا چاوشلره نعشك خفیاً استانبوله نقلنی امر ایتدی (۳). سلطان سلیم بوتهدیدکارانه تمایشلره نهایت ویرمك ایچون بربری اوزرینه اوچ کون اردو ضابطانی حضورینه قبول ایله صوکره عسکره پاره توزیع ایتدردی. بلوك خلقندن،

وزرا ایله برلکده صوله کچدی. سلانیکیدن تلخیص. کوریلیورکه پادشاهك قولتوغنه کیرن لالا حسین پاشا دکل، بالذات صدر اعظم ایدی. لالا تعبیری هامه‌ری‌ینه آلدانمشدر؛ مورخ صاغی، صولی‌ده یاکلش ترتیب ایتمشدر. (مترجم)

(۱) عسکر یوکسك سسله « بزم قانون قدیممزه رعایت اولنه‌جق ایدی؛ بخششلرسویلنلمش ایدی. نصل اولهجق؟ » دیدیلر؛ وزرایه توجهله: « نیچون بویله یاپدیکز؟ ادرنه قپوسنده، یاخود سرای قپوسنده سزینه بزمسکز. » سوزلرینی سویلدیلر؛ پادشاه بابامی اوینه کیردکبی (آلوب یوریبوردیکنده) « بز سنی اولایه‌جق یری بیلیرز. » دیه خیلی سویلندیلر سلانیکیدن تلخیص. (مترجم)

(۲) سلطان سلیمانه اردونك پك زیاده محبتی وار ایدی؛ بناءً علیه نعشی حقنده احترامسز سوزلر سویلنمسنه احتمال ویریله‌مز؛ بزم تاریخلرده اویله برسوزده کوریله‌مدی. اردونك انتظامی بوزلدیغی ایچون نعشك برآن اول ارسالنه « تقید » اولنمش ایدی. هامهر، تاریخلرك « تقید » کلمه‌سنی اکنه بوینه چکمش اولهجقدر. (مترجم)

(۳) خفیاً نقل دخی « تقید » دن الخمش اولملیدر. (مترجم)

یعنی آلتی سواری بلوکندن (۱) هربری بیك اچه (یکرمی دوقه)، هر یکی چری اونك ایکی مثلنی (قرق دوقه) آلدیلر. انجق یکی چریلر سویلندیلر؛ اوچر بیك اچه وصوك محاربه‌دن دولایی برمکافات [ترقیٔ تخصیصات] ایستدکلری جهتله وزیر اعظم شمدیکی حالده خزینه دها زیاده ویرمکه مساعد اولمایوب زمان مناسبده چاره‌سنه باقیله جغنی بیان ایتدیکی کبی ترقیلرده اجرا اولندی. شویله که: یکی چریلر اون ایکی بیك اوچ یوز نفر حساب اولنه‌رق اوچر اچه الانلر بشرلی، بشرلیسی سکزرلی، سکزرلیسی طقوزرلی اولدی. التی بلوك سواری بش بیك سکز یوز سکسان بش نفر حساب ایدیلدرك سپاهی زاده‌لره، سلحدارلره بشر، صاغ وصول علوفه‌جیلرینه اوچر، صاغ وصول غرباسنه دردر، مطبخ واخور خلقنه، جبه‌جیلره، طوپجیلره بر، خزینه خلقنه، خواجکانه، مشاهره خوارانه [آیلق الانلر] بشر، شاکردانه بر، اهل حرفه بر اچه ترقی ویرلدی. صوك قسمه بشر یوز اچه، سایس شاکردلرینه ده اونك نصفی قدر انعام ایدلدی. فقط اله بیلنلر آلدی؛ المایانلر استانبوله قالدی (۲). نهایت بشنجی کون اردو استانبوله متوجهاً یولنه دوام ایتمکه باشلادی. سمندره اووه سنده روم ایلی والاطولی قاضی عسکرلری مولانا حامد ومولانا پرویز افندیلر پادشاهك یانینده بولونیورلردی؛ سلیم ثانی مشروبات مسکره‌دن ذوقیاب اولدیغی حالده [۳] اونلر بونی بیلمدکلرندن زمانی مساعد بوله‌رق مسکرات حقنده سلطان سلیمان طرفندن وضع اولنان ممنوعیتك محافظه‌سنی مصرانه اخطار ایلدیلر. سلطان سلیمك سمندره یه دخولنده هر ایکی قاضی عسکر معزول اولدیلر؛ طریق علمیه‌ده دیکر تبدلات ده واقع اولمه‌رق خواجه عطاءالله افندینك نفوذینه حمل اولندی. سلیم، صوفیه ایلیجه‌سنی وفلبه حمامنی کوردکدن صوکره ادرنه یه عزیمته مسارعت ایده‌رك وصولنده سلطان سلیمانك نعشنك استانبوله واصل اولوب مقبرهٔ مخصوصه‌سنه دفن ایدلدیکی خبرینی آلدی [٤] (۳).

استانبول جوارینه کلندکده ایرتهسی کون ایچون قرارلاشدیریلان راسمهٔ دخول تدارکاتنك اکمالنه انتظاراً پادشاه حلقه‌لیده صدراعظمه عائد اولان برچفتلکه ایندی.

(۱) بلوك شمدیکی معناسنده اولمایوب «زمره»، «فرقه»، دیمکدر. (مترجم)

(۲) اشبو انعام وترقیات حسابنده هامه‌رك مأخذی اولان سلانیکی یه مراجعتله صحیح وصریحی یازلمشدر. تمثیل استانبول، ص ٦٨. (مترجم)

(۳) ابوالسعود افندی نمازینی قیلدی. استانبول خلق سلطان سلیمان سایه‌سنده کچیردکلری ایام اسایشی یاد ایله اغلاشدیلر. باقینك ترکیب بند مرثیهٔ مشهوره‌سی انتشار ایله عالمی خروشه کتیرمش ایدی. جامع شریف محرابی قربنده کی مزارینه دفن اولنمشدر. سلانیکی، صولاق‌زاده. (مترجم)

لکن کیجه اثناسنده یکی چریلر مشعلهلریاقه‌رق وشراب فوچیلری اطرافنده طوپلانه‌رق انجمن مفسدت قوردیلر . مورخ سلانیکی ایله بر آرقه‌داشی لیتروو [لیتوروز] کوینده بویکی چریلرك برطاقنی کوره‌رك رئیس الکتاب محمد چلبی ایله کاتب اسرار فریدون بکه اخبار کیفیته شتاب ایتمشلردر؛ آنجق حاضرلانمقده‌اولان عصیانك اوکنی آلمق ایچون اولیلهٔ اضطرابده کیمسه برچاره بوله‌مامشدر. ٥ کانون اول ١٥٦٦ (١) کونی کونش طلوع ایدرکن قائممقام اسکندر پاشا، قپودان پیاله پاشا، مفتی ابوالسعود افندی ایله هیئت علما پادشاهی استقبال ایچون استانبولدن چیقدیلر. سلیم، کندیلرینی کمال التفات ایله‌قبول ایده‌رك مفتی ابوالسعود افندینك حقنده‌ده صاریغنه الني قویمق صورتیله احترام مخصوص کوسترمدی(٢). الای چاوشلری — کایام مخصوصه ایچون استخدام اولنان چاوشلردر — بیکلرجه دفعه‌لر « پادشاهم چوق یاشا! » دیه‌باغیره‌رق عزیمت اشارتی ویردیلر. خلق پك چوق ایدی؛ هرطرفدن بربرینی ایتوب صیقشدرمقده ایدیلر ؛ یکی چریلر حرکته کلدیلر ؛ صفلرینی صیقی صیقی ترتیب ایده‌رك ایلریله‌مك ایستینلری یره‌دوشوریورلردی. شهزاده جامعنه‌دوغری اسکی قشله‌لره کلنجه عسکرك اوك صفلری طوره‌رق ارقه‌ده کیلری ده طورمغه مجبور ایتدیلر. پادشاهده باضروره ادرنه قپوسی قریبنده بولندیغی محلده قالدی. وزیرلر « نه‌وار؟ » دیه صوردیلر. « یولده بر اوت ارابه‌سی وار؛ ایشته اویوریمکه مانع اولیور » -جوابنی ویردیلر (٣) . عسکر آره‌سنده — ویریلن جوربانی آلمامق کبی — بوتعبیرده عدم خشنودی یه‌وبرفساد قورلدیغنه دلالت ایدردی. ایکنجی وزیر پرتوپاشایکی چریلره دوغری ایلریله‌رك: «یکیتلرم، سزك حرکتکز مناسبتسزدر» دیدی، هرطرفدن: «سن کندیکی گیولاده‌می صانیورسك؟» دیه باغیریشدیلر؛ ایچلرندن بردها جسارتلیسی حربه‌سیله اوره‌رق آتندن اشاغی دوشوردی،

(١) سلانیکی اواخر جمادی‌الاخری ٩٧٤ تاریخنی کوستریور .

(٢) ابوالسعود کلنجه پادشاهك الیله عمامه‌سنه یاپیشوب التفات ایلدیکنی وبوحرمتك شمدی یه قدر امثالی کورلدیکنی سلانیکی یازار. ص ٧٢ . (مترجم)

(٣) « Estando entretenidos en esto , y el Rei parado , sin saber la causa, de que estava algo confuso, por no darle a entender la descerdesia de los Genizaros,fingieron las cabeças era por echar del camino algunos carros que venian al encuentro, y que hasta encaminarlos à otra parte no podian pasar, con que entretuvieron al Rei una hora. » آلوسنینو، ص ٧٠. پادشاهك دخولنده بالذات شاهد اولق اوزره . بو مورخ، ص ٦٣، سلیم ثانینك یدکده‌کی آتلری اسلافنك آتلری قدر دیمکده خطا ایدر.

وقاووغنی یره یووارلادی (۱). قپودن پاشاده کلوب: « عسکرلر! بوعیب دکلیدر؟ » دیه باغیردی. عاصیلر اوکاده « فقیر کمیجی، سن بزه نه‌سویلیه‌بیلیرسك؟ » دیه‌رك اوروب دوشوردیلر (۲). فرهاد پاشانك مداخله‌سی‌ده بر نتیجه ویرمدی: کندیسنه وآتنه توفك قوندانغی اوردیلر. وزیر احمد پاشا، صدر اعظم صوقوللو مخاطره‌نك کیتدکجه بویودیکنی کوره‌رك هیجانه کلمش عسکره اووج اووج التون طاغتدیلر؛ برطرفدن‌ده ملایمانه سوزلر سویلدیلر؛ شو صورتله سرای همایون‌قپوسنه‌دوغری، فقط بارخجالتله چکلمکه موفق اولدیلر(۳). یکی چری اغاسی مندیلنی بوغازینه صاردی که بو حرکت « سزك الکنزدیم ؛ آرزو ایدرسه‌کز بونکله بنی بوغه بیلیرسکز ، فقط اولا بنی دیکلیکز! » دیمك ایسته‌دیکنه علامت‌ایدی. اوندن‌صوکره: « قرداشلر، لطف‌ایدك، احسان ایدك! » دیه باغیردی . عاصیلر ایسه « سن بزه سفر اثنانسنده شکرلی پکسمات یدردك؛ لکن شو صورتله پادشاهك، صدراعظمك خزینه‌لرینی قورتاره‌جغم ظن‌ایدرسه‌ك خطا ایدرسك؛ سن‌ده المزدن قورتیله‌میه‌جقسك، سن‌ده دویرلمش آرابه‌نك یاننده حالکی کوره‌جکسك! » دیه مقابله ایلدیلر. اوصیره‌ده کورولتولرله‌ایلریلیه‌رك سرایك برنجی

(۱) ازدحامدن حرکته مجال یوق ایدی. آهسته آهسته ادرنه قپوسنه کلندی. یکی چری آلایلری خارجدن کیمسه‌یی کندیلرینه یاناشدیرمیه‌رق صیقشمش بر حالده یوریدیلر . شهزاده جامعی‌اوکنده اسکی اوطه‌لرباشنده‌کی‌جاده‌ده بربرینه « طوره!طوره » دیه باغیره‌رق برساعتدن زیاده طوردیلر. « نه‌دراصلی؟ یوریبك، یولداشلر! » دینلدکده «قتلان اوتلق آرابه‌سی‌وار» دیه جواب ویردیلر. سلطان بایزیدحمامی اوکنه کلدکاری کبی پرتوپاشا«لایق‌دکل‌یولداشلر!»دیه‌جك اولدی: «بره‌واستق[قیصه‌بویلو؟ماسی‌باجاق؟]فتنه، بونلرسنك‌کوله‌کمیدر؟ [استانبول‌مطبوعنده سهویوق‌ایسه‌هامم‌رکیولاقلعه‌سندن‌بحث‌اولونیورصانمشدر] سن‌سردار‌میسك‌که‌بویله‌سویلرسك؟» دیوب بریسی حربه‌ایله چاربدی. لکن اولدوره‌سی‌یه اورمدی؛ اتدن بیقلدی؛ باشندن‌مجوزه‌سی یووارلاندی. سلانیکی، ص۷۲ و۷۳ . «قتلان » آرابه، عسکرك اره‌سنه قاتیلان، صوقیلان، یوروملرینه مانع اولان آرابه‌دیمك اولمالیدر.(مترجم)

(۲) درعقب (پرتوپاشانك یره دوشدیکنی متعاقب) قپودان پیاله پاشا : « نه‌یاپیورسکز، یولداشلر؟عیب‌دکلیدر؟ یولیدربویله‌ایتمك؟» دیدکده: «سن برکمیجی عزب آغاسیسك؛ بزه سوز سویلمك‌نه‌یولکدر؟»دیه‌رك آنی‌ده آتندن‌بیقدیلر. یاپان‌کلخن‌حولیسنه‌قاچدی. سلانیکیدن(مترجم)

(۳) فرهاد پاشانك دخی‌آتنه وکندیسنه توفنك‌قوندانغی یتشدردیلر. دیکر برطاقم‌عسکرایله صولاقلرده طوپلانمش ایدی. فساد روزکاری اسیوردی. وزیر احمد پاشایله صوقوللو آووج آووج التون طاغیده‌رق و «لطف‌ایدیکز، یولداشلر!» دیه‌رك عرضلرینی صاتین آلدیلر؛ برقاچ یوز یکی‌چری قونوشه‌رق سرای قپوسنه ایصال ایتدیلر. وزیرمصطفی‌پاشا بوکون آته‌بینمیوب تمارضه اورمشیدی. سلانیکیدن تلخیص، ص۷۳ . (مترجم)

حولیسنه قدر کیردیلر، و قپولری قپادیلر . اوندن صوکره وزرای آتلریله برلکده دردست ایده‌رك وقلیجلرندن، اوروبه‌لرندن طوته‌رق پادشاهك یانینه‌قدر کوتوردیلر؛ پادشاه ایسه بیك دفعه تکرار اولنان « اسکی عادته اوی ! » صدالری ایچنده خاصکی سلطان حمامنه قدر کلهبیلمشیدی. نهایت سلیم ثانی صدر اعظمنك اصراری اوزرینه شو سوزلری سویلدی: « اجدادمدن بکا انتقال ایدن تعامل موجبنجه بخشش وترقی‌یه مساعده اولنمشدر. » متعاقباً وزیرلر آتلرینه بینه‌رك سرایه کیدوب « الحمدلله! هرایش بیتدی؛ خنکار عسکرك ایستدکلرینه موافقت ایتدی. رجا ایدرز، قپولری آچیکز! » دیدیلر . آنجق قاریشقلغك هنوز ختام بولمدیغندن قورقمقده اولان سرای آدمری [« بز ایشتمه‌دك » دیه‌رك] وزرانك اصرارینه قارشی مدت مدیده اختیار سکوت ایلدیلر. مؤذنلر ایاصوفیه مناره‌لرندن ایکنندی نمازی ایچون اذان ویرمکده اولدیغی حالده پادشاه سرای قپولرنده انتظار اوزره بولونیوردی؛ نهایت دخوله موفق اولدی، وبودفعه شهر یکی چریلرك یغماسنه اوغرامادی (۱).

۱۰ کانون اول جمعه‌یه مصادف اولان ایرته‌سی کون خلق برمعتاد پادشاهك جامعه عزیمتنه منتظر اولدیسه‌ده بو انتظار بیهوده ایدی . دها ایرته‌سی عسکره پاره توزیعی ایچون دیوان عقد اولندی : یکی چریلر اوجه آلمش اولدقلری ایکیشر بیك اقچه‌دن باشقه عصیانلری اثناسنده ویریله‌جکی وعد اولنان بیکر اقچه‌یی آلوب‌ده شوصورتله

(۱) وقایع بالذات کورن سلانیکی، آبر دوویدك استانبولدن ۱۲ کانون اول ۱۵۶۶ تاریخلی راپوری. [سلانیکینك وقعه‌نك بوندن اولکی صفحاتنه عائد افاداتی الندیغی کبی بو صفحه‌سنی ده اوندن بروجه‌آتی تلخیصاً آلیورز: یکی‌چری اغاسی علی‌اغا یایان اوله‌رق دستالنی بوینه‌طاقوب «های مدد یولداشلر! بکا قییدیکز! نیچون بویله‌پاپیورسکز؟ لطف‌ایدك، احسان‌ایدك!» دیدکجه « سن بزه کرچه سفر یولنده شکرلی یکسماتلر ییدردك ، اما کی‌پادشاهه وصدراعظمه خزینه آرتیرمق ایسترسه‌ك اولماز ! سن‌ده قورتلمازسك ، قتلان کوررسك [اصلی بویله‌در . هامه‌رك نقلی‌وجه‌ایله اوت آرابه‌سی‌ایما ایدیلیور]. »دیه جواب‌ویروب کیدرلر. مکرایلری کیدن‌یکی‌چریلر ارکانی یرلی‌یرندن آییروب طاقم طاقم سرای حولیسنه کیرمشلر . وزیرلر طشره‌ده قالمش: باب همایونی قاپامشلر. برطاقمی‌ده وزیرلری احاطه‌ایتمش اولدقلری حالده پادشاهه منتظر. ذات‌شاهانه خاصکی حمامی اوکنه‌کلدکده‌وزرای قلیجلری بالرنده‌اوله‌رق آتلرندن‌ایندیروب حضوره کتیردیلر. « اسکی‌قانونی‌ویره، ویره‌ » دیه باغیریشدیلر. وزرا وصوقوللو: «شوکتلو خنکارم بونلرمبارك لسانکزدن ویرکلرینی‌ایشتمینجه متسلی اولمازلر. عنایت‌ایدیکز، فتنه دفع اولسون» دیورلردی. « ایچلرنده ترکجه بیلیروارسه کلسین سویلیه‌لم. » بیورلدی؛ لکن یکی‌چریلر پادشاهك حضورلرینه کلمکه جسارت‌ایتمیورلردی. عاقبت پادشاه «جمله بخشش وترقیلری ویرلسین، مقبولدر» دیمکله وزرا آتلرینه بیندیلر. (بقیه‌سی هامه‌رك نقلنه تماماً موافقدر). اواخر جمادی‌الاخری، ۹۷۴. (مترجم)

بخششلری التمشر دوقه یه بالغ اولنجه یه قدر طور تهدیدلرینی محافظه ایلدیلر . علمایه جلوس بخششی توزیع ایدن ایلك پادشاه سلیمدرکه بوندن ده مقصدی مفتی ابوالسعود افندی یه خوش کورنمك اولدیغی شبهه سزدر. اوزمان ایفای مأموریت ایتمکده اولان ایکی قاضی عسکره اوتوز بیك اقچه (التیشر یوز دوقه) وصیرمه لی بر خلعت ویرلدی (۱). اخیراً انفصال ایدن ایکی قاضی عسکر بوپارهنك نصفیله بر صوف خلعت آلدیلر. بالفعل استانبول قاضیسنه اون بیك، معزوللرینه طقوز بیك، بغداد قضاسی معزوللرینه سکز بیك، یومی یوز اقچه تخصیصاتی اولان مدرسینه یدیشر بیك، فاتحك ثمانیه مدرسلرینه التیشر بیك، «داخل» مدرسلرینه بشر بیك، «خارج» مدرسلرینه اوچر بیك اقچه وجمله سنه بر صوف خلعت احسان اولندی. کرك اختیاری، کرك اضطراری اولان بو احسانلر خزینه یی تهی براقدیغی جهتله اردونك بقیه سنه جلوس بخششی اعطاسیله اونبری ده ممنون ایتمك امکانسز اولیوردی. بنابرین سپاهی وعلوفه جیلر وزیرلری دیوانه کیدرکن رهکذارلرنده بکلمکدن چکنمیوب اوزرلرینه لعنتلر و طاشلر یاغدردیلر ؛ لکن وزیراعظم بونلرك اناری اولان فرهاد وعمزی عزل ایتمك وبرقاچنك بیونلرینی اوردرمق، باغیلرك باشنه کچمش اولان برقاچ کورشجی یی صلب ایلك صورتیله بویکی انتقامسزلغك اوکنی آلدی [٥] . بودرلو سماحتارله خزینه ده حدوث ایدن بوشلق دیکر طرفدن جلوس مناسبتیله برچوق ایالات والیلرینك ودول اجنبیه سفیرلرینك تقدیم ایلدکلری هدایا ایله زائل اولیوردی. الك کلیتلی هدیه لردن بری، قپودان پیاله پاشانك تقدمه سیدر. پیاله پاشا ، اردونك سیکه ته عزیمت ایتمك اوزره استانبولدن چیقیشندن اول موسم بهاره استانبولدن حرکت ایتمش ؛ ساقیز اطه سنه ، پولیه ساحللرینه سفر ایده رك پادشاه جدیدك پای تخته وصولندن برقاچ کون مقدم عودت ایلمش ایدی .

پیاله، ١٤ نیسان ١٥٦٦ ده آلتمش قادرغه دن مرکب بردونانما ایله ساقیز اوکنده کورندی. جنوبزلردن آغیر هدیه آلدقدن صوکره معتبراندن جزیره یی اداره ایتمکده اولان اون ایکی کشی یی کمی یه چاغیردی ؛ بونلر سفینه یه چیقارچیقماز زنجیرلره اوریله رق کفه یه نقل اولندیلر . اوزوالیلر آنجق درت سنه صوکره پاپا بشنجی پی ایله فرانسز ایاچیسنك مداخله سی اوزرینه قورتیله بیلدیلر. پیاله جزیره یی ومرکز اداره سنی ضبط

(۱) سلطان محمد ثالثك وقایعی یازیلیرکن جلوس بخششی حقنده کوستریلهجك ارقامه نظراً شیخ الاسلامه اوتوز بیك ، قاضی عسکرلره یکرمیشر بیك اقچه ویرلمش اولهجقدر . خلعتلرده هپ صوف اولمالیدر. (مترجم)

ایتدکدن صوکره پولیه سواحلنه کیتدی؛ اوطرفلری سرتاپا خراب ایدهرك غنائم ایله عودت وبوامو الی عتبهٔ سلیمی یه ایصال ایلدی (۱) . گیولا فاتحی پرتوپاشاده — پیاله کبی — ترانسیلوانیاده آلدیغی غنائم کثیره یی پادشاهه تقدیم ایتدی. خروات بر قوندره جینك اوغلی اولدیغی حالده سلطان سلیمك دامادی اولمش اولان پیاله بوخدمتنه مکافاةً «قبه وزیرلیکی» درجه سنه ترفیع اولندی. قرق بیك اقچه تخصیصاتی اولان بووزیرلك دیوان همایونده صدر اعظمك یانده بولنمغه صلاحیت ویردی. یکی چری اغاسی مؤذن زاده (یعنی برمؤذن اوغلی اولان) علی اغا پیاله نك یرینه قپودانلغه نصب ایدلدی. سلطان سلیم، قوت خارقهٔ بدنیه سیله مشهور اولان عجم پهلوانلرندن اسمیله «زال» دیه تلقیب اولنان اناطولی بکلربکی محمود پاشایه ده وزارت ویردی. بو محمود پاشا، سلطان سلیمك اوغلی مصطفانك اعدامی زمانده، بابا سنك یانه التجا ایتمك اوزره جلادلرك النده قورتلق ایچون اونلرله اوغراشمقده اولان بدبخت شهزاده یی طوتوب بوغمش اولدیغی ایچون اوعنوانه کسب لیاقت ایتمشیدی. صدر اعظم، قپوجی باشی لالا حسین پاشانی پادشاهك یانندن اوزاقلاشدیرمق نیتیله محمودك یرینه اناطولی بکلربکی تعیین ایتدردی . عبدالغفور افندی دردنجی دفتردارلغه نصب ایدلدی؛ یومی ایکی یوز اقچه تخصیصاتی اولان خواجه عطاءالله افندی یه «آرپه لق» نامیله یتمش بیك اقچه ترقی ویرلدی. قیمتدار خلعتلر وهدایای سائره آلمش اولان مفتی ابوالسعود افندینك تخصیصات یومیه سی یوز اقچه آرتیریله رق یدی یوز اقچه یه (اون درت التونه) ابلاغ قلندی. (۱ شعبان ۹۷٤ — ۱۱ شباط ۱۵٦۷) (۲). پادشاه، ندیمی جلال بکك متصرف اولدیغی یوز اون بیك اقچه لك زعامته شاعر خیالی بکك یوز بیك اقچه لك زعامتی ده ضم ایلدی. معیت ضابطانندن برقاچی چاشنیکیر ومتفرقه خدمتنه (۳) تعیین ایدیلهرك بوده یکی چریلرك خشنودسزلغنی ارتیردی . بونلری وقوروجیلری تسکین ایچون تخصیصاتلرینی تزییده مجبوریت کلدیکندن سلطان سلیمان زمانده تأدیه اولنان تخصیصات یومی اون یدی بیك بش یوز اوتوز اقچه تزایدایلدی. رمضانده یکی چری ضابطلری عادت قدیمه یه توفیقاً وزراطرفندن مکلف افطارلره دعوت

(۱) حاجی قالفه. تحفة الکبار فی اسفار البحار، ص۳۷ و۳۸؛ قنولله س، ۱، ص۵۵۳ و۵۵٤ .

(۲) سلانیکی . مفتینك تخصیصاتی الی یوز اقچه یه ابلاغ اولندی دیمکده خطا ایدر . اولدن الی یوز آقچه آلیوردی.

(۳) قپوجی باشی فرهاداغا میراخور، اسکی میراخور خسروآغا ملاطیه سنجاق بکی، چوقه دار مصطفی اغا چاشنیکیر باشی اولدی.

ایدلدی؛ بوافطارلر صدر اعظمده باشلایه‌رق قپودان پاشاده ختام بولدی . شوائتلاف ظاهری صیره‌سنده اك فتنه جو اولان وصوك عصیانك مرتبی ، یاخود مرتبی اولمقله مظنون بولنان اشخاصك اورته‌دن قالدیرلمسنه اعتنا اولندی. رمضان‌بایرامی ده‌مراسم معتاده ایله اجرا قلندی. ایلك کونی پادشاه‌چاوشلرك متکررصدالری آره‌سنده‌دیواندە قوربلان تخته چیقه‌رق بربرینی تعقیباً وزیرلرك، اغالرك، علمانك، دفتدارلرك تبریکاتنی قبول ایتدی. قریم خانلك سیاه‌سمورایله مزین قالپاق کیمش اولان ایکی اوغلی بوراسمه‌ده جلب نظر دقت ایلدیلر. مفتی تقرب ایتدیکی زمان امتیاز مخصوص اولمق‌اوزره‌پادشاه ایاغه‌قالقدی. اوچنجی کون صدورایدن خط‌همایوندە‌اردونك مظفریتندن دولایی شنلك یاپلمسی معتادقدیم‌اولدیغی اخطارایله‌یالکز صوك سفرك نتیجه‌سندن بیان محظوظیت ایچون دکل، کندیسنك جلوس مسعودینك برخاطرهٔ لامعه‌داری اولمق اوزره بوعادته‌رعایت ایدلمسی لازم کله‌جکی علاوه ایدیلیوردی . وقار وشدت ایله متخلق اولان صوقوللو پوشنلکلرك یکی انتظامسز لقلره باعث اولمسندن قورقه‌رق کاتبی فریدون بکه‌بوندن صرف نظر ایدلمسی ایچون پادشاهه برعریضه تحریرینی امر ایتدی؛ لکن فریدون بك اهالی کندیسنی اداره‌ایدنلرك شدتندن منفعل اولەبیله‌جکلرینی، کمال حریتله اظهارشادمانی یه براقمق صورتیله خلقك تزیید سروری اکثریا سیاست ماهرانه‌ایجابندن اولدیغنی بیان ایله ارادهٔ شاهانه جانب حقدن ملهم اولدیغی جهتله‌پادشاهك رأینه مخالفت ایدلمه‌مسی لازم کله‌جکنی ومع‌هذا مختلف‌عسکری فرقه‌لری رؤساسنه‌اوامر شدیده اعطاسیله‌هر درلوقاریشقلغك اوکنی المق ممکن اولەجغنی علاوه ایلدی .

شنلك یاپلدی. عثمانلیلرك اك بیوك شاعر ربابیسی اولان باقی سلطان سلیمك جلوسی ایچون بر تاریخ تنظیمی صورتیله عرض عبودیت ایلدی ؛ کندیسنك هنر ورلکنه رغماً بو اثر سلطان سلیمانك وفاتیله ملهم اولدیغی مرثیهٔ مشهوره‌یه قیاس اولنه‌ماز . شاعر فوری ودیکرلری تاریخلر عرض ایتدیلرکه بونلرك صوك سطرلرینك حروفی سلیم ثانینك جلوسی سنه‌سنی تشکیل ایلردی [*] . مالطه اوکنده‌کی موفقیتسزلیکی بر شهرت‌سیئه ویرمش اولان‌قزل‌احمدلی مصطفی پاشا وزیرلره ویرلمسی معتاد اولان ایکی یوزبیك اچه‌ایله‌تقاعدینی وحجازه‌عزیمتنه‌مساعده اولنمسنی طلب‌ایتمکه شوصیره‌یی‌مساعد کورمشیدی ؛ استدعاسی حسن قبوله مظهر اولەرق معتاددن زیاده یوزبیك که جمعاً اوچ‌یوزبیك اچه‌ایله تقاعد ایدلمسی‌ونصفنك نقداً کمرکدن ونصفنك دیکرینك متصرف اولدیغی خاصلرك هانکیسندن ایسترسه اوندن ویرلمسی ایچون خط همایون چیقدی ؛

حج ایچون ده اذن ویریلوب « بزی خیردعا ایله یاد ایتسون» بیورلمشیدی. مصطفی پاشا ساکن اولدیغی خانه یی وبتون تجملات وزارتی صاتوب یه زاون بیك التون تدارك ایله «اولاد و انسابمك حصه لرینی ویردم؛ حرمین فقراسی حصه لرینی ده کندی الله ویرمك واوراده قالمق ایسترم» دیه رك واموالنك برقسمنی ده قدسده مزارینك یاپلسنه تخصیص ایده رك(١) حجازه توجه ایلدی(٢). کیدرکن بولیده ودیکر بعض محللرده کی خیراتنی یوقلایه رق برمدت صوکره مکه دن اثنای عودتنده وفات ایلمشدر(٣).

بوصیره ده صدراعظم صوقوللو محمدپاشا ، خزینه داریاشی یوسف اغانك اعدامیله تزیید نفوذ ایلدی. صدراعظمك وقپوداغاسی محمود اغانك دشمن علنیسی اولان یوسف آغا، ایکیسنی ده نظر توجه شاهانه دن اسقاطه چالیشیردی. بردیوانك ختامنده سلطان سلیم یوسف اغانك حکم اعدامنی امضا ایلدی. وزیراعظم خزینه داری بالذات یاقه لایه رق قپوجیلر کهیاسی کلابی اغایه واوده درعقب جلاده تسلیم ایتدی (٣١مایس ١٥٦٨) (٤).

شو وقایعك حکایه سی بزی سلیم ثانی سلطنتنك ایلك سنه سنده خیلی ایلری سوق ایتمشدر؛ شمدی سیگه ت محاصره سی زماننده براقش اولدیغمز صحنهٔ حربه عودت ایدوب ده سفری تعقیب ایدن مذاکرات صلحیه یی بیان ایتمه نك زمانیدر. سلطان سلیمانك وفاتندن بر کون اول وسیگه تك ضبطندن اوچ کون مقدم، ایمپراتور اردوکاهنه قدر ایلریله مش اولان ستولوه یسه نبورغ بکی محمود و ژورژ توری طرفندن اسیر ایدلمشیدی ؛ بونی متعاقب، سومه غ وچالادپالاتینلکی داخلنده اولوب محافظلری طرفندن ترك ایدلمش بولنان برچوق قلعه لر تسخیر اولندی (٥). ژان سیگیسموندك اردوسنه معاون اولمق اوزره

(١) قدسده مزارفقره سی هامه رك ترجمه ده مأخذی اولان سلانیکیده یوقدر. اجنبی مورخلرندن منقول بریاکلشلق اولسه کرکدر. زیرده کوریله جکی اوزره سلانیکی، مصطفی پاشانك عرفاتدن عودتنده وفاتنی و ارض حجازده قالدیغنی یازار .

(٢) آلبر دوویس شو فقره یی شویله یازار : «*Pridie calendas Junii necati duo ex principalibus familiaribus Principis autores rebellionis priore hebdomade contra Mehmed Bassam suscitatae.*»

(٣) « عرفاتدن عودت ایتدکلرنده وفات ایدوب معلاده قالمشلردر.» سلانیکی، ص ٨٥ .

(٤) وزرا عرض اوطه سندن چیقارکن یوسف اغا خزینه داریاشی کدیکنده [موقعنده] سلام طورمش ایدی. وزیراعظم قفتانی لقمه سندن [قافتانك براوجندن] یاپشوب قپوجیلر کهیاسی کلابی اغایه ده «طوت» دیدی . اوده جست وچالاك طوتوب جلادلرك النه ویردی. امان وزمان ویرمیوب قپوجیلر اوطه سنده بوغدیلر. سلانیکیدن تلخیص، ص ٨٥. (مترجم)

(٥) « *Erancisci Frrgacsii, rerum Hungaricarum commentarii* » اثرینك ٦٣٨نجی صحیفه سنده بوقلعه لرك اسملری شویله کوسترلمشدر: بهرزه نچ، شورکو، زاپانی، لاآق،

ادخال اولنمش اولان اون بش بیك تاتار واقعا دبره چین وقاشوطرفلرنده برمغلوبیته اوغرادیلرسه‌ده بونك انتقامی اولمق اوزره‌تهئیس وماروش نهرلری اوزرنده‌کی خطه کاملاً الك مدهش تخریباته هدف اولدی . هرطرفده شهرلر، قصبه‌لر، کویلر کولدن عبارت قالهرق طقسان بیکدن زیاده سکنه سی اسارتله کوتورلدی . ترانسیلوانیاده پرتو پاشا ، گیولانك سقوطندن صوکره بربرینی متعاقب یه‌نو وویلاغوسواری ضبط ایتمشیدی . قارنیوله مدافع شجیعی هر برت دوئه‌رسبه‌رغ ایله تورن بارونی ژوبست خرواتستانده بغتةً بر جولان یاپه‌رق ایکی شهر یاقش واونانهرندن کچه‌رك نوویغراده قدر ایلریله‌مش ایدیلر (۲۶ایلول ۱۵۶۶). سارنا کنارلرنده بولنان بو قلعه‌دن اوزاق اولمایان برمحلده مدافعه‌لرینه کلمکده‌اولان هه‌لوناپاشاسنك قارشیسنده‌بولندیلر؛ بونلری بالکلیه مغلوب ایده‌رك پاشانی ومعیتنده‌قوماندهایتمکده‌اولان سنجاق‌بکنی اسیرایتدیلر. بواسیرلر آرشیدوق شارله کوتوریله‌رك اوده ایمپراطوره کوندرلمرینی امر ایتدی . ترکلرده قریستوف آپفاته‌ره‌ری اسیر ایده‌رك استانبوله کوتوردیلر. استانبولده ایمپراطورك ایکی مأموری، یعنی فوق العاده‌نونس هوسوتوتی وسفیر آلبه‌ردوویس ۲۰نیساندن بری برمحبوسیت شدیده آلتنده بولندیلمقده ایدی؛ تا ۱۰ تشرین ثانی تاریخنده ایدی که هوسوتوتی بلغراددن پای تختنه عودت ایتمکده‌اولان پادشاهی استقباله اعزام اولندی. فلبه‌یه ایکی مرحله‌ده واقع قیالیده هوسوتوتی، رنکلری مختلف ایکی آتلی بر باغارلر آرابه‌سی ایچنده انجق درت یوز سواری ایله کتیرلمکده اولان تابوت سلیمانی یه‌تصادف ایتدی: انسانلرك اقبالنده‌کی قرارسزلغك مثال حزینی! هوسوتوتی استانبولدن کیدرکن کندیسنك وآبه‌رك توقیفنه ایمپراطورك هوستایله مونقاچی ایستمسی وسیگه‌تایله گیولانك تسلیمندن امتناع کوسترمسی سبب اولدیغنی متبوعنه افاده ایلمسی بیان اولنمشیدی؛ صالیوریسی‌ده آنجق صدراعظمك رجاسنه‌مبنی اولوب اکر ایمپراطور نائل صلح اولمق ایسترسه متداخل هدایا ایله بر سفیر کوندرمسی وتاتا و وه‌سپریم قلعه‌لرینی خاك ایله یکسان ایتمسی لازم کله‌جکنی علاوه‌ایده‌جك ایدی. وزیر، خاتمهٔ کلام اولهرق ارسلان پاشانك امر آلمقسزین پالوتانی محاصره ایتمش اولمسنك جزاسنی باشیله تأدیه ایلدیکنی وبرطرفدن‌ده به‌رزه‌نج وشورکوکی خیلی اشقیامأواسنك هدمنه‌امر ویرلدیکنی سویلدی. اسکندر ومحمدپاشالردخی سفیرلره بو یولده سویلدکلری کبی وندیکده‌کی عثمانلی ایلچیسی ابراهیم ، ایمپراطوره

ویزوار، بهلوار، سه‌کسد (Berzentz, Chorgœ, Zapanyi, Laak, Vizvar, Bele-var, Szekesd.)

کوندردیکی برمکتوبده اوزمینده افاداتده بولندی؛ درحال، سرای باش تشریفاتجیسی ترائوتسون ایمپراطورك اخیراً وندیکده وفاتی وقوع بولان سفیرینك کاتبنه ابراهیم ایله مذاکره یه کیریشمسنی امر ایتدی (١)؛ بودین والیسی صوقوللو مصطفی پاشاده بومألده اوله رق ایمپراطوره وباش قوماندان ئه‌ك دوسالمه، مجار، لاتین، آلمان لسانلرنده متعدد مکتوبلر یازدی. مصطفی، شو مخابره یه، سیگه‌تك ضبطنی متعاقب وعموجه سنك امرینه اتباعاً، مراسم تدفین اجرا اولنه بیلمك اوزره زرینینك باشنی ئه‌که کوندردیکی زمان باشلامش ایدی؛ باش ایله برلکده کوندردیکی مکتوبده زرینی فدیهٔ نجات اوله رق اوچ بیك دوقه آلدقدن صوکره محمودی اتلاف ایلمش اولدیغی ایچون مقابله بالمثل اوله رق باشی کسلمك لازم کلمش ایسه‌ده اوقدر شهرتلی برآدمك رأس مقطوعی آو قوشلرینه طعمه اولمسی لایق اولمادیغنی بیلدرمش ایدی (٢).

ایرتهسی سنه‌نك ایلك بهارینه دوغری سلطان سلیم، ماقسیمیلیه‌نك، بری جلوسنی تبریك ایتمك ودیکری برایاچی ایچون یول رخصتنامه‌سی ایستمك اوزره کوندرمش اولدیغی ایکی مکتوبه جواب ویردی (٣). سلیم، جوابنده، ایمپراطورك مذاکرات صلحیه یه ابتدار ایتمك اوزره سفیراعزامی ارزوسنده بولندیغنه مطلع اولمش وطرفندن ده طمشوار والیسنه بتون حدوددده تعطیل مخاصمات ایدلمسی ایچون امر ویرلمش اولدیغنی بیان ایدیوردی (٤). صدر اعظم‌ده، پادشاهك نامه‌سیله برلکده کوندردیکی مکتوبده بو یولده بسط افکار ایده‌رك اوندن باشقه یکی برامر ایله قرق بیك تاتارك حرکتی تأخیر ایله اعادهٔ صلحه خدمت ایتمش اولدیغنی مفتخرانه اشعارایلیوردی (٥). بودین والیسی ایمپراطوره قویردنامنده برمأمورکوندره‌رك اونکله بعض هدایاتقدیم وحدوددده بولنان مجار محافظلرینك المانلرله تبدیل ایدلمسنی رجا ایلدی؛ ماقسیمیلیه‌ن، حواباً، محافظلرك صورت ترکیبی اهمیتسز برمسئله اولوب بونلرکرك مجار اولسون، کرك آلمان اولسون. کندیلرینی

(١) اوستریا خاندان ایمپراطوری و قرالی حزینهٔ اوراق. ابراهم دائما « *Summus Interpres Moutferrika et Magnus Subaschi* » (باش ترجمان متفرقه، موقرصوباشی) دیه امضا ایدردی

(٢) بومکتوبك اصلی اوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالیسی خزینهٔ اوراقنده‌در .

(٣) بومکتوب ١٥٦٧ کانون ثانیسی تاریخیله‌در.

(٤) سلیمك ایکی مکتوبنك که بری رمضان ٩٧٤ (مارت ١٥٦٦) ودیکری شوال ٩٧٤ (نیسان ١٥٦٦) ایله مورخدر، اصلاری اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده‌در .

(٥) بومکتوب ١٥٦٧ مایسی تاریخیله‌در .

متارکه یه رعایت ایتدیره جکنی بیلدردی(۱). بو افادات متقابله یه مخالف اوله رق اوستریا طرفندن شوه ندی مونقاچ وزاتماری، حسن پاشاده ترانسیلوانیاده پوتنوق ایله کووارق ضبط ایتمش ایدی(۲). ایمپراطور، متارکه نك انقضاعندن احتراز اً، ضبط اولنان محللرك دولت عثمانیه یه دکل، ترانسیلوانیایه عائد بولندیغنی مقام معذرته بیان ایتمسی وبودین والیسنك ایلك تبلیغاتی اوزرینه هوست محاصره سنك رفعی ایچون امر ویرلمش اولدیغنی صدر اعظمه افاده ایلمسی ایچون آلبه ر دوویسه تعلیمات ویردی . مع هذا سلطان سلیم وصدر اعظم ایمپراطوره کوندردکلری برقاچ مکتوبده مونقاچك برسنجاقدن باشقه برشی اولمایوب زاپولیایه دکل، بالذات پادشاهه عائد بولندیغنی درمیان ایده رك سرد مطالب ایلدیلر .

۱ مایس ۱۵۶۷ ده ، ماقسیملیه ن، سفیری ایچون استانبولدن ایستدیکی رخصت نامه یی آلدی؛ حزیران نهایتنه دوغری اوچ ایلچیسنه، یعنی اصلاً دالماچیالی اولوب معلومات واسعه صاحبی اولان وخدمات عظیمه سی کورلمش بولنان ئه رلو باش پسقپوسی آنتوان وه رانتیوس، ایستیریالی قریستوف توفه نباخ ایله هنوز استانبولده آلیقو نلقده اولان بلچیقالی آلبه ر دوویسه پره سبورغ شهرندن تعلیمات کوندردی. صدر اعظمدن حسن قبول کورمك ایچون هدیه اولمق اوزره درت بیك دوقه ، درت کموش قوپه، برساعت کوندریلیوردی . بوندن ماعدا ، صوك عهدنامه احکامی موجبنجه ، صدر اعظم سنوی ایکی بیك دوقه، پادشاه اوتوز بیك دوقه هدیهٔ مخصوصه ایله برلکده یکرمی آلتونلو قوپه واکی اوچ ساعت آله جق ایدیلر . سفیرلر ، وزیر ثانی پرتو پاشایه ایکی بیك آلتون ، ایکی آلتونلو قوپه ، بر ساعت ، وزیر ثالث فرهاد پاشایه بیك التون ، ایکی کموش قوپه ، دیکراوچ وزیره سنوی بیکرلیرا تقدیمنه ده مأمور ایدیلر . لهستانلی مهتدی ترجمان ابراهیمه بش یوز، المانیالی مهتدی ترجمان محموده ده یالکز اوچ یوز دوقه ویریله جك ایدی ؛ « ناقسوس دوقه سی » عنوانله نائل اولمش و مصالح سیاسیه اوزرنده بیوك برتأثیری کورلمکده بولنمش اولان یهودی ژان میکه زه ایکی بیك دوقه، ذی نفوذ وکلایه ده هدیه لر اعطاسی سفیرلره امر اولنمش ایدی . ایلچیلر تعلیماتلری ایجابنجه ایمپراطورك توقای ووه سپریم استحکاماتنك هدمنه اصلا موافقت ایده میه جکنی

(۱) ماقسیملیه نك عیناً افاده سی: *Sive Germanicis, sive Hungaricis praesidiis loca nostra finitima fuerint firmata sedulto curaturi ut induciae observentur* » اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراق .

(۲) پادشاهك و وزیراعظمك مکتوبلری ایمپراطوری پراغده بولدی؛ ایمپراطور، جواباً، ویانه یه عودتنده استانبوله یکی برایلچی کوندره جکنی بیلدیردی .

بیان ایده جك وبالعکس پادشاهك بابوچا وبه‌ره‌نج قلعه‌لرینی بیقمغه موافقتنی استحصاله چالیشه‌جق ایدیلر. کذلك، ترانسیلوانیالیلر طرفندن ضبط ایدیلن کووار وناگیانیانك اعاده‌سنی طلب ایله بوکا مقابل ایمپراطورك ده‌هوست موقعنی تقدیم ایتمسی مستبعد اولمادیغنی ایما ایایه جکلردی. هیدوك ومارتولوزلر طرفندن ایقاع اولنان قاریشقلقلرك سریعاً ازاله‌سی. حدودك صورت دقیقه‌ده تحدیدی، تاجر وترجمانلرك امنیت وحریتلرینك تأمینی ایچون بالخاصه اصرار ایدوب صوك درجه‌ده دخی ترانسیلوانیالیلرك پادشاه نزدنده حائز اولدقلری اعتمادی رخنه‌دار ایتمکه سعی ایده‌جکلردی. نهایت، عهد نامه‌ده مه‌لخیور بالاسا ایله نیقولا باتوری یی ابقا ایتدیرمکه مأذون ایدیلر؛ لکن عهدك فرانسه‌یه وندیك جمهورینه شامل اولمسنه ممانعت ایچون بتون اقتدارلرینی صرف ایلملری تعلیماتلری جمله‌سندن ایدی (۱).

ایلولك برنده (۲) اوچ ایلچی رسماً حضور شاهانه‌یه قبول اولندیلر. اساس مأموریتلرینی عرض ایتملری اوزرینه سلطان سلیم بك کوزل اکلامش اولدیغنی، و مقتضای موقعی نه ایجاب ایدیورسه انی یاپه جغنی جواباً بیان ایلدی. یدی آی ظرفنده صدر اعظمله اجرا ایتدکلری اون درت [٦] مذاکره اوچ مشکل اصلیدن دولایی آزدها هیچ نتیجه‌سز قاله‌جق ایدی. بو مشکللر، ترکلرك تاتاووه‌سپریمك، ایمپراطورك ده بابوچاو به‌رنجك هدمنی طلب ایتملری و برده حدودك کیفیت تحدیدی وکویلیلرك صورت تقسیمی ایدی. صدر اعظم اصرار ایدیوردی که ئه‌رلو طاغندن اعتباراً و اورادن بربرینی متعاقب سولنوق، هتوان، فوله‌ك، ویغله‌س، له‌وه‌نج، غران، چوقا کیه اینه‌رك رینیا ایرماغنه قدر بتون اهالی ایمپراطوره ویرکو تأدیه‌سندن معفو بولنسونلر، ویالکز پادشاهه جزیه گذار اولسونلر. نهایت، ۱۷ شباط ۱۵٦۸ ده یکرمی بش ماده‌یی شامل سکز سنه‌لك برعهدنامه امضا اولندی که شروط اتیه‌یی متضمن ایدی: ایمپراطور ماقسیملیه‌ن وقارداشلری فردیناند وشارل مجارستانده، دالماچیاده، خرواتستانده، اسقلاووونیاده مملکتلرینی محافظه ایده‌رك بالمقابله ترانسیلوانیا، بوغدان، افلاق وویوده‌لرینك اراضیسنه رعایت ایلیه جکلردر؛ ایکی حکمدار، وویوده‌لرك صلحی اخلال ایده‌جك هیچ برسبب ایقاع ایتملرینه میدان ویرمه‌مك ایچون متقابلاً سعی ایله برابر هیدوکلر، عزبلر، مارتو-

(۱) آلبه‌ر دو ویسه کوندریلن و اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده موجود اولان تعلیمات بوکا تمامیله موافقدر.

(۲) ۱۵٦۷ تموزینك ایلك عشره‌سنه مصادف ۹۷۵ محرمی ابتداسنده سلطان سلیم ارکان دولت ایله برلکده ادرنه‌یه کیتمش اولدیغندن اوستریا سفیرلری اورایه کلمشلردر. (مترجم)

لوزلر، لوندلر، حرامیلر، یعنی اشقیا حقلرنده شدتلی تقیدات کوسترمکی تعهد ایلیورلردی. کویلردن واشخاصدن سرقت اولنه جق هر نوع اشیا اعاده اولنه رق فاعللری جزالاندیریله جق وفراریلر تسلیم اولنه جق ایدی. حدودك اسایشنی اکثریا اخلال ایدن منفرد مبارزه لر قطعیاً منع ایدلمشیدی. ایکی قومشو ملت آره سنده ظهوره کله بیله جك منازعه لر بودین ومجارستان والیلری حضورنده فصل اولنه جق، یاخود هرایکی طرفدن تعیین اولنه جق قومیسرلرك حکملکنه حواله ایدیله جك ایدی. ایلچیلر، مصلحتکذارلر، ایمپراطورك مأمورلری ایله بونلرك معیتلری خلقی دیکر دولتلرك مأمورلری کبی تعرضدن مصون اوله جق وخانه لرینه ترجمان ونامه برلر قبول وآرزولرینه کوره بلااستثنا استانبول وغلطه ده اقامت ایلیه بیله جکلر ایدی؛ صلحك انقطاعی حالنده حبس ایدلمیه رك کندیلرینه رخصت ویریله جك ایدی. حل ایدلمین تقسیم اهالئ قری وتحدید حدود مسئله لری بونك ایچون تعیین اولنه جق برقومیسیونك قرارینه حواله اولنه جق ایدی. ایمپراطور، هرسنه متفقی اولان سلطان سلیمه — اوتوز بیك مجار التونی هدیه سی تقدیمنه مأمور — بر سفارت کوندره جك ایدی (۱).

معاهده اساسلری قرارلاشدقدن اوچ کون صوکره صدر اعظم هیئت سفارته یکیدن اوچ تکلیفده بولندی: برنجیسی، فرانسه نك، وندیکك، بولونیانك معاهده یه داخل اولمسی؛ ایکنجیسی، ماقسیمیلیه ن، سلیمك دوستلرینه دوست ودشمنلرینه دشمن اولدیغنك بر مادهٔ مخصوصه ایله بیان اولنمسی؛ اوچنجیسی، ایکی دولته عائد کویلرك تقسیمی مسئله سنك دفتردار خلیلك تنظیم ایلدیکی ویرکی دفترلرینه کوره تسویه ایدلمسی. برنجی تکلیفی — که فرانسز سفیری غران قامپانی ایله کاتی غران ریه نك اصرارلری اوزرینه درمیان ایدلمشیدی — سفیرلر شدتله رد ایلدیلر (۲)؛ ایکنجیسنی شمدیه قدر جریان ایتمه مش یکی برشی اولدیغنی بیان ایله مدافعه ایتدیلر؛ اوچنجیسی ایچون ده منازع فیه اولان ایشك مخصوص برقومیسیونه تودیعی قرارلاشدیرلمش بولندیغنی سویلدیلر. صدر اعظم، بواوچ ماده حقنده موافقت کوسترديی؛ لکن کفه یه نفی ایدلمش اولان

(۱) «Nos eudem Serenissimum Imperatorem Turcarum confaedera-tum nostrom quotannis munere honorario triginta millium ducato-um ungaricorum per speciales homines nostros invisemus.

(۲) قاتونادہ وه رانتیوسك مکتوبی آلبر دوویسك ۲۷ تشرین ثانی ۱۵۶۸ راپورنده بو ایلچی موسیو دوغران قامپانی deGran Campagnes اوله رق یازلش وپروتستان اولدیغی بیان ایدلشدر.

ترجمان زه‌فینك اعاده‌سنی وایمپراطورك حیوانات باغچه‌سی ایچون ایستیلن برزرافه‌نك ویرلمسنی رد ایلدی؛ زرافه بحثنده شو حیواندن یالکز بر دانه‌سی موجود اولهرق بونك‌ده آتلر زرافه‌دن قورقدقلری جهتله اونلری آلشدرمق ایچون لازم اولدیغنی درمیان ایتدی. ترانسیلوانیا مأمورلری نیقولا اوربای وفرانسوا بالوغ عهدنامه‌نك عقدینه مانع اولمق اوزره هدیه‌لریله کلدیلرسه‌ده‌ماقسیمیلیه‌نك مأمورلری هدایاوقرق بیك دوقه‌تخمین اولنان اچقه ایله معاهده‌یی صاتین آلمش بولندقلرندن ترانسیلوانیالیلر کچ قالمش اولدیلر (۱) ایمپراطورك ایلچیلری حضورنده‌اوربای وبالوغه‌تبلیغ اولندی که ژان سیگیسموند هرخصوصده انعقاد ایدن عهدنامه احکامنه‌تابع اوله‌جقدر؛ مع‌هذا اراضی. شهرلر، کویلرمبادله‌سی ایچون پادشاهك موافقتی‌اوزرینه مجارستان ایله‌مذاکره‌یه کیریشه‌بیله‌جکدر؛ اکر اولادسز وفات ایده‌جك اولورسه تبعه‌سی خلفنی کندیلری انتخاب ایتمك سربستیسنه مالك بولنه‌جقلردر. عهدنامه‌نك امضاسندن برآی صوکره (۲)، ایلچی ودرانتیوس وتوفه‌نباخ، فرانقفورتده ایمپراطوره صوك تصدیقنامه‌لری ویرمکه کلمش بولنان عثمانلی رجالی ابراهیم ایله برلکده، ویانه‌یه عزیمت ایتدیلر. سزاوار تخطر اولان بو سفارت حقنده ئرلو پسقپوسنك روزنامه‌سندن وماقسیمیلیه‌نه تقدیم ایتدیکی راپوردن ماعدا براوچنجی اثر ادبی موجوددرکه ایلچیلرك سیاحتنك ودرانتیوسك کاتبی ایتالیان مارقوانتونیو پیغافه‌تا طرفندن قلمه آلنان تعریفیدر (۳)؛ آنجق بواثر قیمتدار تأسف اولنورکه زیاده‌سیله کسب ندرت ایتمشدر.

اوسترپا هیئت سفارتنك ادرنه‌ده بولندیغی زمان، جلوسندن دولایی سلطان سلیمی

(۱) «Specificatio honorariorum consignatio munerum honorariorum in quantum se extendant jam Constantinopolim ad Imperatorem Turcarum et Passaratiocinium oratorumCaesareorum super dispensatione pecuniarum et munerum honorariorum Constantinopoli. (میلله‌رده، ص۳۸۳)» و «Darium (کذلك ، ص ۳۸۶ — ۳۹۶)» و «(کذلك ص۴۰۲ — ۴۰۸)»

(۲) قوواشیده، ج۱.ص ۱۵۳، Darium ه نظراً ۲۰ مارت ؛ پیغافه‌تا Pigafetta، ص ۱۱۹، دیورکه: «ادرنه‌دن ۲۰مارتده حرکت ایتدك» یه‌تله‌ن. ك ه ص ۱۷۶، شوصورتده یازمقله سهو یتمشدر: « Legati Viennam redeunt pridie calendas Junii anni sequentis, videlicet 1568»

(۳) Itinerario di Marco Antonio Pigafetta gentiluom Vicentino» all' Illmo, Sgr. Eduardo Seymer conte d'Hertford. Londra appresso Giovani Wolfio Inghilese 1585»، ۱۴۱صحیفه. بو اثر اوقدر نادردرکه یالکز پك زنکین اولان کوتینکه Gættingue [المانیاده] کتبخانه‌سنده برنسخه‌سی واردر.

تبریکه کان برعجم سفارتی ده اوراده ایدی دولت عثمانیه‌نك شرق وغربده‌هم حدودی اولان ایکی دولتك ایاچیلری اون ایکی سنه مقدم ایلك دفعه‌اوله‌رق اماسیه‌ده تصادف ایتمشلردی؛ هرایکی دفعه‌سنده او آدملر ایدی : پسقپوس ودرانتیوس ، روان والیسی شاه قولی سلطان‌خان. شاه قولنك حدوده مواصاتی حقنده ایلك النان خبر اوزرینه ارضروم والیسی دائرهٔ حکومتنده‌کی عسکری وتیمار وزعامت صاحبلرینی‌طوپلایه‌رق سکز بیك کشی ایله استقبالنه کیتمش ایدی. والینك معیتندن ایکی بیك کشینك سلاحلری التون وکموش ایشلمه‌لی اولدیغندن جالب انظار اولیوردی ؛ بواحتشام ، معیتنده کی اشخاصك دبدبه‌سیله برتأثیر مخصوص ایقاع ایتمك امیدنده بولنمش اولان ایلچی‌یی حیرتده براقدی (۱) . شاه قولی ارضرومه کچن سنه‌نك نهایتنه دوغری واصل اولمشیدی (۱کانون‌اول۱۵۶۶)؛ خوش‌آمدی رسمنی ایفا ایتمك وپای تخته قدر کندیسنه رهبر اولمق اوزره برچاوش استقباله کوندرلمشیدی. ایلچینك معیتی خاتق، کنارلری آلتون ایشلمه‌لی عمامه‌لابس یوز یکرمی عجم اصیل‌زاده‌سیله صیرمه البسه‌ایکی‌یوزسواریدن ودرت یوز تاجردن‌که جمعاً یدی یوز کشیدن، آت، قاطیر، دوه‌اولمق‌اوزره‌بیك‌یدی یوز یوك حیواننندن مرکب ایدی . سفارتك موزیقه طاقمنده هربرینی بردوه کوتورور بش بیوك طبل (داوول) بش اوزون واوچ کوچك‌بوری، بش‌نای، بردودونك، بر طنبور وبرچوق‌دیکر الات موسیقیه و ارایدی؛ براورغ چالغیجیسی، برنایزن، درت جاریهٔ‌مغنیه‌بولنوردی. ایکی‌ده‌قرآن‌خوان‌وارایدی. شاهك‌هدیه‌لری شونلرایدی: ایکی چادرکه سایبانی آلتوندن اولدیغی کبی یانلرنده کنارلری صناعتکارانه ایشلنمش قیمتدار قماشلر عرض ایدردی؛ کوزل جلدلی برمصحف ایله بر شاهنامه؛ ایکیسی اون مثقالی (قرق درهم) کچر ایکی بیوك اینجی؛ کوچك آرمود حجم وشکلنده برلعل‌بدخشانی؛ اون میلیون ایکی یوز بیك اقچه (یوز التمش درت بیك دوقه) قیمتنده ایپك وکتان قماشلر (۲). عجم ایاچیسی پادشاهه صید ایچون تعلیم اولنمش قرق شاهین تقدیم ایتمکله برابر بدبخت‌بایزیدك سلاحلرینی،دوه‌لرینی‌ده ایصال‌ایدیوردی. بوصوك‌هدیه‌لراولکیلر قدر قیمتلی اولمادیغی کبی عاناً پیش انظاره قونلامش ایسه‌ده سایم طرفندن آز تقدیر اولنمش اولمق لازم کلیر. شاه قولیله برابر بولنان تاجرلر استانبولده قالدیلر؛ اوسترایا

(۱) پیغافه تاده «وزیره محرر مکتوب»، ص ۱۱۲. بومکتوب استقباله کوندریلن چاوشك راپورندن عبارتدرکه سفارت ایمپراطوریه ترجمانی طرفندن ایتالیانجه‌یه ترجمه ایدلشدر .

(۲) باره مقدارنده مبالغهٔ عجمانه واردر؛ هیچ اولمازسه برصفری — متعدد ترجمه‌لردن برینك سهوی دکلسه — فضله اوله‌جقدر. (مترجم)

معاهده‌سنك امضاسندن برکون اول سفیر طنطنهٔ معتاده‌ایله ادرنه‌یه داخل اولدی (۱۶ شباط ۱۵۶۷). استانبولدن کچرکن دبدبهٔ عظیمه‌ایله قبول اولنمشیدی؛ پیاله‌پاشا فوق العاده احترام کوستردی؛ لکن ادرنه‌ده سرای پادشاهینك بتون احتشامی ارائه اولنمشدرکه المانیا ایمپراطورینك، فرانسه ولهستان قرالرینك، راغوزه جمهورینك کوندرمش اولدقلری ایلچیلرك حضورنده بو احتشام برقات دها آرتمش ایدی؛ دعوت سلطانی اوزرینه هپ سفیرلریله برلکده، عجم ایلچیسی الاینك کچه‌جکی سوقاقلره چیقمشلردی. سلطان سلیم، تشریفاتچی اولمق اوزره — موقعنك ویردیکی نفوذایچون دکل، پاشانك شاعر و بدیهه‌کو بولندیغی ایچون — محرمی شمسی پاشایی تعیین ایتدی. چونکه شاه قولی نکته شناش واهل معارف برذات اولمق شهرتنه بحق مالك ایدی. پادشاه تشریفات مأمورینك هنر وعرفانجه ایلچیدن دون قالمامسنی التزام ایدیوردی. شاه قولی شهره کیردیکی زمان التون وکموش ایچنده، الوان متنوعه‌ده البسه‌یی لابس عسکری کورنجه شمسی پاشایه: «ایشته حقیقةً کلین الایی!» دیمش ایدی. شمسی پاشاده: «اوت، چالدیرانده کلینلرینی آرامغه کیدن بوعسکردر» جوابنی ویردی. اوروپالی سفیرلرك اوکندن کچرکن بونلر شاپقه‌لرینی یاخود دیکر سرپوشلرینی چیقارمقده اولدقلری جهتله شاه قولی بونك معناسی نه اولدیغنی صوردی؛ شمسی پاشاده باشلرینی زیر اقدام پادشاهی‌یه وضع ایتمکه مهیا بولندقلرینه اشارت اولدیغنی سویلدی (۱).

ایکی کون صوکره برمتعصب، صدراعظم‌ایله ملاقاته کیتمك اوزره بولنان سفیره قصد ایتدی؛ ایلچینك اوزرینه براتشلی سلاح توجیه‌ایلدی؛ لکن اصابت ایتدیره‌میوب

(۱) بوفقره تأسف اولنورکه بویله دکلدر. شمسی‌پاشا هامه‌رك دیدیکی کبی جواب ویرمش اولسه‌یدی، سویلدیکی قبابرسوزیرینه حقیقةً کوزل برسوز سویلمش اولهجق‌ایدی. سلانیکینك یازدغی وجه‌ایله اصل فقره‌شودر: شاه‌قولی، سفرلك معاملهٔ مشروحه‌سی اوزرینه: «بونلرك همه‌سی تقیه‌لرین باشلرندن بیله [بویله] که چیقاروبدررلر، آیا، نه‌منه‌در؟» دیه سؤال ایتدکده شمسی پاشا: «عادتلریدر؛ بربرینی کوردکجه مرحبا یرینه بویله یاپارلر» دیمش. بوندن مقصدی، ایران ایلچیسنی اوته کیلردن صایمق کبی اوزمانك احتساساتنه کوره قبا برمعنی ایدی. نصل‌که هامه‌رك اکلایه‌مادیغی جهتله بسبتون ترك ایتدیکی شوفقره‌دن‌دخی اودرلو فنابرشاقه اکلاشیلیر: شاه قولی خان سرحدامراسندن تشکرایله «بزه چوق حرمت وعزت کوسترديلر؛ پادشاهك نعمتی حلال اولسون» دیمسی اوزرینه شمسی‌پاشا: «البته یاپه‌جقلر. (اکرموا الضیف دینلمه‌مشمی؟)» جوابنی ویرمش. [عباره‌نك تمامی (اکرموا الضیف ولوکان کافراً) در]. ایلچی «سلطانم، بوکون چوق نکته وکنایه‌سویلدیکز» دیمکله پاشا: «سزنکته شناس اولماسه کز بنی سزه کوندرمزلردی؛ بن‌ده سزك کوزل وچابوق اکلادیغکزی یلیورم‌ده بویله‌شیلر سویلیورم» جوابیله ایشی طاتلی‌یه بوغمشدر. (مترجم)

همیتندن برینی یاره‌لادی. صدراعظمك امریله متهم درحال دردست ایدیله‌رك بر آتك قویروغنه باغلاندی؛ اولنجه‌یه قدر، ایلچی الاینك کچه‌جکی سوقاقلرده سوروندرلدی. شاه قولی، حقوق بین‌المللة مغایر بو حرکتدن دولایی همان عودت ایتمك ایستدی ایسه‌ده وزیراعظمك اصراری اوزرینه مأموریتنده دوامه راضی اولدی. ایران ایلچیسی نکته‌سنجلکی وهرصنف ذوات ایله الفتی سایه‌سنده بو واقعهٔ مؤلمه‌یه رغماً وزیراعظمه برصورت حسنه‌ده عرض توقیرات ایله بتون شرفنی صوقوللویه عطف ایتمکده اولدیغی سیگه‌ت فتحندن دولایی پاشایی تبریك و سلطان سلیمانك ارتحالندن صوکره اردوده انتظامی محافظه وسلطنتی تدابیر عاقلانه ایله سلطان سلیمه تأمین ایتمش اولمسنی ثنا ایلدی. دیدی که: اویله بر بیوك وزیرك نامی بتون خطهٔ روم علماسی مؤلفاتنك دیباجه‌لرنده درج اولنمغه هرصورتله سزاوار در؛ حتی علمای ایراندن اثرلرینی اونك افعال حسنه‌سنك بیانه بحق حصر ایتمشلردر. صوقوللو محمدپاشا، متواضعانه اولدیغی قدر وقورانه اولمق اوزره، جواباً، خاندان عثمانینك سلطنتی ابدی اولدیغنی و کندیسنك مزیتی بو خاندان شوکت پناهك اعضاسندن ایکی ذاتك خدمتنه حصر نفس ایتمکه سوق قدراسمانی ایله مظهریتدن عبارت بولندیغنی سویلدی (۱). عادت قدیمه‌یه توفیقاً ایلچی وزیراعظم ایله دیکر وزیرلره مملکتك محصولات طبیعیه وصناعیه‌سندن منتخب اشیا تقدیم ایلدی: همدان ودرکزین ایپك قالیچه‌لری، غاجان [قاشان؟] سرپوشلری. ارجان صابونلری، مهرویان فوطه‌لری، دارابجرد قالیچه‌لری، جهرم غاشیه‌لری، نیرین مومیالری، یزدك خفیف قماشلری، «قم» ك دها قوتلی اقمشه‌سی، بزا لباسلری، شیراز قلیچ تیمورلری. سفیر اوچ کون صوکره برمعیت ذی احتشام ایله حضور شاهانه‌یه داخل اولدی. اوکده ساتندن، شام قماشلرندن، قطیفه‌لردن، صیرمه‌لی چوقه‌دن معمول البسه کیمش سپاهیلر، چاوشلر، متفرقه‌لر کیدیورلردی؛ اونلردن صوکره اوچ یوز عجم کلیوردی که اکثریسی مختلف

(۱) سلانیکینك، ص ۹۳، افاده‌سنه کوره ایلچی صدراعظمك نزدینه کلنجه «شاه حضرتلری سلام ودعالر ایدرلر. بیوررلرکه: «اونلرا تابك اولمشلردر؛ سلطنت صاحبنه تسلیم اولنجه یه‌قدر مستقلاً حکمدارلق ایتمشلردر؛ بونك ایچوندرکه بزده کندیلرینه ایریجه سلام ودعا ایدیورز. دشمن طوپراغی ایچنده شوحال ظهور ایلمش ایکن دین ودولتی حسن محافظه ایتدیلر. خدمتلری اخرتده دخی تقدیراولنه جقدر» بویوله سوزلردن صوکره هامه‌رك نقلی وجه ایله کندی طرفندن ده بیان تعظیمات ایتمش وصدراعظم سلطان سلیمانك هم غازی، هم شهید اولدرق سلطان الشهداء عنوانینه کسب لیاقت ایتدیکنی سویلمشدر. ایلچی ختام مجلسده شربتلر ایچلدکدن صوکره ادرنه‌ك قیق محله‌سنده کی اقامتکاهنه کیتمشدر. (مترجم)

رنگلرده وکنارلرینه متنوع حیوان رسملری ایشلنمش الای اوروبه‌سی وپك آزی ساده چوقه‌دن لباس کیمش ایدیلر. سفیرك آتلرینی اللریله یده‌رك کوتورمکده اولان وآلای اوروبه‌لرینی کیمش بولنان پیاده اوشاقلری‌ده متعاقباً کلیوردی. نهایت، ایکی یوزیکی چریدن صوکره سفیر کوردی که باشنده صیرمه‌لی عمامه وآرقه‌سنده ارغوانی لباس اولدیغی حالده غاشیه‌سی التون، کموش، فیروزه، شبچراغ ایله لامعه‌دار بر آته بینمش ایدی. بو آذیبوز قرق عجم سواریسی اکمال ایلیوردی. اوقدر احتشامه رغماً، عجملر — دها قولی برینیه یه‌ودها آز اسمر برچهره یه مالك اولان — ترکلر قدر رونقلی کورنمیورلردی. [۷]؛ ذاتاً ترکلرك وندیکدن کلن البسه‌سی رنگلر ینك شد تنجه عجملرك جامه‌لرندن بالاتر ایدی. شاهك هدایاسنی فرق اوچ، سفیرك هدیه‌لرینی اون دوه کتیریوردی. بونلرك اك قیمتداری بالذات علی طرفندن یازلدیغی ظن اولنان برمصحف شریف ایله برشاهنامهٔ فردوسی (ایکیسی‌ده صیرمه‌لی قماش ایله مجلد و جلدلری مرصع ایدی)، بدخشان یاقوتلرینی حاوی برمجوهرات چکمجه‌سی، ایکی اینجی، زهره مقارن اولنجه قیریلیر اولمق اوزره معروف سکز کاسهٔ فیروزی (۱)، محتشم صحرائی رسملرله مزین ایکی جادر ایدی. بوجادرلر عربلرك بیوك شاعر ربابیسی اولان متنبینك شعرنده ستایش ایلدیکی سوریه جادرلرندن دها کوزل ایدیلر (۲). سفیرك هدیه‌لری ایچنده یکرمی اپکلی بیوك قالیچه، دها آز بیوکلکده دیکر برچوق قالیچه‌لر سزاوار دقت ایدی؛ بونلرك اوزرینه صیرمه ایله چیچکلر، قوشلر، مختلف حیوانلر نقش ایدلمشیدی. کذلك، چادر اوکلرینه قونلغه مخصوص طقوز پرده، دوه توینندن طقوز قالیچه، التون و کموش ایشلمه‌لی ومرصع طقوز اکر، — قدیم ایرانیلرده ومؤخراً رومالیلرده کی فیل دیشی یوزوکلر کبی جهاندارلق علامت قدیمه‌سی اولمق اوزره — یدی کموش یوزوك، قرمزی قطیفه‌لی غلاف ایچنده یدی قلیچ، نهایت غایت اینجه و هر برینی انجق آلتی کشی کوتوره‌جك قدر بیوك ایران قالیچه‌لری جالب انظار اولیوردی. اکر ایران سفیرینك طنطنهٔ هدایاسی شمدیه قدر کورینملرك جمله‌سنه فائق ایسه اعتمادنامه‌سی‌ده غایت طمطراقلی اسلوبی وحددن افزون اوزونلغی ایله ممتاز ایدی. بو اعتمادنامه شو اعتبار ایله شرق سرایلرینك اوراق دیپلوماتیقیه‌سنده بر آبدهٔ یکانه‌در. (۳). ایلچی

(۱) پیغافه‌تا بونی «فیرواری» یاپمشدر.

(۲) یمش یدنجی قصیده‌ده، ص ۱۰۸.

(۳) بواعتمادنامه رئیس صاری عبدالله افندینك مجموعهٔ منشأتنده مندرج اولهرق بیوك قطعه‌ده

حضور شاهانه‌یه کیردیکی زمان پادشاه‌بی تکلفانه: «نصلسك؟» دیدی (۱). لکن شاه‌قولی شرق سرایلرنده دیپلوماتلرك وندیملرك سربستیسی نه‌قدر محدود اولدیغنی بیلدیکی ایچون موافق احتیاط برسکوت محافظه‌ایده‌رك پادشاهك نکاهی وشوکتی قارشیسنده لال وبر ملاحظه ایرادینه بی مجال قالمش کبی کورندی. کندی نامنه اوله‌رق برمصحف، بر چادر، قلیجلر، کانلر واوقلر، ایپکدن ودوه تویندن قالیچه‌لر تقدیم ایلدی. سرایدن عودتنده راسمهٔ عزیمت محافظه اولندی. سلطان سلیم، مصارفی ایچون سفیره خزینه سندن یومی بش بوز دوقه تعیین واولکی عهدنامه اساسلری اوزرینه یکی برصلح عهدنامه‌سی عقد ایلدی.

عجم ایلچیسنك ورودندن برقاچ کون مقدم، دیوان، ابدال نامنده برکردبکیله معیتنده بولنان اوتوزایکی کشینك — صدراعظمك امریله بونلری یکی جامعده توقیف ایده‌جکی صیره‌ده چاوش باشی‌یی اولدرمش اولمرندن دولایی — اعدامنه حکم ایلدی. آبدالك باشی کسلدی؛ اوتوز ایکی کردده هربری اوتوزایکی روز کاردن برینك اسدیکی طرفه توجیه اولنه‌رق مختلف اشکنجه‌لره قونلدی (۲). عجم واوسترپا ایلچیلرینك مثولندن برقاچ کون صوکره ادرنه‌ده بریانغین واقع اوله‌رق اللی خانه یاندی. بنه اوآره‌لق خبر آلندی که علیان اوغلی ومطهرنك بصره ویمن حوالیسنده رفع‌لوای عصیان ایتمشلردر. دولتی عربستانی غائب ایتمکله تهدید وعثمانلیلرك بوخطه‌ده توسیع فتوح ایلمرینه وسیله تشکیل ایدن مطهرلنك حادثه‌سی قریباً نظر دقتمزی دعوت ایده‌جکدر؛ اکر علیان

قرق طقوز ورقه تشکیل ایلر. بنم نسخه‌مده هربری اللی سطرلی اوتوز ورقه اشغال ایدر؛ قونت رزه‌ووسکینك Rzewuski مجموعه‌سنده دخی بیوك قطعه‌ده یمش ورقلق برکتابدر. ایقورنده «تاریخ ادبیات عثمانیه» یه مراجعت، ص ۱۶۵۰.

(۱) بویله دکل، «پادشاه سلیمان‌حشم (شاه کرم حضرتلرینك حالی ایوی، خوشمی) بیوروب غیری کلام اولمادی؛ سطوت شهنشاهی خوفندن ایلچی خانك دها نطقه مجالی قالمایوب چیقدی.» سلانیکیدن تلخیص، ص ۹۴.

(۲) ابدال بك حقنده شکایت وار ایدی. صدر اعظم یکی چاوش باشی اولان بکتاش‌زاده محمد اغایه «کرد ابدال بکك خانه‌سی نره‌ده ایسه بول، حبسی فرمان اولنمشدر.» دیمش ایدی. محمد اغا، بکك اوچ شرفه‌لی جامعده بولندیغنی خبرآله‌رق واوراده قرائت قرآن اوزره بوله‌رق توقیفه قالقشمقله خطا ایتمشدر. برچاوش‌ده چاوش باشی ایله برابر مقتول اولمش ایدی. آبدال قاچارکن ریحان قیزی دینیلن محلده طوتلدی. یانجه برقاچ کشی دها اولدیرلدی. سلانیکی، ص ۹۹. معیتنده اوتوز ایکی کشی بولنه‌رق هربری برروز کاره دوغرو چویرلدیکی واشکنجه ایدلدیکی سلانیکیده مندرج دکلدر. (مترجم)

اوغلی ده عجملردن بکلدیکی امداده نائل اولسه یدی دها آز مخاطره لی اولمایه جق ایدی؛ لکن امیدینه نائل اوله مایوب بر قاچ بیك یکی چری ایله اوزرینه شتاب ایدن بصره وشهرزور بکلر بکی طرفندن محو ایدلدی. سلطان سلیم ۲۶ نیسان ۱۵۶۸ تاریخنده ادرنه دن استانبوله عودت ایتدی . ۱ مایسده لهستان قرالنك ایلچیسی سوهوروسکی معیتنده اوچ یوز کشی ایله پای تختده داخل اولدی. هدایای قیمتدار(۱) کتیرمکده اولان بو ایلچی صلح عهدنامه سنك تجدیدینه، ومولداویه ایله لهستانا تاتارلرك لهستان اراضیسنده جولانلرندن دولایی شکایته مأمور ایدی . بوندن باشقه اسکی قاپیتولاسیونك عنا نلیلردن فرار ایدنلرك اعاده سنه ، تاتارلره سنوی ویرکی اعطاسنه، مولداویه ایله لهستاندن موافقت آلمقسزین وویوده تعیین ایده بیلملرینه عائد اولان اوچ ماده سنك طی ایدلمسی تکلیف ایده جك ایدی وویوده نصبنه تعلق ایدن بو تکلیف بحثنده قرال سیگیسموند — سیاوشك، پدری الکساندر مقامنه اقعاد ایلدیکی — بوغدان ایله خفیاً واقع اولان اتفاقه استناد ایدیوردی؛ بو اتفاق، ایرتهسی سنه — بوغدانك لهستانه اوامر کذار لغنی مصدق ولهستانك، ذات شاهانه مستثنی اولق اوزره، دیکر حکمدارلرله واقع اوله جق محاربانك جمله سنده بالذات معاونت ایده جکنی متضمن — عقد ایدیلن بر عهدنامه ایله تأیید ایدلمشیدی. لهستان ایله مصالحه اوچ سنه دن بری اسارتده طوتیلان تاتار ایلچیسنك سربست بر اقلمسی شرطیله تجدید اولندی (۲) .

مع هذا پادشاه، ترانسیلوانیا وویوده سنه چیچوو کوکولو وارقلعه لرینك مولداویه وویوده سنه تسلیمنی امر ایتمشیدی؛ افلاق اهالیسنك شکایتی اوزرینه وویوده لری پیه ر میرچه که — اوتوزاوچ یاشنده ایدی — درز تجیر اوله رق استانبوله اعزام اولنمش ایدی. فقط میرچه، کندیسنك وصولندن مقدم درت ملیون اقچه (سکسان بیك دوقه) ایصال ایتمه نك یولنی بولدی. بو اقچه نك یاریسی باب دولته تعهد ایلدیکی ویرکی ایدی؛ اوته کی یاریسی ده

(۱) L'ambassador di polonia a bacciato la main al Sgr. (۱۰ مایس)، a fatto li presenti X mazzi di zibellini, X copp e dorate IV orolgi, e III grossi comi di caccia» اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده سفیر سورانزونك (Scranzo) راپوری. سلطان سلیمك لهستان قرالنه ۱۰ حزیران ۱۵۶۸ تاریخلی مکتوبی — که احمد چاوش ایله کوندرلمشدر — قازاقلر طرفندن اق کرمانده ایقاع اولنان تعدیاتدن شکایتی متضمن اولوب قرالك جوابی بوبابده اعتذاری و تاتارلرك جولانلرندن دولایی شکاتی حاویدر .

(۲) Gautum, ut rex poloniæ legatum Tatarum jam 3 annos deten-tum dimittat.» ویسك راپوری . خزینهٔ مذکوره ده ، وندیك اوراقنده سورانزونك راپورینه مراجعت .

کندیسی، دهادوغروسی — اخلاقنك بوزوقلغی قدرخدعه کاراولان(۱) — والدهسی طرفندن هدیه عنوانیله تقدیم اولنه جق ایدی که بوقادین شوفدا کارلق ایله اوغلنك عفوینه نائل اولهجغنی امید ایدیوردی. بوندن باشقه میرچه نك والدهسنك ترتیبی اوزرینه پرنسك مجلسی اعضاسندن بری یوز اوتوز بیك دوقه نك اخفا ایدلمش اولدیغی برمحلی پادشاهه خبر ویرهرك بوپاره ده دولت حسابنه آلندی (۲). لکن پادشاه، وویوده نك مقامنه اعاده سنی ردایده رك یرینه حلبه نفی ایدلمش بولنان قارداشی آلکساندری تعیین ایلدی؛ یالکز میرچه حیاتی قورتاروب آناسیله برلکده قونیه یه نفی ایدلدی؛ برمدت صوکره اوراده ترك حیات ایلدی.

سنه نك نهایتنه دوغری پادشاه سیگیسموندك ایلچیسی میشل گیولابی یی ترانسیلوانیایه کوندردی؛ برسنه مقدم سباستیان اردل وفرانسوا بالوغك تبلیغ ایتمش اولدقلری وجه ایله میشل دخی وویوده نك حدوده رعایت ایتمسنی واردوده، ناگیبانیا، زه شوارشهرلرینك سکون ایله تصرفنده ایمپراطوره راحتسزلك ویرمه مسنی اخطار ایده جك ایدی. اوزمانه قدر پادشاهه و ایمپراطوره ویرکی ویرمش اولان بواوچ بلده نك تصرفی خیلی زماندن بری ایکی دولت آره سنده سرمایهٔ مباحثه اولمش واخیراً مجارستان والیسی مصطفی پاشا ایله ایمپراطورك باش مابینجیسی پرنس ترااوستون اراسنده مکتوب(۳) واولاق تعاطیسنه سبیت ویرمش ایدی. مصطفی پاشانك باب دولته کوندریکی راپوره نظراً عثمانلی ایلچیسی ابراهیم (ستروزه نی) بودیندن کچرکن او وقته قدرهرایکی طرفه ویرکی ویرمش اولان کویلردن ایمپراطورك ترك حقوق ایلدیکنی بیان ایتمش ایدی. بوبابده مذاکراته کیریشمك اوزره بودینه کیتمش اولان آخاز چاوشی ده مصطفی طرفندن پرنس ترااوتسونه کوندریلن چاوش کبی برموفقیته مظهر اولهمدی (٤). ابراهیمك ایکی اسیرك اخذایدلمسی ویولده کندیسنه بیتوتت ایچون پنجره سز یرلرکوسترلمسی حقنده ایمپراطوره کوندردیکی متعدد

(۱) In petri locum Alexander ex Aleppo redux,--- mater, salax» ایلچی « scortum , a Sultano et sorore (vidua Rustemi) obtinuit vitam . البردوویسك اوستریا خاندان قرالی وایمپراطوریسی خزینهٔ اوراقنده کی راپوری.

(۲) البردوویسك مایس ۱۵۶۸ تاریخلی راپورندن مأخوذ اولان بوتفصیلات مولداویه نك هیچ برمورخنده یوقدر.

(۳) مصطفی پاشا مکتوبنده کندیسنه شو عنوانی ویرر : « Nos Mustafa - Bassa divinaProvidentia et Cœsarea elementia illustratus Budœ et partium regni Hungariœ Gubernator Consiliarius.

(٤) ترااوتسون ایله ۷ ایلوله کوروشدی . چاپی بودینه انجق ٥ اغستوسده کلدی .

مکتوبلرده سرد ایلدیکی شکایتلر آز دها یکی اختلافلری موجب اولهجق ایدی؛ مع هذا ماقسیمیلیه‌نك اعتمادنامه‌سنده پادشاهه ویردیکی ایضاحات فوقطنه‌یی کچشدیره‌رك ایش اوراده قالدی . لهستان ایلچیسی ، مأموریتندن پك‌ده خشنود اولمادیغی حالده یکی قاپیتولاسیونی لهستان قرالنه تقدیمه مأمور حسن چاوش ایله برلکده وطننه عودت ایتدی. بو اثناده درکه بالیوز سورانزونك یرینه باربارو تعیین اولندی.

ایرتهسی سنه‌نك ابتداسنده (۸ کانون ثانی ۱۵۶۹)، سلطان سلیم — بو پادشاهك مدت سلطنتنده پك فاصله‌لی تصادف اولنان — خواهش بی‌دوام استقلالك برنمونه‌سنی دها کوسترردی: مقدماقپوجی باشیسی اولوب برمدتدن بری نظر التفاتدن مهجور طوتیلان لالا حسین پاشانی حقیقت حالده حکمدار دیمك اولان صوقوللونك رأینی آلمقسزین صوك قبه وزارتنه تعیین ایتدی. سلیمك صدراعظمدن قورقوسی اودرجه‌ده ایدی که بو تعیینی اول خبر ویرمکه جسارت ایده مدی ؛ صوقوللو ایله یالکزجه کوروشمکدن تحاشی ایله برآودن عودتنده آت اوزنده بردیوان [آیاق دیوانی] ترتیب ایده‌رك برینی متعاقب وزرایه خطاب ایتدیکی صیره‌ده لالا مصطفایه و صدر اعظمه‌ده توجیه کلام ایلدی؛ شویولده صدراعظمله ضمناً ائتلاف ایتمش اولیوردی. مالطه جزیره‌سی اوزرینه مأمور اردونك قوماندانی اولان مصطفانك قرداشی — معتاد اولان ایکی یوز بیك اچهنك اوزرینه ربی ضم ایله (۱) — وزارتدن عزل اولندی . بو اثناده سلطان سلیم مقدما افلاق پرنسی میرچه‌نك تخصیصاتنه — آناسی طرفندن تقدیم اولنان اوتوز بیك دوقه‌یه مکافات اولهرق — یومی یکرمی اچهه ضم ایلدی؛ آناسی‌ده خبرویردیکی پاره‌لره مقابل یالکز اون بیك دوقه آلدی. جزائر بکلربکی صالحك اوغلی محمد — که حبسه آتیلمش وبتون اموالی النه‌جق‌دیه تهدید ایدلمش ایدی — مالك اولدیغی اراضیٔ جسیمه‌دن بر قسمنی ترك ایتمکله حریتنی صاتین آلدی .

بو صیره‌ده بعض مواد مهمهٔ سیاسیه پادشاهك نظر دقتنی دکزك اورته طرفنه و موره‌یه توجیه ایلدی. والیدن خشنود اولمدقلری ایچون اونی برتوفك آتشیله اولدرمش اولان (۲) طرابلس محافظلرینك شوعصیانی و موره‌ده ماینوتلرك طغیانی عاجلاً تأدیبلرینی ایجاب ایدیوردی. قپودان پاشا، بیوك کمیجی خیرالدین باربروسك روحانیتندن استمداد و تربه‌سی

(۱) «250,000 aspri, che fauno scudi 5000» باربارونك راپوری .

(۱) «Il bassa di Tripoli amazzato con una archibuggiata da questi Barbereschi per mala sadisfazione del suo governo.» باربارونك ۱۲ مارت ۱۵۶۹ تاریخلی راپوری.

اوزرنده قربانلر ذبح ایتدکدن صوکره (۱) بش بیك یکی چری یی حامل اون بش قادرغه وطرابلس پاشالغنه تعیین ایدیلن برخادم ایله برلکده استانبولدن حرکت ایتدی. دیکر اون قادرغه‌ده سپارتلرك اخلافنی ضبط ایتمك اوزره بر قلعه انشاسی مأموریتیله ماینه اوزرینه کوندرلدی(۲). اسکندریه‌ده متعدد فرانسز سفینه‌لری آمبارغو(۳) صورتیله ضبط اولندی؛ بوتدبیری حکومت عثمانیه‌ده‌پك ذی نفوذ اولان یهودی ژان میکه‌ز فرانسه دن آلاجغی بولنان مبالغك تأمینی ایچون القا ایتمش ایدی؛ فرانسه ایلچیسی شکایت ایتدیسه‌ده فائده‌سی اولمادی (٤).

ایرتهسی سنه‌نك بهارنده (۲۸ مارت ۱۵۷۰)، غاسپار مینقوویچ وادوارپروویزیونالی نامنده ایکی نونس صوك عهدنامه‌ده هدیهٔ مفخرت بخش اوله‌رق پادشاهه ویریله‌جکی بیان اولنان اوتوز بیك دوقه ایله وزرایه مخصوص آلچه‌لری استانبوله کتیردیلر. صورت رسمیه‌ده حضور شاهانه‌یه قبوللرنده ترانسیلوانیالیلرك زه‌هوار، اردود. ناگیبانیا بلده‌لرینی استیلایه تشبثلرینك قطعیاً منع ایدلمسی وفرانسا فورغاچ، لادیسلاس یولافی، بله‌زغوماتی کبی عاصیلره هیچ برصورتله امداد ایدلمه‌مسی طلب ایتدیلر. صوقوللو محمد پاشا، تسخیری ایچون اوقدر مسلمان قانی دوکلش واوزماندن بری خرابه حالنده بولنمش اولان کوچك اردود قلعه‌سنك ترانسیلوانیالیلره براقلمسی مناسب اوله‌جغی فکرینی درمیان ایتدی. لکن تونسلرله ایلچینك اصراری اوزرینه بوندن واز کچدی. مع هذا، دیکر ماده‌لر حقنده دها آز ائتلافکار بولنه‌رق پالوتا، وه‌سپریم، استونی بلغراد اطرافنده بولنان کویلرك پادشاهدن باشقه سنه ویرکی ویرمه‌مسنی و تاتا وپاپا قلعه‌لری اطرافنده اولوب اوزمانه قدر دولت عثمانیه‌یه ویرکی ویرمکده بولنان قرانك‌ده قاضیلری واسطه‌سیله ویرکیلرینی کوندرمکده دوام ایتملرینی مصرانه ایستدی. تونسلره صناعتکارانه ایشلنمش ایکی یای اهدا ایده‌رك بالمقابله ویانه‌دن کندیسنه کوزل بر زره کوندرلمسنی سویلدی.

(۱) ایلچی سورانزونك ۲۰ مایس ۹ ۱۵ تاریخلی راپورندن «Avendo fatto secondo il solito sacrifizio alla sepoltura di Barbarossa.»

(۲) «Al Fraazzo di Maina per fabricar il castello, per tener in freno quella gente inquietissima.» باربارونك ۲٤ مایس ۱۵٦۹ تاریخلی راپوری.

(۳) برسفینه‌نك اثنای حربده بولندینی ایماندن خروجنك موقتاً منع ایدلمسی. (مترجم)

(٤) مقدما بارسده سفیر بولنمش باربارو دیورکه: «Giovanni Miches, credi-tor del Christianissimo Re per il disposito del gran partito del lione di circa 150,000 scudi, a fatto più d'una volta pretensione per i suoi Ciausi mandati in Francia.»

ترانسیلوانیا مأمورلری میشل گیولاوغاسپار گه‌بهس یوقاریده ذکر اولنان اوچ موقع حقنده‌کی طلبلرینی تکرار ایتدیلر سه‌ده بر شیئه نائل اولمقسزین عودت ایلدیلر. درت آی صوکره فرانسوا بالوغ نامنده بر مأمور، رفاقتنده ترجمان فرهاد اولدیغی حالده طمشوار بکلر بکیله سولتوق سنجاق بکندن شکایته کلدی ضعیف الاخلاق اولان سیگیسموند زاپولیا اوزرنده بر تأثیر سالم ا-جرا و ترانسیلوانیانی حسن اداره ایتدیکی ایچون صدراعظم محمد پاشانك غاسپار بکه‌شه محبت مخصوصه‌سی اولدیغندن بو مأموری ملتفتانه قبول ایلدی.

صدر اعظم، ترانسیلوانیاده حکومت ایدن سیگیسموند ایچون پرنسس مارغریتی ایستمك اوزره ترجمان محمود بکی فرانسه قرالنه کوندردی که شو صورتله سیگیسموندی لهستان تختنه ایصال ایتمك ایستیوردی (۱). دولت عثمانیه‌نك فرانسه قرالنه ایکنجی سفارتی کوندرمسی ده بوسنه ظرفنده وقوع بولدی. لهستان قرالی نزدنده نتیجه‌سز بر مأموریتدن عودتنده ابراهیم‌بك، طقوزنجی شارله یکی قاپیتولاسیونی تقدیم ایتمك اوزره پارسه کوندرلدی (۲۷ تشرین اول ۱۵۶۹) (۲)[۸]. بنه بوسنه ظرفنده دولت عثمانیه وقایعنامه‌لری استانبول تاریخنك قید ایتدیکی حریقلرك اك بیوکلرندن برینی خبر ویررلر؛ اوروپا ایلچیلرینك راپورلرینه نظراً اوتوزالتی بیك خانه یاندی که بر صفری تنزیل اولنسه بیله بیوك کورینور. یانغین یهودی محله‌سندن ظهور ایده‌رك[۹] سوندرلمسی امر نده‌کی هردرلو تشبثاته مقاومت ایتدی. سرایتنی منع ایچون موقع حریقه شتاب ایتمش اولان وزیراعظم صوقوللو محمد پاشا بیوك مخاطره‌لر ده قالدی؛ آزدهاء غیرتنك قربانی اوله‌جق ایدی. یکی چریلر یهودی خانه‌لرینه امداد ایتمك شویله طورسون، سکنه‌سنی قتل ایلدیلر؛ حتی برخرستیان دلی قانایسنی

(۱) البهر دو ویس بله اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده وندیك ایلچیسنك راپوری : « Mahmud mandato in Francia per persuader il Re di sposar la sua sorella Margerita al Transilvano con promessa di farlo Re di Polonia dopo la morte del Re » ۲ تشرین اول ۱۵۵۹؛ بنه اوسنه‌نك ۷ نیسانده: « Mamut porta tre lettere da quel Signore. »

(۲) Si sta qui in aspettazione del ritorno d'Ibrahimbeg di Polonia e di Cubat Ciaus di Transilvania. » بالیوزبارباروونك اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده ۱۰ حزیران ۱۵۶۹ راپوری. باربارونك دیکر بر راپوری ده شویله یازیور : « Richiesto il Re di Polonia per Ibraimo a mover contra il Moscovita, ripose non poter romper la tregua, nondimeno, che troverebbe modo a compiacer a sua maesta quando la volesse attendere alla promessa fatta'i prima che morisse sultano Soleimano suo padre, che era di voler subito entrato nell' impero metter un signor Polaco in Moldavia. »

صلب ایتدیلر (۱). یکی چری اغاسی جعفر اغا برخسته لقدن دولایی یناغندن چیقه مدینی جهتله عسکرلرینك انتظامسزلغنی منع ایده مه مش ایدی؛ عزل ایله یرینه مجار ویاخود خروات اولان باش امیراخور سیاوش تعیین اولندی؛ اونك ده منصبی باش سلحدار قیطاس اغایه ویرلدی [۱۰]. استانبول بیوك حریقنی متعاقب ولایتلرده ده یانغینلر وقوعه کلدرك بروسه، سلانیك، تانا (آزوف) همان بسبتون کول اولدی؛ صوك شهرده طوپ باروتی مخزننك اشتعالیله بیك عسکر تلف اولدی. یانغینی سوندرمکده اهمال وحتی ایقاع ایتمش اولمقله اتهام اولنان بکی چریلرك اسکی انتظامنی اعاده ایچون بو عسکرك ایچنه — هم دینلری حقنده اخیراً وقوعه کتیریلن وحشیلکلرله بابالرینك دینی ترکسوق ایدلمش اولمری محتمل بولنان — یهودی وخرستیان مهتدیلری آلندی (۲). ایمپراطورك ایلچیسی البه ر دوویس شوصیره ده استانبوله وفات ایتدی؛ بك اوغلنده کائن عزیز به نوا کلیسا سنه دفن اولندی [۱۱]؛ بو مناسبتله پادشاه و صدر اعظم ایمپراطوره مکتوبلر یازدیلرکه بونلر سفیرك فعالیتنه و وطنك تشکراتنه لیاقتنه شاهددرلر [۱۲]. یرینه تعیین اولنان بلچیقالی شارل ریم ده ستبه ك، ویسك سافی اولان بوسبه كك نصایحنی آلدقدن صوکره درت سنه سی کچن سکز سنه لك عهدنامه نك تجدیدی ایچون صدراعظمله مذاکره یه کیریشدی. محمد پاشا منازع فیه اولان کویلرك تسلیمی خصوصنده اصرار ایلدی؛ ایمپراطوره پك مساعد اولان ۱۵۶۲ صاحبی صدراعظم علی پاشانك خطاسی عدایده رك سلفنك سلطان سلیمان زمانده یاپدیغی بر خطایی سلطان سلیم زمانده تصحیح ایتمك کندیسنه دوشه جکنی بیان ایلدی. شونی ده علاوه ایتدی که اکر طلب محققك اسعافنده دها زیاده تأخر کوستریلیرسه بودیندن بر اردو ایله ایلریلیه رك برقاچ کونلك مسافه یه قدر ایمپراطورا راضیسنی تسخیر

(۱) سلانیکی، ص ۱۰۰: آلبردوویسك ۲۷ ایلولده یازدیغی: « Noctu ingens incendium, in quo Mohammedp. periclitatus lapis, in Hebræorum ædibus flamma eruptit, aliquot Hebræi ibidem conventi a Janissaris interfecti et juvenis Christianus crucifixus. » [سلانیکینك بو یانغین حقنده کی افاده سنك خلاصه سی شودر: ۹۷۶ ده استانبوله بیوك یانغین اولدی؛ برکون برکیجه یاندی؛ یهودیلرك بیوك بنالری حائل اولهمادی؛ یکی چری اغاسی جعفر اغا خسته بولندیغی ایچون یکی چریلر کندی فائده لرینه چالیشوب خلقه خسارت اولدی؛ وزیرلرده اطفا ایچون چوق زحمت چکدیلر. صدر اعظمك دامادی اولان یکی چری اغاسی جعفر اغا منصب ویرلنجه یه قدر علوفه سنی آلق اوزره، یرینه میر اخور اول سیاوش اغا، اونك یرینه ده ایچریدن چیقان سلحدار خاصه قیطاس اغا نصب اولندی. استانبول طبعی ۱۲۸۱، ص ۱۰۰ مترجم]

(۲) بزم تاریخلرده بویله برفقره کورلمیور. یهودی وخرستیانلر یکی چری یازلمش ایسه — او

ایده‌جك و شو صورتله حدودك سلامتی تأمین ایچون بتون مملکتی تخریب ایله بر واسع چول حالنه قویه‌جقدر[۱۳]. مذاکراتك نهایتنه دوغری ایران شاهنك وفاتی خبر آلنه‌رق(۱) وان و ارضروم حدودی قلعه‌لرینه طوپ وبش ملیون خارتوچ ارسالنه مسارعت کوسترلدی(۲).

آسایش حدودی تأمین ایچون ایکی کونلك مسافه‌یه قدر برقومشو مملکتی چوله چویرمك فکری (۳) شبهه‌سز که باربارلق زمانلرینه لایقدر؛ بونکله برابر اصابتدن عاری اولمایان بیوکلکی تضمن ایدر برمطالعه‌در. بتون سلیمان سلطنتك اوقدر یوکسك درجه‌ده عرض ایتمکده اولدیغی طنطنه و احتشام سلیم ثانینك تشبثاتنده‌ده اکثریا منقوشدر؛ شوقدرکه بونك استحقاقی پادشاهدن زیاده صدر اعظم صوقوللویه عطف اولنمق لازم کلیر. سلطان سلیمك تشبثاتی صیره‌سنده تاریخ. الك اوکده اولمق اوزره ادرنه جامعنك ختامی و — نتیجه‌سز قالمش اولمسیله برابر — وولغاودون نهرلرینك برقنال ایله برلشدیرلمسی تصورینی قید ایتمك ایجاب ایدر. سلیمك سلطنتنك ایلك سنه‌لرنده سلیمیه جامعنك تملری اتمشدرکه بونك قبه‌سی ایاصوفیه قبه‌سنه نسبتله ایکی دراع دها واسع بر قطرده‌در. معمار سنان — که نامی معماری عثمانینك الکوزل زمانینه کسب مقارنت ایتمشدر — بوبناده صنا عتنك کافهٔ منابعندن استفاضه ایلمشدر. مختلف انشا آتندن بحث ایدرکن کندیسی دیردی که:

زمانلر یکی چریلك غبطه اولنور برخدمت اولدیغی جهتله — بومساعده بر چوقلرینك تبدیل دین ایتلرینه سبب کافی اولمه‌جغندن جمله‌سی ایچون هم دینلرینك تضییق احتمالنك تصورینه محل یوقدر . (مترجم)

(۱) Questa settimana gionti Ciausi di Esdron (ارضروم) che confir-mano la morte del vecchio Sofi.» بالیوز باربارونك ۲۵ حزیران ۱۵۶۹ راپوری، اوسترپا خاندانی خزینهٔ اوراقنده .

(۲) وندیك ایلچیسی باربارونك راپوری اوزمان نشر اولنان سکز فرمانك محتویاتی بیان ایدیور . « ۱، اون ایکی معونه [بیوك یوك کمیسی] انشاسنه دائر ازمیده فرمان ؛ ۲ ، ایکی یوزقادرغه ایچون ارزاق تدارکنه دائر کلیبولی قاضیسنه؛ ۳، فرقتین ارزاقی ایچون مدللی ومورہ قاضیسنه؛ ٤، ذخیره ایچون سانتوم قاضیسنه؛ ٥، استانبولده صال انشاسی ایچون لوازم کوند . رلسنه دائر بحرسفید مأمورلرینه؛ ٦، کچن سنه طوپ اعمالی ایچون احضار اولنان موادمعدنیه‌نك وان‌وارضرومه کوندرلمسی ایچون ایران حدودینه؛ ۷، اوچ ملیون خارتوچ حاضر بولندیرلمسی ایچون‌وان بکلر بکنه ؛ ۸، ایکی ملیون خارتوچ حاضر بولندیرلمسی ایچون ارضروم بکلر بکنه .

(۳) Hoc amplius tolerare non potuisse, et nisi legatus (Wyss)obi-»isset, Budæ hibernare voluisse, ut aliquot dierum solitudinem faciat pro finibus.» ریمك راپوری، اوسترپا خاندانی خزینهٔ اوراقنده .

«شهزاده جامعی برشاکردك، سلیمانیه برعمله‌نك ایشیدر؛ سلیمیه ایسه براستادك اثریدر.» قبه‌یی حامل اولان سکز ستون ایچری یه چکلمش و ممکن اولدیغی قدر آز چیقنتی کوستر مکده بولنمشدر؛ بووضعیت ماهرانه ایله جامعك درونی توسع ایدیور. ظریف و خفیف درت مناره اسمانه دوغری تعالی ایده‌رك مؤذنلره مخصوص اولان اوچ شرفه ایله تتوج ایدرلر؛ بومناره‌لردن برنده — مراد ثانینك مشهور جامعی مناره‌سنده اولدیغی کبی — ذروه‌یه بربری اوزرینه قوتلمش حلزونی اوچ مردیونله چیقیلیر؛ اوصورتده که بومردیونلردن، اوچی بردن چیقان اوچ کشی بری اوبرینك عادتاباشی اوزرنده‌یوریتمکده اولدیغی واوچی بربرینه سسلرینی ایشتدیره بیلدیکی حالده یکدیکرینی کوره‌مزلر. بو جامعك ده دارالفنونی [مدرسه‌سی] اولوب باش مدرسه «رئیس المدرسین» عنوانی ویریلیر. جامعك انشاسی یدی سنه سوردی؛ سلیمك ایلك سنهٔ سلطنتنده باشلانلمش، آنجق ارتحالی سنه‌سی ختام بولمشدر. شایان حیرت برآبده‌در که اسلافه مؤسسندن زیاده معمارینك اسمنی نقل ایتمك لازم کلیر.

دون ایله وولغا نهرلرینك برلشدیرلمسی تشبثی بسبتون موفقیتسز قالدی؛ کفه سنجاق بکلکنه تعیین اولنمش اولان دفتردار چرکس قاسم بك بوبیوك ایشی برنجی اولق اوزره دوشونمش واداره‌سنه مأمور اولمشدر. اوچ بیك یکی چری ایله یکرمی بیك سواری بونك ایچون اژدرخانه کوندرلدیکی کبی اون بش قادرغه آزوفه بش بیك یکی چری واوچ بیك عمله کوتوردی (٤ اغستوس ١٥٦٩) (١) بوندن باشقه، اژدرخانك محاصره‌سی وقتالك قازلمسنده پیاده‌لره معاونت ایدلمسی ایچون اوتوز بیك تاتارك یکی چریلره التحاقی امراولندی. لکن پرنس سره‌بیانوو قوماندهسنده اون بش بیك روس عمله‌نك اوزرینه دوشه‌رك بونلری طاغتدیلر (٢)؛ دیکر طرفدن ده اژدرخان محافظلری قوتلی بریوریش یاپه‌رق محاصرلری ضایعات عظیمه ایله پوسکورتدیلر. ترکلرك صوك امیدلری اولان تاتارلر دوسنی روسلر کاملاً پریشان ایتدیلر؛ قورتیلانلرده اسیر ایدلدیلر. ترکلرك بطاقلقده، چوللرده قلاغوز اولق اوزره آلدقلری برطاقم تاتارلرده سوءنیت ایله یوللرینی شاشیرتدیلر؛ بوتشبثك نتیجهٔ حسنه یه اقترانده محکومیتنك آرتمسندن باشقه

(١) قارامسین، ص ١٥٦، اون بش بیك سپاهی وایکی بیك یکی چری دیور.

(٢) بومناسبتله درکه روسلر ترکلردن برنجی دفعه اولهرق اطروفهٔ حرب آلمشلردر؛ چونکه اوقا (Oka) ساحللرنده ١٥٤١ ده آلدقلری و قارامسینك بونلر حقنده «ایشته او وقت برنجی دفعه اولهرق ترك اطروفه‌لرینی المزده کوردك» دیدیکی شیلر برعثمانلی دکل، جنکیزاده اولان صاحب کرایدن آلنمش ایدی.

برشی کورمین قریم خانی دولت گرایك القاآت خائنانه‌سی، مغلوبیت وضایعات ایله جسارتلرینه خلل کلن عثمانلی عسکرینك معنویاتنك بوزلمسنه برضمیمهٔ اسباب تشکیل ایلدی . دولت گرایك آدملری ترك عسکرینه القا ایتدیلرکه بوایالات شمالیه‌ده قیش طقوز آی دوام‌ایده‌رك یازین‌ده انجق اوچ ساعت سوردیکی جهتله یااستراحتدن محروم اولملری، یاخود غروب شمسدن برچق ایکی ساعت صوکره یاتسی نمازی وطلوع شمسده صباح نمازی قیلملرینی ایجاب ایدن اوامر دینیه‌یی اهمال ایتملری لازم کله‌جکدر. بوسوزلر منتظر اولان نتیجه‌یی تامیله استحصال ایتدی؛ عسکر خشنودسزلقدن علنی عصیانه کچدیلر؛ قاسم، تصوراتی ترك ایله عسکری آزوفه کوتوروب اورادن کیلره بیندردی؛ دکیز اورته‌سنده دونانما شدتلی برفورطنه‌یه طوتلدی؛ کیلر پریشان اولدی، برقاچی‌ده باتدی؛ الحاصل بتون عثمانلی اردوسندن استانبول لیمانینه انجق یدی بیك کشی کله‌بیلدی (١). بوحادثه ایله موقتاً منقطع اولان صلحی اعاده ایچون نووسسیلتوف نامنده بر روس ضابطی ایرته‌سی سنه‌نك بهارنده (١٥٧٠) قورقونج ژان طرفندن استانبوله کلدی. اون اوچ سنه مقدم سلطان سلیمانك روسیه حکمدارینه کوندردیکی ودرسنده حکمداره «مقتدر چار، حاکم عاقل دیه» خطاب ایده‌رك موسقوه‌دن کورك مبایعه ایتمك اوزره کوندریلن تاجرلری توصیه ایتدیکی مکتوبدن بری روسیه‌ودولت عثمانیه آره‌سنده ایلچی کیدوب کلمسی واقع اولمامشیدی .

نووسسیلتوف پادشاهه‌متبوعندن برمکتوب تقدیم ایتدی؛ بونده روسیه حکمداری تعبیرات مودتکارانه ایله روسیه ودولت عثمانیه‌نك اسکی مناسبات دوستانه‌سنی اخطار وعثمانلی اردوسنك روسیه ممالکنه صورت غیرمنتظره‌ده وقوع بولان استیلاسندن دولایی اظهار تعجب ایده‌رك مصالحه، اتفاق، دوستلق تکلیف ایدیوردی. نووسسیلتوف وزیرلره دیوردی که: «متبوعم، دین محمدینك دشمنی دکلدر. اوامر کذارلرندن برچوغی علناً دین اسلام اوزره بولنورلر، جامعلرده عبادت ایدرلر : قاسیموفده چارشاهین پولاد؛ یه ریبه‌فده قایبولا؛ سوروجقده ایباق؛ رومانوفده نوغای پرنسلری بوزمره‌دندر؛ زیرا روسیه‌ده هرپیانجی حریت اعتقادیه ایله یاشار . مجه‌را ولایتنده قادومده چارك مصالح

(١) چجوی ، ج ١ . ص ٤٦٨ — ٤٧٠ ، بو قتال مسئله‌سندن بحث ایدرکن روسلرك هجومنه دائر برشی یازمیوب عسکرك ایچنه برکفتکودوشدیکنی، وبعض کیمسه‌لرك ظننه کوره بوده تاتار خانتك الفاسی اولدیغنی یازار ؛ لکن روسلرك‌ده مدافعه‌سی وقوع بولمش اوله‌جغنده شبهه یوقدر . بوقتال مسئله‌سیی مهم برشی اولدیغندن ذیل مترجمده پچوینك ویردیکی معلومات تلخیص اولنه‌جقدر . (مترجم)

عامه‌یه مأمور برچوق مأمورلری اسلام ایدی. واقعا متوفی قزان چاری سیمه‌اون وچاروپچ مورتوزا [مرتنی ؟] تنصر ایتمش ایسه‌لرده تعمید ایدلمرینی ایستینلر اونلردر . » تووو سسیلتوف، ممنون اوله‌جق قدر پادشاهك قبول التفاتکارانه‌سنه مظهر اولدی؛ لکن بالکز شوکا دقت ایتدی که ذات شاهانه روس آمر مطلقنك صحتنی استفسار دن بالا تزام صرف نظر ایتمش وحضور پادشاهی‌یه قبولندن صوکره دولت عثمانیه‌جه معتاد اولان ضیافت ویرلمه‌مشدر .

بونکله برابر دون وولغا نهرلرینك برلشدیرلمسی تشبث بی نتیجه‌سی دولتك ولایات جنوبیه‌سی حقنده صدراعظمك تصورات واسعه‌سنی اصلا بوزمدی. التزام ایتدیکی تصورلردن بری. اوزمان بتون عربستانی زیر وزبر ایتمکده اولان عصیانك اطفاسنی متعاقب، سویش برزخنك حفریله بحراحمر ایله اق دکیز آره‌سنده، عثمانلی دونانمالرینك یردکیزدن اوته کنه کچمسنه مساعد اوله‌جق برطریق مواصله تأسیس ایتمك ایدی(۱). برطرفدن‌ده تدارکات بحریه‌یه فعالیت عظیمه ایله دوام اولنمقده وونديکلیلری دهشته دوشورمکده ایدی؛ قبریس جزیره‌سنی بالذات اداره‌ایتمك ایستین صوقوللو دکل، بالذات سلطان سلیم ایدی؛ برمدتدن بری عثمانلی کمیلری اطه‌نك اوکنده کورینیورلردی .

عربستان عصیانیله بونك تسکینی ایچون کوسترلمسی لازم کلن مساعی ایشته شو صیرده نظردقتمزی دعوت ایدر. شرق جغرافیونی عربستانی، اوچ طرفدن دکیزلر (عربستان وعجمستان کورفزلری، هندستان دکیزی) وشمالاً فرات ایله محدود وقاره‌یه بالکز ایکی چول ایله متصل برجزیره اولمق اوزره کوسترلرکه دکیزه تشبیه ایتدکلری او ایکی چول‌ده آفریقایه کسب اتصال ایتدیرن سویش ایله سوریه‌وفرات ایله مواصله‌سنی تأسیس ایلین قطعهٔ ارضیه‌در . برنجیسی اولاد بنی اسرائیلك دولاشدینی صحرا ایله جبل سینا وایکنجیسی بیوك عربستان چولیدر. بوعربستان اطه‌سی، دائراً مادار آنجق طقسان یدی مرحله‌ده دولاشیله بیلیر. یونانیلر بوممکنی طوپراغك طبیعتنه کورماوجه تقسیم ایتمشلر درکه شمالدن جنوبه‌دوغری «جول عربستان»، «طاشلق عربستان»، «مسعود

(۱) ایلچی ریمك اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده‌کی راپورندن : « Capudan Bassa cum 65 triremibus solvit in fama augusta a Venetis humanissime exceptus, septembre 1565». عثمانلیلر اینه‌روزدن کچرکن مناسترلری یغما ایتدیلر. خزینهٔ اوراقنده‌کی ویسك حزیران ۱۵۶۸ راپورندن : « Monasterium in monte Athos a classe crudeliter direptum, cum omnes Imperatores Ottomani illud qua tributarium hucusque intaclum reliquissent.

یاخود منبت عربستان»در. بو ایکی تقسیم زمانمزك عربلری طرفندن‌ده یمن و حجاز نامله‌یله قسماً قبول اولنمشدر که برنجیسی مسعود عربستانی، ایکنجیسی طاشلق عربستانی کوسترر. طاشلق خطه‌یی اونلر نجد تسمیه ایدرلر؛ طاتلی برمیلان ایله ساحل بحره اینن خطه‌یه‌ده تهامه تعبیر ایدرلر. بتون عربستان جزیره‌سی اونلرجه اون درت قسمه منقسمدر: ۱، بنی اسرائیل چولی؛ ۲، بیوك عربستان چولی که شمالی عربستانی قاره‌دن آیران برنوع دکیزدر؛ ۳، حجاز یعنی «خارجی دیوار»(۱) که [حضرت] پیغمبرك ولادتگاهی اولان مکه ایله روضهٔ نبویه‌نك بولندیغی مدینه بلدهٔ مقدسه‌لرینی حاوی نجد و تهامه قطعه‌لری ایچون سد حکمنده اولدیغی ایچون بویله تسمیه اولنمشدر؛ ٤. عربستان کورفزی اوزرنده کائن هجر؛ ٥، بحرین که قرمطیلرك عجمستان کورفزی اوزرنده مقر قدیملریدر؛ ٦، بحرین و حجاز آره‌سنده طاشلق عرض[*] مملکتی که مرکزی اولان درعیه وهابیلرك محل اقامتیدر. ۷، یمامه که منبت قطعه‌لری اوچ ایرماق ایله اروا اولنور، وبغدایلری، خرمالری، صوبی ضرب مثلدر (۲). جنوب شرقیده بر طرفدن عجمستان کورفزی ودیکر طرفدن هندستان دکیزی ایله محدود اولان عمان(۳)، سکز نجی قسمی تشکیل ایدرکه جزیره‌نك اك منبت ومع هذا صحته اك مخالف طرفیدر. طقوزنجی واونجی قسم اولان احقاف وشحار کاملاً بی محصولدر. عربستان کورفزی وهندستان دکیزی ایله محدود بولنان غرب جنوبی پارچه‌سی اصل مسعود عربستان دینیلن اون برنجی، اون ایکنجی، اون اوچنجی، اون دردنجی قسملری، یعنی نجدی، تهامه‌یی، حضرموتی، یمنی تشکیل ایدرلر(٤). بنایرلر ایچون مخزن حکمنده اولان یدی واسع لیمانی وطقوز بلده‌سی عربستانك شرق وغرب شهرلریله، ایران ومصر ایله تجارتنی تأسیس وتسهیل ایدرلر. بو لیمانلردن ایکیسی عجمستان کورفزنده — قرمطیلرك پای تخت اقدیمی احسا بلده‌سنك واسطهٔ تجارتی اولان وایران تجارینی طاقم طاقم حلب ایدن اینجو صیدیله مشهور — «غفر» وهندستان

(۱) حجاز ، حاجز ومانع اولان دیمکدر . (مترجم)

(۲) « لیس اطیب طعماً من حنطة الیمن ولا اشد حلاوة من تمرها. » (آندن صوکره) « ارق من ماء الیمامة » . جهانما ، ص ٥۲۸ .

(۳) عمانك برکتی اشبو حدیث پیغمبریده بیان بیورلمشدر : « من تعذر علیه الرزق فعلیه بعمان » جهانما ، ص ٤۹٥ . [جهانما ، صحیفهٔ مذکوره‌ده « یأتین من کل فج عمیق » قول کریمندن مراد ، عمان اولدیغی مروی بولندیغی‌ده قید ایدر . مترجم]

(٤) جهانما. ص٤٨٤، احقافی عربستانك دردنجی قسمی اولمق‌اوزره کوسترر، ویمنی اصل یمن‌ایله حضرموته تقسیم ایلر .

ایله تجارت واسعه‌سی سایه‌سنده اوندن دون برشهرته مالك بولنمیان «مسقط» در. جنوب غربی ساحلنده وعجمستان کورفزینك مدخلنده «عدن» و « مخا » لیمانلری بولنور که بری عربلرك وديكری قهوه محبلرینك دارصفای خیالیسیدر؛ جده لیمانی ایسه افریقادن کلن تجار وحجاجك دکیزدن قاره‌یه چیقدقلری یردر. هرسنه معین کونلرده پنایرلرده تشهیر اولنان اشیای تجاریه‌نك مخزنی اولان طقوز بلده‌دن بری « دومة الجندل » در که عرب تاریخنده‌ده [حضرت] پیغمبرك احرازایلدیکی مظفریت وحفید نبوی حسینك — خصمی معاویه‌نك مأموری اولان شخصك خیانتندن دولایی — اوغرادیغی هزیمت ایله مشهوردر [١٤] ؛ اوندن صوکره « مشقر » کلیرکه بوراده اشیای تجاریه حیله‌یی منع ایچون معاینه‌یه تابع طوتیلور (١) ؛ صحار(٢)، شحر، علان، ربیعه، حضرموت قطعه‌سنده یالکز طاش وحصیر صاتیشنه مخصوص اولان یمامه، مسعود عربستانك پای تختی اولان صنعا، بوکون دخی جمله‌سنك اك مشهوری اولان، ومشاعره‌لری تقدیر عمومینك نشانهٔ ظفر اولمق اوزره توزیع ایتدیکی خرما دالله‌ریله توقیر ایدیلن عکاظ چارسولری [سوق] بونلردندر (٣). یمامه‌نك خرماسی، اونی، یمنك جزعی[*] وطمارلی عقیق، عمانك مسکی، عنبری، مخانك قهوه‌سی، مکه‌نك پلسنکی، اوطرفلرك بخوری، صبری، اینجوسی، التونی کبی عربستان محصولاتی هندستانك، عجمستانك، اوروپانك قماشلری، بهاراتی، دیکر اشیای تجاریه‌سیله بوپنایرلرده مبادله اولنور .

عربستان موقعیله، محصولاتنك تنوعیله جغرافیاوزراعت اربابنك نظر دقتنی جلب ایتمکه مستحق ایسه اهالیسیله‌ده علم اقسام بشر علماسنك ومورخلرینك نکاه تدقیقنه دها آز شایان دکلدر. بومملکت سکنهٔ قدیمه‌سی اسامیسنك یونانیلر، رومالیلر طرفندن نقل اولنان شکللری شمدیکی اسملریله متعدد مشابهتلر کوسترر. «دوماده»، «وتامودی» عرب روایات قدیمه‌سنده وحتی قران [کریم] ده مذکور اولان وازمنهٔ حاضره تاریخلرنده هیچ براثرلری قالمیان طسم(١) وثمود قوملرندن باشقه برشی دکلدرلر؛ بنی حمیر ونبط

(١) جمادی الاولی. بومعاینه‌یه «مس» تعبیر اولنور.

(٢) صحار سوقی ١٠ رجبده، شحر ١٥ شعبانده. علان رمضانده، ربیعه محرمك برندن اون بشنه قدر، یمامه ١٥ ذی القعده‌ده، عکاظ ١٥ ذی القعده‌ده قورپلور . بو طقوز پنایردن بری (واحتمال که عکاظ) مطلقا پلینك «عقره» دیدیکیدر : « Acra, oppidum in quo omnis negotiatio convenit. »

(٣) «طسم، رسم وزننده عاد قومندن برقبیله‌درکه شمدی منقرضدر.» ترجمهٔ قاموس. رسم وزننده طسم قرآن کریمده اولمایوب فقط عاد وثمود واردر. معلومدرکه سوره‌اولرنده «طسم» باشقه‌درلو اوقونور. (مترجم)

اسملری آلتنده قدیم « هومه‌ریته » و «ناباته‌ی» اسملرینی طانیق قولایدر. لاتینلرك «اومانی»، «میناری»، «سابه‌ی»، «آترامیته»، «زاماره‌نی»، دیدکلرك قوملرك ناملری عمان، مینا، سبا، حضرموت، ضمار قطعه وشهرلرینك اسملریله یاشامقده درلر. مأرب سدینك قیرلمسی تاریخ اسلامده قدیم «ماریاب» اسمنی تأیید ایتدیکی کبی حجر (طاش) شهری اسمنده دخی قدیم «پتره آ» نامی طانیقده‌در (۱). مورخلرك بعضاً «شرق سارازنلری» (شرقیون) وبعضاً خرسزلر (سارقین) یاخود سراجلر (سراجین) تسمیه ایتدکلرینه کلنجه اونلرك بووجه ایله توسیملری عرب لساننده موجود اولیوب شحر خطه‌سی، تعبیر اخرله صحرا سکنه‌سندن (۲) عبارت اولملری محتملدر. سه‌نیتلر، یعنی بدویلر زمانمزده دخی بیك سنه اول اولدیغی کبی توراتك اوقدر حقیقتله تصویر ایتدیکی وجه ایله: «هر کسه قارشی قوللرینی قالدیران وهر کسك کندیلرینه قارشی قوللرینی قالدردیغنی کورن » اولاد اسماعیلدر . بوچوللرده عائله‌دن باشقه تأسیسات بوقدر؛ حکومت ایدن بابادر . جول چوجغی — که دلدادهٔ فتوحات وسیاردر — برمزراق اعانه‌سیله بایراقلرینی دنیانك اوچ قسمنده دیکمشدر؛ فقط هیچ برطرفده مدت مدیده‌دوام ایتمش بردولت تأسیس ایده‌مه‌مشدر . عربك باشلیجه اوچ خصیصه‌سی: مسافر پرورلك، تحکم قبول ایتمز بر مزیت معنویه، سهل ورونقدار برقدرت بیاندر . الك سخاوتی درجه‌سنده لساننده بلاغت، کاننك اوقی درجه‌سنده سوزنده اصابت اولان، الی ده‌قلیجی قدرقوتله اوران ولادتندن اعتباراً نجیب عداولنمق حقنه مالك وبوحق اوکامنحصردر. شعرلری کعبه‌یه تعلیق اولنان ارباب بلاغت، تفوقلرینی محافظه ایچون رقیبلرینه مصارعه‌ده دخی غلبه ایتملری لازم کلیر؛ اکر شجاعته مخصوص علامت ظفری شعرلرینك نشانهٔ تقدیرلریله برلکده المازلرسه شاعر عنوان افتخارینی غائب ایدرلر . قبل الاسلام کلن عرب شاعرلرینك الك مشهورلرندن بری اولان عنتر شهرت طلاقتنه اوچوللرده قهرمانلرباباسی وقهرمانلغك تمثال خیالیسی عنوانیله اثبات لیاقت ایتمك مزیتنی علاوه ایلمشدر. عنترك قهرمانلقلرینی تصویر ایدن روایات یونلرك محل ظهورلرینی اکثریته عربستان اولمق اوزره کوسترر؛ بوندن اکلاشیلیرکه جزیره‌نك بلده‌لری مسلمانلرك تقدیس ایتدکلری محللر قدرچوقدر.

(۱) اشبو اشارت ایچنده‌کی کلمه‌لرك لاتینجه املاسی یونلردر : Homeritæ هومه‌ریته ، Nabatœi ناباته‌ی ، Omani اومانی ، Minari مینای ، Sabæi سابه‌ی ، Atramitæ آترامیته ، Zamareni زاماره‌نی ، Mariab ماریاب ، Petræa پتره آ .

(۲) بدویلری عجم وترکلر «صحرانشین» تعبیریله یاد ایدرلر .

عرب روایات قدیمه سنه کوره آدم وحوا روی ارضده ساکن اولمق اوزره جنتدن چیقدقلری وقت مروه وعرفات طاغلری اوزرنده کورنمشلردر؛ ابراهیم کعبه یی بنا ایتمشدر که حالا ایاغنك ایزی اوراده مشاهده اولنور؛ جبرائیل اولاد اسماعیلی محافظه ایتمك ایچون هاجره ماء زمزمی ارائه ایلمشدر. حجاج کاربانلری حجردن مرور ایدرکن — قیالرك درونده محبوس اولوب نمود قومنك ضلالتنی حالا زمانمزده دخی حکایت ایله قاتللرینك اوغرادیغی رجم جزاسنی اخطار ایتمکده اولان — ناقهٔ صالحك صدای شکایتنی تسکین ایچون سسلر چیقاررلر. حضر موتده «بئر معطله» (۱) حنظله پیغمبره «پیغمبر کاذبدر، دیین بت پرستلرك افتراده بولندقلرینی تصدیق ایلر؛ «قصر مشید» (۲) وهود پیغمبرك مزاری عاد قومندن — یریوزنده کی جنتله التجا ایدوبده متکبرلری تعقیبه استعجال کوسترن انتقام ازلیدن قورتلق تصورنده بولنان — شدادك خاطره سنی هنوز محافظه ایلمکده درلر (۳). موسی پیغمبرك نامی بحر احمری، جبل سینایی، سویشك اون ایکی منبعنی قدسیتله ستر ایلدیکی کبی قاین پدری شعیب پیغمبرك اسمی ده بحر احمر اوزرنده واقع وشعیبه اقامتکاه اولان مدین شهرینه برصورت قدسیت ویرمشدر. «سبا» شهری — معمالری ملوك بنی اسرائیلك اك عقللیلرینی عاجز براقان — سبا ملکه سی بلقیس طرفندن انشا اولنمشدر؛ «نجان» ده — کندی ملتنك دینی قبول ایتدرمك ایچون اودون پیغمبرلری ایچنده یاقمقده اولدیغی مظلوملر حقنده کی وحشتنك جزاسی اولمق اوزره — ظالم یهودی ذو نواسی احراق ایدن آلاولرك چیقدیغی خندقلر بولنمقده در. ابرهه غمدان سرایی و کعبه یه قارشی زیارتکاه یاپمق ایستدیکی صنعا معبدینی انشا ایتمشدر؛ آنجق تخریب ایتمك اوزره مکه یه کیدرکن چیچك علت ساریه سیله کندیسی واردوسنك بر قسمی تلف اولمغله یولنده دوام ایده مه مشدر. [حضرت] پیغمبردن آزوقت اول، ناقص الاعضا اولان ایکی کاهن — که بری باجاقسز «سطیح» ودیکری یالکز برباجاغی، برقولی، برقولاغی، برکوزی اولان «شق» در — سماره ده یاشامش وبعثت پیغمبرینك قریباً وقوعنی خبر ویرمشلردر.

اسلامیته تقدم ایدن زمانلرده عربستان تاریخی — شو چوللرده سیاحلره رهنما اولان نقطه لره مشابه — منفرد مبارزه لردن باشقه برشی کوسترمدیکی کبی او یاقیجی

(۱) جهانما، ص ۴۹۱.
(۲) کذلك.
(۳) ارم ذات العماد.

قوملرده کی منبعلر قدر نادر برقاچ بیوك آدم اسملرندن باشقه‌سنی قید ایتمزلر . عرب مورخلری تاریخلرینك اصلنه چیقدقلری وقت ، بو ازمنهٔ ابتدائیه‌یی هنوز یموشاق اولان طاشلرك باڵچق کبی دواملی بر شکل آله‌میه‌جق حالده بولندیغی بر دوره (۱) اولمق اوزره بیان ایدرلر . دهاياقين زمانلرده خبرویردکلری کعبه‌نك انشاسی ، سیل العرم ، سنهٔ فیلدرکه اشبو فیل سنه سنده حبش حکمداری کعبه اوزرینه یورركن قوشلرك عسکری اوزرینه آتدیغی طاشلرله ، احتمال که بر چیچك علت ساریه‌سیله (۲) مجبور توقف اولمشدر . الك مشهور محاربه‌لری صیره‌سنده ، وقتیله متفق بولنمش اولان طسم وغادس قبیله‌لرینك بربرینی محوایتمك اوزره وقوعه کتیردکلری محاربه‌یی قید ایدرلرکه بوغوغا طسم حکمدارینك ، قوجه‌یه ویریله‌جك کنج قیزلرك بکارتندن حصه‌دار ذوق اولمق ادعاسنی رد ایتمك ایچون ظهور ایتمش وبنی حمیرك مداخله‌سیله ختام بولمشدر ؛ حمیریلر بو مناسبتله متحرك براورمان خدعه‌سنی استعمال ایتمشلردرکه مؤخراً انکلیز تاریخنده بیرمینغام محاصره‌سنده دخی کوریلور . غبرا نامنده‌کی قیصراق ایله داهس نامنده‌کی آتك مسابقه‌لرندن دولایی عبس وذبیان قبیله‌لری آره‌سنده تحدث ایدن محاربهٔ شدیده وبسوس نامنده اختیار بر قادینك دوه‌سنك دیشیسی اولان سرابدن دولایی بکر وتغلب قبیله‌لری اره‌سنده ظهور ایدن جنك بونلردندر . غبرا وداهس نامل‌ری الك بیوك فلاکتلری اخطار ایتمك اوزره ضرب مثل اولهرق استعمال اولنور . عرب مورخلرینك حکایه ایتمکده اولدقلری اللی محاربه‌نك هیچ بری بر محاربهٔ خارجیه دکلدر ؛ هپسی قبائل جنکلریدر . بومورخلر ، طاشلق عربستانده « پەترا » نام محله‌قدر ایلریله‌ین رومه اردولرینك موفقیاتنی هیچ بیلمیورکبی کورینیورلر ؛ رومالیلرك تفاخراتی سوقیله «عرب» اسمی ویرلمش اولان ایمپراطور آدریه‌ندنده هیچ بحث ایتمیورلر عربستانده دوغمش اولمسیله برابر — برمدت شرقی روما ایمپراطورلغی تختنده کورنمش اولان — فلیپ‌ده طانیمیورلردی .

بو محاربه‌لر حجاز قبائلنی دوچار تفرقه ایتمکده اولدیغی صیره‌ده یمنده بنی حمیر ،

(۱) « *Specimen præcipuorum Arabum regnorum rerumque ab iis ges-tarum ante Illamimum , collegit , evertit Rasmussen Hauniæ 1817* . حمزهٔ اصفهانی و نوبری یه نظراً . سیلوه‌ستر دوساسینك لوایح ادبیات انجمن دانشی مخطره‌لرینك ۴۸ نجی جلدنده «عرب تاریخنك وقایع مختلفه‌سی حقنده مخطره‌لر» نام اثری . پوقوق Pococke ، عربستان تاریخی مذ خباتی .

(۲) چیچك علتی مسئله‌سی هامه‌رك زعم شخصیسی اولوب تذییلات مترجمه ایضاحات ویریله‌جکدر .

یاخود بنی حمیر، یعنی البسه‌لرینك رنگندن دولایی قرمزمتراق تسمیه‌اولنان قبیله‌ظهور ایلدی. عربلرك سودکاری بورنك دها صوکره‌لری غرناطه پادشاهلرینك «احمراء» اسمیله موسوم اولان سرایلرنده‌ده کوریلور. بنی حمیر، اصللرینی عرب قبائلنك باباسی اولان قحطان وعدنانه چیقاریورلردی؛ ملتلرینك تاریخ انسانی علمنده و علم نجومده ماهر ایدیلر. جداول انسابیه اوزرنده (۱) آتلرینك و کندی عائله‌لرینك سلسلهٔ نسبنی اشارت ایدرلر، چوللرده نجوم ویر التنده‌کی منابع حقنده‌کی علملریله حرکت ایده‌رك شوصورتله صوسزلق اشکنجه‌سندن قورتلغه‌موفق اولورلردی. بنی حمیرك تُبّع نام عمومیسی آلتنده یاد اولنان اللی حکمدارلرندن دردینه آسیاوافریقاده فتوحات اسناد اولنور: عبدالشمس که بابیلونی تسخیر ایتمشدر؛ ذوالقرنین که دربندسدینی یاپمشدر؛ شمرکه سلاح ظفرینی ماورای جیحونه ایصال ایله‌سمرقند [*] شهرینه کندی اسمنی ویرمشدر؛ ذوالازهارکه افریقاصحرالرنده — چهره‌لری آرقه‌لرینه‌دونمش — غایت اوزون بویلو بوچرکین برقومه (۲) غلبه ایلمشدر. بنی حمیرك دیکر حکمدارلری آره‌سنده جنان هندستان بانیسی جالب نظر دقت اولورکه اسمی غرب ملتلری آره‌سنده سبا ملکهٔ شهیره‌سی بلقیسك پدری اسمندن‌دها معروفدر؛ کاربانلره یول کوسترمك ایچون صحراده قله‌لر انشا ایدن ذوالمنار، براحتراص شنیعنی تسکین ایلدیکی مغدورلرینی پنجهٔ موته تسلیم ایله یونلری دیشلرینی قاریشدیره‌رق برنجره‌دن تماشا ایدن ذوالشناتر (۳). خرستیانلری تضییق ایله کندی دینته چویرمك ایچون انشده یاقان یهودی الاصل ذونواس (٤)،

(۱) جهانمانك تقسیم تحت‌التقسیم اولق‌اوزره بیان ایلدیکی یدی درجهٔ قرابت — که اوروپا لسانلرنده معادللری یوقدر — شونلردر: ۱، شعب؛ ۲، قبیله؛ ۳، عماره؛ ٤، بطن؛ ٥، فخذ؛ ٦، فصیله؛ ۷، حی. [جهانمانك ٥۳٥ نجی صحیفه‌سنك بالتأمل مطالعه‌سندن اکلاشیله‌جغی اوزره کاتب چلبینك بوبابده‌کی افاده‌سنك تلخیصی‌شودر: علم انسابده طبقات‌سته اعتبار اولنور (یدی دکل). برنجیسی نسب ابعد ثیمك اولان شعبدرکه حضرت پیغمبره نسبتله عدنان کبی. ایکنجیسی قبیله‌درکه کذلك افندیمزه نسبتله ربیعه‌ومضر کبی. اوچنجیسی عماره‌در، کنانه کبی. دردنجیسی بطندر، عبدمناف وبنی مخزوم کبی. بشنجیسی فخذدر، بنی هاشم وبنی امیه کبی. التنجیسی فصیله‌در، بنی‌عباس وبنی‌عبدالمطلب کبی. دیکر برتقسیمه کوره «عشیرت» و «حی» تعبیرلری واردرکه عشیرت برکیمسه‌یه حیدن دها قریب عداولنانلردر. مترجم]

(۲) تسناس، جهانما، ص ٥٤٦.

(۳) هامر، «ذوالشناتر» ی possesseur des curdents (دیش قاریشدیره‌جقلر صاحبی) دیه ترجمه ایتمشدر. قاموس ترجمه‌سنه نظراً «شنتره» ایکی پارماغك آرالغیدر؛ بوحکمداره شولقبك ویرلمسی زائد پارماغی اولمسندندر. (مترجم)

(٤) «ذواءاطلاق اولنان ملوك یمندن زرعة بن‌حسّان لقبیدر. دائما صیرتنه صالنور صاچی

عربستانی حبش اقلیمندن طاقم طاقم کتیردیکی آدملرله طولدیران ابرهه، یعنی «فیللر صاحبی»، اوچ تبع، یعنی ذوالقرنینك باباسی اولوب بوینك اوزوناغندن دولایی کندیسنه بواسم ویرلمش اولان حارس الطویل، اورته بویلو، یهودی الاصل اولوب ایلك دفعه اولمق اوزره کعبه‌یی براورتو ایله ستر ایدن ابوکرب، کوچك تبع دینیلن تبع ابن حسن کذلك شایان نظر دقت اولان یمن حکمدارلرندندر. اشبو ابن حسنك اوغلی اولان، اعمال سنانده مهارتندن دولایی «معدی کرب» دینیلن دلاور یوز یاشندن زیاده معمر اولەرق عصر پیغمبریه یتشمشدر [۱۵]. بنی حمیر قبیله‌سنك صوك حکمداری اولان سیف ذی یزن ایران شاهی خسروك سفیرینه ویردیکی برضیافتده اعدام اولنمش، واوندن صوکره بتون یمن قبول اسلام ایلمشدر.

اوزماندن اعتباراً بتون عربستان یمنه امتثال ایله شریعت احمدیه‌یه تابع اولدی. لکن اسلامیتده یالکز حجاز ویمن قطعه‌لرنده، یعنی طاشلق عربستان ومسعود عربستان قطعه‌لرنده حکمدار عائله‌لری ظهور ایتمش، و بونلردن بری زمانمزه قدر عثمانلیلرك حکومتی آلتنده بقا بولمشدر. بو سلاله‌لردن دردی حجازده، دردی یمنده حکومت ایلمشلردر. حجازده اولا برعصر ظرفنده بنی اخیضر (۱) سلاله‌سندن درت حکمدار سلطنت ایدوب بونلره سلالهٔ هاشمیه‌دن «بنی موسی» دینیلن مکه شرفاسی خلف اولەرق اونلرده ایکی بچق عصر حکومت ایلمشلردر (۲)؛ متعاقباً قدرت سلطنت ینه سلالهٔ هاشمیه‌دن مدینه شرفاسنه (۳) انتقال ایلمشدر که سلطنتلری بنی قتاده‌نك مکه‌ده سلطنتلرینه مصادفدر (٤)؛ بنی قتاده‌دن برکاتك اوغلی ابونمی کعبه‌نك مفتاحلرینی قاهره‌ده سلیم اوله ایصال ایتمشدر؛ او زماندن بری وزمانمزه قدر بنی قتاده شریف صفتیله سلالهٔ عثمانی تخت سلطنتنده برسایهٔ حکومت محافظه ایتمشلردر. مکه ومدینه کرك موقعك یاقینلغندن، کرك کندی

اولمغله ملقب اولدی. زیرا نواس صالنان شیئه دینور.» ترجمهٔ قاموس، ج۲، ص ۳۰۲ (مترجم).

(۱) بنی اخیضر، ۲۵۱ (۸۵۵) دن ۳۵۰ (۹۶۱) یه قدر. بومدت [که هجری حسابیله ۹۹ ومیلادی حسابیله ۹۶ سنه‌در] طرفنده اون برحکمدار کلمشدر. تقویم التواریخ ص، ۱۶؛ نخبة التواریخ، ق ۳۱۵.

(۲) بنی موسی ۳۵۰ (۹۶۱) دن ۵۹۸ (۱۲۰۱) سنه‌سنه قدر. حاجی قالفه‌یه نظراً بو خاندان یالکز التی حکمدار کلوب ۲٤۰ سنه حکومت ایتمشلردر. تقویم التواریخده «بنی هاشم» دیه کوستریلن خاندان ایچون نخبة التواریخده، ق ۳۱۶، «اولاد موسی» دینلمشدر.

(۳) بنی هواشم، ۵۹۹ (۱۲۰۲) دن ۸۵۵ (۱٤۵۱) ه قدر ۲٤۹ [۱۷ نفر، دار ملك مدینه] حاجی قالفه، تقویم التواریخ، ص ۱۶۶؛ نخبة التواریخ، ق ۳۱۷.

(٤) بنی قتاده، ۵۹۸ (۱۲۰۱) دن زمانمزه قدر. تقویم التواریخ ونخبة التواریخ.

ذخیره محصوللرینك کفایتسزلکی جهتیله مصردن جلبه مجبور اولمرندن دولایی اوزون برمدت مصرك ومصر حکمدارلرینك تحت اداره سنده بولنه رق مؤخراً — برآره لق چرکسلرك حکمنده بولندقلری مثللو — عثمانلیلرك زیر حکمنه کچمشلردر . یمنده ایسه بالعکس مصردن اوزاقلغی، محصولاتنك برکتی، تجارتنك وفرتی سایه سنده تحت تحکمه آلنمسی وبو تحکمك دوامی دائما مشکل اولمش ووقتیله مصریلرك حکومتنه قارشی طغیان ایتدیکی کبی مؤخراً عثمانلیلرك ده حکومتنه قارشی مقابله ایلمشدر. قبول اسلامدن بری مسعود عربستان خطه سی بر برینی تعقیباً سکز مختلف سلاله طرفندن اداره اولنمشدر.

بونلرك برنجیسی بنی زیاددر؛ مؤسسی اولان محمد بن عبیدالله خلیفه مأمون طرفندن والیلکله کوندرلدیکی حالده عربستان قبائلنی تحت حکمه آلمش، وبونلری اطاعت آلتنده طوتمق اوزره زبید موقع مستحکمنی بنا ایتمش ایدی (۱) . ایکی عصر صوکره بنی نجاح (۲) بنی زیادی برعصردن بری قان ایله تلویث ایلدیکی تختندن طردایلدی. اصل یمن دینیلن خطه نك صنعاشهرنده التمش ایکی سنه بنی صلیح پایدار اولدی(۳). عرب تاریخنك مهدی نامیله قیدایتدیکی سرسری سعادتمندکه — بواسمده کی اون ایکنجی امام اولمق ادعاسنده بولنمش ایدی — غصب ایتدیکی شوعنوان ایله قناعت ایتمیه رك حکومتی النه آلمق ایسته مش وبنی نجاحك حکومتنه خاتمه ویرمشدر(٤). حفیدی عبدالنبی، جدینك قبری اوزرینه برقبه (ذی الخلاصه) یاپمش وحجاجك کعبه یه کیتملرینی منع ایله اوراسنی زیارتکاه اتخاذ ایتمك املنده بولنمشدر. آنجق اون بش سنه کچمش ایدی که صلاح الدینك بیوك قارداشی شمس الدوله تورانشاه، بنی مهدی یی طرد ایله حکومتی آلدی؛ اوزماندن بری ایوبیه عائله سندن (٥) بش حکمدار یاریم عصر ظرفنده بربیوك خاندان تأسیس ایتمشلردرکه یدی شعبه یه منقسم اولدقلری حالده بردن قاهره ده، حلبده، دمشقده، حمصده، حماده،

(۱) بنی زیاد، ۲۰۳ (۸۱۸) دن ٤۰۸ (۱۰۱۷) سنه سنه قدر، ۱۹۹ سنه، بش حکمدار. حاجی قالفه، ص ۱٦۲. [دارملك، زبید]. جنابی خاندان ایمپراطوری وقرالی کتبخانه سی. ق ۳۷۸.

(۲) بنی نجاح، [آل نجاح] ٤۱۲ (۱۰۲۱) دن ٥٥۳ [۱۱٥۸] ه قدر ۱۳۷ سنه. یدی حکمدار. [بای تخت، زبید]. حاجی قالفه، ص ۱٦۳؛ جنابی ، ق ۳۷۹ .

(۳) بنی صلیح ٤۲۹ — (۱۰۳۷) دن ٤۸٤ (۱۰۹۱) سنه سنه قدر، التمش درت سنه. [تقویم التواریخ ٤۲۹ — ٤۸٤ کوسترر؛ اوچ حکمدار . مترجم]

(٤) عبیدالله مهدی، فاطمیه مؤسسی، ۲۹۷ (۹۰۹) ده. مهدی، بن تومرت، موحدین مؤسسی، مغرب واندلسده، ٥۱٤ (۱۱۲۰) ده. محمد مهدی ، شرفای فاس مؤسسی، ۹۲۰ (۱٥۱٤) ده. حاجی قالفه. نخبة التواریخ، ق ۳۲۷ .

(٥) بنی ایوب یمن، ٥٦۹ (۱۱۷۳) دن ٦۲٦ (۱۲۲۸) سنه سنه قدر الاللی بش سنه، الی حکمدار.

اخلاطده، یمنده حکومت ایلمشدر. ایوبیه بنی رسول خلف اولدی؛ بونلردن اوچ حکمدار علمایه کوسترد کاری حمایت منوره سایه سنده عرب تاریخ ادبیاتنده بر شرف لایموت قزانمشلردر. ملك مؤید داود، تعزده برمدرسه انشا ایتمشدرکه نامنه منسوب بولنمش ونعشنی حفظ ایلمشدر؛ کتابه پك مراقلی اولدیغی جهتله وفاتنده یوز بیك جلدلك برکتبخانه‌سی قالمشدر. ملك مجاهد وملك افضل مکه وتعزده ایکی مدرسه تأسیس ایلدیلرکه ناملرینه نسبتله مجاهدیه وافضلیه تسمیه اولنور. شجاعتی درجه‌سنده علم صاحبی اولان ملك افضل « بهجة العیون » اسمنده براثر تاریخی یازمشدر. اوغلی ملك الاشرف تعزده « اشرفیه » مدرسه‌سنی تأسیس وزمانمنك اك بیوك عالملرینی سراینه دعوت ایلمشدر؛ مصردن عسقلانلی مورخ ابن حجری، ایراندنده — اك بیوك، اك معتبر و بحق قاموس عنوانی حائز اولان — عرب لغتی مؤلفی محمد فیروز آبادی یی کتیرتدی. بنی رسول اوتوز ایکی سنه حکومت ایتدکدن صوکره یرلرینه آل طاهر دن(۱) درت حکمدار قائم اولمش واونلرده عثمانللره مغلوب دوشمشدر. مع هذا، زیدیه عائله‌سی حکومت عثمانیه یه قارشی استقلالنی مدافعه ایده بیله‌رك بو استقلالی یمنك برقسمنده زمانمزه قدر محافظه ایلمشلردر(۲). سلیم اوّل زمانننده منطقی اولان آل طاهر وبیوك سلیمان زمانننده ظهور ایدن زیدیه امامللری عائله‌سی بزی بالطبع تاریخمزك موضوع بحثی اولان زمانلره ارجاع ایدر.

ال طاهرك صوك حکمداری عامر بن عبدالوهاب یکرمی سکز سنه‌دن بری حکومت ایله علوم وعلمایی حمایه ایتمکده ایکن سلطان غورینك آمیرالنه ملاحظه سز جه کوستریلن بر رد معامله‌سی عامرك محوینی مستلزم اولدی. چرکس حکمدارلرینك صوکدن بر اولکیسی اولان غوری، اوزمان پورتکیزلرله محارب بولنان گجرات حکمداری مظفر شاهك امدادینه دونانماسی آمیرال امیر کرد حسینی کوندرمشیدی. حسین، عربستان سواحلنه وصولنده، قمران اسکله‌سنده تیمور آتمش اولان دونانماسی ایچون یه جك ایستمك اوزره، آل طاهر حکمدارینه هدایایی حامل برسفارت کوندردی. عامر، بو طلبه موافقت ایده‌جك اولورسه سند اطاعت عداولنه جغندن قورقه‌رق ردایله جواب ویرمسی اوزرینه امیر حسین، اونی ممالکندن طرد ایتمك صورتیله اخذ انتقامه قرار ویردی. عامرك دشمنلرینك، یعنی زیدیه قبائل جبالیه‌سنك وجازان (۳) ولیه (٤) رؤساسنك

(۱) ۸۵۸ (۱٤۵۳) سنه‌سندن ۹۲۳ (۱۵۱۷) سنه‌سنه‌قدر التمش درت سنه، درت حکمدار.
(۲) زیدیه، ۹۵۳ (۱۵٤٦) دن زمانمزه قدر.
(۳) شریف عزالدین بن احمد.
(٤) فقیه ابوبکر.

اعانه‌سیله قوتنی آرتیره‌رق اولازبیدی ضبط ایتدی. بوشهرده امیر برسبای قومانده‌سیله برقوهٔ محافظه براقدقدن صوکره عدن اوزرینه یوریدی. عدن، اوزمانه‌قدر عربلرجه مجهول اولان طوپ آتشندن دوچار دهشت اولمقله برابر شجیعانه مقاومت کوسترمدی. حسین، بومقاومته غلبه ایده‌مدیکندن لیمانده بولدیغی برقاچ کمی‌یی آله‌رق اورادن چکیلوب جده‌یه کلدی؛ اونك امری اوزرینه جده‌ده اسیرلردن برطاقمی آصلدی، برطاقمنك باغیرساقلری چیقارلدی، هپسنه بیك درلواشکنجه‌لر یاپلدی؛ لکن حسینك ده‌جزاسنی کورمسی تأخر ایتمدی. دولت عثمانیه‌یه اطاعت ایتمش اولان شریف ابوالبرکات — بخطر اولنه‌جغی وجه ایله — پادشاهه کعبه‌نك مفتاحلرینی تسلیم ایتمك اوزره اوغلی ابونمی‌یی مصره کوندردیکی زمان حسینی دکزه آتدرمق امرینی آلمش ایدی. دیکر طرفدن امیر حسینك زبیده براقمش اولدیغی برسبای، عامرك اردوسی اوزرینه حرکتله تعز شهرینی ضبط ایلدی؛ وقوع بولان میدان محاربه‌سنده‌ده عامر وقارداشی تلف اولەرق آل طاهر حکومتی ختام بولدی. متعدد شاعرلر نجیب وبد بخت حکمدارك وفاتنه مؤثر مرثیه‌لرله اسف خوان اولدیلر (۲۳ ربیع الاخر ۹۲۳ — ۱۵ مایس ۱۵۱۷) [۱۶]. برسبای، صنعانی یغما ایتدردیکی زمان غنائم محمول سکز بیك دوه کتیردی. لکن نجران یولی اوزرنده عربلر ناکهانی برهجوم ایله هم خزینه‌لری، هم حیاتنی آلدیلر. زبیدقوماندانلغنده بر سیایه خلف اولان چرکس اسکندر بر مدت صوکره سلطان سلیم طرفندن یمن والیلکنه تعیین اولنه‌رق یمنده ایلك عثمانلی پاشاسی اولمشدر. لکن اسکندرچوق زمان حکومتده قاله‌مادی؛ کمال نامنده بریکچری ضابطی اونی اولدیره‌رك زبیدی ضبط ایتمش وبوشهری «کمالیه» اسمنده بر جامع ایله تزیین ایلمشدر. کمال ده قره‌مانلی اسکندرك خنجریله مقتول اولەرق حکومت اسکندره کچدی. جده سنجاق بکی حسین ایله عثمانلی دوناتماسی امراسندن سلمان، قتل اوزرینه مؤسس اولان شو تعاقب حکوماته برخاتمه ویرمك ایچون قوتلرینی جازان شریفنك قوتیله برلشدرمك اوزره امر آلدیلر. قره‌مانلی اسکندرده اسلافندن چرکس اسکندرك نتیجهٔ حالنه اوغرادی؛ سلمان، وحشیلکلری سببیله زبید اهالیسنك لعنتلریله تعیب اولندیغی حالده اورادن چکلدی؛ یالکز باشنه بلده‌یه حاکم قلمش اولان حسین، تعزه قدر توسیع دائرهٔ حکومت ایلدی؛ لکن اوده آز وقت ظرفنده وفات ایده‌رك مصطفی رومی اونك یرینه کچدی. شو وقایع اوزرینه، هنوز مصرده بولنان ابراهیم پاشا، خیرالدین حمزه‌یی زبید حکومتنه اقامه ایتمك ویمنی اونك واسطه‌سیله اطاعت آلتنه آلمق اوزره، بوحمزه‌یی درت بیك کشی ایله آمیرال سلمان

رئیسه کوندردی. مصطفی رومی زبیده حکومتندن انعزالی قبول ایتمدیکندن سلمان صلیفده مصطفایه غلبه ایده‌رك زبید وتعزه مظفرانه دخول وتاب وجبله‌یی یغمایه تسلیم ایلدی؛ رومی‌ده جلاده ویرلدی. سلمان، خیرالدین حمزه‌نك قربان رقابتی اولمقده تأخر ایتمه‌رك خیرالدین‌ده سلمانك یکنی مصطفانك دست انتقامنه دوشوب باشی کسلدی. مصطفی وسلاح آرقه‌داشی صفر کندیلرینی زبیده‌ده دائره سلامتده کوره‌مدکلری ایچون گجراته التجا ایله گجرات سلطانندن خان‌عنوانی آلدیلر؛ بوندن ماعدا مصطفی دیولیمانی قوماندانلغنه، صفر سورات حکومتنه نصب اوندی. زبید شوصورتله والیسز قالدی؛ امیر اسکندر موز استیلا ایده‌رك سلطان سلیمان نامنه اداره ایلدی. عدالت واحسانیله کندیسنی علمایه وعسکره سودیره‌رك زبیده «اسکندریه» نامیله برده جامع عالی یاپدی. اسکندر، حکومتنك یدنجی سنه‌سی، حکومتی قلاغوز احمد نامنده بروزیرك وصایتی آلتنده اوغلنه براقه‌رق ارتحال ایلدی.

ایشته بو زمانده درکه یمن جبالنده زیدیه خاندان جدیدی ظهور ایده‌رك زمانمزه قدر قالمشدر. بوخاندانك مؤسسی شمس‌الدین بن احمد، سلسلهٔ نسبنی [حضرت] پیغمبره قدر ایصال ایله هم سلطنت، هم امامت ادعاسنده بولنمشدر. زیدیه طائفه‌سی بواسمی. فرزند علی حسینك اوغلو امام ثالث زین العابدینـك مخدومی اولان محمد الباقرك برادری زیددن آلمشلردر. زید، بنی امیه‌نك اوچنجی خلیفه‌سی هشام اوزرینه قیام ایده‌رك مغلوب وسلاحی انده مقتول اولدی. ایرماق مجراسی التنده بر مزاره وضع اولنمش اولان نعشی اوراده‌ن چیقاریله‌رق آصلدی؛ بش سنه صوکره ده هشامك خلفی [۱۷] اولان خلیفه ولیدك امریله آتشه آتلدی. سنیلر زیدك سهوه مقارن بعض اجتهاداتنی، از جمله یغمایه اوغرامش برمحلده، یاخود دشمندن آلتمش برلباس ایله نمازقیلمق جائز اولمادیغی فکر نده بولندیغنی انتقاد ایله برابر زیدیه‌نك عقائد اعتزالیه‌سنی اوکا اسناد ایتمیوب زیدك معلمی اولان واصل بن عطایی بو عقایدك ناشری عد ایدرلر. واصل بن عطا اعاظم اسلامدن حسن بصرینك شاگردی اولدیغی حالده حسن بصری: «سن بزدن اعتزال ایتدك» دیه‌رك اونی اعدام ایتدرمشدر (۱)؛ اوزماندن بری زیدیه، سنیلر طرفندن

(۱) مشهور اولدیغی اوزره واصل بن عطا حسن بصری حضرتلرینك مجلسنده بولندیغی حالده قیام ایله کندی هم فکرلرینه «مرتکب کبیره نه مؤمندر، نه ده کافردر» سوزیله منزله بین المنزلتین، یعنی کفر وایمان آره‌سنده برمنزله اثباتی زمیننده بسط مطالعاته باشلامسی اوزرینه حسن بصری واصل حقنده «قداعتزلنا»، یعنی «واصل بزدن اعتزال ایتدی [آیرلدی]» بیورمشلردرکه معتزله

معتزله اسمیله یاد اولنمشدر. مذهبلری قدر بحثیله دیکر بعض مباحثده عقائداهل سنتدن آیریلیر؛ ازجمله زیدیه ارواح ایچون جنت وجهنمدن باشقه برقرارگاه وجودینه قائل اولهرق اسلامك قواعد حکمیه سنه مخالف اولق اوزره بعض افکار سرد ایدرلر که امام شمس الدین احمدك آیری آیری ایکی اثرنده تفصیل اولنمشدر [۱۸].

زیدیه امامی شرف الدین ایکی اوغلی مطهر وشمس الدین علی یه زبید والی وکیلی اولان قلاغوز احمداوزرینه هجوم ایتمکله امرینی ویردی؛ لکن بونلر مغلوب وعسکرلریله برلکده رجعته مجبور اولدیلر. بوصیرده مصر والیسی خادم سلیمان پاشاکه — مؤخراً صدر اعظم اولمشدر — گجرات سفرندن عودت ایدیوردی؛ سلیمان پاشا، گجرات سلطانی محمودك خداوندکارعنوان احترامنی ویردیکی خواجه صفرك برخدعهٔ حربیه سندن دولایی بورجته قرار ویرمشیدی؛ عربستان سواحلندن کچرکن آل طاهرك صوك حکمداری اولان عامر بن داوددن بقیهٔ ممالکنی نزع وعدنی ضبط ایلدی. آسیادن عودتنده مخایه یناشه رق قلاغوز احمدی اسکندر موزك حال صباوتده بولنان اوغلیله برابر کلمك اوزره کمیسنه دعوت ایتدی. احمد طوزاغه دوشه رك یانندہ بولنان ایکی کنج حکمدارزاده ایله برابر اعدام اولندیلر؛ زبید حکومتی پادشاهك نامنه، غزه سنجاق بکی مصطفایه ویرلدی. سلیمان، شریف مکه ابونمیك اوغلی سید احمدبرابراولدیغی حالده جده ومکه طریقیله استانبوله عودت ایلدی (۸ شوال ۹۴۵ — ۲۷ شباط ۱۵۳۹). مصطفی، تعزك تسخیری ایچون بیهوده بر تشبثده بولندقدن صوکره — النه دوشن حیدودلری و دشمنلری ایکیه بیچدردیکی ایچون «نشّار(۱)» عنوانی ویرلمش اولان — دیکر برمصطفی اونك یرینه قائم اولدی. یمنده بکلربکی عنوانی آلان ایلك والی بودر. اونك خلفی اولان، سلیم اولك کوله سی اویس، زیدیه امامی شرف الدینك ایکی اوغلی آره سنده ظهور ایدن اختلافدن ماهرانه استفاده ایده رك اراضیسنی توسع ایلدی؛ شرف الدینك بیوك اوغلی مطهره — پدرینك کندیسنه خلف کوستردیکی کنج قارداشی شمس الدین علیهنه اولمق اوزره — معاونت ایده رك تعزی اله کچیردی (۱ ذی الحجه ۹۵۱ — ۱۳ شباط ۱۵۴۵). لکن عسکره وضع ایتمك ایستدیکی انتظام شدید لوندلرك انتقامنی دعوت ایده رك بونلرك رئیسی اولان حسن پهلوان اویسی خنجرله اتلاف ایلدی. متعاقباً چرکس

عنوانی ده حسن بصری حضرتلرینك اوسوزندن قالمشدر. حسن بصری واصل کبی برفکر مخصوص پیدا ایدنلری اعدام قدرتنده اولمادینی کبی اویله بر فکره ده سالك دکل ایدی. (مترجم)

(۱) یچمق دیمك اولاز منشار خاطره کتیرلنجه نشارك ده معناسی تظاهر ایدر. (مترجم)

اوز دمیرك قلیجی اویسك اعدام انتقامنی آلدی ؛ عثمانلیلره صادق اولان اوز دمیر ، پادشاه نامنه صنعایی فتح ایتدی. اویسك خبر قتلی اوزرینه پادشاه اونك یرینه بکلربکی فرهادی نصب ایلدی . فرهاد ، عصیان ایتمش اولان عدنی اطاعته ارجاع ایتدیکی کبی جازان طرفلرنده ابو عریش نام موقعده شرفادن برقاچنك عساکر متفقه‌سی اوزرینه احراز ایلدیکی غلبه ایله جبل وتهامه‌ده، یعنی طاغلق ودوز یرلرده اعادهٔ سکونه موفق اولدی . فرهاد استانبوله چاغیرلمسی اوزرینه حکومتی اوز دمیره براقدی. شجاعتی درجه‌سنده عاقل اولان اوز دمیر آل مطهرك واوکا منسوب فرقه‌نك حکومتنه خاتمه ویرمکی قرارلاشدردی. بومقصده مبنی استانبولدن معاونت ایستدی؛ اوزمان مصر والیسی بولنان داود پاشا، پادشاهك امری اوزرینه — مقدماً مأموریتندن عزل اولنمش اولان — مصطفی نشار قوماندهسیله بیك پیاده ، بیك سواری کوندردی . اوز دمیر و مصطفی ایکیسی برلکده ، مطهرك تحصن ایلدیکی ثلهیی محاصره ایلدیلر؛ آنجق ایکی قوماندان آره‌سنده چیقان براختلافدن دولایی مصطفی کندیسنه ویرلمش اولان مأذونیت کامله‌یی استعمال ایله مطهره — سنجاق بکی عنوانی اعطا وحکومتنك نزاعسز تصرفی تأمین ایتمکده اولان — بر برات سلطانی یی (۱) ویردی. اوز دمیر یدی سنه مدت اداره‌سنده یدی قلعه‌نك فتحیله توسیع اراضی ایلدکدن صوکره(۲) حکومتنی مصطفی نشاره ترك ایله سواکن طریقیله استانبوله عودت و پادشاهه حبش خطه‌سنك تسخیرینه دائر(۳) تصورینی عرض ایلدی. بیوك تشبثلری اجرایه دائماً حاضر اولان سلطان سلیمان بو تصوری تحسین ایتدی. اوزد یراوتوز بیك کشی ایله حبشه عزیمت ایتدی؛ ابریمده ونیلك دیکر مواقع بریه‌سنده متعدداً استحکاملر یاپه‌رق ، دواروه‌ده حبشستانك ایلك عثمانلی والیسی اولهرق وفات ایلدی؛ مصوعده دفن اولنه‌رق اوغلی عثمان پاشا طرفندن اوزرینه محتشم برقبه انشا اولنمشدر.(٤) یمن حکومتنده خلفی اولان مصطفی نشار بوایالت جدیده‌ده حجاج

(۱) ۱۰ شوال ۹۵۷ تاریخله مورخ اولان اشبو برات ومطهرك محرم ۹۵۸ تاریخلی جوابی بنده کی قطب الدین نسخه‌سنده، ق ۴۳ ، وکتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالیده مصر دفترداری ابراهیمك انشاسنده ، ق ۸۷ و ۸۸ ، مندرجدر .

(۲) قطب الدین ، یالکز حیدر طرفندن ضبط اولنان زبیدك تکرار اشغالنی یازار (پارس کتبخانه‌سی ایضاحات ومستخرجاتندن ، ج ٤ ص ٤٤٩) ؛ لکن جهانما ، ص ۵۵۰ ، [اوز دمیر پاشانك فتح ایلدیکی] دیکر آلتی مواقع مستحکمه اسملرینی ویررکه شونلردر. کهلان، حبش، سواکن[اصلنده سواقی اولوب هامه‌ر بحق تصحیح ایتمشدر] عتره، مخلاق، خنفر .

(۳) اکمال تسخیرینه دائر اولهجقدر چونکه بعض محللرینی اوز دمیر اولجه آلمشیدی. (مترجم)

(٤) اوز دمیر پاشا « مصره واصل اولدقده سعید (صعید اولهجقدر) دن سواکن طرفنه عزیمت

کاربانلرینی تحت انتظامه آله‌رق دمشق وقاهره‌دن کلن قافله‌لر کبی یمن قافله‌سنه‌ده بر امیرالحاج نصب ایتدی (۹۶۷ — ۱۵۶۰). مصطفی نشار، حکومتنی — کوزلرینك شدتندن ورنکنك اسمرلکندن دولایی — قره شاهین لقبی ویرلمش اولان مصطفایه(۱) براقدی. قره شاهین برسنه صوکره مصر والیلکنه ترفیع اولنه‌رق یرینه محمود پاشا تعیین اولنمشدر که اوده مؤخراً مصر والیلکنه کچمش ومظالمندن دولایی قتل اولنه‌رق وفاتندن صوکره «مقتول» لقبنی آلمشدر. محمود، مدت اداره‌سنك ایلك اجراآتندن اولمق اوزره سلفی زماننده وقوعه کلن عیارسکه تغییرینك مسئولیتنی منحصراً کندیلرینه عطف ایتدیکی ضربخانه مدیرینی اعدام ایلدی [۱۹]؛ بونکله برابر، مؤخراً، یینه بو محمود مصر والیلکنده — علی پاشانك یاپدینی کبی — مسکوکات عیارینه فساد قارشدرمشدر. تعزی اقامتکاه اتخاذ ایله اوچ بطندن بری نزاری عائله‌سنك تملکنده قالمش اولان حب قلعه‌سنی محاصره ایلدی. نزاری رئیسنی مخابرات خیانتکارانه ایله اردوکاهنه جلب واعدام ایتدی؛ بوقتل، شهرك ضبطنه سبب اولمش ایسه‌ده عربلرده اوقدر نفرت ویردی که اوزماندن بری جالب محجوبیت افعال خائنانه‌یی «محمودیه» (۲) تسمیه ایدرلر؛ کلمه‌نك دیکر برمعنای استهزائیسنه کوره «ستایشه لایق ایشلر» دیمکدر.

عثمانلیلرك استملاکاتنی تزیید ایدن بو خیانته مکافات اولمق اوزره محمود مصر والیلکنه ترفیع واونك یرینه اولکی والی قره شاهینك اوغلی رضوان یمن والیلکنه تعیین اولندی. رضوان محمودك صورت اداره‌سی حقنده باب دولته مفصل برعریضه تقدیمنده تأخر کوسترمدی (رجب ۹۷۲ — شباط ۱۵۶۵). محمود بوندن دولایی انتقام آلمش اولمق ایچون استانبوله یمنك وسعت اراضیسندن دولایی بروالی ایله حسن

ایدوب اول‌سمتده برقاچ قلعه بناسنه مباشرت ایلمشدر. مقدما سواکنده مصر جانبندن برامین اوتوررردی؛ صوکره بکلر بکلك اولمشدر. بعده اوزدمیر حبشده برقاچ ولایت آلوب ۹۶۷ ده دواروه شهرنده وفات ایتمکله مصوعده دفن اولنمش، واوغلی عثمان پاشانبرینك اوزرینه برعالی قبه بنا ایلمشدر. جهانما، ۵۵۰ (مترجم)

(۱) جهانماده مصطفی پاشانك یرینه کدخداسی «یوسف پاشا» کچدیکی محرردر؛ مصطفی پاشا دها صوکره کلمش اولمیدر. (مترجم)

(۲) «حتی بودرلو حیلهٔ خائنانه‌یه محمود اسمنی ویردیلر، واونلری محمودیه تسمیه ایتدیلر» استانبولده الیوم ضرب اولنان برسکه‌یه بویله تعبیر اولنور. [یمن ایشلریله هیچ مناسبتی اولمایان محمودیه آلتونلرندن هانکه‌رك بوصیره‌ده بحث ایتمسی برغرض کارلق اولدیغنی سویلمکه حاجت یوقدر. محمود پاشا یمنده سوء حرکت ایتمش اولمه‌یدی؛ فقط افعالنك پای تختده عکس ایتمسندن انفعالی بو حرکتك مرکزجه تصویب اولنمادیغنه دلیل قطعیدر. مترجم]

اداره‌سی ممکن اولمایوب ایکی‌یه تقسیمی‌یك فائده‌لی اوله‌جغنی بیلدردی. بونك‌اوزرینه یمن، بری‌یوقاری‌یمن، دیکری اشاغی یمن‌اولمق‌اوزره ایکی‌یه‌تقسیم‌اولندی. رضوانده ابقا اولنان برنجیسی‌اراضیٔ جبالیه‌یی‌حاوی‌اوله‌رق مرکزاداره‌سی‌صنعا ایدی؛مرکز اداره‌سی زبید اولان ایکنجیسی یك چشم مراد پاشایه ویرلدی. مراد پاشا زبیده چقدیغی زمان رضوان — حدتدن آشیری مطالبندن‌دولایی‌عصیان‌وحتی‌دشمن‌طبیعیلری اولان‌زیدیلرله‌اتفاق‌ایتمش‌اولان — اسماعیلیلرله محاربه‌حالنده ایدی. رضوان مراددن استمداد‌ایده‌رك‌اوده وعد ایلدی؛ لکن متعاقباً، مراد کندی‌حکومتی‌بلده‌وقریه‌لرینی حاوی دفتری آرقاداشنه کوستروب‌ده اووقته قدر صنعا حکومتنه تابع اولان جبله، الکندر، ذوالسفاله کویلری‌ده بونلرك ایچنده، داخل بولندیغی آکلاشیلنجه آره‌لرنده اختلاف‌ظاهر اولدی. برمدت صوکره رضوان عزل ویرینه‌اصلی روس اولان‌حسن پاشا تعیین اولندی. رضوانك عزیمتی برعصیان عمومی‌یه اشارت اولدی. اوزمانه‌قدر مراد پاشایی نمایش دوستی وصداقت ایله آلدتمش اولان مطهر نقابی یوزندن آتەرق صنعایی محاصره ایتدی. بودان، شوافی، تعکر، صحیان، غرمین عربلری (۱) اتفاق وحب (۲) قلعه‌سی ترك محافظلرینی اخراج ایلدیلر. مراد تعزیولیله چکیلیرکن عربلر باصه‌رق مغلوب ومقتول ایتدیلر؛ بو مغلوبیت‌ده صنعانك تسلیمنی موجب اولدی. مطهر، بیك درت یوز کشی‌یه بالغ و اون یدی سنجاق بکی و درت اغا قوماندەسنده اولان عساکر محافظهٔ عثمانیه اوکنده بولندیغی حالده داخل اولدی. لکن کندیسنی صنعایه صاحب کورر کورمز شهری‌یغما ایده‌رك عساکر محافظه‌یی‌ده‌اسارت‌التنه آلوب برقسمنی‌شهرك مخزنلرینه، برقسمنی‌ده طاغلرده‌کی قلعه‌لره آتدی (۳ صفر ۹۷۵ — ۹اغستوس ۱۵۶۷). قلعه آلندقدن صوکره ایلك جمعه کونی‌خطبه‌مطهر نامنه‌قرائت اولندی: خطیب پیغمبری، دامادی علی‌یی واونك زوجه‌سی‌فاطمه‌یی تصلیه‌دن‌صوکره مطهرك باباسی زیدیه امامی شرف‌الدینی یاد ایلدی؛ وبعده یالکز اوچ خلیفه‌یی، یعنی ابوبکر وعمر وعثمانی، اسلامك قهرمانی اولان‌حمزه‌یی، عباسیه مؤسسی اولان عباسی، عشرهٔ‌مبشره‌یی، زوجات مطهره ایله اصحاب نبوی‌یی ذکر ایتدی: بوندن صوکره مطهری خلیفه وامیر المؤمنین، اولمق اوزره اعلان ایده‌رك اونکله مسلمانلر ایچون،

(۱) پارس کتبخانه‌سی ایضاحات ومستخرجاتی، ج ٤، ص، ٤٦٢، «الاعرابین».

(۲) ایضاحات ومستخرجاتده «حب Habb»یرینه آب Ab» کوریلور. بوایسه‌بریاکلشلغه سوق ایده‌بیلیر؛ چونکه آب باشقه برکویدر.

حجاج ومجاهدین وسیاحین ومطهرك رفقای مظفریتی ایچون دعا ایلدی (۱). رضوانك یرینه جبال والیلکنه تعیین اولنان حسن پاشانك زبیده وصولنده زیدیه لیلر تعزی محاصره ایلدیلر؛ قوماندان یکی والیدن امداد ایستدی ایسه ده نائل معاونت اوله مادیغندن کرك تعز، کرك قاهریه قلعه سی تسلیم اولدیلر (۳ ربیع الاخر — ۷ تشرین اول). برمدت صوکره تهامه حسنك حکومتنه علاوه اولنه رق حسن — عاصیلری اطاعته مجبور ایتمك ایچون پادشاهك کوندردیکی قوتك ورودینه انتظاراً — بتون یمنك والیلکنی درعهده ایتمش اولدی. محمود پاشانك تکلیفات غرضکارانه سی اوزرینه یمن حکومتنك حکومت عثمانیه نك ضررینه اوله رق ایکی یه انقسامنه شوصورتله خاتمه ویرلدی. عدنك سقوطی ده تعزك سقوطنی تعقیب ایلدی. دیکر طرفدن حب، برمدت محاصره دن صوکره مطهرك قارداشی علینك النه دوشدی. علی، باباسی طرفندن کندیسنه خلف اولمق اوزره کوسترلمش ایدی؛ آنجق شرف الدینك وفاتنده علی زیدیه مذهبنی ترك ایله امام عنوانی برادری مطهره براقمش ایدی. زیدیه لیلرك رؤساسندن بردیکری علی بن شویع — که تعزی وعدنی ضبط ایدن ده اودر — «موسی(۲)» یی آله رق مخا اوزرینه ومخادن زیبده یوریدی؛ فقط محافظلرك شدتلی بر یوریشی اوزرینه اورادن رجعته مجبور اولدی. شوصورتله زبیددن ماعدا بتون یمن زیدیه لیلرك النده قاله رق امام مطهر خلیفه عنوانی آلمقدن قورقمادی. زمام حکومتی قبضهٔ اقتدارینه آلمش وپادشاه اوزرنده کی نفوذلری کندی نفوذینه مضر اوله بیله جکلری سرایدن اوزاق طوتمنی آرزو ایتمکده بولنمش اولان صوقوللو محمد پاشا اسکی قپوجی باشی لالا مصطفی پاشایی یمنی یکیدن فتح ایچون سرعسکر عنوانیله عزیمته مأمور ایلدی. مع هذا بومأموریتك مصطفی پاشایه توجیهی سببسز دکل ایدی (۳)؛ چونکه مراد پاشا ك یاقین اقرباسندن اولدیغی ایچون شومأموریتیله اونك اتلافی انتقامنی آله جق ایدی. پادشاه اوز دمیر اوغلی عثمان پاشایی یمن بکلربکلکنه نصب ایله مصر بکلربکلکنی سلطان سلیمان زماننده شهزاده بایزیدك فراریتی تسهیل ایتمسندن دولایی اعدام اولنان آیاس پاشانك قارداشی جاهل، خود

(۱) صورت عمومیه سنه مخالف اولان بوخطبهٔ مهمه ایضاحات ومستخرجاتك برحاشیه سنده کوسترلمشدر، ص ۴۶۳.

(۲) هامه رده «Mewset» شکنده ایسه ده «موزع» اوله جقدر. جهانما، ص ۳۸۰. (مترجم)

(۳) بوانشاده مصطفانك کاتبی بولنان عالی اونك نصبی وعزیمتندن برنتیجه حاصل اوله مامسی اسبابنی برتفصیل بیان ایلر.

بین، معند ارناوود سنان پاشایه (۱) توجیه ایتدی؛ اواعدامدن بری سنان لالا مصطفی پاشایه دشمن علنی اولمشیدی .

صوقوللو عربستان اردوسی قوماندانلغنی مصطفایه ویرمکله سرعسکرلر حقنده معتاد اولدیغی وجه ایله معیتنه بر قاچ بیك یکی چری و اوتوز قرق چاوش ویره‌جك یرده سوریه‌دن سرسری اشخاصی مصر یکی چریسی نامیله قید ایتمسنی و معیتنده‌کی منتظم سواریلردن (زعمادن) اون اون ایکیسنی چاوش یاپمسنی امر ایلدی. مصطفی، معتاده مخالف اولان بودرلو باش قوماندانلق حقنده خیلی ملاحظات سردایلدیسه‌ده فائده ویرمدی. کندیسنی قاهره‌ده دیکر برتحقیر بکلیوردی: والی سنان پاشا، کندیسنی سراینه مسافر ایده‌جك یرده خصوصی برخانه‌ارائه‌سی صورتیله انفعالی اظهار ایلدی. قاهره‌ده، سرعسکر مصطفی پاشا، والی سنان پاشا، یمن بکلربکی اوزدمیر اوغلو عثمان پاشا، قاهره مفتیسی شیخ محمد افندی، دفتردار چیوی‌زاده محمود افندی، مصر دوتاتی قپودانی خضر بك ومصرك بتون بکلری واغالری حاضر اولدقلری حالده عقد اولنان دیوانده، عالی، عربستان سفرینه دائر صادر اولان فرمانلری اوقودی. بوفرمانلرك اون ایکیسی مصطفی ، اون بری سنان، یدیسی عثمان طرفندن کتیرلمشیدی. بومختلف فرمانلر — طلب ایدنلرك نیاتنه موافق اولمق اوزره — اوقدر اختلافاتی حاوی ایدی که بو بابده افکاری بر نقطه‌یه طوپلامق ممکن اولمادی . سرعسکرك فرمانلرندن برنده شو عباره نظر دقتی جلب ایدیوردی : «اردونك کافه‌لوازمنی تدارك ایتملیسك و باب همایوندن استیذان بهانه‌سیله، اعطا اولنان اوامرك اجراسنده تأخر کوسترمه‌ملیسك». حال بوکه مصر والیسنه محرر برفرمانده‌ده شویله‌اوقونیوردی: «سرعسکر مقتضی اولان اشیانی تدارك ایدوب شوقدرکه مملکته تحمل ایده‌میه‌جکی درجه‌ده یوك تحمیلندن احتراز ایده‌جکسك» . بوایکی فرمان ضمناً برینه مباین اولدیغی ایچون سرعسکر و والی آره‌سنده اختلافی موجب اولدی : ازجمله سرعسکر درت بیك عسکر ایستدیکی حالده والی آنجق درت یوز ویردی. مصطفانك دوستلری شارح مثنوی رئیس الکتاب درویش چلبی ، کدخداسی مفرح مصطفی بك ، مصر امراسندن مصطفی ومحمود ، سرعسکر نزدنده نزل امینی خدمتی کورمکده بولنان متفرقه عجم ملا، یکی شهر سنجاق بکی بکلی

(۱) « جاهل عنود وهیچ بر فرده خلوص ومحبتی یوق بر ذمیم الوجود ارنبود » . سنان پاشانك مداحی اولان قطب الدین تراجم احوال وزراده وبتون عثمانلی مورخلرنده مذکور اولان ذمائم اخلاقی سویلمز .

زاده محمد بو اختلافلر مناسبتیله، سر عسکرلك عنوانیله مصر والیلکنه علاوه ایتدرمدکجه سفرده موفق اولهمایه جغنی اخطار واصرار ایتدیلر؛ واقعا لالا مصطفی پاشاده باب دولته بویولده مراجعت ایلدی؛ لکن سنان پاشاده اردونك لوازمنی تدارك ایتمش اولدیغنی، سر عسکرك مجرد معناسز بهانه لرله و مصر حکومتنی سر عسکرلکه علاوه ایتدرمك غرضیله محاربه یی تأخیر ایتمکده بولندیغنی پادشاهه بیلدردی . جملهٔ مفتریاتندن اولمق اوزره مصطفی پاشانك، سلطان غورینك اقرباسندن برقادیندن اولان اوغلنی مصر سلطانی اعلان ایتمك تصورنده بولندیغنی دخی ضیافتده سر عسکر کندیسنه زهرلی شربتلر ویردردیکندن آز دها حیاتنی غائب ایده جك اولدیغنی ده یازدی. وزیر اعظم سر عسکری محو ایتمك ایچون بو القاآت خیانت کاریدن استفاده ایلدی: صدر اعظمك امر یی اوزرینه برونسز لقبیله معروف چاوش باشی یدی چاوش ایله برلکده قاهره یه کلهرك مصطفانك عزلی وصورت حرکتندن حساب ویرمك اوزره استانبوله عزیمتی امر ینی کتیردکلری کبی یمن اردوسی سر عسکرلکی ده سنان پاشایه تفویض اولندی. لالا مصطفی پاشانك تحریکیله اوز دمیر عثمان پاشا محل مأموریتنه کیتمیه جك اولورسه چاوش باشی اونك باشنی کسمکه ومملوك بکلرندن مصطفی ومحمدی ده صلبه مأمور ایدی. مصطفی پاشا عودتهٔ حاضر لاندی؛ لکن استانبولده باشنه کله جکی بیلدیکندن پادشاهه غایت متواضعانه برعریضه یازه رق احوال جاریه یی حقیقتی اوزره عرض وبرائتنی صورت قطعیه ده اثبات ایلدی[۲۰]. مع هذا ایکی مملوك بکی آصلدی ؛ اعدامی ایچون چاوشلره مأذونیت ویرلهمش اولان عجم ملا بیك درلو اشکنجه یه قونیلهرق بالدفعات اعدام محلنه قدرده کوتورلدی. اوز دمیر پاشا، چاوش باشینك وصولندن یدی کون مقدم یمنه کیتمش ایدی؛ شو صورتله، پك آز قالمش ایدی که آتیده وزیر اعظم کوره جکمز بو یمن و قفقاس فاتحی جلادك قلیچیله ترك حیات ایتسین .

سنان پاشانك عربستانه وصولندن مقدم عثمان پاشا، یمنك طاغلق جهتنك اکمهم مواقعندن الیوم بوخطه نك امامنه پای تخت اولان تعزك فتحیله محاربه یی کشاد ایتمشیدی. ایوبی تفتکین طرفندن بنا اولنان تعز، معموریتی بالخاصه بنی رسول سلاله سیله قزانمش ایدی . بونلردن عمر بن منصور ایکی مدرسه تأسیس ایلدیکی کبی ملك مجاهد وملك افضل مجاهدیه و افضلیه مدرسه لرینی آچمشیدی . تعزك اك زیاده هندستان و اوروپا امتعه سندن مرکب اولان ثروت عظیمه سی عثمانلیلرك یغماسنه معروض اولدی. قاهریه(۱)

(۱) پچوی ، ج ۱ ، ص ۴۷۹ ، « قاهره » یازار، فتحنه شهابینك شو: « جنك بسیار اولدی

شهرینك قلعه‌سی هنوز مقاومت ایتمکده‌ایکن سنان پاشانك ورودی محاصرلرك غیرتنی آرتیردی. پاشا، قاهره‌دن ٥ کانون ثانی ١٥٦٩ (١٧ رجب ٩٧٦) تاریخنده چیقمش، وتعزه، ینبع، مکه، جازان یولندن کلمش ایدی. اردوسی زیدیه طاقنی الاغبر طاغندن چیقاره‌رق برمدت صوکره قاهریه حکومت عثمانیه‌یه‌عرض تسلیمیت ایلدی. اووقتدن اعتباراً سنان عدن وصنعانك تسخیرینی دوشندی. ذاتاً عدن اوزرینه قورد اوغلی محمد قوماندانسنده کی بحر احمر دونانماسنی کوندرمشیدی؛ بو دفعه‌ده بوسفرك وقایعنی بر منظومهٔ ترکیه‌ده نظم ایتمش اولمقله مشهور اولان میمائی بك قوماندهسنده اردوسندن برفرقه کوندردی (١). سنان‌پاشا، صنعانك محاصره‌سنه باشلامازدن اوّل، اردونك بتون رؤساسنی برمجلس مشورته چاغیردیغی کبی ایکی چاوش واسطه‌سیله بکاربکی اوز دمیر عثمان پاشایی‌ده دعوت ایلدی. عثمان، سرعسکر طرفندن بر خیانته اوغرامق قورقوسیله، اردوسنی هر طرفدن سنجاغی آلتنه قوشوب کلمکده اولان عربلرله، سرعسکر اردوسنك فراریلریله زیاده تزیید ایتدی. سنان پاشا مأذونیت کامله‌یه‌مالك اولدیغی و النده ایستدیکی کبی طولدرمق اوزره آچیق فرمانلر بولندیغی جهتله بکلر بکنی عزل ایله یرینه روس‌حسن پاشایی‌نصب ایتدی؛ لکن‌حسن‌پاشا مظالمیله‌هرکسك نفرتنی قزانمش اولدیغندن سر عسکر اوکا او مأموریتنك یالکز عنوانی ویره‌رك بتون قدرتی کندیسنه حصر ایتدی [٢١]. عثمان پاشا، سنان‌پاشانك تعقیباتندن‌قورتلمق مقصدیله، دائما ایکی رقیب قوماندان آره‌سنده متموج اولان‌عرب‌شیخلرینك‌معاونتنی قزانمق ایچون مکه‌یه قدر اولان طاغلردن یالکز باشنه کچمك جسارتنده بولندی؛ استانبولدن بکلربکی صفتیله دکل، عادی برشخص‌صفتیله ایستلمش اولدیغنی شیخلره یازدی. جلادك ساطورندن، عربلرك مزاقلرندن بوصورتله قورتیله‌رق بر حادثه‌یه اوغرامقسزین استانبوله واصل اولدی. اولجه سنان پاشانك مکتوبلرینی آلمش‌اولان وزیراعظم — مقدما لالا مصطفی پاشانك محوینه چالشدیغی کبی — بو دفعه‌ده عثمان پاشانك محوی‌ایچون اوغراشدیسه‌ده موفق‌اولهمادی. مصطفی پاشا پای‌تخته وصولنده حبس ایدلدی؛ لکن سلطان سلیم، تاج سلطنتنی لالامصطفانك خدعه‌لری سایه‌سنده

صلحیله الندی قاهره» مصراع تاریخیسنی قید ایدرکه ٩٧٦ یی کوسترمکده‌در. (مترجم)

(١) عالی، ق، ٣٥٠، بوسفری یازان اوچ مؤلف خبرویررکه رموزی، میمایی، شهابیدر؛ اثرلری «فتوح‌یمن» عنوانندهدر. ویانه کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالیسنده ن ٤٧٩، ینه‌بوعنوان ایله بردرنجی اثر موجوددر.

دردست ایلمش اولدیغی جهتله کندیسنی سربست براقدرمغه استعجال کوسترمش ایدی. صوقوللو، اوزدمیر اوغلنی محو ایتمك ایچون هردرلو خدعه یی استعمال ایتدی[۲۲]. عثمان پاشانك شهرده بولنمسی اسایشی اخلال ایده بیله جکی بهانه سیله چادرلرینی استانبول قاپیلری خارجنده قورمسی امرینی تبلیغ ایتدی. عثمان پاشا، نائل حقانیت اولمق ایچون هرشیئه تحمل ایتمکی کوزینه آلمش اولدیغندن چادرلرینی — شدتلی برقیشك یاغمور وقارلری آلتنده ومعیتنده کی آدملری افنا ایله کندیسنی اونلرك مزارلریله احاطه ایتدیرن وبایه رغماً — ادرنه قاپیسی خارجنه قوردردی. سلطان سلیم ، ادرنه دن پای تخته عودتنده عثمان پاشانك چادرلرینك یاننده برملاحظه ایراد ایتمکسزین وبر سوز سویلمکسزین کچدیکی صیره ده — حقنده کی توجه شاهانه عودت ایتمش اولان — لالا مصطفی پاشا، محبی عفو ایتدرمك ایچون بوفرصتی مساعد کوره رك : « پادشاهم، بوچادرلرك آلتنده کیمك اوتورمقده اولدیغنی بو قولکزدن سؤال بیورمیه جقمیسکز ؟ » دیدی . ذات شاهانه : اوطرفه عطف نظر ایده رك « کیم اوتوریور ؟ » دیه سؤال ایلدی . مصطفی پاشاشویله جواب ویردی: « عثمان پاشا قولکزدرکه بابا کزمرحوم سلطان سلیمان زماننده دولتی یمن و حبش کبی ایکی ولایتك فتحیله توسیع ایتمشدر . عثمان ده یمنده پدرینك مسلکنه کیتدیکی حالده هرخدمتدن محروم اوله رق بویله شدتلی برموسمده یاغمورلر، قارلر آلتنده قالمشدر. » ایرته سی کون بر خط همایون عثمانه بصره والیلکنی تفویض ایلدی . صوقوللو بو توجیهه بعض ملاحظات ایراد ایلمسی اوزرینه پادشاه بر صدای تهدیدکاری ایله: « صاقین عزل ایتمه! » دیدی. مع هذا صوقوللو بو امر اوزرینه ده عثمان پاشایه، بصره ایالتی یرینه عربستانك شمال شرقیسنده حسابی ویردی که الیوم(۱) دها بیلرك مقریدر.

عثمان پاشا کیتدکدن صوکره سنان پاشا، اردوکاهنی تعزجوارنده القاعده دینیلن محله قورمشیدی. اوراده عدنك ، دونانما قوماندانی قورد خیرالدین طرفندن ضبط اولندیغی خبر سروریسی آلدی (۲۹ ذی القعده ۹۷۶ — ۱۵ مایس ۱۵۶۹) . یکنی حسینی بوشهره سنجاق بکی نصب ایده رك درحال صنعا اوزرینه یوریدی. تعزدن صنعایه اوچ یول کیدیوردی : برنجیسی نقیل الاحمر طاغندن، ایکنجیسی صحبان وادیسندن، اوچنجیسی میسمدن کچردی. بو اوچنجی یول هرنه قدر اك اوزون ایسه ده اك امین ومشکلاتی اك آز اولدیغندن سنان پاشا بونی طوتدی. اثنای راهده جبله وتعکر آره سنده اردو قوره رق تعکری ضبط واسماعیللردن کندیسنه صداقتی اولان برامیرك یاردیمیله

(۱) بو « الیوم » لرهپ مورخك زمانیدر. (مترجم)

زیدیه‌لیلری حتیش طاغی اوزرنده‌کی موقعلرندن اخراج ایلدی. اوندن صوکره بودان طاغی اتکنده کائن اب موقعنی تسخیر ایلدی. عسکرینك شجاعتنی تحریك ایچون بر طاقنه مکافات توزیع ایده‌رك برطاقنه‌ده ترقی وعد ایلدی. خط رجعتنی تأمین ایتمك و آرقه‌سنده‌هیچ دشمن براقامق ایستیه‌رك عرض تسلیمیت ایدن دمار موقعی قربنده‌کی حب قلعه‌سنی محاصره ایچون برمفرزه کوندردی. حصاری وکوزل باغچه‌لری اولان دمار برچوق علمانك مسقط رأسیدر. زیدیه‌نك اوراده برمدرسه‌سی واردرکه بش یوز یوزطلبه‌سی بولنوروا ومذهبك اکثر علماسی بوندن یتیشیر. اردوذراع الکلب بوغازینی کچدکدن صوکره دماره دوغری اینن کوچك بر نهر اوزرنده کائن ویمنه پای تخت اولان صنعایه واصل اولدی (۱۱ صفر ۹۷۷ — ۲۶ تموز ۱۵۶۹). صنعا اقلیمجه بتون عربستانك الك ایی شهریدر؛ هواسی اوقدر صاف ورطوبتدن اوقدر ازاده‌درکه ات بوزولمقسزین سکز کون محافظه اولنه‌بیلیر؛ بنابرین هرطرفدن اعادهٔ عافیت ایچون بلده‌یه خسته‌لر کلدیکی کبی قوتسز قالمش‌ات ودوه‌لری‌ده صنعا مرعالرینه کوندررلر. خسته‌لر، حوینات مضره‌قدر آزدرلر؛ تموز، اغستوس، ایلول آیلرندن باشقه زمانلرده، وهیچ بروقت غروبدن اول یاغمور یاغماز. یاغمورلو برکون وقوع بولسه ایشلرك تعطیلنی موجب اوله‌رق فوق العاده بر شی عد اولنوردی. صنعانك منبت طوپراغنده یتیشن میوه‌لرك مشهوری عنبار[*]در، ومحصولات صناعیه سندن الك معروفلری صاریقلر، پارلاق رنکده چیزکیلی منسوجات، ماروکن، سختیاندر(۱). عرب تاریخنده‌سدیر وخورنق قدر شهرتکیر اولان غمدان سرایینك خرابه‌لری صنعاده‌در؛ بوسرایك درت جبهه‌لری مختلف رنکلرله ملون ایدی: بری قرمزی، دیکری بیاض، اوچنجیسی صاری، دردنجیسی یشیل ایدی. اورته سنده یدی قاتلی یوکسك بر کوشك وار ایدی که الك یوقاریسنده‌کی قمریه‌سندن اوچ میله قدر کوریلوردی. خلیفه عثمان، بیقان کیمسه‌نك اجل قضایه اوغرایه‌جغنه دائر اولان روایته باقمایه‌رق بوکوشکی بیقدرمش، وواقعا برقاتلك خنجری آلتنده وفات ایلمشدر. غمدان سرایینك کوزل خرابه‌لری یاننده حبش قرالی ابرهه‌نك انشا ایتدردیکی خرستیان کلیساسی وقتیله جالب انظار حیرت اولوردی؛ بومعبد التون وکموشدن برچوق اشیای قیمتدار ایله تزیین اولنمش، و حجاجی مکه‌دن صنعایه جلب ایتمك ایچون یاپلمش ایدی. سنانك بو شهره دخولندن صوکره ممی بك،

(۱) جهانتما. ص ٤٨٦. جهانتماده «سختیان وصغر» کله‌لری مندرج اولوب اوروپا لسانلرینه برنجیسی، یعنی ماروکن صافیون (safian) وایکنجیسی شاغره‌ن (chagrin) صورتنده کچمشدر.

مطهر اردوسنك الك قوتلی رؤساسندن قطرانه عائداولان خولان قلعه‌سنی ضبط ایتدی. بوقلعه ایله یمنك الك مهم موقع مستحکمی اولان کوکباندن آز برمسافه‌ده واقع شیبام شهری تخریب (٤ ربیع‌الاول — ۱۷ اغستوس ۱۵٦۹) وهمان کوکبانك محاصره‌سنه مباشرت اولندی. بکلربکی حسن پاشا ایله محمود پاشا امیرعبدالله‌الحمدانی ایله برلکده بوقلعه‌نك آرقه طرفنه کیتمکه مأمور اولدیلر؛ سنان‌پاشاده اردونك قسم کلیسیله جبهه‌دن تعرض ایده‌جك ایدی. مطهر ایله ایکی اوغلی الهادی و لطف‌الله جوار اولان ثله شهرینه پایانه‌رق عثمانلی اردوسنه متعدد هجوملر یاپدی، والهادی بونلردن برنده مقتول اولدی.

حسن وعبدالله‌الحمدانی متعدد طاغ قلعه‌لرینی وسنان پاشاده — اولجه آله‌میوب مجبور رجعت اولدیغی حالده — بیت‌العز قلعه‌سنی تسخیر ایتدکدن صوکره کوکبان محاصره‌سی شدت بولدی. وزیر، محاصره عملیاتنی بکلربکنه تودیع و اردوکاهندن اوکا آغیر طوپلر ارسال ایلدی. کوکبان غایت دیك قیالر اوزرنده مبنی اولدیغی جهتله طوپلر آنجق ال قوتیله وماکنه‌لر واسطه‌سیله تعبیه اولنه‌بیلدی. درین وبطاقلقلی خندقلرك تحت‌الارض بریول و اسطه‌سیله قلعه‌درونه مواصله‌سی اولدیغی ایچون محصورلر، بونلرك طولدیرلمسی مقصدیله قونیلان طاشلری واشیای سائره‌یی آلیورلردی. قلعه‌نك قوماندانی اولان شمس‌الدین اوغلی محمد، هرنه‌قدر صوك درجه‌یه قدر مقاومته قرار ویرمش ایسه‌ده مدت مدیده طیانه‌میه‌جغنی اکلایوب اولجه اسیرایدلمش اولان یدی بکی ترکلره کوندردی(۱). برطرفدن‌ده طاغ اوزرنده، علامت مظفریت اولمق اوزره آتش یاقدردی. بوخدعه نتیجه‌بخش اولدی؛ کویا دشمندن آلنان غنائمی تقسیم ایتمك اوزره عربلری دعوت‌یرینه‌کچه‌رك بونلر اردوکاهه کلدیلر. شوصورتله بیك سواری وسکز بیك پیاده طوپلایه‌رق آنجق اون ایکی بیك مقدارنده بولنان وزیرك عسکرینه هجوم ایلدی؛ لکن عربلرك شدت صولتی عثمانلی پیاده‌لرینی یرندن قوپاره‌مادی؛ مطهر مغلوب وسلامتنی فراره آرامغه مجبوراولدی. مع‌هذا بومغلوبیت کندیسنك جسارتنی قیرمادی؛ یکی طرفدارلر بولمق ایچون باشقه حیله‌لره مراجعت ایلدی: کویا [حضرت] پیغمبرك کورونمش اولدیغنه دائر عربلر آره‌سنده ماهرانه بررروایت نشر ایده‌رك او آره‌لق وقوعه کلن برخسوفی ده کندی دعواسنك حمایهٔ آسمانیه مظهر اولدیغنه دلیل کوسترردی. مطهرك

(۱) عالی، ق ۳۵٤، بونلری بروجه آتی تعداد ایدر: ۱، شیخ‌علی‌بك؛ ۲، نسیمی‌چاوشك برادری؛ ۳، قزل‌باش محمدبك؛ ٤، یمن دفتردار سابقی محمدبك؛ ٥، حسن‌بك؛ ٦، قره‌کوزبك؛ ۷، قائق بك.

اك صادق طرفدارلرندن بری اولان زید ناصراوندن آیرلمشیدی؛ لکن المجنون لقبیله ا کیلان قطران‌ایله علی‌بن طاهربتون خطه‌یی مطهرلهنه قیام ایتدیره‌رك صنعاوعثمانلی اردوسی آره‌سنده مخابره‌یی همان کاملاً قطع ایتدیلر . صنعا ، ترك بکلرندن ممینك خیانتیله‌عربلرك النه دوشدی (۲۶ رمضان ۹۷۷ — ٤ مارت ۱۵۷۰)؛ سنان‌پاشانك محاصره ایچون حبه براقمش اولدیغی عسکرده برهجوم نا کهانی ایله مغلوب اولدی . بوقدر مختلف نقطه‌لر اوزرنده عربلرك قزاندیغی موفقیتلر عثمانلیلره امداد ایچون یکی‌عسکرکوندرلمسنی ایجاب ایلدی. قره‌کوز ، پرویز، صوباشی احمدبك زیدیه‌لیلری زمار طاغندن چیقارمق ایچون امر آلدیلر ؛ ضمر سنجاق بکی عبدی و رضعه بکی بونلری بولدقلری یرلردن اخراج ایلدیلر؛ اوصورتده‌که اللرنده بودان قلعه‌سیله حب قلعه‌سندن باشقه برشی قالمادی [۲۳]. مع هذا کوکبانك محاصره‌سی پك چوق‌بطائت ومشکلات ایله ایلریلیوردی . خندق اوزرینه آتمق وشو صورتله محاصرلرك قلعه‌یه دخولنه یول آچمق ایچون صنعادن کتیردلمش اولان تیمور پارمقلقلی برکوپری کندی ثقلتیله ییقلدی . یکی برکوپری، یاپمق اوزره چالیشان عمله‌یی محافظه ایچون برکوپری باشی استحکامی یاپلدی ؛ لکن بو تمام اولوب‌ده قلعه هجوم ایله آلنمق امکانی حاصل اولنجه ایکی‌طرف‌طقوز آیدرسورن برمحاصره‌دن بیتاب قالمش‌بولنه‌رق شمس‌الدینك اوغلی محمد، ایله امام قاضی ووزیرك محرم کاتبی‌جمال‌الدین طرفندن واقع اولان‌صلح تکلیفی مسارعتله قبول ایلدی . یاپیلان مقاوله‌یی تأمین ایچون ایکی طرفندن رهنلر مبادله اولندی. بومقاوله موجبنجه محمد کوکبان سنجاغنی التی بیك اقچه تخصیصات ایله محافظه ایده‌جك ایدی (۱۲ ذی‌الحجه ۹۷۷ — ۱۸ مایس ۱۵۷۰) . کوکبانك دوشمسی مطهری‌ده شرائط اتیه ایله صلحه اجبارایتدی : اسلامك ایکی‌حق‌سلطنتی اولان خطبه وسکه‌نك بتون یمنده نام پادشاهی‌یه اولمسی قرارلاشدیرلدی ؛ دولت ، اولجه مالك اولدیغی‌محللری ینه آله‌رق مطهرده حب عاصیلرینه اصلا معاونت ایتمه‌مکی تعهد ایلدی .

شو وقایع صیره‌سنده ، یمن خطه‌سنك یکی والیسی اولان ، رضوانك برادری و قره شاهینك اوغلی بهرام پاشا زبیده کلمش ایدی . بو شهردن تعز طریقیله البدایه واورادن حب پیشکاهنه کیتدی ؛ باروت پاتلامسی و المطهرك قارداشی علینك تسلیم اولنمسی جهتله‌قلعه‌نك تسخیرینه‌موفقیت‌بولدی. بوموقعك وشاعر نهالی‌طرفندن شعر عثمانی ایله اطرا اولنان یدی سنه‌لك حکومتی ظرفنده بهرام پاشامعرفتیله ضبط ایدیلن

دیکر برچوق قلعه‌لرك تسلیمیله یمنك فتحی اکمال اولندی. سنان پاشا مملکتك صورت اداره‌سی حقنده بهرام پاشایه تعلیمات ویردکدن صوکره ایرته‌سی بهار موسمنده مخادن کمی‌یه بیندی (٤ شوال ۹۷۸ — ۱ مارت ۱۵۷۱)؛ جده‌ده قره‌یه چیقه‌رق حج ایچون مکه‌یه کیتدی. شریف، حرم کعبه مفتشی و رئیس العلمایی قدومنی تبریك ایله رهبرلك ایتمك اوزره استقبالنه کوندردی. سنان پاشانك معیتنده کی امرانك باشلیجه‌لری ایاس پاشانك اوغلی مصطفی، یکنی ابراهیم بك، امیر حماد، بنی خیبر عرب شیخی، جیزه شیخی، صولاق احمد بك ودیکرلری ایدی. سنان پاشا محتشم ضیافتلره دعوت ایدلدی؛ سادات ایله ملك اشرف قایتبای مدرسه‌سنده ملاقات ایده‌رك شریف ابونمی‌ده کندیسنی زیارته کلدی. اوندن صوکره عرفان منبعی انشا آتی معاینه ایده‌رك «جبل ثور» ده [حضرت] پیغمبری قریشك تعقیباتندن محافظه ایتمك ایچون کوکرجینلرك یووه و اوروجکلرك آغ یاپمش اولدقلری غاری زیارت ایتدی. تام برآی، موسم حجك ورودینه انتظاراً اسلامك مقابر ومحال مبارکه‌سنی زیارت ایله وقت کچیردی.

سوریه، مصر، یمن کاربانلری، امیرالحاجلری اداره‌سیله اجتماع ایتمش اولدقلری حالده سنان پاشا ذی الحجه‌نك سکزنده برمعتاد کیجه‌یی کچیرمك اوزره «منی» یه چیقدی؛ ایرته‌سی ماشیا، عرفات اوزرنده کی مسجد ابراهیمه کیده‌رك «سلطان البرین وخاقان البحرین، خادم الحرمین الشریفین، سلطان السلاطین السلطان سلیم خان بن سلیمان خان» نامنه قرائت اولنان خطبه‌ده حاضر بولندی [۲٤]. مؤمنین، مزدلفه‌ده امرار لیل ایده‌رك ایرته‌سی کون منی ومکه‌یه قدر یوللرنده دوام ایتدیلر. صفا ومروه آره‌سنده یدی کره سعی ایتدیلر؛ هر حاجی جمرهٔ عقبه‌ده، دشمن اولاد آدم اولان خائن و ملعون شیطانك اوزرینه یدی کره طاش آتدقدن [حضرت] ابراهیم زمانندہ اولدیغی وجه اوزره ذبح قربان ایله بیت معظمی یدی دفعه طواف ایلدیلر. غروب شمسدن صوکره هرکس شیطانه یکیدن اوچ طاش دها آتدی. ایرته‌سی کون بوصوك اوچ اصول حج تکرار ایتدی (۱). سنان پاشا مکهٔ مکرمه‌ده بولنیشنك مخطری اولق اوزری برچشمه یاپدردی، واوتوز قاری قرآن تعیین ایلدی؛ بونلرك هربری کونده برجزء اوقویه‌جقلری جهتله هرکون کتاب کریمی بردفعه ختم ایده‌جکلردی.

(۱) هامهر، مناسك حجی دوغرو و کوزل تعریف ایده‌مه‌مشدر؛ موضوعدن خارج اولق جهتیله آرزو ایدنلر «علم حال» کتابلرنده وکتب مبسوطهٔ فقهیه‌ده تفصیلاتی کورمك اوزره تنبیه ایله اکتفا اولنور. (مترجم)

لکن ابقای نام ایچون دها مؤثر بر چاره بولدی ؛ بوحج مناسبتیله محمد بن محمد مکی یه برچوق احسانلر ویره رك عربستانده کی سفرینك تحریرینه اقناع ایتدی؛ وقایعی بالذات نقله اعتنا ایده رك یمن فتحنی انشاد ایتمش اولان شاعر رموزینك اثرینی ده دیکر برمنبع اولمق اوزره کوستردی. ایشته بوتشویقی سایه سنده درکسان پاشا عثمانلی مورخلرینك افاده ایلدکلری ثنای یکانه یه نائل وادبیات دخی — یمن سفری حقنده اك زیاده تفصیلاتی جامع وتاریخمزك بوقسمنده بزه دخی رهبر اولان — اثر تاریخی(١) یه مالك اولمشدر.

(١) البرق الیمانی فی الفتح العثمانی.

اوتوز آلتنجی باب

وندیکله مصالحه‌نك انقطاعی. — قبریس جنکی. — ماغوسه‌نك محاصره وفتحی. — براغادینو دیری دیری شیشه کچیریلیور. — دالماچیاده وقایع حربیه. — اینه‌بختی محاربه‌سی. — وندیکله عقد صلح. — تونسك تسخیری. — مولداویا پرنسی ابوان اوزرینه سفر. — آوسترپا ایله مصالحه‌نك تجدیدی. مهتدیلر. — سلطان سلیمك وفاتی. — سلطنتنك اوابدی وکندیسنك طبیعتی.

عثمانلی سلاحلرینك ایکنجی دفعه اوله‌رق موفق اولدیغی عربستان فتحی سلیم ثانینك ولی‌عهدلکی زمانندن بری ترجیحاً آرزو ایتمکده اولدیغی تصوراتندن بری اولان قبریس فتحیله اشتغالنه مساعده ویرمش وسلطنتنك بشنجی سنه‌سنده بو آرزونك حصولی میسر اولمشدر. اوتشبثك باشلیجه سببی بریهودیدرکه سلیم ثانی حکومتنده برقاچ وزیردن زیاده نفوذ وقدرته مالك اولمش وصحنهٔ وقایعده اویناديغی وظیفه‌دن دولایی کندیسنی وزیردن زیاده طانیمقلغمزه کسب استحقاق ایلمشدر. ژوزف ناسی دینیلن بوشخص پورتکیزده متولد واوراده دون میکه‌ز نامنی حائز اولوب مورانا تسمیه اولنان وبالمجبوریه صورت ظاهره‌ده خرستیان دینندن کیرن یهودیلردن اولدیغی حالده سلطان سلیمانك سلطنتنده قارداشیله برلکده استانبوله کلمش ایدی. هم زنکین، هم کوزل بریهودیه‌نك عشقی بابالرینك دینته عودته شتاب ایتمسنی موجب اولمشدر. مؤخراً اینجودن ومجوهراتدن هدیه‌لریله، پاره اقراضیله، خصوصا نفیس شرابلریله سلطان سلیمه اوقدر خوش کورنمشدرکه هنوز کوتاهیه والیسی ایکن شهزاده‌نك اك محرم ندماسندن بری اولمشدر. حتی بوتوجه غریب سلیمك، سلطان سلیمانك اوغلی اولمایوب ده کوچك یاشنده کنزلیجه حرمه النمش بریهودینك اوغلی اولدیغنه دائر عوام آردسنده برخرافه دوران ایتمسنی ایجاب ایتمشدر. ژوزف ناسی اووقتدن بری وندیك دوقه‌لرینی وقبریس شرابنی ابذال ایله شهزاده‌نك تمایلاتنی اوقشایه‌رق هرایکیسنی حاصل ایتمکده اولان اطه‌نك فتحیله بو آلتوندن وبوشراب قیمتداردن پك چوق تدارك ایتمك قولای اوله‌جغنی عرض ایتمکدن کری دورمازدی. قبریس شرابندن زیاده ایچمکله حاصل اولمش برمسحوریت صیره‌سنده سلیم — دین موسویه عودتندن بری میکه‌ز نامنی ژوزف ناسیه تحویل ایتمش اولان — ندیمی مخبتله قوجاقلایه‌رق: « فی الحقیقه ارزولرم حصول بولورسه سن قبریس قرالی اوله‌جقسك »

دیدی . عالم مستیده ویرلمش اولان بووعد یهودیی او قدر آمال حریصانه ایله اشباع ایتدی که خانه‌سنه اشبو : « قبریس قرالی ژوزف [۱] » کتابه‌سیله برلکده قبریس حکومتی آرمه‌سنی تعلیق ایلدی . شهزاده‌نك جلوسنده نائل اولدیغی شرف و آلدیغی مالکانه‌لر یهودینك امیدینی قوتلشدردی. پادشاه نوجاغك بلغراددن عودتنده میکه‌ز آیاقلرینه قپانمسی اوزرینه سلیم کندیسنی یردن قالدیره‌رق بیوننه صارلمش ، و « ناقسوس و اون ایکی سیقلاد بیوك آطه‌لرینك دوقه‌سی » عنوان افتخارینی احسان ایتمشدر . ژوزف ناسی مالك اولدیغی اراضیٔ عظیمه ایچون خزینه‌یه آنجق اون درت بیك دوقه ویره‌جکی کبی کندیسنه اون بش بیك قورون سکه‌سی کتیرمکده اولان شراب رسومی ایچون‌ده یالکز ایکی بیك دوقه تأدیه ایتمسی لازم کلیوردی. دفتردار ، بوالتفات افراط پرورانه حقنده عرض ملاحظات ایده‌جك اولدیسه‌ده تأثیری کورلمیوب پادشاه ، شوصورتله پدرینك وصایاسنه توفیق حرکت ایتمکده اولدیغنی بیان ایله دفتردارك سکوتنی امر ایدیوردی . ناقسوس دوقه‌سی استانبوله جلب ایله عزل ایدلدی (۱)؛ ایشته بوصورتله، وندیکلیلرك جزائر بحر سفیدده کی تفوقلری ناقسوس ایله پاروس، اندروس ودیکر سیقلاد آطه‌لری دوقه‌لغنه ترفیع ایدلمش بریهودینك منفعتنه اوله‌رق محو اولدی. سلیمك سلطنتنك دها ایلك سنه‌لرنده وندیك ایلچیسی پادشاهك قبریس اطه‌سنه دائر اولان تصوراتندن بحق اندیشه‌لنمکه باشلامشیدی [۲]. فی الحقیقه صدراعظم بوتصوره قارشی کلمکده وپادشاه ایمپراطور ایله مصالحه ایتمزدن وعربستان اختلالی اطفا ایدلمزدن اول وندیك ایله برمحاربه مسئله‌سی اورته‌یه چیقاریله‌میه‌جغنی ا کلامقده ایدی . لکن مجارستانده ویمنده سکون اعاده اولنور اولنماز دون ژوزف — کندیسنه موعود اولان قرالغی الهکچیرمك ایچون — یکیدن سلطان سلیمك احتراصاتنی تحریك وهردرلو خدعه‌یی اجرا ایلدی. وندیك ترسانه‌سنك یانمسی — که ناسینك آدملرینك ایشی اولمق محتملدر — استانبولده وندیك ایله محاربه آرزوسنده بولنانلره قوت بخش اولدیغی قدر جمهوره‌ده فتور آور اولمشیدی . ۱۳ تشرین اول ۱۵۶۹ کیجه‌سنك اورته‌سنده وندیکده مدهش

(۱) «Il povero duca di Naxos arrivato a Costantinopoli (nov.1566) per dir le sue ragioni contra quel Ebreo Giovanni Miches, quondam «GiuseppeNassy, per esser stato datoli solemnamente Naxos et Andros.
اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده وندیك ایلچیسی راپوری.

براشتعال وقوعه کلدی . قاریشقلغك ایلك زمانلرنده اصیلزاده‌لر سلاحه مراجعت ایتمکده، خلق شوراده بوراده متولهانه کزینمکده بولندیغی حالده بریانغین شعله‌سی فلاکتك سببنی ودرجهٔ اتساعنی میدانه قویدی . ترسانه اتش ایچنده ایدی؛ باروت مخزنی برهوا اولمشیدی . استانبولده حرب طرفدارلرینه ژان میکه‌زدن باشقه ایکی وزیر، یعنی سابق قپودان پیاله پاشا وسلیمك اسکی لالاسی مصطفی پاشا ریاست ایتمکده اولهرق بونلرك ایکیسی‌ده اولکی مغلوبیتلرینك غائب ایتدیرمش اولدیغی اقبالی یکی موفقیتلری سایه‌سنده تکرار قزانمق امیلیه‌بی قرار ایدیلر(۱). ناسینك یمینلی دشمنی اولان صدراعظم(۲) صلحه مائل ایدی؛ لکن مفتی ابوالسعود افندینك اوتهکی طرفه میلانی صوقوللویی الك قوتلی ظهیرندن محروم ایتمشیدی ؛ ابوالسعود افندی ادرنه‌ده انشا اولنمقده اولان جامع مصارفنك مسلمانلردن دکل، خرستیانلردن آلنمسی فکر اسلامه موافق اوله‌جغنی عرض ایتدیکی کبی اوصیره‌ده برده فتوی ویردی که مألی وارنه محاربه‌سی زمانده پاپانك وکیلی چه‌زارینینك غیر مؤمنلره [یعنی اهل اسلامه] یمین ایله ویریلن سوزك حکمی اوله‌مایه‌جغنی ادعاسیله اورته‌یه قویدیغی مسلکی اخطار ایلیوردی. مفتی شوصورتله حقوق بین‌الملك مبادئ اولیه‌سنی پامال ایدرك برفتحی موجب اولان هردرلو نقض عهدی شایان مکافات برحرکت دیندارانه اولمق اوزره کوستریوردی . عثمانلیلرده صلح وحرب حقوقنك شوسز اوار تخطر وثیقه‌سی

(۱) جزائر سفید تاریخی، ص۳۰۳: «J. Miches christianus allicitus hebraico virginis conjugio, olim Josephus de Nassis, gulosus, apud Selimum اوسترا خاندان ایمپراطوری وقرالیسی خزینهٔ اوراقنده آلبر دوویسك ۱۵۶۷ تاریخلی راپوری . بوفقره‌ده یهودینك اسکی آدی یکی آدیله قاریشدیرلمش کورینیور؛ چونکه بر طلبه دائر وندیك دوجنه کوندرمش اولدیغی مکتوبنده (آوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنه موضوع «محررات ترکیه») کندیسنه یوسف ناسی عنوانی ویردیکی کبی خاخام آلوسینو دخی بویله تسمیه ایدر : Don Jose Nassi, Judio de nacion, gentil-hombre de su casa (que Ilaman Mutfarraca » ص۷۷ . کرلاش «Garlach»ك *Tagebuch* اثرینه ده مراجعت ، ص ٤٢٦.

(۲) *Der hat zwar den Mehmed Bassa* (صوقوللو محمد) *zum aergsten Feind, ist aber bey dem Kaiser in desto grasseren Gnaden, also er auch nichts esse, als wass dieser Jud zurichtet oder ihm schickt* » کرلاش ، ص ۵۹ .

آچیق برخیانت علامتنی حائز اولدیغی وعثمانلی مورخلری بونی شئون سنیه‌لرنده تحریر ایتمکدن قورقمادقلری جهتله بوراده تماماً درج ایتمکی وظیفه صایارز (١) .

« سابقا برولایت دار اسلامدن اولوب، بعدزمان کفار خاکسار مستولی اولوب، مدارس ومساجدین خراب ومعطل ومنابر ومحافلن کفر وضلالت ایله مالامال ونیجه درلو افعال خبیثه ایله دین اسلامه اهانت قصد ایلیوب، واطراف عالمه اوضاع قبیحه‌لرین اشاعت ایلسه‌لر، پادشاه دینپناه حضرتلری حمیت اسلام مقتضاسنجه، دیار مذکوری کفار خاکسار الندن آلوب، دارالاسلامه الحاق ایلکه عزیمت وهمت بیورسه‌لر، سابقا مذکور کفره‌نك تصرفلرنده اولان آخر ولایتلر مصالحه اولندقده اللرینه ویریلن عهدنامه‌ده مذکور ولایت داخل اولمغله، شریعت مطهره موجبنجه مذکور عهدنامه نقضنه عزیمت بیورملرینه مانع اولورمی؟ بیان بیوریله.

الجواب : الله اعلم، اصلا مانع أولمق احتمالی یوقدر . پادشاه اسلام، اعزالله انصاره، کفره ایله صلح ایلك اول زمان مشروع اولورکه کافهٔ مسلمینه منفعت اوله . اولمایجق، اصلا صلح مشروع دکلدر ؛ منفعت مشاهده اولنوب، مؤبد، یاخود موقت اولدقدن صوکره منفعتلو زمانده بوزلمسی انفع کورلسه البته بوزمق واجب ولازم اولور. حضرت رسول، علیه السلام، هجرت نبویه‌نك التنجی ییلندن اون ییله دکین صلح ایدوب، حضرت علی، کرم الله وجهه، مؤکد عهد نامه یازوب، معاهده مقرر قلندقدن صوکره کله‌جك ییل بوزمق انفع کوریلوب، هجرتك سکزنده اوزرلرینه واروب مکهٔ معظمه‌یی فتح بیورمشلردر . حضرت خلیفهٔ رب العالمین، خلدالله تعالی ظلال سلطنته علی مفارق المسلمین، وایدبالنصر العزیز والفتح المبین، عزیمت همایونلرنده جناب رسالتپناه، صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینك سنت شریفلرینه اقتدا بیورمشلردر .

کتبه الفقیر

ابوالسعود (٢)

---

(١) هامه‌رك ترجمه‌سنه بدل، بچوی، ج١، ص ٤٨٧ ، عیناً نقل اولندی (مترجم).

(٢) هامه‌رك مؤاخذه‌سی خرستیانلق تعصبندن منبعث اولدیغی بسیط برملاحظه ایله آکلاشیلیر: ایکی ملت آره‌سنده منعقد برمصالحهٔ دائمه هردرلو سوائق منفعت وافکار حرب جویانه بر طرف ایدیلنجه صورت معقوله‌ده هیچ برسبب اخلاله معروض اولهماز؛ نه‌درلو وقایع تحدث ایدرسه ایتسین، حقانیت صرفه دائره‌سنده چارهٔ تسویه‌سی بولنمق ممکندر. نه‌چاره‌که بوقاعدهٔ

بوفتوی موجبنجه سلیمك قبریس جزیره‌سنی تملکه حقی اولدیغی ادعاسنك اساسی بوجزیره‌ده [حضرت] عمر زمانینده عربلرك واونلردن صوکره مصر سلطانلرینك حکومت ایتمسی ایدی(۱) . اوندن ماعدا جزیره‌نك وارداتی مقدما مصر سلطانلری طرفندن مکه ومدینه‌نك اعاشه‌سنه مخصوص اولدیغی ایچون ایکی بلدهٔ مقدسه‌یه واردات قدیمه‌لرینی اعاده ایتمك بروظیفهٔ دینیه عد اولونیوردی . سلیم ، اولا ، دوجه تبلیغ شکایات ایچون ترجمان محمودی (۲) واوندن صوکره بدل دوام صلح اولمق اوزره قبریسك ترکی ایستمك ایچون چاوش قبادی وندیکه کوندردی . وندیك مجلسنك منعقد اولدیغی برزمانده قبادك دوجه ویردیکی مکتوب پادشاهی دولتك جمهور حقنده‌کی شکایاتنك تعدادیله باشلایوردی . بوشکایتلر ، دالماچیا طرفندن حدوده تعرض اولنمسنه ، برقاچ مسلمان قورصانی حقنده اشکنجه ایدلمسنه ، خصوصیله سوریه دکیزنده هرفنالغی ایقاع و تبعهٔ شاهانه‌نك تجارتلرنده و حجاجك سیاحتلرنده راحتلرینی اخلال ایدن دکیزحیدودلری ایچون قبریس جزیره‌سنده التجا کاه

اصلیه هیچ بر وقت مرعی اولمیور. زمانمزده ایکی ملت ، آره‌لرنده برنزاع تحدث ایتدیکی زمان، اکر محاربه‌یه کیریشمکی حسابلرینه موافق بولمایورلرسه یاآره‌لرنده تسویهٔ نزاع ویاخود هیأت حکمیه‌یه حواله ایدیورلر. محاربه حسابلرینه کلنجه هیچ دکرسز برماده سبب حرب اولیور . ایتالیانك ۱۳۲۹ ده عثمانلیلر علیهنه آچدیغی محاربه‌نك نه‌سبب معقولی وار ایدی ؟ بالقان دولتلرینك ۱۳۳۰ محاربه‌لرنده نه‌حق تصور اولنه‌بیلیر ؟ غایتی ، دولتلر بربریله اولان مناسبتلرنده هنوز فعلاً بر اساس معقول و محق قبول ایتمش دکلدرلر . مع‌هذا ، قبریس سفری مرکز سلطنت ایله مصر آره‌سنده تأمین مواصلاه نقطهٔ نظرنجه ضروری اولدیغی وزیرده کوریله‌جکی وجه ایله محاربه‌نك کشادندن اول هردرلو مراجعاتك ایفاسیله قواعد دیپلوماسی زمانمزده رعایت اولنمایان درجه‌ده محافظه اولندیغی کبی صحائف تاریخه مراجعت ایدیلنجه عثمانلیلرك مجبوریتسز حربه کیرمکده اك زیاده امساك ایتمش بر ملت اولدیغنه شبهه قالماز. ایشته زمانمزدن کریه طوغری براز دوشونه‌لم : ۱۳۳۰ بالقان، ۱۳۲۹ طرابلس غرب وبنغازی، ۱۳۰۸ یونان، ۱۲۹۳ روسیه محاربه‌لرندن هانکیسی دولت عثمانیه‌نك اختیار صحیحیله اولمشدر ؟ دینیله بیلیرکه عثمانلیلر اوچ یوز سنه‌دن بری ناچار حرب ایدیورلر ؛ فقط موقعنی محافظه ایده‌جك قدر حربه حاضر اولمایان ملت، محاربه‌سز قاله‌ماز . بزم خطامز ایشته بونقطه‌ده‌در . (مترجم)

(۱) زمانمزده‌بیله اوروپالیلرجه «صلیب»ك چیقدیغی یره «هلال» کیره‌مز دیه‌ادعا اولنمقده‌ایکن قبریسك وقتیله ممالك اسلامیه‌دن بولنمسنك تکرار فتحی مستلزم اولمسی اصلا محل نزاع اولمامق لازم کلیر . (مترجم)

(۲) « Mahumed secundus interpres Venetiis absens » اوسترپا خزینهٔ اوراقنده ریمك Rym راپوری.

کوسترلمسنه متعلق ایدی. پادشاه خاتمهٔ تحریراتنده، بودرلو احواله دهازیاده تحمل ایتمکه شرف وشانی مساعد اولمادیغنی واکر جمهور دوستلغنی محافظه ایتمك ایستیورسه اشبو اسباب اختلافی کاملاً اورته‌دن قالدرمق لازم کله‌جکنی بیان ایدیوردی(١). بوقدر آمرانه بر صورتده درمیان اولنان تکلیفك سناتوده مذاکره‌سی جائز اولمادیغی جهتله رد ایله جواب ویرلدی. خلق اوقدر هیجان کوستریوردی که چاوشك حیاتی تهلکه‌ده قالمامق ایچون سرایك برارقه قاپیسندن چیقارلمسنه مجبوریت کلدی. صدر اعظم، جمهوری تهدید ایدن فورطنه‌یه چاره ساز اولمغه وکمال فعالیتله دوام ایدن تسلیحاتك باشقه برطرفه توجیهنه برکره دها چالشدی. دولت عثمانیه‌دن استمداد ایچون کلن اندلس سفارتی اولانجه قوتیله التزام ایتدی. لکن هپ مساعیسی بیهوده اولدی (٢). سلیمك، دوقه التونلرینه وقبریس شرابنه ابتلاسی مسلمانلره اعانه‌نی وظیفه کوسترن احکام دینیه‌یه غلبه ایده‌رك قبریس سفری صورت قطعیه‌ده قرارلاشدیرلدی.

نامی برچیچکدن، یاکینیراسك قیزندن، یاخود عشق آلهه‌سی کیپریسدن مأخوذ بولنان «کیپروس» اطه‌سی بلاد مشهوره‌سی اولان «آماتوزیا»، «پافیا»، «سالامینیا» نامله‌ریله‌ده معروفدر. «قریپتوس»، «اوفیوزا»، «کهراستیا»، «سفه‌کیا» اسملری‌ده ویریلیردی. الك اسکی آدی «هه‌تیم» (٣) درکه استعمار ایچون کلن فنیقه‌لیلر طرفندن ویرلمشدر [٣]. اساطیر، انسان باشلی بیکیر شکلنده حیوانك بورادن چیقدیغنی یازار (٤). پك منبت اولمسی و «آفرودیت» نامنده

(١) فوغلیه‌تا Foglietta، پاروتا، ص ٣٨ — ٤٢، ساغره‌دو، قارانیولو متفق‌الکلام وسوزلری موافق حقیقتدر. غراتیانی، ص٦٨، عثمانلی ترجمانی ابراهیم ستروزه‌نی ایکنجی دفعه‌اولهرق وندیکه کلدیکنی یازدیغی‌زمان اونلره مخالف وسوزی‌سهوه مقرون بولنمش‌اولیور.

(٢) بنه اونلر وغراتیانی، عالی، ه‌نجی وقعه، ق٣٥٨. پچوی، ق ١٥٧. صوقوللو شخصا وندیك ایله محاربه‌یه معارض ایدی؛ آنجق صدر اعظم اولق جهتیله ارادهٔ شاهانه‌یه امتثال ایتدی، ووندیك بالیوزینه محق‌اولق اوزره کوستردی؛ نصل که ٣١ کانون‌ثانی ١٥٧٠ تاریخنده بالیوز ایله اوزون بر مذاکره‌سی بونی کوسترر: « *Che altre volte questa isola era stata delli Soldani di Cairo, non la possedendo vostra Signoria che da cento anni in qua, et che essendo il Signor subentrato in «quelle ragioni ed essendovi state in esse diverse moschee di Musulmani.* باربارونك دوجه راپوری.

(٣) سبق ایدن اسملرك لاتینجه املاسی‌شونلردر: Cypris ، Kyniras ، Kypros، Amathusia ، Paphia ، Salaminia ، Sphekia، Chetim. عربیده قافك ورانك ضمه‌سیله «قبرس»در. «قبرس، باقر قسمنك پك‌ایسنه دینیر.» قاموس ترجمه‌سندن. (مترجم)

(٤) Ἦν ποθέων ἀκιχήτα γονὴν ἔσπειρεν ἀροῦρης . دیونیسیوس، ٥٠١.

بر آلهه‌نك سوگیلی قرارگاهی بولنمسی جهتله مورخ وشاعرلر منبت، زنگین، معمور، دانشین، جاذبه‌دار، صفا انگیز، مقدس، آلهی صفتلرینی حقنده ابذال ایتمشلردر. استرابون بحرسفیدك باشلیجه یدی اطه‌سنك اوچنجیسی تسمیه ایدر. حقیقةً بوکاده لایقدر؛ چونکه عرضاً یتمش، طولاً یوز اوتوز ایکی میل وسعتنده‌در؛ محیطی‌ده التی یوز اللی میلدر. بحرسفیدك منتهای شرقیسنده وکیلیکیا وسوریه سواحلندن اوزاق اولمایان برموقعده کائن اوله‌رق شمال‌شرقیده واسکندریه واسع کورفزینك قارشیسنده سنت اندره آ (نام‌قدیمی ده‌ناره‌توم) آدنده وساتالیا [آدالیه] کورفزینك قارشیسنده ئه‌پیفانیا (نام قدیمی آقاموس) اسمنده دکیزه‌دوغری برر چیقنتیسی واردر. بوایکی چیقنتی آره‌سنده نام قدیمی قرومیون اولان قورنا که تی برونی یوکسلیر؛ اسیا ساحلنده کیلیکیاده واقع آنه‌موری [آنه‌مور، عموریه] چیقنتیسنه الٍ قریب اولان نقطه بودر. قبریس اطه‌سی شکلی جهتیله قدما طرفندن بعضاً برقیون وکچی پوستنه ، بعضا قالقان ، یاخود یونس بالغنه تشبیه ایدلمشدر . قرومیون طاغندن آز یوکسك ایکی سلسلهٔ جبال امتداد ایدرکه بری آطه‌نك تامنتهاسنه قدر شرقه‌دوغری توجه ایلر، ودیکری بردائره شکلنده غرب وجنوب طرفلرینه کیدر . مرکزده اولیمپ واردرکه بوطاغلرك جمله‌سنه حا کمدر ؛ اوریپیدك زهره‌یه وکندی پریلرینه اقامتکاه کوستردیکی ریان ذروه‌لرنده مؤخراً خرستیانلر طرفندن ملك اعظم میکائیله منسوب برکلیسا یاپلمشدر؛ مملحه قربنده‌کی برتپه‌یه‌ده — که وقتیله بوراده مشتری معبدی بولنوردی — برصلیب رکز اولنمشدر. اساطیره کوره، زهره، آدونیسه — برافتراق الیمدن صوکره زیاده کریان اولدیغی حالده — آفرودیزیونده وئه‌ریتره‌لی فه‌بوسك معبدنده ملاقی اولمشدر. هیله وتنه‌بروس شهرلری بورالرده هیلات نامیله احترام کورن آپولون مذهبیله شهرت بولمشلردر . کوریوم بلده‌سنده بومعبدك محرابنه حرمتسزجه ال اوزادان دکیزه آتیلیردی . زهره‌یه عبادت دینی قبریس آطه‌سنه فنیکیه‌نك آسقالون [عسقلان] شهرندن کلمش اولدیغی کبی سوریه‌لیلرك حالا برآیك اسمی اولان تموز کله‌سیله یاد ایلدکلری آدونیسه عبادت‌دخی، آطه‌یه اونلردن انتقال ایتمشدر . آدونیس یورطیلری ماتم ایچنده، کوز یاشلری ایچنده امانوس بلده‌سنده‌یاپلدیغی کبی زهره یورطیلری — سرائر نامی ویریلن — سفاهتلر ایچنده حظوظات رذیلانه ایچنده اولمق اوزره یاپوسده اجرا اولنوردی. مصریونك معبودلری اولان ایزیس ایله سه‌راپیسك سولی شهرنده معبدلری وار ایدی .

آباء نصرانیونك روایتنه کوره‌الهلر ایچون حیوان احراقی صورتنده قربان ویرلمسی ایلك دفعه‌لرنده بواطه‌ده وقوع بولمشدر؛ دیکر منابعدن ویریلن معلوماته کوره‌ده مرحتلی عنوانیله عرض احترام اولنان زهره‌یه منسوب ایلك معبدلر بوراده انشا اولنمشدر . قبریس ، معروفیت اساطیریه‌سنی طبیعتك ابذال ایلدیکی نم قیمتدار سایه‌سنده اکتساب ایلمشدر . پك اسکی زمانلردن‌بری بغداییله ، شرابیله ، زیتون یاغیله ، بالیله ، بخوراتیله ، قره‌کونلك یاغیله ، شاب معدنلریله ، طوزیله ، خصوصا باقیریله مشهوردر ؛ اکثر اوروپا لسانلرنده باقیرك اسمی بوآطه‌نك نامندن، یاخود شومعدنك کندیسنه تخصیص اولندیغی الهه‌نك آدندن آلنمشدر (۱) . اراضیسنك سرو ، کوك بویا ، زهره‌یه تخصیص اولنان مرسین ، صو کره‌ویزی، مارول ، یر المانی، قلع [دیکنلی چوکن] ، ابوجهل قارپوزی، تره‌منتی، راوند، لاودانوم کبی اشجار ونباتات ایله معروفیتی دها یوقاریده صایبلان محصولات ایله شهرتندن آز دکلدر . قبریسده طونوق عقیق، قان طاشی، قارتال طاشی [شیطان قایاسی] ، پاموق طاشی [یانماز طاش] کبی قیمتدار احجار ایله مختلف بلورلر وعین الشمس دخی بولنور . قوشلری ایچنده زهره‌یه تخصیص اولنان کوکرجینلر وخصوصا یالکز برکمینك ایتالیایه برقاچ بیکنی بردن نقل ایلدیکی انجیر غاغه‌لی نوعی شایان دقتدر . برزمان اوکوزلرینك شهرتی یونانستانده ضرب مثل اولمش ایدی ؛ انجیر ایله بسلنن طوموزلری‌ده تألیه مراسمنده اکل اولنوردی .

قبریس جزیره‌سی محصولات طبیعیه‌سیله، افسانه طرزنده‌کی روایاتیله مشهور ایسه تاریخ سیاسیسی اك اسکی زمانلردن بری مؤلم ویك نسق ظلم واسارتدن ، عطالت وسفاهتدن، فتح ویغمادن باشقه برشی عرض ایتمز . پك قدیم تاریخلرده جزیره طقوزظالمك تحت حکمنده بولنمش ایدی که بونلرشوبلده‌لرده اقامت ایدرلردی: یکی واسکی پافوس ؛ زهرهٔ ریشداری، اوزیریس ایله ادونیسی تعظیم ومسافرپرور مشتری نامنه‌یاباتجیلری قربان‌ایلین آماتوس (لیماسول قربنده)؛ لارناقه قربنده چیتیوم که اصلی فنیکه‌لیلره منسوب کتابه‌لره‌ده اثبات ایدلمکده‌در؛ بالیله شهرت بولمش اولان

(۱) باقیرك لاتینجه‌سی قوپروم cuprum درکه کیپریس Cypris کلمه‌سندن مأخوذدر؛ کیپریس کلمه‌سی ایسه هم جزیره‌نك آدی، هم‌ده باقیر معدنك کندیسنه تخصیص اولندیغی زهره‌نك براسمیدر. فرانسزجه‌ده کی کوئیور cuivre دخی لاتینجه‌نك قوپروم کلمه‌سندن آلندیغی اشکاردر . (مترجم)

چیتری؛ ترسانه‌لریله مشهور اولان لاپاتوس؛ ال طوقوندیرانلره پك مشئوم اولان آپولون معبدی جوارنده‌کی کوریوم ؛ سولی ؛ مؤخراً قونستانتیا تسمیه اولنمش ، وچیمون زماننده یونانیلر طرفندن تخریب وترایان زماننده یهودیلر طرفندن یغما اولنوب بیوك قسطنطین زماننده برحرکت ارضدن خراب اولمش اولان سالامیس. یوطقوز شهرك طقوز حاکم ظالمی مستغرق حظوظات سفیهانه اولدقلری حالده جاسوسلر، غدار مستنطقلر ایله محاط بولنورلردی. جاسوسلر خلق ایچنه قاریشوب ایشتدکلرینی افندیلرینه خبرویررلر، ایکنجیلر بونلرك اخباراتی اوزرینه استنطاق ایدرلردی. ظالملرك زوجه‌لری ده ایکی طاقم قادینلرآرەسنده بولنورلردی که بوقادینلرك برقسمی «مداهنه‌کار» تسمیه اولنه‌رق مداهنه‌ایله خانملرینك جذب قلوبنه چالیشیر، ودیکر قسمی خانملری ارابه‌یه بیندیکی زمان بینك طاشی خدمتنی کورورلرایدی. قبریسك ایلك قرالری تاریخدن زیاده افسانه‌یه عائددرلر؛ سه‌فال‌ایله شققدن متولد اولان آئوس؛ ازمیر ایله پافوس بلده‌لری مؤسسی اولوب فه‌بوس ایله واقع اولان مستلزم فلاکت جدال موسیقیسیله، خصوصا سرو اغاجنه تحول ایدن قیزینك بدبختئ عشقیله مشهور اولان کینیراس؛ وجوده کتیردیکی هیکل القا ایتدیکی عشق آتشین ایله حیات بولدیغنی کورن پیغمالیون اسملرینی بزه قدر ایصال ایدن هپ افسانه‌در . نامله‌ری تاریخی اولان قرالری ایچنده: انسان قربانی منع ایدن دیفیلوس؛ قاریاس نامنده آتنه‌لی برجنرالك یاردیمیله جزیره‌یی تحت حکمنه آلان ئه‌واغوراس ؛ آخیوته‌ئا اسمنده‌کی زوجه‌سی مصرلیلره تسلیم نفس ایتمکدن ایسه زوجنك وقارداشلرینك اثرینه اقتفاءً کرك کندیسنی، کرك چوجقلرینی اولدرمکی اختیار ایدن نیقوقله‌س؛ بطلمیوسدن قبریس والئ مصریسی عنوانی آلمش وحکیم آناقزارخوسك ظالمانه اعدامیله نفرین ابدی قزانمش اولان نیتوقره‌ن ؛ سولونك نصیحتی اوزرینه ئه‌گه شهری اهالیسنی اوحکیم قانونینك نامنه نسبتله سولی تسمیه ایتدیکی دیکر برشهری اعمار ایتمك اوزره هجرت ایتدیرن فیلوکیپوس ؛ اسکندر کبیره ایرانی فتح ایتمکده استعمال ایلدیکی قلیجی ویرن پیماتوس تعداد اولنور . بوقرالرك جمله‌سی مصرك ، ایران ویاخود یونانك اوامر کذاری اولدقلرینی طانیرلردی. جزیره آپریه‌س وآمازیس زمانلرنده مصرك تحت تابعیتنده بولندیئ؛ کیخسرو وکیکاوس زمانلرنده ابراز مطاوعت ایله چیمون وخاره‌س زمانلرنده یونانه تابع اولمش ومؤخراً اسکنده تسلیمیت کوسترمشدر . قاتون، قبریس خزینه‌لرینی روما منفعتنه یغما ایلدی. ژول سه‌زارایله مارق ـ آنطوان

بربرینی تعقیباً جزیره‌یی آرسینوئه ایله قله‌بوپاترایه احسان ایلدیلر . ترایان زمانده یهودیلر؛ بیزانتیلر زمانده معاویه ، یزید ، هارون الرشید اردولرینی تشکیل ایدن عربلر طرفندن تالان ایدلدی (۱) ؛ معاویه قبریسه ایکی دفعه خرابی ومأیوسیت القا ایتمشدر. یزیدك نزولندن یدی‌سنه‌صوکره‌لری بیله — اکثر اهالیسنك سوریه‌یه طاغلمش اولملرندن‌دولایی — جزیره همان‌سراپا ایصسزقالمش‌ایدی؛ لکن زوجه‌سی قبریسده دنیایه کلمش بولنان ایمپراطور ژوستینیه‌نك طابی اوزرینه خلیفه بواهالی‌یی یرلرینه اعاده ایتدی. مأمون بوجزیره‌دن یونان حکماسنك اثرلرینی کتیرتدی (۲). قدس قرالی بودوین وانکلتره قرالی ریشار جزیره‌ده عربلری استخلاف وانلرك مسلك تخریبنه اقتفا ایتدیلر . ریشار یکرمی بش بیك کموش مارقلق براستقراضه رهن اوله‌رق قبریسی معبدیون شوالیه‌لرینه ترك ایتمش ایدی ؛ اهالی بویکی ظلمه‌یه قارشی قیام ایتدکلرندن ریشار اون بیك التون مقابلنده لوزینیانلی گوئی‌یه صاتدی. کوچك پیه‌رك قتل عاملرندن صوکره نیقوزیا وفاماغوسته جنویزلره ترك اولندی . قرال، مصرسلطانی برسبایك عسکری‌طرفندن اسیر ایدیله‌رك کوتوریلوب اوزماندن بری مصر سلطانلرنجه قبریس مفتوح وخراجگذار برملك عد اولندی . قرال ژاق، قرالیچه شارلوتك‌زوجی ساووالی آلوئیس‌علیهنه امداده کلمش اولان‌مملوکلرك اوچ‌سنه آطه‌یی‌تخریب‌ایتدکلرینی کوردکدن‌صوکره قاهره‌ده سلطان طاهرحضورنده صداقت آندی ایچدی. اون دردنجی عصرك بدایتندن اعتباراً وندیکلیلر قبریسك باشلیجه شهرلرنده، یعنی لیماسولده، نیقوزیده، فاماگوستاده ، پافوسده مؤسسات صاحبی اولدیلر ؛ کلیسالر، پازارلر، بالیوز ایچون برخانه انشا ایتدیلر ؛ سوقاقلری قاعدهٔ عمومیه خلافنه اوله‌رق غیرمسدود بولندیغی‌کبی‌بویولده دیکر امتیازاته‌دنائل اولمشلر ایدی [٤] . وندیك اصیل عائله‌لرندن بولنان قاته‌رین قورنارا، قرال‌ژاق ایله ازدواج‌ایتدی؛ بوقرالك واوغلنك — ظن‌اولندیغنه کوره وندیکلیلر طرفندن مسموماً — وفاتلرندن‌صوکره قورنارا، جمهورك قیزی اولمق‌اوزره اعلان اولنه‌رق قراللغی‌وطننه ترك ایلدی. روما سناتوسی قرالیچه حقنده‌کوستریلن اجباره مقابل

(۱) سیوطی، تاریخ خلفا، ۲۶ (٦٤٨) سنه‌سی واوندن صوکره ۹۰ (۷۰۸) سنه‌سی.

(۲) سیوطی، تاریخ خلفا، بنده‌کی‌نسخه‌ده مأمون سلطنتی نهایتنده لوزینیان ایله‌ره‌ینارده دخی مراجعت؛ انجق ره‌ینارد ، لوزینیانی اکلامامشدی؛ چونکه لوزینیان قبریسك صورت عمومیه‌ده یکرمی درت دفعه یغما ایدلدیکنی سویلدیکی حالده ره‌ینارد عربلرك یکرمی درت استیلاسندن بحث ایدر.

اولمق اوزره هردرلو احتراماتی ابذال ایلدی؛ مخلوعه قرالیچه بوچانتور تعبیر اولنان آلای قادرغه سیله صورت مطنطنه ده عزیزمارق کلیساسنه کوتورلمش، ووفاتندن صوکره هیکلتراش قونتینونك اثر صناعتی اولهرق برهیکلی یاپدیریلوب مخلص مقدس کلیساسنه قونلمشدر (۱) .

قرالرك وظالملرك اوقدر متخالف وقاریشیق اولان وقبریس تاریخنی عصرلرجه برنقاب مشکوکیت التنده بولندیران بوتوالیسی ایچنده حقیقی بربیوکلك ایله شعشه دار اولهرق انجق سولون وزه نون کبی برقاچ اسم کوریله بیلیر . لکن زه نونك قواعد اخلاقیه سنه پك مخالف برعطالته مستغرق وسونونك قانونلرینی اوقدر علنی برصورتده استحقار وانکار وبو ایکی حکیمی وطنلرندن اخراج ایدن ظالملره مطیع اولان قبریس اوبیوك آدملره مسقط رأس اولمسیله افتخار ایده میه جکی کبی بوبیهوده عنوان، جزیره ایچون برشرف ده صایله ماز. برمملکت بونلرکبی بیوك آدملرك مسقط رأسی اولمسنی انجق کندیلرینی تقدیر ایتمش وسوزلرینی دیکله مش اولدیغی حالده برعنوان مفخرت اتخاذ ایده بیلیر ؛ بالعکس اونلرك قدرینی بیلمه مش ایسه نصیبهٔ افتخاری محجوبیت ومعیوبیتدن عبارت قاله رق اونلره مهدظهور اولمق شرفی یابانجی برصاحب مزیتی قبول ایله مستحق اولدیغی تقدیری رونقلی برصورتده کوسترمش اولان مسافر پرور مملکته عائد اولور. قبریس اطه سی سولون وزه نوندن باشقه عالم طبیعی کینه زیاسه ، طبیب اپولونیوسه ، مورخ اقسه نوفون وده متریوسه ، برچوق اعزه یه، ازجمله هیلاریونه ، بارناباسه، ئه پافراسه ، مسیحك یتمش ایکی شاگردندن وطنلرنده شهیداً ارتحال ایتمش ایکیسنه ، نامی مقبره سنی حاوی قورفو شهرنده بالخاصه مظهر تعظیم اولان عزیز اسپریدیونه دخی مسقط رأس اولمشدر. لوزینیانالك ووندیکلیلرك اوزون مدت استیلالرنده — وندیکلیلرك قبریس جزیره سندن اخراجی زمانلرنده ترك حیات ایدن — براغادینودن باشقه برنام شهیر ظهور ایتمه مشدر .

قبریس تاریخ قدیمنك شومختصر حکایه سنی متعاقب موضوعه رجعتله ترکلرك نیقوزی یی، فاماگوستایی(۲)، بتون جزیره یی استیلالرندن صوکره ایلك ظالملرك اثرینه اقتفا ایده رك وحشیلکلریله چانتورلرك واوفیوژه لیلرك افسانه طرزنده کورینن مظالمنی

(۱) رسام تیتیه ن دخی قونارانك برتصویرینی یاپمشدرکه مانفرین سرایند ه در.
(۲) نیقوزی ، نیقوزیا لفقوشه در ؛ فاماگوستا ماغوسه در . (مترجم)

ودهـا حقیقی اولمق اوزره معبدیون ایله سراجیلرك یاپدقلری تعدیاتی نه‌صورتده کچمش اولدقلرینی کوسترمه‌مز لازم کلیر (۱) .

سلطان سلیم، قبریس سفرینك قوماندانلغنی بونی توصیه ایدنلره ویرمش‌ایدی؛ لالا مصطفی پاشاجزیره‌یه چیقاریله‌جق قوهٔ عسکریه‌نك سردارلغنه ، پیاله پاشادونانما باش قوماندانلغنه تعیین اولندی ؛ اسکی قپودان مؤذن زاده علی پیاله‌نك امری آلنده ایدی. سرعسکرك امری آلتنده اناطولی بکلر بکی اسکندر پاشا، قره‌مان وسیواس والیلری حسن وبهرام پاشالر ، ذوالقدریه والیسی مصطفی بك ، حلب سنجاق بکی درویش پاشا، اخیراً شهرزول والیلکندن عزل ایدلمش اولان مصطفی پاشا بولندیغی کبی روم‌ایلیدن ترحاله، یانیه، ایلبصان، پرزرین، موره بکلری‌ده‌اونك معیتنه مأمور ایدیلر. دونانما اوچ قسمه منقسم اولمق‌اوزره بربرینی متعاقب اوله‌رق اوچ آی ظرفنده حرکت ایتمش ایدی : مارتده مراد رئیس یکرمی بش قادرغه ایله ردوسه توجه ایتدی؛ نیسانده پیاله التمش بش قادرغه واوتوز قالیون ایله اونی تعقیب ایلدی (۲). مایسده دخی‌مؤذن‌زاده اوتوزالتی قادرغه، اون ایکی چکدیری، سکز ماعونه (۳) ، حیوانات نقلنه مخصوص قرق کمی، عسکرایله بیه‌جك وطوپ مهماتی نقلنه مخصوص قرق قره‌مرسل ایله دکیزه چیقدی . بواوچ طاقم دونانما ، جمعاً اوچ یوز التمش یلکندن مرکب ایدی (٤) .

پیاله پاشاآغریبوز جزیره‌سنده ذخیره‌سنی اکمالدن صوکره بغتةً استیلا امیدیله وبلکه سلیمك منظور التفاتی اولان یهودی میگه‌زك دوقه‌لغنه الحاق ایلك مقصدیله

---

(۱) قبریس اطه‌سنده حالا اکثریتك سکنهٔ قدیمه‌دن اولان رومله‌رده بولندیغی ، یکی واسکی خرستیان اقوامنك اسلامدن وعثمانلیلردن الدقلری محللرده ایسه اونلردن فرد متنفس قالمیان‌یرلراولدیغی دوشونیلنجه هامه‌رك‌بوراده دخی‌مقتضای‌تعصبه قاپلدیغی‌تظاهرایدر.(مترجم)

(۲) بالیوز باربارو ۲۰ نیسان ۱۵۷۰ تاریخلی راپورنده پیاله‌نك یتمش بش قادرغه‌ایله ساحلدن حرکت ایتدیکنی یازار. سفرك قبریس اوزرینه‌می، یوقسه کریت اطه‌سی اوزرینه‌می اولدیغنی هنوز بیلمدیکی شو عباره‌سندن اکلاشیلیر : « *Mustafa avendo eletto per sua galea quella dell' altro Mustafa disgraziato a Malta essendone stato avertito la muto* » . (محاصره‌نك رفعندن دولایی)

(۳) ترکلرك پالاندریه‌لری رومالیلرك Hippagogis تسمیه اولنان و ماعونه‌لری کذلك رومالیلرك Oneraiœ دینیلن سفینه‌لرینه معادلدر .

(٤) قونتاری، ق۵و۹، وندیك طبعی ۱۵۹۵؛ بو مورخك کوستردیکی یکون ایکی یوز قرق سکز یلکندر ؛ بومقدار ایسه حاجی قالفه‌نك (اسفارالبحار، ق٤۰) کوستردیکی اوچ یوز التمش عددینه توافق ایتمز .

تینه اطه‌سنه عسکر چیقاردی. سکز بیك کشی بوجزیره‌یی باشدن باشه تخریب ایلدیلر؛ لکن والی ژه‌روم پاروتانك ناقابل مغلوبیت اولان شجاعتی بودفعه‌ده استحکامی قورتاروب تینه‌یی عثمانلی استیلاسندن محافظه ایندی. پیاله؛ عسکرینی یلکنلره آله‌رق فه‌نیقا (قدیم فونیقوس) کورفزینه دوغری یلکن آچدی که بوراده طقوز عصر مقدم معاویه‌نك دوناتماسی ایمپراطور قونستانسك دوناتماسنی مغلوب وعلی العجله بیزانسه چکلمکه مجبور ایتمش ایدی (۱). قبریسك عربلر طرفندن ایلك فتحندن یدی سنه صوکره بوجزیره‌نك ممالك اسلامیه‌یه الحاقی فه‌نیقا کورفزینی ملل مختلفهٔ اسلامیه‌نك برمهم اجتماعکاهی یاپمش اولدیغی جهتله عثمانلی دوناتماسی بوکورفز صولرینه کلدکجه جزیره‌نك تسخیری آرزوسنده بولنماسی ممکن اوله‌مازدی. ۱۵۷۰ اغستوسنك ایلك کونی قدیم آماتوس قربنده کائن اولان ووقتیله معبدیون شوالیه‌لرینك مرکز اقامتی بولنان لیماسول لیمانینه تیمور آته‌رق عسکر قوماندانی آستورباغلیونینك مقاومت کوسترمسنی منع ایدن وندیك والیسی نیقولا دانذولونك اداره‌سزلکی ولیاقتسزلکی سایه‌سنده بلامزاحم قره‌یه عسکر چیقاردی. کوز اوکنده‌کی مخاطره‌لره رغماً والینك احتیاطسزجه حرکتی او درجه‌ده ایدی که ساحللری محافظه‌یه مأمور عسکر اراسنه آلنمش اولان کویلیلرك اخیراً خانه‌لرینه عودتلرینه مساعده کوسترمش ایدی [۵]. علاوهٔ مصیبت اولمق اوزره والینك جهالتنه، باغلیونی‌یه خلف اولان قونت روقاس ایله اوزمانه قدر آنجق برطوپ کوره بیلمش اولان طوپجی قوماندانی طرابلس قونتی ژاق دونوره‌سك جهسالتلری انضمام ایلیوردی. آطه‌نك میلیس عسکری سنغلیتقو قرداشلر، منتظم سواری (یعنی استرادیوتلر) اندره قورته‌زه، غیر منتظم سواری (گوآستادوریلر) چیپیون قارافا قوماندانسده‌ایدی؛ بیه‌تروروننقادی‌ده ارناودلرك باش قوماندانلغنده بولونیوردی. لیماسول قربنده‌کی لفتاری قلعه‌سی ایلك اخطارده تسلیم اولمش وسرعسکر مصطفی پاشا — شواعتدال جعلیسیله دیکر مواقعی‌ده تسلیمه تشویق ایتمك ایچون — سکنه‌سنك جان ومالنی محافظه ایتمش ایدی. لکن وندیکلیلر لفتارینك کندیلرینه کوستردیکی خیانتدن دولایی برانتقام مدهش آله‌رق باشقه‌لرینك اونلره امتثالنی منع ایتدیلر؛ شوصورتده که برکیجه لفتاری‌یه بغتةً هجوم ایله اهالیسنك اکثریسنی اولدردیلر، وچوجقلرله قادینلری طاغلره چیقاردیلر. بوایلك وقایع صیره‌سنده عثمانلی دوناتماسندن یکرمی درت

(۱) Φανιξ، ته‌ئوفانده، قونستانسك اون اوچنجی سنهٔ سلطنتی، ۶۵۴ میلادی.

قادرغه تفریق اولنه‌رق قوهٔ امدادیه آلمق ایچون قره‌مان ساحللرینه کوندرلمش ایدی [٦] . بوخدمته مأمور اولان وعسکرك قبریس ساحللرینه اخراجنه نظارت ایدن اشخاص آره‌سنده مقدما هانا کهر اسمیله معروف بولنمش اولان ایسیتریالی مهتدی شعبان چاوش‌ایله وقتیله دیوان همایون کتبه‌سندن بولنان وایلریده کفه بکلر بکیلکنه تعیین ایدیله‌جك‌اولان دال محمودی ذکر ایده‌جکز. مترجم مثنوی اولان دال محمود مؤخراً اوز دمیر اوغلی عثمان پاشانك دیوان افندیسی اولهرق شروان محاربه‌سنده اسیر ایدلمش وحشیلرك الك اسکی التجا کاهلرندن بری اولان الموت قلعه‌سنده برقاچ سنه قالمش ایدی . نهایت تبریزك تسخیرنده قورتیله‌رق شروانك فتحی حقنده منظوم ومنثور براثر تنظیم ایلدی. دال محمود — لالا مصطفی پاشانك کاتب السری صفتیله قبریس سفرینی تعقیب ایتمکده‌اولان — مورخ عالینك دوستی ایدی.

اغستوس اورته‌سنه دوغری اغیرطوپلر قره‌یه‌چیقارلدیغندن سرعسکر برانجمن حرب قوردی. بومجلسده لالا مصطفی پاشانك رأیی موجبنجه نیقوزینك محاصره‌سی قرارلاشدیرلدی؛ پیاله‌پاشا ایسه فاما گوستامحاصره‌سیله باشلانلمسنی رأی ایتمش ایدی.

مقدما قالی نیقوزیا ودها اسکیدن لیموسیا (اشبو روجه اسملر شمدیکی ترکلرك ویردیکی لفقوشه اسمنی اخطار ایدرلر) جزیره‌نك وسطنده واقع اولوب پای‌تخت ایدی . برتپه اوزرنده بولنمسی جهتله مواقع مستحکمه‌دن صایبلیردی؛ انجق محیطی، طقوز میلدن اوچ میله قدر قصر ایدلمش اولمقله برابر ینه مدافعه‌سنی زیاده اشکال ایلردی . برسنه‌ده نه‌قدر کون وار ایسه نیقوزیده‌ده همان اوقدر کلیسا وارایدی. سلیمك ایلك سنهٔ‌سلطنتنده وندیکلیلر اسکی قلعه‌یی کاملاً یه‌تمه‌رق اون برطابیه واوچ قپو یاپمق ودائره‌سنی سکزبیك یوز سکسان ذراعه، یعنی اوچ میله ایندرمك صورتیله شهری منتظم براستحکام حالنه کتیرمشلردی [٧] . اوزمان سکسان کلیسا ایله‌قدس قرالرینك ، لوسینیانلرك ، جلیله وانطاکیه پرنسلرینك ، حاکملرك ، آمیرالرك ، قوماندانلرك ، قدس وقبریس قرالری مابینجیلرینك ، قونت وبارونلرله تیبه‌ربا [طبریه] ، قورون [صور] سیدون [صیدا] ، به‌ریت [بیروت] ، سزاره ، ژوپه ، نیقوپولی شهرلرینه منسوب دیکر اصیلزاده‌لرك وپاپاسلردن، پسقپوسلردن، پطریقلردن اون آلتیسنك مزارلرینی حاوی اولان بیوك کلیسا بیقلمش ایدی . سکسان راهب خدمه‌سی اولان بومناسترده آره صیره کلوب زیارت ایدن قرال وقرالیچه ایچون دائره‌لر تخصیص اولنمش ایدی . روم ایمپراطورلری ، وخصوصا

بیوك قسطنطین زمانده یاپلش اولان مقدس بنالر وقدیم دیوارلر شوصورتله استحکامات جدیده احداثی الزمیتنه فدا ایدلدی. بواستحکامات ایکی یوز اللی طوپ ایله مدافعه ایدیلیر ایدی . هر طابیه ، ایکی جهتندن اوتوز قدم طولنده اولهرق فراخ فراخ ایکی بیك کشی ودرت طوپ الهبیلیر ایدی . قوهٔ محافظه اون بیك کیشیيه بالغ وشوصورتله مرکب ایدی : بیك بش یوز ایتالیا عسکری ، اوچ بیك وندیك قاره عسکری (چهرنهده) ، ایکی بیك بش یوز سربست میلیسلر (فران قوماتی)، ایکی یوز اللی ارناوود ، بیك نیقوزی اصیلزادهسی .

بتون اراضیٔ مستویهیی اله کچیرمش بولنان مصطفی پاشا تموزك یکرمی ایکیسنده نیقوزی دیوارلری اوکنده کورونهرك محاصرهسنه باشلادی. اورایهوصولندهایکی بیك بش یوز سواری ایله التی بیکی یکیچری اولاناللی بیك منتظم پیادهیه رسم کچیدیاپدردی. عثمانلی اردوسی اقنجیلرله برابرجمعاً یوزبیك کیشی تخمین اولنهبیلیردی. مصطفی پاشا منتظم پیادهیی تقریباً یدیشر بیك کیشیلك یدی فرقهیه تقسیم ایدهرك موقعك یدی طابیهسی مقابلنه یرلشدردی . قوماندانی امرا ارهسنده شوصورتله توزیع ایلدی . قاپیسی جنوبده مملحهلره ناظر اولان قوستانزا طابیهسنك غربنده کندیسی اردوکاه قوردی؛ مملحهلر قاپیسنك صولنده واقع پودوقاتارو طابیهسنك قارشیسنه اسکندر پاشایی قویدی(۱) ؛ سرعسکرك صاغنه دوشن داویلا طابیهسنه مصطفی پاشا طرفندن وتریپولی [طرابلس] طابیهسنه حلب بکلر بکی درویش پاشا طرفندن تعرض ایدیلهجك ایدی؛ دیکرلرینك مقابللرینه دهیکیچری اغا وکهیالری، قرهمان وذوالقدریه بکلر بکلری حسن ومصطفی پاشالر مأمور اولدی [۸] .

محاصرهنك سوردیکی یدی هفته ایچنده پیاله دونانمایله ردوس صولرنده دولاشدی. بوصیرهده جزائر بکلربکی قالابرهلی مهتدی اوچیالی — که ترکلر طرفندن اولوج علی، صوکرهقلیج علی تسمیه اولنمشدر — تونسدن بنی حفص حکمدارینی چیقارمش وبوشهری اسپانیولرك دست ضبطندن قورتامش اولدیغی باب هماینه عرض ایتدی؛ اوندن باشقه برطاقم قورصان کمیلریله لیماندن چیقارق درت مالطه قادرغهسنه راست کلوب بونلری ضبط ایله کمیلرینی تعمیر ایچون تونسه عودت ایلدیکنی بیلدیریوردی . اولوج علینك الدیغی بایراقلر قبریس اردوسنه کوندرلدیکندن مصطفی بونلری نیقوزی دیوارلری

(۱) مورخ قوغلیهتنا ، پاروتا، غراتیانی بواسکندر پاشایی اسکندریه متصرفی یاپارلر . درویش پاشایی ده دره‌ویس تسمیه ایدرلر . قوغلیهتنا، ص ۸۷.

التنده آچدیردی . بومنظره محصورلرك فتورینی آرتیردی ؛ واقعا ایکی هجومی شجیعانه دفع ایتمشلردی ؛ لکن عروج مریم کونی وقوع بولان اوچنجی هجومده ضابطلرینك اك اییلرندن خیلیسی ضایع ایتمشلردی. پیاله ردوس صولرنده جولاندن عودتنده سرعسکر اونك وایکنجی دوناتما قوماندانلرینك بوقوهٔ امدادیه ایله صوك برهجوم عمومی اجرا ایدلك اوزره هرقادرغه دن یوز کیشی چیقارملرینی امر ایتدی. بوامرك اجراسی ایچون علی سرعسکر اردوسنه یکرمی بیك کیمجی وبحریه عسکری کتیردی ؛ هجوم ایرتهسی کون ایچون قرارلشدیرلدی (۹ ایلول ۱۵۷۰). پودوقاتارو، قوستانزا ، تریپولی طابیه لری کونش طوغمه دن ضبط اولندی ؛ محافظلری انتظامسز برحالده موقع داخلنه چکلدیلر ؛ اهالی حیاتلرینك باغشلانمسنی استرحام ایتمك اوزره غالبلرك ایاقلرینه قاپاندیلرسه ده فائدهسی اولمایوب مرحمتسزجه قتل عامه اوغرادیلر. والی، باش پسقپوس، شهرك دیکر حاکملری هنوز ولایت قوناغنده ایدیلر ؛ درویش پاشا التی طوپ ایله قوناغی دوکدیردی ؛ سرعسکرده تسلیم اولملرینی اخطار ایتمك وجانلرینه ایلیشلیه جکنی وعد ایتمك اوزره برپاپاس کوندردی. بونلر سلاحلرینی اشاغی المش اولدقلری حالده پاپاسك عودتنده ترکلر سرایه کیرهرك اوکلرینه کائن اشخاص و اشیایی قتل وتخریب ایتدیلر ؛ کیمسه قورتولمدی . والیده جهالتنه ، اداره سزلکنه قربان اولهرق تلف اولدی . بودقیقه دن اعتباراً ، ترکلرك هجوم ایله ضبط ایتدکلری یرلرده وقوعی معتاد اولان وحشیلکلر باشلادی. برجوق قادینلر تحت تهدیدنده بولندقلری ناموسسزلقدن قورتلمق ایچون کندیلرینی طاملردن آشاغی آتدیلر، وقیزلرینی کندی الریله اولدیردیلر . بونلردن بری اوغلنی : « خیر ، سن ترکلرك احتراصات شنیعه سنه اسیرانه خدمت ایتمیه جکسك ! » دیهرك خنجر ایله اوردی. اوندن صوکره ده کندینی اولدیردی . یکرمی بیك کیشی غالبك قانلی حدتنه قربان اولدی ؛ ارکك ، قیز ایکی بیك کنج اسیر ایدلدی . بدبخت شهرك اوزرنده سکز کون قتل وغارت دوام ایتدی (۱) ؛ لکن وندیکلی یاخود روم برقادینك برحرکت قهرمانیسی غالبی، فتحنك باشلیجه ثمره سندن محروم ایتدی . برانتقام اصیلانه ایله متحسس اولان بوقادین، صدر اعظم محمد پاشانك قالیونلرینی والتون، کوموش، طوپ، الك معتبر عائلهلره منسوب کنج قیزلر اولمق اوزره غنائمك الك قیمتدار قسمنی حامل اولان دیکر ایکی کمیی لیماندیلکن آچمق اوزره بولندقلری

(۱) مغلوبلرك مبالغه لری نقل ایدلش اولیور. (مترجم)

حالده آتشله‌دی؛ باروتلرك اشتعالی صدراعظمك کیسنی برهوا ایتدی. آتش دیکر ایکی کمی‌یی ده یاقدی؛ بیك کنج اسیر آتشلر ایچنده قالوب انجق برقاچ کیمجی یوزه‌رك قورتوله‌بیلدیلر (۱). نیقوزینك سقوطی معبوده چیته‌رك معبدی اولان پافوس ایله لیماسولك (آماتوس) دخی دوشمسنی موجب اولدی [۹]؛ ترکلر جزیره‌نك اسکی پای تختی اولوب آتنه جنرالی سیمونك وفاتیله شهرت بولان چیتیوم خرابه‌لری قربنده کی طوزله (لارناقا) یی‌ده ضبط ایتدیلر. لارناقا، صحابیاتدن ام حرامك قبرینه یاقین اولمق جهتیله مسلمانلرجه محترم بر محلدر [۱۰]. چرچینه (وقتیله قارکینیا) — که قبریس تاریخ قدیمنده طقوز ظالملردن برینك مقر اقامتی اولمقله، تاریخ جدیدنده شارلوت دولوسینیانك مدافعهٔ مصرانه‌سیله مشهور در — عثمانلی سلاحلرینه تسلیمیت کوسترمدی. مرعش بکلربکی، مصطفی پاشانك مکتوبی یرینه داندولونك باشنی کوسته‌رك متصرفنی عرض اطاعته دعوت ایتمك اوزره فاماکوستایه کوندرلدی. سرعسکرده ۱۵ ایلول ۱۵۷۰ده [قبریسده کی] آیاصوفیه جامعنده جمعه نمازینی قیله‌رق اوچ کون صوکره مظفر پاشانی ایکی اوچ بیك کشی ایله نیقوزیده براقوب بالذات فاماگوستا حصارلرینی آلتنه کیتدی.

مصطفی پاشا فاماگوستایه وصولنی متعاقب براستحکام یاپدردی؛ بوندن شهره، لیمانه طوپ آتلغه باشلانلدی. بوانشاآت صورت کافیده کوستریوردی که هرنه‌قدر موسم ایلریله‌مش ایسه‌ده عثمانلی قوماندانی محاصره‌یه فاصله‌سز دوام ایتمکه قرار ویرمشدر. بونکله برابر قپودان پیاله وعلی دونانمایی استانبوله کوتوره‌رك قبریسده اردوخدمات نقلیه‌سنده قوللانلمق اوزره ردوس متصرفی حمزه‌بك قوماندهسنده قرق قادرغه‌دن زیاده براقامش اولدقلرندن شوحال وقیشك شدتی محصورلری مساعیلرینی آزالتمغه اجبار ایلدی. مصطفی، بهارك حلولنه وامداد ورودینه انتظاراً موقعك محاصره‌سنی تشدید وکافهٔ مواصلاتنی قطع ایتمکله اکتفا ایتدی. اونك دقتنه رغماً مارق — انتوان — کیرینی قوماندهسنده اون ایکی وندیك کمیسی فاماگوستایه بیك آلتی یوز کشی ایله مهمات چیقارتمغه موفق اولدیلر (۲۳ کانون ثانی)؛ بوقادرغه‌لر متعدد ترك کمیلرینی باتیردقلری کبی استانبولدن عسکرك آیلغنی کتیرمش اولان کمی‌یی ده اله کچیردیلر. پادشاه، بو مصائبدن دولایی، جزیره اوکنده بکلمکه مأمور اولان ساقیز وردوس بکلرینی مسئول طوتدی؛ برنجیسنك باشی کسیله‌رك ایکنجیسی امرای بحریه‌نك علامت افتخاری اولان فاردن محروم ایدلدی. بوصیره‌ده اغریبوز بکی بحرسفیده

(۱) اسفارالبحار، ق ٤١. بواشتعالده سکز یوز قیزك تلف اولدیغندن بحث ایدر.

بولونمغه مأمور اولان بتون کمیلری ساقیزده طوپلایوب اوراده قپودان علی پاشانك ورودینه انتظار ایتمکه مأمور اولدی. علی پاشا قرق قادرغه ایله استانبول لیمانندن چیقه‌رق اغریبوز بکنك قرق کمیسی ایله برلشدی ؛ اوندن صوکره ایکیسی بردن ۱۵۷۱ نیسانده قبریس آطه‌سنه عسکر چیقاردیلر. بومدت ظرفنده مصطفی، آسیا ساحلندن قبریسه عسکر ومهمات نقل ایتمك اوزره قره‌مرسل وماونه‌لردن مرکب فعال برخدمت نقلیه تشکیل ایتدی.

۱۶ نیسانده مصطفی پاشا، اردوسنه عمومی رسم‌کچید یاپدیردی. محاصره عملیاتنه شایان حیرت بر فعالیت ایله دوام اولندی: مایس اواسطنه دوغری — قرق بیك آقینجینك چالیشمقده‌اولدینی — خندقلرك جمله‌سی اتمام اولنه‌رق محصورلر هیچ بروجه ایله ممانعته مقتدر اوله‌مدیلر. اوچ میلدن زیاده برمسافه‌ده مصطفی پاشا — اکثریا قیالری یارمغه مجبور اوله‌رق — اوقدر کنیش، اوقدر درین یول آچدیرمش ایدی که برآتلی هیچ کورلمکسزین کچوب کیده‌بیلیردی ؛ بوخندقك آرقه‌سنده انشا اولنان قله‌یه یرلشدیریلن آوجیلر محصورلری دائمی اندیشه ایچنده طوتارلردی . موقعك دیوارلری، قله‌لری، طابیه‌لری یتمش درت طوپدن مرکب بش بطاریه طرفندن کمال شدتله دوکیلیوردی؛ بوطوپلرك آره‌سنده درت دانه‌سی استانبول، اشقودره ، بلغراد ردوس محاصره‌سنده کوردیکمز قدر فوق العاده جسیم ایدی که اوروپا مورخلری کاه هله پول، کاه بازیلیك تسمیه ایدرلر(۱). محصورلر طرفندن طوپ آتشی طوپچی جنرالی مارتینه‌نغو طرفندن اداره اولنوردی که بو ادمك ردوس محاصره‌سنده قازانمش اولدیغی شهرتی بودفعه دخی محافظه‌ایده‌جکی امیدایدیلیوردی. مارقو — انتونیو براغادینو شهر واستحکامك باش قوماندانلغنده وقارداشی جیووانی آندرا اونك امری آلتنده ایدی. هکتور باغلیونی عمومی سردارلقده وجیووانی — آنتونیو کیرینی قوهٔ محافظه‌نك اداره مأمورلغنده ایدیلر. محاصره اولنان برموقعده کرك فتور آور سوزلریله، کرك استهلاکات کثیره‌لریله مضراولان افواه بی‌فائده‌دن قورتولمق ایچون براغادینو اهالیدن سکز بیکنی خارجه‌چیقاردی؛ عثمانلیلر معتاددن زیاده انسانیت کوسترەرك بونلرك کچملرینه‌واطه‌نك کویلرینه یاییلملرینه مساعده ایتدیلر. شوصورتله موقع محصوره یاریسی ایتالیان، یاریسی روم اولمق اوزره سلاح طاشیمغه مقتدر یدی بیکدن زیاده

(۱) هله‌پول (Hélépole) متقدمینك قله شکلنده ومحاصره‌لر ایچون مستعمل برنوع حرب ماکنه‌لریدر. بازیلیك (Basilic) شاهانه، سلطانی دیمکدر. بونلر بزده شاهی دینیلن طوپلردر (مترجم)

آدم قالمدی. فاما گوستا فناحالده و آزمقدارده استحکاملرله مدافعه اولنمقده ایدی؛ لکن قوماندانی متین برطبیعته وایجاد تدابیره قادر برذکایه مالك ایدی. براغادینو دیوارلری تعمیرایتدیردی، دوکمخانه یاپدیردی، طوپلری استحکاملر ایچنه آلدی؛ هرکسه اوقدر غیرت ویردی که ضابطلر استحکامات اوزرینه یرلشه‌رك باشقه اقامتگاه ایسته‌مدیلر.

بر مایس صباحی عثمانلی اردوسنده بغتةً بر عظیم کورلتی ایشیدلدی ؛ اوآنده طوپلرك مدهش برآتشی ایله محافظه اولنمقده اولان محاصرلر ذاتاً زیاده خسارکورمش اولان دیوار دیبلرینه قدر خندقده ایلریلدیلر؛ مردیون قوروب چیقمغه موفق اوله‌مدیلرسه‌ده خندقده موقع طوتدیلر؛ محصورلرك اقداماتی اونلری یرلرندن چیقاره‌مدی. بوصره‌ده یر آلتی عملیاتنه هرایکی طرفدن فعالیتله دوام ایدیلیوردی. محصورلر قله واستحکاملرك یوقاریسندن — متصل کیدوب کلیکده و باروت نقل ایتمکده اولان — عثمانلی لغمجیلرینك حرکاتنی تعقیب ایده‌بیلیورلردی . لغمك نره‌لره قونلدیغی ایی تخمین اولندی ؛ لکن لغمك بوزولمسی ممکن اوله‌مدیغی کبی بونك تهدید ایتمکده اولدیغی محافظلر دقیقه بدقیقه برهوا اولمغه منتظر ایدیلر. نهایت لغم پاتلادی، بتون شهری صارصدی، قله دیوارلرینك برقسمنی زیر وزبر ایلدی ؛ متعاقباً محاصرلر موقعی دردست ایتمك امیدیله خرابه‌لر اوزرینه آتیلدیلر؛ انجق بوهجوم‌ده اولکندن زیاده نتیجه ویرمدی. مصطفی پاشا طوپ آتشنی ولغم عملیاتنی کسمیه‌رك باشقه برواسطهٔ تخریبه مراجعت ایتدی. خیلی کونلر، آتیلان بومبه‌لرك برعمومی یانغین چیقاره‌جغندن قورقلدی. لکن براغادینونك، محافظلرك شجاعتنه خلل کلمدی. محاصره هرایکی طرفدن بری دیکرینه معادل اقدامات ایله ایکی بچق آیه وارمش وترکلر متعدد هجوملرده کلی ضایعاته اوغرامش اولدیغی حالده عثمانلی قوماندانی قلعه دیوارلرنده کدکلر آچلدیغنی کوره‌رك عمومی برهجوم اجراسنه وبونی بالذات اداره ایتمکه قرار ویردی. غوغا پك مدهش اولدی؛ محصورلر دشمنی هرنقطه‌ده رجعت ایتدیردیلرسه‌ده یالکز بر نقطه‌ده موفق اوله‌مادیلر . عثمانلیلر بر قپوی مدافعه ایتمکده اولان یاریم آی شکلنده براستحکامده غلبه‌ایتدیلر. لکن محصورلرطرفندن بونك التنه لغم قونلمش اولدیغندن مهاجملرك چیقارلمسنه بر چوق چالیشلدیغی حالده نتیجه‌سز قالنجه لغمه آتش ویریله‌رك مسلمان، خرستیان جمله‌سی بردن برهوا اولدیلر. محصورلر براغادینونك دیوارلر ایچنده یاپدرمش اولدیغی طوپراق استحکاملره چکلدکدن صوکره‌ده دشمنه ثبات ایله مقابله ایتمکه عزم ایتمش کورینیورلردی. ترکلر یاریم آی

استحکامنك مدافعه ایتدیکی قپویه بردها هجومه مجبوریت کوردیلر. براغادینو کدك اوزرنده و ایاقده دشمنله اوقدر یاقین جنك ایتدی که نیقوزیده عثمانلیلره کچمش بروندیك بایراغنی کندی الریله آلدی. ترکلرك بتون مساعیسی فائده‌سز قالدی. لکن محافظلر یکی بردشمنله اوغراشمغه مجبور اولدیلر که بوکا قارشی هردرلو شجاعتك هیچ برتأثیری اوله‌مازدی؛... قحط!... آطه‌نك محاصره‌سنه باشلاندیغی برسنه‌دن بری مهمات ومأکولات اوقدر ازالمش ایدی که یدیفیچیدن زیاده باروت قالمامش، اهالی آت، اشك، کوپك یمکه مجبور اولمش ایدی. محافظلر یدنجی برهجومدن قورقه‌رق (۱) ضرورت کسب ایتمش اولان برتسلیم مقاوله‌نامه‌سنه موافقت کوستردیلر. اغستوسك برنجی کونی استحکام اوزرینه بیاض بایراق دیکلدی؛ سر عسکر کدخداسیله یکی چری کدخداسی رهن صفتیله شهره کیردیلر، محصورلرده بالمقابله سرعسکر اردوسنه ایکی وندیك اصیل زاده‌سی کوندردیلر؛ بونلر مصطفی پاشانك اوغلی طرفندن احترامات کامله ایله قبول وصیرمه‌لی خلعتلر اکسا اولنه‌رق یکی چری اغاسنك چادرنده اضیاف ایدلدیلر.

اوکون شرائط آتیه ایله تسلیم مقاوله‌نامه‌سی امضا اولندی: محافظلر سلاحلریله، اشیالریله، بشپارچه طوپ ایله، باشلیجه قوماندانلرینك اوچ آتیله چیقه‌جق ودرحال کرید اطه‌سنه نقل ایدیله‌جك ایدیلر؛ اهالی شهری ترك ایله بتون مالاری الوب کیتمکده مختار ایدیلر؛ قاله‌جقلرك مالاری، جانلرینه ایلیشلمیه‌جك ایدی. محافظلرك نقلنه تخصیص اولنان اون درت عثمانلی کمیسی درحال لیمانه کیردیلر. ترکلر اوچ میل مسافه‌یه چکلدیلر؛ محافظلردن سائقه‌مراق ایله اردوکاهه کلنلری تظاهرات محبانه کوسترمك قبول ایتمك صورتیله محصورلرك فداکارانه مدافعه‌لری کندیلرینك حیرت وتقدیرینه مظهر اولدیغنی کوستردیلر. اوچ کون ظرفنده بتون محافظلر کمی‌یه ارکاب اولنه‌رق موقعده باشلیجه قوماندانلردن باشقه کیمسه قالمادی. براغادینو اغستوسك بشنده طوپجی قوماندانی هانری مارتینه‌نغونك ینه بونامده کی یکنجی شهرك اناختارلرینی سرعسکره بالذات تسلیم ایده‌جکنی خبر ویرمك اوزره عثمانلی اردوسنه کوندردی. مصطفی پاشا نازکانه جواب ویره‌رك ماغوسه‌نك مدافعلریله کوروشمکدن پك محظوظ اوله‌جغنی براغادینویه تبلیغ ایتدی. کونشك باتمسندن اوچ ساعت اوّل براغادینو، باغلیونی، لویی مارتینه‌نغو، آنتوان کیرینی، دیکر خیلی ضابطلر — قرق محافظ ایله برلکده — عثمانلی اردوکاهنه کیتدی.

(۱) فوغلیه‌تتا وقونتارینی ۲۱، ۲۹ حزیران، ۹، ۱٤، ۲۰، ۳۰ تموز تاریخلریله التی مجموم تفصیلاتنی ویررلر.

براغادینو قرمزی لباس کیمش وباشنك اوزرنده رنبه‌سنك علائمندن اوله‌رق قرمزی برشمسیه طوتلمقده بولنمش اولدیغی حالده بونلرك اوکنده وآت اوزرنده ایدی . کمال احترام ایله قبول اولندی؛ پاشا برقاچ دقیقه کندیسیله ومعیتنده‌کی آدملر ایله محاصره وقایعنه‌دائر قونوشدی؛ لکن بوتظاهرات مغفلانه‌نك درحال آرقه‌سی کسلدی. سرعسکر، محافظلری نقله مأمور کیلرك کریددن سربست عودت ایده‌بیلملری ایچون نه‌درلو تأمینات ویره‌جکلرینی صوردی؛ براغادینونك، تسلیم مقاوله‌نامه‌سنده بوکا دائر برشی مندرج اولدیغی جوابنی ویرمسی اوزرینه سرعسکر کنج انتوان کیرینینك رهن اوله‌رق براقلمسنی بیان ایتدی. براغادینو، شدتله وموقعنك مساعد اولدیغی برنفرتله انفعال کوسترردی؛ بونك اوزرینه سرعسکر کتم حسیاتنه لزوم کورمیه‌رك قوماندانه‌وبتون وندیکلیلره لعنت ایتدی، وکندیلرینی تسلیم مقاوله‌نامه‌سیله تأمین اولنان مصونیتلرینه رغماً اللی مسلمان حاجیسنی اعدام ایتمش اولمقله اتهام ایلدی. براغادینو بوجنایتی اسباب معقوله‌یه مستند کوسترمك، یاخود انکار ایتمك مجبوریتنده بولنه‌رق برطرفدن‌ده رهن طلبنی جسورانه واولجیسز سوزلرله رد ایلکده دوام ایتدی . مصطفی پاشا، سوزله تحقیردن فعلیاته کچه‌رك باغلیونی، مارتینه‌نغو، کیرینی ایله براغادینویی باغلاتدیره‌رق شوحالده چادرك خارجنه سورودملرینی امر ایتدی ؛ براغادینودن باشقه‌لری درحال اولدرلدیلر. ارقداشلرینك ترك حیات ایتدیکنی کورن براغادینو دها اوزون اشکنجه‌لر ایچون صاقلانلمش ایدی ؛ شمدیلك برونك ، قولاقلرینك کسلمسیله اکتفا اولندی. آنجق اون کون صوکره، برجمعه‌ایدی که قورقونج اشکنجه‌سی ختام بولدی؛ یرکرسیه اوتوردیلوب ایاغنك آلتنه‌ده برتاج قونیله‌رق ردوس بکنك قادرغه‌سنك سرنه چیقارلدی، وبعده صویه آتلدی. عثمانلی مورخنك افاده‌سنه کوره اوده عثمانلی اسیرلرینه بویله یاپمش ایدی . اوندن صوکره‌ده بیونه طوپراق طولو ایکی سپت کچیریله‌رك تعمیر ایدیله‌جك اولان ایکی استحکامه نقل ایتمکه اجبار ایدلدی؛ سر عسکرك اوکندن هر کچدکجه مطلقا یره قاپانمسی لازم کلیردی . نهایت قلعه‌ده حکومت قوناغنك اوکنه کوتوریله‌رك ترك اسیرلرینك دکنك جزاسی ایچون چیقارلمرك معتاد اولان دیرکه چیقارلدی ؛ صوکره عثمانلی قوماندانك شو : « مسلمان قانی دوکنك قانی دوکولمیدر» سوزی اوزرینه یره یاتیریلوب دریسی یوزلدی. سرعسکر وجلاد ثبات قهرمانی کوسترن بوآدمه خطاباً ایکیسی بردن: « سنك مسیحك نره‌ده؟ نه ایچون امدادیکه کلیور؟ » دییورلردی (۱). براغادینو هیچ برشکایت ایتمکسزین

(۱) بوتفصیلات روم ووندیك مورخلرندن منقول خیالات اولمیدر . (مترجم)

دهشتلی اشکنجه‌لر ایچنده انجیلدن « مرحمت » آیتلرینی تذکار ایلیوردی؛ بودعانك صوکی اولان «یارب بکا قلب طاهر احسان بیور!» سوزلرینی سویلیه‌رك تسلیم روح ایلدی. اردوکاهده بولنان اوچ یوز خرستیان کذلك اعدام اولندی. تسلیم مقاوله‌سندن اول اردویه کوندریلن رهنلر — مرحمةً ویاخود خادم ایدلمك مقصدیله — سرعسکرك ایلك حدتی اثناسنده اونك خادم اغاسی طرفندن صاقلانامش اولسه ایدی بونلرك‌ده اوته کیلرك حالنه اوغرایه‌جقلرنده شبهه یوق ایدی . فی‌الواقع هانری مارتینه‌نغوده عثمانلیلرك قانلی قلیجندن انجق اوصورتله مؤبداً اسارته واقتدارسزلغه محکوم ایدیله‌رك قورتیله‌بیلمشدر. مصطفی پاشا خیانتنی تزیید ایله کیلره قونلش اولان اشخاصی‌ده اخراج ایتدیروب اسیر ایلدی. براغادینوبی دوچار ایلدیکی بی‌رحمانه اشکنجه ایله قناعت ایتمه‌رك بوقهرمانك درت پارچه ایدیلوب هرپارچه‌سنك درت بیوك بطاریه‌دن برینك اوزرینه قونلسی ودریسنه صمان طولدیریله‌رق اینك اوزرنده اردوکاه وشهر ایچنده طولاشدیرلمسی امرینی ویردی. قوماندانك نعشی قادرغه سرننه آصیلدقدن صوکره براغادینونك، باغلیونینك، مارتینه نغونك، کیرینینك باشلریله برلکده پادشاهه کوندرلمك اوزره برصندوقه قونلدی. استانبولده براغادینونك دریسی کورکده بولنان خرستیان اسیرلرینه تماشا ایتدیرلدی[۱۱]. مؤخراً وندیکه ویریله‌رك عزیز جیووانی وپائولو کلیساسنك مقبره‌سنده بردستی ایچنه قونلدی . کیکلری‌ده احترام دیندارانه ایله طوپلانیله‌رق عزیز غره‌غوریا کلیساسنه دفن اولندی .

وحشی مصطفی پاشانك حرکتنی محق کوسترمك ایچون عثمانلی مورخلری طرفندن درمیان اولنان اسباب معقول کوریله‌مز؛ چونکه براغادینونك برثبات نابهنکامه دلالت ایدن سوزلری سرعسکرك غضبنی اشعال ایتمش ایسه محافظلرك حیاتنی وسربستانه چکیلوب کیتملرینی تأمین ایدن شرط تسلیمك نقضنی هیچ برشی معذور کوسترمز. برده مصطفی پاشانك حدتنی فی‌الحقیقه براغادینونك جوابلرینه عطف ایتمك اقتضا ایدرایسه بوندن دولایی اك اول ویالکز اونك قربان اولمسی لازم کایردی. مع‌هذا وقایع بوملاحظه‌یی‌ده تکذیب ایدر . براغادینونك وحشیانه اشکنجه‌سی اون ایکی کون سوردی، وتسلیم مقاوله‌نامه‌سی هرنقطه‌سنده نقض اولندی؛ بناءً علیه بوآلچاقجه حرکت برغضب آنی نتیجه‌سی اولمایوب اوزون اوزادیه تصور وتصمیم اولنمشدر. ایکی قارداش آره‌سنده مشئوم برمحاربه ایقاع وسلطان سلیمانی اوغلی بایزیدك اعدامیله خون آلود اولمغه تشویق ایتمش برآدمه یاقیشیرمعامله‌ده بولیدی. بوحرکت جانیانه

برمنفعت ملحوظ اولدیغی زمان غیرمسلملره ویریلن سوزی طوتمامق جائز اوله جغنی بیان ایله شو محاربه‌یی توصیه ایدن فتوایه موافق ایدی(۱). مع‌هذا یالکز بوامری ویرن آدمك وحشت‌خونریزانه‌سی دکل، اوزمانك فکر عمومیسی نظر ملاحظه‌یه آلنجه بودرلو احواله تعجب ایدیله‌مز. سلیم ثانی، طقوزنجی شارل وقورقونج ایوان ایله معاصر ایدی. سنت بارتله‌می قتل عامنك اوروپا اقوامنه دهشت‌انداز اولمسندن بری هنوز برسنه‌کچمش اولدیغی کبی برسنهٔ جدیده‌نك ختامندن اول ویتانستاین استحکامنك ضبطنده بتون محافظلرك اعدام اولندیغی وقوماندانك آتشده قیزارلمق اوزره میزراغه کچیرلدیکی کورلمشدر[۱۲]. اکر فرانسه‌ده، فلاندیاده بودرلو افعال وحشت وقوعه کلیورسه — یتشدردیکی شاکرد الکزیاده جالب حجاب اولان سیئات اخلاقیه‌یی لاقیدانه اجرا ایتمك صورتیله الك مقدس قوانین اسلامی پامال ایدن — برآدم نه‌درلو افعاله مستعد دکل ایدی؟ سلیمك ومربیسنك محکوم اولدیغی ابتلانك تأثیری نیقوزینك تسخیرینی متعاقب وقوعه کلن بعض حکامك ترفیعی مسئله‌سنده قولایجه آکلاشیلیر. ارباب‌ذکادن اولمغله معروف وهرایکیسی‌ده مبتلای شراب وخمور اولان قاضی‌روحی ومفتی اکمل بالذات میخانه آچوب ایشلتدیلر: بونلرك معتادی، صباحلری قاضی مفتینك خانه‌سنده، آقشاملری مفتی قاضینك خانه‌سنده سرمست اولمق ایدی. بودرلو مثالدرسایه‌سنده سرخوشلق اردوده عمومیت شکلنی آله‌رق اکثریا نفراتك «شرابك الك ایسی بوحا کملردن هانکیسنده بولنور؟» دیه غوغا چیقاردقلری کوریلیردی. بوندن دولاییدرکه ماغوسه‌نك ضبطنده ترك عسکرلری ملل سائره عسکرندن باشقه درلوحرکت ایتمدیلر: شراب مخزنلرینك قاپیلرینی قیره‌رق قبریس شرابیله ایستدکلری قدر سرخوش اولدیلر. قوماندان پاشاده عزیز نیقولا باش کاتبیاسنی پامال حقارت ایتدی؛ قبرلری آچدیروب ایچنده‌کی رمادی پریشان ایلدی؛ اعزه‌تصویرلرینی ییرتدی؛ معبده ایشیدلمه‌مش شنیعه‌لریاپدی. برتعصب اینجه‌لکی اولمق اوزره بر اغادینونك اعدامی منظرهٔ مدهشه‌سنك، جامعه تحویل اولنان کلیسانك کشاد رسمیسنی اجرا ایچون انتخاب ایدیلن بر جمعه کونی وقوعنی ایستمش ایدی (۱۷ اغستوس ۱۵۷۱).

(۱) فتوای مبحوث‌عنه مناسبتیله ۲۴۴ نجی و ۲۴۵ نجی صحیفه‌لرده تحشیه اولندیغی اوزره قبریسلیلرك مسلمانلره متمادیاً ایقاع ایلدکلری مضرته کوره بو جزیرنك ضبطی چوقدن بری الزمیت حالنی کسب ایتمش اولدیغی کبی هامه‌رك آرزو ایتدیکی، برمعاهده‌نك ابدیاً محافظه‌سی ایسه زمانمزده بیله بونك مرعی اولمادیغی آشکاردر. بورعایتك تطبیقی آنندن اعتباراً روی ارضده هیچ برمحاربه وقوع بولمامسی لازم کلیر. (مترجم)

تاریخ قدیمده زهره عبادتنه وشریعت اسلامیه ده استراحته تخصیص اولنمش اولان بوکون، وقتیله زهره یورطیلرینك واوصیره ده ایقاع ایدیلن سرائر تعبیر اولنان شنایعك وآلهه شرفنه انسانلر قربان ایدلمك مراسمنك کوستردیکی مناظر هول انکیزك تجدد ایلدیکنی کوردی. شوقورقونج تماشادن برقاچ کون صوکره مصطفی پاشا آطه دن چیقدی (١٥ ایلول ١٥٧١)؛ برقاچ هفته صوکره ده — فتحی تقریباً اللی بیك کشینك حیاتنی افنا ایتمش اولمقله برابر (١) — ظفر الاییله استانبوله کیردی. جزیره نك وارداتی — که چرکس سلطانلری طرفندن حرمینه تخصیص ایدلمش اولمسی بهانهٔ حرب اولمش ویهودی میکه زقبریس قرالی عنوانیله الله کچیرمکی امید ایلش ایدی — صدراعظمك مصارفنه تعیین ایدلدی. مؤخراً بووارداتك قسم کلیسی والده سلطانك تخصیصاتی میانه قونلدی؛ شوصورتله وه نوسه [زهره یه] منسوب اولوب روما ایمپراطورلری طرفندن هدیهٔ نسوان اولمق اوزره مصر قرالیچه لرینه تقدیم اولنان قبریس اطه سی ینه اویولده حرم سلطانی قادینلرینه ویرلدی [١٣].

ماغوسه محاصره سی اثناسنده عثمانلی کمیلری دالماچیا ساحللرینی اندیشه یه دوشورمکدن خالی قالمامش ایدی. اعلان حربی متعاقب، ودها ترکلر جزیره یه چیقمازدن مقدم وندیك آمیرالی وه نه یرو ارناودلقده سوپوتویی بغتةً ضبط ایتمشیدی؛ مقابله بالمثل اولمق اوزره قپودان علی پاشا واولوج علی دخی کرید وچه ریغو (٢) آطه لریله زهره یه تخصیص اولنان قدیم چیته ر بلده سنی اوره رق بوشهردن ایکی معبده حرمتسزلك کوسترديلر. قپودان پاشا ناواریندن زائته، کفالونیه، بوترینتو ساحللرینی یغما ایچون عسکر کوندردیکی کبی سوپوتو اوزرینه ده قرق قادرغه سوق ایلدی. برطرفدن ده اولوج علی قورفو اوزرلرنده میشل باربار یغو وپیه رو برتولازینك قادرغه لریله له زا وموچه نیغانك کمیلرینی ضبط ایتدی. قپودان علی پاشا سوپوتویه بیك بش یوز

(١) پاروتا . ص ١٩٨ . قونتارینی ، ص ١٣١، ماغوسه اوکنده کی اردونك مقدارینی شووجه ایله کوسترر: سکسان بیك ایلقلی عسکر ، اون درت بیك یکیچری ، غیر منتظم عسکردن آلتمش بیك کشی. پاشالر دفترنده بونلرك اسملرینی طائمسی قابل اولهجق صورتده یازار، یالکز شهسوار پاشا ایله مرعش پاشاسنی سیویزاری وماراسقو پاسالری (il Bassa di Sci-visari et Marasco) یاپدینی کبی دیوریکی سنجاق بکنی ده Famburian Diveric یاپار.

(٢) پاروتا عثمانلی دونانماسنك مقدارینی بر وجه آتی کوسترر : پرتو پاشا یوز قادرغه ایله قاسته ل روسوده ؛ علی پاشا اللی بش، اولوج علی یکرمی، باربروسك اوغلی حسن یکرمی قادرغه ایله؛ احمد یکرمی قادرغه، اون معونه، بش دیکر کمی ایله قبریس اوکنده؛ جمعاً ایکی یوز اللی یلکن. بومعلومات حاجی قالفه نك اسفار البحاردہ، ص ٥٥ ، ویردیکی معلوماته تمامیله موافقدر.

یکی چری چیقاردی؛ لکن شهر اوزرینه برهجومنده طالعك مساعده سزلکنه اوغرایوب عسکرینك اوچده برینی ضایع ایده‌رك همان کری چکلدی. دولچینو موقعی علی پاشا ایله اولوج علینك قره‌دن، دکیزدن شدتله صیقشدرملری اوزرینه تسلیم اولدی؛ ایلچی الهساندرو دوناتونك الچاقلغی ده انتیواری بی‌تسلیم مجبوریتنده بولندردی؛ بودنا، متصرفی اغوستهن پاسکوآلیغونك اهلیتسزلکندن دولایی بوحاله اوغرادی. قپودان پاشا یکرمی قادرغه ایله‌قاسته‌ل نوئووو اوکلرنده دولاشمقده اولدینی حالده اولوج علی وقارا قوزا (قره کوز) نه‌زینا وکورزولاجوارینی خراب ایتدیلر. اغستوس اورته‌لرینه دوغری ایکی مهتدی‌قورسان له‌زیناده آلدقلری غنائم کثیره ایله والونا (اولونیه) ده توقف ایتدیلر؛ بواشیا اره‌سنده بالخاصه — له‌زیناده مادونه کلیساسندن آلمش اولدقلری — والی فارینی مفتخرانه کوسترلردی. آولونیه‌دن قپودان علی پاشا ایکی قادرغه‌یی سیچلیا ساحللرینه کوندردکدن صوکره سازه‌نویه کیتدی که کرك استانبولدن، کرك خرستیان‌حکومتلرینك متحد دونانمالرندن معلومات قطعیه آلمادقچه بولیماندن چیقمامق نیت قطعیه‌سنده ایدی (۱).

نیقوزینك سقوطندن‌صوکره صدراعظم‌صوقوللو محمدپاشاخرستیان‌حکومتلرینك اتفاقی لوای عثمانی ایچون‌موجب‌فلاکت‌اوله‌بیلمسندن قورقه‌رق، یاخود رقیبی‌مصطفی پاشانك قبریس سفرنده‌کی پارلاق‌موفقیتنه غبطه‌ایده‌رك‌استانبولده مقیم‌وندیك‌بالیوزیله ملاقاتلرنده صلحه دائر برقاچ سوز قاچیروب بروندیك‌مکالمه مأمورینك ورودینه انتظار کوسترردی؛ بوندن باشقه بالیوزی سناتونك نیاتنی اکلامق ایچون قنچلارینی وندیکه کوندرمکه تشویق ایلدی. الك زیاده مشغول‌اولدینی اتفاق مسئله‌سنك تأثیریله فرانسز مرخصی غراچینانی — باب همایون ایله جمهور آره‌سنده فرانسه قرالنك توسطیله اعادهٔ صلح ایتلسی ارزوسنی‌متضمن پادشاهك وکندیسنك مکتوبلریله — وندیك‌یولندن‌پارسه کوندردی. بونك‌اوزرینه‌وندیك‌حکومتی‌ژاق‌راغوزونی‌بی‌استانبوله اعزام‌ایتدی، وپاپانك‌تشکیلنی غیورانه تعقیب ایتمکده اولدینی اتفاق ایچون برمدت کوشکلك کوسترردی. ایشته یوصورتله‌درکه متخالف‌مقصدلرله استانبولده‌راغوزینی ووندیکده پاپا وکیلی‌قولوناطرفندن تعقیب اولنان مذاکرات‌بربرینی تأثیرسزبراقه‌رق برطرفدن صلحك انعقادینی، برطرفدن‌ده اتفاق مقدسك تشکل قطعیسنی تأخیر

(۱) قونتارینی، ق ۳۳. حاجی قالفه، اسفارالبحار، ق ۳۲. دولچینو ترکچه‌ده «اولغوم» [اولکون] انتیواری «بار»؛ سوپوتو «سوبوت»؛ والونا «اولونا» [آولونیه] تسمیه اولنور.

ایلمشلردر. لکن متعاقباً کرید اطه‌سنك تخریجی وماغوسه محاصره‌سنه تکرار باشلانلمسی سناتونك قرارسزلغنه نهایت ویره‌رك ١٥٧١ مایسنك یکرمی بشنده پاپا، اسپانیا قرالی، وندیك جمهوری تعرضی وتدافعی براتفاق امضا ایتدیلرکه موضوعی — خرستیان نامنك دشمن ابدیسی اولان — عثمانلی دولتی قدرتنی دوشورمکدن عبارت ایدی. بو اتفاقك قوای مجتمعه‌سی ایکی یوز قادرغه‌دن، یوزی دیکر کمیلردن، اللی بیك پیاده‌دن، درت بیك بش یوز آتدن مرکب اوله‌جق ایدی. مصارفك صورت تسویه‌سی شویله تعیین ایدلمشیدی؛ پاریسی قرال، آلتیده بری پاپا، اوچده بری وندیك طرفندن ویریله‌جك ایدی. اردو مایسده حاضر بولنوب مسینه‌ده طوپلانه‌جق ایدی. پاپانك همان هیچ حرب کمیسی اولمادیغی جهتله وندیکلیلر طوپلری وتجهیزاتی مکمل اون ایکی قادرغه اعطاسنی تعهد ایدیورلردی . باش قوماندانلق اسپانیول سرداره تفویض ایدیله‌جك ایدی . حکومات متفقه آره‌سنده کی عهدنامه اسپانیا ایلچیسی طرفندن عزیز مارق کلیساسنده طنطنه‌لی بردعا اوقوندقدن صوکره ٢٢ تموزده اعلان اولندی [١٤] . فرانسز ایلچیسی استانبوله کیتمك اوزره وندیکدن کچرکن سناتویی نیتندن چویرمکه چالشدیسه‌ده فائده‌سی اولمادی (١). بو اتفاق، دولت عثمانیه‌نك تشکیلندن بری اوروپا حکومتلرینك، خرستیانلغك دشمن صمیمیسی علیهنده اون اوچنجی اتفاقلری اولوب جمله‌سنك ده باشلیجه محرکلری پاپا ایله وندیك جمهوری ایدی (٢). قاردینال قارافانك ـ عزیز پیه‌ر کلیساسنده حالا کورلمکده اولان ساتالیا زنجیرینی اطروفهٔ حرب اوله‌رق کتیرن اتفاق مشهوری تشکیلندن بری برعصر کچمش ایدی. ینه اوحکومتلرك، یعنی پاپا، اسپانیا قرالی ایله وندیك جمهورینك بوندن اولکی اتفاقلری ده اوتوز درت سنه مقدم وقوع بولمشیدی.

شارل کنك ولدمادر بخطاسی دون ژوآن دوتریش — که اقتداری وباباسنه مشابهتی

---

(١) بارو تابو ایلچی‌یی شویله تسمیه ایدیور : « il vescovo di Aox » .

(٢) ١، بشنجی اوریه‌ن زمانندهکی حرب صلیبیون، ازمیرك ضبطی ١٣٤٤؛ ٢ ، بشنجی اوریه‌ن زمانندهمرادا ول علیهنه؛ ٣، طقوزنجی غره‌غوار زمانندهنیکبولی محاربه‌سی، ١٣٩٦؛ ٤، دردنجی اوژه‌ن زمانندهوارنه محاربه‌سی ؛ ٥، بشنجی کالیکس زمانندهبلغراده خرستیان عسکرینك امدادی، ١٤٥٥؛ ٦، ایکنجی پی زمانندهه ١٤٦٤؛ ٧، دردنجی سیکیست زمانندهازمیر وساتالیا (آدالیه)نك ضبطی، ١٤٧٢؛ ٨، سکزنجی ایننوسان زمانندهبایزیدثانی علیهنه؛ ٩ ، دردنجی الکساندر طرفندن ینه اوپادشاه علیهنه؛ ١٥٠١؛ ١٠ ، اونجی لئون زمانندهسلیمان اول علیهنه، ١٥٢٠؛ ١١، دردنجی آدریه‌ن طرفندن موهاج محاربه‌سندن آز اول، ١٥٢٦؛ ١٢ ، اوچنجی پول طرفندن ١٥٣٩ .

شمدیدن بیوك امیدلر ویرمکده ایدی — ۲۵ ایلول ۱۵۷۱ ده مسینه دن یتمش اسپانیا، اون مالطه، اوچ ساووا قادرغه سیله یلکن آچدی. پاپانك مارقو آنتونیو قولونا، دوق دوپالیانو، دوق دوتالیاقوزوقوماندهسنده اون ایکی قادرغه سیله وندیکلی آمیرال سباستیه‌ن وه‌نیه روقوماندهسنده یوزسکز قادرغه وغایت جسیم التی یوك کمیسی اوته کیلره التحاق ایتدی. آمیرال کمیسنده عقد اولنان برمجلس حربده اولونیه اوزرینه‌می ، قاسته‌ل نوئوویه‌می، یوقسه سانتاماوا رایه‌می کیدیله‌جکی مذاکره اولندی؛ وه‌نیه‌رو ودونانما سرداری دون ژوآن بحر سفید صولرینه کیدلمسنی رأی ایده‌رك اونلرك رأیی غلبه ایتدی. دونانما قورفه‌نك قارشیسنده سیروس اطه‌سنك لیمانی اولوب ترکلرك هولومیج تسمیه ایتدکلری کومه‌نیج نام موقعه توجه ایلدی؛ انجق عثمانلی دونانماسنك اوصولرده بولندیغنی خبر آله‌رق کفالونیا آطه‌سنده واقع آله ساندریایه (قدیم ساموس) کیتدی. سکز قادرغه‌دن مرکب برقسم، سیچلیا آمیرالی ژان قوردونا قوماندهسیله، استکشافه مأمور ایدی. اوندن صوکره ژان آندره آ دوریا قوماندهسنده اللی درت قادرغه پیشدار اوله‌رق کلیوردی. وندیکلك التی یوك کمیسی دوئودوقوماندهسنده مرکز قوتندن یاریم میل ایلریده بولونیوردی . ایلك صف حرب آلتمش برقادرغه‌دن مرکب اوله‌رق بونلرك اورته‌سنده دوق دوپالیانو ایله سردارك، وندیك جمهورینك بایراقلری تموج ایدیوردی. بونلر پرووه‌دیتور بارباریغو قوماندهسنده ایکنجی برصفه استتار ایلیوردی. نهایت مارکی دوسانتاقروسه عنوانی حائز اولان ناپولی آمیرالی آلوارو دوبازانو اوتوز التی قادرغه ایله صوك قوتی تشکیل ایدیوردی. اولدن قرارلاشدیریلان ترتیب موجبنجه پیشدار ودمدار جناحلرده صف قوره‌جقلر ایدی.

ایکی یوز قرق قادرغه، قرق قالیون ایله یکرمی کوچك چکدیریدن، جمعاً اوچ یوز یلکندن مرکب اولان عثمانلی دونانماسی قپودان مؤذن زاده علی پاشانك باش قوندانلغنی آلتنده له‌پانتو [اینه‌بختی] کورفزنده توقف ایتمش ایدی. جزائر بکلر بکی اولوج علی، طرابلس بکلر بکی جعفر پاشا ، باربروس خیرالدین اوغلی حسن پاشا وامرای بحریه‌دن معدود اوله‌رق قادرغه‌نك پوپه‌دیرکنده فنار طاشیمق حقنه مالك اولان بش دیکر سنجاق بکی قپودان پاشانك امری آلتنده ایدی [۱۵]. کیلره قونیلان قره عسکری پرتوپاشا قوماندهسنده ایدی . پرتوپاشا ایله اولوج علی طائفه‌نك تجربهٔ طالعه چیقشمغه مساعد درجه‌دن پك ناقص اولدیغنی اخطار ایتدیلرسه ده تأثیری کورلمدی؛ قپودان پاشانك حسابه مستند اولمایان غیرتی اونلرك احتیاطنه غلبه ایده‌رك امری آلتنده‌کی دونانمانك کاملاً ضیاعنی موجب اولدی.

٦ — ۷ تشرین اول ۱۵۷۱ کیجه‌سی خرستیان دونانماسی تیمور قالدیروب فرداسی — که برجمعه ایرته‌سیدر — اوکله‌دن برچق ساعت صوکره (ساحللرنده پك چوق سولوك بولنمسندن، یاخود کاهن ئه کیناسك بورالرده طوغمسندن دولایی) روملرك ئه گینه، یعنی سولوك تسمیه ایتدکلری بش آطه اچیقلرنده کورندی. بو آطه‌لر آرناوودلق ساحلنده واقع آخه‌لوس (الیوم آسپروپوتاموس) منصبی قارشیسنده واقع اوله‌رق کورزولاری اسمیله‌معروفدرلر. خرستیان دونانماسندن استکشاف ایچون اینه‌بختی‌یه دوغری کوندریلن فرقتینك عثمانلی دونانماسنك یاقینلاشدیغنی خبر ویرمسی اوزرینه دون ژوآن کمیسنك آرقه دیرکنه مربع بریشیل‌بایراق آصمق‌صورتیله‌صف‌حرب تشکیلی امرینی ویردی. اللی درت کمی ایله صاغ جناحی تشکیل ایدن ژان آندره دوریا کورزالوری‌اطه‌لرینك‌صوایله‌برابراولان‌ایکی‌طاشلغنی‌کچرکچمز عثمانلی دونانماسنی کوردی. خرستیان دونانماسنك صول جناحی اطه‌لر آلتنده مستور اولدیغی ایچون عثمانلی دونانماسی دشمنك قوتی حقیله تعیینده یاکیله‌رق موره ساحللرینه موازی اولمق اوزره‌صف حرب قوردی. اللی‌اوچ قادرغه‌دن مرکب‌بولنان بوصول جناحه قوماندہ ایدن پرووه دیتوربارباریغو آخه‌لوس متصبنه‌دوغری کیدوب — اوزماندن بری‌خرستیانلر طرفندن‌فنابرون (مال‌قانتونه)، عثمانلیلر طرفندن قانلی برون تسمیه اولنان چیفتینك قارشیسنده‌کی پەلیا یاخودویللا ـ دی ـ مارمو اطه‌سی کنارندن کیتدی. مرکزده، هلال شکلنده ترتیب اولنان صف اصلی بولونیوردی. بوقوت، ساووا امیرالی پرنس‌دوپارمه، جنوه‌امیرالی‌دوق‌دوریه‌ن، ناپولی‌امیرالی‌ایله قوماندور قاستیل‌قوماندہ‌سنده ایدی. بوصفك قادرغه‌لرندن بری‌بیقاری قوتی قاراچیولی(۱) طرفندن قوماندہ ایدیلیوردی که مؤخراً دون‌ژوآن دوتریشك — کندیسی‌ده حصه‌دار اولدیغی — وقایع حربیه‌سنی یازمشدر. سانتا ـ قروسه مارکیسی اولان دون‌آلوارو دمداری اداره ایدیوردی. باشلیجه صف‌حربك باشنده اوچ آمیرال ایلریلیورلردی؛ اورته‌ده دون‌ژوانك، صاغده پاپا آمیرالی مارقوآنتونیو قولونانك، صولده وندیك آمیرالی سباستیه‌ن وه‌نیه‌رونك سفینه‌لری وارایدی. هکتورسپینولا قوماندہ‌سنده اولان وایچنده پارمه دوقه‌سی الکساندرو فارنه‌زه بولنان جنویز

(۱) « ترکلرله محاربه » نام اثر (I Commantari delle guerre fatte con Turchi) ، ۱ : « *Ferrante Caraccioli conte di Biccari scrittor di questa istoria, il qual con la sua galea andava a destra di quella del Quirino*

قپودان کمیسی صاغ جناحده قولوناتی تعقیب ایدیوردی ؛ صولده ووه‌نیه‌رونك پك یاقینده له‌ینی سینیورینك قوماندەسنده واوربه‌ن پرنسی حامل اولان صاووا قپودان کمیسی کیدیوردی. مرکزده دون ژوآنی تعقیباً قاستیل‌بیوك قومودورینك امری آلتنده بولنان پاترونه ، یعنی اسپانیا ویس امیرال سفینه‌سی کلیوردی. صاغ جناحك منتهاسنده مسینه باش دعاجیسنك راکب اولدیغی مالطه آمیرال کمیسی، صول جناحك منتهاسنده لومه‌لینینك قپودان کمیسی بولنیوردی. ترکلر طرفنده صاغ جناحك قوماندەسی جزائر بکلربکی اولوج‌علی‌یه، صول جناحك قوماندەسی آغریبوز بکی چولاق محمده ویرلمش ایدی. مرکز خطنك ایلریسنده واوچ خرستیان آمیرالنك قارشیسنده قپودان مؤزن‌زاده علی‌پاشانك آمیرال کمیسی بولنه‌رق بونك صاغنده وزیر وسرعسکر پرتو پاشانك وصولده اردو خزینه‌داریله قادرغه‌سی کیدیورلردی.

ایکی قوت بحریه برمدت حیرت متقابله ایله بربرینی تماشا ایتدیلر: خرستیان دونانماسی ایکی یوز ، عثمانلی دونانماسی اوچ‌یوز یلکنی حاوی ایدی . کونش بتون شعشعه‌سیله پارلایوردی؛ متفقلرك مغفرلری، زرهلری، قالقانلری ترکلرك کوزلرینی قاشدیرمش اولدیغی حالده بونلرده کیلرك وترك طائفه‌لرك قویو ومتنوع رنکلرینه، آلتون فنارلرینه، آلتوندن، کموشدن کتابه‌لری حاوی قرمزی سنجاقلرینه، عثمانلی آمیرال کیلرینك —ایکی طرفدن کسرسیف علی [ذوالفقار]، آی، یلدیزلر، پادشاهك اسمنی کوسترن کرفت یازیلر ایله مزین — سنجاقلرینه متحیر ایدیلر(۱). بوسکوت، عثمانلی آمیرال کمیسنك سلام اشارتنی وخرستیان آمیرالنی اوصورتله کندیسنی طانمغه دعوتی متضمن اولمق اوزره آتدیغی باروت طولو طوپ صداسیله فاصله بولدی ؛ دون ژوآنك جوابی بیوك چاپده برگوله سسی اولدی .

خرستیانلرك صول جناحنده جنك باشلادی، ومتعاقباً بتون خط اوزرنده بش یوز کمی محاربه‌یه کیردی. اوکله‌دن درت بچق ساعت صوکره(۲) چولاق محمد ایله کاوور علینك متفقلرك صول قولنی چویرمك اوزره مانوره یاپدقلری وباربارینونك

(۱) ترکلرك قپودان‌پاشا کمیسنی تعقیب ایدن برنجی، ایکنجی، اوچنجی امیرال کمیلرینه‌ده ایتالیانجه‌دن مأخوذ اوله‌رق (قپودانه *Capitana*)، (پاترونا *Patrona*)، (ریال *Reale*)، تعبیر اولنور. قپودان پاشا کمیسنه‌ده (باشتاردا *Baschtarda*) دینیلیر. عثمانلی بحریه‌سنك متنوع سنجاقلری حقنده «دولت عثمانیه‌نك اصول‌اداره و تشکیلاتی» اثرینه مراجعت، ج۲، ص ۲۹ .

(۲) دیه‌دو (Diedo)، ص ۱۹. قونتارینی ساعت یدیده، یعنی غروب شمسه‌دیور.

هر طرفدن محاط واولمك درجه‌سنده مجروح اولەرق بر اوق یاغموری التنده یره دوشمکده اولدیغی صیره‌ده مؤذن زاده کمی کمی‌یه وانسان انسانه اوروشمق‌اوزره دوغری دون‌ژوانك گمیسی‌اوزرینه یورودی . لکن همان اوآنده دون ژوآنك ووه‌نیه‌رونك ایکی کمیسی بردن هجوم ایتدیلر؛ پرتوپاشا، قولونانك قادرغه‌سنه‌رامپه ایتدی. عثمانلی امیرال گمیسنده‌کی اوچ‌یوز یکی چری ایله‌یوز تیرانداز دون‌ژوانك گمیسنده بولنان ساردونیالی درت یوزتیراندازه‌قارشی‌صوك درجه‌ده شجاعتله‌حرب ایلدیلر. غونابرساعتدن زیاده سوردی؛ برقاچ دفعه متفقلر عثمانلی قپودان گمیسنك گوگرته‌سنك یاریسنی ضبط‌ایتمش وفقط رجعته مجبور اولمش اولدقلری حالده‌مؤذن زاده‌برقورشون‌ایله اولمه درجه‌سنده یاره‌لانه‌رق دوشدی؛ اسپانیوللر ترکلرك ایللك ترددلرندن فرصت بوله‌رق یکیدن عثمانلی گمیسنك گوگرته‌سنه صیچرایوب‌قادرغه‌یی ضبط ایله ترك سنجاغنی ایندیردیلر . براسپانیول نفری هنوز نفس المقده بولنان قپودان پاشانك باشنی کسدی، ومهاجملری « پاره‌بولورسکز! » دیه‌رك گمینك ایچنه اینمکه‌دعوت‌ایلدی؛نفر،باشی‌دون‌ژوآنه‌کوتوردی؛ دون ژوآن‌بونی‌نفرتله رد ایده‌رك دکیزه آتلمسنی‌امر ایتدی ایسه‌ده برمزراق اوزرینه کچیریله‌رك باش دیرکه آصلدی. آولونیا قپودانی قره‌کوز، مدللی سنجاق بکی محمود بك فناری‌حامل‌دیکر درت‌کمی ایله امیرال سفینه‌سنك امدادینه کله‌رك شدتلی برمحاربه‌یه طوتوشدیلر ؛ سانتا قروسه مارکیسی متفقلر دونانماسنك اوچ باش قوماندانی تهدید ایدن مخاطره‌یی کوره‌رك دمدار کمیلریله دون ژوآنك امدادینه قوشدی . وندیکلی لوره‌دانو و مالپیه‌ری آدلرنده ایکی قپودان ترکلرك آره‌سنه کیردیلر؛ باش قوماندانی قورتارمش ومحاربه‌نك نتیجه‌سنی‌تعیین ایتمش اولمله‌برابر برقاچ عثمانلی قادرغه‌سنك هجومیله‌شانلی برصورتده ترك حیات ایلدیلر. قره‌کوزك وپرتوك قادرغه‌لری ضبط ایدیلوب خرستیان‌کیلرینه باغلاندی. قره‌کوز اولدیرلدی؛ پرتو دکیزه آتیله‌رق برشالوپه‌یه کیرمك امکانی‌بولدی.

متفقلرك صاغ جناحی اوقدر مساعدهٔ طالعه مظهر اوله‌مادی . محاربه‌یه کج باشلامش‌اولان‌اولوج علی‌مانوره‌سایه‌سنده دوریانك گمیلرینی چویرمکه موفق‌اولمش، واونی‌محاربه‌مرکزندن‌اوزاقلاشمغه‌اجبارایلمش‌ایدی.خرستیان‌گمیلرینك یوریشلرنده‌کی تخالف بونلری بربرندن آیرمش ، وآره‌لرنده اوزون مسافه‌لر قالمش ایدی . اولوج علی اون‌بش اسپانیول، وندیك، مالطه گمیسنك خیلی اوزاقده طوپلاشمش اولدقلرینی کوره‌رك بتون‌قوتیله‌اونلرك‌اوزرینه یوریدی؛ بوگمیلر مقداری کندیلرندن

پك چوق دشمن سفائیله محاط قالملریله برابر شدتله مقابله ده قصور ایتمدیلر. اولوج علی مالطه طریقتنك قپودان گمیسنی ضبط ایله مسینه قوماندورینك باشنی کندی الیله کسدی؛ لکن عثمانلی دونانماسی مرکزینك بوزولدیغنی کوره رك هپ یلکنلرینی آچوب درت قادرغه ایله خرستیانلرك اورته سندن کچدی. ایشته بوقانلی محاربه دن یالکز بو گمیلر قورتلدی. ترکلر ایکی یوزیکرمی درت گمی ضایع ایتدیلر که بوندن طقسان دردی قره یه اورمش، یاخود باتمش ودیکرلری متفقلر آره سنده تقسیم ایدلمشدر. خرستیانلر بیوك چاپده یوز اون یدی، کوچك چاپده یوز اللی التی طوپ و اوچ بیك درت یوز التمش سکز اسیر دخی آلدیلر. عثمانلی دونانماسنده بولنان اون بش بیك خرستیان اسیری قورتارلدی. التی عصر اولینه بو موقعده اوگوست وآنطوانك جهانکیرلك سوداسی ایچون وقوع بولان جنکلرندن صوکره کی محاربانك الکبیوکی اولان شو مصادمهٔ بحریه ده عثمانلیلر اوتوز بیك کیشی ضایع ایتدیلر. متفقلرك ضایعاتی اون بش قادرغه وسکز یوز عسکر وگمیجی ایدی؛ محاربه نك اوچنجی کونی یاره لرندن ترك حیات ایدن باربارینو ایله تریسینو، قورنارو، وه نیه رو، پاسقالیغو، قونتارینی، لوره دانو، مالطه دعاجیسی کیرینی والمانیابیوك قوماندوری کبی وندیکك برنجی درجه ده عائله لرندن یکرمی طقوز اصیل زاده بومقتول لردندر. مجروحلر دها زیاده ایدی؛ دون کیشوت مؤلف ابدی الحیاتی سروانتهس بونلردندر که صول قولنی غائب ایتمشدر. بونجیاتی جیانفیغلیازی اسیرلر آره سنده بولنمش، قورتلدقدن صوکره فلورانسه حکومتی طرفندن سلطان مرادثالث نزدنده سفارت خدمتی کورمشدر. ترکار قپودان علی پاشادن باشقه چوروم، قره حصار، آنقره، نیکبولی، اینه بختی، ساقیز، مدللی، صغوجق، بیغا، اسکندریه بکلریله کدخدایی، ترسانه مفتشی[۱۶]، ورؤسادن خیلیسنی غائب ایتمشلردر. خرستیانلرك اللرینه دوشن اسرا آره سنده ده جزائر بکلر بکنك حفیدی محمد، صالح رئیس، سنجاق بکی کاوورعلی وجعفر، قپودان علی پاشانك ایکی اوغلی، متعدد اغالر بولنیوردی(۱). التون فنارلر، یلدیزلر، آیلر التون یازیلی کتابه لرایله منقوش قرمزی سنجاقلر، سرعسکرك توغلری غالبلره شکار اولدی. پك شایان تذکار اولان بوجنکده کی موفقیت خرستیان اردوسنك شجاعتنه وبالخاصه وندیك قادرغه لرینك طوپ آتشنی اداره ده کوسترد کلری تفوقه عطف اولنمق لازم کلیر: التی استحکام کبی اوکه موضوع اولان بوقادرغه لر عثمانلیلره انتظامسز لق ویرمش وترك سفینه لرینی خرستیان صفلرینه یتشمك ایچون کندی صفلرینی

(۱) دیه دو — قارابیوخ شکلنه قوبدینی — قره باطاغی ساقیز سنجاق بکی دیورسه ده بوسنجاق یکلکنده «فردوس» وار ایدی.

بو زمغه مجبور ایلمشدر. مارقوآنتونیوقولونیا رومایه ظفرآلاییله داخل اولهرق قاپیتوله چیقوب مریمك «آرا ئه‌ن چولیس *Aro in Cœlis*» اسمنده کی معبدی محرابنه تقدمه اولهرق برکموش ستون اعطا ایتمشدر که اوزرنده کندی نامنه برتمثیلی حاوی اولان هوراسك شو کتابه‌سی محرر ایدی[*]: «*Præsens superbos vertere funeribus triumphos:* *in furioso ne pede proruas stantem columnam*». سناتو، مارقو ایچون برهیکل انشا ایتدرمشدر؛ مظفریتك مخطره‌سی اولمق اوزره آرا ئه‌ن چولیس کلیسانسنه ده ملت مصرفیله یالدیزلره مستغرق وتصاویرایله مزین برطوان یاپلمشدر. یونلر الیوم شاه اثر عداولنمقده‌در. بشنجی پی نامیله پاپالق ایدن واتفاقك روحی بولنمش اولان گیسلیه‌ری نائل ظفر اولمش اولان آمیرالنه آلتمش بیك دوقه اعطاسیله مکافات ایلدیکی کبی سردار دون ژوان دوتریشك جسارتنی ده انجیلك «بو، یحیی نامنده، الله طرفندن گوندرلمش برآدم ایدی» سوزینی اونك حقنده تطبیق ایله تقدیر ایلمشدر [۱۷].

اتفاق مقدسی وله پانتو محاربه‌سنی مخطره اولمق اوزره ونديك حکومتی عزیزجیووانی وپائولو کلیسانسنده هیکلتراش ویتوریاورسام تینتوره‌تتونك آثار صناعتیله مزین برشاپه‌ل(۱) تخصیص ایتمشدر که حالا بو معبدك اك گوزل آبده‌سیدر. ترسانه‌نك جبهه‌سی ظفر الاینی مصور برهیکل ایله تزین اولنه‌رق ترسانه بناسنك سقفنده ده — یورطیسی له‌پانتو محاربه‌سنك یوم وقوعنه مصادف اولان — عزیزه ژوستینك هیکلی قونلدی. بوکونك (۷ تشرین اول) اوزماندن اعتباراً عید ملی ودینی اولمق قرارلاشدیرلدی. پادوشهرنده‌ده عزیزه ژوستین نامنه اصول معماری قدیم اوزره وساده طرزده برکلیسا انشا اولندی.

مورخ، ونديك دوجلرسرایندهویچنتینو نك لوحه‌سنی، ترسانه‌ده سانیسوو ینوشاکر-داتنك آثار نقریه‌سنی، آقادهمیده ونیه‌رو وبارباریغونك[۱۸] نونجدن هیکللرینی، روزه‌ر شاپه‌لنده تینتوره‌تتونك لوحه‌لریله ویتوریانك قابارتمه نقوشنی، پادوده‌کی عزیزه ژوستین کلیسانسنه معلق اطروفه‌لری، قابیتولده قولوناهیکلنی، رومادهکی آرا ئه‌ن چولیس کلیساسنك مذهب قبه‌سنی کوردکدن صوکره شو محاربه‌نتایجنك — اکثر مورخینك بیان ایلدکلری وجه ایله — هیچدن عبارت قالدیغنی درین برحزن حس ایتمکسزین دوشنه‌مز(۲). فی الحقیقه رؤسای اتفاقك اختلاف افکار واهمالنه مبنی خرستیان اردولری

(۱) شاپه‌ل، کلیسا ایچنده کوچك بر معبد. (مترجم)

(۲) هامه‌ر، خرستیانلق حسبیله اینه‌بختی محاربه‌سنی ممنونیتله تصویر ایتدیکی کبی نتیجه‌سز قالمسندن‌ده محزونیت حس ایتمسی طبیعیدر. (مترجم).

ایچون اوقدر شرفلی اولان مظفریت هیچ برفائدهٔ مهمه‌یی موجب اولمادی. دیکر طرفدن عثمانلیلرك اوقدر فلاکتلی هزیمتلری بودولتك، مبتلای ذوق شراب اولان، بر حکمدارك زمانتده بیله صوقوللو محمد پاشا ایله مفتی ابو السعود افندینك فعالیت ثباتکاریلری سایه سنده نه قدر ثروت و معموریت ایچنده بولندیغنی میدانه قویمشدر. عثمانلیلرك له پاتوده ویردکلری ضایعات سریعاً تعمیر اولنه‌رق برقاچ آی صوکره قلعهٔ سلطانیه بوغازندن همان اولکینك مقدارنده کمیلردن مرکب بردونانمانك چیقدیغنی کورلدی. پیاله، محاربه موقعندن یوز یکرمی قادرغه واون اوچ نقلیه کمیسی(۱) آلوب کتیرمش وکانون اول نهایتنه دوغری اولوج علی سکسان یدی کمی ایله استانبول لیمانته داخل اولمش ایدی. لکن عثمانلی دونانماسنك اوغرادیغی ضایعاتك درجه‌سنی پای تخت خلقنك انظارندن کیزله‌مك ایچون اولوجك کتیردیکی بو کمیلرك اره‌سنه اونك فلاکتدن قورتاردیغی قادرغه‌لرله برابر بحر سفیدك مختلف لیمانلرندن جلب ایتدیکی سفائن دخی قونلمشیدی (۲). سلطان سلیم اولوج علی‌یی قپودان پاشالق مسندینه ترفیع واولوج لقبنی قلیچ تحویل ایلدی. یکی قپودان پاشا دونانمایی مدهش برقوته اعاده ایچون وزیر اعظمله تشریك مساعی ایلدی. ترکلر، وندیکلیلر کبی ترسانه‌لرینی هیکللرایله تزیین یرینه قبه‌لی سکز قیزاق تأسیسنه مقتضی اراضی ایچون حدیقهٔ خاصه‌دن برمقدارینی آله‌رق اعمارات دستکاهلرینی توسیع ایتکله اشتغال ایلدیلر. ایشته بوراده له پانتو محاربه‌سنی متعاقب سکز آی ظرفنده یوزاللی قادرغه وسکز قالیون وبیوك معونه یعنی متفقه دونانماسنك مقدارندن زیاده سفائن انشا اولنمشدر. قلیج علی صدراعظمله برملاقاتنده برقیش ایچنده یوزاللی کمینك اکمالی قابل اولورایسه‌ده بوقدر قیصه برمدت ظرفنده بش یوز تیمورایله تجهیزاتك وطائفه‌لره مقتضی هردرلواشیانك تدارکی بلکه ممکن اوله‌میه‌جغی ملاحظه‌سنی ایرادایلدی. صدراعظم «پاشاحضرتلری، دیدی، دولتك ثروت وقوتی اودرجه‌ده درکه اقتضا ایدرسه تیمورلری کموشدن، ایپلری ایپکدن، یلکنلری اطلسدن یاپیله بیلیر؛ اکر کمیلریکزك برنقصانی بولنورسه کلیکز، بندن ایسته‌یکز.» بوسوزلراوزرینه قلیج علی، اللرینك آرقه‌سی یره کله‌جك قدر اکیله‌رك کمال هیجان شوق

(۱) وندیك ایلچیسنك ۲۹ تشرین ثانی ۱۵۷۲ تاریخلی راپوری: « *Gionto Piale passa con 120 galere et 13 maone. In quel arsenal erano 282 galere, tra queste «15 innavigabili, si aumentera l'armata fin a 300 galere e 30 maone. Uluzali gionto col resto dell' armata al numero di 87 galere,* » (۲) « *rimaste fuori 12della guardia di Rodi, e Carazali con altre tre e fuste.*

ایله: «اوت، دونانمایی اسکی حالنه ایصاله موفق اوله جغکزی پك ایی بیلیردم!» جوابنی ویرمکه مسارعت کوستردی(۱).

قبریسك فتحنه واینه بختی بوزغونلغنه رغماً استانبولده ومأموریتنده قالمش اولان وندیك بالیوزی باربارو صدراعظمك صلحه می، حربه می مائل اولدیغنی اکلامق ایچون برکون حضورینه کلمسیله صوقوللوشوسوزلری ایرادایلدی: «حادثهٔ اخیره دن صوکره جسارتمزك نه درجه ده بولندیغنی شبهه سز کوریيورسك؛ لکن سزك ضایعاتکزله بزم ضایعاتمزك آره سنده بیوك برفرق واردر. سزدن برقراللق یر آلمقله برقولکزی کسمش اولدق؛ سزایسه دونانمامزی مغلوب ایتمکله یالکز صقالمزی تراش ایتمش اولدیکز. کسلمش برقول یکیدن بیتمز؛ لکن تراش ایدلمش صقال اولکندن دهازیاده قوتلی چیقار». بوجواب بیهوده برطفره فروشلق دکل، حقیقته تمامیله موافق ایدی[۱۹]. چونکه حزیران ابتداسنده

(۱) پچوی، صوقوللوایله قلیچ علینك بوقونوشمه لرینی شویله یازار، ص۴۹۸: «منقولدرکه قپودان قلیچ علی پاشا هرزمان صدر اعظم محمد پاشایه (تکنه ایجاد واحداثی ممکندر؛ لکن ایکی یوز سفینه یه بش التی یوز لنکر، بوکا کوره اصحاب سفینه نك تعبیرلری وجه ایله الات — که پیلمار ورسن وهرسفینه یه یلکندر — بونلرهرکز تکمیل اولنمق احتمالی یوقدر) دیرایمش. محمد پاشاجواب ویررلرکه: (پاشاحضرتلری، سن هنوز بودولت علیه یی بیلمه مشسك. به، والله، بویله اعتقاد ایله: بودولت او دولتدرکه مراد ایدینورسه جمله دونانمانك لنکرلرین کموشدن، رسنلرین ابریشمدن، یلکنلرین اطلسدن ایتکده صعوبت چکمزلر، وهرهانکی کمینك معتاداوزره الاتن ویلکنن یتشدرمزسه م بومنوال اوزره بندن آل!). علی پاشاقالقوب النی اوپر، و(تحقیق بیلدم که بودونانمایی سزتکمیل ایدرسز) دیر». کاتب چلبی، اسفارالبحار، ق۳۳، بومکالمه یی همان عیناً بوصورتله یازدرق فقط علی پاشانك تقدیر متحیرانه سنی هامه رك یازدیغی کبی «علی پاشا الی ارقه سن یره قویوب تحسین ودعاایلدی» صورتنده افاده ایلر. شونی ده علاوه ایدرکه: اکرچه پچوی بوکیلرك هپ میری مالیله انشااولندیغنی بیان ایله «نه برفرده کمی صالدیلر، نه اچقه وامداد آلدیلر» دیمش ایسه ده ترسانهٔ عامره ده بعض اختیارقپودانلر، اوعصرك رجالندن بتشدکلری آدملردن نقلاً، اعیان دولتدن هرکسه حالی حالنجه کمی صالمشلردر، دیرلر. (یعنی برر، ایکیشر کمی پادرملری امراولنمشدر). ادیب اعظم اومکالمه یی شولوحهٔ بدیعه ده ترسیم ایتمشدر: «..... یالکز اوخون وآتش طوفانلری آره سنده یکرمی قدرسفینه قورتاره بیلمش واوروپانك قوای مجموعه سنه قارشی اوقدر دهشتلی برانهزام ایچنده بیله قلبنك جوهرصلابتنه خلل کلمه مش اولان سیف مسلول جلادت قلیچ علی پاشابیله ایرته سی سنه یه بردونانما یتشدیره بیلمك فکرینی ایشیدنجه خیالات ایچنده قالانلرکبی تره مکه باشلامش ایکن «پاشا، مأیوس اوله، اقتضا ایدرسه دونانمانك تیورلرینی کموشدن، یلکنلرینی اطلسدن، ایپلرینی حریردن یاپمق بودولت ایچون ممکندر» دیین وفی الواقع برقیش ایچنده قرق بیك عسکر وطائفه ایله مجهز ایکی یوزدن زیاده سفینه وجوده کتیرن، قپودان علی پاشا کبی عمرنده فلکه باش اکه مش برمجاهده بیله یدغالبانه سنی اوپمك ایچون حضورنده باش اکدیرن اوصوقوللودر.» (مترجم)

ایکی یوز اللی یلکندن مرتب برعثمانلی دونانمسی دکیزه چیقدی. اسپانیا قرالنك ایقاع ایلدیکی اوزون تأخیر لردن صوکره کندینی طوپلایه بیلمش اولان خرستیان دونانماسی ایسه ترکلرك دونانماسنه مقدارجه فائق ایسه ده رؤسانك اهمال واختلاف افکاری تفوق عددیسندن وطائفه سنك مهارتندن برفائده استحصالنه مانع اولدی. ایکی خصم ایکی دفعه چه ریغو آطه سنده وماتابان برونی قارشیسنده تلاقی ایتدیلر سه ده قطعی برجنك وقوعه کلمدی. عثمانلی دونانماسی مودونه وناوارینه چکلدی؛ خرستیان دونانماسی عثمانلی دونانماسنك مختلف اقسامنك برلشمسنی منع ایچون چه ریغو اوکنده قالدی؛ مع هذا بو برلشمك وقوعه کلدیکی کبی پارمه دوقه سی مودونه محاصره یه مأمور اولدی ایسه ده بوکا جسارت ایتمدی. قلیج علی یالکز برقاچ قادرغه ضایع ایتدکدن صوکره دونانمای استانبوله کتیردی. دالماچیاده، سورانزو عثمانلیلرك قاتارو پیشکاهنده انشا ایتدکاری قلعه یی بیقدی. وندیك حکومتی اسپانیا طرفندن هیچ براشتراك فعلی کوره میه جکنی قطعیاً اکلایه رق دولت عثمانیه ایله یکیدن صلح مذاکراتنه کیریشمك اوزره مراجعته مجبور اولدی. وندیك ایلچیسی «اونلر» مجلسی طرفندن شرائط ثقیله یه مستند اولسه ده برعهدنامه عقدینه مأمور اولدی؛ لکن ترکلرده بعض اندیشه لر ملاحظه سنه باشلادقلری وونديكك مراجعتی فرانسه دن ایکنجی دفعه سفارتله استانبوله کوندریلن ئه کس پسقپوسی نوآی طرفندن شدتله ترویج ایدلدیکی جهتله وندیك ایلچیسی پك چوق مشکلات کورمدی(۱). ترجمان اورام وصدراعظمك طبیبی یهودی سالومون بومذاکراتده طرف دولتدن مرخص تعیین اولندیلر [۲۰]. مذاکرات متعدده دن صوکره شرائط هر ایکی طرفدن قرارکیر اولمقله برابر نشانجی فریدون بك وندیك وثیقه سنك متضمن اولدیغی موادی خود بخود تعدیل ایده رك ایلچی نتیجه سز عودت ایتمه مك ایچون بوصورتله تعدیل اولنان سندی امضایه مجبور اولدی. نهایت ۷ مارت ۱۵۷۳ تاریخنده وندیك مرخصلری اولان پروکوراتور [قدیماوندیکده بربیوك پایه صاحبی] انتونیو باربارو ایله وندیك بالیوزی آلوازیبو موچه نیغو شویدی ماده یی حاوی برعهدنامه امضا ایلدیلر: ۱، وندیك حکومتی — قورفو عهدنامه سیله ختام بولان محاربه دن صوکره سلطان سلیمانه تأدیه اولنان مقداره معادل اولمق اوزره — اوچ یوزبیك دوقه حساب اولنان قبریس سفری مصارفنی اوچ سنه ظرفنده تأدیه ایده جك ایدی؛ ۲، سوپوتو قلعه سی بتون طوپلریله عثمانلیلره

(۱) *Monsignor A' Aox, il quale ritornato pur dianzi da Costanti-nopoli, havendo avuto novo ordine del suo Re di trasferirsi di nuovo a quella Porta* » پاروتا، ك ۳، ص ۳۱۲ . فلاسان، ج ۲ ص ۳۲ .

اعاده اولنه جق ایدی؛ ۳، زانطه اطه سنك تملکنه مقابل وضع اولنان بش یوز دوقه بیك بش یوزه ابلاغ اولندی؛ ٤، سلطان سلیم، بدری طرفندن امضا وکندی طرفندن تجدید اولنان قاپیتولاسیونلرك حرفیاً محافظه سنی تعهد ایدیوردی ؛ ٥، وندیك حکومتی قبریس جزیره سی ایچون هرسنه ویردیکی سکز بیك دوقه ویرکیدن قورتیلیوردی ؛ ٦، ارناوودلقده ودالماچیاده کی وندیك وعثمانلی ممالکی حدودی حال قدیمنه اعاده ایدلمش ایدی؛ ۷، ایکی دولت متعاهده تاجرلرندن اثنای محاربه ده مصادره اولنان اشیا وسفائن تضمین ایدیله جك ایدی [۲۱]. باربارو، تحدیدایشی تسویه ایچون بالذات دالماچیایه کیتدی. دولت عثمانیه تزدنده کی فوق العاده ایلچیلك مأموریتنده اندره آبادوه رآ کاخلف اوله رق انتونیو تریپولی اسپانیولده مقیم وندیك بالیوزلغنه تعیین اولندی. بو معاهده نك شرائطی نظر ملاحظه یه النجه «اینه بختی محاربه سنی ترکلر قازانمش ظن اولنورلر».

وندیك وعثمانلی حکومتلری آره سنده عقد صلحی متعاقب دون ژوآن دوتریش تونسك تسخیرینی قرارلاشدردی. اولوج علی لفقوشه محاصره سی صیره سنده یالکز تونس شهرینی آلمش وحلق الواد (غوله تا) تسمیه اولنان قلعه اسپانیولرك النده قالمش اولدیغی ایچون بوتشبث قولای ایدی. اینه بختی محاربه سنك یوم دوریسی اولان ۷ تشرین اول ۱۵۷۲ تاریخنده دون ژوآن سیچیلیاده واقع فاوینیانا لیمانندن کمیلرینه یلکن اجدیره رق طقسان قادرغه ایله افریقا ساحلنه کیتدی. بوخبر النجه ترکلر شهری تخلیه ایتملریله اوتوزاوچ طوپیله اسپانیولرك النه دوشدی. مولای حسنك فاسد الاخلاق اوغلی حامد — که باباسنك کوزینی چیقارمش وایمپراطورك حمایه سنه نعمت ناشناسانه مقابل ایتمش ایدی — اسپانیولرکندیسنی تختنه اعاده ایده جکلرامیدیله تونسه قوشدی؛ آنجق بتون مراجعتلری فائده سز قاله رق زوجه لریله، چوجقلریله برلکده ایکی قادرغه ایله ناپولیه کوتورلدی. سانتاقروسه مارکیسی شهری والقصر دینبلن قلعه بی اله رق حامدك قارداشنه ئه نفانت [یعنی اسپانیاپرنسی] وتونس خدیوی عنوانی ویردی (۱). دون ژوآن، بوشهر ایله کول آره سنده التی

(۱) *Relazione di Tunisi et Biserte con le osservazioni della qualità e costumi degli habitanti fatta l' anno dopo della impresa di esse per il serenissimo Signor Don Gyiovanni d' Austria, 1573.* کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالیده «رانفون» ال یازیلری، ن ۹، ق ۱٤۸ - ۱۵٤. اشبو ایتالیان وثیقه سی تفصیلات اتیه یی ویریور: «یوم تسخیر اولان ۱ تشرین اول ۱۵۷۲ تاریخنده دون ژوآن بیوك جامعی تزیین ایدن ایکی یوز ستوندن ك کوزلی آلدی. تونس حکمدارلرینك اوغلی ۲۲ ایلولده دون ژوآنك حضورینه چیقدی و ۲٦ ده بیزه رتا مرابطلری هدیه اوله رق برقویون سوریسی

برجی(۱) حاوی بر یکی قلعه یاپدیره رق قومانده سنی غابریوزه ربه لونی یه تفویض ایلدی؛ بونك معیته پاغانو دوریانك قومانده سی التنده درت بیك ایتالیان، سالازارك امری التنده درت بیك اسپانیول، دون لوپه ز هورتادو دی مه ندوزانك قومانده سنده یوز سوارید ن مرکب بر قوهٔ محافظه براقدی .

تونسك ضبطی ویکی استحکامات انشاسی پادشاهك، صدراعظمك وخصوصا بو موقعی برکره اسپانیولرك الندن المش بولنان قپودان قلیج علی پاشانك شدت تأثرینی موجب اولدی. بناءً علیه اون سکز آی صوکره ، ۲۳ محرم ۹۸۲ (۱۵ مایس ۱۵۷٤) تاریخنده ایکی یوز التمش سکز قادرغه وچکدیریدن، اون بش معونه دن مرتب عثمانلی دونانماسی قلیج علی قومانده سنده قلعهٔ سلطانیه دن چیقه رق افریقا ساحلنه دوغری یلکن آچدی. یمن فاتحی سنان پاشا قومانده سنده یدی بیك یکی چری، یدی بیك سپاهی، التی بیك سوریه نفرات غیر منتظمه سی که جمعاً قرق بیك کیشی تونس قومسالرینه چیقدی. سهولتله ضبط اولنان بلده اوچ کون یغما ایدلدی. اندن صوکره سرعسکر سنان پاشا تونس وطرابلس بکلربکلری حیدر و مصطفی پاشالری حلق الوادك محاصره سنه باشلامغه مأمور ایلدی (۲ ربیع الاخر — ۲۲ تموز). بو قلعه اوتوز اوچ کونلك برمدافعهٔ شجیعانه دن صوکره هجوم ایله ضبط اولندی: ایکی یوز طوپ واوتوز اوچ بایراق غالبلرك اللرینه دوشدی. قوماندان دون پیه ترو وتونس خدیوی محمد ایکی بیك کیشی ایله اسیر ایدلدیلر؛ محاصره اثناسنده بش بیك کیشی تلف اولمش ایدی (٦ جمادی الاولی — ۲٤ اغستوس). ترکلرك اموالی آره سنده یکی چریلرك ایکی کدخداسی بولنیورایدی. سنان، اسپانیولرك بردها اورالرداستیلا ایدبیلملری امیدینی کسمك ایچون حلق الواد قلعه سنی برهوا ایتدی (۲)، وحاجی قالفه نك «بستیون» تسمیه ایتدیکی یکی قلعه نك

تقدیم ایتدیلر . بوسفرده یوز یدی قادرغه واوچ کمی، اون اوچ بیك ایتالیان، طقوز بیك اسپانیول ، بش بیك آلمان، یعنی جمعاً یکرمی یدی بیك پیاده واوچ بیك خفیف سواری استخدام اولنمشدر»

(۱) قاراچیبولی «زه ربه لونی، دوریا، سن جیاوبو، سن جیووانی، سالازارو غابریو» اسملرینی ویریور .

(۲) کاتب چلبی، اسفارالبحار، ق ۳۵، حلق الواد (اوزمان خلقنك عقلبند دیدکلرینی کاتب چلبی سویلیور) تخریبنی شویله یازار: «حصار مزبور تونس شهری اوکنده خندق دریایه متصل عرضی اوتوز ذراع وعمقی اون ذراع داخلی برمتین حصار صغیر ایدی که قرق اوچ سنه دن بری اسپانیالی اول حصار استحکامنه سعی ایدردی، عموماً مغرب یاقه سنی انکله تسخیر ممکندر، دیرایدی. کرچه متانتده نظیری یوغیدی؛ لکن ابقاسنك ضرری مقرر دیو اتفاق اولنمغله اوتوز یردن قلعه لرآلته لغم آتیلوب ایچی تخلیه ودونانما کیلری آلارغه قلندقدن صوکره آتش ویریلوب زلزله وصیت وصدا ایله برآنده قلعه اجزاسی هوایه پران اولوب اول محله بنادن اثر قالمادی .» (مترجم)

محاصره سنه درحال باشلادی. پاغانو دوریاوجیووانی سینوگه راهر ایکیسی ده مجروح اولمقله برابر جسارت قهرمانی ایله مدافعه کوسترديلر. هرنقطه یه بردن وقوعه کلن اوچ شدتلی هجوم، مظفرانه رجعت ایتدیرلدی (۵، ۸، ۱۱ ایلول)؛ لکن دردنجیسی محافظلرك ثباتنه غلبه ایتدی. قوماندان غاربیو، سنانك حضورینه کتیرلدی؛ سردار، محقرانه بونك صقالندن طوتهرق حلق الوادك ضبطندن صوکره مدافعهٔ قلعه یه نه جرأتله دوام ایتمش اولدیغنی صوردی. اسپانیولرك اللرنده یالکز گولك اطه لرندن برنده انشا اولنان قلعه قالمش و پاغانو-دوریاوسینو که را بو رایه چکلمش ایدی. قپودان پاشاوسرعسکر کندیلری طرفندن امضا اولنمش یراخطارنامه ارسالی صورتیله بونلرك شجاعتلرینی تقدیر ومحافظلرك حیاتنه ایلیشلمیه جکنی وچکیلوب کیتملرینه مساعده ویریله جکنی تعهد ایلدیلر. پاغانو ترکلرك سوزلرندن زیاده یرلیرك سوزلرینه اعتماد ایده رك کندیسنی قورتاردقلری حالده بیك التون وعدایتمش اولدیغی درت مرابطه تسلیم نفس ایتدی: لکن بونلر پاغانونك باشنی کسوب سرعسکره کوتوردیلر. سینوگه را بو حاله اوغرامامق ایچون تسلیمیت کوسترهرك ترکلرك ویردکلری سوزی نقض ایتمه ملرینی تأمین ایدرملاحظه سیله سرعسکره خزینهٔ قرالیدن المش اولدیغی اون بش بیك دوقه یی تقدیم ایلدی. فقط سنان پاشا یالکز قلعه نك سقوطندن اول قلعه ده بولنانلرك چکیلوب کیتملرینه مساعده ایده جکنی ومؤخراً اورایه التجا ایدنلرك بویله برلطفه استحقاقی اولمادیغنی بیان ایلدی. سینوگه رانك بتون محافظلری قورتارمق ایچون اصراری اوزرینه سرعسکر، پاغانونك باشنی کوسترهرك کندیسنك ده اوحاله دوچار اولهجغنی افاده ایله تهدید ایلدیکندن سینوگه را برتسلیم مقاوله نامسی امضا ایتدی که بونك حکمنجه بتون محافظلردن یالکز اللی کیشی بی اسارتدن قورتاره بیلیوردی. ایشته تونس انجق اوچ قلعه نك سقوطندن صوکره ینه ترکلرك النه کچه رك جزائر وطرابلس کبی برعثمانلی ایالتی اولدی. بواوچ شهر قورصانلغك باشلیجه التجا کاهی اولهرق بری روم، بری مجار، بری قالابرامهتدیسی اولان باربروس، پیاله، قلیج علی زمانلرنده بوقورصانلق بیوك بروسعت المش وعصرتر جه بحرسفیدی تهدیدی التنده بولندیره رق ایتالیانك اك کوزل ساحللرینه هرسنه یغما وخرابی کوتورمشدر.

خرستیان عالمنك قهرمان بی محاباسی دون ژوان دوتریشك موفقیاتنی (۱) ایرادایلدکدن صوکره مولداویا سرسریسی ژان ایوونیادن بحث ایتمه مزقالیر. افلاق پرنسی بوغدانك لهستان ایله جریان ایدن مناسباتی اوزرنده حکومت عثمانیه نك نظارت فعالانه سنی اولجه

(۱) هامهر ینه اثر تعصب کوستریور. (مترجم)

اشارت ایتمش ایدك. ایوونیا — که اوزمانلر پك مظهر قبول اولمش برظنه کوره بیوك لهستانده مازوویه ده تولد ایتمش اولمقله برابر اتیه ن (استفان) وویوده نك ولد طبیعیسی اولدیغنی ادعا ایدردی — عثمانلی حکومتنك کوستردیکی شوامنیتسزلکدن استفاده ایده رك برقاچ بویارك تشویقی اوزرینه افلاق پرنسلکنه تعیینی ویکرمی بیك کشیلك برقوه امدادیه ارسالنی باب دولتدن استدعا ایلدی (۱). بوتشبثدن خبرالان لهستان قرالی، ایلچیسی تارانووسکی معرفتیله محمیسی بوغدان لهنده حرکت ایتدیسه ده فائده سی اولمادی. برقاچ لهستان مانیاتی ایسه میه له کی قوماندهسنده بیکلرجه عسکر کوندرمك صورتیله بوغدانه دهامؤثر بریاردیمده بولندیلر. بونکله برابر ایوونیا ایستدیکی عثمانلی عسکرینی آلمش ومحاربه یه کیریشمش ایدی. ستانیسلاس لانقورونسکی ایله دیکر لهستان اصیللری عثمانلی پیشدارلرینی برکوچك مصادمه ده رجعت ایتدردیلر؛ لکن کندیلری ده متعاقباً یکانه اولمق اوزره هنوز بوغدانك اندهقالمش اولان خوتین قلعهسنه چکلدیلر (۲). بوغدان کنج راده چکی یی دعوا سندن واز کچیرمك اوزره غاصبه کوندردی؛ ایوونیابونی استانبوله کوندرمسیله برقادرغه ده زنجیره اورلدی. لهستان ایلچیسی وترجمانی دزیه رسکی صدراعظمه مراجعتله تخلیصنه چالشدیلر. ایسه ده صوقوللو — لهلرك مولداویایه استیلالرندن پك منفعل اولان — پادشاهك آرزوی صریحندن باشقه برشیئه تابع اولمادی. بووقایع صیره سنده لهستان قرالی سیکیسموند اوغوست وفات ایده رك پیاستلر خاندانی سونمش اولدی (۷ تموز ۱۵۷۲). لهستانی برترك استیلاسندن محافظه ایتمك ایچون یاسلوویه کی خوتینی ایوونیایه ترکه کندیسنی مجبور کوره رك اوده بالمقابله لهستان ایله دائما مصالحه ده بولنه جغنه یمین ایتدی. لکن ایوونیا خوتینه کیرر کیرمز بوغدان ایله قارداشنك تسلیمنی ایستدی؛ بوغدان ویریله مزدی: چونکه «سرت ایوان» بونك پروتستان اولمق ارزوسنده بولندیغندن شبهه لنه رك برچوال ایچنده صویه آتدرمش ایدی. ایکنجیسی ایسه عثمانلیلره تسلیم اولنمش وطن اولندیغنه کوره مسموماً استانبولده ترك حیات ایتمشدر. ایوونیا، مولداویایی الهکیرنجه مملکتی مظالم واعتسافاتیله خراب ایتدی. پسقپوسلری، پاپاسلری کویاخفی اولان خزینه لری تسلیمه اجبار ایچون دیری دیری کومدردی. لهستان ممالکنه ترکجه برکاغد یازه رق بونده اوسترییا ویاخود روسیه خاندانلرینه منسوب برپرنس اتخابندن اجتناب ایتمزنی پادشاه نامنه اوله رق نصیحت

(۱) غوره کی بیك ، لازیکی ایکی بیك دیور .

(۲) *Joannis Lasicii, historia de ingressu Polonorum in Valachiam cum Bogdono Voivada a 1572, ad calcem Gorecii.* ، ص ۱۳۸ .

ایلدی؛ لکن شوصیرده برطرفدن ده کندیسنك ایلچیسی مانیاتلری زنهار ایمانسزلره [مقصد، ترکلردر] امنیت ایدلمه‌مسنی اخطار ایدردی؛ چونکه افلاق وویوده‌سنك استانبولده کی خدعه‌لرینك اعداد ایتمکده‌اولدیغی فورطنه‌یی ایوونیا شمدیدن حس ایتمکه باشلامشیدی. انجق مانیاتلره اخطاراتی نه قدر خالصانه اولورسه‌اولسون — اوله‌مسلمان دینته کیرمش ودهایقین برزمانده خرستیانلغه عودت ایتمش بولندیغی ایچون — مانیاتلرجه سزاور اشتباه کورلدی(۱).

ایوونیانك قورقدیغی احوالك ظهوری کجیکمدی. ۲۱ شباط ۱۵۷٤ تاریخنده برچاوش یاش دیواته کلدی؛ اوزمانه قدر التمش بیك التون اوله‌رق تأدیه اولنان ویرکینك یوز یکرمی بیکه ابلاغی طلبنی مشتمل برفرمان ابرازایلدی. بونك اوزرینه ایوونیا بویارلری عصیان عمومی یه دعوت ایدره‌ك هپسی برلکده یاشامغه، یاخود برلکده اولمکه یمین ایتدیلر. بونکله برابر اوقدر قوتلی بردشمنه مقامتدن عاجز اولدیغی ایچون قزاقلرك هاتمانی سیوبیه‌ر-زه‌وسکی ایله لهستان قرللغنه یکی انتخاب اولنان والوا پرنسی هانریدن استمداد ایلدی؛ لکن لهستان سناتوسی روسیه ایله یکی بر محاربه‌یه کیریشیله جکنی حساب ایده‌رك معاونتدن امتناع ایتدی. ایوونیا هاتمانك عسکریله قوت بولمش اولدیغی حالده اوچ محاربه‌ده ترکلره غلبه ایلدکدن صوکره رقیبی پیه‌ری ارامق اوزره قرونشتاده واورادن برآیلایه [ابرائیل] کیتدی، ابرائیل ترك قوماندانلرندن پیه‌رك طردینی ایستدی؛ قوماندان، جواب مقامنده درت آدمیله اون کوللهٔ وایکی اوق کوندردی. ایوونیا بوزوالیلرك قولاقلریله دوداقلرینك کسلمسنی وقلعه‌دیوارلری اوکنده ایاقلرندن اصلمسنی امر ایتدی. ابرائیل هجوم ایله ضبط ایدیله‌رك درت کون قتل عام کوردی. تهین نام دیکر بندر، بیه‌لوغرود، یاخود آق کرمان شهرلری ده بوحاله کلدیلر. انجق ترکلر طونه‌نك اوته طرفنده یوزیکرمی طوپ ایله کلیتلی عسکر طوپلامش وخوتینده‌کی مولداویا قوماندانی اوتوز بیك دوقه‌یه صاتین آلمشلر ایدی. ۹ حزیران ۱۵۷٤ تاریخنده‌ا کثریسی انتظامسز وسلاحلری فنا کویلیلردن اولمق اوزره اوتوز بیك پیاده‌یی، چارنیه‌چکی قوماندهسنده اون اوچ بیك سواریی، سکسان طوپی اولان مولداویا اردوسی بلغارستانده واقع اوبلوچده عثمانلی اردوسنك قارشیسنده بولندی. دهاجنك ابتدا سنده سواریلرینه سنجاقلرینی ایندیروب باشلرینی اکملرینی ومغفرلرینی مزراقلرینك اوجنده صاللاندیرملرینی امر ایدن چارنیه‌چکینك خیانتنه رغماً محاربه اوچ

(۱) Gorecii, descripto belli Joannis voivodœ Valachiœ, quod anno 1574 cum Selimo II Turcarum Imperatore geesit» اثری. فرانقفورت ۱۵۷۸.

کون کاه او وکاه بوطرفه مساعد صفحه لرله دوام ایتدی. ترکلر دشمنك تسلیم اولمسی ایچون شرائط تکلیف ایتدیلر. قزاقلر ردایتمك ایستدیلر ایسه ده مولداویالیلر صوسز قالمش اولدقلریچون قبولنه شدتله طرفدار اولدیلر. مکالمه مأمورلری یدی دفعه کوریشه رك بونلرك هر برنده ترکلر قزاقلرك سربست چکیلوب کیتملرینه مساعده ایده جکلرینی، مولداویالیلره عفو عمومی ویره جکلرینی، وویوده یی امنیت کامله التنده بولندیره جقلرینی یمین ایله تأمین ایلدیلر؛ بونك اوزرینه ایوونیا قپوجی باشی یه تسلیم اولدی. بوضابط درت ساعت محبوس ایله کورشدکدن صوکره ایوونیانك برسوزندن دولایی بردن بره حدتلنه رك بری یوزینه ودیکری قارنه ایکی قلیچ ضربه سی ایندیردی. اوآنده یکی چریلر ده اوزرینه هجوم ایده رك باشنی کسوب برمزراغه کچیردیلر؛ جسدینی، اوزرندن دوه لریوریده رك پارچه پارچه ایتدیلر؛ حاصل قلیجلرینی قانیله بویایه رق اجزای وجودینی اطروفهٔ حرب کبی مقاسمه ایلدیلر. قزاقلر ترك اردوسی اره سندن سلاح اللرنده برکذرکاه آچمغه چالشدیلر سه ده سیوییه رزه وسکی ایله برابر اون التی کیشیدن ماعداسی تلف اولدیلر. سلطان سلیم افلاق بکنك اوغلی پیه ری وایوده لغه تعیین وحربه جنکنده اسیر ایدلمش اولان چیقالا [جیغاله] نك اوغلی قپوجی باشی جغاله زاده واسطه سیله مقامنه اقعاد ایلدی. ایوونیانك باشی — عاصی اوامر کذارلردن پادشاهك نصل انتقام الدیغنی انظار عبرته قویمق اوزره — یاشده وویوده سرایینك قپوسنه میخلاندی.

شوصوك وقایع عسکریه ووندیك مصالحه سی بزی اوزمان دولت عثمانیه نك لهستان، روسیه، فرانسه، اوستریا کبی دیکر اوروپا دولتلریله اولان مناسباتنك ارائه سنه سوق ایدر. آلوازیو غریتی تحدید حدود ایچون کوندرلمش اولدینی وندیك دالماچیاسنده ترکلرك زارا، سبه نیقو، سپالاترو شهرلری اراضیسنی ضبط ایتمش واعاده سندن امتناع کوسترمکده بولنمش اولدقلرینی خبر آلدی. اونك طلبی اوزرینه بالیوز سوراتزوایله بوسنه والیسی فرهادپاشا پادشاهك امریله وقومیسر صفتیله اورایه کلمشلردی؛ بواوچ بلدیه مربوط کویلر حقنده برچوق مباحثه لر اولدقدن صوکره وندیکلیلر زارا اراضیسندن قرق، سبه نیقودن اوتوز کوی ایله پوسیداریا ناحیه سنی کری آلهبیلدیلر. بوصیره ده لهستانلی تارانووسکی یه، بری قاپیتولاسیونك تجدیدی ودیکری مولداویه وویوده سی بوغدانه حمایه کوسترمسندن دولایی لهستان قرالنك عرض اعتذاری اولمق اوزره عثمانلی حکومتی نزدنده ایکی مأموریت ویرلمشدی(۱) ۴کس پسقپوسنك بری دیکرینی متعاقب اولان ایکی سفارتی ده وندیك

(۱) وندیك ایلچیسنك ۱۰ نیسان ۱۵۷۳ راپورندن: «Gionto un ambassador di polonia»

مصالحه سنه فرانسه نك مداخله سنه و والوا پرنسلرندن هانرینك لهستان قرالغنه اقعادینه متعلق ایدی. فرانسز ایلچیسی متبوعندن هیچ برهدیه کتیرمدیکی ایچون صدراعظم بو اصوله رعایت ایدلمه سندن منفعل اولهرق حضور پادشاهیه چیقارمامق ایستدیسه ده پسفیوس فرانسه قرالنك هدیه کوندرمکدن اجتنابی خسیسلکندن دکل، بونك ترکلرجه زیرکی صایلمسندن ایلری کلدیکنی سویلدی؛ صدراعظم زیاده اصرار ایتمیه رك ایلچی حضور پیقدقدن باشقه قدسه کیدن فرانسزلر حقنده معاونت و حمایت کوسترلمسنی متضمن برده فرمان آلدی(۱)

قورقونج ژان، موسقوه دیوارلرینه قدر ایلریله مش اولان تاتارلرك استیلاسندن شکایت ایتمك اوزره برایلچی کوندردی؛ لکن بالمقابله طرف شاهانه دن برایلچی کوندرلمسنه موافقت ایدلمه مسیله ایلچی استانبولدن پك منفعلانه عودت ایتدی (۱۵ ایلول ۱۵۷۱)[۲۲]. برسنه مقدم روسیه چارینك مکتوبنی حامل دیکر برایلچی(۲) حضور پادشاهیده آیاقده طورمغه مجبور اولمشیدی. دولت عثمانیه نك مناسبات دیپلوماتیقیه سی اك زیاده المانیا ایله جریان ایدردی؛ حدود منازعات دائمه سی، هدایای سنویه ارسالی، فاصله سز مذاکرات صلحیه ایکی دولت آره سنده مخابره یه برآن عطالت ویرمزدی. ایمپراطور، ریمل مأموریتی زمانده کاتبی هانیوالدایله پادشاهه کوندردیکی برمکتوبده موادمختلفه حقنده شکایات واخطاراتده بولنمش ایدی. ترکلر تهئیس وساموس نهرلری اراضیسی آره سنده کی

« che gia due anni era stato alla Porta, per far querela contra i Tartari تارانووسکی ایلك ملاقاته ۱۳ مایس ۱۵۷۰ تاریخنده نائل اولمشدر. وندیکك ۳ تموز ۱۵۷۳ راپورندن: «Gionse qui il Giaus ritornato da Polonia et portò la canfirma-zione della elezione di Mr. d' Angiu figlio del Re christianissimo in Re «di quel regno, arrivò in campo che già era fatta l' elezione بونکله برابر حکومت عثمانیه فرانسه یه قارشی بو انتخابی کندیسی یاپمش کبی کورینه رك فرانسه ایلچیسی بو ادعایه قارشی بر سوز سویلدی. درت آی مقدم لهستانه برچاوش کلمش اولدیغی وندیك بالیوزینك ۱۰ مارت ۱۵۷۱ راپورنده شویله دینلمسندن اکلاشیلیر: « E ritornato il Ciaus, che fu mandato al mese di novembre al Re di Polonia, e dolesi « della novita, che quel Re fece confra i Tartari

(۱) فلاسان، ج ۳۳ . ریم واونفاندك کانون اول ۱۵۷۳ تاریخلی راپورندن: «Gionta «di Persaolt ambassadore di S. M. ehristiana

(۲) پتی دولاقرا، فرانسه ایلچیسی موسیو دونوایلك حضور شاهانه یه کیرکن برمعتاد تخت اوکنه کوتورمك اوزره قولغنه کیرمك ایستین قپوجی باشینك الندن کندیسنی قورتاروب یالکز جه کیندیکنی یازیورسه ده بوافاده دوغری دکلدر؛ بوخصوصده فلاسان، ج ۲، ص ۳۳ ، دها زیاده شایان اعتماددر .

ناحیه‌یی ضبط ایتمك ایچون برقاچ جولان یاپمش اولدقلری کبی بودین والیسی لیپس پالاتینلکی اهالیسنی عثمانلی تابعیتنی قبوله تشویقدن خالی قالمیوردی. نئوغراد سنجاق بکی عیسی بك، وارداتی طرف شاهانه‌دن کندیسنه بخش اولنان قورپوناو باقابانیا کویلرینی جبراً ضبطه قیام ایلمشیدی. دیکر جهتدن سکدین وویوده‌سی نصوح، مقرحکومتنه جوار اولان کویلرك هرنه‌قدر ایمپراطوره عائد ایسه‌ده کندیسنه براقلمسنی مصرانه ایستیوردی. بونلردن باشقه ترکلر خرواتلق حدودی اوزرنده مارچالی، چنت ـ ژیورزی، زاقانی، چورغه قلعه‌لرینی تکرار انشا ایتمکه حاضر لانیورلردی؛ حتی سکه‌سد قلعه‌سنی یکیدن وجوده کتیره‌رك اوراردن بتون خطه‌یی تخریب ایلیورلردی؛ قارنیول ایالتنده دخی پوئیغ نهری ساحللرنده کائن برقاچ ناحیه‌یی یغما ایتمشلردی.

ایرته‌سی سنه (۱۵۷۱) قنیژه سنجاق بکی علی فیروز، ضابطانندن مالقوچ نامنده برینی برفرار ایتمایشیله ژورژتوری یی رایق قلعه‌سی خارجنه جلب ایتمکه مأمور ایلدی. مالقوچ خدعه‌یی یاپدی؛ ژورژ، یوزسواری وایکی یوز پیاده ایله چیقدی؛ هرطرفدن احاطه اولنه‌رق عثمانلیلره قارشی جسورانه محاربه ایتدیسه‌ده نهایت دشمنك کثرتنه مغلوب اولدی. بودین والیسی فولهك قربنده‌کد قلعه‌سنی ده حیله ایله بغتةً اله کچیردی، وییقدی (۱۰ حزیران).

ایلچی ریم، استانبوله وصولندن بری، ذات شاهانه‌نك جامعه کیتمك اوزره سفارتخانه اوکندن کچرکن سلامنه چیقمغی اهمال ایلدی. بوعادتی سیکه‌ت فتحندن بری البه‌ردوویس اتخاذ ایتمشیدی. ۱۵۷۲ سنه‌سنده مینکوچ ایمپراطورك هدایای فخریه‌سنی حاملاً ایکنجی دفعه اولهرق سفارتله استانبوله کلدی (۱). اوسنه حزیرانك طقوزنده سفیر صفتیله بربرینی متعاقباً فرانقفورته، ویانه‌یه، وندیکه، پارسه، وارشوه‌یه کوندرلمش اولان له‌مهتدیسی ترجمان دولت ستروزه‌نی وفات ایلدی. ایرته‌سی کون علی فیروز دیوان همایونه اطروفهٔ مظفریت اولمق اوزره تورینك ودیکر طقوز رؤسانك باشلریله اون درت اسیر، اوچ بایراق، ایکی داوول ایصال ایلدی. صدراعظم تورینك شجاعتنی تقدیراً — دیکرلری انظار خلقه تشهیر اولندیغی

(۱) وندیك آژانی ادوار تروویزیونالی ۱۴ تموز ۱۵۷۰ راپورنده چارك پادشاهه اولان مکتوبنده کندیسنه « روسیه، المانیا وبتون موسقوویا ایمپراطوری وقزان واژدرخان خانی» عنوانی ویردیکنی سویلیور. چارك ایلچیسی ۳ تموز تاریخنده حضور شاهانه‌یه چیقدی. یچوی، ق ۱۶۲، وجنابی، ص ۴۳۱، تاتارلرك موسقوویه قدر استیلالرندن بحث ایدرلر؛ قانته‌میرده (سلیم ثانی سلطنتی، باب ۱۰) اونلردن نقلاً یازار.

(۲) « *Redit Minkuiz* (۲ تموز ۱۵۷۱) *consiliarius, qui cum a duobus annis* (۱۵۶۹) *huc legatus primum venisset acceptissimus fuit* » ریمك راپوری.

حالده — اونك باشنك مراسم دینیه ایله دفنه مساعده کوستردی. مینکویچ صدراعظمه اولان اعتمادنامه سندن باشقه پادشاهك ندیم ذی اقتداری یهودی ژان میکزه ده ایمپراطورك بر مکتوبنی کتیریوردی. صدراعظم بوکا مطلع اولمسی اوزرینه، کندی تعبیرنجه، لفقوشه نك صاحبی دکل، بواطه نك شراب رسمی ملتزمی اولان ویالکز بالقجیلرله یهودیلردن مرکب وندیك اهالیسنك دولت عثمانیه ایله ایشلرینه مداخله ایتمك صورتیله براز نفوذ قازانمش بولنان بریهودی یه ایمپراطورك مکتوب یازمش اولمسندن دولایی بیان تعجبدن کندیسنی آلهمادی.

پادشاه، ژان زاپولیانك ۱۵۷۰ سنه سی ابتدا سنده آوستریاسرایيله باشلامش اولدیغی مذاکره دن خبر آلهرق مهتدی پروانه یی، ایاچیلرینك پراغده اوزون مدت قالمسی سببنی زاپولیادن سؤاله مأمور ایلدی. سیگیسموند، کوندرديکی سفارتنك متارکه یه دها زیاده رعایت اولنمسنی تأمیندن باشقه مأموریتی اولمادیغنی بیان ایتدی؛ لکن بونکله برابر ایمپراطور ماکسیملیه نك یکنرندن برینی ویره جکنه دائر وعدی اوزرینه بومذاکرات عثمانلیلر علیهنده ایکی طرف آره سنده تعرضی وتدافعی برانفاق عقدینه منجر اولدی. آنجق بوعهدنامه نتیجه اعتباریله حکمسز قالدی؛ زیرا ایرته سی سنه نك ۱۳ — ۱٤ مارت کیجه سی زاپولیا وفات ایلدی. ترانسیلوانیا حکومتلری، اوکا خلف اولهرق باتوری دی سوملیویی انتخاب ایتدیلر. یکی پرنس، میشل گیولای ودیکر ایکی ایاچی واسطه سیله ویرکسنی پادشاهه ایصال ایلکه مسارعت کوستردی؛ سلطان سلیم بوکا ممنون اولهرق انتخابنی تصدیق واحمد چاوش واسطه سیله فرمان ایله برلکده سنجاق وطوپوز ارسال ایلدی. عثمانلی مأموری مستغرق هدایا اولدیغی حالده عودت ایده رك باتوری طرفندن سبه زی نامنده برده مأمور کتیردی. بونك یرینه ایرته سی سنه کندی اسمنده بری کلهرك اوده مملکت وپرنس حقنده حمایهٔ پادشاهی یی استدعا ایلدی. بوسنه ایچنده ایمپراطور، ادوارد پروویزیونالی ایله اونغاندی هدایای معتاده یی توصیله مأمور ایدوب بوفرصتدن استفاده ایله سیمانداچارشیسنك یغما ایدلمسندن دولایی تبلیغ شکایات ایلدی. ۱۵۷۲ ده اونغاندریمه خلف اولهرق ایکنجی دفعه استانبوله کلوب تقدیم هدایامناسبتیله ایکی سنه صوکره ختام بوله حق صلح عهدنامه سنك تجدیدی مقدماتنی اعداد ایتدی. لکن بدایةً، ایلچینك بتون مهارتی غرانیزانك یاقلمسندن، ابراهیم وامین نامنده ایکی ترکك اسیر ایدلمسندن، ئه گیفالوده یکی برقاعه یاپلمسندن دولایی شدتله شکایت ایدن صدر اعظمك انفعالی قارشیسنده ثمره سز قاله جق کبی کورندی؛ معهذا یدی هفته مذاکره دن صوکره صوقوللو ایاچیلره، پادشاهك ۱۵٦۸ قاپیتولاسیونی — یالکز زاپولیایه عائد موادك طی شرطیله — تجدیداً امضایه حاضر بولندیغنی بیان ایلدی (۳ تشرین اول ۱۵۷۳). ایاچیلر

سکز سنه ایچون عقد اولنان عهدنامه نك طرفینك وارث وخلفلری طرفندن مجبوری القبول اولمسنی ایستدیلر؛ لکن صوقوللو عثمانلیلرده بابانك اوغل نامنه عهد ایتمسی جاری اولمدیغنی بیان ایده رك اوتکلیف ردایدلدی؛ بالکز صدراعظم ایمپراطور ایستدیکی حالده ارشید وقلری عهدنامه یه ادخال ایده بیله جکنی سویلدی. ایکی حکومته ویرکی ویرن کویلرده کلنجه صوقوللو محمد چاوش واسطه سیله بیلدردی که اسکی موادك تبدیلنه اصلا موافقت ایتمه مکده در. ایرته سی سنه، صدراعظم — ویرکینك ایستیلن زمانده تأدیه اولنمادینی ایچون — اونغانده بر باغچه ترك ایده جکی حقنده کی وعدینی کری آله رق حتی آت ایله چیقمسنی ده منع ایتدی. مع هذا هدیه نك ابراهیم پاشا ایله استانبوله کلن بروکسللی فلیب واسطه سیله وصولی تأخر ایتمدی. ابراهیم، پادشاهك — اونك سربست براقلمسی طلبنی وغرانیزانك استیلاسندن وقللونك بیقلمسندن شکایتی متضمن — برمکتوبی اوزرینه براقلمش ایدی. صدراعظم ایله وزرای سته — که پرتو، پیاله، احمد، محمد، مصطفی، سنان پاشالردر — کندیلری ایچون مقاوله اولنان هدایانی متبوعلرینه کی آلدیلر. بعض مباحثاتدن صوکره صلحی سکز سنه ایچون تجدید ایدر برعهدنامه امضا اولندی؛ صدراعظم برقاچ تعدیلات یاپمق ایستدیسه ده اونغاندبونلردن صرف نظر ایدلمسنه موفق اولدی؛ ترجمان دولت محمد ایله برلکده ویانه یه عزیمته حاضر لاندی [۲۳] .

عثمانلی واوستریادولتلری آره سنده بومذاکره لرجریان ایدرکن به‌ك آدنده برافلاق، ترانسیلوانیا پرنسلکنی النه کچیرمك اوزره استانبولده ویانه ده خدعه لرقوریوردی. مولدا- ویالی بوغدانی ارامق اوزره صوقوللونك ویانه یه کوندردیکی مصطفی چاوش ایله روم سقارلاتی اویلده ده واپمپراطورك یوزویرمدیکی ایچون بتون مساعیسنی دولت عثمانیه طرفنه چویرمکه قرارویرمش اولدینی برصیره ده به که تصادف ایتدیلر. پاپاس آدام نه یسه‌ر ومارق بنکنه‌ر — که ایکیسی ده ترانسیلوانیالی مهتدیلردر — به‌ك طرفندن کندیسنك ترانسیلوانیا پرنسلکنه تعیینی حقنده استانبولده مذاکره یه مأمور اولدیلر: بونلر، مقصدلرینه وصول ایچون صوقوللویه قرق بیك دوقه ایله اون بیك دوقه قیمتنده برآلتون زنجیر وعدوبه‌ك ترانسیلوانیا والیلکنه تعیین اولندینی صورتده معین اولان ویرکینك ایکی قاتنك تأدیه سنی تعهد ایلدیلر. لکن باتورینك مأموری پنه‌رنه گرودهدایای کثیره تقدیمیله بومذاکراتی بوزدی. پنه‌او آره‌لق قریستوف اسمنده برارمنی لهستان قرالنك کمال اخلاص تأمیناتی حاوی برمکتوبیله استانبوله کلدی. دیکر طرفدن پادشاه، فرانسه قرالی طقوزنجی شارله — اونك وفاتندن آز برزمان اول (۱۵۷۴) — برمکتوب یازدینی کبی قلعهٔ سلطانیه دن چیقمق ایچون حاضر-

لانمقده اولان سنان پاشاده یازمشیدی. استانبولده فرانسز ایلچیسی، ئه کس پسقپوسنك قارداشی موسیو دونوآیل ایدی .

دیپلوماسی مناسباتی حقنده کی شونظرهٔ سریعه، مناسبتیله اخطار ایده جکز که مصالح خارجیه نك جمله سی اوزمانلرده ترجمانلر واسطه سیله اجرا اولنمقده ایدی؛ بونلرك اکثریسی ایسه — سلطان سلیمان وسلطان سلیم زمانلرنده دولتی ذروهٔ سعادته اصعاد ایتمش اولان — اك ایی جنرالدروالك بیوك رجال دولت کبی مهتدیلر عبارت ایدی. بوایکی پادشاه سلطنتنك اون صدر اعظمندن سکزی مهتدیدر. ابراهیم وخادم سلیمان پاشالر روم؛ آیاس، لطفی، احمد پاشالر آرناوود؛ شیشمان علی پاشا، پرتوپاشا، هرسك اوغلی، دوقه کین اوغلی هرسکلی ایدیلر. رستم، قارداشی سنان، وزیر فرهاد وخائن احمد، داوود، یمن فاتحی سنان پاشالرك جمله سی یاخروات، یاآرناوود ایدی. صدر اعظم صوقوللو محمد پاشا وزیر مصطفی پاشا، خسرو پاشا، یحیی اوغلی عائله سی، یایلاق مصطفی پاشا، زال محمد پاشا، قبریس فاتحی لالا مصطفی پاشا، مصر والیسی مقتول محمود پاشا، بالطه جی احمد وجنابی احمد پاشالر، تمرد علی پاشا، سیکهت اوکنده وفات ایدن مصر والیسی صوفی علی پاشا بوسنه ده طوغمش ایدیلر. یمن والیسی حسن پاشا ایله خادم جعفر پاشانك مسقط رأسلری روسیه ایدی. عثمانلی قورصان وآمیرالرندن صالح پاشا روم اولوب تروواً [قلعه جك] صحراسنك برکویندن اولدیغی کبی بیاله پاشا مجاروياخود خروات، قیلیج علی قالابریالی، باربروس رومی الاصل [*] ایدی. بناءً علیه دولت عثمانیه اوقدر ملتلری پامال ایتمش ایسه بونتیجه عثمانلیلرك اهالکار وقاباطبیعتلرینه دکل، روم واسلاو ملتلرینك مابه الامتیازی اولان خدعه کارلغه وایچه لکه، آرناوودلرك ودالماچیالیلرك جسارت وخیانتنه، بوسنه لیلرك وخرواتلرك متانت وثباتلرینه، حاصلی ممالك مفتوحه مهتدیلرینك شجاعت وهنرلرینه عطف اولنمق لازم کلیر (۱) .

تاریخ عثمانینك اك شایان تخطر اولان شو دوره سنی اوستریامصالحه سنك امضاسندن اون درت کون صوکره وقوعه کلن وفات سلیمی ایله اکمال ایتمزدن اول عثمانلی مورخلرنجه بوارتحاله اشارت اولمق اوزره تلقی اولنان وپادشاهك فکر توهم پروریسنده تأثیر عظیم ایقاعندن خالی قالمامش بولنان بعض وقایعی بوراده ایراد ایتمکلکمز لازم کلیر. برقویروقلی بیلدیرك ظهوری، استانبولده درت یوزخانه یی خراب ایدن حرکت ارض، مکه اهالیسنی کعبه بیت مقدسی ایچون اندیشناك ایدن برطغیان میاه وبونلرك جمله سندن زیاده سرای مطبخنده حدوث ایدن بریانغین پادشاهه موجب خوف وخشیت اولدی؛ چونکه جدی سلیم اولك وفاتندن

(۱) هامه‌ر، خرستیانلق حسبیله تربیهٔ اسلامیه فضائلنی کورمك ایستمز . (مترجم)

اولجه‌ده ادرنه‌سرایینده یاتغین اولمش ایدی. شو حادثه‌ایله مفتیٔ اعظم ابوالسعودك وفاتی سلیم ثانی‌یی مستغرق حزن ایلدی (ایلول ۱۵۷٤). ایکی سنه‌اول اوغلنك وفاتنه عثمانلی قوهٔ تشریعیه‌سنك الك بیوك مدار استنادی اولان شیخ‌الاسلامك ارتحالندن دها آز آجیمش ایدی؛ پادشاه، جلوسنك ایلك کونلرندن بری ابوالسعوده فوق‌العاده حرمت کوسترمش ومحرم خاصی جلال بکی بیله مفتی حقنده ملاحظه‌سز برقاچ سوزسویلمه‌سندن دولایی برسنه مقدم مناسترەنفی ایله اوکافدا ایتمش ایدی. حریق کیلار ومخزنلری تخریب ایتمش اولدیغی ایچون سلیم ثانی کبی مبتلای شراب اولان برپادشاهك بونده بربیوك امارهٔ ادبارکورمسی طبیعی ایدی. بودرلو لوازم حیاتی ضایعاتنك تدارکی ایچون کیلارجیسی مسیح اغایی مصره کوندردی. برمدت صوکره، حمامك (حضور حمامی) یکی یاپیلان ایچی ختام بولدیغی جهتله دیوارلری هنوز قورومامش ایکن سلیم حمامه کیردی وبراحتیاط صحی اولمق اوزره برشیشه قبریس شرابنی ده بردن بوشالتدی؛ لکن بوشرابك کیفی یورویشنه اهتزاز آورا ولدیغندن حمامك بخاری ایله ایصلانمش مرمرلرك اوزرینه قایه‌رق دوشدی. یتاغه کوتورلدی. شدتلی برحمایه طوتیلوب اون برکون صوکره وفات ایتدی (۲۷ شعبان ۹۸۲–۱۲ کانون اول ۱۵۷٤) [۲٤]. جالب خجالت سفاهتیله تخت عثمانی‌یی الك زیاده لکه‌دار ایدن پادشاهلرك بری اولان بوحکمدار بی‌اعتدالك نتیجهٔ حالی ایشته بودر [۲۵].

سلیم ثانی مراد، محمد، سلیمان، مصطفی، جهانکیر، عبدالله نامنده آلتی شهزاده براقدی. عثمان اسمنده یدنجی براوغلی کندیسندن ایکی سنه‌اول وفات ایتمش ایدی. اوچ قیزی برر وزیره تزویج اولندی. اسماسلطان صدراعظم صوقوللویه، کوهرسلطان، سلطان سلیمانك حیاتنده وسلیم ثانینك برادر زاده‌سی شاه سلطانك، یکی چری اغاسی حسنه تزویجی صیره‌سنده قپودان پیاله‌پاشایه ویرلمش ایدی؛ فاطمه‌سلطان دخی مؤخراً برادری مراد ثالث زمانننده ایکی یوز بیك آلتون جهاز ایله سیاوش پاشایه عقد اولندی.

سلطان سلیم ادرنه‌ده، اولجه سویلدیکمز سلیمیه‌دن باشقه، قان پیکار محله‌سنده برجامع یاپدی. بوشهرك دیوارلرینی تعمیر وناوارین لیمانینه حاکم برقله بنا ایتدردی. مکده مشرف خراب اولان صویوللرینك ترمیمی، کعبهٔ معظمه حریم وحولیسنك اوچ یوز آلتمش قبه‌ایله تزیینی امر ایتدی. وفاتندن آز اول ده ایاصوفیه جامعی جوارنده ایکی مدرسه ایله ایکی مناره وصوك حرکت ارضدن رخنه‌دار اولان جامعك احکامی ضمننده ایکی استاد دیواری انشاسنه باشلانمش ایدی. لکن بو دیوارلر، آبده‌نك شکلنه خلل ویره‌جك صورتده قونلدی. سلطان سلیمان — انشا آتی ایچون دفتردار حسن چلبی به وروم ایلی مفتشی خسرو بکه درت یوز بیك

آلتون ویرمش اولدیغی — چکمجه بیوك کوپریسنك اتمامنی سلیم ثانی یه براقدیغی کبی سلطان سلیم ده ذکر اولنان انشا آتك اکمالنی خلفنه ترك ایتدی. چکمجه کوپریسنك اکمالی، بصرف اراضی حقنده ابو السعود وك ونشانجی محمدك قانوتنامه لری، عربستانك، قبریسك فتحی، براً وبحراً دیکر شانلی سفرلر سلیمان سلطنتی آثار عظیمه سنك تتویجی عداولنه بیلیرسه ده قانونینك اوصاف عالیه سی — اویله بابایه نالایق برحکمدار اولان — اوغلنه انتقال ایتدیکنه حکم اولنه مازدی. اوشرفك بتون استحقاقی سلطان سلیمانك صوك زمانلرنده صدارته ترفیع ایتمش وخلفنه میراث براقمش اولدیغی صدراعظم صوقوللویه عطف اولنمق لازم کلیر. بناءً علیه سلیم ثانی سلطنتنده کوریکمز رونق، سلفنه عائد اولدیغی کبی عثمانلی سلطنتنك زیرا اداره سنده کی اقوام، آنجق — عثمان غازی اخلافنك الکبیوکی والکقدر تلیسی اولان — سلیمان نامنك نشر ایلدیکی دهشت سایه سنده اطاعتده دوام ایلمشلردر.

آلتنجی جلدك متنك ختامی.

تذییلات

مورخك حواشی وایضاحاتی

التنجی جلد

اوتوزبرنجی کتاب

۱، ص ۹ — بلغراد، ردوس، موهاچ، ویانه، گونش سفرلری، برنجی ایران سفری، قورفو وبغدان سفرلری ایچون یازدیغمز وجه ایله ایکنجی ایران سفری ایچون ده برمراحلنامه درج ایتمك ایستردك؛ آنجق شیمدی یه قدر اوروپاده موجود اولان «روزنامهٔ سلیمانی» برنسخه دن عبارت اولدیغی حالده اوندهدخی اشبو ایکنجی ایران سفرینك مراحلنامه سی یوقدر. شوقدر که له وانقلونك ترکیه تاریخنك اوچنجی جلدینه مراجعتله بونقصانی بردرجه یه قدر اکمال ایتمك ممکندر. له وانقلو ۱۵۴۸ سفرنده اردونك وقفه گاه اتخاذ ایلدیکی یرلری بروجه آتی صورت صحیحه ده کوسترمکده در:

نیسان (صفر) - ایران سفری ۲۲ صفر ۹۵۵ (۳ نیسان ۱۵۴۸) ده قرارلاشدیرلدی؛ اوکون بوسنه سنجاق بکی اولامه ارضروم والیلکنه تعیین اولندی. ۲۵ نیسان، شاهك برادری القاص میرزا ایکی بلوك غربا ایله یوله چیقدی. ۲۶، یکی چری اغاسنك عزیمتی. ۲۸، پادشاه اوتاغنی اسکدارده قوردیریور؛ فرانسه ایلچیسی پادشاه ایله برابر کیتمك اوزره امر آلیر؛ بودین والی سابق یحیی پاشا اوغلو محمد بك سنجاق بکی صفتیله سمندره یه عزیمت ایدر. سلطان سلیمانك ایکنجی مرحله سی مال تپه اولدی. ۳ نجی مرحله، تکفورچایری (ایلك ایران سفرلرنده اولدیغی کبی). له وانقلوده، «کیشون کوپری» اولق اوزره کوسترلمشدر. ٤، دیل. ٥، چنارلی (له وانقلوده گینارلی)، هرکه قلعه وکوپریسی (له وانقلوده هره کی). ٦، ازمید قربنده ستاره کوپریسی. ۷، قازیقلی. ۸، دیکیلی طاش. ۹، پاپوق [پاموق] کوبی. ۱۰، یکیشهر. ۱۱، آق بییق. ۱۲، قورتاران. ۱۳، بوزاویوك، یاخود بوزاوکی. ۱٤. ارمنی دربندی. ۱۵، سلطان اوکی. ۱٦، اسکیشهر. ۱۷، آق اورن. ۱۸، سیدغازی. له وانقلونك بوندن صوکره کوسترديکی شوایکی کوی، نه خریطه لرده واردر، نه ده دیکر منابع معلومه ده: ۱۸. لولاپا جیه ر (چایری) و ۱۹، بایاتو. ۲۰، بولوادین. ۲۱، سلام علیك چشمه سی (له وانقلوده قره مان و رمیان آره سنده حد فاصل اولق اوزره کوسترلمشدر). ۲۲، تاتارکوبی. ۲۳، آفشهر. ۲٤، آرق چایری. ۲۵، ایلغین. ۲٦، قره زنکی (احتمال که بریول بونجه جریان ایدن قره زنکی صوبیدر. مناسك الحج، ص ۲۳) ۲۷، کیلپه ژی (کلامیخ اولق کرکدر). ۲۸، قونیه. ۲۹، قرق پیکار. ۳۰، قره پیکار. ۳۱، آجه شهر. ۳۲، آطه بك؛ دودن کولی یانندن کچیلیر. ۳۳، آطه لی، آق تپه قارشیسنده، ارکلی قربنده. ۳٤، نقاره زن چایری. ۳۵، نیکده. ۳٦، بوژیه ت (؟) ۳۷، دوه لی قره حصار. ۳۸، اینجه قره صو کناری. ۳۹، قیصریه. ٤۰، انجیر

کولی کناری. ٤١، بالاس اووه‌سی (؟). ٤٢، چبوق اووه. ٤٣، کدك اووه، صارمیساقلی صو کنارنده. ٤٤، خان اوسقوچی [اوسقوچی خانی]. ٤٥، لطیفه خان. ٤٦، سیواس، قزل ایرماق (هالیس قربنده). ٤٧، راحت. (له وانقلو بونی مرحله کبی کوسترمش ایسه ده کلمه‌نك معنای لغویسنه کوره اردونك برکون استراحت ایتمش اولمسی ملحوظدر؛ خصوصیله روزنامهٔ سلیمانی یه نظراً ١٥٣٤ ایران سفرنده دخی اردو [بورالرده] توقف ایتمشیدی) ٤٨، قوچ حصار، الك قریب مرحله اولق اوزره. ٤٩، یاپاق کوبی چایری. ٥٠، باپاس یایلاسی، اوزکیجی قایاسی قربنده. ٥١، قویولو حصار. ٥٢، آقشهر. ٥٣، صوشهری. ٥٤، آق تپه یایلاسی. ٥٥، یازبجینك یایلاسی. ٥٦، کیرمانه کوبی (؟) ٥٧، ارزنجان. ٥٨، چبوق اووه. ٥٩، بریایلا (اسمی ذکر اولنمامشدر). ٦٠، قره کین خان (؟). ٦١، قلعهٔ خوبنار. ٦٢، پیك یایلاسی. ٦٣، سانسیف کوبی. ٦٤، ارضروم صحراسی. ٦٥، ابلیجه قربنده وارضروم قپولری اوکنده. ٦٦، باسین اووه‌سی. ٦٧، حسن قلعه (له وانقلوده ال‌ـاسکل El-ezkel) (؟) ٦٨، چوبان کوپریسی. ٦٩، الاکوز دربندی مدخلی. ٧٠، ایمان قایاسی. ٧١، بربوغازاغیزی (مخرجی). (له وانقلو آغیزیرینه اغیریازیور). ٧٢، ایران حدودی، آلشکرد صحراسنده چادر قوریلور. ٧٣، سیرت اووه‌سی. ٧٤، باش سیف. ٧٥، قره جه قلعه. ٧٦، چافربك کوبی. ٧٧، آکهی کوبی. ٧٨، ارجیش حصاری پیشکاهی. ٧٩، بندماهی کوبی، قره دره وادیسنده. ٨٠، حاجی علم (؟). ٨١، دربند دره‌سی مدخلی. ٨٢، سکمانادا کوبی جواری. ٨٣، سکمانادانك اوته سنده براورمان. ٨٤، کوی جواری. ٨٥، کول تپه. ٨٦، قرمزی کوپری (له وانقلوده کیردمیزه) (؟) ٨٧، طاغ دیبی. ٨٨، یان بدیکی. ٨٩، سفیان. ٩٠، شام غازان (یعنی تبریز او کنده غازان خان تربه‌سی). ٩١، تبریز.

تبریزدن عزیمت

٩٢، صاروآن کوللو (؟). ٩٣، شبستر که برچوق شعراو علمانك واز جمله کلشن راز صاحبی محمود شبستریدر. منسقط رأسی اولمسیله مشهوردر. ٩٤، تسوج قصبه‌سی: المالی، شیروان، طوپاکی کویلرندن کچیلیر. ٩٥، سازچنار. ٩٦، سلماس قصبه‌سی. ٩٧، خانزور. ٩٨، آلاباغ. ٩٩، طاغ دیبی. ١٠٠، محمودیه قلعه‌سنك بوطرفی. ١٠١، قلعه‌نك اوته طرفی. ١٠٢، قرق پیکار. ١٠٣، آونیك قلعه‌سی صحراسی (Καστρον τοῦ Ἀνυκου)، بیتی دولاقروا بو مرحله‌یی وان شهریله قاریشمیدیرر. ١٠٤، وان. ١٠٥، مالدودگیاگی (؟) [قایاسی؟]. ١٠٦، بندماهی. ١٠٧، آرجیش. ١٠٨، چوبان تکه‌سی. ١٠٩، وان کولی اوزرنده عادلجواز قربی. ١١٠، کول قربنده. ١١١، بولانیق کول قربنده قزغان یوکی. ١١٢، ملازگرد. ١١٣، قلعهٔ زرنیج؛ کوك صوایرماغی قربنده اردو قورولدی. ١١٤، قره کوپری. ١١٥، قریهٔ آق کلین. ١١٦، اوچ بوداق (وجه تسمیه‌سی بورادهٔ ایرماغك برلشمسنه مبنیدیر: ملازگردصحراسندن کلن مراد (اومیراس)؛ زرنیچودن اینن کوك صو؛ ترجاندن کلن وارطو (؟). ١١٧، مراد اوزرنده سقاوی کوبی. ١١٨، موش. ١١٩، قلعهٔ سرکیت، موش قربنده (له وانقلویه نظراً). ١٢٠، آتورماغ (؟). ١٢١، قوشلو کوبی؛ بیتلیس قربندن کچلدی. ١٢٢، اردو کفندر شهری قربندن مرورایله کهنك (؟) کوینده قالمشدر. ١٢٣، قوناقدار کوپرلرندن عبور. ١٢٤، اردو بیتلیس نهرینی کچه‌رك دخان کوپریسی قربنه قونمشدر. ١٢٥، دوه جیلر قیران زاویه‌سی. ١٢٦، ارزن شهری قربی لکه. ١٢٧، بزه‌ری (احتمال بشری ویاخود التون صوبی). ١٢٨، پانبوغجی ایرماغی قربی. ١٢٩، آبارهان کاربانسرایی، قره امد، نام دیکر له دیاربکر.

سلطان سلیمان دیاربکردن خرپوت اوزرینه یورویوب شو مرحله لردن صوکره عودت ایدر: ١، دوه

کچیدی. ۲، معدن کوبی آلتنده ارغنی. ۳، قوشلوجه. ٤، کول قربی. ٥، صاری قامیش ایرماغی اوزرنده. ٦، سیدلر کوبی؛ اردو مرادین کچر. ۷، پزنك (؟). ۸، خرپوت. ۹، پاسکی (؟)، بر کول قربنده. ۱۰، قوشلوجه. ۱۱، ارغنی. ۱۲، دوه کچیدی. ۱۳، دیاربکر.

حلبدن دیاربکره عزیمت

۱، قاغره د (؟) ایرماغی کنارلری. ۲، قزل تپه. ۳، المالی کوبی. ٤، قریهٔ قوجه. ٥، عابدیاخود عابدون پیکاری. ٦، خزینه پیکاری. ۷، رها، نام دیکر اورفه (ته ده س). ۸، شیخ مسلم کوبی. ۹، بش تپه. ۱۰، بیره جك شهری اوته سی. ۱۱، قریهٔ نزیب. ۱۲، سه جیور ایرماغی (هامه ربونك آق صومی اوله جغنی سؤال ایتمش ایسه ده ساجور اوله جقدر]. ۱۳، باب (دابق؟). ۱٤. حلب.

۲، ص ۱٤ — ایستو آنفی، ك ۱٤، سلطان سلیمانك ایلچیسنی محمد چلبی تسمیه ایدر؛ فورغاچ ایسه محمد نامنی ویرر؛ اوستریا خزینهٔ اوراقنده محفوظ بولنان فردیناندك سلطان سلیمانه کوندرمك نیتنده بولندیغی جوابنامه نك ۱۹ مارت ۱۵۵۰ تاریخلی مسوده سندن محمود اولدیغی اکلاشیلیر.

۳، ص ۱٦ — حاجی قالفه نك تقویم التواریخی؛ عثمان افندینك تراجم احوال وزراسی. بوصوك اثرده صوقوللو نك سلطان سلیمانك حفیده سی اولوب ۹۵۱ — ۱۵٤٤ سنه سنده تولد ایتمش اولان اسما خان سلطان ایله ۹٦۹ — ۱۵٦۱ ازدواج ایتدیکی اوقونور. مجار مورخلری بوازدواجی متن کتابده بحث ایتدیکمز تاریخده قید ایدرلر. فه سلره ده مراجعت، ج ۷، ص ۷۱۸.

٤، ص ۱۹ — اوستریا خاندان قرال وایمپراطوری خزینهٔ اوراقنده کی وندیك راپورلرنده ۹۷۷ رمضان (مارت ۱۵۵۱) تاریخیله دوجه یازلمش برفرمان عالی واردر. بوفرمان همایون ذات شاهانه نك اوبروواجده انشا ایتدیردیکی قایقلرك سیروسفرینه ایراث مواقع ایدلمه مسنی وندیکلیلره اخطار ایدر.

٥، ص ۱۹ — ایستو آنفی بوقوماندانی میخال اوغلی تسمیه ایدر؛ لکن میخال اوغلی خضر بك اووقت سگدین قوماندانی ایدی. ایستو آنفی دهاصوکره اشبو خالپاقوماندانی هدر اسمیله کوسترر.

٦، ص ۲۲ — ایستو آنفی، فورغاچ، آسقانیو سانتوریو. بچوی، ق ۹۲، اولامه نك بووقعه ده تلف اولدیغنی یازمقله آلدانیور. دیکر عثمانلی مورخلری بومغلوبیتی ذکر ایتمزلر.

۷، ص ۲۲ — فورغاچ. دهازیاده معتمد اولان آسقانیو سانتوریو بوخصوص ایچون Stava appoggiato sovra una tavola ove haveva un orolgio, un' orologio» un breviario allo Romana. » دیور.

۸، ص ۲۲ — ایستوآنفی «Pugione ejus jugulum,» وآسقانیو «Gli dette una ferita sopra del petto e nella gola,» دیرلر . فهسلهرك ج ۸ ، ص ۱۳۹ یازدیغی کبی اکسهسنده دکل .

۹، ص ۲۳ — مارتینوچینك خیانتنه دائر تفصیلات، وقاستالدونك بوآدمی اولدرمسی اسبابنه دائر شویله بر رساله واردر: «*Instructio earum rerum, quas R Cregorius episcopus Zagrabiensis nec non nobilis Don Didavus Lasso de Castiglio nostri consiliarii oratores et commissorii devoti fideles nobis dilecti apud beatissimum in Christo patrem et Dominum D Julium III divina providantia Sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summun Pontificem Dominum nostrum rvdm. nomine nostro reverenter proponere, agere, tractare et expedire debent.* پراغ، ۲ کانون ثانی ۱۵۵۲. بوهیئتك وظیفهسی قاردینالك قاتللری علیهنده پاپاطرفندن نشر اولنان آفوروزی ابطال ایتدیرمك ایدی. کوندریلن ادملرك تعلیماتنامه لرنده شوفقره کوریلور: «Sin tamen intelligeret (Castaldo) rem aliter transigi non posse, quam quob aut manum sibi inferri pateretur, aut ipsi fratri Georgion tam nefaria molienti manum inferret, tunc potius ipse eum præveniret ; atque hoc quidem nostrum mandatum dictus bellicus Locumtenens secutus,» اردلی ترکلره تسلیم ایچون قاردینالك قوردیغی پلانی ایضاحدن صکره مکتوب شویله دوام ایدر: «Simulque supradictum proutgravissima mandatum in memoriam revocans tandem dictum fratrem Georgium ejus demeritn requirebant interfici curaverit et prædictos duos turcicos Chiaussios, qui recenter ad eundem fratrem Georgium venerunt in custodiam receperit, adeoque coram Deo et Sanctitate Sua et universo mundo non solun nullas pœnas censuræ incurrerimus, sed potius laudem et præmium commeruerimus, utpote qui vim nostris militibus per interfectum monachum inferendam sine aliorum cæde et sanguine vi repulerimus.» ایکی چاوشك کتیردیکی مکتوبلر اوستریاخزینهٔ اوراقنده مجارستان اوراقی ارهسنده در؛ بومکتوبلر ترك جنرالی، مارتینوچینك خدمات فداکارانهسندن امیدوار ایدیسه ده ینه ده چاوشلرك فریبانده تسلیم ایدلمسندن قورقدیغنی بداهته ایصال ایدرلر. برترك پاشاسنك چیچه روندن بحث ایتمسی وبرقاردینالهقوانین انجیلیه یی تخطر ایتدیرمسی زیاده موجب حیرتدر! «[Imperator noster semper Augustus de censu benigne accepto nobis mandavit, ut a regno Transylvaniæ felicissimum erigeremus

exercitum et arma totaliter deponeremus, quapropter expugnationem castri Themisvar dereliquimus et castrum Chianad cæteraque castra deseruimus felicissimoque exercitui licentiam dedimus ac (nos) ad castrum Peciai contulimus, dominatio quoque veslra cum gladiis, fustibus et lanternis ad debellationem civitatis Lippa venit committatus caterva Pharisæorum atque latronum et aliquantulo Turcarum cuniculo fugam arripiendo interfecto ad præfatæ civitatis castri expugnationem, ubi Holamabeg cum aliquibus Cæsareis militibus inclusus est debellare studet, quo intellecto ad Illustrissimum Halipassa Budum Beglerbegi cum toto felicissimo exercitu sibi comisso venit Nos autem cum nil innovare a Cæsare permissum sit, licentiam dedimus cum tale committere ultra totius orbis terrarum leges sit; nam, ut Cicero fides hostibus servanda est, et quæ in prætceritis litteris nobis D. V. nuntiavit, cognovimus ea fide carere. Verumtamen finis omnium rerum et potentia magni Imperatoris semper Augusti ac ejus ferocitas considerandæ est, hisque perspectis operari sagacissimum est; quamobrem D. V. nobis Mahamet Ciausium et Dervis famulum nostrum cum responso universali mittere dignetur. Nam eorum retentia quid ut prodest,quod D. V. utile sit et ne quidem tædium his meis præstem finem do. Dat. in castro Peciaidie vere primo mensis Decembris 1551 .

ایکنجی مکتوب .

Principum laus et gloria in manibus eorum ministrorum consistit, e conversoque zizania discordia et seditio in eorum malignitate constat; Hoc ideo ne aliquid innovetur scandalum cum tua erga Cæsarem fidelitas animique sinceritas e commissis manifesta fuerit talique modo Holama dimittendo et regium exercitum placondo, cujus causa fidesque versus Dm. Vm. inter tales et tantos principes est prævaricari debeatur, Imperatorque noster semper Augustus bellum facere teneat, quod si firmiter ac pacifice per manebit non officeret, nam D. V. nobis missis litteris nuntiavit, quod castrum Pecia et Beckerek et civitatem Lippa, neque alia castra usque ad rivum Chiris non esse in possessione sua, neque suæ cenveniere jurisdictioni; nos autem omnia, quæ a D. V. exposita fuerunt, Invictissimo Imperatori certificabimus. Hæc ideo causa prestata et retardatio census, qui si ante missus fuisset, non talia succederent, nec hujus discordiæ bellique causa fuisset; nunc vero D. V. Holama Pasciae ordi-

urvit, ut ex parte D. V. a nobis castra Pecia et Becscherech peteret, nobisque clarum et manifestum est, nullam ex eis suam Csm. Mem. utilitatem et commodum habere nam non nestrum est castra accipere ac tribuere, id praeter Caesari (neminem) decet, nos autem praedicta castra mandato Caesareo accepimus Deo dante conservabimus, sed, si voluntas D. V. fuerit haec, habere castra, nuntio litterisque a Celso Summoque Imperatore petat, tuncque cognita fidelitate et voluntate non denegabit, benigne et gratiose concedet, nos igitur prout posse erit nostra ad principes pacificandos laborabimus, D. quoque Vestra castro Pecia, Becscherech et Charagh derelicto Domino, qui Malchoych (Malkodj) Begi nuncupatur ex consan guineis Morat Begi bene se habere dignetur. Cum itaque commissio Caesarea illic permanist, nos autem hucusque nihil combussimus atque devastavimus, quod si voluissemus hicce cum inedictato (?) Romaniae exercitu regnum istud Transylvaniae devastassemus; ideo finem omniun rerum considerare debet secundum suam prudenitiam atque doctrinam religionemque. cuiminime decet meos non mittere homines, itaque talis est nostra spes, ut his visis mittere dignetur. Nos in castro Belgrado invernari praeceptum fuit; felicissimos exercitus instruere et exstruere; facundissimis litteris nos participes reddere dignerit, ipsosque fideles mittere bene potest. ut in dies nostra bene convalescat amicitia, et amor, qui omnibus totius orbis terrarum hominibus palam sit, et semper amoris vinculis pulillamina, amicitiæque accresere nitemur. D. quoque Vestra Revma. Illma. felix et prospere valeat.Dat in Bellograd Die VIII. mensis Decembris 1551 « سرلوحه‌سی: » *Illmo. Revmo. Do. Fratri Georgio Archiepiscopo Varadensi nec non Regni Transylvaniæ Thesaurario Cæsareoque Locumtenenti Generali Dignissimo* «.مذکور ایکی مکتوبدن وآفوروزك ابطالی ایچون سفیرلره ویریلن تعلیماتدن باشقه (بونلر مارتینوچینك قتلی ایچون الده موجود وثائقك الك مهملریدر)اوستریاخزینهٔاوراقنده تاریخی ال یازیلری آره‌سنده ٩٠٨نومرولو «*Morte di Frate Giorgio con alcune altre cose di Transylvania et Ungaria succesce negli anni 1551 à 1552,* سرلوحه‌لی برال یازیسی دهابولنور. بووثیقه‌ده، Avvisi da Constantinopoli come il detto frate an-»:شوسوزلرواردر ق٤٣، chor che seco fingesse di dare ciancie al Turco per tenerlo pacifico

nondimeno in effetto nascostamente pratticava di riaccordarsi seco, offerendogli maggior tributo del solito de promettendo i mandare in pertizione i Spagnoli e Todeschi, con che lo confirmasse suo Vaivoda e lo lasciasse governar pacificamente di che sua Maestà, per cambio habea avvertito il Castaldo, commettendogli espressamente, che quando si accorgesse, che il Frate fosse per venir a tal effetto lo prevenisse. مؤلف بوجنایتك مسئولیتنی ایکی ایتالیان کاتبه، فرانسیسقو ده کای سترهپاتی دی میلانو ایله الهساندرو مارقو آنتونیوفه رراری یه تحمیل ایدر. ینه اومؤلفه کوره بو ایتالیانلرجنایتی سفورزاوپاللاویچینی ایله ارتکاب ایتمشلردر. مارتینوچینك خنجرك تیمورینی حس ایتدیکی زمان «*O Domine, quare hoc mihi?*» دییه باغیردیغنی ادعا ایدرلر. چاوشلر آرلیچ قلعهسنده توقیف اولندی واوزرلرنده بولنان قاردینالك مکتوبلری ویانه یه کوندرلدی.

۱۰، ص۲۳ — ایستوآنفی، ك۱۷، ص۳۱۹ خضری، هدرتسمیه ایدر. فورغاچك تفصیلاتی، ص، ٤۲. آسقانوسانتوریو، ق۱۵٦، توب میشلك اسمنی اوتومیال (*Ottomiale*)، واوبرنستورفك اسمنی ده اوره ستولفو (*Ourestolfo*) یه تحویل ایدر. وولف غانغ دوبه تله نه، فهسله ره، انگهله، جلال زاده یه، صولاق زاده یه، عالی یه (قرق یدنجی وقعه)، عبدالعزیزه وپچوی یه مراجعت. پچوی تفصیلاتی بودین والیسنك چاوش باشیسی حمزه اغادن آلدیغنی سویلر.

۱۱، ص۳۱ — ۱۷۹۰ سنه سنده ساروج پالاتیناسنده بولنمش واثار عتیقه موزهٔ ایمپراطوریسنده حفظ ایدلمش اولان آلتون وازولر آره سنده کی برکاسه ده شو عباره محکوکدر: ΤΑΓΡΩΓΗ. ΗΤΖΙΓΗ. ΤΑΙΣΗ. ΒΟΥΤΑΟΥΛ ΖΩΑΠΑΝ تاغروژهس ایله یازیکسلر، اکسیلیفینوسك دییوقاسیوس نام اثرنده؛ (ك۲۱)، Δάκριγοι και Ἰάζυγες اسملریله مذکوردر.

۱۲، ص ۳۱ — بو اخطارنامهنك محتویاتی سامبوکوس (*de Agriæ obsidione*) ده دوغری درج ایتمش ایسه ده *Ego Natulai Bassa* (بن کهاناطولی پاشاسی یم) اولان ایلك سوزلری اصلنه نظراً دوغری دکلدر. بلکه بوسهو مترجمك اصلنده کی «بعنایة الله» کلمهسنی یاکلیش اوقومه سندن ایلری کلیر.

۱۳، ص۳٤ — بو اسملر سامبوکوس (سیندروموس ص۸۹) وایستوآنفی (ك۱۸) ده اولدقجه دوغری یازلمشدر. قاتونا (۲۰ ص۳۵۹) شویله ذکر ایدر: آمباتهس *Amhates* (احمد)، اولامانهس درویسیوس *Ulamanes Dervisius* (اولامه درویش)، ولیژیانهس

Ueligianes (ولی‌جان)، ارسلان، حسن. عجم‌قانبه‌ر *Canber* وده‌ریل *Deriel* ك كیملر اولدقلرینی بولمق مشكلدر . [قانبه‌ر ، « قنبر » اوله‌جقدر]

١٤، ص٣٦ — ایستوآنفی، ك١٨؛ سامبوكوس، اثرمذكور؛ فورغاچ، ص ٧٠ — ٩٠؛ آسقانیوسانتوریو ، اردل محاربانی وقایعنامه‌سی ، ص٢٢١ — ٢٢٥ وبالخاصه ژاپولیانك وفاتندن مارتینوچینك زمانه قدر كچن زمانده وقوعه كلن بالجمله محاربه ومحاصره‌لری كونی كونه‌طوتیلان مقفی تاریخده تصویر ایتمش اولان سه‌باستیه‌ن تینودی؛ قاتوناده٢٢، ص٢٣١ — ٢٣٩. پچوی(ق٩٧) مستثنا اوله‌رق دیكر عثمانلی مورخلری اكری محاصره‌سندن پك مختصر بحث ایدرلر .

١٥، ص٣٧ — [حضرت] پیغمبرك امرای عسكریه‌سندن اولان خالدبن ولیدك نسلنه مربوطیتی ادعا ایدن شمسی پاشابرینی متعاقباً سوریه، اناطولی، روم ایلی بكلربكیسی تعیین اولندی. شهزاده سلیمه زیاده صادق اولدیغندن بالآخره خدمت شاهانه‌یه داخل ومهارت شاعرانه‌سندن دولایی اعتماد وحرمت همایونه نائل اولدی. عهدی، لطیفی، عاشق حسن زاده وقینالی زاده‌نك تراجم احوال شعراسنه مراجعت .

١٦، ص ٣٨ — پچوی. صولاق‌زاده [١٢٩٧ استانبول تمثیلی، ص٥٢٣] شویله یازار: « عزیمت همایونلرنده شهزادهٔ سابق‌الذكرك رفعی ایجاب ایتمكله سفردن فراغته مساعده بیورلدی . »

١٧، ص ٣٩ — پولاویده پرنس چارتوریسكینك خزینهٔ اوراقنده بویدی سفارت ویاهیئت حقنده شووثیقه‌لر موجوددر: ١، ١٥٥١ حزیران استانبول تاریخلی برمكتوب. بومكتوبده سلطان سلیمان نُه‌یه‌ن [استفان] ك مجارتاجی اوزرنده‌كی حقوقنی مدافعه‌یی وعد بیوریوردی؛ ٢، ١٥ ایلول ١٥٥١ تاریخلی بردیكر نامهٔ همایون. سلطان سلیمان بونامه‌سنده دیمتری ویسنوویسكینك جزالندیرلمسنی ایستیوردی . ٣، تأمینات دوستانه ایله مالی و٩٥٩ — ١٥٥٢، ادرنه تاریخلی مكتوب . ٤، سیگیسموند اوگوستك، همشیره‌سی الیزانك ایشلرینه وتركلرك لهستانده یاپدقلری خساراته متعلق اولان مكتوبنه جواب. ٥، ایستانیسلاس ته‌نیزیسنكینك ایلچیسی طرفندن كتیرلمش استانبول، ٣ اغستوس ١٥٥٣ تاریخلی مكتوب. ٦، اردل ایشلری حقنده شعبان ٩٦٠ (١٥٥٣) تاریخلی مكتوب. ٧، كوتاهیه‌دن‌بنه اوسنه تاریخلیه‌مورخ وتأمینات دوستانه ایله‌مالی اوله‌رق یازلوویسكی واسطه‌سیله كتیرلمش مكتوب. ٨، ١٥٥٤ تاریخلی نیقولا برزوزووسكینك مأموریتنه دائر مكتوب. ٩، محرم ٩٢٦ (تشرین ثانی ١٥٥٤) پیه‌ربیله كینك مأموریتنه‌دائر. ١٠،

دنیسته‌ر ودنیه‌یه‌رآره‌سنده رعی حیوانات حقوقنه دائر حلبدن مورخ (نیسان۱۵۵۳) برمکتوب. ۱۱، بیالوغرادیغماسنه‌دائر ذی‌القعده۹۶۴(ایلول۱۵۵۶)تاریخلی استانبولدن محرر برمکتوب؛ بومکتوبده‌سلطان‌سلیمان دیمتری‌ویسنوویسکینك تأدیبنی تکرار طلب ایدیور. ۱۲، دیمتری‌حقنده یکیدن‌شکایتی‌وقریم خانینك یوریدیله‌جکی تهدیدنی حاوی مایس۱۵۵۷ تاریخیله‌ادرنه‌ن‌محرر برمکتوب. پرنس آدام چارتورسکینك اشعارایلدیکی بووثیقه‌لردن باشقه‌قونت ستانیسلاس رزه‌وسکی‌دها اولکی لهستان سفارتلری حقنده معلومات آتیه‌یی تبلیغ ایلمشدر: ۱، قازیمیریا گه‌للون زمانینده و۱۴۴۰ سنه‌سنده — قرال لادیسلاس‌حقنده نه‌معامله‌اولنه‌جغنی آکلامق‌اوزره—ژان‌رزه‌زووسکی (بوسفیر مؤخراً قراقوویا اپسقپوسی‌اولمشدر) وسوشودولسکی استانبوله کیتدیلر؛ ۲، ۱۴۷۸ سنه‌سنده برترك‌سفیری لیتوانیاده‌برهزه‌ج شهرینه‌گلمش‌وقرال‌دخی بالمقابله دولت‌عثمانیه‌یه برایلچی کوندره‌جکنی وعد ایلمشدر؛ ۳، ۱۴۸۹ سنه‌سنده نیقولافیرله‌ی لهستان ایله ایلك عهدنامه‌یی عقد ایلدی. ۴، ۱۴۹۲ سنه‌سنده آلبریا گه‌للون معاهدهٔ موجوده‌یی تجدیده‌مأمور برترك‌ایلچیسنی رسماً قبول‌ایلمشدر؛ ۵، ۱۵۰۰ کانون‌ثانیسنك‌بشنده ینه اومقصدایله برترك‌ایلچیسی گلمش‌و۱۵۰۱ کانون‌ثانیسنك‌طقوزنده پتریقا وملت‌مجلسی طرفندن‌عودته‌مأذون‌اولمشدر. اونك‌لهستانده اقامتی‌صیره‌سنده قریم خانینك ایلچیسی صفتیله‌احمدخان گلمش‌وبوذات۱۵۰۲ده آلکساندر یاگه‌للون‌زمانی بردهاورودایتمشدر.

۱۸، ص۳۹—اوستریاخزینهٔ اوراقنده ۵۲۷ نومروده‌بالیوزناویجه‌رونك۱۵۵۲ تاریخلی راپورینه مراجعت. بوراپورده ناویجه‌رو سلطان‌سلیمانی بویله‌تصویر ایدیور: « ایمپراطور سلطان‌سلیمان ۶۲ یاشنده‌در(حال‌بوکه‌اوزمان‌اللی‌سکزیاشنده‌ایدی)؛قامتی وسطدن زیاده،یعنی‌اوزونجه،بنیه‌سی نحیف،اسمرچهره‌لی‌اولوب‌یوزنده‌مهابت‌وملایمت ایکیسی‌بردن‌تجلی‌ایدر؛ طعامده‌اعتداله‌رعایتکاردر، قرمزی‌دریلی اوغلاق‌اتندن‌باشقه ات‌یمز؛شراب‌استعمال‌ایتمز،یالکزایی‌صوایچر».(بونکله‌برابرندیمی‌ابراهیم‌ایله‌برلکده اکثریا شراب‌ایچدیکی اسناداولنمشدر؛ فلجدن مضطرب اولوب استسقایه اوغرامق تهلکه‌سنده‌ایدی.) «دینك‌احکامنه رعایت‌ایلر؛ وفای‌عهدی‌کندیسنه‌مسلك‌ایتمشدر.» ناویجه‌رونك نقل‌ایتدیکی‌برفقره‌یه کوره، روکزه‌لان، رقیبه‌سی وسلطان مصطفانك والده‌سی اولان برچرکسدن کوردیکی‌معاملهٔ سیئه‌دن دولایی سلطان‌سلیمانك محبتنی کندیسنه‌حصره‌موفق‌اولمشدر. بوچرکس‌حدتلی‌زمانینده روکزه‌لانه«اتنی‌صاتمش»(۱)

(۱) بوروایت صحیح ایسه « تجبه » کلمه‌سنی‌سویلمش‌اولسی‌مظنوندر. (مترجم)

[یعنی عفتنی پامال ایتمش] مألنده برکله ایله خطاب ایتمش وطیرناقلریله یوزینی بیرتمش. سلطان سلیمان برکون قیزلر اغاسیله روکزه لانی چاغیرمسی اوزرینه روکزه لان، اتی صاتلمش وبتون یوزی بیرتلمش اولدیغی جهتله افندیسنك حضورینه چیقمغه لیاقتی اولمادیغنی بیان ایده رك اعتذار ایتمشدر. ناویجیه رو، بوفقره دن صوکره شهزاده لری موافق حقیقت برصورتده تصویرایدر. دهاصوکره بعض معلومات احصائیه ویره رك بوزمانده دولتك وارداتی طقوز میلیون یکرمی بیك دوقه یه بالغ اولدیغنی بیان ایلر. شویله که :

دوقه التونی	
۱,۵۰۰,۰۰۰	نفوس ویرکیسی (آدم باشنه بردوقه وحیوان باشنه برپچق اچه)
۱۰۰,۰۰۰	رخصیته، امتیازات [کدکلر]، براتلر، فرمانلر خرجی.
۳۰۰,۰۰۰	وارث مشروع اولمامسندن دولایی خزینه یه قالان ثروتلر.
۱,۸۰۰,۰۰۰	مصر وعربستان [یمن] وارداتی . (بوپاره نك یاریسی مصارف اداره وعسکریه ایچون محللرنده صرف اولنوردی.)
۶۰۰,۰۰۰	سوریه وارداتی (بونك یاریسی مصارف اداره یه قالیردی.)
۲۰۰,۰۰۰	الجزیره وارداتی (بونك ده ربعی محلنده قالیردی.)
۱,۵۰۰,۰۰۰	معادن
۸۰۰,۰۰۰	بوغدای عشری
۱۶,۰۰۰	مولداویه ویرکیسی
۱۲,۰۰۰	افلاق ویرکیسی
۱۲,۰۰۰	ترانسیلوانیا (اردل) ویرکیسی
۱۰,۰۰۰	راکوزه
۸,۰۰۰	قبریس ویرکیسی

[یکونی التی ملیون سکز یوز اللی سکز بیك]

ناویجیه رو، بونك طقوز میلیونه قدر بقیه سنك نره دن آلندیغنی سویلز. مصارفی ده شویله کوسترر: اردونك مخصصاتی: طقوز ملیون، تصرف اولنان: اوچ ملیون. بونك یاکلش اولدیغنده شبهه یوقدر. ینه ناویجیه رونك یازیشنه کوره: آسیاده اون درت بکلربکی وسکسان بیك سواری؛ اوروپاده قرق بیك سواری؛ سنجاق بکلرینك ایکی بیکدن درت بیك دوقه یه قدر وارداتی وارایدی؛ تیمار[وزعامت]صاحبلری درت بیکدن قرق بیك اچه یه وارداتمالك اولوب هردرت اچه ایچون سلاح وطاقمی مکمل برسواری چیقارمقله مکلف ایدیلر؛ اوروپاده کی یمش سنجاق قرق بیك کشی ویررردی؛ آسیاده کی یوز اللی سنجاق سکسان بیکدن یوزبیکه قدر عسکر تدارك ایدردی. «وصایای پیغمبری موجبنجه کرك روملر وکرك موسویلر اسیر اولهرق استخدام اولنه مازلردی.» سرایك درت بیوك آمری

قپواغاسی، قیزلراغاسی، خزینه‌دار، کیلارجی‌باشیدر. زمان حربده پادشاهك سواری محافظلری سپاهیلردن، سلحدارلردن، صاغ وصول جناح علوفه‌جیلرندن، کذلك صاغ وصول جناح غرباسندن مرکب اولمق اوزره آلتی بلوك تشکیل ایدرلر. عثمانلی دونانماسنده اوچ یوز رئیس (یعنی قپودان) بولنوب بونلرك هربری برکمینك آمریدر؛ هرقادرغه‌ده برطوپ ایله الیدن سکسانه قدر کوللە ودرت توفك وهربری ایچون یکرمی مرمی بولونوردی. ماعونه‌لرمهمات نقلیه کمیسی ایدیلر. ناویجیه‌رونك چاپولی تسمیه ایتدیکی قادرغه رؤساسی طقوزیوز اچه تخصیصات ویوزقرق درهم پکسمات تعینات الیردی؛ پادرونیلریومی اوندن اون درت اچه‌یه قدر، کوچك ضابطلر دردتدن سکز اچه‌یه قدر اخذ ایدرلردی. [«چاپولی»، «چاپه‌لی» یعنی چاپه اشارتی طاشیان قپودانلرا وله جقدر؛ «پادرونه» «پطرونه» در]

۱۹، ص ٤٠ — جلال‌زاده، ق۳۰٦؛ صولاق‌زاده، ق۱۱۸؛ پچوی، ق۱۰۹؛ عالی، ٤۸ نجی وقعه؛ ق۲٦۲؛ بلیغ بروسوی، ق۲۲؛ قنالی‌زاده وعهدی، سلطان مصطفی زمانی شعراسنك تراجم احوالنده؛ روضة‌الابرار؛ حاجی‌قالفه، تقویم التواریخ .

۲۰، ص ٤٠ — توآن، ۱۲؛ ربیبه‌نك خاطراتی، ۲، ٤٤۷؛ موروچه‌نی ایستوریا، ۱، ۷؛ آسقانیو وقنوللەس سلطان مصطفایی اماسیه والیسی یاپارلر، حتی روبرتسون «دیاربکر والیسی» دیر. قنوللەسك احمدپاشانك صدارتده آنجق برقاچ آی قالدیغنی بیان ایتمسی‌ده یاکلشدر؛ دوغریسی بودرکه ایکی سنه اومقامده قالمشدر. ایستوانفی‌ده بوخطاده بولونور. روبرتسون، أخذ اولمق اوزره بوسبه‌كك دردنجی مکتوبنی خطاءً برنجی کوسترر. متأخر مورخلرك باشلیجه، أخذلری شوعنوانده کی اثردر: « سلطان سلیمانك بیوك اوغلی سلطان مصطفایی وحشیانه اعدامی، مؤلفی: نیقولاموفان بورغاندو [ایتالیانجه] . » مؤلف ، سلطان سلیمانك ندامت ایده‌رك قدس شریفه قربان کوندردیکنی یازار! — وه‌رانتیوس ایله زایك اماسیه‌یه سیاحتلرنده معیتلرینه قاریشمش بولنان آلمان سیاحی ده‌رنشوامب، یاخود تورنشوامده شهزاده مصطفی وجهانکیرك وفاتلری حقنده بعض تفصیلات ویرر. شمدی‌یه قدر مجهول اولان بواثر پراغ ملی موزه‌سنده‌در. اوستریا کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالیسی (نومرو ٤۹۰، تاریخ غیردینی) ۱۵۵۳ ایران سفری حقنده ایتالیانجه بررا پوره مالکدر ؛ بووثیقه‌نك مندرجاتی بیزارینك اون برنجی کتابیله موافقدر .

۲۱، ص ٤٠ — عهدی وتنالی‌زاده‌نك تراجم احوالی؛ صولاق‌زاده، عالی، پچوی.

۲۲، ص ٤۱ — عالی، بومرثیه‌دن شواوچ مصراعی یازار :

ایا سریر سعادتده پادشاه زمان ،
او جان آدمیان اولدی خاك ایله یکسان؛
دیری قاله نه روادر فساد ایدن شیطان؟

۲۳، ص ۴۲ — یحیی بکك اصلی ارناوددر؛ کنجلکنده یکی چری یازلق اوزره آلنمشیدی. بربرینی متعاقب بروسه ده مراد واورخان واستانبولده بایزید ثانی جامعلری متولیسی اولمشدر. رستم پاشانك وفاتنده معیشت اولق اوزره یکرمی یدی بیك اقچه لق برزعامت آلمشدر. «شاه وگدا» و «یوسف وزلیخا» منظومهٔ حکائیلرندن باشقه «اصولنامه» اسمنده برکتاب اخلاقی یازمشدر. «شهرانگیز» نامنده کی اثرنده استانبول کوزللرینی تصویر ایدر. « استانبول وبوغازایچی » اثرینه مراجعت ۶،۱ .

۲۴، ص ۴۲ — عثمانلی مورخلری شهزاده مصطفانك اعدامنی آچیقدن آچیغه یازارلر؛ بناءً علیه، اوروپا مورخلرینك بیان ایتدکلری وجه ایله جهانکیرك، برادری مصطفانك قتلندن دولایی پدرینی شدتله تعیب ایلدکدن صوکره اونك قارشیسنده کندیسنی خنجرله اوروب اولدردیکی صحیح اولسه یدی بو اتحاری مستور طوتملرینه هیچ برسبب اوله مازدی. عثمانلی مورخلری متحداً سویلیورلرکه جهانکیر خسته لانمش، واطبانك مساعیسی چاره ساز اوله مامشدر .

۲۵، ص ۴۶ — بومکتوب بچویده (ق ۱۰۶ و ۱۰۷) وروزنامهٔ سلیمانیده (ن ۳۹) مندرجدر. هیچ برعثمانلی مورخی ایران مکتوبلرینی درج ایتمز. بچوی دیرکه: «کوندریلن [یعنی ایران طرفندن] نامه سی نتیجه سی بوندن (یعنی جوابندن) معلوم اولور.» [استانبول طبعی، ص ۳۲۲]

۲۶، ص ۴۶ — پادشاهلرك فرمانلرنده اك زیاده مستعمل اولان خاتمه «شویله بیله سز» تعبیریدر؛ برده غیرمؤمن ویاخود سنیلردن باشقه حکمدارلره کوندریلن مکتوبلرده عربلردن مأخوذ اوله رق «والسلام علی من اتبع الهدی» جمله سی یازیلیر. بودفعه برنجیسنك یرینه «احوالکزی سز بیلیرسز» وایکنجیسنك یرینه «والسلام علی من اتبع الکلام» دینلمشدر؛ کلام اکثریاقران معناسنی افاده ایدر. [بچویدن عیناً مأخوذ اولان عباره ده «احوالکزی یك بیلورسز؛ والسلام علی من اتبع الهدی» مندرج ایدی. مورخك نسخه سنده فرق اولدیغی اکلاشیلیور. برنجیسی بزم نسخه یه، ایکنجیسی مورخك نسخه سنه کوره اولمق کرکدر. بوراده کلامدن مقصدده « سوز » اولمالیدر.]

۲۷، ص ۴۸ — بومکتوب بچوی (ق ۱۱۰ — ۱۱۲) وروزنامهٔ سلیمانیده (ن ۴۲)

مندرجدر. روزنامهٔ سلیمانینك ٤١ نومرو سنده ده ایران بکلری معصوم خان صفوی یه، شاه قولی خلیفه یه، بدرخانه، سویندك قوروجی باشی یه التون قلعه سنك تسلیمنه دائر براخطار نامه واردر. بومکتوبده یالکز مالارینك وجانلرینك محفوظیتی دکل، معاش تخصیصی ده وعد ایدییور.

۲۸، ص٤٨ — موراجه دوسون، ج۷، ص٤٨٢، شاه وپادشاهك عنوانلرینك ترجمه سنی یازار. «صلح تصدیقنامه سی ۲۹ مایس ۱۵۵۵ ده استانبولده امضا اولندی» دیمسنده سهو واردر؛ عهدنامه استانبولده دکل، اماسیه ده امضا اولنمش، وذات شاهانه اماسیه یه انجق حزیرانده کلمشدر. موراجه دوسون، فرانسه ایله سلطان سلیمان آره سنده کی ایلك عهد نامه نك ۱۵۳۵ ده استانبولده امضا اولندیغنی ظن ایتمکله فلاسانك اوغرادیغی خطایه دوشمشدر.

۲۹، ص ٤٩ — « Dice (Roustem) che il Sgr. non ha mai molestato Orator di alcuno impero, quello che S. Altezza ha fatto hora a me, che «l'ha fatto non come Oratore ma come fidejussore della Maesta Vostra. [رستم پاشانك متنده مندرج سوزلرینك ترجمه سیدر] مالوه زینك خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالیده ۱٤ تشرین اول ۱۵۵۱ راپوری. پادشاهك، انجق یونس بکك خلفی ترجمان ابراهیم طرفندن یازلمش برترجمه سی موجوداولان مکتوبنك اشبو ترجمه سنی ابراهیم شویله امضا ایلمشدر: « Ibrahimbei interpres major Majestatis suae invictissmae Ime- « ratoris Turcarum.

۳۰، ص ۵۲ — جهانمانك ۵۹۰ نجی صحیفه سنده [«صهیون قلعه سی برصخره اوزرنده برقلعهٔ متینه در؛ میاه کثیره سی وقربنده وادیلری واردر. بونلرده اولان لیمونلرباشقه یرده اولماز. لاذقیه دن برمرحله در؛ بونك قومی اسماعیلیه دندر» مألفنده معلومات ویرلدکدن صوکره] زیرده تلخیص اولنان فقره یازلمشدر:

«بوقلعه ده حاکم اولان فداویه طائفه سی [قرمطیلر، اسماعیلیلر] ملك طاهر بیبرس عصرنده شهرت بولمشلردر. بونلرپك شجیعدر. هربرطاقمنك برقلعه سی واردر. طرابلس وصیدادن حلبه قدروحوران سمتلرنده یمش قلعه لری واردر؛ باش قلعه لری صهیوندر؛ الك بیوك رئیسلری معروف بن حمزه بوراده اوتورردی. بونلرك الك حیله کاری شیخدکه کچر. امرنك طائفه سیله خیلی محاربه ایتمشلردر. بونلره برچوق علاوه لر یاپه رق «حمزه نامه» وادیسنده افسانه لر ترتیب ایلمشلردر.» [اصلندن الندی].

۳۱، ص ۵۳ — قاستالدو فردیناندیازدیغی ۹ مایس ۱۵۵۲ تاریخلی راپورده — یکرمیدن زیاده سی اوستریا خزینهٔ اوراقنده موجود وصدراعظم احمدپاشانك مهر واشارتنی حاوی اولان — بوفرمانلرحقنده شویله یازیور: « Unde autem emanent hæ litte-

rae Turcales et valachae jam prius compertum habeo, aut enim est illa- « پره‌ی ، ص rum Ciaus ille, qui penes Transalpinum Voivodam manet. ٤٨١، قاتونا، ۲۲، ص ۱۸۲، ایله مقابله .

۳۲، ص ۵۳ — مجار آلتونلری که اوزمان قیمتلری التی لیوره لق برئه گوطوتارنده ایدی. بوسبه‌ك، مکتوب ۱؛ وه‌رانتیوس، قاتونا ده، ۲۲، ۵۵۷.

۳۳، ص ۵۵ — ابراهیم طرفندن ممضی لاتینجه ترجمه‌سی؛ رجب ۹۶۲ (۱۵۵۵) تاریخلی اصلی ترانسیلوانیانك سیکیسموند زاپولیایه ترکی حقنده افادات طویله‌یی حاویدر.

۳٤، ص ۵۵ — حاجی قالفه وروضة الابرار صاحب گرایك وفاتی ۹۶۰ (۱۵۵۳) تاریخنده کوسترلر؛ ده کینی تاریخنده وپترسبورغده ۱۸۲٤ ده مطبوع برقریم تاریخنك ۲۷ نجی صحیفه‌سنده دینلدیکی کبی ۱۵۵۱ ده دکل. بوقریم تاریخنده « ایمپراطور سلیم وزیر اعظمی خانك خلفنه کوندردی » سوزی مضاعف برسهوی متضمندر؛ زیرا اووقت پادشاه سلیمان ایدی، سلیم دکل؛ ثانیاً صدر اعظم مجارستانده ایدی ، قریمده دکل.

۳۵، ص ۵۶ — czar و tzar (چار) صورت عمومیه‌ده سزار (قیصر) کلمه‌سنه معادل عد اولنمشدر؛ لکن اسیا حکمدارلرینك اسکی برعنوانیدر. بوکادلیل اولمق اوزره کرجستان حکمدارلرینك عنوانده (شار) کلمه‌سی واردر. معادن شرق، ۱، ص ۳۲۶ و Siebienmeer اثرنده ۳، ص ۲۰۰، مراجعت. سیتلرك چارین Zapivn کلمه‌سی ده کذلك بونك دلیلیدر.

اوتوز ایکنجی کتاب

۱، ص ۵۸ — تقویم التواریخ، ص ۱۷۶، دفتر وزرا. شایان دقتدرکه بودفترده ۹۶۰ تاریخی یرینه ۹۷۰ کوسترلمش ومتعاقباً « احمدپاشا، برادر رستم پاشانك صدارتی ذکر اولنمشدر. اشبو برادر کلمه‌سی حقیقی قارداش دیمك اولمایوب وزارتده رفاقت دیمك اوله‌جقدر؛ زیرا احمد ناوود، رستم خروات اولدیغندن بونلر قارداش دکل ایدیلر. عثمان افندی، حدیقة الوزرا، وعالی .

۲، ص ۵۸ — تاریخ مصر قدیم وجدید، اثر سهیلی، استانبول طبعی، ج ۱، ص ۵۵، سمیز علی، صوفی علی، خادم علی پاشالری قاریشدیرر. سلیمان پاشا ۱۵۳۸ مایسنده هند سفری قوماندانلغنه کوندرلدیکی زمان اوکاداود پاشا خلف اولمش، و ۱۵٤۹ تاریخنده وفات ایتمشدر؛ داود پاشانك یرینه سمیز علی پاشا کلوب اوده سهیلی یه نظراً ۹۶۰ (۱۵۵۳) ده ختم حیات ایلمشدر. لکن علی پاشا بوآره لق ورستم پاشانك سقوطنی متعاقب استانبوله کیتمش، ومصرده

وه‌ر انتيوسك (قاتونا، ١٢، ص ٧٥٥) يازديغى كبى اون برسنه دكل، درت سنه و اليلك ايتمشدر. اونك يرينه ده دوقه كين محمد پاشا نصب اولنمشدر (عالى، حاجى قالفه، مصر واليلرى دفترى، ص ٢١٩). سهيلى ايسه سميز على پاشانك يرينه صوفى على پاشايى كتيرر. شوحالده سهيلى سميز على يى ٩٦٠ ده اولدرمكله خطا ايتديكى كبى سميز على ايله دوقه كين احمد آره سنه صوفى على يى ادخال ايتمكله ده ياكيلير. حاجى قالفه والمنح الرحمانيه مصر واليلرينك دفتر صحيحنى يازارلر.

٣، ص ٥٩ — عالى، احمد پاشا ترجمهٔ حالى؛ رسمى احمد افندى، سفينة الرؤسا. لاله زار محمد افندى باش دفتردار ايكن سنبل مى ايكنجى دفتردار ومى چلبى رئيس الكتاب ايدى.

٤، ص ٦١ — جلال زاده، ق ٣١٦. الموسنيويه نظراً، ص ١٤٦، بودرت ستون قاهره دن كتيرلمشيدى؛ بونلر غرانيت طاشندن اولوب الموسنيو *Marmar fino del Cairo* قاهره‌نك نفيس مرمرى ديور.

٥، ص ٦٢ — اشبو كتابه‌لر بروجه آتيدر: محرابك اوزرنده * كلما دخل عليها زكر المحراب * محرابك اوزرنده كى بيوك پنجره لرك كنارلرنده * الله نور السموات والارض مثل نوره كمشكوة فيها مصباح المصباح فى زجاجة الزجاجة كانها كوكب درىّ يوقد من شجرة مباركة زيتونة لاشرقية ولاغربية يكاد زيتها يضئ ولولم تمسسه نار نور على نور يهدى الله لنوره من يشاء * قبله قاپوسنك قارشيسنده كى ياريم قبه‌لرده * انى وجهت وجهى للذى فطر السموات والارض حنيفاً وما انا من المشركين * منبرك صاغنده كى پنجره اوزرنده * قال الله تعالى يابنى آدم خذوا زينتكم عند كل مسجد * محرابك صولنده * وان المساجد لله فلاتدعوا مع الله احدا * آق دكيز قاپوسنك ايچ طرفنده * قل يا عبادى الذين اسر فوا على انفسهم لاتقنطوا من رحمة الله * قره دكيز قاپوسى اوزرنده * ان الله يغفر الذنوب جميعاً انه هو الغفور الرحيم *

٦، ص ٦١ — سليمانيه‌نك توصيفيله ختام بولان جلال زاده تاريخى حريمك، مسجدك، مكتبك، مدرسه‌نك، دار الحديثك، عمارتخانه‌نك، خسته خانه‌نك، حمامك تعريفاتنى يازار. (ق ٢٦٦ — ٣٧١) بو معلوماتى الديغمز جلال زاده نسخه‌سى صولنوقده ٩٩٣ (١٥٧٥) سنه‌سنده يعنى جلال زاده تاريخنك تاريخ انتهاسندن يكرمى سنه صوكره ابراهيم بن على طرفندن يازلمشدر.

٧، ص ٦٢ — «استانبول وبوغازايچى» اثرنده سهواً دينلديكى كبى مصطفانك دكل، سليمك والده‌سى. موراجه دوسون، ج ٢، ص ٤٩٢، سليم ثانى يرينه سليم اول يازار.

٨، ص ٦٤ — قنالى زاده الك اسكى اخلاق كتابلردن برينك مؤلفيدر. بواثرك اسمى

«اخلاق علائی» جلال الدین محمد الدوانینك اخلاق جلالیسی ایله نصیر الدین طوسینك اخلاق ناصریسی بوکا اخذ اولنمشدر. متنده دخی کچدیکی اوزره قنالی زاده نك تلویحه، تجریده، مواقفه، هدایه یه تعلیقاتی واردر؛ قلمیه وسیفیه نامله یه عربجه ایکی اثر دها یازمشدر. تراجم شعرا صاحبی قنالی زاده حسن پدری علیدن وباباطرفندن جدی امیریدن وآناطرفندن جدی قادریدن باشقه عموجه لری کرامی، مسلمی، نهالی ودایيلری مانکی، عنایة الله، قادری، برادرلری فهمی، فیضی، یکنی وافی ایله اوغلی کرامینك وفیضینك اوغلی بولنان یکنی عبدینك دخی ترجمهٔ حالنی یازار. مورخ عالی، قنالی زاده حسنك بتون اقرباسنی شاعر یاپمش اولدیغنی مقام استهزاده سویلیور.

٩، ص٦٦ — وندیك ایلچیسی براغادینو (مارینی سانوتو ٤١) طرفندن نقل اولنان فقرهٔ اتیه روکزه لانك حسدینه برمثال غریبدر: «پادشاهه روسیه دن غایت کوزل ایکی قیزهدیه کلمشدی. بونلرك بری والده سنه، دیکری کندیسنه ایدی. قیزلر سرایه کلنجه پادشاهك ایکنجی زوجه سی شدت کدردن یره قاپانوب اغلامغه باشلامش، بوحالی کورن والده سلطان [کندیسنه کلن] قیزی سنجاق بکلرندن برینه زوجه اولمق اوزره ویرمشدر. پادشاه دخی کندیسنه کلن جاریه یی دیکر برسنجاق بکنه ویرمکی مناسب کوردی. بویله یاپمامش اولسه زوجه سی کدرندن ترك حیات ایده جك ایدی. نیکهر، والیخ، واغنهر، روکزه لانك سیه ن قصبه سندن نانی مارسیغلی نامنده برینك قیزی اولوب ١٥٢٥ سنه سنده قاسته للو قوللهخیوده دکیزحیدودلری طرفندن قالدیرلدیغنی یازارلر؛ لکن روکزه لان ١٥٢٤ سنه سنده شهزاده سلیمی طوغورمشیدی.

١٠، ص٦٦ — معلم سانقووسکینك «ترك ومغوللرتاریخ عمومیسنه علاوه سی» براثر معتبر اولمقله برابرهربه لوایله ده کینك «لب التواریخ» دن اقتباس ایلدکلری معلوماته ترجیحاً بخارایه کوندریلن روس ایلچیسنك راپورندن آلدیغی تفصیلات ایله برقات دها قاریشدیرمشدر؛ ایلچی ایسه بو معلوماتی ایرانی محمد یوسف قزوینینك تاریخندن آلمشدرکه هم ناقص، هم یاکلشدر.

١١، ص٦٧ — سانقووسکی جدول انسابنده ابوالخیرك یالکز قوچقونجی وشاه بوداق اسملرنده ایکی اوغلی اولدیغنی یازار؛ لکن دیکراوچ اوغلی دهاوار ایدی. بوچوجقلرك ایکی ووالده دن اولدیغنی والده لردن برینك تیمورك حفیده سی بولندیغنی ده بیلمز.

١٢، ص٧٦ — سانقووسکی، عبد اللهك مروحاربه سنی متعاقب تختهچیقدیغنی یازار؛ چونکه النده کی تاریخ قوچقونجیدن واوغلی ابوسعیددن بحث ایتمز.

۱۳، ص ۶۸ — سلطان سلیمانك بوراق خانه [فریدون «اوزبك خانی» دیر.] جوابنده شو سوزلرمندرجدر: «عتبهٔ علیه مزه..... نامهٔ نامیٔ صداقت دثار... ایله عمدة الاقران والامثال معتبر لریکزدن قتلق فولادی زیدقدره یی ارسال قیلوب ..... عبیدالله خان و ... عبد-العزیز خان علیهما الرحمة والرضوان استانه مزله... کمال موالات وحسن مصافات اوزره اولوب ...» [فریدون، ج۲ ص۷۳. اصلندن] .

۱۴، ص ۶۸ — بوراق خانك سلطان سلیمانه اولان عریضه سنده عثمانلی سفیرلریله برابر اوچ یوزیکی چرینك بیوك وکوچك طوپلر کتیردیکی مندرجدر. سانقووسکینك مأخذ ایدندیکی عجم مورخی ایسه اوزبك پادشاهلرینه ایلك عثمانلی ایلچیسنك مراد ثالث زمانی کوندرلدیکنی یازار؛ روس مورخی ده اومعلوماته بناء «سوب خان — قولی Soub Chan-quoli» وقتنده بخارایه کوندریلن سفارت، ایلك ایلچی ایدی» دیور، ص ۱۱۴. بومعلوماتك نه قدر یاکلش اولدیغی فقرات منقوله دن اکلاشیلیر. [سبحان قولی لفظنك بی اختیار «سبحان الله!» دیدیره جك برشکل آلدیغنه کوره روس مورخنك یاکلشلری عجم مورخنك یاکلشلرندن آز اولماملیدر .]

۱۵، ص ۶۹ — [متنك بو صحیفه سنده کی «قوتلق قودای» ك صحیحی «قتلق فولادی» اوله-جغی یوقاریکی ذیللردن اکلاشیلیر] سانقووسکینك بولدیغی الیازیلرنده برهان دینیلن حکمدارك عنوانی «جیحون حکمداری» در. ینه بوال یازیسی بوراق خانك جلوسنی سهواً ۹۵۰(۱۵۴۳) ده کوسترر؛ حال بوکه عبداللطیف سلطان سلیمانك کوندردیکی یکی چریلرك وصولندن آزوقت صوکره ۹۶۱(۱۵۵۴) ده وفات ایتمشدر. برده برهان ۹۷۲ ده دکل، ۹۶۷ ده وفات ایتمشدر؛ شو حالده اونك مدت سلطنتی آلتی سنه دن عبارتدر. اونی متعاقب تیمور خان تخته کچوب برسنه، بعده جانی بك زاده پیر محمد خان حکمدار اولهرق اون سنه حکومت ایلمشلردر؛ سانقووسکینك یازدیغی کبی تیمور خانك یرینه پیر محمدك برادری اسکندر بك کلمش اولمایوب اسکندر بك پیر محمددن صوکره حکمدار اولمشدر.

[علاوهٔ مترجم: نخبة التواریخه نظراً ماوراءالنهر حکمدارلرینك سلسله نامه سی عبداللطیف خانه قدر شودر :

مؤسس خاندان : بوداق سلطان بن ابوالخیرخان .

۱، بوداق خانك اوغلی شاهی بك خان، نام دیکر شیبك. ۹۰۴ ده اولاد تیموردن ماوراءالنهر سلطانی علی میرزایی اولدیروب اورالری ضبط ایلدی؛ شاه اسماعیل ۹۱۶ ده مرو محاربه سنده غلبه ایده رك شاهی بکی اولدردی .

۲، شاهی بك اوغلی کرجم خان که «کوچنجی خان» عنوانیله مشهوردر. ۹۱۸ ده تجماره غلبه ایتدی ؛ ۹۳۶ ده ماوراءالنهرده وفات ایلدی .

٣، کرجم خانك اوغلی ابوسعید خان. ٩٣٩ده وفات.
٤، بوداق سلطانك اوغلی محمود سلطان زاده عبید خان. والیٔ هرات «خلیفه رومللو» یی ٩٤٤ده نیشابور طرفلرنده اولدرمشیدی. ٩٤٦ده فوت.
٥، عبدالله خان بن کرجم خان. عبید خاندن صوکره التی آی خانلق ایتمشدر.
٦، عبداللطیف خان. قارداشی عبدالله خاندن صوکره خانلق ایتمشدر. هامه رمتنده بوذاتك اسمنی یاعبداللطیف، یاخود عبدالعزیز دیمش ایسه ده نامهٔ سلیمانیده عبدالعزیز نامیله مذکوردر؛ اکر «عبداللطیف» مورخلرك سهوی دکلسه بری «عبداللطیف» و دیکری «عبدالعزیز» اسمنده ایکی برادر حکومت ایتمش اولق لازم کلیر؛ چونکه برحکمدارك بویله دایکی اسمی اوله جغنه پك احتمال ویریله مز.
متنده وذیلده «بوراق» شکلنده کچن اسملر «بوداق» اولق اقتضا ایدر.

١٦، ص ٧٠ — بوکا دائر اولان مکتوبلر اوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالیسی خزینهٔ اوراقنده در. اونغاندك په تاودن ایمپراطوره ٥ اغستوس ١٥٦٤ تاریخلی اشعاراتی عسکر وپاره بولنمادیغنه دائردر: « Denn ich an Pferden nur 826, an Fussvolk hie Niemanden hab-also dass ich vom bemelten landt Steyer so das meiste Geld reicht, kheinen Kriegsrat habe. » سونه غ بارونی اولان داوید اونغاندبوراپوری شویله امضا ایلمشدر: «Lanshaubtmann in Steyer, Haubtmann und Vizedom zu Zilli, Oberster Spann der Grafschaft Warasdin, Obrister Feldhaubtman der dreyen Landt Steyer, Cherndt, und Krein auch Crobaten und des windisch Lands Grenizen. »

١٧، ص ٧٠ — طویغون بکك مهری شو عباره یی حاویدر: «نقش مهر طویغون بندهٔ شاه ربع مسکون »

١٨، ص ٧٤ — Fuit discessus collegarum meorum sub finem Augusti anno supra millesimum quinquagesimum septimo. »

١٩، ص ٧٥ — اوستریا خزینهٔ اوراقنده موجود بروثیقه نك کوستردیکی اوزره متارکه شو مواقع قوماندانلرینه ١٤ شباط ١٥٥٨ تاریخله بیلدیرلمشدر: آغریا، زیکت، کیولایی، پالوتا، قوموورن، تاتا، کمزنك، تیژهان، له وا، اولاهوینا، سیوراز، خورغو، برزه نجه، میوران، زنجیورجیا، سه کده، ویزوار، پاپا، قوریونا، ده وشه در. ترکلرك متارکه اثناسنده آلدقلری قلعه لرده بونلردر: مجارستانده کیارمات، زیهن، دره کل، ساغ، خیه وار، زنجیورغو، وایز، تاتا، سامبو، کره ته، وه سپریم، ویلانیق، به رله ئو، زه کسارد، هه کیزه تمارتو، زه تیاقوب، بابه خه، قوروتنا، قاپوسویباوار، واردان، په تك، هولوکه، فیلهك؛ خرواتستانده: قوستونیزا، تووبغراد؛ اسقلاوونیاده: تاسما، ویه رکوب.

٢٠، ص ٧٦ — عربیده تلبه کلمه سی لاله فدانی معناسنه در. [هامه رده (Talbe) شکلنده

یازیلان بوکلمه قاموس ترجمه‌سنك «تلب» و«طلب» ماده‌لرنده بولنه‌مادی .]

۲۱، ص ۷۹ — «نادرة المحاریب» که نشر و نظمدن مرکبدر. عالی، بو اثرینی تاریخنه همان کاملاً کچیرمشدر. پچوی، «مقدماشام شریفده لالا مصطفی پاشانك کاتب دیوانی وصوکره عجمه‌سردار ایکن تذکره‌جیسی» اولان عالینك اوزمان شاه عجمه یازیلان مکتوبلرك کاتبی اولدینی کبی وقایعك برطاقمی کندیسنك مضبوطی، برطاقمی موثوق ذواتدن مسموعی اولدیغنی بیان ایدر. [استانبول طبعی، ج ۱ ، ص ۳۸۶]

۲۲، ص ۸۰ — وندیك ایلچیسنك ۷ تشرین ثانی ۱۵۵۸ راپورندن اکلاشیلیور که بایزید سوریه‌والیلکنی آرزو ایدیوردی: « Bajezid, doppo la morte della ma- dre avendo perduto la speranza di ottener la Soria, spera di conseguire « sua intenzione colle arme..

۲۳، ص ۸۱ — بوسبه‌ك اوچنجی مکتوبنده پادشاهك «۵۹ حزیرانك بشنجی کونی » استانبولدن چیقدیغنی یازیور. پچوی ۲۸ شعبان تاریخنی کوستریور. بوسبه‌کك بایزیدك اعتمادتامنه نائل دیدیکی شخص اونك یازدینی عن اصل کرد اولان کوویرتوس Chuirtus دکل، پچوینك سویلدیکی قودوزفرهاددر که بشنجی وزیر فرهادپاشا وقونیه اوواسنده سلیمیلرله برلکده جنك ایدرکن صاغ الینی غائب ایدن صولاق فرهادایله قاریشدیرلمامليدر.

۲۴، ص ۸۴ — بایزیدك ایران تختنی الهکچیرمك تصورنده بولنمسی مسئله‌سنه دائر عثمانلی مورخلرینك یازدقلری بوندن عبارتدر. صولاق‌زاده بوروایتی بسبتون بی‌اساس عدایدر، واویله برتشبث وقوعنده سنیلرك دشمن قدیمی اولان عجملرهرطرفدن ایاقلانه‌رق شهزاده بایزیدمعیتنده کی عثمانلیلرك جمله‌سنی اعدام ایده‌جکلری جهتله عقول سلیمه اصحابی بوکا امکان ویرمیه‌جکلرینی سویلر(۱) بوسبه‌کك بوکادائر دوران ایلدیکنی حکایه‌ایتدیکی روایتلرشایان اعتماداولمادینی کبی پادشاهك شهزاده حقنده انفعالی اسبابنه متعلق بوسبه‌کك افاده‌سی دخی اعتماده لایق دکلدر. بوسبه‌کك افاده‌سنه کوره کویاساخته مصطفانی اورته‌یه چیقاران شهزاده بایزیدایمش؛ بایزیدك بوخدعه‌سی اکلاشیلنجه آنجق والده‌سنك شفاعتیله باشنی قورتاره بیلمش. ساخته مصطفانك عصیانندن بحث ایدن عثمانلی مورخلری بویله برشی سویلزلر.

۲۵، ص ۸۵ — پچوی، بومکتوبی کتیرنلرحقنده وقایعه بالذات شاهد اولان ایکی

(۱) «اماعقلاغایت بعیدایدی؛ زیرا[ایران]رعایاوبرایاسی عموماً سنیلرعدوسی اولغله‌هرجانبدن هجوم ایله‌عسکر روم عاقبت‌مقهور ومذموم اولمق‌مقرر ایدی.» پچوی، ص ۳۹۷. غالباهامه‌ر، پچوی‌یرینه «صولاق زاده» دیمشدر. (مترجم)

کشیدن روایة تفصیلات ویررکه بونلرك بری طوراق چلبنك خدمتندن یتشمش وسلطان سلیمك شهزاده لکی خدمتنده علوفه خواراندن اولوب مؤخراً سرم سنجاغنده تیمارالمش اولان سنان اغادر؛ دیکری سنان پاشا زاده محمد پاشانك ندیمی اولان پیری افندیدر. پیری افندی اصحاب معارفدن اولوب عجم سفرنده اغا قپوسنده کدخدا یری [یعنی یکی چری اغاسی کهیاسنك مأمور مخصوصی] کاتبلك شاکردلرندن ایمش. بچوینك، ایلچی توبت اغانك بغدادی ایستدیکنه ورستم پاشانك کندیسنی تویبخ ایلدیکنه دائر بونلردن نقل ایتدیکی روایتده بعض حقایق بولنمق ملحوظ ایسه ده بینه بچوینك شاه طهماسبه اسناداً درج ایلدیکی مکتوب بزه غیر صحیح کورینور؛ زیرا فارسی دکل، ترکی اولهرق یازلمشدر.

[شاه طرفندن شهزاده سلیمه محرر اشبو مکتوبك مألی شودر: اشعاریکز وجهایله بایزیدك شناعتی بی نهایه اولدیغنی بزده جلیورز. لکن خاندانکزه اخلاصمزی بیله رك نرم یانمزدکدی، دشمنه کیتمدی. کندیسی ده اعمال سیئه سنه نادمدر. عفو بیورمکز مناسبدر. خصوصیله بزه التجا ایدنلری پدریکز پادشاه حضرتلرینك بازدینی وجهایله تسلم ایتمك شانمزه یاقشماز. بزدائما بومثللو لری حمایه ایدرز. شهزاده بایزیددخی (بکا شفاعت ایتمه دن کوندرر سه کز سلطان مصطفانك اوغرادیغی فلاکته اوغرارم) دیور. بناءً علیه برعفو نامه احسان بیورلسون که کندیسنی طرفینك ناموسنه لایق برصورتده کوندره لم. سز

نکوبی بابدان کردن چنانست * که بدکردن بجای نیك مردان.

بیورمشسکز. بوقطعه یی ده برابر ایراد بیورسه کز دها کوزل اولور:

فریدون کفت نقاشان چین را * که این برگرد درکاهش نویسند.
بدانرا نیك دارید ای عزیزان، * که نیکان هرکجا باشند عزیزاند.

بایزیدی یا بغداد، یاخود کلی پاره مقابلنده صاتمقدن برشی دوشنمین شاه طهماسبك مسلك نفاقنه وخصوصا شهزاده نك انجام حالنه پك موافق اولان بومکتوب، محتنه بالذات بینه در. مکتوبك ترکجه اولسنه کلنجه بچوی (شاه شهزاده یه مکتوبنده عینیله بو تعبیری درج ایتدی) دیمش اولدیغندن هامه بونی مکتوبك اصلی ظن ایتمش ایسه ده بچوینك مقصدی — صولاق زاده نك اکلادیغی وجهایله (مکتوبك مألی بوایدی) دیمك اوله جقدر؛ شوحالده مکتوبك فارسی یازلمش اولدیغی اکلاشیلیر. مترجم]

۲۶، ص ۸۷ — سانقووسکینك الیازیسی نه ماورای جیحون حکمداری اولان بوپیر محمددن، نه ده براق خانك وفاتندن صوکره برسنه حکومت ایدن سلفی تیموردن هیچ بحث ایتمز.

۲۷، ص ۹۱ — صولاق زاده: «ابداللرك زحمتاك وسینه چاك اولدقلری هفته ایامنده ایدی»، دیور. بوهفته محرمك اونه قدر اولان هفته در. موریه یه، «Second journey through Pers.»، مراجعت، ص ۱۷۵.

۲۸، ص ۹۲ — صولاق زاده، شهزاده نك بری ترکجه، دیکر فارسی سی ایکی غزلی یازار. [بوغزللر — بری درت بیت اولمق اوزره صولاق زاده دن نقلاً — زیرده درج اولنمشدر:

بدنی ضایع ایدوب طول امله نفسی، * قالمدی ذره قدر دله بودنیا هوسی.
کاربان ره اقلیم عدم منزلنك * طوقنور اولدی قتی سمعمه بانك جرسی.

اضطرابی قو، کل ای مرغ روان، صبر ایله * اسکیوب ایشته خراب اوله ده بوتن قفسی.
شاهئ بیدل وبیمار وکنهکارم بن * سن اولورسك کر ای بارخدا دسترسی.

صولاق زاده نك مطبوعنده اوچنجی مصراعك صوکی «اولدی بوتن قفسی» ودردنجی بیتك اولی «شاه بیدیل» شکلنه کیرمشدر. بونلرك بالتأمل تعمیری ممکن اولمش ایسه ده بربیت ناقص قالمشدر.

غزل فارسی شهزاده نك دلیل علوهمتیدر :

اکر تاج جهانداری میسر میشود مارا * که تیغ قهرمانی برکشایم روی دنیارا !
سر طهماسب ازتن بضرب تیغ بردارم * بزیر حکم خویش آرم سمرقند وبخارارا.
اکر بختم دهد یاری بایین سلیمانی * بانس وجن بفرمان آورم ازقاف عنقارا.
محب چارپار وآل و اصحاب محمد شو * بیاای رافضی برجان خود کن ان تبرارا.
امیدم هست ای شاهی خدایم کر معین باشد * بشمشیر جهانکیری کشایم روی غبرارا.

صولاق زاده نك روایتنه کوره شاه طهماسب شهزاده نك التجاسندن مقدم بوغزلی کورمش ومؤخراً کندیسنه کوسترهرك وسیلهٔ حقارت اتخاذ ایلمشدر. مترجم]

اوتوز اوچنجی کتاب

۱، ص۹۶ — اون ایکی علم دینلمسی ایکی کره اتی اولمق ایچوندر، مدرسه لرده تدریس اولنان علوم مقدما بیان اولندیغی اوزره اوندر.

۲، ص۹۶، س۱۵ — غالیماتیا Galimatias کلمه سی عربینك «غلطات» کلمه سندن مأخوذدر. [بوذیل هلالینك اثارنده کی «غلطات» مناسبتیله یازلمش اولیور]

۳، ص۹۸ — بوعهدنامه نك ترکجه اصلی اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده موجود دکلدر؛ آنجق ایستوآنفی واوندن نقلاً قاتونا، ج۲۳. ص۵۹۹، وبه تلن، ك۵، ص۲۶، حرفیاً ترجمه سنی یازارلر؛ بوترجمه سرای ترجمانی غولتیه سیکه ل طرفندن یاپلمشدر. روزنامهٔ سلیمانی ذیلنده ۱۵۴۷ قاپیتولاسیونی — ۱۵۶۱ سنه سنده تجدیداولندی اخطاریله — مندرجدر. بوسبه ك بوعهدنامه نك لاتینجه یه ترجمه سنی یازار. اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده ایمپرا طورك ۸ کانون اول ۱۵۶۲ تاریخیله پادشاهه مکتوبی وعلی پاشایه جوابنامه سی واردر.

۴، ص۱۰۲ — ایستوآنفی، ك۲۱، وفورغاچ، ك۱۲؛ سیغله روس ووه رانتیوس (قاتونا ده۲۳، ص۵۶۷ و۶۱۸). وه رانتیوسك بودیندن محرر ۲۶ ایلول ۱۵۶۲ مکتوبی رستم پاشایه خطابدر. ایستوآنفی، بودین سنجاق بکی ابراهیمك زاتمار محاصره سنك رفعنی متعاقب وبادن وفات ایتدیکنی یازمقده خطا ایدر. اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده به به کاك موفقیتنه دائر برمکتوب واردر. بنه مذکور خزینهٔ اوراقده فردیناندك مأمور مخصوصنك رابورلریله ایاچیسنك ۱۴ تموز ۱۵۶۲ تاریخلی راپورینه مراجعت.

۵، ص ۱۰۸ — چارتوریسکینك پولاویده‌کی کتبخانه‌سی اوزمانك لهستان ایلچیلرینه دائر ترکجه‌دن لهستانجه مترجم وثائق آتیه‌یی حاویدر: ۱، سلطان سلیمانك ادرنه‌دن مایس ۱۵۵۷ تاریخلی مکتوبی که ده متریوسدن شکایتی متضمندر؛ ۲، اماسیه‌دن محرم ۹۶۹ (ایلول ۱۵۶۱) تاریخیله دیکر برمکتوبی که بیان اخلاصی متضمن اولوب لمبرغ واسطه‌سیله سیگیسموندہ ایصال اولنمشدر؛ ۳، افلاق وویوده‌سی استفانك اخراجی حقنده ۹۷۱ (۱۵۶۳) تاریخلی برمکتوب؛ ٤، بیه‌لوغرود اراضیسنده وقوع بولان حید ودلغه دائر ذی القده ۹۷۱ (تموز ۱۵۶۳) تاریخلی دیکر برمکتوب؛ ۵، ینه بوخصوصه دائر ربیع الاخر ۹۷۱ (تشرین ثانی ۱۵۶۳) تاریخلی دیکر برمکتوب؛ ۶، موسقوه‌یه کیتمك ایستین برتاجر حقنده مرورتذکره‌سی طلبنی متضمن حزیران ۱۵۶۳ تاریخلی دیکر برمکتوب؛ ۷، افلاق ایشلرینه ومرعی مسئله‌لرینك تسویه‌سنه مأمور اولان یازلوویه کینك صورت ایفای وظیفه‌سنه دائر صفر ۹۷۲ (ایلول ۱۵۶٤) بروثیقه؛ ۸، ربیع الاول ۹۷۲ (تشرین اول ۱۵۶٤) تاریخلی برمکتوب که پادشاه بونده قرالی افلاق غوسپوداری الکساندره معاونته دعوت ایدیور؛ ۹، نیقولا برزه‌سکینك مأموریته دائر محرم ۹۷۳ (اغستوس ۱۵۶۵) تاریخلی راپور.

۶، ص ۱۰۹ — سلانیکی: «ایچ اوغلانلرندن برکوربوزی ارقه‌سنه الوب موصاندیره‌یه چیقارمق ایله خلاص ایلدی». «توانا» دیمك اولان «کوربوز» کلمه‌سی لاتینجه‌نك «قورپوس Corpus» کلمه‌سندن مأخوذ اولمسی محتملدر. موصاندیره‌دا کثر ترك خانه‌لرنده پابیلان طوان آلتیدر که کوچك یرلی، یاخود متحرك نردبان ایله چیقیلیر. اوشاقلر، چوجقلر بوراده یاتارلر؛ قادینلرده خیال اویونلرینی، رقصلری، دیکرا کانجه‌لری اورادن تماشا ایدرلر.

[شمدی هیچ براوده بولنماز اولدی.]

۷، ص ۱۰۹ — تاریخ سلانیکی، ق ۱۳. انتونیو بیغافه‌تتانك ۱۵۶۳ تاریخنده لوندره‌ده مطبوع مراحلنامه‌سی [ایتالیانجه] «یوزاللی یوك اچه‌که اوچ یوزبیك سلطانی التون» دیور. آلموسنینو یه نظراً، ص ۱۶۰، بوانشاآت بش یوزیوك اچه‌یه مال اولمشدر که اوزمانك سکه‌سنه نظراً برملیون یوزبیك دوقه التونیدر.

۸، ص ۱۱۳، س ۱۰ — موراجه‌دوسون «مهدی» اسمنی دوغریجه یازیور؛ «لوحهٔ دولت عثمانیه» اثرنده، ص ۲۸۶، اشبو مهدیٔ منتظرك بعض اثار ایرانیه‌دن نقلاً رسمنی پامشدر.

۹، ص ۱۱۶ — استانبول محاصره‌سی مناسبتیله ذکر اولنان بودرلوسفائن امراری وقایعندن باشقه دیوقاسیوسك ۱۶۰۶ سنه‌سی هانووراده مطبوع اثرینك ٤۲۶ نجی صحیفه‌سنه مراجعت.

١٠، ص ١١٧ — قاستيغليونى بوخاندانك تاريخ تأسيسنى حاجى قالفه‌يه عطفاً ٧٢٤ كوسترر ؛ لكن تقويم التواريخك قارلى طرفندن يازلمش ترجمه‌سندن باشقه‌سنى كورمديكى اكلاشيلير. بوترجمه‌ده «عمار» يرينه «عُمر» دينلمشدر. حاجى قالفه‌نك ملوك دفترنده، ص ١٦٧، بنى عمار خاندانك تأسسى ٧٢٤ وزوالى ٨٠٢ كوسترلمشدر ؛ ١٦ حكمداردن مركبدر كه ٧٨ سنه‌ظرفيه حكومت ايتمشلردر. «عمّار» ياشامسنى بيلير تربيه‌لى آدم ديمك اولوب «ياشامش» و «اكتساب معرفت ايتمش» ديمك اولان «عَمَرَ» كلمه‌سندن مأخوذدر. عربلر بوكلمه‌يه وظائف دينيه‌سنى تماماً ايفا ايتمك، مركسله خوش كچنمك، ايش كورمكه مستعد اولمق، رايحه قوقلامسنى سومك معنالرينى ويريورلر .

١١، ص ١١٨ — حاجى قالفه، اسفار البحار، ق ٣٢؛ روسينوسك *Appendix Chronici Turici Drechseri* نام اثرنده دراغوت (طورغود) طرابلسك فتحنى متعاقب ١٥٥١ سنه‌سنده بوايالتك واليسى اولمق اوزره كورينور. روسينيئى طرفندن نشر اولنان Agricola (*de bello adversus Turcum*) وروزاريئى طرفندن يازيلان *Christiana ad Echinadas* اثرلرينه وسترومك ايكى منظومه‌سنه مراجعت . لپسيقه ١٥٩٤ .

١٢، ص ١١٨ — حاجى قالفه، اسفار البحار، ق ٣٠، شاعر سحرينك سنان پاشا ايچون يازديغى كتابه‌سنك مزارى نقل ايدر؛ بونك صوك مصراعى پاشانك تاريخ وفاتى اولان ٩٦١ (١٥٥٤) سنه‌سنى كوسترر .

[سحرينك تاريخى بودر :

ويرر آخر فنايه فلك تنى * نوح دخى اولوريسه كشتيبان ؛
هر چقان چكه نهنك اجل * قطره‌جه كليه اكا عمان .
يوسف ثانى ايدى احبابه * كورينوردى عدوكوزينه سنان .
سحريا كل، دعاء خيرايدملم * روح پاكينى شاد ايده سبحان .
هاتف غيبى ديدى تاريخن * طالدى رحمت دكزينه قپودان .

سنان پاشانك اسكدارده دفن اولندينى اسفارالبحارده مندرجدر. مترجم]

١٣، ص ١٢٠ — بواثر قيمتدار برلين كتبخانه‌سنده‌در. ديه‌زك «اسيا حقنده خاطرات» اثرنده، ج ١، ص ٣٣، خلاصه‌سنى يازمشدر. دره‌سد، واتيقان، بولونيا كتبخانه‌لرنده نسخه‌لرى اولدينى كبى برنسخه‌سى ده بنده واردر .

١٤، ص ١٢١ — «مرأت الممالك» ك — ديه‌زك اسياحقنده خاطرات اثرنده مندرج — قسماً ترجمه‌سى. بومباى جمعيت آسيائيه‌سى مجموعه‌سنك ايلك جلدنده دخى برخلاصه‌سى واردر . « كاتبى » تركلرك « اوله آريوس » يدر .

۱۵، ص ۱۲۱ — «محیط» غایت نادردر؛ استانبول واوروپا کتبخانه‌لرینك هیچ برنده نسخه‌سنی بوله‌مادم؛ یالکز ناپولیده بوربونیقو موزه‌سنده برنسخه‌سی واردر.

۱۶، ص ۱۲۱ — حاجی قالفه‌نك «اسفار البحار»ی سلطان سلیمانك پیاله وطورغوده برامرینی حاویدر؛ فقط صحیح دکلدر. حاجی قالفه کی برمقتطف منورك بویله بروثیقه‌یی درج ایتمسی شایان تعجبدر. امرمذکور ترجان صحراسندن محرراولوب حال بوکه ۱۵۳۵ سفرندن بری سلیمان ترجانه کله‌مشدر. ۱۵۳۶ سنه‌سنده وفات ایتمش اولان ابراهیم پاشابونده صدراعظم اوله‌رق کوستریلیور. مع هذا بوسویلدیکمز زمانده نه پیاله‌دن، نه‌ده طورغوددن بحث اولنماز ایدی. [*]

۱۷، ص ۱۲۱ — ترکلرك «ریجه»دیدیکلری شهرك «رهجیو» اولدیغی اکلاشیلیر؛ لکن پچوینك، ق ۱۱۷، صندا جیقو، پولیه، خارول قلعه‌لریله نره‌لرینی تعیین ایتمك ایستدیکنی بیلمك مشکلدر. ناپولی قربنده دیدیکی قاساتا، کیت، ئه‌لینا، قاسته‌لیا (بلکه قاسته‌لامار؟)، کبلیادخی اکلاشیله‌ماز. پچوی، پیاله‌نك کیلیایی پادشاه نامنه فرانسه قرالنه هدیه ایتدیکنی یازار. آرامونك اماسیه‌ده اقامتی اثناسنده فرانسه قرالنك شارل کندن آلدیغنی ذات شاهانه‌یه عرض ایلدیکی شهر وقلعه‌لرك اسامی صحیحه‌سنی ده بوله‌مادم. جلال‌زاده، عالی، اونلردن نقلاً پچوی (ق ۱۱۵) بونلری موثیقا، مرینوس، سپس، مارانور، سنتیل تسمیه ایدرلر. ایلچی‌یی‌ده مونتس آدیله یاد ایلرلر. [*]

۱۸، ص ۱۲۳ — خرستیان دونانماسنك اوغرادیغی ضایعات مقدارنده عثمانلی واوروپا مورخلری متفق کیدر. اوللوآ اون طقوز قادرغه صایار؛ حاجی قالفه یکرمی؛ روسینوس یکرمی یدی بیوك واون درت کوچك کمی یازار. احتمال که یکرمی درت دیمك ایسته‌جکدر؛ چونکه حاجی قالفه اسفار البحارده صندللرك مقدارینی یکرمی التی یه چیقارر.

۱۹، ص ۱۲۴ — اوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالیسی خزینهٔ اوراقنده تاریخ غیردینی قسمی الیازیلرنده ۹۸۴ نومروده بروثیقه واردرکه جربه محاربه‌سی حقنده تفصیلات جدیده‌یی حاویدر. بوراپورك صاحبی اولان فرانقونیه ایالتنده واقع بارکاوت قصبه‌سندن توماس هولزهایمه‌ر — شه‌لوئه‌س Chelues تسمیه ایلدیکی — جربه محافظلرندن بولنوب موقعك تسلیمندن صوکره ترکلرك النه دوشمشدر. بوراپوره، جربه قلعه‌سیله اسپانیولرك سه‌ردا، قوتزاغا، زان زوآن، اندره آدوریا نامللریله انشا ایتدکلری استحکاملرك رسملرینی حاویدر. اسپانیول، ایتالیان، مالطیز، آلمان الای وبلوکلری میرالای ویوزباشیلرینك اسملری راپورده مذکوردر. قوهٔ محافظه، مجموعی بیك ایکی یوزه بالغ اولان اون سکز بلوك اسپانیول؛

سکز یوز موجودلی طقوز بلوك ایتالیان؛ ایکی یوز موجودلی بر بلوك آلماندن مرکب ایدی. خرستیان دونانماسنك مختلف کیلری حقنده تفصیلات ویرلمش، وبونلره قومانده ایدن قپودانلرك اسمی ذکر ایدلمشدر. دونانما، اوتوز التی کیدن، قرق یدی قادرغه دن، درت قالیوندن مرکب ایدی؛ اون برکمی، یکرمی سکز قادرغه، بر قالیون غرق اولمشدر؛ اون طقوز قادرغه وبر قالیون ضبط ایله استانبوله کوندرلمشدر. شمدی یه قدر مجهول قالان اشبو راپورده جربه اطه سنك تعریفی ده واردر؛ «خریطه» اثری جربه نك دها یاقین برزمانده تعریفنی حاویدر. اسپانیولرك استحکاملری زیتون وخرما اغاجلری کوکلریله انشا ایتمش ایدیلر؛ بیه جکلری مبذول ایدی، وهرکون محافظلره یدی بیك تعینات طاغیدیلیردی؛ لکن ایچه‌جك صولری یوغیدی. اهالی بی طوزلو صو ایچمکه اجبار ایتمکی قاعده طوتمش ایدیلر؛ طوزلو صولرده ترکلرك آتدیغی حیوانات لاشه لرندن قورودیغی، یاخود ایچیله میه جك حاله کلدیکی جهتله اهالی کاملاً اوته طرفه [عثمانلیلره] کچمشلردر. یکی چریلر ارکبوزدینیلن توفکلری استعمال ایدیورلردی که یدی قاریش اوزونلغنده اولوب بر قاچ اونچه اغیر لغنده تورشون آتیوردی.

۲۰، ص ۱۲۷ — سلانیکی، ص ۱۶؛ وه رتونك ودیکر لرینك یازدیغی کبی ضبط اولنان سفینه نك قیزلر اغاسنه عائد اولمدیغی اکلاشیلیر. انجق حاجی قالفه نك اسفار البحار نده دها بیوك برخطا واردر که شبهه سز ناسخه، یاخود طابعه عطف ایتمك لازم کلیر. بویا کلشلق، مالطه محاصره سنك ۹۷۲ (۱۵۶۵) یرینه ۹۶۸ (۱۵۶۲) سنه سنده کوسترلمیدر.

۲۱، ص ۱۲۷ — عالی، ۵۶ نجی وقعه. عالی بو محاصره اثناسنده برکون مصطفی پاشانك اویویه بیلمك ایچون طوپجیلره آتشی کسملرینی امر ایتدیکنی علاوه ایدر.

۲۲، ص ۱۲۸ — حاجی قالفه اسفار البحار ده بونلرك مقدارینی [سفائن ضایعاتی] اوچ پوز اوله رق تعیین ایدر. بو محاصره دن بحث ایدن اوروپامورخلرینك زیرده مندرج اثرلرینه دها زیاده اعتماد ایتمك لازم کلیر: ۱، *Comitis Secundi Curionis de bello Melitensi* فرانقفورتده مطبوع؛ ۲، *Hyeronymi Comitis Alexendrini Commentarii de acerrimo bello in insulam Melitam gesto.* ونديك، ۱۵۶۶؛ ۳، *Alfonso Ullua terza parte della storie, il successo della potentissima armata mandata dal Turco sopra l'isolo di Malta l'anno 1565* ونديك، ۱۵۶۶؛ ۴، *Impressa di Malta di Pier Gentile di Vandome* ، سانسوينوده، ۱، ص ۴۱۸؛ ۵، بوسيوس؛ ۶، وه رتو؛ ۷، قونت ژه رومك اثری که شه هوبر کلی ژه روم که به ر

طرفندن المانجه یه ترجمه اولنمشدر. اشبو آثار مطبوعه دن باشقه ال یازیسی اوله رق ویانه کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالیسنده «انتونیئ غریفیئ»نك لاتینجه برکتابی واردر. مؤلف ترك اردوسنك قوتنی بروجه آتی تعداد ایدر: یدی بیك سپاهی؛ اون بش بیك قره مان عسکری؛ ایکی بیك ایکی یوز موره لی؛ بش یوز مدللیلی؛ ایکی بیك اوچ یوز یکی چری؛ اون اوچ بیك دیکر آیلقلی عسکر؛ اوچ بیك بش یوز کوکللو. مودون اسکله سندن چیقان دونانمایی شویله حساب ایدر: یوز قرق قادرغه، سکز معونه (نقلیه کمیسی)، اون بر بیوك حرب کمیسی که بونلردن درونندہ ایکی یوز سپاهی بولنان بر عددی درت بیك فوچی باروتی حامل ایدی. ینه بو مورخه نظراً جزائر بکلربکنك اوغلی بیك بش یوز طائفه یی حامل اون ایکی قادرغه وطورغود بیك التی یوز کشی ایله اون اوچ قادرغه کتیرمشیدی. اسکندریه دن کوندرلمش التی قادرغه والتی یوز طائفه دهاوارایدی؛ طرابلسدن اون التی قادرغه وسکز یوز کشی، جزائردن التی عدد اوچ قات کورکلی ویکرمی ایکی عدد ایکی قات کورکلی وایکی بیك ایکی یوز آدم کلمشیدی. بیکون دووه له زدن ایکی عدد ایکی قات کورکلی ویوز سکسان کشی ارسال اولنمشیدی. مجموعی ایکی یوز اوتوز آلتی کمی واوتوز التی بیك کشیدر.

٢٣، ص ١٢٨ — مارساجیر وقتو حاجی قالفه نك اسفار البحار نده «مارساشولق» [ق ٣٦] دینلمش، ومورخ لیمان دیمك اولان ومارسیلیانك ده مأخذی بولنان «مرسی» کلهٔ عربیه سنی طانیه مامشدر. انتونیو غریفیوسك ویانه کتبخانه سنده کی ال یازیسی بولیمانی هالوق تسمیه ایدر.

٢٤، ص ١٣٠ — آلفونسو اوللو آ یوبابده دیرکه: «عزیزژان باتیست ایله عزیز پول اوللری ظنی غالبدر». اوللو آ، بوکو کرجینك لیه باینسیه ده لده کی مریم آنا کلیساسنك چاك قله سنك قونمش اولدیغنی بیان ایله طقوزنجی الفونسك ١٢١٢ ده میرالمولین (امیرالمؤمنین محمد الموحد) ایله وقوع بولان جنکنده یعقوب پیغمبرك خرستیانلره بر بیاض اته سوار اوله رق کورنمش اولمسنه وکذلك اوپیغمبرك ومریم آنانك کورینوب ده فرناندقورته س معیتنده کی خرستیانلرك ١٥١٩ سنه سنده آمریقانك یرلی اهالیسندن پوتوسیلره غلبه سنی تأمین ایتمش بولنمسنه تمثیل ایدر.

٢٥، ص ١٣١ — ویانه کتبخانه سنده بوسفارته دائر ژاق به چه کاك بروقایعنامه سی واردر. ژان به چه کاك نامه بر صفتیله داخل اولدینی بوسفارت حقنده کی روزنامه لری اونه بالغدر. اشبو کتبخانه نك ال یازیلری آره سنده سلطان سلیمان دن ماقسیمیلیه نه یازلمش اولمق اوزره ساخته بر مکتوب واردر. بونده «الله لرك عنایتیله دائرهٔ سلطنتی قوری اغاجدن آخایا طاغنه قدر کیدن حکمداره دینلش اولمسی ومکتوبك باشنده کوریلن «سلطنتمزك برنجی وحیاتمزك یکرمی

ایکنجی سنه‌سی» تاریخ غریبی سلطان سلیمان طرفندن یازلمش برشی اولمادیغنی اثباته کافیدر. ۱۵۶٤ سنه‌سنده سلطان سلیمان، سلطنتنك قرق دردنجی سالنده ویتمش یاشنده ایدی.

۲۶، ص ۱۳۲ — ایستوانفینك دیدیکی کبی اوچ سنه ایچون طقسان بیك دکل. سلانیکی، مقاوله اولنان یکرمی بش بیك غروش کچن سنه تأدیه اولنمامش اولدیغنی یازار. اوتوز بیك دوقه‌نك قیمتنی تعیین ایدن بویکرمی بش بیك غروش اوزمان دوقه‌نك رایجنی کوسترر؛ دیمك اولیورکه بردوقه برغروش ایله آلتیده بر قسمنه معادل ایدی. سلانیکی، غروشدن بحث ایدن ایلك عثمانلی مورخیدر؛ آنجق برغروشه یوزیکرمی اقچه قیمتنی ویرمکله خطا ایتدیکی بی‌اشتباهدر؛ چونکه اوزمانکی رایجه کوره اللی اقچه بردوقه طوتاردی؛ بناءً علیه سلانیکینك تخمینه کوره برغروش تقریباً ایکی بچق دوقه طوتمق لازم کلیردی.

۲۷، ص ۱۳۲ — آلبه‌ر دوویس ایله انترنونسلرك راپورلرینه وبونلره ویرلن ۲۷ تشرین اول ۱۵٦٤ تاریخلی تعلیماته مراجعت. ایمپراطورك مصالحه تصدیقنامه‌سی ده اوتاریخ ایله‌در. ماقسیمیلیه‌نك مکتوبلرینه؛ سلیمانك ربیع الاول ۹۷۲ (تشرین اول ۱۵٦٤) تاریخنی حاوی وصلح عهدنامه‌سنی تجدیده مساعد بولندیغنی متضمن مکتوبنه؛ ینه ماقسیمیلیه‌نك ایکی جنوه اصیل زاده‌سنك، یعنی چیقالا ایله اوغلنك تخلیهٔ سبیلی حقنده کی مکتوبیله رجب ۹۷۲ (٤ شباط ۱۵٦۵) تاریخنی حاوی اوله‌رق اوچ انترنونسه ویرلن عودت رخصت نامه‌لرینه دخی مراجعت.

۲۸، ص ۱۳۳ — صلح وحربدن هانکیسی مناسب ایله جغه‌دائر قونفرانس طرفندن ایمپراطور ماقسیمیلیه‌نه تقدیم اولنان راپوره نظراً. اکثریت آراحرب طرفنده ایدی. ایستیریا والیسی آرشیدوق شارل، اوستریا ایالتی والیسی آرشیدوق فردیناند، سیله‌زیا حکومتلری، باویرا منتخبی صلح ایچون رأی ویرمش ایدیلر. آرشیدوقلرك رأیی — اعضاسی کاملاً بوهمیا، سیله‌زیا، اوستریا، ایستیریا، مجارستان حکومتلرینه منسوب — برقومیسیونه عرض اولندی.

۲۹، ص ۱۳۳ — ۱۵٦٦ سنه‌سی مصطفانك بودین والیلکنده ارسلانه خلف اولدیغی اثناده اسمی نامعلوم برمؤلف طرفندن یازلمش وبودین قاضیسی آحمید [احمدویاخود حامد اوله‌جقدر] نامنه اهدا اولنمش براثرکه مصطفی پاشانك ترجمهٔ حالنی متضمندر. مصطفانك نظماً ونثراً مدایح مبالغه‌کارانه‌سنی شامل اولان اثر مذکور «گنجینهٔ اخلاق» نامنده‌در.

۳۰، ص ۱۳۵ — سلانیکی، اردو صوفیه‌یه کیدرکن باباسنی غائب ایتمشدر؛ بونك اوزرینه سلانیکینك مسقط رأسنه عودتی اقتضا ایدردی؛ لکن بکلربکنه رفاقت ایدن

ظرفانك صحبتلرندن آیریله مامشدر. سلانیکی، تیمارلر دفترداری قایته زاده احمد افندی یی، زعامتلر دفترداری، خیالی بك زاده عمر بکی، قاضی عشرتی افندی یی، کاتب خدایی افندی یی ذکر ایدر. بکلربکی ذوالقدر اوغلو احمد پاشانك ترجمهٔ حالی تذاکر شعراده وخصوصا قنالی زاده نك تذکره سنده مندرجدر. سلیم ثانینك ومرادثالثك سرایینه خوش صحبت اولمسندن دولایی قبول اولنان احمد پاشا — عالینك سلیمان زمانی وزراسی دفترنده بیان ایلدیکی وجه ایله — حرمت کامله یه مالك برآدم ایدی ؛ شعرده مخلصی « شمسی » ایدی.

٣١، ص ١٣٧ — سلانیکی. عالی وپچوی یه نظراً ٩ تاریخنده ایدی؛ انجق عالی هفته نك کوننده وحتی سنه ده آلدانیر. ٩ شوال، یعنی ٢٩ نیسان ١٥٦٦ برپازارایرتسی یه مصادف ایدی، پنجشنبه یه دکل؛ سلطان سلیمانك عزیمتی ده ٩٧٣ سنه سنده وقوع بولدی، ٩٦٣ ده دکل. ایستوانفی ده سلطان سلیمانك عزیمتنی حزیران ابتداسنده یازمقله خطا ایدیور.

٣٢، ص ١٤٢ — مجارستان مورخلری ووقوارکوپریسنك انشا اولندیغنی بیلمیورلر؛ عثمانلی مورخلری ده — ایستوانفی وبودینانك روایتلرینه نظراً — حمزه بکك اوسه‌ك کوپریسنی تعیین اولنان مدت ظرفنده اکمال ایتدیکی حالده باشی کسیله جکنه علامت اولمق اوزره سلطان سلیمان طرفندن کندیسنه برسیاه قماش [خلعت] کوندرلمش اولدیغنه واقف دکلردر. حقیقت حال ایسه حمزه بکك اشبو کوپری انشاآتنه مأمور بولنمامش اولمسندن عبارتدر.

٣٣، ص ١٤٦ — بیزارینك تاریخنده بوهجومه دائر مندرج واوندن صوکره کی مورخلرك جمله سی طرفندن منقول اولان فقره ردوسك فتحیله چالدیران وحلب محاربه‌لرینك برکونه تصادف ایتدیکی حقنده عموماً قبول اولنمش برسهو میدانه کلمشدر. حال بوکه ردوس ٢٣ کانون اولده فتح اولنمش، چالدیران محاربه سی ٢٢ اغستوسده، حلب محاربه سی ٢٤ اغستوسده وقوع بولمشدر.

٣٤، ص ١٤٨ — زرینینك صورت اعدامی حقنده مجار مورخلرنجه مجهول، یاخود مسکوت عنه اولان بوخصوص بالذات شاهد اولان سلانیکینك افادهٔ آتیه سیله مصدقدر: «قوچیان طوپی اوزره یوزی قویو قویوب تبر معتبر ایله اکسه سندن بریکی چری چالوب...» [طبع استانبول، ص ٤٤]

٣٥، ص ١٤٨ — بیزاری وبودینایه نظراً ٩ ایلول. عثمانلی مورخلرندن برطاقمی ٧ وبرطاقمی ٨ تاریخنی کوسترلر؛ سلانیکی وپچوی سلطان سلیمانك تاریخ وفاتنده آلدانیرلر (جمعه ایرتسی ٦ ایلول ٢٠ صفر)؛ بونلر، بری آیك کوننه، دیکری هفته نك کوننه عائد اولهرق مضاعف برسهو ده بولنورلر. ١٥٦٦ مجارستان سفرینه دائر براثر یازمش اولان الفونس

اوللو آدن باشقه سیگه‌ت محاصره سنه‌دائر اسمی نامعلوم بر مؤلفك (سانسووینوده، ج۱، ص ٤٥١) دیکر بر اثری واردر. اوستریاخاندان ایمپراطوری وقرالیسنده تاریخ غیردینی قسمنده ۱۰٦ نومروده «سیگه‌تك ۷ ایلول ۱۵٦٦ تاریخنده ضبطنه‌دائر» اولان الیازیسنه مراجعت.

۳٦. ص ۱٤۹ — بوزمره‌دن اولمق اوزره خزینه‌دار سنان اغاسیگه‌تده، سابقا دفتردار اولان توقیعی محمد بك پچویده وفات ایلدکلری کبی بصره بکلربکی درویش علی پاشا وقپوجی باشی یعقوب اغا ارتحال ایلمشلردر. سیگه‌ت محاصره‌سی حقنده بیان اولنان مأخذلردن باشقه عالی، پچوی، سلانیکی، صولاق‌زاده، روضة‌الابرار، جامع‌التواریخ، نخبة‌التواریخ، جنابی، هزارفن، تابعی‌زاده [؟]، عزیزچلبی (سلیمانتامه)، حاجی‌قالفه ایله مراقینك اثر منظومنه دخی مراجعت اولنه‌بیلیر.

اوتوز دردنجی کتاب

۱، ص ۱۵۱ — ادریس دخی بایزیدثانی مناسبتیله بو اون وصفدن بحث ایدر. قونده، مورلر [مرابطین] تاریخنده، ج۱، ص ۳۳۹، بونلری بعض تعدیلات ایله سیدبن سلیمان‌بن جودی حقنده تطبیق ایدر: ۱، استقامت؛ ۲، شجاعت؛ ۳، حسیات مردانه؛ ٤، لطف؛ ۵، قدرت شاعرانه؛ ٦، بلاغت؛ ۷، قوت بنیه؛ ۸، مزراق استعمالنده مهارت؛ ۹ قلیچ استعمالنده مهارت؛ ۱۰، اوق آتمقده مهارت. ادریس ایسه شو اون وصفی ایرادا بلر: ۱، احتیاط؛ ۲، جسارت؛ ۳، پرهیزکارلق؛ ٤، قوت بنیه؛ ۵، حسن معامله؛ ٦، ثبات؛ ۷، وقار؛ ۸، فکر تشبث؛ ۹، عفت؛ ۱۰، سماحت.

۲، ص ۱۵۱ — عالی، ق ۲۲٤، بوفتوحاتی شویله صایار: ۱۵۲۰ سنه سنده شاباج، سملین، سلانقامن، کولپه‌نیك، قنین، برقلاس، باردیش، سربرنیك، صوقول، بلغراد. ۱۵۲۲ سنه‌سنده استانکوی، بودروم (الیقارناسوس). له‌روس، پیسقوپیه، نیساری [انجیراطه‌سی]، سیمه [سومبکی]، ته‌لوس. لیمونیا. قالیمنه، [قالیمنوس]، ردوس. ۱۵۲٦ سنه‌سنده پته‌رو اردین، ایللوق، اوسك، راتاحا، غره‌غوروه‌چ، برقاسوه، مترووویچ، توقای، سویلان، موهاچ، پشته، سگدین، باچ، بچه، تیتل، پارقان، چه‌وه‌ك، اردود، کیپاخ (؟)، بودین. ۱۵۳۲ سنه‌سنده اگرسه‌ك، نشوار، بابوچا، برزنزه، به‌لووار، قاپلونا، قاپورناق، کرمندوار، پوزه‌غا، گونش. ۱۵۳۳ سنه‌سنده عادلجواز، آرجیش، اخلاط، وسطان، آونیك، اهتمان، آهول، تنك، بیقار، بغداد، دان، شهربان، هارونیه، آرتوق، کرکوك، شهرجیل، سجاده، لورستان، قوزستان، دیهیم، قورون. ۱۵٤۱ سنه‌سنده والپو، استولوه‌یسه‌نبورغ [استونی بلغراد]، غران [اوستو-

رغون]، تاتار، فونفکیرهه‌ن [پچه، پچوی]، شیقلوش، طمشوار؛ آسیاطرفنده واسط، وان، بصره. ۱۵۴۹ سنه‌سی، ایران سفرنده، طورتوم، اچقه قلعه، بنگرد، براقان، نیاق، قوبیکی، قوچوق، سامغان، آخور، نخجوان. ۱۵۵۷ سنه‌سی محاربه‌سی مجارستان سفرنده غالاد، ناگی، فه‌لنك، اپه‌رییه‌س، بودورلاق، زادورلاق، آراد، چاناد، ایللادیا، ده‌وا، لیپا. آنجق عالی ۱۵۲۷ سنه‌سی دالماچیا و خرواتستانده فتح اولنان قلعه‌لری اونوتدیغی کبی ۱۵۳۷ سنه‌سنده پادشاهك دست تسخیرینه آلدیغی اق دکیزاطه‌لرینی ده ذکر ایتمیور.

۳، ص ۱۵۳ — جهاننما، ص ۵۱۶؛ دیمك که برمدرسه‌نك مصارف یومیه‌سی سکسان درت اچقه [برمعلم ۵۰؛ برمعید ٤؛ اون بش طلبه، بهری ۲] ودرت مدرسه‌نك اوچ یوز اوتوز التی اچقه ایدی.

٤، ص ۱۵۶ — ایمپراطور وقرال کتبخانه‌سنك ۲۲٤ نومروسنده انشای ابراهیمده وثائق آتیه بولنور: شاه اسماعیلك تبریکنامه‌سنه جواب (ق ۱۲ و ۱٤)؛ بروزیره مأموریت فرمانی (ق ۱۶)؛ دیاربکر والیسنك مأموریت فرمانی (ق ۱۷)؛ صدراعظم ابراهیم پاشایا چون دیکر برفرمان (ق ۱۸). جلال زاده تاریخی: مصر والیلکنك قرق ملیون اچقه تخصیصات ایله سلیمان پاشایه توجیهنه دائر ۹۳٤ (۱۵۳۶) تاریخلی برفرمانی؛ سلطان سلیمانك خیریایه ۹۲۶ (۱۵۳۶) تاریخلی برمکتوبی (ق ۲٤)؛ شاه طهماسبك بایزیده دائر برمکتوبی (ق ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۵۱) حاویدر. روزنامهٔ سلیمانی یه‌ده مراجعت. اونلردن صوکره شهزاده سلیمك ولالاسنك مکه مفتیسنه (ق ۵۹) مکتوبلری؛ سلطان سلیمانك مکه شریفنه ۹۵۷ (۱۵۵۱) تاریخلی فرمانی؛ صدراعظم رستمك وزیرعلی واحمد پاشالره دیکر وزیرلره تبریکنامه‌لری؛ قاین والده‌سنك وفاتندن دولایی رستم پاشایه تعزیت مکتوبلری؛ قاضیلرك، سنجاق بکلرینك دیکر مأمورلرك محرراتی موجوددر. قونت لوچوولك بکاویرمش اولدیغی انشای فاسیده مندرج سلطان سلیمانك شاه قولنه برمکتوبی (ن ۱۵)، فرخزادك جوابنامه‌سی (ن ۱۶)، سلطان سلیمانك او مکتوبه جوابی، طهماسبك بایزیدلهنده توسطی متضمن مکتوبی (ن ۱۷) روزنامهٔ سلیمانیده بوقدر؛ پادشاهك بومکتوبه جوابی (ن ۱۸)، روزنامهٔ سلیمانیده ۶۰ نومروده‌در.

۵، ص ۱۵۶ — تراجم احوال ومنتخبات صاحبلری سلطان سلیمانك درت اوغلی نامنه آنجق برقاچ بیت یازمقده‌درلر. فوری سلیمانك بعض اشعارینی اخلاق سلیمانی اثرینه درج ایتمشدر؛ بواثر سلطان سلیمانك وفاتندن التی سنه مقدم ۹۷۹ (۱۵۶۰) سنده‌سنده ختام بولمشدر. [سلطان سلیمانك اشعاری دیوان محبی نامیله اخیراً استانبولده طبع ایدلمشدر].

۶، ص ۱۵۶ — بوکادائر فورینك اخلاق سلیمانیه سندن مأخوذ اولان ابیات، اشعار باقینك المانجه یه ترجمه‌سنده موجوددر، ص ۱۵۵.

۷، ص ۱۵۹ — سلیمان اولك زمان سلطنتنده زیرده محرر شاعرلر ارتحال ایلشلردر: ۱، ادائی، شهزاده مصطفانك، صدراعظم صوقوللونك مجلرندن؛ ۲، اسحق چلبی، سلیمنامه صاحبی (سلیم اولك تاریخ منظومی)؛ ۳، افلاطون شروانی، القاص میرزانك کاتب السری؛ ٤، الهامی، درویش نقشبندی؛ ٥، امیری چلبی؛ ٦، امیدی ۷، آماسی؛ ۸، انوری؛ ۹، بلینی؛ ۱۰، بهشتی؛ ۱۱، بیداری؛ ۱۲، بیانی؛ ۱۳، ثبوتی؛ ۱٤، سنانی؛ ۱٥، جامی (سعادتنامه و شهدای کربلا تاریخنه دائر بر اثر صاحبی)؛ ۱٦، جلیلی (خسرو و شیرین، لیلی و مجنون، کل صدبرك صاحبی)؛ ۱۷، جنابی (پاشا)؛ ۱۸، جوهری؛ ۱۹، حالتی؛ ۲۰ حبسی (صدراعظم ابراهیم پاشا اون سنه محبوس بولندردینی ایچون بویله تسمیه اولنمشدر)؛ ۲۱، حیرتی (یحیی پاشا اوغلی، طورخان، میخال اوغلو عائله‌لرینك محمیسی)؛ ۲۲، سینه چاك مولوی (اولکینك برادری)؛ ۲۳، خاوری؛ ۲٤، خدایی ۲٥، خیالی بك؛ ۲٦، دانشی؛ ۲۷، ذاتی؛ ۲۸، رحمی؛ ۲۹، رحیقی؛ ۳۰، رضایی؛ ۳۱، رمزی (پیری پاشاده بو مخلصده ایدی)؛ ۳۲، ریاضی؛ ۳۳، دیکر ریاضی؛ ۳٤، زیانی؛ ۳٥، زیرکی (مهر و ماه صاحبی)؛ ۳٦، ساغری؛ ۳۷، ساقی؛ ۳۸، ساعتی [؟] (امام غزالینك کیمیای سعادتی مترجمی)؛ ۳۹، سحری؛ ٤۰، دیکر سحری؛ ٤۱، سروری؛ ٤۲، سفالی (ارسلان پاشا)؛ ٤۳ سلیکی؛ ٤٤، شانی؛ ٤٥ شاهدی؛ (مثنوی وکلشن توحید شارحی)؛ ٤٦، شکری (رسلیمنامه صاحبی)؛ ٤۷، شمسی؛ ٤۸، صابری؛ ٤۹، صانی [؟]؛ ٥۰، صیفی؛ ٥۱، عارف (القاص میرزانك کاتبی، سلطان سلیمان حقنده برشاهنامه مؤلفی، برخط و ادبیات مدرسه‌سی مدرسی)؛ ٥۲، عارفی؛ ٥۳، عبدی؛ ٥٤، دیکر عبدی؛ ٥٥، عسکری؛ ٥٦، عشقی، درویش بکتاشی؛ ٥۷، علی چلبی، قنالی زاده، براثر معتبر اولان اخلاق علائی صاحبی، لامیهٔ طغرایی مترجمی؛ ٥۸، غباری، درویش نقشبندی؛ ٥۹، غزالی، دلی برادر؛ ٦۰، فراقی (مورخ فراقی اولمسی ملحوظدر)؛ ٦۱، فردی؛ ٦۲، فاسی [؟] لنك؛ ٦۳، فضولی؛ ٦٤، فغانی؛ ٦٥، فکری؛ ٦٦، فیضی؛ ٦۷، فائقی؛ ٦۸، قدسی؛ ٦۹، قندی؛ ۷۰، قیاسی؛ ۷۱، کاتبی (قپودان سیدی علی)؛ ۷۲، دیکر کاتبی؛ ۷۳، کشفی؛ ۷٤، کناهی؛ ۷٥، لامعی؛ ۷٦، ملا یحیی؛ ۷۷، لطیفی (تذکرهٔ شعرا صاحبی)؛ ۷۸، لعلی؛ ۷۹، لمعی (لامعینك اوغلی)؛ ۸۰، لوایی؛ ۸۱، مألی؛ ۸۲، محرمی؛ ۸۳، محوی؛ ۸٤، مدامی؛ ۸٥، مردمی؛ ۸٦، معطلی؛ ۸۷، مسلمی؛ ۸۸، مشربی؛ ۸۹، مصطفی چلبی (مهر و وفا صاحبی)؛ ۹۰، معیدی (وامق و عذرا صاحبی)؛ ۹۱، مؤمن (سفرنامه [یاخود ظفرنامه] صاحبی)؛ ۹۲، میلی؛ ۹۳، نزاری؛ ۹٤، نشانی، طبقات الممالك اسمنده سلطان سلیمان سلطنتنه دائر بر تاریخ ایله مواهب الاخلاق صاحبی بیوك نشانجی [جلال زاده]؛ ۹٥، نظمی؛ ۹٦؛ نعمتی (یوسف و زلیخا

صاحبی)؛۹۷، نعیمی؛۹۸، دیکر نعیمی؛۹۹، نقابی؛۱۰۰، نقشی؛۱۰۱، نکاهی؛۱۰۲، نوحی؛ ۱۰۳، نوری؛۱۰۴، نهاری؛۱۰۵، نهانی؛۱۰۶، واحدی؛۱۰۷، وصالی؛ ۱۰۸، هجری؛ ۱۰۹، هدایی؛۱۱۰، هلاکی؛۱۱۱، دیکر هلاکی؛۱۱۲، یحیی (یوسف وزلیخا واصولنامه صاحبی). سلیم ثانی زمانندہ وفات ایدن شعرا:۱۱۳، اگهی؛۱۱۴، الهی؛۱۱۵. امانی چلبی؛ ۱۱۶، بیانی؛۱۱۷، تراشی؛۱۱۸، ثانی؛۱۱۹، حاجی بك؛۱۲۰، جلالی (سلیم ثانینك ندیمی اولوب کوزللکیله مشهور)؛۱۲۱، جمالی؛۱۲۲، جنانی؛۱۲۳، حکمی؛ ۱۲۴، خاتمی؛ ۱۲۵، خسرو؛۱۲۶، درونی؛۱۲۷. درویش چلبی؛۱۲۸، راعی؛۱۲۹، دیکر راعی؛ ۱۳۰، رفیع لنك، (طوپال)؛۱۳۱، روحی؛۱۳۲، سری؛۱۳۳، دیکر سری؛ ۱۳۴، شانی؛ ۱۳۵، دیکر شانی؛۱۳۶، صادق؛۱۳۷، سعدی؛۱۳۸، ملاعاشق (تذکرۂ شعرا صاحبی)؛۱۳۹، عیاری؛ ۱۴۰، عبیدی؛۱۴۱، عذاری؛۱۴۲، عشرتی؛۱۴۳، عالمی؛۱۴۴، علوی؛۱۴۵، عهدی؛ ۱۴۶، فضلی (کل وبلبل ناظمی)؛۱۴۷، فنونی؛۱۴۸، فوری (اخلاق سلیمانیه صاحبی)؛ ۱۴۹، مجدی (طاش کوپری زاده نك عربی تراجم احوالك ترکجه یه مترجمی، بر حدیث اربعین صاحبی، شمسیه مترجمی)؛ ۱۵۰، ماهی؛۱۵۱، دیکر ماهی؛ ۱۵۲، مختاری؛۱۵۳، مردمی؛ ۱۵۴ مشامی؛۱۵۵، مألی؛۱۵۶، دیکر مألی؛۱۵۷، نکاری ۱۵۸، نهانی؛۱۵۹، وصولی؛ ۱۶۰، یتیمی بونکله دیکر دفتر شعراده ایکی بیوك شاعر — که بری مرادثالث عصرنده ارتحال ایدن عبدالباقی ودیکری عصر سلیمانی اوائلنده وفات ایلین روانیدر — داخل اولمایوب عالی بونلری سلیم اول شعراسی صیره سنده تعداد ایلر [محمدثالث زمانی ۱۰۰۸ده وفات ایدن باقینك ۹۲۶ده ختام بولان سلیم اول دورینه مناسبتی یوقدر.]

۸، ص۱۵۹ — بیوك نشانجی جلال زاده، دفتردار ابوالفضل، شاعر غزالی، باقی، فوری، فتح الله، عارف، رمضان زاده، اسحاق چلبی دخی علم فقهه منسوب ایدیلر.

۹، ص۱۵۹ — دیکر اثرلری شونلردر: کشاف وتجریده تعلیقات؛ مفتاحه «فوائدالعنایه فی علم المعانی» اسمیله شرح؛ جزریه نام تفسیره وعواملهٔ شرح؛ ابن خلکانك تراجم احوالنی، تاریخ صحابه یی، تاریخ حکمایی، عطائینك تعداد ایلدیکی دیکر بعض آثاری ده ترجمه ایلمشدر.

۱۰، ص۱۵۹ — نصیرالدین طوسینك مابعدالطبیعیاتدن اولان تجریدینه «الحاکمات» و «تجریدیه» نامیله شرح دخی یازمشدر. «معارك الکتاب» و «السبعة السیاره» اسملریله ده اثرلری واردر. ۹۵۷(۱۵۵۰) سنه سی ارتحال ایلمشدر. عطائی؛ عالی، ق۳۰۰.

۱۱، ص۱۵۹ — حدیث اربعینه، فرائض سراج الدینه، مطوله، کافیه یه، تهذیب المنطقه، تذکرة فی علم الهیأة نامنده کی اثره شرحلر؛ مواقفه تفسیر قاضیخانه، شمائله

[یعنی شمائل حضرت پیغمبری یه]، برده هدایه یه تعلیقات یازمشدر.

۱۲، ص ۱۶۰ — عالیده حکیم سنان، عیسی، عثمان، اسحاق، احمد چلبی، محمد القیسونی . قیسونینك سلیم ثانی عصرنده وجودی ایستوآنفی، بیزاری، بودینا ایله فورغاچك کویا سلطان سلیمانك ارتحالنی کتم ایچون بوطبیبك اولدیرلدیکنه دائر اولان افاده لرینی تکذیبه کافیدر .

۱۳، ص ۱۶۰، س ۱۱ (عبارتدر کلمه سندن صوکره) — ۱، اختری، لغات صاحبی ؛

۲، شبستری، سلطان سلیمان سلطنتنه دائر فارسی برقصیده، کافیه یه شرح وجرجانینك شرح مطالعه یازدیغی حاشیه یه حواشی صاحبی؛

۳، خیرالدین اردبیلی، ابن خلکانك تراجم احوالی مترجمی. حامیسی اولان خائن احمد پاشا ایله برلکده مقتول اولمشدر ؛

٤، جمالی زاده، برتاریخ عثمانی مؤلفی (ف ۹٦۸ — ۱۵٦۰). بوتاریخی غوتیه سپگهل ایمپرطور فردیناندك امریله المانجه یه ترجمه ایتمشدر. اثر برلین کتبخانهٔ قرالیسنده دیه رك الیازیلری آره سنده ۳۲ نومروده در. عالی، عطائی، قره چلبی زاده عبدالعزیز؛

۵، عبدالکریم رلف نکار (ف ۹٦٤ — ۱۵۵٦) که تجریده حاشیه، هدایه نك عتاق کتابنه ومفتاحه تعلیقات یازمشد ؛

٦، عبدالاول القزوینی (ف ۹٦٦ — ۱۵۵۸) که ایساغوجی یه شرح، سیدجرجانینك فرائضنه تعلیقات تحریر ایلمشدر ؛

۷، غریق عرب زاده که شعرده مخلصی اولان «قدسی» نامیله ده معروفدر. ۹٦۹ — ۱۵٦۱ ده ردوسدن اسکندریه یه کیدرکن بوغولمشدر. تفسیر بیضاوی یه، هدایه یه، عنایه یه صدرالشریعه یه، مفتاحه تعلیقات یازمشدر.

۸، ابن نجیم، ف ۹۷۰ — ۱۵٦۲ .

۹، معمارزاده مصطفی بن محمد که دررو غرره، هدایه یه، مواقفه، مفتاحه، جامینك کافیه شرحنه تعلیقات براقمشدر. ف ۹۸۵ — ۱۵۷۷ .

۱۰، عصام احمد چلبی، ف ۹۷۱ — ۱۵٦۳؛ لطائفنامه اسمیله برکتاب صاحبیدر ؛

۱۱، حلبلی حنبلی زاده، ف ۹۲۹ — ۱۵۲۲، اسکندریه لی عطاءاللهك براثر متصوفانه سنه شرح یازمش اولدیغی کبی برحلب تاریخی ، « در الذهب » نامنده بر تاریخ ادبیات، معمایانه دائر بررساله، صدرالشریعه یه، سیدجرجانینك فرائضنه تعلیقات، انوارالملك اسمیله مناره شرح، عدةالحاسب وعمدة المحاسب نامیله بررسالهٔ ریاضیه براقمشدر؛

۱۲، فکاری که کشافه، تفسیر بیضاوی یه، تجرید شرحنه تعلیقات، عربی وفارسی خیلی اشعار یازمشدر ؛

۱۳، ساعی که عربی، فارسی ترکی اوله رق برانشا، یعنی مجموعهٔ محررات براقمشدر؛

۱٤، محمد المغوشی، شرح مطالع اصفهانی، شرح مواقف، شرح مطالع رازی کبی برچوق اثار مهمه یی حفظ ایتمشدی؛

۱۵، شاه قاسم، ایرانی، تبریز فتحنده استانبوله کتیرلمشدر. یازمقده اولدیغی دولت عثمانیه تاریخنی اکمال ایده مکسزین ۹٤۸ (۱۵٤۱) تاریخنده وفات ایلمشدر.

۱٦، محمد القرمانی که کشافه، تفسیر بیضاوی یه، تلویح تفتازانی یه تعلیقات ودوانینك اثبات الواجبنه شرح یازمشدر؛ وقایه یه، صدر الشریعه یه تعلیقات وشرح براقمش وجالب السرور عنوانلی براثر تحریر ایتمشدر؛

۱۷، عبیدالله الفناری، قصیدهٔ برده یه اك کوزل برشرح واون بیك جلدی حاوی برکتبخانه براقمشدر؛

۱۸، محمد بن شیخ محمود المغولتایی، ف ۹٤۰—۱۵۳۳؛ کافیه یه شرح، مولانازاده نك هدایة الحکمه سنه شرح وتعلیقات یازمشدر؛ اشبو هدایه برهان الدین مراغینك هدایه سندن باشقه در . جرجانینك تجرید اوزرینه تعلیقاتنه حاشیه لر والضحی سوره سنه تفسیر یازمشدر ؛

۱۹ ، محیی الدین عبدالاول که ترکی ، عربی ، فارسی بر انشا و بر رساله براقمشدر ؛

۲۰، خیر الدین، سلطان مصطفانك نزدنده بولنوردی. شمسیه اثر مشهورینی شرح ایتمشدر ؛

۲۱، حسام الدین حسن تالیشی (ف ۹٦٤—۱۵۵٦) ؛ قصیدهٔ برده یه شرح واداب نامیله بر رساله یازمشدر .

۲۲، بالدرزاده، بروسه علماسی تراجم احوالنه دائر براثر مؤلفی ؛

۲۳، ملا صاچلی انوری، تبریزلی، ساعی وفکاری وعبدالاول کبی برانشاجمع ایتمشدر؛

۲٤، یوسف بالی، شمس الدین فارینك اوغلی، هدایه یه تعلیقات، مفتاحه شرح یازمشدر، ف ۹۵٤—۱۵٤۷؛

۲۵، قره چلبی، عثمانلی علماسندن خیلیسنك مختصر ترجمهٔ حاللرینی یازمشدر. واقعات قره چلبی، اوغلنك تاریخنده، ق ۵۷۰؛

۲۶، قنالی‌زاده‌علی، مشهور تذکرهٔ شعرای عثمانیه صاحبنك باباسی؛ قلمیه، سیفیه، اخلاق علائی مؤلفی؛

۲۷، زیرك‌زاده، ف ۹۷۵(۱۵۶۶)، هدایه‌ومفتاح اوزرینه تعلیقات صاحبی؛ سلطان سلیمانك خواجه‌سی زیرك زاده محیی‌الدینك باباسی؛

۲۸، محمد بن النجار، ف ۹۷۷ (۱۵۶۹)؛

۲۹ ، مصطفی بستان ، ف ۹۷۷ — ۱۵۶۹ ، سید جرجانینك شرح مفتاحنه وبرعربی ساچوقیلر تاریخنه تعلیقات یازمشدر . شاه وگدا و خسرو وشیرین نامنده ایکی منظومه صاحبیدر ؛

۳۰، فوری، ف ۹۷۸ — ۱۵۷۰، درر وغرره تعلیقات واخلاق سلیمانیه صاحبی؛

۳۱، ملا عطاءالله برکوی، برتفسیره ومفتاحه تعلیقات یازمشدر.

۳۲، بهشتی، خیالینك شرح عقائدینه، مسعود افندینك «اداب بحث»ینه، مفتاحه، جامینك اثر نحویسنه تعلیقات یازمشدر.

۳۳، ام‌ولدزاده، ف ۹۸۰ — ۱۵۷۲، قلمیه، سیفیه، شمعیه صاحبی؛

۳۴، اخی‌زاده یوسف چلبی، که سلیم اولك طبیب مشهوری اخی‌زاده‌دن باشقه‌در، مفتاحك بعض مباحثی شرح ایتمشدر؛

۳۵، شیخ غرس‌الدین بن ابراهیم، ف ۹۶۱ — ۱۵۵۳؛ حسابه وفرائضه دائر براثر، مواقفه شرح، فلکیاته وطبدن موجزه تعلیقات، کافیهٔ جامی‌یه شرح یازمشدر؛

۳۶، پیری‌زاده جمالی، باباسی وزیراعظم پیری پاشانك تسمیم ایتمش اولمقله مظنون [؟]؛

۳۷ — ۴۰، مفتی سعدالدین، چیوی‌زاده، قادری افندی، محیی‌الدین الفناری که متن تاریخنه ذکر ایدلمشلردر؛

۴۱ — ۵۰ ، متنده ذکر اولنان اعاظم فقهادن اون ذات: کمال پاشازاده، ابوالسعود، ابراهیم حلبی، سروری، طاش کوپری‌زاده، حافظ عجم، جلال‌زاده صالح، لاری، برکوی، ملاخیرالدین.

[اشبو تراجم احوال خلاصه‌لرندن برطاقمی شقائق وذیل شقائقه تطبیق اولنه‌رق تصادف اولنان سهولری تصحیح اولنمشدر؛ تفصیلاتی آرزو ایدنلر شقائق ذیلنه وعالی‌یه مراجعت ایتملیدرلر.]

۱۳مکرر، ص۱۶۳ — هزارفن. « دولت عثمانیه‌نك تشکیلات واصول اداره‌سی»نه مراجعت، ۲، ص۱۸۲. خالقوندیلاسه نظراً سلطان محمد ثانی زمانتده واردات درت یوز میریاد(۱) آلتونه (درت ملیون دوقه‌یه) بالغ ایدی؛ موراجه دوسونه کوره اوزمان اون ملیون

(۱) میریاد روجه برکلمه‌در که اون بیك دیمکدر؛ فارسیده مقابلی واردر: « بیه » ،ور زیور دیمکدر. « اون بیکه بیوردینور، یوزبیکه‌دی صدهزار. » تحفه . (مترجم)

غروش یعنی ۱۲۰۰ ملیون اچه ویکرمی درت ملیون دوقه؛ سلیمان زماننده یکرمی التی ملیون غروش یعنی ۳۱۲۰ ملیون آچه وآلتمش ایکی ملیون درت یوز بیك دوقه ایدی. پیه‌تروبراغادینونك راپوری (مارینی سانوتو، ٤١) بوبابده منابع عثمانیه ایله موافقدر: «واردات اون ایکی ملیون دوقه در؛ دفتردارلرك حسابلری موجنجه [یعنی باشقه جه] سکز یوزبیك دوقه؛ قاهره دن ایکی یوزبیك وسوریه دن دخی ایکی یوزبیك دوقه خزینهٔ پادشاهی یه کلیر.» لکن یالکز مصر ویرکیسی سکز یوزبیك دوقه یه بالغ اولوردی.

١٤، ص١٦٣ — بالیوزبار بارونك راپورینه نظراً (شواندتنه‌رك الیازیلری مجموعه‌سنده، ن٧٤٦، ق٣٩٥) تیمار وزعامت صاحبلرندن عبارت اولان سواری عسکریوزاوتوز بیك نفر اولوب سکسان بیکی روم ایلیده، اللی بیکی اناطولیده ایدی. «بوتیمارلرلاوصورتله تعیین ایدلمشدر که [بالذات کیتمك ویاخود] یالکز برسواری کوندرمك مجبوریتنده بولنانلره ۳۰۰۰ اچه (آلتمش دوقه) حاصلات ویرر محل تخصیص اولنمشدر؛ بوندن زیاده حاصلاتی اولان محللر اصحابی بش بیك اچه دن زیاده سی ایچون هربش بیك اچه ده برسواری چیقارمقله مکلفدر». بونلردن باشقه اون بش بیك منتظم سواری اولوب کونده اون ایکیدن اون بش اچه یه قدر آلیرلردی. (حرب زمانننده فضله اولهرق آدم باشنه [بردفعه‌لك] یکرمی دوقه)؛ اون ایکی بیك یکی چرینك یومی درت اچه دن طقوز اچه یه قدر تخصیصاتی وار ایدی. ترسانه‌ده اوچ یوزقادرغه اولوب بونلردن اون دردی معونه وغیرمعین برمقدارآت نقلنه مخصوص اولان وپالاندریاتعبیراولنان نقلیه کمیسی ایدی. برقادرغه انشاسی ایچون بیك دوقه دن زیاده صرف اولنمازدی؛ هرقادرغه ده یکرمی عزب بولنوردی. «عزبلر دومنجی، مایاسترو، پاتروه، رئیس ایدی. ظن عمومی یه کوره ذات شاهانه‌نك [دولتك] سکز ملیون التون ایرادی ویالکز التی ملیون مصارفی اولوب دیکر ایکی ملیونی حفظ اولنور». باربارو بوصوك فقره حقنده اشتباه ایدر، وشویله حساب ایلر: «خراج ایکی ملیون، تکالیف برنجق ملیون، معادن یاریم ملیون، تسجیلیه یاریم ملیون، وارثی اولمیان اموال یوزبیك، امارات ویرکیسی یوزیتمش بیك، جمعاً یدی ملیون التی یوزیتمش بیك» [هامه‌رك المانجه وفرانسزجه نسخه‌لرنده عیناً مندرج اولان ایتالیانجه عباره‌نك ترجمه‌سی بودر؛ فقط یکون طوتمیور].

١٥، ص١٦٨ — « دولت عثمانیه‌نك تشکیلات واصول اداره‌سی، ج، ١؛ و «لوایح وادبیات افاده میسی مخطره‌لری، نك ٨ نجی جلدنده ٦٠ نجی صحیفه‌ده سیلوه‌ستروساسینك « مصرده حقوق تصرفیه‌نك تحولاتی صورتلری حقنده اوچنجی وصوك لایحه» ایله مقایسه. رونغون الیازیلرنده، ن١٠، ص٢٠٩، شوعنوانلی براثر واردر: «مصر، عربستان،

بحر احمر ایله جبل سیناده سیاحت ایتمش اولان وندیك اصیلزاده سی سنیور فلیپ پیغافه تتانك سیاحتنامه سی»؛ بونده شو فقرهٔ غریبه کوریلور: «مصر قطعه سی داخلنده برقاریش یره مالك کیمسه یوقدر؛ بالعموم اراضی عثمانلی [یعنی حکومت عثمانیه] مالی اولوب برمقدار اچه وبرمقدار بوغدای [نقدوعین] مقابلنده ایجاراولنور. نته کیم فیوم خطه سندن — که توراتده غوشن اسمیله مذکوردر — پادشاه اون بیك ریبه ب (احتمال که اردب) ذخیره وقرق بیك سلطانیه [التون سکه] آلیر، وسائر طرفلرده دخی بو اصول جاریدر. مستأجرلره کاشف تسمیه اولنور.» فقرهٔ آتیه، ق ۲۵، اوزمانك مصر سکه سنك قیمتی حقنده تفصیلات ویریور: «سولتانینو (سلطانیه سکه سی) وندیکك زه که نی دوقه سی قیمتنده در؛ برسولتانینو ۴۱ مائهٔ دینی یه ومائهٔ دینی برغروسه یه [غروشه] وبرغروسه ٤ سولدویه مساویدر؛ برکیسه دخی ۶۲۱ سلطانیه قیمتنده در.» نهایت، کویا ابوالهول اوزرنده منقوش بولنمش اولان شومصراعلری :

راح ذاك الزمان والناس،
وجاء هذا الزمان بذاس،
کل من عاش ینکسر راس (رأسه)

یازار ، وبویله ترجمه ایدر:

Passò quel tempo et qulla gente,
E venuto questo tempo con la seure,
E ognuno che dice il vero, gli vien rotto il capo

« اوزمان واوآدملر کچدی ، بوزمان شونکله کلدی ؛ دنیاده یاشایانك مطلقا باشی قیریلیر »
(چونکه ابوالهولك باشی مکسوردر) [بومصراعلر اویدیرلمش شیلردر]

۱۶، ص ۱۶۹ — بوقانوننامه ۹۳۹ (۱۵۳۲) تاریخیله مورخدر.

۱۷، ص ۱۶۹ — دیزون، ج ۱، ص ۸۶، بویرلی عسکرك اسملرینی اکلاشیلمیه جق صورتده بوزار، وابوالسعود سلطان سلیمان حقنده مرثیه یازمقدن امتناع ایتدی دیمکله خطا ایدر. مرثیه «المنح الرحمانیه» ده تماماً مندرجدر. دیزونك مصرده کی عثمانلی والیلری حقنده کی سهولرینی تصحیح ایتمك قولایدر. حاجی قالفه تقویم التواریخنده، ص ۲۱۹، اونلری شو ترتیب اوزره یازار: خسرو پاشا، عزل ۲۶ جمادی الاخری ۹۴۳؛ خادم سلیمان پاشا (ایکنجی دفعه) عزل ۱۰ محرم ۹۴۵؛ داود پاشا ، فوت ۱۳ ربیع الاول ۹۵۶ جمعه کیجه سی؛ سمین علی پاشا، عزل سلخ محرم ۹۶۱؛ دوقه کین محمد پاشا، عزل ۲۱ ربیع الاخر ۹۶۳؛ اسکندر پاشا، عزل سلخ رجب ۹۶۶، خادم علی پاشا، فوت ۳ ذی الحجه ۹۶۷؛ لالا

شاهین مصطفی پاشا، عزل ۱۱ جمادی الاخری ۹۷۱؛ صوفی علی پاشا، سلخ رمضان ۹۷۳.
[اصلندن آلنمش، وهامه‌رده اولمیان تاریخ عزل و وفاتلرینی مترجم علاوه ایتمشدر]
۱۸، ص ۱۷۱ — ۱، روم ایلی؛ ۲، جزائر بحر سفید؛ ۳، جزائر؛ ٤، طرابلس غرب؛ ٥، بودین؛ ٦، طمشوار؛ ۷، اناطولی؛ ۸، قرمان؛ ۹، روم یاخود سیواس واماسیه؛ ۱۰، ذوالقدریه [مرعش]؛ ۱۱، طربزون؛ ۱۲ دیاربکر، ۱۳، وان؛ ۱٤، حلب؛ ۱٥، شام، ۱٦، مصر؛ ۱۷، مکه ومدینه (اوروپالیلر طاشلق عربستان دیرلر)؛ ۱۸ یمن وعدن (مسعود عربستان) ۱۹، بغداد؛ ۲۰، موصل؛ ۲۱ بصره . «دولت عثمانیه‌نك اصول وتشکیلات اداره‌سی» ج ۲، ص ٤۳۷ — ٤٥۷، مراجعت.

اوتوز بشنجی کتاب

۱، ص ۱۸۰ — سلطان سلیمانك وفاتی تاریخی حقنده حتی اك ابی عثمانلی مورخلرنجه کوریلن اختلاف اینانلیه‌جق درجه‌ده‌در. بوندن اولکی کتابك خاتمه‌سنده اشارت ایتمش اولدیغمز وجه‌ایله سیگه‌تك تاریخ تسخیرینی صحیح اوله‌رق یازان یالکز عالیدر (۲۲ صفر — ۸ ایلول)؛ حال بوکه پچوی پادشاهك تاریخ وفاتنده (۲۲) وهفته‌نك کونده (پنجشنبه) الدائمشدر. سلانیکی ده هفته‌نك کونده آلدانه‌رق جمعه یرینه جمعه ایرته‌سی دیمشدر؛ بونکله برابر سلانیکی سلطان سلیمانك تاریخ وفاتنی دوغرو اوله‌رق یازیور (۲۰ صفر — ٦ ایلول). سلیمه کوندریلن مکتوب سیگه‌تك ضبطندن برکون اول اولمق اوزره ۷ ایلول تاریخلیدر. سکز کون صوکره مکتوبی کوتاهیه‌ده شهزاده‌یه ایصال ایدن چاوش سلانیکی وصولاق زاده‌نك دیدیکی وجه‌ایله کوتاهیه‌یه برجمعه کونی واصل اوله‌مامشدر؛ زیرا سیگه‌تك ضبطندن اول حرکت ایده‌مه‌مشیدی. بنابرین بوایکی مورخك سلطان سلیمك استانبوله تاریخ دخولی اولمق اوزره قیدایتدکلری ۱٤ ربیع الاول (۲۹ ایلول) تاریخی دوغری برشی دکلدر؛ زیرا ۱٤ ربیع الاول پازار ایرته‌سی دکل، پازار ایدی؛ بوندن باشقه سلیم — وندیك واوستریا ایلچیلری راپورلرینك اثبات ایتدیکی وجه‌ایله — ۲٦ ایلوله استانبولدن عزیمت ایتمشیدی [*].

۲، ص ۱۸۲ — سلانیکی ایسه‌ستوسوزلری درج ایدر: «یامالك الممالك نجنامن المهالك، انت الابدی الباقی، وکل شیٔ هالك.» و«یاآلهی ویاصمدی من عندك مددی وعلیك معتمدی».

۳، ص ۱۸۷ — سلانیکی، ص ۷۱، صولاق زاده؛ روضة الابرار، ص ۳۰۱؛ بوصوك اثرایله متفق اوله‌رق آلبردوویسك راپورلری. سلیمك سرخوشلغی، سلیمان سلطنتنك صوك سنه‌لرنده نظردن سقوطنك باشلیجه سببلرندن ایدی. عثمانلی مورخلری صورت

عمومیه ده کندیسنه «مست» عنوانی ویرلر؛ لالا مصطفی پاشانك کاتب محرمی اولان عالی وبابده سربستانه بیان فکر ایدر. سلیمك دائرهٔ محرمیته قبول اولنان فضلی، شانی، علوی، راعی، قسمی، فرقی، مقالی، مردمی، نکاری، سرای مدیری بالی چلبی، ندیم خاصی جلال بك کبی یکرمیدن زیاده شاعر وصاحب ذکا شهزاده سلیمك اذواقندن حصه دار اولمشدر. برکون سلیم جلال بکه «خلق بنم ایچون نه دیور؟» دیه سؤال ایدر؛ جلال بك شوجوابی ویرر: «عسکر، پدریکه خلف اولمق ایچون قرداشك مصطفایی ایستر؛ قرداشك بایزیدی ده پدری، والده سی سویور؛ لکن کیمسه سندن بحث ایتمیور؛ چونکه کیمسه سنده برهنر کورمیور».

سلیم اوکا شوجوابی ویرمشدر: «عسکر مصطفانك پادشاهلغنی ایسته سین؛ بابام، آنامده بایزیدی زیاده سوسینلر؛ اکر دیلنجیلرك اللهی ایسترسه سلطنت سلیمه قاله جقدر» [«دیلنجیلرك اللهی» «کیمسه سزلرك، معینسزلرك یاردیمجیسی» کبی برمعنی ایله آلمالیدر]

٤، ص ۱۸۷ — بیوك سلیمانك جنازه آلایی — اون دردنجی لوئینك جنازه سی کبی — دنیایی احاطه ایدن شانه یك لایق اولمیان برصورتده وقوع بولمشدر. « E stato Soliman spelito miserabilemente, levato solamente per i Aga » راپوری. آلموسینو ایله مقابله، ص ۵۱ — ۵۳.

۵، ص ۱۹۱ — سلانیکی، ص ۷۹. سلانیکی شویله برفقره درج ایدر: سلطان سلیم کوتاهیه دن حرکتنك ایرتسی صباحی صباح نمازینی قیلدیغی محلده اسکی اغالر طوپلانوب میراخور خسرواغانك ممانعته رغماً ترقی طلبنی متضمن برعرضحال ویررلر. پادشاه (بزتخته جلوس ایتدکمی؟ ارکان دولتله کورشدکمی؟ آل عثمان شمدیه قدر کیمسه نك خدمتی ضایع ایتمه مشدر) دیه رك خسرو اغایی معاتب طوتار، وخسرواغا کندی ممانعتی فائده ویرمدیکنی افاده ایتمسی اوزرینه عرضحالی ییرتوب اتنه ویرر. خسرواغا عرضحالدن سپاهی اغاسی فرهادوعلوفه جی باشی عمر اغالرك اسملری ییرتلمش اولدیغنی کورنجه بونلره (سزك باشکزه خیر کلمز) دیمش وفی الحقیقه اویله اولمشدر. سلطان سلیم بلغراده کیدرکن ارکان دولت حقنده اسناداتی متضمن ارباب اغراض طرفندن ویریلان عرضحاللری ده (خصم حاضر اولمایجه دعوی مسموع اولماز) دیه رك باقدرمشدر. [بوفقرات دوغریدن دوغری یه سلانیکیدن تلخیص اولندی، ص ۵۸ . مترجم]

٦، ص ۱۹۸ — فه سلراون اوچ مذاکره ده دیور (ج ۷، ص ۹۱)؛ لکن آلدانیور؛ چونکه وه رانچینك روزنامه سنده بیان اولندیغی اون درت ملاقات اولمش وبونك ایکیسی حضور شاهانه ده وقوع بولمشدر.

۷، ص ۲۰۴ — مجارستان رئیس روحانیلکی کتبخانه سنده جمع اولنان ۱۱۹ قطعه اوراق دیپلوماتیقیه آره سنده بو معاهده یه دائر ادرنه دن ۲۰ مارت ۱۵۶۸ تاریخیله مورخ راپوره مراجعت. اوراق مذکوره اوستریا ایلچیلری وه رانتیوس، زای، توفه نباخ، بوسبك، ویس طرفندن یازلمشدر.

۸، ص ۲۱۰ — البردوویس، ووندیك ایلچیلری راپورلری مستخرجاتی. فلاسانده بو ایکی سفارته دائر هیچ برسوز کورلمز؛ حتی فلاسان سلیم ثانی طرفندن تجدید اولنان فرانسز قاپیتولاسیونی وفرانسز ایلچیسی (قامپانی) ك مأموریتی ده بیلمیور. وه رانیتوس (قاتونا ده ۲۵، ص ۱۸) ایلچی یی غران قامپیو (Gran Campio) وکاتبی کیلیوم دوغران ری Gran Rie تسمیه ایدر.

۹، ص ۲۱۰ — عالی، ق ۵۵۶، وقعه ۱۰، بویانغین کندیسنك کوردیکی حریقلرك الك بیوکی اولدیغنی سویلر. لکن بونی سنانك یمندن عودتنه تصادف ایتدرمکه تاریخ وقعه جه خطا ایدر؛ چونکه سنان یمندن انجق ۱۵۷۱ ده عودت ایتمشدر. عالی، ق ۳۵۷، قینالی زاده یه یازلمش برمکتوبده بویانغینی تصویر ایدر. بومکتوب اوزمانك اسلوب عثمانیسنه نمونه عد اولنه بیلیر.

۱۰، ص ۲۱۰ — سلانیکی، ص ۱۰۰؛ البردوویس: «*Supremus stabuli magister natione Ungarus Sultano carissimus, ita ut illi filiam dare et in Vezi-ratum exaltare cogitet* .» عثمان زاده افندی یه نظراً، تراجم احوال وزرا، اوده پیاله کبی خروات ایدی.

۱۱، ص ۲۱۱ — کاتب آنسه لمستوکل وژورژسوره رایله ترجمان ماتیاد وفاروو ته ئودوریق دوبه ریخ بوایلچینك وفاتی حقنده شویله یازارلر: «Corpus ex Constantinopoli ad Po-rotenses transtulimus in fano S . Benedicti ad Franciscanos — vir a Turcis tum propter vitae sanctimoniam, morum suavitatem et actionum probitatem valde amatsu, tum ob prudentiam solertiamque etiam nunc laudatus, cujus obitum viri hujus Portæ spectabiles, Mufti, Passae, Veziri Hic » : مزارنده کی کتابه بودر « condolent , imprimis Mohammetes. iacet Illustrissimus Dominus Albertus de Wyss, Sacratissimorum Principum ac Dominorum Diui primum Ferdinandi Augustæ Memoriæ, ac deinde D. Maximiliani Secundi Romanorum Imperatorum etc . dum uiueret Consiliarius, et in Curia Ottomanica complures Annos Orator , Qui obijt XXI. octobris Anno Domini M. D. LXIX. »

۱۲، ص ۲۱۱ — ویس حقنده ایذال اولنان ستایش ایله برابر بوسنه سنجاق بکی طرفندن سلوین Sluin بانلغی داخلنده ایقاع اولنان حرکات تعرضیه حقنده تقییحی متضمن اولان صدر اعظمك مکتوبی ۱ تشرین ثانی ۱۵۶۹ تاریخیله مورخدر. حمزه بکك سربست براقلمسی طلبنی حاوی اولان نامهٔ شاهانه جمادی الاخری ۹۷۷ (۳۰ کانون ثانی ۱۵۶۹) تاریخیله در.

ماقسیمیلیه نك بومکتوبه جوابنامه سنده شوفقره جالب دقتدر : « Quantum enim nos tam rari viri ac fidissimi ministri, qui nobis adeo longo tempore in arduis maximique momenti rebus post positis quibuscumque difficultatibus atque periculis eximia fide integritate et constantia præclare admodum inservivit, quin et totius Christianæ Reipublicæ insignia ac imprimis utilia præstitit officia, jacturam fecerimus, id sane nemo rectius quam nos æstimare poterit.»

۱۳، ص ۲۱۲ — اوستریا خاندانی اوراقنده ریمك راپوری. ریم، استانبوله عودتندن آز صوکره یازدیغی بر راپورده یرلیلردن کنجلر انتخاب ایده رك بونلری تعلیم ایتمك وترجمانلق ایچون یتشدرمك لزومنده اصرار ایله دیورکه: « Posthac Majestatis Vestræ turcicis negotiis tractandis maxime successu temporis proderit si Venetorum more cum singulis novis oratoribus certo termino avocandis et aliis substituendis duos aut tres bonæ indolis et ingenuosæ docilitatis juvenes, unum Germanum et alterum Croatam, ex duabus quippe nationibus fidelioribus et sincerioribus genitos, mittat, quos oratores novi in Turcarum lingua institui curent, ut ubi hanc illi calluerint M. Va. his interpretibus utatur, nec opus habeat, ut Principis Turcharum Vasallos aut alterius territorii homines huic operi adhibeat, unde multa incomoda et difficultates nascuntur, quæ quales sint inde colligi potest, quod nequaquam tutum sit exteriorum ministerio uti imprimis eorum, qui referundant hos, apud quos res gerendæ sunt, tamquam subditi, aut cogitent aliquo modo gratificari illis, quorum in ditione nati sunt, semper homines aliorum, sui sanguinis hominum rebus adjuvandis sunt fidiores et studiosiores, et quisque erga suum Principem et nationem sincerius affectus est et consultius illi vult. »

۱۴، ص ۲۱۷ — دومة الجندل محاربه سی هجرتك بشنجی سنه سنده (۶۲۶) ودومة الجندل مجلس حکمی ۳۷ده (۶۵۷) وقوع بولمشدر.

۱۵، ص ۲۲۲ — «معدی کرب» نك قلیجی صمصامه اسمیله مسمادر. جهانمای ص

٥٤٦. عرب شاعری لبید بوذات حقنده شو بیت مشهوری سویلمشدر:

لوان حیاً مدارك الفلاح * ادرکه ملاعب الرماح

«اکر دنیاده ابدی قالیر برکیمسه اولسه یدی رماح زن بوکا نائل اولوردی.»

۱٦، ص۲۲٥ — قطب الدین برق الیمانیده عامر طرفندن حمایه اولنان علما آره سنده تعبیر رؤیا حقنده برکتاب صاحبی علاء الدین محمد نقشبندی یی، هیئت شناس علی قوشجی یی، زبیده دائر «مزید فی تاریخ زبید» مؤلفی شیخ عبدالرحمن بن ربیعی ذکر ایدر.

۱۷، ص۲۲٦ — قطب الدین امویلرك قبرلرینك تخریبنه دائر مسعودینك برحکایه سنی نقل ایدر: بوصیره ده مورخ مسعودی عبدالله بن علی ایله برابر ایدی. دابق وقنسرینده هشام وسلیمان بن عبدالملکك وشامده ولید بن عبدالملك ایله باباسی یزید بن معاویه نك مزارلرینی، اچه رق کیمکلرینی قیردیلر، وآتشه آتدیلر. قطب الدین علاوةً دیرکه: «هشام وولیدك امام زیدك نعشی حقنده اختیار ایتدکلری جنایتك بوصورتله انتقامی آلندی.» نهایت، شاه اسماعیلك ده برچوق عالم ومتقی ذواتك قبرلرینی آچدرمق جنایتنده بولندیغنی اتیان ایدر.

۱۸، ص۲۲۷ — بارون سیلوه ستردوساسی «قرال کتبخانه سی الیازیلری حقنده معلومات واونلردن مستخرجات» اثرنده، ج٤، دیورکه: «تاریخ بوراده مذاهب معتزله یه دائر تفصیلات عظیمه یه کیریور. بوتفصیلات یالکز زیدیه حقنده دکل، علی العموم معتزله یه شاملدر.» ابلیسك ملکلری اضلال ایچون سردایلدیکی یدی سبب ایچون بارون دوساسینك اثرمذکوره انجیل وتورات حقنده برشرحدن اولان مستخرجاته مراجعت. ابلیسك اغواسندن مصون اولمق ایچون اوزرنده برترك تعویذی طاشیان لوردبایرون بوسیلره مطلع اولسه یدی «قابیل» عنوانلی شعرنده یاخود دیکر براثرنده بونلردن مطلقا استفاده ایدردی. شمدی پرنس دومترنیکده بولنان بونسخهٔ تعویذ اوغسبورغ عمومی غرته سنك ۱۸۲٥ ومجموعهٔ کلیه نك ۱۸۲۷ سنه لری نسخه لرنده مندرجدر. جهانتما، ص٥۳۳، زیدیه دن بحث ایتدکدن صوکره بعض احکام اسلامیه نك اسکی عربلرطرفندن مرعی بولنمش وبونلرك جانب پیغمبریدن تأیید ایدلمش اولدیغنی یازارکه ابدست، ختان، طرناق کسمك، عمامه صارمق بونلردندر (۱) جهانتما متعاقباً اسکی عربلرك اون صنمنی وبونلره

(۱) جهانتمانك عباره سنك تلخیصی بودر: جزیرة العرب قومنك اسلامدن اول بعض احکامده شریعت احمدیه ایله اتفاقلری واردر: آنایی، قیزی آلمق، ایکی قیزقرداشی جمع ایتمك حرام وبابانك منکوحه سنی تزوج ایتمك عیب ایدی؛ حج، غسل، مضمضه، استنشاق، استنجا، مسواك، قلم اظفار، ختان، عمامه صارمق، قولتوق آلتنی تمیزله مك، خرسزك صاغ الی کسمك وارایدی. (مترجم)

حرمت ایدن قبائلك اسملرینی بر وجه آتی تعداد ایلر: ۱، اصاف که صفاتپه سنك باشنده ایدی؛ ۲، نائله که مروه تپه سنك باشنده ایدی؛ ۳، «ود» که دومة الجندلده ایدی؛ بوکا بنی کلیب عبادت ایدرلردی. ٤، سواغ که بنی هزیلك صنمی ایدی؛ ٥، یغوث که بنی مدلج طاپینیردی؛ ٥، نسر که بنی ذی القلاعك معبودی ایدی؛ ۷، یعوق که همدانیلرك صنمی ایدی؛ ۸ لات که بنی ثقیفك معبودی ایدی؛ ۹، نمیری که بنی کنانه نك صنمی ایدی؛ ۱۰، هبل که اوس و خزرج عبادت ایدرلردی. [اشبو علملر جهانمایه بالمراجعه یازلمشدر؛ فقط « همدانیلر » ك دوغریسی بنی همدان اوله جقدر.] امام شرف الدینك کندی مذهبی حقنده کی ایکی اثرینك اسملری شونلردر: « البحر الزخار فی مذهب الزیدیه »؛ « الاحکام فی اصول الزیدیه ». جهانمایکی اثری برعدایدر.

۱۹، ص ۲۲۹ — قطب الدین دیرکه سلطان آلتونی (بر درهم وایکی قیراط ثقلنده) روم ایلیده آلتمش و مصرده سکسان اقچه ایدرکن یمنده اوچ یوزدن ایکی بیکه قدر زیوف اقچه طوتاردی: شونی ده علاوه ایدرکه شهری اوچ بیك اقچه معاش آلان حقیقتده بر بچق دوقه آلیر دیمك اولوب بوپاره ایسه قهوه بهاسنه انجق کفایت ایدبیلیردی.

۲۰، ص ۲۳۳ — بو مکتوب تاریخ عالیده مندرجدر؛ اونك شهادتی شبهه کوتورمز، چونکه بایزیدایله سلیم آره سنده کی محاربهٔ داخلیه حقنده اسکی افندیسی اولان لالا مصطفی پاشانك علیهنه سویلر، واونك سوزلرندن اکلاشیلیر که سنان پاشانك بو اسنادی بی اساسدر. سلطان غورینك سرایندهویریلن بوضیافتده حاضر بولنمش اولان عالی، تسمیم روایتی محض کذب اولوب یالکز سنان پاشا اغزینه آلدیغی شربتی توکورمکله بوکا اینانیور کورنمش اولدیغنی یازیور. علاوةً دیرکه سنان پاشا لالا مصطفی پاشانك یانه نه براقمش اولدیغی بارداغی آلوب لالا مصطفانك قارشیسنده ایچمشدر.

۲۱، ص ۲۳٤ — قرال کتبخانه سی کتابلری حقنده معلومات واونلردن مستخرجات اثرنده، ج ٤، ص ٤۳۷، قطب الدین. سنان پاشانك مداحی اولان مؤلف، سنان و عثمان پاشالر آره سنده کی منازعه — مصطفی و پیاله پاشالرك امتزاجسز لقلرندن مالطه محاصره سنده حاصل اولدیغی قدر — نتایج و خیمه ویره جك اولدیغنی سویلیه رك عثمان پاشانك عزلنی محق کوسترر.

۲۲، ص ۲۳۵ — عالی، ق ۳۵۰، صدراعظم صوقوللو سنان پاشالرك هر ایکیسی حقنده بی طرفانه لسان قوللانیر. برنجیسی حقنده دیرکه: کافر و مسلمان عثمان پاشانك اعتدال ایله حرکتنی تسلیم ایدرلردی؛ بالعکس احمق صدراعظمك کینی تقبیح ایله پادشاهك اهمالنه تعجب ایدرلر، ومع هذا بوحاله ممنون اولورلردی. ایکنجیسی حقنده ایسه شویله سویلر:

سنان پاشا فکر ندن اصلا دونمین عناجی ارناوودلردن اولوب مصالحده مجرب کیمسه لرك، شعرا وعلمانك دشمنی ایدی، وبونلرك حقنده عداوتنی صوك درجه یه کوتوررردی؛ یندارلغی خطوط سیاه جبیننده اشکار ایدی .

۲۳، ص ۲۳۸ — « قرال کتبخانه سی حقنده معلومات واونلردن مستخرجات »، ج ٤، ص ٤٩٦، قطب الدین؛ عالی، ق ۳٥٤. فلورانسه ده «مه دیچیلر» کتبخانه سنده، ن ۱۲۸، شوعنوانده براثر واردر: «دلیل السالك فی خیر المسالك»، مؤلفی: قائت الداودی. یکرمی کره حج ایتمش اولان بوذات بتون مرحله لری بیان ایلر. طریق حج حقنده ۹٤۱ (۱٥۳٤) سنه سنده برسیاحتنامه یازمش اولان شمس الدین محمد بن محمد بن احمد مصر والیلری داود وسلیمان پاشالرخدمتنده بولنه رق داود پاشانك استقبال حجاجه کوندردیکی عسکره رهبرلك ایدردی؛ سنان پاشا ایله برلکده عربستان سفرنده دخی بولنمشدر (۹۷٦ — ۱٥٦۹). اثرینك ذیلنده شو مرحله لری ذکر ایدر: ملکان، صویوقدر؛ ادام، کوزل صویی واردر؛ سعدیه؛ الحدب؛ اللیس؛ سوقات، صوسز؛ الرباط، بورادن برازمسافه ده صو بولنور؛ سوقه، صو مبذول؛ الاحساء کذلك؛ قنفده؛ بورادن مکه یه واریلیر، رمضانده اون برکون اورادہ توقف اولنور؛ یبا؛ هالی، صو مبذول؛ شفقت، هیچ صویوق؛ البرق، کذلك؛ سهبان، صویی چوق منبعلر؛ حمضه، درین قویولر؛ المغابر، صویی چوق؛ غدیر سلعه، صویی چوق؛ الشقائق؛ آتود، درین قویولر؛ بیش، صوسز؛ صبیا، کذلك؛ ابوعریش قربنده بروادی؛ ابوعریش، صوسز، حلول عید؛ العالیه، سکسان ذراع درینلکنده برقویو؛ الخفیره، یتمش ذراع درینلکنده برقویو؛ خیران، صو آز؛ قطیه، کذلك؛ مور، کذلك؛ بیت الفقیه (محل مشهور)؛ الضحی، قویولر؛ الغنمیة، اللی ذراع درینلکنده برقویو؛ وادی الرمی؛ بورایه ۱٥ شوالده وزبیده ۱٦ ده واصل اولدق؛ ترعة الحلیفی، ۲۲؛ حبائس (حتیش؟)، محل مشهور؛ حائط سمار، ۲٤ شوال؛ ترعه بنی زبید والکدن، محل معروف؛ موزع (معوذه؟) ۲٦ شوال؛ مخا، ۲۸؛ ۳ ذی القعده ده عقمه واردق؛ القاشبه؛ رأس الحصب، خارجیلر مملکتی؛ حباب، شجرة الیاقوت قربنده؛ تعز، ۸ ذی القعده؛ اورادن ۲۷ ده خوبانه عزیمت ایتدك؛ القاعده، ۲۸؛ وادی العمید؛ نجدسدا، قاع الجربه؛ وادی عنان؛ قاع المجید، برصحراده واقعدر؛ سیدسوادوادی هینم (هیتم)؛ سیدحداد؛ نجدالایزری، جبله قربنده؛ الشبکة، اب قربنده؛ اب شهری؛ نصیره، نام دیکر صحول؛ المحفد؛ اشاغی نقیل سماره؛ یوقاری نقیل سماره؛ الحقل؛ بریم؛ سیدجذب؛ دمار؛ بیاض دمار؛ محجر دمار؛ هجر منقده؛ سیدراج؛ ذراع الکلب، یر آلتی مغاره لر؛ الزیله؛ سیاره؛ ریمه؛ سنحان؛ صنعا؛

یمن[صنعاء یمن؟]؛ سلعه؛ منکب ۷ ربیع الاول؛ سهیبان ۹؛ الدعره، کهشیبام وثله آره سنده در؛ کوکبان، ۲۸ جمادی الاولی؛ ابوعریش، التمش ذراع درینلکنده قویولر؛ بیت الفقیه، یتمش ذراع درینلکنده قویولر؛ الزیدیة، التمش ذراع درینلکنده قویولر.

شمس الدین محمدك اثری درت بابه تقسیم اولنمشدر. برنجیسنده قاهره — عقبه یولی تعریف اولنمشدر. ایکنجیسنده عقبه — اسلام؛ اوچنجیسنده اسلام — ینبع؛ دردنجیسنده ینبع — مکه. قاهره دن مکه یه یوز فرق بر بریددر؛ بر برید درت فرسخ اولدیغی ایچون مجموعی بش یوز التمش درت فرسخ دیمکدر؛ بر فرسخ اوچ میلدر؛ بر میل بیك قولاجدر؛ بر قولاج اوچ قدمدر؛ هر میلك بعد هندسیسی درت بیك ذراع حساب اولنمشدر؛ بر ذراع یکرمی درت پارمقدر؛ بر پارمق التی بوغدای دانه سی اوزونلغنده در؛ هر بغدای دانه سی التی فلفل دانه سی طولنده در؛ بوحسابه کوره مکه یوجلیلی درت یوز للی اوچ (لیو) اولوب عودتده دخی یوز یکرمی یدی (لیو) قطع ایدلدیکندن عزیمت وعودت التمش التی کونه توقف ایدر.

۲۴، ص ۲۳۹ — قطب الدین، ق ۲۰۳، بو مناسبتله قصیدهٔ برده نك بعض ابیاتنی نقل ایدر. « استانبول وبوغاز اچی » اثرنده، ج ۱ ص ۶۵. مراجعت.

اوتوز التنجی کتاب

۱، ص ۲۴۲ — اوبه رتو فوغلیه تتانك سلیم علیهنه اتفاق مقدس حقنده یازدیغی تاریخ، ص ۵، جنوه ده ۱۵۹۸ ده مطبوع. مارقوغراتیانینك قبریس محاربه سنه دائر تاریخی، ك ۱، ص ۲۴. سلیم عثمانی ووندیکلیلر محاربه سنه دائر پیه ترو قونتارینینك تاریخی، وندیك ۱۶۱۴. اتیه ن گه رلاشك ایلچی داوید اونغاندك روزنامه سنی متضمن اثری، فرانقفورت، ۱۶۷۴. خزینهٔ اوراق ایمپراطوریده وندیك ایلچیسنك ایلول، تشرین ثانی، کانون اول ۱۵۶۶ تاریخیله مورخ راپورلری مستخرجاتی.

۲، ص ۲۴۲ — پیاله خصوصا قبریسدن کتیریلن غنائمی کندی منفعتنه استعمال ایتمش اولدیغی ایچون عزل ایدلمشیدی. آلبر دوویسك مایس ۱۵۶۸ راپوری. فوغلیه تتانك صدراعظمه ووزیر مصطفی وپیاله پاشالره ایراد ایتدردیکی نطقلر صرف اختراعیدر.

۳، ص ۲۴۶ — مورسیوسك « قبریس تاریخی » عنوانلی اثر نفیسی، دومینیکه ن راهبی اتیه ن لوزینیانك « قبریس جزیره سی شئونی ومختصر تاریخی »، دراپه رك « جزائر بحر سفیدك تعریف صحیحی »، ژونانك « قبریس تاریخی » ایله ره ینارددك ینه اوعنوان ایله ۱۷۶۶ ده نه زلانکه نده مطبوع اثرینه مراجعت.

٤، ص ٢٥٠ — « Lib. dei patti »نك ایکنجی جلدنده، ص ٩٧، قریس آطه سنده وندیکلیلره ایلك ویریلن امتیازات مندرجدر؛ اشبو امتیازات ٣ حزیران ١٣٠٦ تاریخله مورخدر: « *Actum in insula Cypri in Civitate Nicosiæ in palatio infras-cripti Domini Gubernatoris,* » عهدنامه التنجی هوغو طرفندن ٤ ایلول ١٣٢٠ تاریخله ممضادر: « Pactum inter Serenissimum Principem Dominum Hugonem Dei Gratia Jerusalem et Cypri Regem illustrem et tractatores per eundem Regem deputatos — et Joannem Venerio Syndicum et procuratorem inclyti et magnifici Domini Joannis Superantio Ducis Venetia rum, etc.» دوج شونلری طلب ایتدی: «Petit franchisiam per totum regnum et insulam Cypri : nullus Venetus ullam dationem (ویرکی) vel tholonium dirictum (رسوم) padagrium vel commercium (باج) emendo, vendendo, ponderando, mensurando solvat aliquo modo intrando, exeundo, morando; petit, quod habere debeant in Nicosia, Limesso, Famagosta , Bafe ecclesiam, domum pro Bailo et plateam convenientem non clausam suis ubi morari possit Bailus sive officiales communis Venetiarum et alii Veneti possint emere domos salvo quod si de dictis locis habitationum deberet solvi sensiva vel affictus (اجاره) Regi quod propterea Bajulus et Veneti non teneantur aliquid solvere. — Item quod dicti Veniti sive eorum officiales possint habere bastonem et portare per totum (صوك صنف عسكرك جمی) regnum et facere poni pannum seu gridam «in omnibus terris regni. (دیکر طرفندن ده دوج شونلری تعهد ایدیور): «Dux offert amicitiam — item quod Veneti non habeant societatem contra præfatum Regem Cypri; — item quod omnes Veneti erunt pro defensione locorum in quibus se reperuerint — Rex possit extrahere de civitate Venetiæ equos et arma — Bajulus nullum affrancabit pro Veneto nisi Venetum — item offert Domino Regi finem remissionem et pactum de non petendo nec ulterios inquietando de omnibus et singulis jurisdictionibus et possessionibus, quas Veneti et commune Venetorum solebant et ascerebant habere in insula Cypri. » بو عهدنامه قبریس قرالی پیه ر ایله دوج ژان ده لفین آره سنده تجدید اولنمشدر (Lib. dei patti ج ٣): « Confirmatio pactorum inter Serenissimum Principem Dominum petrum Dei gratia Jerusalem et Cypri Regem et inclytum Dominum Ducem Delphyn, eadem gratia Ducem Venetiarum, etc., ex tractatu egregiorum virorum Dominorum Joannis Dandulo et Pantaleonis , Barbo Ambaxatorum et Syndicorum dicti Domini Ducis Venetiarum. «التنشنجی ورقده ١٠ اغستوس ١٣٣٠

تاریخیله دعاوی جزائیه وبحریه‌نك رؤیتی حقنده فرانسه‌ایله برعهدنامه‌و اردر ؛ التمش ایکنجی ورقه‌دخی بووثائقی حامل ایلچیلرك نیقوزیدن ۲۰ ایلول ۱۳۶۰ تاریخیله مورخ اعتمادنامه‌جوابلری مندرجدر.

۵، ص ۲۵۳ — غرانیاتینك قبریس محاربه‌سی اثرنده، ك ۲، ص ۱۱۷، «Militibus ex liberfino genere» دیور. بولیبرتینلر (سربستلر، خلیع العذارلر) لوزینیان ایله قاله پیونك « فرانقوماتی Francomati » دیدکلریدر؛ بونلر احتمال که لیبرتین دینیلن اولادطبیعیه ایدی. اشبو لیبرتینلر، روماعسکرینك اسپانیول قادینلریله مناسبتدن حاصل اولوب سناتو طرفندن قارتیایه مستعمر اولهرق کوندردیکی درت بیك ولدمادر بخطایه (تیت لیو، ۳، ۴۳) مماثلدرلر. بولیبرتین وفرانقوماتیلرك تركاردوسنده مقابلی غرباو متفرقه‌لردر، نصل که کریده دیمك اولان ایتالیان «چرهنه‌ده cerene »لری یکی چریلره، ستراديوتلر سپاهیلره، گوآستادوریلر اقینجیلره معادلدر. [غرباماد بخطااولمدقلری معلوم اولمایوب شورادن بورادن کلوب ده کوکللو قید اولنور بر عسکرایدی؛ متفرقه ایسه اوزمانك معنای اصطلاحیسنجه معتبر برتبه‌ایدی.]

۶، ص ۲۵۴ — ریمك تموز. ۱۵۷۰ تاریخلی راپورندن : «Discordia Hectoris Boleonis et Collateralis Comitis Bocanii, qui nullus alteri cedere volebat, est factum, ut classi non occuretur, itaque copiis ad Tusla (Larnaca) expositis recte Nicosiam ductore Mustafapassa contendere, quo 25 Julii pervenere — Summa rerum erat apud Comitem Jacobum de Tripoli præfectum tormentorum, qui vix unquam antea tormenta viderat; Comes Rocani Magister arabiorum rei militaris valde ignarus. Colonellus Bonchon Gubernatorem civit, inter quos male conventum fuit. — præfecto Famagostæ provisoris Nicosiæ Danduli caput « abscissum missum.

۷، ص ۲۵۴ — فوغلیه‌تتا. ص ۸۱ . پاروتا، ص ۷۹. لوزینیان، ص ۱۶. اشبو اون بر استحکامك اسملری شونلرایدی: پودوقاتارو، قوستانزا، داویلا، تریپولی، روقا، مولا، کدرینو، باربارو، لوره‌دانو، آبرا، قارافا. ترك مورخی زیرك (ق ۱۱) اون بریرینه اون ایکی صایبور.

۸، ص ۲۵۵ — عالی، ق ۳۵۹، بوراده یدی دیمك اولان «سبعه» ایله پیرتیجی حیوانلر دیمك اولان «سباع» کلمه‌لریله اوینایه‌رق یدی استحکامك قوماندانلرینی سباعه تشبیه ایدییور.

۹، ص ۲۵۷ — بوتاریخك مؤلفی [هامه‌ر] پافوس و آماتوس معبدلرینك خرابه‌لرینی

بولمق شرفه نائل اولمشدر: *Topographische Ansichten auf einer Reise in die* اثرینه مراجعت ،ص ۷۰ . *et Petrestini Papiri greco-egizi, Levante,*

۱۰،ص۲۵۷ — ام حرام بنت ماحان [صحیحی ملحان] که معاویه نك ۲۷ (٦٤٧) سنه سنده جزیره یه سوق عسکر ایلدیکی اثناده اوراده وفات ایلمشدر. قبری زمانمزده دخی لارناقه [طوزله] خارجنده برمسیره در. روضة الابرار، ق ۳٤، قبریس جزیره سی مملوکاره سنوی التی بیك دوقه ویردیکنی یازار. [تذییلات مترجمه]

۱۱،ص۲٦۲ — پاپانك جاسوسی اولمق اوزره ترسانه ده حبس اندلمش اولان دومینیکن پاپاسی قالیپیو اشبودری یی چالمغه چالشمش، اله کچیرمه مشدر. لوزینیانه مراجعت،ص ۱۳۰

۱۲.ص۲٦۳ — روسیه تاریخی، له وسك. پارس ۱۸۱۲،ج۲،۸۹، پوفاندورفدن نقلاً. وندیکده راهب ماچینی فاماغوستا محاصره سنه دائر برال یازیسنه مالکدر که پادو معلملرندن انتونیو ریقوبونی طرفندن یازلمشدر ، *Cicogna iscriziani venete* کراسه ۳، ص ۲٦۲

۱۳،ص۲٦٤ — قبریس محاربه سی ایچون بیان ایتدیکمز اثرلردن ماعدا شونلره دخی مراجعت :

Paruta, Foglietta, Gratiani, Contarini, Calepio, Lusignan, Bizari Petri, *Cyprium bellum inter Venetos et Selimum.* Antonii Guarneri *de bello cyprio libri tres.* Cristoforo Silvestrani *vita e fatti del Capitano Bagliani con la guerra di Cipro,* Verona 1591. Gas Gianotti Parere. *sopra il ristretto delle rivoluzioni di Cipro* Francof. 1633 . *Impresa di Brevis ac vere* . (سانسووینوده) *Selim del regno di Cipro d'incerto autore narratio belli cyprii inter Venetos et Turcas gesti . a . 1570 et 1571 . Arrighi de bello Cyprio . Patavii 1764. Conti le istorie dei suoi tempi, tradotte da Gian Carlo Saraceni sopra l'originale latino accresciuto dall' autore prima della morte. Venez 1589 II L'assedio et presa di Famagosta , dove s'intende minutissimamente tutte le scaramuccie et batterie, mine ed assalti dati ad essa fortezza et ancora i nomi dei capitani, et numero delle genti, morte, cosi de Christiani, come de Turchi, et medesimamente di quelli che sono restati pregionieri. Venezia 1572. Relazione di tutto il successo di Famagosta, dà Martinengo . Venez . 1572. und Brescia 1572. Narrazione della guerra di Nicosia fatta nel regno di Cipro da Turchi l'anno 1570. Bologna 1571 . Il ragguaglio*

مارتینه‌نغونك ذكر *della perdita di Nicosia da Giovanni Sosemeno1570* اولنان راپوری؛ بولونیاده، برەسیاده، وندیکده مطبوع؛ شوعنوانله آلمانجه‌یه مترجمدر : *Wahrhaftige Relation und Bericht was massen die gewaltige Stadt und Befestigung Famagusta in Cipro so von mœnniklich für ganz ungewünnlich gehalten, von den Türken im August des 1571. Jars mit umerhœrten Gewalt erobert und eingenommen worden. Beschrieben durch den wohlgebornen Graven und Herrn Nestor Martinengo, so mit seinen untergebenen Knechten selbst inne der Besatzung vom Anfang bis zum End, bey allen Dingen mit und dabey gewesen; mœniklichen zu einer Gewarnung durch ein gutherziger aus welscher sprach in teutsch transferirt in guter Vollendung in Druck geben. Wahrhaftige und umstendliche Beschreibung wie die Türken anfenglich das treffliche Kœnigreich und Insel Cypern mit grosser Macht überfallen, und darinnen die Hauptstadt Nikosia mit Gewalt erobert, auch folgent solches ausser der eynigen statt und Port Famagusta unter ihren Gewalt gebracht; Erstlicht beschrieben in italienischer Sprach durch Philippum Nembre grossen Tollmetsch in türkischer und arabischer Sprach zu Nikosia und jetzt in Teutsch verfertigt sambt einer kurzen Vored und sumarische* وياخود شو *Beschreibung der Insel Cypern sehr nützlich zu lesen 1571. Newe Zeitung, wie der Türk die Stadt Nicosiam* عنوان ايله مطبوع رساله: *in Cypern dieses verlaufene 1571 Jar eingenommen, auch wie viel tausent Christen er gefangen, etliche tausent gesebelt, was von gemeinem Kriegsvolk gewesen ist, was aber Junker und ansehnliche Leute waren, hat er gen Constantinopel und Alexandria geschicht, etliche Tausent haben sich und Weib und Kindt , dass sie den Türken nit in die Hande kamsn jemmerlich erstochen und umbbracht 1571* . Petri Contarini, *De bello super Venetiis à Selimo II Turcarum Imper. illato.* Basileæ 1573.

عالی. پچوی. سلانیکی حسن‌بك زاده. تاریخ فتح قبریس ، اثر زیرك ، وفات ۱۵۷٤. ینه‌بوعنوان ایله دیکر برتاریخ، اثر احمد،ف۱۷٤٦. حاجی‌قالفه، تحفة‌الکبار فی‌اسفارالبحار .

۱٤،ص۲٦٦ — پاروتا، ق۱٦۲. بواتفاق فوغلیه‌تتاده مندرجدر، ق۲۱۵.

۱۵،ص۲٦۷— حاجی‌قالفه، اسفارالبحار،ق٤۲، خرستیان‌کیلرینی‌تعداد ایدر: [تفصیلاً اصلندن‌الندی] : «یوزقادرغه‌وندیکدن که هربرنده‌یوزرجنکجی‌وار ایدی؛

۱۲پاپادن؛ ٤مارینه‌دن؛٤ مالطه‌دن؛ ۳۰اسپانیا انابولیسندن؛ ۱۰جنویزدن که اسپانیایه تابع اولوب‌باشلری «اوغلان‌قپودان» دیدکلری اندریا ایدی؛ ۱۰فلورینا [فلورانسه] دوقه‌سندن که لیغورنانك‌ده حاکمیدر؛ ٤ قلاوریدن؛ ۱۲ چچلیه‌دن؛ ٤ پورتقالدن [یعنی پورتکیزدن] ؛ ۱۲ده کوکالو کمیسی ، جمعاً : ایکی یوز ایکی پاره چکدیرر؛ یکرمی طقوز ویکرمی یدی اوتوراق، الك اشاغیسی دردر اوتوراقدر. یدی ماونه دخی وندیکدن که هربرنده اوچ‌یوز جنکجی وارایدی؛ ایکی قلیون وندیکدن که هربرنده بیکر جنکجی وارایدی؛ یکرمی پارچه‌دوندیکدن که هربرینه یدیشر یوز نفر قونلشیدی؛ بوکمیرك سرداری روما قپودانی مارقوانتوان واسپانیا قپودانی جوان اوستریالی، یعنی بشنجی قارلوس[شارل کن] ایمپراتورك .... [ولد مادر بخطاسی]ایدی؛ وندیك قپودانی ساستیانو وزیر بوکه وندیك بکلرندن ایدی؛ دوقه‌قپودانی، جنویز قپودانی، ترانده نامنده کوکالولر قپودانی ده وارایدی.» حاجی قالفه عثمانلیلرك دونانماسنی ایسه یوزسکسان یلکن کوسترر. قونتارینی، ق٤۲، هرایکی دونانما کمیلرینك دفترنامه‌سنی درج ایلر؛ لکن فنار طاشیر ترك قادرغه‌لرینی یکرمی یرینه قرق کوسترمکله خطا ایدر کورینیور.

۱٦،ص۲۷۱— حاجی قالفه، اسفارالبحار، ص٤۳، بونلرك اسملرینی سویلیور. [شهدا: چوروم‌بکی کلابی، قره‌حصارشرقی‌بکی احمدبك، انکوری‌بکی معمارزاده، نیکبولی بکی احمدبك، اینه‌بختی‌بکی فردوس، ساقز بکی عبدالجبار، مدللی بکی خضر، صغه‌جق بکی قره‌بتاق، بیغابکی علی، مصراسکندریه‌سی بکی شولوق، وبردیکربك که جمله‌سی اون‌بر سنجاق بکی؛ ترسانه امینی وکدخداسی؛ قپودانلردن دوم دوم ممی وعلی مسلمان. بوسنجاقلرك سپاهیلری شهیداولدی؛ قورتیلانلرآز ایدی. دشمن‌التمش‌قادرغه‌آلدی] دیه‌دونك، ص۲۷، وقونتارینك ، ص٤٤—٤۷، سهولرینی دوغرولتمق قولایدر: سیروقویرینه‌شولوق، صالایرینه‌صالح [فقط‌صالح‌کچمدی]، صایدر یرینه خضر.

۱۷،ص۲۷۲—اون‌التنجی‌عصرك‌هیچ‌بروقعه‌سی‌حقنده‌له‌پانتو محاربه‌سی‌حقنده‌کی قدرمعلومات یوقدر. بیان اولنان مورخ پاروتا، فوغلیه‌تتا، قونتارینی وغراتیانینك اثرلرندن باشقه شونلرده مراجعت :

Commentarii delle guerre fatte coi Turchi da D. Giovani d' Austria doppo che venne in Italia, scritti da Ferrante Caracciolo Conte di Biccari. Fiorenza 1581. Lettera del Clarissimo S. Girolamo Diedo nobile Venetiano all' Illmo. Sgr. Marc.Anionto Barbaro, Venesia 1588. Gior-

nata navale de' Venetiani col Turco (سانساوینوده) *Relacion dela guerra de Cipre y successo de la batalla de Lepanto por Fernando de Herrera Sevilla 1572. Wahrhafiige Beschreibung des glücklichem freidenreichen wassersigs,so die Christenheit erlangt hat an den türkischen Erbfeind 27. Oct 1571 Augsbourg. Zeytung und Bericht, von der ganz herrlichen und ser gewaltigen Obsigung und Viktoria der Christlichen wider die türkische Armade dergleichen hiervor niemahls vorgangen ist, beschechen 40 welscher Meil oberhald Lepanto Sonntags den. Tag Oktobris dieses 1571 Jars ged· Augsburg. Vollkommene wahrhafte und gründdliche Beschreibung der christlichen Armada aussfart erlangten herrlichen viktorie wider den Erbfeind christlichen Nammens alles das nœchst verschinenen 71 Jars verloffen. in welcher kürzlick zu finden alle particulariteten und was zu vollkommener historischer wahrhaften Beschreibung zu wissen, dergleichen hievon niemals in Druck ausgangen Alles von ansehnlichen Befehlsleuten, die selbsten mit und dabey gewest, bescherieben und aus italienischér in teutsche Sprachen veadollmetscht, mit R. K. M. Freyheit . Dillingen 1572 . Ordentliche und mehr dann hier und zuvor noch niemals ausgegangene eigentliche Beschreibung : mit was (von Gott dem Allmachtigen verliehenen) grossen Sieg und wunderbarlichen Glück etliche der Christeinheit hohe Potentaten und Bundesverwandte dess allgemeinen türkischen Erbfeindes gantze Armade erobert und auff dem Mer geschlagen auch bis auffs Haupt erlegt haben. Wie solches nit allein der fürnembsten Haubtleut ob der christlichen Armade gethane schriftliche Urkunden, sondern auch etlicher nahmahfien und gen Venedig gebrachter gefangener Türken selbs eigene Aussag erweissen, sambt angehenkter hernacher gefolgeter Confirmation und Bestetigung aus italianischer sprach in unsere hoch deutsche Gebracht1571.*

۱۸، ص۲۷۲— وندیکده صناعات بدیعه اقاده‌میسی .

۱۹، ص۲۷٤— برسنه‌مقدم باربارونك قبادایله مکالمه‌سی باربارونك صوقوللو ایله مکالمه‌سنه برذیل لایقدر. وندیك بالیوزینك ۱۲ تشرین ثانی ۱۵۷۲ راپوری دیورکه :«دون قبادکله‌رك بکاشویله‌سویلدی: پاشانك امریله‌سکا تبلیغ ایدیورم: بالقجی اولدیغکز ایچون بالقلری آغ ایچنه طوپلامه‌یی بیلدیککزی سویلیور ایدك؛ شمدی شوکتلی اقدیز نه یاپدیغکزی وعسکریکزك نره‌ده بولندیغنی سؤال ایدیور. قپودانکز قندیه‌یه کیتمش

واوراد نقاچشدر؛ «دونا» ایسه جنرالکز دداریلوب آیرلمشدر؛ بوپادشاه ایله دوستلقدن ایی بردوستلق اولمادیغنی اکلاملیسکز.» بوصلح حقنده شوایکی الیازیسنه ده مراجعت: «ترکلرله محاربه ومصالحه حقنده واقع اولان اسناداته وندیك امراسنك [مدیران جمهور] جوابلری، ق٤٠٦ — ٤٦٧؛ ترکلرله عقداولنان مصالحه حقنده وندیك رئیس امراسنك مدافعاتنه جواب، ق٤٦٩ — ٤٩٢.» رانغون الیازیسی، ن۱۸، کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالی.

۲۰، ص۲۷۵ — لوژیه ودارو ۱۵ مارت تاریخنی کوسترلر؛ فلاسان ۱۳ نیسان دیر؛ یالکز قاراچیولی ۷ مارت تاریخنی اشارت ایدر. وندیك ایلچیسنك ۲۵ مارت راپوری شویله یازیور: «باسمه تعالی، نامنامئ حاکمانه لرینه عقدایلدیکمز مصالحه نامه یی تقدیم ایدیورم. افندیمز، بوعهدنامه نك تنظیمنده ایکی مقصد اصلی یی استحصاله موفق اولدم که بری کلمات احترامیه ایله تحریر ایدلمش اولمسی ودیکری طرفکزدن تعیین بیوریلان حکومتلرك داخل معاهده اولوب مشکلات ایقاع ایتملری ملحوظ بولنانلرك خارج قالمسیدر. شرائط ممائله ایله ایکی معاهده نامه یاپلمشدر. بونلرك بری مقدماعقد اولنان معاهده نامه لرك عینی اولمق اوزره تنظیم ایدلمش، ودیکری مذاکره اولنان مواد حقنده بالموافقه قرارلشدیریلان نتایجی متضمن اولهرق طرفمدن تسطیر اولنمشدر. — ترجمه لری بیوك ترجمان اورام بکه [خرم بك ؟] یاپدردم. اوقس پسقپوسی [فرانسه ایلچیسی اولان ئه کس پسقپوسی]، یکنی موسیو دومونتانیاقك ورودینه منتظر اولدیغنی سویلدی.»

۲۱، ص۲۷٦ — باربارونك راپوری: «ذات حضرت پادشاهی کافهٔ مواد عهدیه نك محافظه سی ایچون اوامر شاهانه اعطا ایلدکلری کبی معاهده نك تأییدینی وعدایلدیلر». قاراچیولی، ۳ ص۱۰٤، دهازیاده تفصیلات ویرر؛ اوکا نظراً سلیم دالماچیاده فتح اولنان دولچینو، آنتیواری، بودنا کبی شهرلری محافظه ایتدی؛ وندیکلیلر سوپوتو، مارغاریتو، مارینوبی اعاده ایله بوصوك لیمانده ایقاع اولنان خساراتی تضمین ایلیورلر. وندیکلیلر دکزه آلتمشدن زیاده قادرغه بولندرمامنی تعهد ایدیورلر. «محررات ترکیه» آره سنده زانطه نك سنین آتیه ویرکیلرینك مقبوض سندلری واردر: ۱٤۹۱، ۱۵۰۲، ۱۵۱۹، ۱۵۲۵، ۱۵۳٦، ۱۵۳۸، ۱۵٤۰، ۱۵٤۲، ۱۵٤٤، ۱۵٤۷، ۱۵۵۰، ۱۵۵۲، ۱۵۵۵، ۱۵۵۷، ۱۵۵۹، ۱۵٦۲، ۱۵٦٦، ۱۵٦۷، ۱۵۷۳، ۱۵۷۷، ۱۵۷۹، ۱۵۸۳.

۲۲، ص۲۸۲ — ۱۵ ایلولده واصل اولدی، چونکه باربارو ۱۸ تاریخله دیورکه: «اوچنجی برموسقوف ایلچیسی کلدی» [متنده کوستریلن تاریخ ایلچینك عودتی دکل، ورودی تاریخی اولهجقدر] وندیك ایلچیسنك ۹ تشرین اول ۱۵۷۱ راپوری ده موسقوف

ایلچیسی تاتارلر علیهنه شکایتدن باشقه برشی کتیرمیوردی» دیور. متبوعندن برمکتوبی حامل اولهرق استانبوله ١٢ مایس ١٥٧٠ده واصل اولان روس مأموری ١٦ده لهستان ایلچیسندن اوچ کون اول حضور شاهانهیه چیقمشدر.

٢٣، ص ٢٨٥ — محاربهدن اول وندیکه کوندرلمش وبتون محاربه مدتجه ورونهده الیقونلمش اولان محمددر. [اوزمانلر بزم ایلچیارهده «یدی قله»ده توقیف معاملهسندن باشقه برشی یاپلمادیغی آشکار کوریلور.]

٢٤، ص ٢٨٧ — عالی سلطان سلیمك وفاتی ٢٧ ربینه ١٨ شعباندهکوستر مکلهیا گیلیر.

٢٥، ص ٢٨٧ — ایلچیلرك راپورلری سلیمك سرخوشلغه معتاد اولدیغنه شهادت ایدیورلر. بونلردن یالکز برفقره آلهجغز : » Quod tertius indigne ferens, cum Cicadæ, nobilis istius Pyratæ Siculi hic in carcere mortui, filio, summa apud Selimum in gratia constituto, altercari et sibi prætendere cœpit; altercans irato ictu illum pugione petit in præsentia duorum Eunuchorum (le khaznedar et le khassodabaschi) Selimus illi femur sagitta trajecit, dein foras elato cervicem per carnificem præcidi jussit; dein pœnitentia motus exstincto juveni magnificum monumentum erigi jussit. Selimum vino æstuasse, juvenem concubitui ultimæ noctis fretum contra suam prærogativam sese opposuisse. Selimus bellua vitiis monstruosa, gulæ, crapulæ, venerique» «(proh scelus!) masculæ indulget. Ibid. ستوکدلك ١٥٧٠ سنهسی راپوری:

٣٢٥ نجی صحیفهده «قیمتنده در» کلهسندن صوکره شوفقره یازیلهجق ایکن اونوتدلمشدر :

پیغافه تتا قاهره صوکمرندن بحث ایتدیکی صیرهده دیورکه : « قامپسونهغا اوری (قانصوغوری) نامیله مسمی اولوب سلطان سلیم طرفندن اعدام اولنان مصر سلطانی نیل صولرینی قلعهیه ایصال ایتمك ایچون طاشدن کوزل و یوکسك کمر یاپدرمشدر. بوکمر قلعهدن نیل نهرینه قدر اك قیصه خطی تعقیب ایتمکدهدر، وتقریباً اوچمیل طولندهدر».

مورخك تذییلاتنك ختامی.

دولت عثمانیه تاریخنك بشنجی وآلتنجی جلدلرنده ذکری کچن
حکمدارلر ایله اکابر مأمورینك
تعاقب ترتیبی اوزرینه

جدولی .

١

پادشاهلر	شهزاده‌لر
سلیمان اول .	١ ،عبدالله؛ ٢، محمود، ف٩٢٨ — ١٥٢١؛ ٣؛ مراد، ف
ف١٩ — ٢٠ صفر ٩٧٤	٩٢٨ — ١٥٢١؛ ٤، محمد، ف٨ شعبان ٩٥٠ — ٦ تشرین ثانی
(٥ — ٦ ایلول ١٥٦٦)	١٥٤٣؛ ٥، مصطفی، ارکلیده مقتول، ٢٦ شوال ٩٦١ — ٥
	تشرین اول ١٥٥٣؛ ٦، بایزید، مقتول، ١٥ محرم ٩٦٩ — ٢٥
	ایلول ١٥٦١؛ ٧، جهانگیر، ف ٩٦١ — ١٥٥٣؛ ٨،
	سلیم ثانی، ولادت ٩٣١ — ١٥٢٤؛ ٩، مهرماه (رستم پاشا
	زوجه‌سی)؛ ١٠ . بردیکر سلطان (قیز).
سلیم ثانی.	١، مراد ثالث، ولادت ٩٥٣ — ١٥٤٦؛ ٢، محمد؛ ٣، سلیمان؛
ف٢٧ شعبان ٩٨٢	٤، مصطفی؛ ٥، جهانگیر؛ ٦، عبدالله؛ ٧، عثمان؛ ٨ — ١٠،
(١٢ کانون اول ١٥٧٤)	اوچ سلطان که وزرایه تزویج اولنمشلردر.
مراد ثالث	(بوندن صوکره کی جدوله مراجعت).

٢

اوروپالیلرك سهو اً صوفی دیدکلری صفویه ایران شاهلری.

٢. شاه طهماسب.	وفات، ٩٨٤ — ١٥٧٦ .
٣. شاه اسماعیل ثانی.	قتل، ١٣ رمضان ٩٨٥ — ٢٤ تشرین ثانی ١٥٧٧ .
٤. سلطان محمد خدابنده.	وفات، ٩٩٣ — ١٥٨٥ .

٣

ماورای جیحون اوزبك سلاله‌سی .

١. شیبانی، یاخود شیبك (محمود). ابوالخیرك اوغلی، ف٩١٦ (١٥١٠)

٢. قوچقونجی، یاقوجقوم.	ابوالخیرك اوغلی، ف ٩٣٦(١٥٢٩).
٣. ابوسعید.	قوچقونجینك اوغلی، ف ٩٣٩(١٥٣٢).
٤. عبدالله، یاخود عبیدالله.	ابن شاه بوداق بن ابوالخیر، ف ٩٤٦(١٥٣٩).
٥. عبدالله، یاخود عبیدالله.	قوچقونجینك اوغلی، جلوسندن التی آی صوکره فوت.
٦. عبداللطیف.	قوچقونجینك اوغلی، ف ٩٦١(١٥٥٤).
٧. بوراق.	ابن سونجوق بن ابوالخیر، ف ٩٦٧(١٥٥٩).
٨. تیمور.	بشنجی حکمدار عبداللهك اوغلی، ف ٩٦٨(١٥٦٠).
٩. پیر محمد.	بن جانی بك بن قوچقوم بن ابوالخیر ٩٧٨(١٥٧٠).
١٠. اسکندر بك.	اولکینك بیوك قارداشیدر.

٤

قتاده خاندانندن شرفای مکه.

١٩. ملك العادل محمد.	ابن برکات، وفات ٩٠٣(١٤٩٧).
٢٠. برکات ثانی.	ابن ملك العادل، وفات ٩٣١(١٥٢٤).
٢١. خزاعه.	ابن برکات.
٢٢. حمیضه.	ابن برکات.
٢٣. قایتبای (؟).	ابن برکات
٢٤. ابونمی.	ابن برکات ثانی، وفات ٩٣٦(١٥٥٥).
٢٥. حسن.	ابن ابونمی.
٢٦. ابوطالب.	ابن حسن.
٢٧. ادریس.	ابن حسن
٢٨. محسن.	ابن حسن.

٥

مغول حکمدارلری.

١. میرزا بابر.	فوت ٩٣٧(١٥٣٠).
٢. میرزا همایون.	فوت ٩٥٩(١٥٥٢).

٦

قریم خانلری

٢. محمد گرای. — ٩٢٩ده مقتول. (زیرده کوریله جك غازی گرایدن باشقه بابا گرای، اسلام گرای، اوزبك گرای دخی بونك اوغللریدر).

٣. غازی گرای.

٤. سعادت گرای. — ٩٣٩(١٥٣٢)ده چكلدی.

٥. صاحب گرای. — ٩٦١(١٥٥٣)ده مقتول اولدی.

٦. دولت گرای. — مبارك گرایك اوغلی ومنكلی گرایك حفیدی ؛ ٩٨٥ (١٥٧٧)سنه سنه قدر حكومت ایدر.

٧

وزیر اعظملر.

سلیمان قانونی زمانی.

٢٦. محمد پیری پاشا، عزل، ١٣ شعبان ٩٢٩(٢٧ حزیران ١٥٢٣).

٢٧. ابراهیم پاشا، مقتول. ١٥ مارت ١٥٣٦.

٢٨. آیاس پاشا، وفات، ١٣ تموز ١٥٣٩.

٢٩. لطفی پاشا، عزل، ٩ مایس ١٥٤١.

٣٠. سلیمان پاشا، عزل، ١٥٤٤.

٣١. رستم پاشا، عزل، تشرین اول ١٥٥٣.

٣٢. احمد پاشا، اعدام، ٢٨ ایلول ١٥٥٥.

٣٣. رستم پاشا (دفعهٔ ثانیه)، وفات، ٩ تموز ١٥٦١.

٣٤. سمیز علی پاشا، وفات، ٢٨ تموز ١٥٦٥.

٣٥. صوقوللو محمد پاشا، قتل ١٩ شعبان ٩٨٧ — ١١ تشرین اول ١٥٧٩ .

٨

قپودان پاشالر.

١٢. جعفر بك. مصلوب، ٩٢٦(١٥٢٠).

١٣. یایلاق مصطفی پاشا(١) ردوس محاصره سی اثناسنده عزل، ٩٢٩(١٥٢٢).

(١) الوسنینو، ص ١٠١. اولاق مصطفی تسمیه ایدر. بو صورخ اوندن صوکره کی ایکی قپودان پاشایی یازمدینی کبی خطاءً رستم پاشایی قپودان پاشالغنه کوسترر.

١٤. بهرام پاشا (فردی ذکر ایتمشدر؛ حاجی قالفه‌نك تقویم التواریخنده، ص ٢٢٤، قپودان پاشالردفترنده یوقدر.)

١٥. سلیمان پاشا (فردی، ف ٧٩. حاجی قالفه‌ده یوقدر.)

١٦. کمانکش احمد بك، عزل، ٩٤٣ (١٥٣٦). (فردی، ق ٩٩).

١٧. خیرالدین پاشا باربروس، وفات ٦ جمادی الاولی ٩٥٣ (٥ تموز ١٥٤٦).

١٨. صوقوللو محمد پاشا، روم ایلی بکلربکلکنه کچمشدر.

١٩. سنان پاشا، رستم پاشانك قارداشی، وفات ٩٦١ (١٥٥٤).

٢٠. پیاله پاشا، ٩٦١ (١٥٥٤) ده کلیبولی سنجاق بکی نصب اولندی. جربه‌نك فتحندن صوکره جزائر بکلربکی اولدی (٩٦٧ — ١٥٦٠)؛ سلطان سلیم ثانی یه داماد دخی اولمشدر. ساقیزك ٩٢٣ (١٥٦٦) ده فتحندن صوکره اوچ طوغلو پاشالغه نائل اولوب ٩٧٥ (١٥٦٨) ده اوچنجی وزیر اولدی. وفات، ١٢ ذی القعده ٩٨٥ (٢١ کانون ثانی ١٥٧٨).

٢١. مؤذن زاده علی پاشا، اینه بختی محاربه‌سنده مقتول، ٧ تشرین اول ١٥٧١.

٢٢. اولوج علی که مؤخراً قلیچ علی اولمشدر (اوخیالی). وفات، ٩٩٥ (١٥٨٦).

٩

مفتیلر.

١٠. کمال پاشازاده، وفات، شوال ٩٤٠ (مایس ١٥٣٤). [ارتحل العلوم بالکمال ٩٤٠]

١١. سعدی افندی، وفات، شوال ٩٤٥ (مارت ١٥٣٩).

١٢. چیوی زاده، عزل، ٩٤٨ (١٥٤١).

١٣. قادری افندی، عزل ٩٤٩ (١٥٤٢).

١٤. محیی الدین فناری، عزل ٩٥٢ (١٥٤٥).

١٥. ابوالسعود افندی، ٩٨٢ (١٥٧٤)، قدر بو مقامده بولندی.

١٠

خواجهٔ پادشاهی.

سلیمان قانونی زمانی.

١٥، ملا خیرالدین، کفه‌ده سلطان سلیمانك خواجه‌سی اولمشیدی. ف ٩٥٠ (١٥٤٣)؛ ١٦،

محیی الدین سیرك، شهزاده سلیمك خواجه‌سی، وفات ٩٤٧ (١٥٤٠)؛ ١٧ ، ملا بخشی، شهزاده سلیمك خواجه‌سی، وفات، ٩٤٧(١٥٤٠)؛ ١٨ شمس افندی، وفات ٩٥٥ (١٥٤٨)؛ ١٩، عطاءالله افندی، شهزاده سلیمك خواجه‌سی، وفات ٩٧٠(١٥٦٢).

سلیم ثانی زمانی.

٢٠ ، ابراهیم افندی، شهزاده مرادك خواجه‌سی، وفات ٩٨١(١٥٧٣).

مصر والیلری.

یاوز سلطان سلیم وقانونی سلطان سلیمان زمانلری.

١ . خیربای (چرکس)، مصری سلیم اول فتح ایتدکدن صوکره عثمانلیلر طرفندن ایلك والی اوله رق ٧ شعبان ٩٢٣ (٢٥ اغستوس ١٥١٧) ده نصب اولنوب ٨ ذی القعده ٩٢٨(٢٩ ایلول ١٥٢٢) ده سلیمان قانونی رودسی محاصره ایدرکن وفات ایلمشدر.

٢ . مصطفی پاشا، ١٢ رجب ٩٢٩ (٢٧ مایس ١٥٢٣) ده عزل.

٣ . کوزلجه قاسم پاشا، اوتوز درت کون والیلکده بولندقدن صوکره ١٦ شعبان ٩٢٩ (٣٠ حزیران ١٥٢٣) ده عزل .

٤ . خائن احمد پاشا، ربیع الاخر. ٩٣ (شباط ١٥٢٤) ایکنده قتل .

٥ . کوزلجه قاسم پاشا، ثانیاً، اواخر جمادی الاولی ٩٣١ (اواخر مارت ١٥٢٥) عزل.

٦ . ابراهیم پاشا ، صدر اعظم ، ٢٢ شعبان ٩٣١ (١٤ حزیران ١٥٢٥) ده استانبوله دعوت .

٧ . خادم سلیمان پاشا، ٢ رجب ٩٤١ (٧ کانون ثانی ١٥٣٥) عزل .

٨ . خسرو پاشا، ٢٦ جمادی الاخری ٩٤٣(١٠ کانون اول ١٥٣٦) عزل.

٩ . خادم سلیمان پاشا، ثانیاً، ١٠ محرم ٩٤٥(٨ حزیران ١٥٣٨) ده استانبوله دعوت.

١٠ . داود پاشا، ١٣ ربیع الاول ٩٥٦ (١١ نیسان ١٥٤٩) ده وفات .

١١ . سمیز علی پاشا، که صوکره صدر اعظم اولمشدر، سلخ محرم ٩٦١ (٥ کانون ثانی ١٥٥٤) ده استانبوله دعوت .

١٢ . دوقه کین محمد پاشا، ٢١ ربیع الاخر ٩٦٣ (٥ مارت ١٥٥٦) ده عزل .

١٣ . اسکندر پاشا، سلخ رجب ٩٦٦ (٨ مایس ١٥٥٩) ده عزل .

١٤ . خادم علی پاشا، ٣ ذی الحجه ٩٦٧ (٢٦ اغستوس ١٥٦٠) ده عزل .

١٥ . لالا شاهین پاشا، ١١ جمادی الاخری ٩٧١(٢٦ کانون ثانی ١٥٦٤) ده عزل.

١٦ . صوفی علی پاشا [کیلون]، سلخ رمضان ٩٧٣ (٢٠ نیسان ١٥٦٦) ده عزل اولنمشدر.

سلیم ثانی زمانی

١٧ . محمود پاشا، ٢٤ جمادی الاخری ٩٧٥ (٢٦ کانون اول ١٥٦٧) ده مقتول.

١٨ . سنان پاشا، ٢٣ جمادی الاخری ٩٧٦ (١٣ کانون اول ١٥٦٨) ده یمن سفری قوماندانلغنه مأمور .

١٩ . چرکس اسکندر پاشا، سلخ محرم ٩٧٩ (٢٤ حزیران ١٥٧١) ده عزل.

٢٠ . سنان پاشا، یمن سفرندن صوکره ثانیاً والیٔ مصر اولوب سلخ ذی الحجه ٩٨٠ (٢ مایس ١٥٧٣) تاریخنه قدر بوواليلكده قالمشدر .

٢١ . حسین پاشا، سلخ رمضان ٩٨٢ (١٣ کانون ثانی ١٥٧٥) ده عزل (١) .

١٣

بودین (اوفه‌ن، بودا) والیلری.

سلیمان قانونی زمانی.

١، سلیمان پاشا، اصلی مجار، ٩٤٨ (١٥٤١) سنه سنده ٢٠، بالی بك، ٩٤٩ (١٥٤٢) ده. ٣، محمد، یحیی پاشا اوغلی، ٩٥٠ (١٥٤٣) ده . ٤، قاسم پاشا، ٩٥٥ (١٥٤٨) ده . ٥، علی پاشا، ٩٥٨ (١٥٥١) ده . ٦، طویغون پاشا، ٩٦٠ (١٥٥٣) ده . ٧، علی پاشا، ثانیاً، ٩٦٤ (١٥٥٦) ده . ٨، قاسم پاشا، ثانیاً، ٩٦٥ (١٥٥٧) ده . ٩، طویغون پاشا، ثانیاً، ٩٦٦ (١٥٥٨) ده . ١٠، رستم پاشا، ٩٦٧ (١٥٥٩) ده . ١١، ارسلان پاشا، یحیی زاده محمد پاشانك اوغلی، ٩٧٤ (١٥٦٦) ده اعدام. ١٢، صوقوللو مصطفی پاشا، صدر اعظم صوقوللو محمد پاشانك یکنی.

---

(١) سهیلینك مصر تاریخنده ، ق ٥٥ ، ودیژونده، ج ١، ص ١١٣، سمیز علی وخادم علی وصوفی علی پاشالرك اوچنی بریایمق صورتیله ایقاع اولنان خطایی بودفتره کوره تصحیح ایتمليدر؛ تاریخ ابی السرورك بارون سیلوه ستر دوساسی طرفندن ترجمه سنده ده (قرال کتبخانه‌سی ایضاحات ومستخرجاتی.، ١، ص ١٧٣ — ١٧٦) بویا کلشلق واردر . عالی ، دفتر وزرای سلیمانیده بواوچ علیدن آیری آیری بحث ایله صوك علی پاشایی (کیلون) تسمیه ایدر. بووالینك صوفی لقبی قدیم مصر قرالرینك دردنجی سلاله‌سندن برحکمداره ویریلن (صوفیس) عنوانك عینیدر. (مصرك مقدساتی حقنده براثر صاحبی مانتنه‌نویه مراجعت. *Synelli chronographia* ، ص ٥٦ و ٥٧ . پارس)

١٣

رئیس افندیلر

رسمی افندینك تراجم احوال رؤسایی متضمن سفینة الرؤساسنه نظراً ایلك رئیس الکتاب حیدر افندیدر. اوندن اول ریاست کتاب منصبی برمأموریت مهمه دکل ایدی. [سلطان سلیمان قانونی زماننه قدر «رئیس الکتاب» لقبی مسموع اولمایوب رؤسادن بدائع الوقائع مؤلفی حسین افندینك روایتنه کوره نشانجیلردن باشقه محررات دیوانیه یه مأمور اولانلره «امین احکام» دنیلیرایدی. قانونی عصرنده برنجی اولهرق حیدر افندی «رئیس الکتاب» اولمشدر. بیك تاریخنه قدرامور مهمه یه نشانجیلر مأمور اولوب حتی رئیس الکتابلرك یازدقلری اوامر واحکامی دخی اونلر کوروب تطبیق وتصحیح ایدرلردی. احمد رسمی افندیدن تلخیص . مترجم]

١ . حیدر افندی، ٩٣١(١٥٢٥)ده اعدام، صدر اعظم ابراهیم پاشا مصرده بولندیغی حالده یکی چریلرك پای تخته وقوعه کلن عصیانلرنده مدخلی اولمسندن دولایی استانبولده اولدیرلمشدر .

٢ . جلال زاده مصطفی، مؤخراً بیوك نشانجی عنوانیله مشهور اولمشدر؛ ٩٤١ (کانون اول ١٥٣٤) سنه سنه قدر ریاست منصبنده قالوب اوزمان بغداده نشانجی نصب ایدلمشدر.

٣ . رجب چلبی، جلال زاده نك خلفی؛ رسمی احمد افندی بونی درج ایتمه مش ایسه ده روزنامهٔ سلیمانیده ٢ کانون اول ١٥٣٤ تاریخنده مذکوردر.

٤ . محمد بك، اکری عبدی افندی زاده، مؤخراً نشانجی ودفتردار لقله معروف؛ تیمار وزعامت قانوننامه سی صاحبیدر. ٩٦١ (١٥٥٣)ده رئیس اولمشیدی.

٥ . رمضان زاده محمد چلبی، مورخ؛ مؤخراً ٩٦٤ (١٥٥٦)ده نشانجی اولمش، وکوچك نشانجی عنوانی آلمشدر.

٦ . عبدالرحمان (مؤخراً پاشا اولمشدر) ؛ ٩٦٩ (١٥٦١) سنه سنه قدر ریاست منصبنده بولنمشدر.

٧ . ممی چلبی، رستم پاشانك وفاتندن صوکره ٩٧٠(١٥٦١) سنه سنده دفتردار اولمشدر.

٨ . نعیمی چلبی، سمیز علی پاشا صدارتنده ٩٧٠(١٥٦٢) سنه سی رئیس اولمشدر.

٩ . درویش چلبی، ینه اوسنه نصب اولنمشدر.

١٠. بويالى محمد (پاشا)، جلال زاده مصطفانك يرينه ٩٧٤ (١٥٦٦) تاريخنده نشانجى اولمشدر.

١١. محمد چلبى، سيكهت محاصره سى اثناسنده رئيس اولوب ٩٧٨ (١٥٧٠) تاريخنه قدر بو مأموريتده قالمشدر.

١٢. فريدون احمد بك، ٩٧٨ (١٥٧٠) ده بو مأموريته كچمش وسليم ثانى زمانى هپ اومأموريتده بولنمشدر.

جدولك نهايتى

مترجمك تذیلاتی

التنجی جلد وقایعنك جریان ایلدیکی هجری سنه‌لر ابتدالرینك مصادف بولندقلری میلادی سنه‌لرله آی وکونلری

۹۵٤	۲۱	شباط	۱۵٤۷	۹٦۹	۱۱	ایلول	۱۵٦۱
۹۵۵	۱۱	»	۱۵٤۸	۹۷۰	۳۱	اغستوس	۱۵٦۲
۹۵٦	۳۰	کانون ثانی	۱۵٤۹	۹۷۱	۲۱	»	۱۵٦۳
۹۵۷	۲۰	»	۱۵۵۰	۹۷۲	۹	»	۱۵٦٤
۹۵۸	۹	»	۱۵۵۱	۹۷۳	۲۹	تموز	۱۵٦۵
۹۵۹	۲۹	کانون اول	۱۵۵۱	۹۷٤	۱۹	»	۱۵٦٦
۹٦۰	۱۸	»	۱۵۵۲	۹۷۵	۸	»	۱۵٦۷
۹٦۱	۷	»	۱۵۵۳	۹۷٦	۲٦	حزیران	۱۵٦۸
۹٦۲	۲٦	تشرین ثانی	۱۵۵٤	۹۷۷	۱٦	»	۱۵٦۹
۹٦۳	۱٦	»	۱۵۵۵	۹۷۸	۵	»	۱۵۷۰
۹٦٤	٤	»	۱۵۵٦	۹۷۹	۲٦	مایس	۱۵۷۱
۹٦۵	۲٤	تشرین اول	۱۵۵۷	۹۸۰	۱٤	»	۱۵۷۲
۹٦٦	۱٤	»	۱۵۵۸	۹۸۱	۳	»	۱۵۷۳
۹٦۷	۳	»	۱۵۵۹	۹۸۲	۳	نیسان	۱۵۷٤
۹٦۸	۲۲	ایلول	۱۵٦۰				

طقوزیوز اللی درت سنه‌سی محرمنك برنجی کونی بیك بش یوز قرق یدی سنهٔ میلادیه‌سی شباطنك یکرمی برینه تصادف ایدر دیمکدر.

ص٤٤،س۲٦ — عثمان زاده‌نك حدیقة الوزراسنده — «محمد پاشای طویل» دیه یازیلان — صوقوللونك ترجمهٔ حالی حقنده‌کی معلومات بروجه آتی تلخیص اولنور:

« بوسنه‌دیارندن صوقول قصبه‌سندندر. حرم پاشاهیده یتشمشدر. قپوجی باشیلق ایله چیقوب ۹۵۳ده قپودان پاشا وصوکره روم ایلی والیسی اولدی. طمشوار فتحنده وزارت آلدی. ۹٦۹ده اسماخانی تزوج ایتدی. وزارت ثانیه ایله قبه‌نشین ایکن ۹۷۲ ذی‌القعده سنده سمین علی پاشا یرینه صدراعظم اولدی. سلیم ثانی زمانندهمتمادیاً صدراعظم بولنه‌رق مراد ثالث سلطنتنده دخی آلتی آی صدارت ایتدکدن صوکره شهید اولمشدر [شعبان ۹۸۷]. ایوبده مدفوندر. حرم همایونه دخولندن شهادتنه قدر التمش سنه متمادیاً استخدام اولنوب هیچ برصورتله لکه‌دار اولمامشدر. مراد ثالث زمانی قاضی زاده‌نك ودفتردار اویس پاشانك مکرلریله داغدار اولمقدن باشقه برجفا کورمه‌مشدر. »

تاریخ ولادتی کوسترلمیورسه‌ده‌حرم همایونه دخولندن‌وفاتنه‌قدر التمش سنه‌کچدیکی بیان‌اولنمسنه کوره‌حین‌دخولنده‌اون‌بش‌اون آلتی‌یاشلرنده بولنمش‌اولسه‌طقوزیوز اون تاریخلرنده‌دنیایه‌کلدیکی تخمین‌اولنور.

«حدیقةالوزرا» خزینه‌دارلغنه دائر برشی‌یازمیور.

ص۵،س۹ — عطائینك ذیل‌شقائقنده ابوالسعودك ترجمهٔ حالی‌مندرجدر: علمادن عمادیه‌لی(۱)شیخ محمدبن‌مصطفانك‌اوغلیدر. ۸۹۶صفرینك‌اون‌یدیسنده [وعلی‌روایة ۱۹صفر۸۹۷. روضةالمشایخ] استانبول‌جوارنده مدرس‌کوینده دنیایه‌کلمشدر. بایزید ثانی‌زماننده آیریجه‌پادشاهك‌الی‌اوتمك‌شرفنه نائل‌اولمشدر. دور مدارس‌ایله ۹۴۰ده استانبول قاضیسی، ۹۴۴ده روم ایلی‌قاضی عسکری اولدی. قاضی‌عسکر اولمسندن برهفته مقدم رؤیاده فاتح جامعنده سکز رکعت ایکندی نمازی‌قیلدیرمشدی؛ قاضی عسکرلکی‌سکز سنه‌سورمشدر؛ «کاشکی اقشام نمازی قیلدیرسه ایدك ! » دیه لطیفه ایدرایدی. ۹۵۲شعبانده‌شیخ‌الاسلام اولمشدر. ۹۸۲سنه‌سی جمادی‌الاولاسنك‌بشنجی پازارکونی ارتحال ایده‌رك حضرت ایوب جوارنده بنا ایلدیکی‌مکتب ساحه‌سنه دفن اولنمشدر. ابن کمال ایله ابوالسعودك علمای عثمانیه آره‌سنده درجه‌لری شوندن اکلاشیلیر :کمال‌پاشازاده «معلم اول»، ابوالسعود «معلم‌ثانی» صایلمشدر. بردفعه‌برکون ظرفنده ۱۴۱۲ وبردفعه دخی۱۴۱۳فتوی ویرمشدر. ۹۷۲ تاریخنده «ارشادالعقل السلیم‌الی‌مزایا القرآن العظیم » عنوانلی‌تفسیری‌سورهٔ صاد آخرینه واردقده دامادی واسطه‌سیله‌سلطان‌سلیمانه کوندرمشدر. پادشاه‌تفسیری‌استقبال‌ایلدی‌واوزمانه قدر شیخ الاسلاملرك‌وظیفه‌سی ایکی‌یوز اچقه‌ایکن‌بش‌یوز اچقه‌یه‌چیقاردی؛ ۷۳شعبانده تفسیر اکمال،وظیفه‌ده‌التی‌یوزه‌ابلاغ اولندی. آثارسائره‌سی‌ده‌واردر. «طویل‌القد، خفیف العارضین،بیاض‌وسمره‌میانده‌بین‌بین محاسن جلیله‌لری‌طولانی‌وشب‌مهتاب‌کبی‌نورانی، وقور وادیب، وجیه ومهیب، لباس‌تجملدن عاری، همرنك‌سلف‌صالحین، پیرو صحابه وتابعین ایدی. »عربی، فارسی، ترکی شعر سویلردی. اشعار عربیه‌سنك اشهری :

ابعد سلیمی مطلب ومرام * وذراها موقف ومقام.

مطلعلی‌قصیده‌سیدر. [سلطان سلیمانه مرثیه‌سنك بعض ابیاتی زیرده کوریله‌جکدر] . لسان عثمانیده دخی اوزمانك شیوه‌سنه کوره پك‌کوزل شعر سویلردی . براوغلنه مرثیه‌سندن برقاچ بیت :

(۱) موصل ولایتی داخلنده برقضا مرکزی.

کل ای خجسته خصال وملك جمالم کل، * دوکندی حسرت ایله طاقت ومجالم ،کل!
سنی بقاده قویوب بن فنا بولهم، دیردم * وجود بولمادی اندیشهٔ محالم ، کل !
سنکله ملك وجودم تمام عامر ایدی * بیقلدی جملهً اولدی خراب حالم ، کل !
بوروز کار ایسه ای ابر، ایدن یاشك سیلاب * بنی ده اغلادان اولدر، کل اغلاشهلم ،کل!

شو بیت دخی ابوالسعود کدر :

ینه سودا زدهٔ زلف سیهکار اولدم * ینه براوکمایه جق درده کرفتار اولدم.

سلطان سلیمانك برخصوصده کی رأینی تسلیم زمینده تقدیم ایلدیکی :

«حقانظر شاه جهان حق بین است * رأیش سند دین وعماد دین است
نزد عقلا این مثل دیرین است * هرکارکه خسرو بکند شیرین است.»

قطعه سندن دولایی درکه کمال بك «دوراستیلا» نك خاتمه سنده ابوالسعودی زنبیللی ایله مقایسه ایده رك ملانك جواب شیرینی حیثیت مقامنه موافق بولمامشدر.

ذیل شقائقك کنارنده ابراهیم پاشانك سبب قتلنه تعلق جهتیله مهم اولان شوفقره مندرجدر :

«سلطان سلیمان کورفوز سفرندن عودتله سیروزه قریب کلدیکی زمان قاضی عسکر محیی الدین افندی وقدری افندی یانینده بولنه رق اونلرله قونوشیوردی. سوز ابراهیم پاشانك سبب قتلنه انتقال ایتدی. بوخصوص «هارون الرشید ایله جعفر برمکی ماده سی کبی» برسر اولدیغندن «کستاخی سؤال» باعث انفعال اوله رق قاضی عسکرلر معزول اولدیلر. روم ایلی ابوالسعوده، اناطولی چوی زاده یه ویرلدی.»

ابوالسعود تفسیرنده اسکندر ذوالقرنیندن بحث ایدرکن سیروز یاقینده کی خراب قلعه یی کزدیکنی یازدیغی دخی مذکور حاشیه ده مندرجدر .

سلطان سلیمانه مرثیه سندن ذیل شقائقده مندرج اولان ابیات :

اصوت صاعقةٍ ام نفخة الصور * فالارض مدمائت من نقرناقور .
اصاب منه الوری دهیاء داهیة * و ذاق منه البرایا صعقة الطور .
تصدعت قلل الاطوار و ارتعدت * کانها قلب مرعوب و مذعور .
واغبر ناحیة الخضراء وانکدرت * و کاد یمتلی الغبراء بالمور .
ماجاء من عسکر الاسلام من نبأ * قدحیرالناس جمهوراً بجمهور .
فمن کئیب وملهوف ومن دنف * آن بسلسلة الاحزان مأسور .
فیاله من حدیث موحش نکر * یعافه السمع مکروه و منفور .
تاهت عقول الوری من هول وحشته * فاصبحوا مثل مجنون و مسحور .
دموعهم وقدا نهلت منابعها * کانها عین طوفان و تنور .
اجفانهم سفن مشحونة بدم * تجری ببحر من العبرات مسجور.

اتى بوجه نهار لا ضياء له * كانه غارة شنت بديجور .
ام ذاك نعى سليمان الزمان ومن
مضت اوامره فى كل مأمور.
مدار سلطنة الدنيا ومركزها * خليفة الله فى الافاق مذكور .
معلى معالم دين الله ومظهرها * فى العالمين بسمى منه مشكور .
بلهذمى الى الاعداء منعطف * ومشرفى على الكفار مشهور .
لهوقائع فى الاكناف شائعة * اخبارها زبر فى كل طامور .
ياعين لاتبرحى تبكين بعدولا * نفار الدهرمن دمع وساسور .
واهرقيه على الخدين هامعة * من الجفون الهوامى مثل عصفور .
لاتطرفى طرفة نحوالدنا ابداً * لاتنظرى نظرة تلقاء منظور .
يانفس مالك فى الدنياء مخلفة * من بعد رحلته من هذه الدور .
وكيف تمشين فى الارض غافلة * اليس جثمانه فيها بمقبور .
اتحسبين حلالا بعد ذلك ان * نستأخرى ساعةً فى عالم الزور .
دارالبوار مدار الشر معدنه * كلافبورى على اثاره بورى .
حق على الناس ان يموت اسى * لكن ذلك امر غير مقدور .
فللمنايا مواقيت مقدرة * تأتى على قدر فى اللوح مسطور .

ابوالسعود‌ك تفسيرى اثر معتبر ومحترمدر؛ شوقدركه تفاسير موجوده‌نك اكبيوكى اولديغى حقنده‌كى افادهٔ مورخ موافق حقيقت اولمايوب اندن چوق بيوك تفاسير واردر.

ص ١٤، س ٢٠ — يحيى پاشا زاده محمد پاشانك اوغلى ارسلان پاشا اوله جقدر. محمد پاشايه «يحيالو محمد پاشا» دينلديكى پچويدن اكلاشيلير، ج ١ ، ص ٢٩.

ص ١٩، حاشيه ١ — اولامه بايزيد ثانينك اواخر سلطنتنده شيطان قولى حادثه‌سنده بوطرفدن ايرانه قاچمش اولديغندن بونك حقنده «ايرانى» دينلمسى اثر سهودر؛ مع هذا موسيقيدن آز چوق آكلايه بيلير دى.

ص ٣٩، س ٧ — سلطان مصطفانك مقتلى اولمق اوزره قره‌چلبى زاده «آق‌تپه» وپچوى «آق‌اويوك» موقعنى خبر ويريورلر .

ص ٤١، س ٨ — يحيى اشبو مرثيه‌سنده :

«اوماهى اينجه خياليله ايتديلر معدوم ! »

مصراعيله شاعر خيالى بى ايما ايديور كه صدراعظم رستم پاشايه حلول ايده‌رك كويا شهزاده‌نك باباسنك يرينه كچمك آرزو وتشبثنده بولنديغنه دائر اختراع فسادايدن اودر. خيالى ايپ اينجه برآدم اولمق كركدركه حقنده «اينجه» وصفى قوللانلشدر.

كتيردى ارفه‌سنى بيره زال دورزمان * وجودينه ستم رستميله ايردى زيان.

بیتی دخی زال محمود ایله رستم پاشایی ایما ایدر . زال محمود، پادشاهك اوتاغی اوكنده شهزاده‌یی قوللرندن طوتوب كمند ایله بوغان شخصدر.

یالانجینك قوری بهتانی ، بغض پنهانی * آقتدی یاشمزی، یاقدی نار هجرانی ·
و: خطاسی غیر معین ، كناهی نامعلوم ؛ * زهی شهید سعید وزهی شه مظلوم !

بیتلری حقیقت حالی اورتهیه قویه‌جق قدر جسورانه اولدیغی كبی شاعر :

بونك كبی ایشی كیم كوردی، كیم ایشتدی عجب؟ * كه اوغلنه قیه‌یه برسرور عمر مشرب !

بیتیله پادشاهی دوغریدن دوغری‌یه تقبیح ایتمكدن چكنمه‌مش ، مع هذا نهایت مرثیه‌ده :

الهی جنت فردوس اكا دوراغ اولسون * نظام عالم اولان پادشاه صاغ اولسون !

بیتیله كندیسنی محافظه‌یه چالشمشدر. « مكر رستم ٩٦٠» تاریخی ده یحیانكدر.

سلطان سلیمانك صوك زمانلرینه دوغری یازلمش اولان نشانجی تاریخی دیورکه :

«ولایت قرمانده قصبهٔ ارکلی به نزول همایون اولدقده شهزاده سلطان مصطفانك اغراض نفسانیسی مهیج قوای جسمانیسی اولوب وافر عسكر ایله اماسیه‌دن كاوب صورتا پادشاه حضرتلرینی استقبال ایدوب لكن صورتا باطل آمال ونقش تصورات محال لوح خیالنده مرتسم اولدیغی دلائل عقلی ووسائل نقلی ایله معلوم اولمغین ...»

نشانجی پاشانك پادشاهه حق ویرمسی طبیعیدر. مع هذا «دلائل عقلی ووسائل نقلی»دن برفكر قناعت ویره‌جك معنی چیقماز. وقعه‌یی متعاقب یحیانك اوصورتله مرثیه‌خوان اولیشی بزم واجنبی مورخلرینك اتفاقی وجه ایله شهزاده مصطفانك معصوم اولدیغنی كوسترر.

اوزمانك ترجمه آثار ادبیه‌سنده باشلیجه درت مرثیه كوریلیورکه ایكیسی شهزاده سلطان محمد حقنده خیالی ایله فضلینك، اوچنجیسی شهزاده سلطان مصطفی حقنده یحیانك، دردنجیسی سلطان سلیمان حقنده باقینكدر. خیالینك اسلوبی یحیایه، فضلینك هر ایكیسنه فائق كورینور. لكن جسارت حقیقت كویانه‌ده یحیی البته چوق یوكسكدر. باقی طرز استادانه‌سنده جمله‌سنه تقدم ایلدیكی محتاج بیان دكلدر .

بومرثیه‌لرك جمله‌سی خیرالله افندی تاریخنده دخی مندرجدر .

ص ٦١، — اون دردنجی سطرده وصوك سطرده «مصبطه» «مصطبه» اوله جقدر.

ص ٦٤، س ٢٢ — پچوی، ج ١، ص ٣٩٩، ایلچینك آدینی «پیرفرتوت اعنی تابوت اغا یوزباشی» دیه یازیبورسه ده بو كلمه‌نك اسم خاص اتخاذ ایدلمسی مستبعد وهله ایلچیلكه بو اسمده برشخصك تعیینی اوزمانك سرایلری مراسمنه كوره محال اولدیغندن بزده كی پچوی مطبوعی یا كلش اولمالیدر.

ص ۸۱، س ۱۶ — پچوی دخی، ج ۱ ص ۳۹۴، ساعت چقوری دیمش ایسه ده دیکر تاریخلرده یازلدیغنه کوره « سعد چقوری » اوله جقدر.

ص ۱۰۹، س ۲۸ — «سلیم اول» دینلمسی هامه رك سهوی اولسه کرکدر. موضوع بحث اولان صوفی علی جبه جی باشیلقدن قپوجیلر کدخدالغنه وصوکره سنجاق بکلکنه ارتقا ایده رك برآره لق شهزاده سلیمه (سلیم ثانی) لالا اولمش واستانبوله یوز اون اوله صو کتیرلمکده استخدامندن دولایی مرعش بکلربکلکنه ارتقا ایتمشدر. سلانیکی، ص ٤ . سلانیکینك افاده سی اولکی انشا آتك سلیم اول زماننده زیاده سلیمان قانونی زمانینه عائد اولدیغنی کوسترر. شومناسبتله سلانیکینك یازدیغی برفقره شایان دقتدر: سلطان سلیمان کورزنیقوله دینیلن استادی صویوللرینه دائر معلومات آلمق اوزره برقاچ کره شکارکاهده حضورینه کتیرتمشیدی. وزیراعظم رستم پاشابونی ایشیدنجه نیقوله یی حبس ایتمشدر. پادشاه برکون کاغدخانه ده آیاق دیوانی ترتیب ایده رك صویوللینك سبب حبسنی سؤال ایتمکله صدر اعظم «بوآدم حضور همایونکزده برچوق مصارفه احتیاج کوسترمش؛ برقاچ کون آلیقویدق کدانشا آتك نه صورتله یاپیله جغنی اکلایه لم. برده صوکتیرمك کوزل برشی ایسه ده استانبولك چشمه لری چوغالنجه یباتجیلرده چوغالیر؛ خصوصیله ارباب زراعت کویلرینی، زراعتلرینی براقوب پای تختده دولارلر. بوندن بالآخره مضرتلرحدوث ایدر» مطالعه سنی سردایتمشدر. صناعت وتجارتی اکثریتله اجانب الده اولان برپای تختك تکثر نفوسی واقعا برفائدهٔ صحیحه تشکیل ایلز؛ لکن حال حاضرده دنیانك دورانی طوردرمق قابل اولمادیغندن یرلی نفوس، صناعت وتجارتی دردست ایتمکه چالیشمالیدر.

ص ۱۲۷، س ۲۳ — وزیراعظم علی پاشایه عائد اولان بوفقره سلانیکیده باشقه درلودر. صدراعظم باشداره دن، یعنی آمیرال کیمسندن چیقدیغی وقت « بزم بنکی پاشالریمز مالطه قلعه سنی حلوا صانوب یمك ایسترلر. طوتوملرینی بکنمدم. سویلنمدك سوز قالمادی؛ اکلادم که نصیحتم قولاقلرینه کیرمیور. الله صوکنی خیر ایتسین ! » دیمش ایدی. سلانیکی میرآخور فرهاد اغادن حکایةً علاوه ایدرکه: قپودان پاشانك مکرراً پاره طلب ایتمسندن دولایی پادشاه منفعل اوله رق اونك حقنده فنا برسوز سویلمش وفرهاد اغایه «سنك قاین پدریکه کونجندم؛ اغزمدن برسوز چیقدی. صوکره پشیمان اولدم ایسه ده نه فائده! جدم سلطان محمد خانه ده بویله برشی واقع اولمشیدی» دیمش. سلانیکی بوسوزك نه اولدیغنی فرهاد اغادن سؤال ایتمش؛ فرهاد اغا، پادشاهك بونی کتم ایدوب سویلدیکنی بیان ایلمش.

ص ۱٤٦ ، س ۱۵ — زیرده ۱۸۰ نجی صحیفه یه دائر یازیلان فقره یه مراجعت .

ص ١٧٣، س ٨ — بو قانونلرك اصلی اوزرنده تدقیقات عمیقه اجرا ایدلمدکجه قطعی برشی دینیله مزسه ده احکام قانونیه نك احکام شرعیه یی ابطال ایتمسی غیر ممکن اولدیغی جهتله تعیین اولنان مجازات قانونیه نك احکام شرعیه دن باشقه اولمسی لازم کلیر؛ بناءً علیه بو جزالرده خفت تصویرینه محل قالماز.

ص ١٧٥، س ٤ — جهانماده (ص ٥٣٤ — ٥٣٦) قهوه حقنده هزار فن حسین افندیدن نقلاً شایان دقت تفصیلات واردر. قهوه نك کشفی مخاده « کیجیك » علتنه اوغرامش بعض کیمسه لرك اوصاب طاغنده شیخ عمری زیارته کلهرك بالضروره قهوه ایله تعیش ایتلری اوزرینه اوعلتدن قورتلمریله وقوع بولدیغی تفصیلات مذکوره جمله سندندر. عرب شاعری طرفندن قهوه نك زنجی یه تشبیهی فقره سنك دوغریسی غالبا بر عجم شاعرینك «سیه چرده» یه بکزتمسندن عبارت اوله جقدر.

ص ١٧٩، س ٢٤ — قدس ترمیمی حقنده پچوی بویله یازار: « قدس شریفده صخرة اللهك ایچی وطیشی، یعنی اخشابی وطاشی منقش ومصنع کاشی ایله تزیین وانواع نقوش ایله رشك نکار خانهٔ چین اولدیغی براثر معتبر درکه [سلطان سلیمانك] صفحهٔ حسناتلرینه سر لوحهٔ غیر مکرر واقع اولمشدر. » بو جلدك ١٥٣ نجی صحیفه سنده بیان اولنان «قدسك دیوارلرینی تعمیر» ایشی دخی بروجه محرر صخرة اللهك ترمیمندن عبارت اوله جقدر.

ص ١٨٠، س ١٧ — سیگه توارك فتحی تاریخندن باشلایه رق سلطان سلیمانك ارتحالی، سلطان سلیم ثانینك خبر ارتحال اوزرینه بولندیغی محلدن حرکتله کوتاهیه یه واوردن استانبوله ورودی تاریخلرینی تدقیق ایده جکز:

١ — سیگه تك فتحی تاریخنی هامه در ٢٢ صفر ٩٧٤ = ٨ ایلول ١٥٦٦ کوستریور (ترجمه، ج ٦، ص ١٤٧). حال بوکه پچوینك دقتله مطالعه سندن (ج ١، ص ٤١٧ و ٤١٩) اکلاشیلیرکه تاریخ مذکور ٧ ایلوله مصادف اولمق اوزره دارائه اولنمشدر. ٧ ایلول ١٥٦٦ برجمعه ایرته سنه مصادفدر؛ سلانیکی دخی (ص ٤٤) قلعه نك فتحی جمعه ایرته سی صباحندن باشلادیغنی بیان ایدر. دیکر طرفدن هامه رك مراجعت توصیه ایلدیکی (ص ٣١٧) برال یازیسنك عنوانی « سیگه تك ٧ ایلول ١٥٦٦ » ده فتحنه دائر اولدیغنی کوریورز. شوحالده بو تاریخدن شبهه ایتمك ایچون برسبب بوله مادیغمزدن و ٧ ایلول ١٥٦٦ جمعه ایرته سی کونی تقویم حسابیله ٢١ صفر ٩٧٤ تاریخنه دوشدیکندن تاریخ فتح اوله رق ٢١ صفر ٩٧٤ = ٧ ایلول ١٥٦٦ جمعه ایرته سی یی قیدایدرز. برقسمی تصادق طرفینه وبرقسمی حساب صحیحه مستند اولان بو تاریخك قبولندن صوکره مورخلرده کی اختلافات جزئیه نك تنقیدنده

برفائده کوره مدیکمز جهتله اوندن صرف نظر ایلدك.

۲ — وقایعی تاریخ وقوعنده بالذات قید ایدن سلانیکی سلطان سلیمان قانونینك زمان ارتحالنی « صفر آینك یکرمی ایکنجی جمعه ایرتهسی کیجه سی صباحه درت ساعت قالدقده » تصریحیله یازمقده اولدیغندن افادات سائره یه ترجیحاً بونك اساس اتخاذینی قبول ایدیورز. شو حالده پادشاه هائمه رك یازدیغی کبی قلعه نك فتحندن ایکی کون اول وفات ایتمش اولمایوب ارتحالی تعقیب ایدن کون — که جمعه ایرتهسیدر — قلعه یه صوك هجوم وقوع بولمش، قوماندان زرینی (بزم تاریخلرك «زرونجق» دیدکلری) اوکون دیشاری چیقوب اولدیرلمش، قلعه اوکون برهوا اولمشدر؛ فتح ده اوکوندر. احتمال که هائمه ر ۸ ایلول تاریخیله عثمانلیلرك بقیهٔ قلعه یه وشهره تمامیله یرلشمش بولندقلری تاریخی قصدایدر. حسن چاوشك بشارت فتح ایله اعزام ایدیلهبیلمش اولمسی ده فتحك ارتحالی متعاقب وقوعنی مؤیددر. زیرا سلطان سلیمان وفات ایدر ایتمز سلطان سلیمه کاغد چیقارلمق ضروری ایکن صوقوللوایرتهسی صباحدن اعتباراً امارات فتح کورندیکی ایچوندر که چاوشی تأخیر ایده بیلمشدر؛ فتح ارتحالدن ایکی کون صوکره اولسه یدی حسن چاوش چوقدن یوله چیقارلمش اولور، والبته اونك اعزامنه باشقه بهانه بولنوردی. ذیل عطائینك شو فقره سی ده (ج ۱، ص ۹۶) حساب مبحوث عنهه موافقدر: «یوم فتح قلعه ده دیوانخانه صایوانننده طبل بشارت چالینیر کن خیمهٔ خاص شهنشاهیده رئیس الاطباقیسونی زاده پادشاهك میتنی غسله مشغول اولوب (براوده عیش وشادی، براوده یأس وماتم) مضمونی مشهود نظر اعتبار اولمشیدی؛ قلعه رئیسنك رأس مقطوعی سریر تنشوی مقابلنده موضوع ایدی». سلانیکینك افاده سنی — فقط شهر ایامنك عدد نجه تقویم حسابنه کوره برکوچك تصحیح ایله — قبول ایتدیکمز حالده سلیمان قانونینك قرق سکز سنه سلطنتدن صوکره بوعالمه تاریخ وداعی ۹۷۴ صفرینك یکرمنجی جمعه کونی اقشامی ویکرمی برنجی جمعه ایرتسی کیجه سی صباحه ٤ ساعت قاله رق (بچوینك دیدیکی کبی کیجه ساعت طقوزده) = ٦ — ۷ ایلول ۱۵۶۶ اولور.

۳ — حسن چاوش سیکه تك فتحی مژده سنی حامل اوله رق جمعه ایرتهسی، نهایت پازار کونی چیقمش اوله جقدر. هائمه رك (ص ۱۸۰) یازدیغی کبی سکز کونده کوتاهیه یه واصل اولمادی؛ سلانیکینك (ص ۵۳) تصریحی موجبنجه سکز کونده استانبوله کلدی؛ درت کونده ده استانبولدن سلطان سلیمك یانه واردی. سلطان سلیم ثانی بولندیغی محلدن (که عثمانلی مورخی سلانیکی ایله سلانیکای خاخام الموسینونك افاده لرینه نظراً «صیچانلی» صحراسیدر) اسباب سفری تهیئه ایله حرکتندن ایکی کون صوکره برجمعه کونی جمعه نمازی

وقتنه قریب کوتاهیه یه کلمش، سرای قربنده حصاریکی جامعی خطیبنه تصادف ایده رك خطبه نك کندی نامنه اوقومسنی بالذات امر ایتمشدر. اوراده توقفسز استانبوله دوغری حرکتله مورخ سلانیکینك یازدیغی وجه ایله «ماه ربیع الاولك اون دردنجی دوشنبه (پازار ایرتهسی) کونی علی السحر قاضی کوینه» کلمشدر. شوحسابجه سلیم ثانینك کوتاهیه یه وصولی تقویم حسابیله ۱۲ ربیع الاوله دوشر؛ استانبوله وصولی کونی اولان پازار ایرتهسی ده ینه تقویم حسابیله ربیع الاولك اون بشنه تصادف ایدر. بوایکی تاریخك میلادیلری شودر: ۲۷ ایلول ۱۵۶۶، ۳۰ ایلول ۱۵۶۶ . هامه رك ۳۳۶ نجی صحیفه ده استاد ایلدیکی ایلچی راپورلری بوحسابك تبدیلنه بزجه کافی کورنمیور.

ص ۱۹۳ ، س ۲۳ — باقینك قصیده سی:

بحمدالله شرف بولدی ینه ملك سلیمانی * جلوس ایتدی سعادت تختنه اسکندر ثانی .

مطلعنده در. «مشهوراولان» متاع معرفت کندی رواجن بولدیغی دملر! «مصراع مشوشی بوقصیده دندر. لکن قصیده نك غزلندن :

کتور جام سرورانجامی، ای ساقی، یترچکدك * جفای دور کردونی، بلای چرخ کردانی!

بیتی قاضی عسکر مستقبله یاقشمازدی! فورینك تاریخی بودر:

مرحوم پادشاهك روحینه دیمش ارواح * « قیلدك دیار قدسی تشریف، خیرمقدم!

دنیا خلافتینی کیمه سپارش ایتدك ؟ * کیمی بیلیر خلیفه من بعد نسل آدم ؟ »

تاریخ ایدوب ایتمش ظاهر دکلی بوکیم * «سلطان سلیم اولدی صاحبقران عالم» ۹۷۴ .

جوهرینك تاریخی دها ایدر :

جهان بی بقادن روح پاکی رحلت ایتدکده * دیمش سلطان سلیمان پندایدوب اوغلی سلیم خانه.

«صاقین مغرور اولوب بو دولت دنیایه الدانمه * نه افریدونه قالمشدر، نه خودسام ونریمانه .

سلیم عدل وداداید، ساکه بندن بویتر تاریخ * بیلورسین قالمدی باقی جهان ملکی سلیمانه .

فقط بوندن ۱۰۲۱ چیقار. مکرکه املا دکشمش اولسون !

« شه سلیم اولدی امیرالمؤمنین» مصراعی ده تاریخ دوشورلمشدر. سلطان سلیمك کندی تاریخلری :

من که بودم سایهٔ پروردکار * پادشاهی داد حق بی اشتباه .

چون میسر شد سلیمی تاج وتخت * کرده ام تاریخش « ازظل اله » ۹۷۴ .

*

سریر سلطنت اولدی میسر * بحمدالله جهان خلقینه شاهز

ایریشدی فیض حق چونکیم سلیمی * دیدم تاریخنی « ظل الآهر » ۹۷۴

فقط جلوس سلیمی تاریخلرینك کمعنالیسی بعض ارباب صفانك بولدیغی وسلانیکینك

اونو تمایوب قید ایتدیکی « مدمن خمر ۹۷٤ » ترکیبدر.

ص۲۱٦،س۱۰ — «الاعراض، قری بین الحجاز والیمن، ویقال للرساتیق بارض الحجاز الاعراض، واحدها عرض» مراصد الاطلاع، ج۲، ص۲٤۸.

ص۲۱۷،س۱۳ — «جزع، جیمك کسریله، خرزیمانی ٔصینی یه دینور، آقلی قاره لی یمنی بونجقدر. یمنده، چیندهظهور ایدر. کوزه وطبقاتنه شبیه سواد وبیاض اولمغله کوزبونجغی دیرلر. بونك برقسمنه فارسیده باباغوری وبرقسمنه سلیمانی دینیلیر. عین الهر دیدکلری ده بونك نوعندندر» ترجمهٔ قاموس. بوکلهنك موقعنده آلمانجه ده Karniole کلهسی کوریلیور. فرانسزجه ترجمه ده محرر اولان Carniole کلهسنه ترکجه — فرانسزجه لغتلرده تصادف اولنه مامش ایسه ده کاتب چلبیدن مأخوذ اولمغله سیاق وسباق قرینه سیله مقصود «جزع» اولهجنی اکلاشلمشدر.

ص۲۲۱،س۱۰ — «سمر، قروزننده توران پادشاهلرندن برینك آدیدر. — سمرکند، حالا معربی اولان سمرقندایله مشهور ماوراء النهرده بر بلده آدیدر؛ آنده اعلی کاغدیاپیلیر. کند، ترکجه ده کوی دیمکدر. ذکر اولنان پادشاه قریه اولمق اوزره یاپدیروب تدریجی عظیم شهر اولمشدر.» برهان قاطع. اسکی کتابلر دقتله کوزدن کچیرلسه تورانیلرك خیلی آثارینه دسترس اولنه جقدر. حافظك — ایل کیسه سندن احسان اولمق اوزه — ترك شیرازینك خال هندوسنه بخارایله برلکده باغشلامسی سببی دهاایی اکلاشیلیور.

ص۲۳٦،س۱٦ — المانجه ده وفرانسزجه ترجمه ده عنبا کلهسنك موقعنده Jubeb محرردر؛ فرانسزجه — ترکجه لغتلرده بو کلهیه تصادف اولنه مامشدر؛ لکن جهاننماده صنعادن بحث اولنورکن «اول مشهور عنباچو قدر» دینیلهرك متعاقباً «دالرك، صاریقلرك توصیفنه انتقال اولندیغندن Jubeb ك عنبامقابلی اولهجنی اکلاشلمشدر. قاموسده «(عنباء) عینك کسری ونونك فتحیله یاش اوزومه دینور» دینلمش ایسه ده اوزومدن باشقه برشی، یاخود اوزومك برنوع مخصوصی اولمق اقتضا ایدر. جهاننما، ص۳۸٦.

س۲۷۲،س۲ — «آرائه ن جولیس *Ara in Caelis* » معبد سماوی دیمك اولدیغی و(ص۲۷۲،س٤) کتابه نك مألی بونك برهدیهٔ ذی قیمتدار اولدیغنی وشو عموده کیمسه نك ایاغیله باصمامسی لازم کلهجکنی بیاندن عبارت اولهرق عمود معناسنه اولان «Columnam» کلهسیله مارقوآنتونیوقولونیانك ایهام ایدلمکده بولندیغنی اکلاشلمشدر.

ص۲۸٦،س۱٦ — هامه رك باربروس حقنده « رومی الاصل» دیمسی اثر تعصبدر. کاتب چلبی خیرالدین پاشانك صورت نشأتی بویله یازار (اسفارالبحار، ق۱۲): «پاشانك

اسمی خضر درکه باباسی یعقوب، اجه اووه سندن(۱) برسپاهی زاده ایدی. مدللینك فتحنده یعقوب کوکللو یازیلوب اوراده قالدی. اونك اسحاق، اوروج، خضر، الیاس نامنده درت اوغلی وارایدی. هربری برکمی ایله تجارت ایدردی. اسحاق مدلیده تمکن ایتدی؛ اوروج مصر و طرابلس شامه سفر ایدردی؛ خضر سیروز و سلانیکه ایشلردی. اوروج قارداشی الیاس ایله طرابلسه کیدرکن ردوس شوالیه لرینه تصادف ایده رك شهید اولمش، وخضرده اسیر اوله رق خیلی زمان ردوس اطه سنده قالمشدر. بعدالخلاص، انطالیه ده بولنان سلطان قورقودن استیذان ایله اون سکز اوتوراق برکمی ایله قورصانلغه چیقدی، وردوس اطرافنده خرستیان کمیلرینی غارت ایده رك پولیه یقه سنه کچدی. اورالرده غنائم الدقدن صوکره اسکندریه یه توجه ایلدی. صوکره جربه اطه سنه کیتدی. سلیم اولك جلوسیله قورقودك فلاکتنده خیرالدین رئیس مدللیدن کمیسنی آلوب مغربه صالدی؛ اوروج ایله جربه ده بولوشه رق ایکی قارداش تونس حاکمنه مراجعت و برمحل طلب ایتملریله کندیلرینه حلق الوادتعیین اولندی...» هامه رده کاتب چلبینك بو افاداتنی قسماً آلمشدر، ترجمه دن، ج ۵، ص ۱٦۵: شوحالده خیرالدینك مسلمان اوغلی مسلمان اولدیغی جای اشتباه اولمادیغی کبی برسپاهی زاده اولان یعقوبك ده اجه اووه سی فاتحلری تسلندن وعن اصل ترك وپك چوق بطنلردن بری مسلمان بولنمسی احتماله اك قریبدر.

ص ۳۰۸، صوك حاشیه — شهزاده بایزیدك ترکجه غزلنی خیرالله افندی تاریخنك بش بیت اوله رق درج ایتمش اولدیغی مؤخراً کورلمشدر. آنحق بوندہ دخی بعض سهولر واردر. صولاق زاده ایله مقابله ایدیله رك غزل شوحاله قونلمشدر:

نیده یم ضایع ایدوب طول امله نفسی؟ * قالمادی ذره قدر دلده بودنیا هوسی .
اضطرابی قو، کل ای مرغ روان، صبر ایله * اسکیبوب ایشته خرابه واره یورتن قفسی .
کار بان ره اقلیم عدم منزلنك * طوقنور اولدی دلا سمعمه بانك جرسی .
غافل اولمه، کوزك آچ، دیدهٔ حق بین ایله کور * خوار کورمه خس وخاشاك ایله مورومکسی .
شاهٔ بیدل وبیمار وکنهکاره نه غم * سن اولورسه لك اکرای لطف خدا دسترسی .

ص ۳۱۲، ۱٦ نجی حاشیه — بوبابده مترجمك اجرا ایتدیکی تدقیقات نتیجه سی کاتب چلبینك لهنه چیقمشدر. هامه ر، سلطان سلیمانك ۱۵۳۵ سنه سندن بری ترجانه کلدیکنی، صدراعظم ابراهیم پاشانك ۱۵۳٦ سنه سنده وفات ایلدیکنی، اوزمانلر پیاله وطورغوددن بحث اولنمادیغنی یازیور .

اولا: سلطان سلیمانك ۱۵۵٤ تاریخنده (۹٦۱) حلبدن حرکت ایلدیکی، خادم ابراهیم

(۱) اجه بکك فتح ایتدیکی محل، اجه آباد ، بولایرك آرقه طرفی .

پاشانك قائم مقام صفتيله استانبوله وپادشاهك ديار بكر طريقيله ارضروم كيتديكى (ص ٤٣ و ٤٤)، ذات شاهانه نك ايراندن عودتده ٣ ذى القعده ٩٦١ (٣٠ ايلول ١٥٥٤) تاريخنده ارضروم دن چيقه رق بكرمى كون صوكره سيواسه واصل اولديغى (ص ٤٨) اشبو جلددن دخى اكلاشيلير. سلطان سليمان ديار بكردن ارضروم، ارضروم دن سيواسه كيتمك ايچون بهمه حال ارزنجان وترجان (نام ديكر ماماخاتون) دن كچه جك ايدى.

ثانياً: كاتب چلبينك يازديغى امر شريفده بحث اولنان ابراهيم پاشا، ١٥٣٦ ده اعدام اولنان ابراهيم پاشادكل، ١٥٥٤ نيسانندە اردودن قائم مقام اوله رق استانبوله كوندريلن خادم ابرهيم پاشادر. ذاتاً امرده كى «دستور مكرم» مشير مفخم، نظام العالم، وزيرم ابراهيم پاشا» دينلمشدر كه صدر اعظم القابنه بكزه ميور.

ثالثاً: بو زمانلرده يعنى ٩٦١ تاريخلرنده طورغود وپياله اورته ده ايدى.

زيرده عيناً نقل اولنان امر مذكورك تاريخى «اواخر ربيع الاخر، اثنين وستين وتسعمائه [٩٦٢] ببوردبريهٔ ترجان» در. سلطان سليمان ديار بكردن ارضروم عزيمتى اثناسنده و ٩٦١ ربيع الاخرى ايچنده ترجانده بولنمش اوله جغندن تاريخنده برسنه قدر يا كلشلق اولمسى محتملدر.

امر شريفك، تعبير ديكرله حكم همايونك صورتى بودر:

«افتخار الامراء الكرام، مختار الكبراء الفخام، ذى القدر والاحترام، المختص بعناية الملك العلام، كليبولى سنجاغى بكى وقپودانم پياله، دام عزه، توقيع رفيع همايون واصل اولجق معلوم اوله كه: بوندن اقدم حكم همايونم كوندريلوب «عنايت حق ايله بودفعه دريايه چيقمق امر اولنان دونانما كميلرينه سردار تعيين اولندك: لوازم ومهماتك تدارك ايدوب كميلرى احضار ايليه سز وطورغود دام عزه بياله بيورلمشدر؛ حسن اتفاق واتحاد ايليوب دولت همايون سعادت پيوندىمه متعلق اولان امور ده بذل مقدور ايليه سز» ديو بيورلمشيدى. اول امر شريفم كيرو مقررقيلنوب دريايه امر اولنان التمش قطعه كميلره باش وبوغ تعيين اولندىغك اجلدن كميلرى معجلاً اتمامه ايريشديروب كورك جيلرين تدارك ايدوب لوازم ومهماتك تعجيلاً كورمك ايچون دستور مكرم، مشير مفخم، نظام العالم، وزيرم ابراهيم پاشا ادام الله تعالى اقباله ودفتر داره حكم شريفم كوندريلوب ويكى چريلرم اغاسنه تعيين اولنان يكى چرى قوللرىمى ويره سن ديو امر كوندريلوب دريايه سنكله بياله تعيين اولنان قوجه ايلى ومدللو بكلرينه دخى احكام شريفه كوندرلدى. اويله اولسه بيوردم كه درگاه معلاجاوشلرندن محمود زيدقدره وارنجق اصلاناً خيروتراخى ايتميوب سنكله چيقه جق التمش كميلرى كيجه وكوندوز اوزرينه اولوب اتمامه ايريشديروب كورك جيلرين تكميل ايليوب تعيين اولنان يكى چرى قوللرىمى الوب وسنجاق بكلرين دخى سنجاغى عسكريله كميه آلوب وقت وموسميله دريايه چيقوب مناسب اولان محله فرانچه پادشاهنك دونانمالريله جمع اولوب دولت همايونه متعلق اولان مصالحه حسن اتحاد ايله مباشرت ايليه سن. بو خصوص موجب اهتمامدر؛ اعمال ايتميوب كميلرى معجلاً اتمامه ايريشديروب مقدم چيقارمق يابنده دقيقه فوت ايتميه سز. مشار اليه قولم طورغود دام عزه دريانك جمله

احوال وامورینه واقفدر؛ انکله مشاوره دن خالی اولمایوب حسن زندکانی و کمال اتحادایدوب یکدل ویکجهت اولوب شویله کهلازمهٔ غیرتدر، ظهوره کتوروب سوءتدبیرایله عرض وناموس سلطنته مغایر وضع اولمامق بابنده انواع مساعیٔ جمیله ظهوره کتوره سز، وکوکللولوند کمیلری دخی بیله کیتمك بیورلمشدر. مشارالیه قولم زیدقدره انلرك احوالنه واقفدر؛ انك معرفتیله کوکللورئیسلری دخی بیله آلوب هربرینه اول، وجه کوردیکی اوزره استمالت ایدوب پکسماد لازم اولانه پکسماد ویروب آنك معرفتی ومشاوره سی ایله دولت همایونه متعلق مصالحه ودین بولنه استخدام ایلیوب عنایت حق ایله یوز آقلقلرین تحصیل ایتمکه سعی جمیل ایلیه سز، هرکمی یه عادت اوزره یکرمی نفر آلاتجی قویوب وانلردن غیری غلطه عزبلرندن دخی یراقلری ویساقلری ایله اوتوز نفر عزب تعیین ایدوب کمیلره یرلشدیروب بیله آلوب کیدوب استخدام ایلیه سز، وترسانه محافظه سی ایچون وآنده قالان اون قطعه کمیلر مهمنه دخی کفایت مقداری آیلقویه سز، شویله بیله سز علامت شریفه اعتماد قیله سز. تحریراً فی اواخر شهر ربیع الاخر سنه اثنین وستین وتسعمائة. بیورد بریهٔ ترجان»

شو وثیقه جودت تاریخنك برنجی جلدی تذییلاتنده دخی عیناً مندرجدر.

بو امر اوزرینه وقوعه کان سفر بو جلدك یوزاون التنجی صحیفه سنده یازلمشدر. تدقیقات مذکوره اوزرینه برایکنجی حقیقت دها چیقار. «ابراهیم پاشاطرفندن دیوان عالیده فرانسه ایلچیسنه ایراد اولنان نطق رسمی» حقنده خیرالله افندی تاریخنك تنقیدی وبو بابده جودت تاریخنك افاده سی بشنجی جلدده تذییلات مترجمك صوکنده یازلمشدی. نطق مذکور جودت پاشانك یازدینی وجه ایله قائم مقام ابراهیم پاشاطرفندن ایراد اولنمشدرکه بو ابراهیم ۹٦۱ده حلبدن استانبوله توجه ایدن ذاتدر. نطقده بیان اولندینی وجه ایله فرانسه سفیرینك مراجعتی سلطان سلیمانه عرض اولنمش، پادشاه فرانسه نك اولجه کوستردیکی وفاسز لغه باقمیه رق معاونت ایچون پیاله وطوزغوده امرویرمشدر.

پك محتشمانه وعصر سلیمانی یه پك لایق اولان نطقك جودت تاریخندن صورتی زیرده نقل اولنور.

دیوان عالیده فرانسه ایلچیسنه ایراد اولنان نطق رسمی

اشبو دیوان عالیده هرکون وکلای دولت علیه ایله مجتمع اولدیغمزك حکمتی شوکتلو قدرتلو پادشاه عالمپناه افندمزك طرف شاهانه لرندن مأموراً مخصوص امور معظمهٔ ملکیه لرینی مذاکره ومشاوره ایتمك قضیه سنه مبنیدر. هرکس دیوان عالی یه شرفیاب قدم ودخول اولدقجه اعراض وعلل مخصوصه سنی ترك برله ذهن وخاطرینه تبادر ایدن خلاصهٔ فکر وتدبیرینی شروط سر بسیت وحق کویی یه رعایت ایده رك بیان وافاده ایدرز. بودفعه صدق وحقك انیس حقیقی وقرین صحیحی اولان سر بسیت ایله جنابکزه هرنه افاده ایدرسه رك مغبر الخاطر اولیه جغکزی مأمول ایدرز. متبوعکز اولان فرانسه قرالی سلطنت سنیه ایله عقد اتفاق ایده لیدنبرو فرانسه ملتی حقنده درکار اولان حسن توجه شاهانه نك اقتضاسندن ناشی اعدا کزك مضرت وزوالنی التزام وبنیان دولتکزی تقویه واستحکام ضمننده قوت قاهرهٔ سلطنت سنیه یه منوط ومتوقف اولان جمیع اسباب ووسائل همکاری بیدریغ ومأمول ومتمنا کزاولان مساعیٔ جمیله مبذول

ومسئولاتكز توسيع بيورلمقده طرف دولت عليه دن قطعياً تجويز قصور اولنمامشيكن فرانسه طرفندن ظهور ايدن مدعا طريق حق وانصافدن بعيد وعرض وناموسه دخى منافى وآيين دوستى واتحادك فسخنى موجب اولور اطوار كستاخانه كزه نظراً بلكه مراسم حيا وادبه دخى مخل اولديغنى بزدن غيرى سزى سومين اغيار ديه بيلور. متفق اولان ايكى دولت خلوص طويت وصدق نيت ايله طرفينه راجع اولان مهالك ومضاره ومشاق ومصارفه مشارك اولهرق اتفاقك بقاسنه سعى ايتمك كركدر. والامقابله بالمثل قاعده سنه رعايت واعانتده برطرفدن قصور اولنورايسه اتفاق طبيعتيله ملغا ومنفسخ اولور. سزفرانسه لودوستلرمز ايسه دولت عليه برتهلكه واضطرابه دوچار اولدقجه دائماً تغافل وتسامح وملتكز برجنك ومخاطره يه كرفتار اولورايسه اظهار كمال تيقظ وطلب اعانتده تعجيل وابرام ايدرك وقتاً من الاوقات معاونت لايقه ايله دولت عليه يه مددرس اولميوب همان ساده وعدلر وبى فائده سفارتلر ايله دوستلق اظهار ايده كلورسز. المانيا ايمپراطورى واسپانيا قرالى اولان قارلوس دولت عليه عليهنه ممالك غربيه نك بالجمله عساكرينى اوستريا ومجارستانه جلب وجمع وجزيرهٔ موره بلادى اوزرينه وتونس محاصره سنه سوق وتسليط ايتمشيكن مشترك اولان دشمنمزك اشغالنه متعلق قنعى اثر محبت واعانتكز ظهور ايتدى؟ اكرچه دوستلغه منافى بوكونه وقوعيافته اولان قصور ومسامحه كزدن صرف انظار مصوت ايدرك عفو ايله معامله ايتمك ملتزمز اولوب انجق اول ايامده مضايقه واضطراب حالنزه رقت وشفقت ايتمامكز ودشمنك اول هنكامده اظهار ايلديكى حقارت واهانتدن اصلا متأثر اولمامكز شويله طورسون دشمنمزه تبريك يوللو عرض خلوص دخى ابتديككز نجه تحمل ايده بيلورز؟ ايتاليايه كچمك وسزه اعانت وخدمت ايتمك مأموريتيله سرعسكر يمز اولونيايه دك قطع مسافه وسوق عساكر اسلاميه ايتمشيكن ايتاليا سواحلنده عساكر مزه معين اولهجق طرفدار لردن وتفاخرانه وعدوخبر ويرديككز دوستلردن هيچ بريسى كورنمدى وطرفكزدن دخى يكدمده بالاتفاق ايتاليايه لاحل الاشغال تعيين عسكر ايتمك مقتضاى شروط دوستيدن ايكن سزلردن برحركت رونما اولميوب شويله كه بزلرهرنه قدر مقدماومؤخراً رأى وتدبير كزدن اعانت وهمتكزدن مستغنى اولدق ايسه ده سزلرنه بزه ونه كنديكزه برايه جق طورده بولنوب دائما ايولك ودوستلق ايتمك فرصتنى فوت ايده كلديكز.

وندىك جمهورى سلطنت سنيه نك كرك قوت قاهره سنى وكرك شعار وفادارى وخلوصنى كركى كبى بالفعل تجربه ايدوب سزلردشمن مشترك زايله عقد متاركه ومعاملك محروسه حقنده مضمر اولان سوء قصدينى بلاروية تروج ايدركن بزلرينه بالذات اخرك توسط واعانه سى حلول ايتمكسزين دشمنمزدن اخذانتقام ايلدك. طرفكزدن برامداد ظهور ايتمكسزين بزلر اعدامزك صولتنى دفعه موفق وخيرالدين پاشانك همتيله دشمنك قوت بحريه سنى تار ومار واسپانيا قورصانلرينى محو واز اله ومعالكمزى بعد الاستخلاص مجدداً ممالك متعدده دخى فتح وتسخيره دسترس اولدق. معلومكز اولسون كه بوفتوحاتده سزك مدخل ومحتكز اولمامق حسبيله سزه عرض منت وتشكر ايتميز. مع مافيه دولتين بينندە مربوط اولان دوستلغه حرمةً فيمابعد ماضيى يى تذكير ايتمكى روا كورميزو آثار خلوص ومحبتمزى سزه اثبات ايتمك ارزو سنده يز. لكن قوت نيك بخت وطالعه بتون بتون اعتماد ايتمك كارعاقبت انديش اولمديغندن مقتضاى وقت وحاله ومهالك محتمله يه وموسم هوايه نظر وملاحظه ايدرز. سزدوستمزدر عليه يه بودفعه پك كج كلوب بزدن مطلوب ايلديككز دونمايى بوموسمده روى دريايه اخراج واعمال ايتدرسه ك جسارت قبيلندندر. موسم صيف كذار ايدوب روز قاسم تقرب ايتمكله تجهيز واخراج دونمايه وقت وامكان مساعده ايتمز. خصوصا بعيد ومديد اولان سفر دريايله مألوف اولميان نفرات عمل واعراضه مبتلا اولهكلدكارى محتاج بيان دكلدر. اغستوسده خيرالدين

پاشانك دوچاراولدیغی قضا وسقطلق بوموسمده دریاده کشت وکذارایتمك خطا اولدیغنه دلیل کافی دکلیدر؟

اوقدرسر بسیت وخلوص ایله جنابکزه افادهٔ مافی الضمیرایلدیکمدن کوجنمیه جککزی مأمول ایدرم. باقی عرض ایلدیکز مسئولات وتکلیفات کز خصوصی ارادهٔ شاهانه یه تعلیق اولنوب نه کونه امر وفرمان پادشاهی ظهورایدرسه جنابکزه افاده اولنور .

نطق مذکور حقنده ویریله جکی بشنجی جلدك نهایتنده بیان اولنان تفصیلات بوندن عبارتدر. ینه اوجلدك نهایتنده، تفصیلی موعود اولان مکاتب سلیمانی یه کلنجه : فریدون بك منشأتنك ایکنجی جلدنده (ص ٤٠٤ — ٤١٣) فرانچه قرالنه یازلمش اولمق اوزره مندرج اولان ومألرینه نظراً سلطان سلیمان طرفندن یازلدیغی اکلاشیلان مکتوبلر طقوز قطعه در.

برنجی مکتوبك خلاصه سی — دارمونك یرینه تعیین اولنان ایلچیکزکمال اخلاصکزی وقارلی ایلی بکی طورغودك أعزامی مناسب اوله جغنی افاده ایتدی. شمدی حلبده یز. دیار شرقه عزیمت ایده جکمز جهتله ایلچیکزك استانبوله عزیمتنه رخصت ویرلدی. طورغوده دخی دکیزه چیقمق ایچون امر ویرلمشدر قبره طرفندن ده سابق وزیراعظم محمد پاشا(١) باشبوغ تعیین اولنوب بدون وطمشوار بکلربکلربنه ومحمد خانه وسائر امرایه امرلر ویرلمشدر. قرال اوغلنه معاونت بیوریکز. بوطرفك احوالی ایبدر. قریباً مقر خلافته عودتمزده دشمنلرك احوالی مراد اوزره کورلور. اوطرفده عطف نظر دقتدن خالی قالنماز.

[بومکتوبك تاریخی یوقسه ده سلطان سلیمانك حلبده قالدیغی تاریخ ٩٦١ در.]

ایکنجیسنك خلاصه سی — اخلاصی متضمن مکتوبکز کلدی . طورغودی بولمق ایچون بالدفعات قادرغه کوندرمش اولدیغکز حالده بلاسبب عودت ایتدیکنی یازیورسکز. ایران ایله ایشمز تسویه اولنمشدر؛ بودفعه قپودان پیاله پاشا باشبوغ تعیین اولنه رق طورغودا ونك معیتنه ویرلمشدر. هرسنه دونانما کوندرلمك، مشکلاتدن خالی اولمدیغندن بودفعه سزك دونانما کزده مهیا بولنه رق دریاموسمی کچه دن ایش کورمکه غیرت ایدلمیدر.

[بونك ده تاریخی اولمایوب فقط ٩٦١ دن صوکره جه اوله جغی اکلاشلمقده در.]

اوچنجی مکتوبك خلاصه سی — مکتوبکز کلدی. دونانما اوجه کوندرلمشدر؛ ان شاءالله سزك دونانما ایله برلشوب موفقیت استحصال ایتمشدر. ایران ایشلری بیتوب پای تختمزه عودت ایدلمشدر.

[کذلك تاریخسزدر. ذات شاهانه ایران سفرندن ٩٦٢ رمضانده استانبوله عودت ایلدیکندن تقریباً اوتاریخلرده اوله جقدر.]

(١) «وزیراعظم» تعبیرنده سهوووقوع بولمامش ایسه الده کی صدراعظملر جدولرینك تام اولمادیغی اکلاشیلیر .

دردنجی مکتوبك خلاصه‌سی — دونانمانك اوطرفده قیشلامسی بیلدیرلمش ایسه‌ده بوصورت جائز اولهمیه جغندن دونانمانك اعاده‌سی لازمدر. اقتضا ایدنجه ینه کوندریلور.

بشنجی مکتوبك خلاصه‌سی — مکتوبکنز کلدی. برقلعه محاصره وفتح اولندیغنی، وبوجزیره‌نك نصفی سزه اطاعت ایده‌جك ایکن لوندلردن بعضیسنك احوالندن دولایی نفرت ایتدکلرینی، قپودانمزك زیاده دلاورلك کوسترمدیکنی، بکلرقوللریمك اصلاقصور ایتمدکلرینی اشعار ایتمشسکنز. مغرب بکلر بکی صالح پاشاده دشمنك بعض احوالنی بیلدیرمدیکندن صحیح خبر آلمق ایچون سرعتلی کیدرقادرغه کوندرلمشدر. اوندن خبر التدقدن صوکره تونس ایچون، دشمنك احوالی ایچون اقتضای حاله کوره حرکت ایدیله‌جکدر.

[بوده تاریخسزدر. اولکیلردن چوق صوکره اولمایه‌جقدر.]

التنجی مکتوبك خلاصه‌سی — نانوش قرالك اوغلنه اردل و لایتنك ویرلمسنی یازمشسکنز. بوولایتك باباسنه ویرلدیکی وجهایله اونك عهده‌سنه توجهی خاطریمزده مرکوزدر. کندیسنه سرحدامرایی طرفندن معاونت اولنه‌جقدر.

یدنجی مکتوبك خلاصه‌سی — دونانما ایستمش ایدیکنز؛ صالح پاشادن خبرورودینه تعلیق ایدلمشدی. اوده دونانمانك کوندرلمسنی بیلدردیکندن عسکرایله برلکده کوندرلمشدر.

سکزنجی مکتوبك خلاصه‌سی — دونانما ارسالندن دولایی« خزینه ویرلمشجه » ممنون اولدیغنکزه دائر مکتوبکنز کلدی. « فردیان» نامنده کی ایلچیکنزده اسپانیا قرالیله مصالحه کزك اسبابنی وبزمله دوستلمکزك خللپذیر اولمادیغنی افاده ایلدی. ارتق دونانما ارسالندن فراغت اولنمسی اقتضا ایدوب محافظهٔ تقویه ایچون کفایت مقداری جزایر عسکری کوندرلمشدر. عهده مغایر برشی وقوعنه رضامز یوقدر.

طقوزنجی مکتوب — ایلچیکنز کلدی. قلیجمزله فتح اولنوب مقدما نانوش قرالله ویریلن یرلره اوغلی استیلانه عنایت اولنمشدر.

[بواوچ مکتوبده دخی تاریخ یوقدر.

اشبو محررات منشأت فریدونده سلطان احمد اوّل عصری اوراقنه قاریشدیغندن شمدیه قدر عثمانلی واوروپالی مورخلرك نظر دقتنی جلب ایتمه‌مشدر. مراد ثانی زماننده فرانچه پادشاهی قیزینی زوجه‌اولمق اوزره کندی اقرانی برقرالله ارسال ایتمش اولدیغی حالده بوقیزعثمانلیلرك الته دوشه‌رك مراد ثانی طرفندن تزوج اولندیغی وفاتح سلطان محمدك بوندن طوغدیغی حقنده کی روایت فرانسه‌یه اعانه مناسبتیله پچویده، ص ۳٤٥، ذکر اولنمشدر. قیزك کوندرلدیکی حکمدار ایمپراطور دردنجی ژان ایمش، لاوالله، «تاریخ دولت عثمانیه»، ص ۲۱۹.

ص۳۱۲،س۱٦ — استانبول مطبوعی بچویده ص۳٤٤، ایلچینك آدی ذکر اولنمامشدر. آلتدینی یازیلان قلعه لرك اسملری شویله کوسترلمشدر: «اسپانیه (؟)، نارلو، دشمه، انیه، مویقه، مارموس، لپس، ماریانور»

ص۳۱٦،س٦ — عباره نك صحیحی شودر: «حرمت کامله یه مالك بر آدم دکل ایدی»

ص۳۲٦،س۲۲ — یوقاریده ۱۸۰ نجی صحیفه یه دائر یازیلان ذیل مترجمه مراجعت.

ص۳۳٦،س٦ — «ام حرام بنت ملحان» حضرتلری انس بن مالك حضرتلرینك تیزه سیدر. اسلامك دریا سفرنده بولنه جقلرینه ومشار الیهانك دخی بو شرفی اکتساب ایده جکنه دائر اولان حدیث شریف صحیح بخاریده مندرجدر.

تصحیح و تشکر

ارباب مطالعه نك معلومی اولدیغی اوزره هامه رتاریخی — مثلا لامارتین تاریخی کبی — برقاچ اثرك مأخذ اتخاذ ایله کلیشی کوزل یازلمش بر «اثر ادبی» اولمایوب هر بحث وفقره سی تدقیقات ووثائقه مستند بر «اثر علمی» اولدیغندن ترجمه سی اساساً اعتنایه محتاج اولمقله برابر اکثریا مورخلك مأخذ شرقیه دن مقتبس افاداتی تدقیق وتطبیقه وحروف غربیه ایله یازیلان اشخاص ومواقع شرقیه اسملرینك املای صحیح شرقیسنی بولمقده خیلی تتبعاته لزوم کوسترمکده در. بو مشکلاتك اقتحامی ایچون الدن کلدیکی قدر چالیشلمقده اولدیغی کبی ترجمه نك برچوق اقسامی حین طبعده اصلیله مقابله ایدلمکده ایسه ده اره صیره بعض سهولر قالمقده در. بو جمله دن اوله رق درد نجی جلده دخی برسهو ترجمه بولندیغی برذات عالینك لطفاً وقوع بولان اخطارلرندن آکلاشلمشدر.

شویله که: سلطان بایزید ثانی ایله وندیك جمهوری آره سنده عقد اولنان عهدنامه نك برفقره سی «جمهورك تجارتنك اسلحهٔ عثمانیه ایله حمایه سی» اولدیغی یازلمشیدی (ج٤،ص٦، س۱۷). بو فقرهٔ عهدیه نك مفهومی اوعصرده ترك آرماتورلری، یعنی تجارت وقورصانلق ایتمك اوزره کندی حسابنه کمی تجهیز ایدنلر طرفندن وندیك تجارت کمیلرینه تعرض ایدلمامسی اولدیغندن بونك «جمهورك تجارتنك ترك آرماتورلری طرفندن تعرض وقوعندن مصون اولمسی» صورتنده ترجمه ایدلمسی لازم کایردی.

ترجمه نك شو صورتله مدققانه مطالعه یه سزاوار کورلمسندن وسهو واقعك اخطار بیورلمسندن طولایی منتدارانه عرض تشکر ایلرم.

بعنایة الله تعالی، اشبو آلتنجی جلدك طبعی ٥ جمادی الاخری ۱۳۳۲ ده ختام بولمشدر.

التنجی جلدك فهرسی

اوتوز برنجی کتاب

صحیفه

۳ — ۵۶ وزیراعظم صوقوللو محمد پاشا، مفتی ابو السعود. — هندستان ایلچیسی والقاص میرزا. — وزیراعظم سلیمان پاشا ایله خسرو پاشانك وفاتلری. — ایران سفری. — بهچ، بهچکره‌ك، چاناد، ایلیادا ایله لیپانك تسخیری. — طمشوار محاصره‌سی. — مارتینوچینك قتلی. — سکدینه مجارلر، وسیریمه ترکلر طرفندن هجوم. — طمشوار ایله دیکر مجارستان قلعه‌لرینك سقوطی. — سولنوقك ضبطی، ارلونك محاصره‌سی. — شهزاده مصطفانك اعدامی. — ایران محاربه‌سنك ختامی. — دولت عثمانیه وفردیناند آره‌سنده وه رانتیوس، زای، بوسبه‌ك واسطه‌لریله مذاکرات. — مولداویه بکیله‌قریم خانك تبدیلی. — دوزمه مصطفانك عصیانی.

اوتوز ایکنجی کتاب

۵۷ — ۹۳ وزیراعظم احمد پاشانك اعدامی، رستم پاشانك وزارت عظمایه غودتی. — سلیمانیه جامعنك اتمامی. — روکزه لانك وفاتی. — اوزبکلر له عثمانلیلر آره‌سنده مناسبات دوستانه. — مجارستان سفری. — سیکمت محاصره‌سی. — بابوچانك تخریبی. — تاتانك تسخیری. — فردیناند وایزابه‌لك ایلچیلری. — اسپانیا قرالنك ودوق دونه‌رارهنك مأمورلرینك استانبوله وصولی. — محاربهٔ داخلیه اسبابی. — بایزیدك مغلوبیتی وایرانه فراری؛ بوبابده‌کی مذاکرات، بایزیدك واولادینك اعدامی.

اوتوز اوچنجی کتاب

۹۴ — ۱۴۹ وزیراعظم رستم پاشانك وفاتی. — خافی علی پاشانك اوستریا ایلچیسی بوسبه‌ك ایله عقد صلح ایلمسی. — مولداویه بکی سرسری واسیلیقوس. — فردیناندك سفارتی. — اسپانیا قرالی وجنویز حکومتیله مذاکرات. — فلورانسه ایله تجارت عهدنامه‌سی. — سلیمك فیزلرینك تزوینجی. — فیضان، صوبوللری، متعدد کوپریلرانشاسی. — عثمانلی کمیجیلری طورغود، پیاله، پیری رئیس ایله سیدی علینك آق دکزده وهند دکیزنده محاربه‌لری. — مهدیه‌نك اسپانیولار طرفندن محاصره‌سی. — بوجا، اوران، بنه‌زه‌رتك فتحی ومیورقه‌نك تخریبی. — جربه‌نك اسپانیولار طرفندن ضبطی وطورغود طرفندن استردادی. — طورغودك استانبوله دخول مظفرانه‌سی. — پینون ووومه‌لزك اسپانیولار طرفندن ضبطی. — مالطه محاصره‌سی. — صلح عهدنامه‌سنك تصدیق ایچون ایمپراطور ایله مذاکره. — سیکمت

صحیفه

محاربه‌سی. — ارسلان پاشانك اعدامی. — زرینینك فوتی. — سلطان سلیمانك ارتحالی .

اوتوز دردنجی کتاب

١٥٠ — ١٧٩ سلیمان اول سلطنتنك آبده‌لری، ممتاز آدملری. — دفتردارلر، نشانجیلر، رئیس الکتابلر، شاعرلر، فقیهلر. — طریق علمی وعسکرینك یکیدن تنظیمی. — تیماراصولی، ویرکیلر، جزاقانونلری، ضابطه نظاماتی . — سلیمانك ارتحالندن اعتباراً دولت عثمانیه‌نك اسباب انحطاطی .

اوتوز بشنجی کتاب

١٨٠ — ٢٤٠ سلیمك استانبوله، بلغراده وصولی. — سلیمانك وفاتی رسماً اعلان اولندقدن صوکره یکی جریلرك عصیانی. — پیاله‌نك ساقیزاطه سنه سفری. — بابوجاایله ینوه‌نك سقوطی. — فارنیولده جولان. — ایمپراطور ماقسیمیلیه‌ن ایله صلح قطعی مذاکره‌سی. — عجم سفارتی. — ادرنه‌ده، بصره‌ده، عربستانده، مولداوایاده وقوعات. — لهستان ایله مصالحه‌نك تجدیدی. — فرانسه‌یه بر عثمانلی سفیری اعزامی. — ادرنه‌ده سلیمیه جامعنك انشاسی. — دون ایله وولغا نهرلرینك برلشدیرلمسنه تشبث. — عربستانك موقع طوپوغرافیسی، احوال طبیعیه‌سی، مقدرات اخیره‌سی. — یمنك فتحی.

اوتوز النجی کتاب

٢٤١ — ٢٨٨ وندیکله مصالحه‌نك انقطاعی. — قبریس جنکی . — ماغوسه‌نك محاصره وفتحی. — براغادینو دیری دیری شیشه کچیریلیور. — دالماچیاده وقایع حربیه . — اینه‌بختی محاربه‌سی . — وندیکله عقد صلح . — تونسك تسخیری. — مولداوایا پرنسی ایوان اوزرینه سفر. — اوستریا ایله مصالحه‌نك تجدیدی. — مهتدیلر. — سلطان سلیمك وفاتی. — سلطنتنك اوابدی وکندیسنك طبیعتی .

٢٩٨ — ٣٤١ مورخك تذییلاتی .

٣٤٢ — ٣٤٩ حکمدارلرلهاکابر مأمورین جدولی .

٣٥٠ — ٣٦٦ مترجمك تذییلاتی .